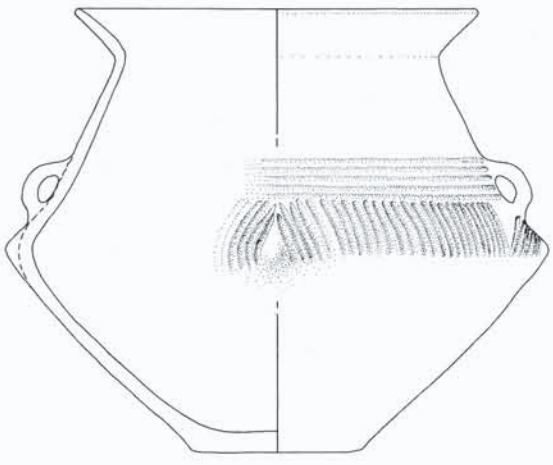
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 2007

NITRA 2009

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU

V ROKU 2007

Publikácia vznikla v rámci Centra excelentnosti SAV
Staré Slovensko: Dejiny Slovenska od praveku po vrcholný stredovek
Zmluva III/1/2009

NITRA 2009

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2007

Odborný redaktor PhDr. Ivan Cheben, CSc.
Počítačová sadzba Zuzana Turzová
Nemecký preklad Mgr. Eva Pietová

© Archeologický ústav SAV Nitra 2009

Rozširuje, objednávky a predplatné aj do zahraničia prijíma
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra

e-mail gabriela.holkova@savba.sk

Tlač VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava

ISSN 0231-925X
ISBN 978-80-89315-17-8

OBSAH - INHALT

Mapa lokalít 1 - Karte der Fundorte 1 12

Prehľad lokalít 1 - Übersicht der Fundorte 1 13

Mapa lokalít 2 - Karte der Fundorte 2 18

Prehľad lokalít 2 - Übersicht der Fundorte 2 19

Juraj Bartík (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - František Bakoš (Andreja Kmeťa 8, Banská Štiavnica)
Eneolitické nálezy z Ochtinej 21
Äneolithische Funde aus Ochtiná 21

Juraj Bartík - Igor Bazovský - Radoslav Čambal - Igor Choma - Vladimír Turčan (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Záchranný výskum na trase podkarpatskej kanalizácie v Čiernej Vode 21
Rettungsgrabung auf der Trasse der unterkarpatischen Kanalisation in Čierna Voda 22

Juraj Bartík - Radoslav Čambal (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Výskum v Michale na Ostrove 22
Grabung in Michal na Ostrove 23

Juraj Bartík - Radoslav Čambal - Zdeněk Farkaš - Miroslav Vrablec (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Prieskum dna vodnej nádrže v Blatnom 23
Untersuchung des Wasserspeichergrundes in Blatné 23

Igor Bazovský (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - Martin Stejskal (Spišské múzeum SNM, Levoča)
Záchranný výskum na Spišskom hrade 23
Rettungsgrabung auf der Zipser Burg 24

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Michaela Ďurišová -
- František Hříbal (Univerzita Komenského, Bratislava)
Nález bronzovej nádoby v Želiezovciach 25
Fund eines Bronzegefässes in Želiezovce 25

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Bernhard Eitel (Ruprecht-Karls-Universität, Heidelberg)
- Frank Falkenstein (Július-Maximilians-Universität, Würzburg) - Knut Rassmann (Römisch-Germanische Kommission des DAI, Frankfurt am Main)
Výsledky povrchovej prospekcie na lokalite Fidvár pri Vrábľoch 25
Ergebnisse der Landesprospektion der Fundstelle Fidvár bei Vráble 26

Peter Bednár - Zuzana Poláková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum na ulici Dolný Val a Vurumovej ulici v Žiline 27
Archäologische Grabung auf den Strassen Dolný Val und Vurumova in Žilina 28

Peter Bednár (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Zuzana Staneková (Považské múzeum, Žilina)
Výsledky archeologického výskumu Budatínskeho zámku 29
Ergebnisse der archäologischen Grabung auf dem Schloss Budatín 31

Ján Beljak - Róbert Malček (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nálezy z Vígľaša - Pstruše 31
Funde aus Vígľaš - Pstruša 32

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Pavol Maliniak (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica) -
- Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Prieskumy vo Zvolenskej kotline 32
Begehungen im Zvolen-Kessel 33

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Osada z doby rímskej v Bíni 35
Römerzeitliche Ansiedlung in Bíňa 36

Povrchový prieskum na Podunajskej pahorkatine 36
Geländebegehung von Podunajská Pahorkatina 38

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) - - Lukáš Roganský (Dolné Mladonice 8, Bzovík) - Jozef Zábojník (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologická prospekcia vybraných lokalít v Honte 38
Archäologische Prospektion der ausgewählten Fundstellen in Hont 40

Lucia Benediková - Gerta Březinová (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Elena Miroššayová (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Sídliskové nálezy z Radu 41
Siedlungsfunde aus Rad 42

Lucia Benediková - Ján Haruštiak (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Rajci 43
Rettungsgrabung in Rajec 44

Michal Bernát - Klára Kuzmová (Trnavská univerzita, Trnava)
Predstihový výskum v Dolnom Bare 45
Präventive Grabung in Dolný Bar 46

Mário Bielich - Marián Čurný (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nálezy tehiel z Hájského 47
Ziegelfunde aus Hájske 48

Mário Bielich - Kristian Elschek - Peter Šimčík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Čiernej Vode 48
Rettungsgrabung in Čierna Voda 49

Mário Bielich - Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Jakub Mikláš (Azalková 12, Nitra)
Osada z mladšej doby bronzovej vo Veľkom Cetíne 49
Ansiedlung aus jüngerer Bronzezeit in Veľký Cetín 51

Elena Blažová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Lokality geodeticky zamerané v roku 2007 51
Im Jahr 2007 geodätisch vermessene Fundstellen 52

Gertrúda Březinová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ďalšia preskúmaná parcela na Mostnej ulici v Nitre 52
Weitere untersuchte Parzelle auf Mostná Strasse in Nitra 53

Radoslav Čambal - Zdeněk Farkaš - Igor Choma (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Záchranný výskum v Čataji 54
Rettungsgrabung in Čataj 54

Radoslav Čambal - Vladimír Turčan (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Výskumy Archeologického múzea SNM v Stupave 55
Grabungen des Archäologischen Museums SNM in Stupava 56

Klaudia Daňová - Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný archeologický výskum v Slatine 56
Archäologische Rettungsgrabung in Slatina 57

Klaudia Daňová - Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný archeologický výskum v miestnej časti Chrenová 57
Archäologische Rettungsgrabung im Stadteil Chrenová in Nitra 58

Výstavba bytových domov v Nových Sadoch 58
Aufbau der Wohnhäuser in Nové Sady 59

Patrik Derfiňák (Prešovská univerzita, Prešov) - Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov) - - Marián Vizdal (Prešovská univerzita, Prešov)
Mladopaleolitické stanice v Medzanoch 59
Jungpaläolithische Fundstellen in Medzany 61

Stredopaleolitická industria zo Šarišských Michalian 61
Mittelpaläolithische Industrie aus Šarišské Michaľany 61

Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Pokračovanie archeologického výskumu v Senici - Sotinej 62
Fortsätzung der archäologischen Grabung in Senica - Sotina 62

Eva Fottová - Róbert Malček (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný archeologický výskum vo Fige a v Stránskej 63
Archäologische Rettungsgrabung in Figa und in Stránska 64

Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)
Nové nálezy z kultúrnych pamiatok v okrese Dolný Kubín 65
Neue Funde von Kulturdenkmälern im Bezirk Dolný Kubín 66

Obhliadky stavebných činností v Žilinskom regióne 66
Verfolgung der Bauarbeiten in der Žilina-Region 68

Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina) - Branislav Večerík (Bukovina 305, Turzovka) -
- Marián Čurný (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Novoveká fajka zo Starhradu 69
Neuzeitliche Pfeife aus Starhrad 69

Dárius Gašaj (Východoslovenské múzeum, Košice) - Peter Tajkov (Technická univerzita, Košice)
Výskum v objekte a areáli Mlynského bastiónu v Košiciach 70
Grabung innen der Mühlenbastion und ihrer Umgebung in Košice 72

Peter Harčar (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)
Archeologický výskum na Poštovej ulici v Bardejove 73
Archäologische Grabung auf Poštová Strasse in Bardejov 73

Joachim Henning (J. W. Goethe-Uniwersität, Frankfurt am Main) - Matej Ruttkay
(Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum včasnostredovekého hradiska v Majcichove 73
Grabung des frühmittelalterlichen Burgwalls in Majcichov 75

Joachim Henning (J. W. Goethe-Uniwersität, Frankfurt am Main) - Matej Ruttkay -
- Klaudia Daňová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum včasnostredovekého hradiska v Pobedime 75
Grabung des frühmittelalterlichen Burgwalls in Pobedim 77

Eva Horváthová (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Prieskum výšinného sídliska badenskej kultúry vo Svätuši 78
Begehung der Höhenansiedlung der Baden-Kultur in Svätuše 78

Rastislav Hreha (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Záchranný výskum v Moldave nad Bodvou 79
Rettungsgrabung in Moldava nad Bodvou 80

Rastislav Hreha - Ladislav Olexa (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Sídlisko z doby bronzovej a doby rímskej vo Veľkej Ide 80
Bronzezeitliche und römerzeitliche Siedlung in Veľká Ida 81

Erik Hrnčiarik - Klára Kuzmová (Trnavská univerzita, Trnava)
Predstihový výskum v južnej predsieni kostola sv. Mikuláša v Trnave 81
Präventive Grabung in der Voralle der St. Nikolauskirche in Trnava 84

Erik Hrnčiarik - Klára Kuzmová - Ivana Kvetánová (Trnavská univerzita, Trnava)
Záchranný výskum v historickom centre Trnavy 85
Rettungsgrabung im historischen Stadtzentrum von Trnava 87

Ján Hunka (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Dva nové nálezy novovekých mincí z okolia Zlatých Moraviec 88
Zwei neue Hortfunde neuzeitlicher Münzen aus der Umbegung von Zlaté Moravce 89

Ján Hunka - Eva Kolníková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2007 89
Münzenzuwachs im Archäologischem Institut SAW im Jahr 2007 91

Ivan Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pokračovanie výskumu žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne 91
Fortsetzung der Grabung des Lausitzer-Kultur-Brandgräberfeldes in Trenčín 94

Igor Choma (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Výskum nádvoria a pivnice meštianskeho domu v Pezinku 95
Grabung im Innenhof und im Keller eines Bürgerhauses in Pezinok 96

Igor Choma (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Výskum hrobky vo farskom kostole v Pezinku 96
Untersuchung der Gruft in der Pfarrkirche in Pezinok 97

Július Jakab (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Analýza ľudských kostier ludanickej skupiny v Nitre 97
Analyse der Menschenskelette der Ludanice Gruppe in Nitra 98

Analýza kostrových zvyškov muža zo sídliska v Nových Zámkoch 99
Analyse der Skelettüberreste eines Mannes aus der Siedlung in Nové Zámky 99

Antropológia dvoch kostier z objektu pilinskej kultúry v Stránskej 100
Anthropologie von zwei Skeletten aus dem Objekt der Pilinyer-Kultur in Stránska ....

Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice) - Matúš Hudák (Komenského univerzita, Bratislava)
Nálezy otomanskej kultúry z Hôrky - Ondreja 102
Funde der Ottomani-Kultur aus Hôrka - Ondrej 103

Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice) - Janusz K. Kozłowski (Uniwersytet Jagiellonski, Kraków) - Tomáš Michalík (Bánovská 128, Trenčianska Turná) - Jiří A. Svoboda (Archeologický ústav AV ČR, Brno)
Systematický archeologický výskum v Trenčianskej Turnej 103
Systematische archäologische Grabung in Trenčianska Turná 104

Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov)
Ojedinelé nálezy z Hermanoviec 104
Einzelfunde aus Hermanovce 105

Archeologický výskum v MPR Levoča 105
Archäologische Grabung in der Stadtdenkmalreservation Levoča 106

Ďalší nález sídliskového objektu v Medzanoch 107
Weiteres Siedlungsobjekt aus Medzany 108

Nález keramiky v Spišskej Novej Vsi 109
Keramikfunde aus Spišská Nová Ves 109

Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov) - Gabriel Lukáč (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)
Nové nálezy z Levoče 109
Neue Funde aus Levoča 110

Titus Kolník - Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ďalšie nálezy z Bohdanoviec nad Trnavou 110
Weitere Funde aus Bohdanovce nad Trnavou 112

Roman Kos (Slovenská Kajňa 186)
Archeologický výskum v Žiline 112
Archäologische Grabung in Žilina 114

Mária Kotorová - Jenčová (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)
Náhodný nález bronzového závesku v Chotči 114
Zufallsfund eines Bronzeanhängers in Chotča 115

Výskum v Stropkove - Sitníku 115
Grabung in Stropkov - Sitník 115

Výskum v centre Vranova nad Topľou 116
Grabung im Zentrum von Vranov nad Topľou 116

Náhodný nález depotu bronzov v Žalobíne 116
Zufallsfund eines Bronzehortes in Žalobín 117

Mária Kotorová - Jenčová (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou) - Ján Hunka (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Peter Šafranko (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)
Náhodný nález a výskum v kostole v Žalobíne 117
Zufallsfund und Grabung in der Kirche in Žalobín 118

Marta Kučerová (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)
Záchranné výskumy v intraviláne MPR Kežmarok 118
Rettungsgrabungen im Gemeindegebiet des Denkmalschutzgebietes Kežmarok 121

Rudolf Kujovský - Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pohrebisko kyjatickej kultúry v Cinobani ... 122
Gräberfeld der Kyjatice-Kultur in Cinobaňa ... 124

Ivan Kuzma - Martin Bartík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku ... 124
Luftprospektion in der Südwestslowakei ... 126

Ivan Kuzma - Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum vo Veľkom Záluží ... 128
Grabung in Veľké Záložie ... 129

Ivan Kuzma - Monika Kopčeková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pokračovanie výskumu v Nitre - Mlynárciach ... 130
Fortsetzung der Grabung in Nitra - Mlynárce ... 131

Jozef Labuda (Slovenské banskú múzeum, Banská Štiavnica)
Výskum Kostolíka a domu skúšača rúd na Starom meste v Banskej Štiavnici ... 133
Grabung in Kostolík und dem Haus vom Erzprüfer in der Altstadt von Banská Štiavnica ... 134

Lucia Luštíková (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Záchranný výskum v Košiciach - Krásnej ... 135
Rettungsgrabung in Košice - Krásna ... 136

Výskum na Krmanovej ulici v Košiciach ... 136
Grabung auf der Krmanova Strasse in Košice ... 137

Jana Mihályiová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Menšie súbory rastlinných makrozvyškov z výskumov z roku 2007 a zo starších výskumov ... 137
Kleinere Komplexe von pflanzlichen Makroresten aus den Grabungen im Jahr 2007
und aus älteren Grabungen ... 141

Tomáš Michalík (Bánovská 128, Trenčianska Turná)
Hrádza zaniknutého rybníka v Trenčianskej Turnej - Hámroch ... 142
Ehemliger Teichdamm in Trenčianska Turná - Hámre ... 143

Zora Miklíková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Analýza malých archeofaunálnych súborov z rokov 2006 a 2007 ... 143
Small archaeofaunal assemblages analyzed in 2006 and 2007 ... 145

Zvyšky zvierat z výskumu stredovekých kláštorov v Košiciach ... 146
Animal bone remains from the excavations of two cloisters in Košice ... 148

Elena Mirošš ayová - Ladislav Olexa (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Výsledky výskumu pohrebiska v Ždani ... 148
Ergebnisse der Grabungu auf dem Gräberfeld in Ždaňa ... 149

Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Bronzové predmety z neznámych nálezísk ... 149
Bronzegegenstände aus unbekannten Fundstellen ... 150

Gabriel Nevizánsky (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranná akcia v Dvorníkoch ... 150
Rettungsgrabung in Dvorníky ... 151

Nálezy esovitých záušníc v Gáni ... 151
S-förmige Schläfenringe aus Gáň ... 152

Lucia Nováková - Drahoslav Hulínek - Peter Valent (SAHI - o.z., Bratislava)
Záchranný výskum vo Svätom Jure ... 152
Rettungsgrabung in Svätý Jur ... 154

Ladislav Olexa (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Tridsiataprvá etapa výskumu v Nižnej Myšli ... 155
Einunddreißigste Grabungsetappe in Myšľa ... 155

Ladislav Olexa (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice) - Peter Tajkov (Technická univerzita, Košice)
Výskum reformovaného kostola v Čečejovciach ... 156
Grabung der reformierten Kirche in Čečejovce ... 156

Ondrej O ž ď á n i (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Bronzová spona z doby rímskej z Kočína - Lančára ... 157
Römerzeitliche Bronzefibel aus Kočín - Lančár ... 158

Lukáš R o g a n s k ý (Dolné Mladonice 8, Bzovik)
Výskum mestského opevnenia v Krupine ... 158
The excavation of town fortification in Krupina ... 159

Peter R o t h (Podtatranské múzeum, Poprad)
Sledovanie výkopových prác v Hostišovciach ... 159
Verfolgung des Aushubarbeiten in Hostišovce ... 159

Výskumy a sledovanie zemných prác v Kežmarku ... 159
Grabungen und Verfolgung der Erdarbeiten in Kežmarok ... 160

Sledovanie zemných prác v okrese Poprad ... 160
Verfolgung der Erdarbeiten im Bezirk Poprad ... 161

Výskumy a sledovanie zemných prác v okrese Stará Ľubovňa ... 161
Grabungen und Verfolgung der Erdarbeiten im Bezirk Stará Ľubovňa ... 162

Rastislav R u s n á k - Lucia L u š t í k o v á (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Výskum plochy za františkánskym kostolom v Košiciach ... 162
Grabung hinter der Franziskanerkirche in Košice ... 163

Pokračovanie výskumu v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach ... 164
Fortsätzung der Grabung im Areal des Dominikanerklosters in Košice ... 165

Jaroslava R u t t k a y o v á (Ponitrianske múzeum, Nitra) - Matej R u t t k a y (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný archeologický výskum na Školskej ulici v Nitre ... 165
Archäologische Rettungsgrabung auf der Školská Straße in Nitra ... 166

Marián S a m u e l (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum r.k. Kostola sv. Michaela Archanjela v Krajnom ... 167
Rettungsgrabung der römisch-katholischen St. Michaelskirche in Krajné ... 168

Archeologický výskum „franklinovského kaštieľa" v Necpaloch ... 168
Probegrabung im sog. „Franklinovský kaštieľ" in Necpaly ... 170

Jaroslava S c h m i d t o v á (Múzeum mesta Bratislavy, Bratislava)
Výnimočný nález tegule s kolkom cananefatskych jazdcov ... 170
Außergewöhnlicher Fund einer Tegula mit dem Stempel der Cananefat-Reiter ... 170

Jaroslava S c h m i d t o v á - Anita K o z u b o v á (Múzeum mesta Bratislavy, Bratislava)
Archeologický výskum na Bergli v Rusovciach ... 171
Archäologische Grabung in der Flur Bergl in Rusovse ... 172

Výskum na stabe odkanalizovania Rusoviec ... 172
Grabung beim Kanalisationsbau von Rusovce ... 173

Matúš S l á d o k (Kollárova 22, Trnava)
Ojedinelý nález hrotu šípu z Podhradia pri Martine ... 173
Einzelfund einer Pfeilspitze aus Podhradie bei Martin ... 173

Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV-VPS, Spišská Nová Ves)
Železné zbrane z lokality Hradisko ... 174
Eisenwaffen aus der Fundstelle Hradisko ... 174

Amatérske výskumy v niektorých slovenských jaskyniach ... 175
Amateurgrabungen in manchen slowakischen Höhlen ... 178

Výskum diaľničného privádzača Poprad - Kežmarok ... 178
Grabung auf einer Zubringerstrasse Poprad - Kežmarok ... 180

Výskumy v rámci malých stavebných akcií na Spiši ... 181
Grabungen bei kleinen Bauarbeiten in der Zips ... 182

Danica S t a š š í k o v á - Š t u k o v s k á (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nálezy z povrchového zberu v Dvorníkoch ... 183
Funde aus der Begehung in Dvorníky ... 183

Peter Šalkovský (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Július Vavák (Malokarpatské múzeum, Pezinok)
Druhá etapa výskumu včasnostredovekého hradiska vo Svätom Jure ... 184
Zweite Grabungsetappe auf dem frühmittelalterlichen Burgwall in Svätý Jur ... 184

Ján Tirpák - Ivan Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Geofyzikálne meranie pri Forgáčovej bašte v Nových Zámkoch ... 185
Geophysikalische Messungen bei Forgáčova bašta in Nové Zámky ... 186

Marián Uličný (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)
Archeologický výskum na Svätoplukovej ulici v Prešove ... 187
Archäologische Grabung auf der Svätoplukova Straße in Prešov ... 188

Pawel Valde-Nowak (Uniwersytet Jagiellonski, Kraków) - Marián Soják (Archeologický ústav SAV-VPS, Spišská Nová Ves)
Výskum mezolitických lokalít v Spišskej Belej ... 188
Grabung der mezolitischen Fundstellen in Spišská Belá ... 189

Terézia Vanglová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Laténske nálezy z Podhradia ... 190
Latènezeitliche Funde aus Podhradie ... 191

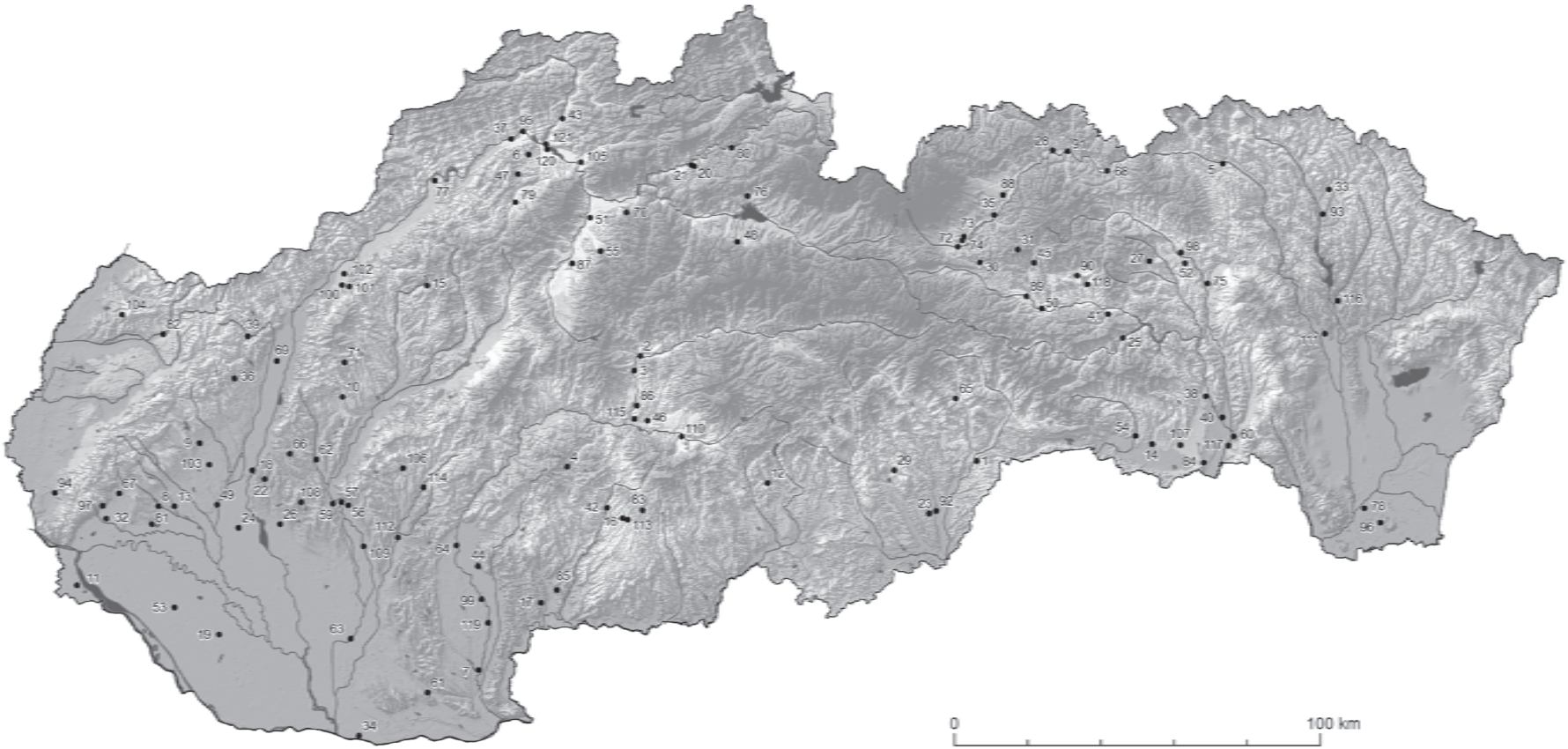
Terézia Vanglová - Barbara Zajacová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ďalšie nálezy lužickej kultúry z Martina ... 191
Weitere Funde der Lausitzer Kultur aus Martin ... 192

Vladimír Varsik (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Neskororímska ostroha z Unína ... 192
Spätrömerzeitlicher Sporn aus Unín ... 193

Ján Zachar (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica) - Marta Mácelová (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica)
Archeologické výskumy v MPR Banská Bystrica ... 193
Archäologische Grabungen im Denkmalschutzgebiet der Stadt Banská Bystrica ... 198

Archeologický výskum na Kozáčekovej ulici vo Zvolene ... 199
Archäologische Grabung auf der Kozáčekova Straße in Zvolen ... 199

Jozef Zábojník (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum sídliska z obdobia avarského kaganátu v Nových Zámkoch ... 199
Grabung einer Siedlung aus awarischem Kaghanat in Nové Zámky ... 201

Mapa 1. Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v r. 2007 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 13-17).
Karte 1. Karte der Fundorte zur Übersich von archäologischen Frabungen und Funden in der Slowakei im Jahre 2007 (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 13-17).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2007 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. (poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 1).

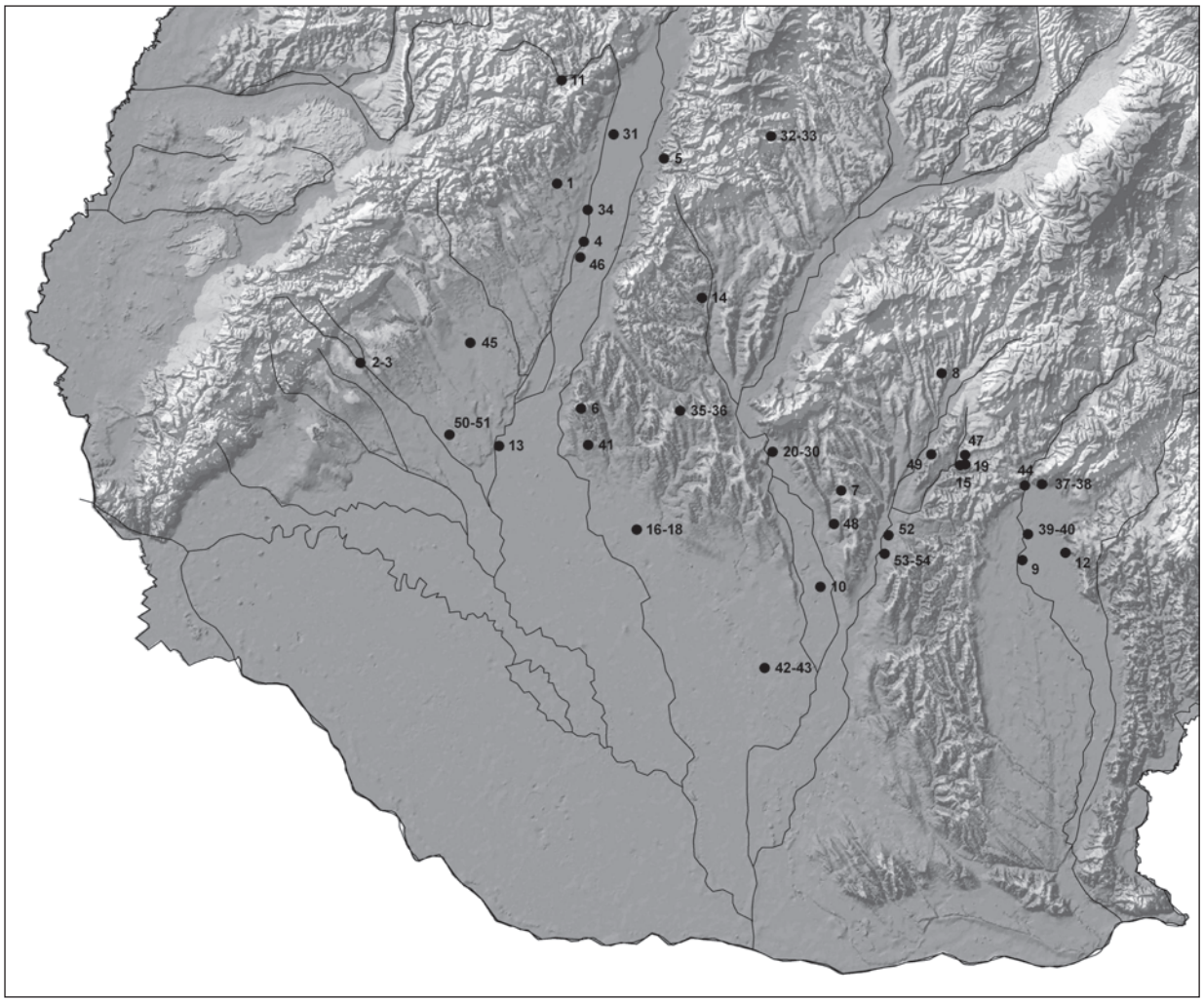
Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
1	Ardovo	Rožňava			*		*											138
2	Banská Bystrica	Banská Bystrica												*	*			193-198
3	Banská Bystrica-Iliaš	Banská Bystrica								*	*				*			33
4	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica									*				*			133
5	Bardejov	Bardejov												*	*			73
6	Bitarová	Žilina	*															67
7	Bíňa	Nové Zámky				*		*		*		*						35, 89
8	Blatné	Senec					*	*	*	*		*						23
9	Bohdanovce nad Trnavou	Trnava			*	*	*		*	*		*		*				89, 110
10	Bojná	Topoľčany									*							143
11	Bratislava-Rusovce	Bratislava IV								*								171
12	Cinobaňa	Poltár					*											122
13	Čataj	Senec				*								*				54
14	Čečejovce	Košice okolie													*			156
15	Čierna Lehota	Bánovce nad Bebravou					*		?					*	*			175
16	Dolné Mladonice	Krupina					*					*			*			39
17	Dolné Semerovce	Levice	*							*	*				*			39
18	Dolné Zelenice	Hlohovec								*								89
19	Dolný Bar	Dunajská Streda							*									45
20	Dolný Kubín	Dolný Kubín						*	*									68
21	Dolný Kubín-Veľký Bysterec	Dolný Kubín								*								65
22	Dvorníky	Hlohovec	*				*	*					*		*			150, 183
23	Figa	Rimavská Sobota					*											63
24	Gáň	Galanta			*								*					151
25	Gelnica	Gelnica													*			181
26	Hájske	Šaľa													*			47
27	Hermanovce	Prešov												*				104
28	Hniezdne	Stará Ľubovňa													*			161

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba						stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
29	Hostišovce	Rimavská Sobota													*		159
30	Hôrka-Ondrej	Poprad					*										102
31	Hradisko	Kežmarok												*			174
32	Chorvátsky Grob-Čierna Voda	Senec				*	*	*	*	*	*	*					21, 48, 143
33	Chotča	Stropkov					*										114
34	Iža	Komárno								*							89, 138
35	Kežmarok	Kežmarok							*		*			*	*		118, 159, 160
36	Kočín-Lančár	Piešťany								*							157
37	Kotešová	Bytča									*				*		67
38	Košice	Košice			*									*	*		70, 90, 136, 138, 139, 144, 162, 164
39	Krajné	Myjava													*		90, 138, 167
40	Krásna	Košice IV												*			135
41	Krompachy	Spišská Nová Ves													*		181
42	Krupina	Krupina									*				*		158
43	Kysucké Nové Mesto	Kysucké Nové Mesto									*				*		67
44	Levice-Géňa	Levice											*				90
45	Levoča	Levoča					*							*	*		105, 109, 181
46	Lieskovec	Zvolen				*				*				*			33
47	Lietavská Svinná-Babkov	Žilina													*		66
48	Liptovské Kľačany	Liptovský Mikuláš													*		90
49	Majcichov	Trnava						*				*					73
50	Markušovce	Spišská Nová Ves												*			144
51	Martin	Martin					*										191
52	Medzany	Prešov		*			*										59, 107
53	Michal na Ostrove	Dunajská Streda											*				22
54	Moldava nad Bodvou	Košice okolie										*	*				79
55	Necpaly	Martin												*	*		168
56	neznáma						*										149

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
57	Nitra-Staré mesto	Nitra					*		*			*	*	*	*			52, 90, 138, 165
58	Nitra-Chrenová	Nitra	*									*	*		*			57
59	Nitra-Mlynárce	Nitra	*			*												97, 130
60	Nižná Myšľa	Košice okolie					*											155
61	Nová Vieska	Nové Zámky				*				*					*			36
62	Nové Sady	Nitra											*		*			58
63	Nové Zámky	Nové Zámky										*			*			99, 185, 199
64	Nový Tekov-Murašová	Levice					*											144
65	Ochtiná	Rožňava				*												21
66	Pastuchov	Hlohovec													*			90
67	Pezinok	Pezinok												*	*			95, 96
68	Plaveč	Stará Ľubovňa										*			*			161
69	Pobedim	Nové Mesto n/V.					*		*			*						75
70	Podhradie	Martin									*							173
71	Podhradie	Topoľčany							*		*							190
72	Poprad	Poprad							*	*					*			138, 160, 181
73	Poprad-Matejovce	Poprad														*		160
74	Poprad-Spišská Sobota	Poprad								?					*			178
75	Prešov	Prešov												*	*			187
76	Prosiek	Liptovský Mikuláš													*			90
77	Púchov	Púchov													*			90
78	Rad	Trebišov				*	*			*		*	*					41
79	Rajec	Žilina													*			43, 90
80	Sedliacka Dubová	Dolný Kubín					*											66
81	Senec	Senec				*	*		*			*	*		*			144
82	Senica-Sotina	Senica			*													62
83	Senohrad	Zvolen								*								39
84	Seňa	Košice					*											139
85	Slatina	Levice			*	*												56
86	Sliač-Rybáre	Zvolen										*	*					33

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
87	Socovce	Martin	?								*						68
88	Spišská Belá	Kežmarok		*						*							188
89	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves					?							*	*		109, 181
90	Spišské Podhradie	Levoča							*	*							24
91	Stará Ľubovňa	Stará Ľubovňa									*				*		161, 162
92	Stránska	Rimavská Sobota									*				*		63, 100
93	Stropkov-Sitník	Stropkov					?								*		115
94	Stupava	Malacky							*	*				*			55, 138, 177
95	Svederník	Žilina	*				*										67
96	Svätuše	Trebišov				*											78
97	Svätý Jur	Pezinok						*		*		*					152, 184
98	Šarišské Michaľany	Sabinov		*													61
99	Šarovce	Levice					*										144
100	Trenčianska Turná	Trenčín		*													103
101	Trenčianska Turná--Hámre	Trenčín		*											*		103, 104, 142
102	Trenčín-Biskupice	Trenčín				*		*									91
103	Trnava	Trnava									*				*		81, 85
104	Unín	Skalica								*							192
105	Varín	Žilina													*		69
106	Velčice	Zlaté Moravce													*		88
107	Veľká Ida	Košice okolie					*			*							80
108	Veľké Zálužie	Nitra					*			*							128
109	Veľký Cetín	Nitra				*	*										49
110	Vígľaš-Pstruša	Detva								*		*					31
111	Vranov nad Topľou	Vranov nad Topľou					*		*		*		*		*		116
112	Vráble	Nitra				*	*			*							25
113	Zemianský Vrbovok	Krupina										*					39
114	Zlaté Moravce-Chyzerovce	Zlaté Moravce													*		88
115	Zvolen	Zvolen													*		199
116	Žalobín	Vranov nad Topľou					*										116, 117

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
117	Ždaňa	Košice okolie						*		*								148
118	Žehra	Spišská Nová Ves				*		*	*	*				*	*			24, 138
119	Želiezovce	Levice								*								25
120	Žilina	Žilina												*	*			27, 67, 112
121	Žilina-Budatín	Žilina									*				*			29

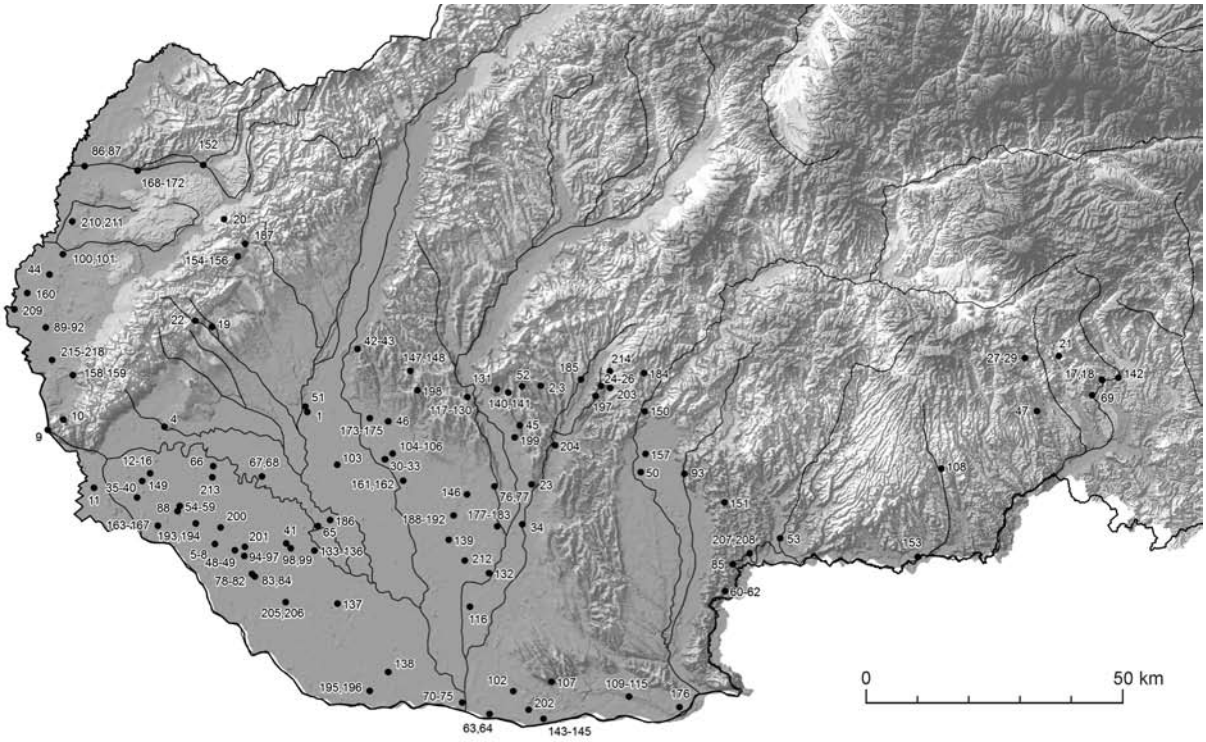

Mapa 2. Mapa lokalít, na ktorých sa v r. 2007 uskutočnila letecká prospekcia (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 19-20).
Karte 2. Karte der im Jahr 2007 durch die Luftprospektion festgestellten Fundstellen (Nummerierung von fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 19-20).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2007 uskutočnila letecká prospekcia (príspevok na str. 124-128 ff.; poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 2).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
1	Borovce	Piešťany			*											
2	Budmerice	Pezinok													*	
3	Budmerice	Pezinok					*									
4	Dubovany	Piešťany														*
5	Ducové	Piešťany										*	*			
6	Dvorníky	Hlohovec														*
7	Golianovo	Nitra														*
8	Hosťovce	Zlaté Moravce			*											
9	Kalná nad Hronom	Levice					*									
10	Komjatice	Nové Zámky														*
11	Krajné	Myjava													*	
12	Levice	Levice									*					
13	Majcichov	Trnava										*	*			
14	Malé Ripňany	Topoľčany														*
15	Malé Vozokany	Nitra													*	
16-18	Močenok	Šaľa														*
19	Nemčiňany	Nitra														*
20-30	Nitra	Nitra												*	*	*
31	Pobedim	Piešťany										*	*			
32-33	Podhradie	Topoľčany									*					*
34	Rakovice	Piešťany														*
35-36	Rišňovce	Nitra														*
37-38	Rybník	Levice					*									*
39-40	Starý Tekov	Levice										*	*			*
41	Šintava	Galanta														*
42-43	Šurany	Nové Zámky														*
44	Tlmače	Levice										*	*			
45	Trnava	Trnava														*
46	Veľké Kostoľany	Piešťany														*

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
47	Veľké Vozokany	Nitra														*
48	Veľký Cetín	Nitra													*	
49	Vieska nad Žitavou	Nitra													*	
50-51	Voderady	Trnava														*
52	Vráble - Fidvár	Nitra					*									
53-54	Žitavce	Nitra			*											*

Mapa 2. Mapa lokalít, na ktorých sa v r. 2008 uskutočnila letecká prospekcia (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. **20 – 24***).*
Karte 2. Karte der im Jahr 2008 durch die Luftprospektion festgestellten Fundstellen (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. **20 – 24***).*

ENEOLITICKÉ NÁLEZY Z OCHTINEJ

Juraj B a r t í k - František B a k o š

O c h t i n á (okr. Rožňava), poloha H r á d o k (kóta 809,4), povrchový zber, výšinné sídlisko?, bolerázska skupina, črepy. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Z vyvýšeniny nachádzajúcej sa južne nad Ochtinskou aragonitovou jaskyňou, porušenej pri ťažbe limonitu, získal jeden z autorov menší súbor fragmentov keramiky. Výrazné črepy zdobené plastickými pretláčanými lištami, vpichmi a brázdeným vpichom (obr. 1) zozbierané v sekundárnej polohe patria bolerázskej skupine. Mimoriadna je výšinná poloha a nadmorská výška nálezu.

ÄNEOLITHISCHE FUNDE AUS OCHTINÁ. Ochtiná (Bez. Rožňava), Flur Hrádok (Kote 809,4), Streufunde, Höhenansiedlung?, Boleráz Gruppe, Scherben. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum. Streufunde: Keramik (Abb. 1) der Boleráz Gruppe. Beachtenswert ist die exponierte Lage und Meereshöhe des Fundes.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE PODKARPATSKEJ KANALIZÁCIE V ČIERNEJ VODE

Juraj B a r t í k - Igor B a z o v s k ý - Radoslav Č a m b a l - Igor C h o m a - Vladimír T u r č a n

C h o r v á t s k y G r o b, časť Č i e r n a V o d a (okr. Senec), poloha Č e r e š ň o v ý h á j, záchranný výskum, sídlisko, eneolit, doba bronzová, doba laténska, včasný stredovek - Slovania. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V marci až júni 2007 uskutočnili pracovníci SNM - Archeologického múzea v Bratislave záchranný archeologický výskum na trase „Podkarpatskej kanalizácie v časti Ivanka pri Dunaji - Chorvátsky Grob". Archeologické nálezy pochádzajú z Chorvátskeho Grobu, časti Čierna Voda, z polohy Čerešňový háj.

Z obdobia eneolitu sa podarilo preskúmať sídliskový objekt 2/07, datovaný na základe nálezu plastiky a keramiky do obdobia kultúry Bajč-Retz (*Farkaš 2008*). Ďalším eneolitickým objektom bol nález troch pravdepodobne kolových jám z domu s výplňou v podobe prepálenej mazanice (obj. 3/07, 4/07, 5/07), pričom iba z objektu 4/07 pochádza nález hlinenej lyžice, a z ostatných fragmenty mazanice. V prípade objektov 3/07, 4/07 a 5/07 ide pravdepodobne o kolové jamy, súvisiace s nadzemnou stavbou kolovej konštrukcie. Počet doložených a preskúmaných kolových jám (objekty 3/07, 4/07, 5/07) neumožňuje jednoznačne stanoviť orientáciu objektu podľa svetových strán. Objekt bol pravdepodobne orientovaný v smere V-Z, resp. S-J.

Osídlenie z doby bronzovej bolo zastúpené objektmi 9/07, 10/07 a piatimi kolovými jamami, označenými ako a - e, orientovanými v smere SZ-JV a usporiadané v rade dlhom 4,8 m. Patrí sem aj žľab f s dĺžkou 5 m, ktorý bol orientovaný v smere SZ-JV. Z kolových jám nepochádza žiadna keramika. Objekt 9/07 bol identifikovaný ako sídlisková jama s množstvom keramiky stredodunajskej mohylovej kultúry, z ktorého pochádza aj nález pieskovcového kadlubu na odlievanie dvoch variant masívnych sekier so schodíkom. Do obdobia doby bronzovej spadá aj objekt 13/07. Predpokladáme, že tri identifikované sídliskové jamy (9/07, 10/07 a 13/07) a línia kolových jám sú pozostatkom dvorca stredodunajskej mohylovej kultúry, z ktorého sa zachovala línia kolových jám z kolovej stavby a niekoľkých sídliskových jám.

Do doby laténskej patria sídliskové objekty 8/07, 11/07 a 12/07, odkryté v tesnej blízkosti, a navzájom spolu súvisiace. Ďalší objekt 14/07 je od ostatných objektov vzdialený 100 m. Iba z objektu 8/07 pochádza nepočetný keramický materiál datovaný do neskorej doby laténskej LT C2-LT D2, ako aj fragmenty taviacich téglikov. Z objektov 8/07, 11/07 a 12/07 pochádza aj niekoľko kilogramov železiarskej strusky a malé množstvo bronzových zliatkov. Objekty 8/07, 11/07 a 12/07 môžeme interpretovať ako výrobné objekty so špecializáciou na železiarsku a bronziarsku výrobu (*Bazovský/Čambal/Gregor 2007*). Objekt 14/07 bol na základe nevýraznej keramiky datovaný taktiež do doby laténskej.

Do obdobia včasného stredoveku - Slovanov patria objekty 1/07, 6/07, 7/07 a 15/07. Ide jednak o plytký sídliskový objekt pretiahnutého tvaru (1/07), ako aj o objekty obdĺžnikového pôdorysu (6/07, 7/07, 15/07). Z objektov pochádza keramický materiál datovaný do 8. stor. a zvieracie kosti.

L i t e r a t ú r a
Bazovský/Čambal/Gregor 2007 - I. Bazovský/R. Čambal/M. Gregor: Výrobné objekty z neskorej doby laténskej v Chorvátskom Grobe, časť Čierna Voda. In. Archeologie barbarů 2007, 495-516.
Farkaš 2008 - Z. Farkaš: Eneolitická plastika z okolia Pezinka. In: I. Cheben/I. Kuzma (eds.), Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2007, Nitra 2008, 67-82.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DER UNTERKARPATISCHEN KANALISATION IN ČIERNA VODA. Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda (Bez. Senec), Flur Čerešňový háj, Rettungsgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Bronzezeit, Latènezeit, Frühmittelalter - Slawen. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum (SNM) - Archäologisches Museum, Bratislava.
Von März bis Juni des Jahres 2007 haben die Mittarbeiter des SNM - Archäologischen Museums in Bratislava eine archäologische Rettungsgrabung auf der Trasse der Uterkarpatischen Kanalisation im Teil Ivanka pri Dunaji - Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda (Bez. Senec) durchgeführt. Archäologische Funde stammen aus Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda, Flur Čerešňový háj.
Aus Äneolithikum stammt das Siedlungsobjekt 2/07, datiert aufgrund der gefundenen Plastik und Keramik in die Bajč-Retz Kultur (Farkaš 2008). Ins Äneolithikum gehören auch drei angenommene Pfostengruben aus einem Haus ausgefüllt mit durchgebranntem Lehmbewurf (Obj. 3/07, 4/07, 5/07), wobei ein Tonlöffel nur im Objekt 4/07 gefunden wurde, in allen befanden sich Lehmbewurffragmente. Im Falle der Objekte 3/07, 4/07 und 5/07 handelt es sich wahrscheinlich um Pfostengruben, die mit dem ebenerdigen Bau mit Pfostenkonstruktion zusammenhängen. Die Nummer der belegten und untersuchten Pfostengruben (Objekte 3/07, 4/07, 5/07) ermöglicht nicht die Orientierung des Objekts eindeutig festzustellen. Das Objekt war aber wahrscheinlich Richtung Osten-Westen, bzw. Norden-Süden orientiert.
Die bronzezeitliche Ansiedlung vertreten die Objekte 9/07, 10/07 und fünf Pfostengruben, bezeichnet als a-e, in Richtung Nordwest-Südost, in der Länge von 4,8 m, wie auch die Rinne f in der Länge von 5 m, Richtung Nordwest-Südost orientiert. Aus den Pfostengruben stammt keine Keramik. Das Objekt 9/07 war als eine Siedlungsgrube identifiziert. Sie enthielt viel Keramik der mitteldonauländischen Hügelgräber-Kultur einschließlich einer Gussform aus Sandstein für zwei massive Äxte der Variante mit Steg. In die Bronzezeit gehört auch das Objekt 13/07. Wir nehmen an, dass die drei identifizierten Siedlungsgruben (9/07, 10/07 und 13/07) und die Linie der Pfostengruben Überreste eines aus einem Pfostenbau und einigen Siedlungsgruben bestehenden Gehöfts der mitteldonauländischen Hügelgräber-Kultur werden könnten.
In die Latènezeit gehören die Siedlungsobjekte 8/07, 11/07 und 12/07, die dicht nebeneinander liegen und miteinander zusammenhängen. Ein weiteres Objekt - 14/07 - ist von den anderen Objekten 100 m entfernt. Spärliches keramisches Material wie auch Fragmente von Schmelztiegeln stammen nur aus dem Objekt 8/07. Sie werden in die Spätlatènezeit (LT C2-LT D2) datiert. Aus den Objekten 8/07, 11/07 und 12/07 stammen auch einige Kilogramm von Eisenschlacke und kleine Menge von Bronzeklumpen. Objekte 8/07, 11/07 und 12/07 können als Herstellungsobjekte mit Spezialisierung für so Eisen- und Bronzeproduktion interpretiert werden (Bazovský/Čambal/Gregor 2007). Das Objekt 14/07 war aufgrund der wenig charakteristischen Keramik ebenfalls in die Latènezeit datiert.
In die Zeit des Frühmittelalters - der Slawen - gehören die Objekte 1/07, 6/07, 7/07 und 15/07. Es geht um ein seichtes Siedlungsobjekt länglicher Form (1/07) und Objekte mit rechteckigem Grundriss (6/07, 7/07, 15/07). Aus den Objekten stammt Keramikmaterial aus dem 8. Jh. und die Tierknochen.

VÝSKUM V MICHALE NA OSTROVE

Juraj B a r t í k - Radoslav Č a m b a l

M i c h a l n a O s t r o v e (okr. Dunajská Streda), poloha K a p u s t n i s k á, juhovýchodný okraj obce, stredovek, 10.-12. stor., novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Na polohe Kapustniská, miernej vyvýšenine nachádzajúcej sa v blízkosti zaniknutého ramena Malého Dunaja, sa v predstihu pred vyhĺbením jazera rybného hospodárstva uskutočnil záchranný archeologický výskum. Len v prvej fáze výskumu - povrchovej prospekcii predchádzajúcej výkopové práce - sa získala skupina stredovekých a novovekých črepov, z ktorých dva, zdobené rytými líniami, patria do 10.-12. stor. Skutočnosť, že pri povrchovom zbere sa nálezy zistili a pri odstraňovaní ornice a hĺbení nádrže nie, môže súvisieť s poškodením najvyššej časti polohy orbou, ktorá zničila prípadné plytko zahĺbené objekty.

GRABUNG IN MICHAL NA OSTROVE. Michal na Ostrove (Bez. Dunajská Streda), Flur Kapustniská, südöstlicher Rand der Gemeinde, Mittelalter, 10.-12. Jh., Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Auf einer flachen Anhöhe in der Nähe des untergangenen Flussarmes von Kleiner Donau wurde bei einer Landesprospektion kleine Zahl von mittelalterlichen und neuzeitlichen Scherben gewonnen. Zwei von ihnen, verziert mit Ritzlinien, gehören ins 10.-12. Jh. Bei der Beseitigung der Ackerkrume und den Aushubarbeiten hat man keine eingelassenen Objekte festgestellt.

PRIESKUM DNA VODNEJ NÁDRŽE V BLATNOM

Juraj B a r t í k - Radoslav Č a m b a l - Zdeněk F a r k a š - Miroslav V r a b l e c

B l a t n é (okr. Senec), poloha Č i h á k o v s k ý m l y n, prieskum, sídlisko, doba bronzová, halštatská, laténska a rímska, včasný stredovek - Slovania, stredovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V závere februára 2007 uskutočnili pracovníci SNM - Archeologického múzea v Bratislave prieskum dna vypustenej vodnej nádrže v Blatnom, v polohe Čihákovský mlyn (obr. 3: 1). Povrchovým zberom sa podarilo doložiť sídliskové nálezy od doby bronzovej po dobu rímsku, resp. po stredovek. Do obdobia doby halštatskej môžeme zaradiť hlinenú plastiku hlavy koňa (obr. 3: 4). Z obdobia doby laténskej ide pravdepodobne o chatu (poloha I) datovanú do neskorej doby laténskej, stupňa LT D1, keltskou striebornou mincou typu Simmering (obr. 3: 2), typickou kvalitnou neskorolaténskou keramikou (obr. 3: 6-18), točenou na kruhu a dvoma praslenmi, z toho jeden čiastočne navŕtaný polotovar, vyrobenými z črepov laténskych nádob (obr. 3: 17, 18), ako aj fragmentom železnej reťaze - snáď opaska, ukončeným esovitým háčikom (obr. 3: 5). Predpokladaná chata sa javila na dne rybníka ako tmavohnedý oválny fľak. Ďalej sa podarilo črepovým materiálom (obr. 4: 2-14; 5) doložiť osídlenie z doby rímskej (poloha II). Obdobie včasného stredoveku je doložené typickým slovanským črepom s viacnásobnou vlnovkou (obr. 4: 1) a z polohy I pochádza aj ojedinelý nález mince - denára z roku 1583, tzv. Bílí peníz Rudolfa Habsburgského, razený v Kutnej Hore (obr. 3: 3).

UNTERSUCHUNG DES WASSERSPEICHERGRUNDES IN BLATNÉ. Blatné (Bez. Senec), Flur Čihákovský mlyn, Begehung, Siedlung, Bronzezeit, Hallstattzeit, Latènezeit und Römerzeit, Frühmittelalter - Slawen, Mittelalter. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Am Ende Februar wurde eine Untersuchung des Grundes vom trockengelegten Wasserspeicher in Blatné durchgeführt (Abb. 3: 1). Durch die Begehung ist es gelungen Siedlungsfunde aus Bronze- bis Römerzeit, bzw. bis Mittelalter zu gewinnen. In die Hallstattzeit können wir Tonplastik eines Pferdekopfs eingliedern (Abb. 3: 4). In die Latènezeit gehört wahrscheinlich ein Grubenhaus (Flur I). In späte Latènezeit der Stufe LT D1 wird es aufgrund folgender Funde datiert: keltische Silbermünze des Simmering-Typs (Abb. 3: 2), typische wertvolle gedrehte spätlatènezeitliche Keramik (Abb. 3: 6-18), zwei Spinnwirteln, davon ein teilweise durchgebohrtes Halbprodukt, die aus den Scherben der latènezeitlichen Gefäßen hergestellt wurden (Abb. 3: 17, 18), wie auch Fragment einer Eisenkette - vielleicht eines Gürtels, beendet mit S-förmigem Häkchen (Abb. 3: 5). Das angenommene Grubenhaus sah auf dem Teichboden als ein dunkelbrauner ovaler Fleck aus. Weiter ist es gelungen durch das Scherbenmaterial (Abb. 4: 2-14; 5) eine römerzeitliche Ansiedlung (Flur II) zu belegen. Das Frühmittelalter bestätigt eine slawische Scherbe mit mehrfacher Wellenlinie (Abb. 4: 1) und aus der Flur I stammt auch ein vereinzelter Münzfund - Denar aus dem Jahr 1583, sog. „Weißes Geldstück" des Rudolf von Habsburg, geprägt in Kutná Hora (Abb. 3: 3).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA SPIŠSKOM HRADE

Igor B a z o v s k ý - Martin S t e j s k a l

Záchranný výskum bol realizovaný SNM - Archeologickým múzeum v Bratislave v spolupráci so SNM - Spišským múzeom v Levoči, v súvislosti s budovaním vodovodnej a kanalizačnej prípojky pre Spišský hrad. Výskum bol uskutočnený formou sledovania líniových výkopov pre inžinierske siete v katastroch dvoch obcí a výkopov súvisiacich s budovaním a revitalizáciou prevádzkových zariadení.

1. Žehra (okr. Spišská Nová Ves), polohy Spišský hrad a Pod Spišským hradom, sídlisko, eneolit, doba halštatská, doba laténska, doba rímska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Spišské múzeum, Levoča.

a) areál hradného komplexu

Výkopové práce boli realizované v južnej časti stredného nádvoria a v priľahlom opevnenom predbrání. V priestore bola zachytená zásypová vrstva s pamiatkami zo 16.-18. stor., a sporadicky i s nálezmi zo starších fáz osídlenia (badenská kultúra, púchovská kultúra, vrcholný stredovek). V blízkosti vstupnej brány bola zachytená kultúrna vrstva púchovskej kultúry. Pred vstupnou bránou bola odkrytá časť obmurovania tzv. vlčej jamy zo 14. stor., preskúmaná v 70-tych rokoch minulého storočia (*Fiala/Vallášek/Lukáč 1988*, 50-52).

b) JV svah hradného kopca

V tomto priestore, patriacom do areálu púchovského hradiska, bolo doložené intenzívne osídlenie (obr. 2: 2-4, 10). S ním pravdepodobne súvisia štyri preskúmané objekty, ktorých datovanie nie je v niektorých prípadoch jednoznačné. V spomínaných objektoch, ale najmä vo vrstvách, boli zistené aj nálezy z neskorej doby kamennej (badenská kultúra), zo staršej doby železnej a z predpúchovského stupňa (obr. 2: 9). V horných partiách svahu, v blízkosti hradného opevnenia, sa zistila koncentrácia pamiatok zo stredoveku a novoveku.

c) plocha parkoviska pod hradom

V SV okrajových častiach priestranstva bola odkrytá kultúrna vrstva púchovskej kultúry. Pod prístupovou komunikáciou bol čiastočne preskúmaný objekt, ktorý pravdepodobne v čase existencie hradného komplexu slúžil na pálenie vápna. V záreze prístupovej cesty, poniže parkoviska, bol odkrytý pás kamenného dláždenia - eventuálny pozostatok spevňovanej komunikácie smerujúcej k neďalekému vstupu do hradiska. Početné sprievodné nálezy patria púchovskej kultúre (obr. 2: 1, 5-8).

d) úseky pozdĺž prístupovej cesty

V blízkosti novovybudovanej AT-stanice (150 m Z od križovatky v sedle Šibenica) bolo odkryté kamenné štetovanie pôvodnej prístupovej cesty na hrad. Z úrovne cesty boli získané novoveké pamiatky. Na zostávajúcej trase výkopov, pokračujúcich k S okraju intravilánu Žehry-Hodkoviec, sa zachytili len sporadické nálezy zo zberov (bližšie nedatovaný pravek, stredovek, novovek).

2. Spišské Podhradie (okr. Levoča), SV úpätie vyvýšeniny Kozia hora (kóta 592), sídlisko(?), doba laténska, doba rímska. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Spišské múzeum, Levoča.

Pri výkopoch vedených pozdĺž prístupovej cesty boli zaznamenané črepy púchovskej kultúry. Nie je vylúčené druhotné splavenie tohto materiálu z vyšších polôh. Na priľahlej plošine pod kopcom bola na krátkom úseku odkrytá kultúrna vrstva z rovnakého obdobia, ktorá naznačujúca prítomnosť sídliska v zázemí hradiska na hradnom kopci.

Literatúra

Fiala/Vallášek/Lukáč 1988 - A. Fiala/A. Vallášek/G. Lukáč: Spišský hrad. Martin 1988.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER ZIPSER BURG. Rettungsgrabung durchgeführt während des Aufbaus des Wasser- und Kanalisationsanschlusses für die Zipser Burg, im Katastern von Žehra (Bez. Spišská Nová Ves) und Spišské Podhradie (Bez. Levoča). In der Burganlage kamen Funde aus Äneolithikum (Baden-Kultur), Latènezeit und Römerzeit (Púchov-Kultur), Hochmittelalter und vor allem aus der Neuzeit (16.-18. Jh.) zutage. Auf dem südöstlichen Abhang des Burgberges, im Bereich vom Burgwall der Púchov-Kultur, wurden Belege intensiver Besiedlung erfasst. Untersucht wurden hier vier Objekte, alle hängen wahrscheinlich mit der angegebenen Periode zusammen. Außer den Funden aus denselben Ansiedlungsphasen wie in der Burganlage wurden auch Funde aus der Hallstattzeit und aus der Vorpúchov-Stufe belegt. In der Nähe des Parkplatzes, unter der Burg, ist ein Objekt, das wahrscheinlich zum Kalkbrennen diente, untersucht worden. In diesen Stellen hat man zahlreiche Vertretung der Púchov-Kultur-Funde festgestellt. Die gleichzeitige Ansiedlung kam auch am nordöstlichen Fuß von Kozia hora (Kote 592) zum Vorschein. In der Nähe der heutigen Straße wurde die ursprüngliche Zugangsstraße zur Burg freigelegt.

NÁLEZ BRONZOVEJ NÁDOBY V ŽELIEZOVCIACH

Jozef B á t o r a - Michaela Ď u r i š o v á - František H ř í b a l

Ž e l i e z o v c e (okr. Levice), riečny nález v Hrone, náhodný nález, bronzová nádoba, doba rímska. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pán Peter Varga z Nevidzian našiel v štrku dovezenom zo Želiezoviec bronzovú nádobu. Štrk pochádza z rieky Hron, v ktorej sa v roku 2006 uskutočňovala exploatácia štrkových a pieskových nánosov. Opis: nádoba, kotlík (vedro) zhotovená z jedného kusa tenkého bronzového plechu, s nízkym cylindrickým mierne prehnutým hrdlom, má telo dvojkónického tvaru s mierne zaobleným lomom a prehnutou spodnou časťou s náznakom odsadenia dna. Výška 14,3 cm, priemer ústia 13,2 cm, priemer dna 11,5 cm (obr. 6).

Ide o nádobu z doby rímskej blízku typu Eggers 42, Östlandský typ, variant Westland (*Eggers 1951*). Nádobu - kotlík (vedro), možno na základe uvedeného zaradenia datovať do neskorej doby rímskej až počiatku doby sťahovania národov (koniec 4. a zač. 5. stor.). Vzhľadom na nálezové okolnosti (na dne rieky) je otázne, či nález možno interpretovať ako tzv. riečny nález, kedy by sa mohlo uvažovať o jeho prípadnom votívnom deponovaní, alebo ide o sídliskový nález v sekundárnej polohe, prinesený vodou. Vzhľadom k tomu, že na dolnom Pohroní sú viaceré sídliska z praveku a protohistorického obdobia lokalizované tesne na brehu Hrona, nie sú vylúčené obe možnosti (*Janšák 1938*, tab. II). Nález rozširuje doteraz nie veľký počet nálezov bronzových nádob z doby rímskej na území Slovenska.

L i t e r a t ú r a

Eggers 1951 - H.-J. Eggers: Der römische Import im freien Germanien. Band I, II. Atlas der Urgeschichte. Hamburg 1951.

Janšák 1938 - Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Dolný Hron a Ipeľ v praveku. Bratislava 1938.

FUND EINES BRONZEGEFÄSSES IN ŽELIEZOVCE. Želiezovce (Bez. Levice), Fund aus Gran, Zufallsfund, Bronzegefäß, Römerzeit. Aufbewahrung des Fundes: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Das Gefäß, Kessel (Eimer) hergestellt aus einem dünnen Bronzeblech, mit niedrigem zylinderförmigem leicht gebogenem Hals, hat einen zweikonischen Körper mit leicht abgerundetem Bruch und eingebogenem unteren Teil mit Andeutung des abgesätzten Bodens. Höhe 14,3 cm, Durchmesser der Mündung 13,2 cm, Durchmesser des Bodens 11,5 cm (Abb. 6). Es geht um ein römerzeitliches Gefäß, das dem Typ Eggers 42, Östland Typ, Variante Westland (Eggers 1951) nahesteht. Das Gefäß - Kessel (Eimer) kann aufgrund der angegebenen Eingliederung in die späte Römerzeit bis Anfang der Völkerwanderungszeit (Ende des 4. und Anfang des 5. Jh.) datiert werden. Angesichts der Fundumstände (im Flußbett) ist es fraglich, ob man den Fund als sog. Flußfund interpretieren kann. Dann könnte man nämlich über seine mögliche votive Ablagerung nachdenken. Es könnte sich aber ebenfalls um einen Siedlungsfund in sekundärer Lage, der mit Wasser gebracht wurde, handeln. Weil es im niederen Grantal mehrere Siedlungen aus Vorzeit und protohistorischer Zeit direkt am Granufer gibt, sind beide Möglichkeiten nicht auszuschließen (Janšák 1938, Taf. II). Der Fund erweitert die nicht sehr große Anzahl der römerzeitlichen Bronzegefäße aus dem Gebiet der Slowakei.

VÝSLEDKY POVRCHOVEJ PROSPEKCIE NA LOKALITE FIDVÁR PRI VRÁBĽOCH

Jozef B á t o r a - Bernhard E i t e l - Frank F a l k e n s t e i n - Knut R a s s m a n n

V r á b l e (okr. Nitra), poloha F i d v á r, sídlisková aglomerácia zo staršej doby bronzovej, sídlisko z doby rímskej, povrchový zber sieťovou metódou, geomagnetické a geoelektrické merania, slovensko-nemecký výskumný projekt. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V marci a apríli 2007 sa v priestore a bezprostrednom okolí dávnejšie známej opevnenej osady zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch, v polohe Fidvár, uskutočnil systematický povrchový zber archeologického materiálu tzv. rastrovou (sieťovou) metódou. Následne sa realizovali geomagnetické a geoelektrické merania a vrty. Na realizácii uvedených prác sa okrem pracovníkov Archeologického ústavu

SAV Nitra podieľali kolegovia z Römisch-germanisches Kommission DAI Frankfurt am Main, z Katedry archeológie Univerzity Bamberg a z Geografického ústavu Univerzity Heidelberg.

Systematickým povrchovým zberom na ploche 12 ha sa získalo neobvykle veľké množstvo najmä črepového materiálu, ktorý vážil okolo dvoch ton. Okrem toho sa zistili početné artefakty z hliny, kameňa, kosti a parohoviny. Nálezy dopĺňajú zlomky mazanice, kamenných podložiek a zvieracích kostí. Celkový rozptyl nálezov ukazuje, že na Fidvári bola osídlená plocha okolo 15 hektárov (ide o viac ako 500 m dlhý a 300 m široký pás tiahnúci sa pozdĺž terasy rieky Žitava). Ide o mimoriadne rozsiahlu sídliskovú aglomeráciu zo staršej doby bronzovej, ktorá bezpochyby patrí k najväčším doteraz známym sídliskovým aglomeráciam z uvedeného obdobia v širšej oblasti strednej Európy.

Geomagnetické merania realizované na ploche 11, 5 ha ukázali, že popri kruhovito prebiehajúcich priekopách sa v skúmanom priestore nachádzajú stopy po pôdorysoch cca 140 stavieb, pravdepodobne domov. Domy boli prevažne pravidelne usporiadané vo viacerých radiálnych radoch, ktoré kopírovali priebeh kruhových opevnení. Medzi jednotlivými radmi domov sa nachádzali úzke ulice. Významným je zistenie, že pravidelné rady domov sa nachádzali aj mimo opevneného areálu. Zistený spôsob zástavby má evidentné znaky protourbánneho charakteru. Ide o tzv. anatolský model zástavby, známy najmä v oblasti Anatólie (Demircihuiuk, Trója) a východného Stredomoria, ale aj v eurázijskej oblasti Ruska (Arkaim, Sintašta).

Geoelektrickými meraniami bolo získaných osem tomografických pôdnych rezov - profilov náleziska siahajúcich až do hĺbky sedem metrov od povrchu. Rezy ukázali nie iba hrúbku kultúrnych vrstiev, ktorá dosahovala 1 až 4 m, tvar a hĺbku jednotlivých opevňovacích priekop, ale v centrálnej časti osady potvrdili, že na základe geomagnetických meraní sa rysujúce pôdorysy domov mali podmurovky zhotovené z lomových kameňov. Kamenné základy domov by mali byť miestami zachované až do výšky 0,5 m. V tejto súvislosti je pozoruhodné, že petrografická analýza ukázala, že lomové kamene pochádzajú z oblasti stredoslovenských vulkanických pohorí (Štiavnické pohorie).

Okrem uvedených meraní bolo v priestore náleziska uskutočnených niekoľko geologických vrtov. Chemická analýza vrtom získaného pôdneho jadra, ktoré bolo navŕtané v centrálnej časti opevneného areálu, preukázala výraznú kontamináciu meďou a cínom. Ide o významné zistenie, ktoré nepriamo potvrdzuje intenzívnu metalurgickú činnosť na sídlisku v období maďarovskej kultúry.

Najstarší povrchovým zberom získaný nepočetný materiál možno datovať do záveru eneolitu, a to do obdobia kultúry Kosihy-Čaka-Makó. Ťažisko materiálu možno datovať do obdobia staršej doby bronzovej, ktorá je tu zastúpená viacerými kultúrami. Starší úsek staršej doby bronzovej reprezentuje materiál kultúry hatvanskej, únětickej a kisapostagskej. Mladší úsek je zastúpený najmä maďarovskou kultúrou a v menšej miere aj materiálom severopanónskej kultúry.

Najmladší prieskumom získaný materiál možno datovať do doby rímskej. Nálezy z uvedeného obdobia, indikujúce zrejme sídlisko, sa koncentrovali pri juhozápadnom okraji osídlenia zo staršej doby bronzovej a pokračovali smerom južným a západným do inundačného územia rieky Žitavy. Osídlenie z doby rímskej je dokumentované tak rímsko-barbarským ako aj rímsko-provinciálnym materiálom. Z ďalších nálezov za zmienku stojí bronzové kovanie voza, ktorého pôvod možno hľadať najskôr v rímskej provincii Panónii v Zadunajsku.

ERGEBNISSE DER LANDESPROSPEKTION DER FUNDSTELLE FIDVÁR BEI VRÁBLE. Vráble (Bez. Nitra), Flur Fidvár, Siedlungsagglomeration aus älterer Bronzezeit, Siedlung aus Römerzeit, Begehung mit einem Netzsystem, geomagnetische und geoelektrische Messungen, slowakisch-deutsches Grabungsprojekt. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Im März und April 2007 wurde im Bereich und in der Umgebung einer schon länger bekannten befestigten Ansiedlung aus der Frühbronzezeit in Vráble, Flur Fidvár, eine systematische Geländebegehung Mitthilfe sog. Raster (Netz-) Methode durchgeführt. Anschließend hat man geomagnetische und geoelektrische Messungen wie auch Bohrungen realisiert.

Mit systematischer Landesprospektion auf der Fläche von 12 ha ist es gelungen eine ungewöhnlich große Menge von überwiegend Scherbenmaterial, der um zwei Tonnen wog, zu gewinnen. Außer dem wurden zahlreiche Artefakten aus Lehm, Stein, Knochen und Geweih festgestellt. Diese Funde ergänzen Fragmente vom Lehmbewurf, Reibsteinen und Tierknochen. Die Zerstreuung der Funde zeigt, dass in Fidvár eine Fläche von etwa 15 Hektar besiedelt war (es geht um einen mehr als 500 m langen und 300 m breiten Streifen entlang der Flussterrasse von Žitava). Es geht um eine außergewöhnlich große Siedlungsagglomeration aus älterer Bronzezeit, die zweifellos zu den größten bis jetzt bekannten Siedlungsagglomerationen aus der eingeführten Zeit im breiteren Bereich von Mitteleuropa gehört.

Geomagnetische Messungen auf der Fläche von 11, 5 ha haben gezeigt, dass sich hier neben den in Kreisform verlaufenden Graben auch Grundrisse von etwa 140 Bauten, wahrscheinlich Häusern, befinden. Die Häuser waren überwiegend regelmäßig in mehreren radialen Reihen, die den Verlauf der Kreisbefestigungen kopierten, verteilt. Zwischen den einzelnen Hausreihen befanden sich enge Straßen. Bedeutend ist die Feststellung, dass sich die regelmäßigen Hausreihen auch außerhalb der befestigten Anlage befanden. Diese Bauweise hat offensichtliche Merkmale des protourbanen Charakters. Es geht um sog. anatolischen Bebauungsmodel, bekannt vor allem aus dem Bereich von Anatolien (Demircihuiuk, Troja) und östlichem Mittelmeergebiet, aber auch in euroasiatischem Bereich von Russland (Arkaim, Sintaschta).

Durch geoelektrische Messungen wurden acht tomografische, bis sieben Meter tiefe Schnitte - Profile gewonnen. Die Schnitte zeigten nicht nur die Stärke der Kulturschichten, die 1 bis 4 m erreichte, die Form und Tiefe der einzelnen Befestigungsgraben, sondern bestätigten auch im zentralen Teil der Ansiedlung, dass aufgrund der geoelektrischen Messungen die Fundamentierungen der Hausgrundrisse aus Bruchsteinen gebaut wurden. Die Steinfundamente sollen auf manchen Stellen bis zur 0,5 m Höhe erhalten bleiben. In diesem Zusammenhang ist bemerkenswert, dass die petrographische Analyse zeigte dass die Bruchsteine aus dem Gebiet der mittelslowakischen vulkanischen Gebirgen (Štiavnické pohorie - Štiavnica Gebirge) stammen.

Außer den angegebenen Messungen wurden im Bereich der Fundstelle einige geologische Bohrungen gemacht. Die chemische Analyse des gewonnenen Erdkerns, der aus dem zentralen Teil der befestigten Anlage geborgen wurde, eine deutliche Kontamination vom Kupfer und Zinn angewiesen hat. Es geht um eine wichtige Feststellung, die indirekt die intensiven metallurgischen Aktivitäten in der Siedlung während der Zeit der Maďarovce-Kultur beweist.

Die ältesten Streufunde können ins Ende von Äneolithikum, in die Kosihy-Čaka-Makó Kultur, eingereiht werden. Der Schwerpunkt des Materials kann in die ältere Bronzezeit, die hier von mehreren Kulturen vertreten ist, datiert werden. Den älteren Abschnitt der Frühbronzezeit repräsentiert das Material der Hatvan-, Aunjetitzer- und Kisapostag-Kultur. Den jüngeren Abschnitt vertretet vor allem die Maďarovce- und in kleinerem Maßen auch das Material der Nordpanonischen Kultur.

Das jüngste mit der Prospektion gewonnene Material kann in die Römerzeit datiert werden. Die Funde aus der nagegebenen Zeit, die wahrscheinlich auf eine Siedlung hinweisen, konzentriert sich am südwestlichen Rand der Ansiedlung aus älterer Bronzezeit und verliefen weiter Richtung Süden und Westen zum Inundationsgebiet von Žitava. Die römerzeitliche Ansiedlung dokumentiert das römisch-barbarische, wie auch provinzialrömische Material. Von weiteren Funden ist erwähnungswert der Bronzebeschlag von einem Wagen, dessen Ursprung am wahrscheinlichsten in der römischen Provinz Panonnia in Transdanubien gesucht werden kann.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA ULICI DOLNÝ VAL A VURUMOVEJ ULICI V ŽILINE

Peter Bednár - Zuzana Poláková

Žilina (okr. Žilina), ulica Dolný Val a Vurumova ulica, novovek, 16.-19. stor., architektúra, črepy, kachlice, minca. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V druhej polovici septembra sa začal archeologický výskum na ulici Dolný Val, Vurumovej a Kalinčiakovej ulici, ležiacich v západnej časti mestskej pamiatkovej rezervácie. Skúmaná plocha sa nachádza v blízkosti zaniknutého mestského opevnenia. Výskum bol vyvolaný rekonštrukciou ulice. Napriek skutočnosti, že bol obmedzený len na začisťovanie a dokumentáciu archeologických situácií, priniesol mnohé cenné poznatky. Výskum bol rozdelený do dvoch etáp. V prvej etape sa dokumentovala situácia vo výkopoch plynofikačných a kanalizačných rýh na ulici Dolný Val a na Kalinčiakovej ulici. V druhej etape sa vykonávala plošná dokumentácia na Vurumovej ulici a v južnej časti ulice Dolný Val.

Vo všetkých výkopoch bola zachytená vrstva s veľkým obsahom uhlíkov, popola a prepálenej hliny (pravdepodobne planírovacia vrstva po požiari). Prepálený horizont dosahoval hrúbku až 40 cm. V južnej časti ulice Dolný Val sa zistila tenká vrstva sivočiernej ílovitej hliny, ktorá môže byť zvyškom kultúrnej vrstvy. V ulici Dolný Val, v blízkosti križovania s Kalinčiakovou ulicou, niveleta podložia klesala a zachytila sa porušená dlažba z riečnych kameňov - okruhliakov. Na Kalinčiakovej ulici sa okrem požiarového horizontu zachytili dve murivá prechádzajúce naprieč ulicou.

Situácia zistená v prvej etape výskumu podmienila aj metodiku ďalšieho výskumu. Pred kladením dlažby na ulici J. Vuruma a v južnej časti ulice Dolný Val sa dokumentovala pôdorysná situácia po odstránení recentnej vrstvy (asfalt a podklad pod asfaltom) s mocnosťou cca 50 cm.

Pri plošnej dokumentácii situácie v južnej časti ulici Dolný Val sa zachytávali fragmenty požiarovej vrstvy, značne porušené výkopmi inžinierskych sieti (obr. 7: 1). Odlišná situácia bola na Vurumovej ulici. V severovýchodnej časti sa odkryli fragmenty murív starších objektov (obr. 7: 3). V južnej časti sa zachytilo staršie murivo iba pod domom č. p. 81/13 (obr. 7: 3a). Dôsledne rešpektovalo dnešnú líniu uličnej čiary. V odkrytej časti sa podarilo identifikovať časť oblúka, ktorý môže byť interpretovaný buď ako vstup do suterénu staršieho objektu, alebo ako základový statický pás. Základy starších domov, odkryté v severnej polovici ulice, značne vybiehali zo súčasnej línie uličnej čiary. Medzi severnou a južnou hranicou zástavby sa zachytávali nesúvislé zvyšky dlažby z riečnych kameňov (obr. 7: 2). Pod úrovňou dlažby sa pred domom č. p. 81/13 zistila aj časť plytkého žľabovitého objektu, pravdepodobne koľaje cesty. V západnej polovici Vurumovej ulice sa preskúmali tri zahĺbené objekty (obr. 7: 5-7) a pri ústí ulice sa odkryli základy staršieho domu vybiehajúce mimo severnú líniu súčasnej zástavby (obr. 7: 3b). Dve jamy (obr. 7: 5, 6) obsahovali veľké množstvo prepálenej hliny, uhlíkov a popola. V jednej z nich sa našlo veľké množstvo zlomkov kachlíc, fajka a minca (obr. 7: 5). Kachlice svojou výzdobou a tvarom zodpovedajú kachliciam z hradu Strečno. Tie pravdepodobne pochádzajú z poslednej prestavby hradu, datovanej medzi roky 1655-1657 (*Kočiš 1989*, 192, 193). Pre datovanie zásypu tohto objektu je však dôležitá minca z druhej polovice 19. stor. Objekt teda bol zasypaný až v druhej polovici 19. stor.

Západnejšie od týchto objektov bola odkrytá kamenná deštrukcia (obr. 7: 8). Po stranách deštrukcie bola viditeľná žltá ílovitá vrstva a v strede boli kamene. S veľkou pravdepodobnosťou ide o zasypanú priekopu alebo pivnicu.

Na základe nálezovej situácie môžeme povedať, že v tomto priestore došlo k rozsiahlemu požiaru, s ktorým súvisí vrstva s prepálenou hlinou, uhlíkmi a popolom, a zasypanie zahĺbených objektov v západnej časti Vurumovej ulice. Túto vrstvu a zasypanie objektov datujeme na základe mince z jedného z objektov na do druhej polovice 19. stor. Jej vznik pravdepodobne súvisí s posledným požiarom v 19. stor., v roku 1886 (*Štanský 2007*, 40). Odkryté základové murivá v severnej časti Vurumovej ulice svedčia o tom, že po tomto požiari došlo k rozsiahlej asanácii zástavby a následnému rozšíreniu komunikácie. Nejasná je funkcia troch zahĺbených objektov v južnej polovici západnej časti Vurumovej ulice, ktoré ležia v trase komunikácie existujúcej prinajmenšom od polovice 18. stor. (*Ruttkayova mapa z roku 1747*; *Prikryl 1970*). Daná situácia svedčí o tom, že stavebný vývoj v tomto priestore bol zložitejší. Nevylučujeme, že po zániku opevnenia bola táto plocha zastavaná a k jej opätovnému uvoľneniu došlo až po požiari v roku 1886.

Literatúra

Kočiš 1989 - J. Kočiš: Od Čachtíc po Strečno. Bratislava 1989.

Prikryl 1970 - Ľ. V. Prikryl: Mapa Žiliny z 18. storočia. Vlastivedný zborník Považia 10, 1970, 229-232.

Štanský 2007 - P. Štanský: Mariánske námestie. In: M. Mrva/M. Dudáš: Žilinský región v dejinách Slovenska, Sídla a krajina. Zborník štúdií o dejinách Žilinského regiónu. Žilina 2007, 39-65.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DEN STRASSEN DOLNÝ VAL UND VURUMOVA IN ŽILINA. Žilina (Bez. Žilina), Straßen Dolný Val und Vurumova, Neuzeit, 16.-19. Jh., Architektur, Scherben, Kacheln, Münze. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. In zweiter Septemberhälfte hat die archäologische Rettungsgrabung auf den Straßen Dolný Val, Vurumova und Kalinčiakova, in der Nähe der zerstörten Stadtbefestigung, begonnen. Sie bestand aus zwei Etappen. In der ersten Etappe wurde die Situation im Aushub für Gas- und Kanalisationsfurchen auf den Straßen Dolný Val und Kalinčiakova dokumentiert. In allen Aushüben wurde eine Schicht mit hohem Inhalt von Holzkohlen, Asche und verbranntem Lehm, wahrscheinlich Planierschicht nach einem Brand, erfasst. Auf der Kalinčiakova Straße hat man außer dem Brandhorizont auch zwei Mauerwerke, die quer durch die Straße verliefen, festgestellt. Die zweite Etappe dokumentierte die Grundrisse nach der Beseitigung der rezenten Schicht auf der Vurumova Straße und im Südteil der Straße Dolný Val. Im nordöstlichen Teil der Vurumova Straße sind Fragmente von älteren Mauern, die aus der heutigen Bebauungslinie auslaufen, zum Vorschein gekommen. Im Südteil wurde eine ältere Mauerung erfasst, die die Straßenlinie völlig respektiert, nur unter dem Haus Nr. p 81/13, zwischen der nördlichen und südlichen Bebauungsgrenze wurden zusammenhangslose Pflasterungen aus Flusssteinen freigelegt. In der westlichen Hälfte der Vurumova Straße haben wir drei eingelassene Objekte untersucht und bei der Straßenmündung sind Grundrisse

eines älteren Hauses außerhalb der Nordlinie der derzeitigen Bebauung zutage gekommen. Zwei Gruben enthielten große Menge von durchgebranntem Lehm, Holzkohlen, Asche, Keramik und renaissancezeitlichen Kacheln. Für die Datierung der Füllung dieses Objektes ist die Münze aus der zweiten Hälfte des 19. Jh. maßgebend. Westlicher dieser Objekte ist eine Steindestruktion begrenzt mit einer gelben Tonschicht zum Vorschein gekommen. Mit großer Wahrscheinlichkeit geht es um einen verschütteten Graben oder Keller. Aufgrund der Fundsituation können wir sagen, dass in diesem Bereich in der zweiten Hälfte des 19. Jh. (im J. 1886) zum großen Brand gekommen ist. Nach diesem Brand ist es zur Assanierung der älteren Bebauung und Erweiterung der Kommunikation gekommen.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU BUDATÍNSKEHO ZÁMKU *

Peter B e d n á r - Zuzana S t a n e k o v á

Ž i l i n a, časť B u d a t í n (okr. Žilina), B u d a t í n s k y h r a d, skalná vyvýšenina na sútoku Váhu a Kysuce, hrad, púchovská kultúra?, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V závere roka 2006 a v priebehu roka 2007 pokračoval Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci s Považským múzeom v Žiline vo výskume NKP Žilina - Budatínsky zámok, ktorého areál leží na juhozápadnom okraji intravilánu mestskej časti Budatín, v riečnej nive na sútoku Váhu a Kysuce. Súčasne s archeologickým výskumom prebiehal i stavebno-historický výskum, ktorý vykonal Mgr. M. Šimkovic. Náklady na výskum hradil Žilinský VÚC a Považské múzeum v Žiline.

Zámok má stredoveké jadro. Za najstaršiu časť hradu je považovaná valcovitá obytná veža, prvý krát spomínaná v roku 1321 ako *castrum Budetyn* a ako *turris Bedethin* v roku 1323. Bola využívaná ako mýtna a strážna stanica na ceste vedúcej z Poľska. Ako prví majitelia sa uvádzajú Balašovci (*Kočiš 1989*, 151), hoci ich vlastníctvo nie je podložené písomnými prameňmi. Prvým historicky doloženým vlastníkom bol Matúš Čák Trenčiansky. Po jeho smrti údajne prejavili o hrad záujem Balašovci, avšak hrad i naďalej zostal v rukách kráľa Žigmunda (*Plaček/Bóna 2007*, 86). V roku 1510 ho získali Suňogovci, ktorí ho vlastnili až do konca 18. stor., kedy pripadol sobášom Csákyovcom (*Kočiš 1989*, 151-161). Rod Csákyovcov panstvo obýval až do konca druhej svetovej vojny.

V počiatočnej fáze, v zime r. 2006 a na jar r. 2007, sa práce sústredili na interiér veže. V ďalšej časti sa práce preniesli do celého areálu zámku. Celkovo sa v r. 2007 v areáli NKP preskúmalo na rôznych miestach 19 sond (obr. 8), zameraných na overenie stavebného vývoja tejto pamiatky.

Podstatná časť prízemia veže bola zasypaná stavebnou sutinou pri prestavbách v rokoch 1920-1923. V spodnej časti sutinového zásypu sa nachádzalo väčšie množstvo črepov novovekých keramických a sklenených nádob. Medzi vrstvou sutiny a hliny sa dala pri začisťovaní pozorovať tenká vrstvička spráchniveného dreva, interpretovaná ako pozostatok drevenej palubovej podlahy. Pri odstraňovaní sutinového zásypu sa podarilo okrem vstupného otvoru do prízemia veže odkryť viacero dosiaľ neznámych stavebných prvkov. Na západnej strane sa bezprostredne pod podlahou zachytil porušený stropný oblúkový pás. Na južnej strane sa odkryli dva okenné, resp. vetracie otvory.

V spodnej časti sa na severnej strane odkrylo torzo základového kamenného muriva, vybiehajúceho z pôdorysu veže (obr. 8: 1). Na východnej a južnej strane sa jeho priebeh zhodoval s priebehom nadzemných murív. Základové murivo bolo zapustené do hlinitej vrstvy, ktorú sme preskúmali iba v juhovýchodnej štvrtine veže. V tejto časti ležala bezprostredne na skalnom podloží, klesajúcom južným a mierne východným smerom. Hlinitá vrstva obsahovala iba ojedinelé nálezy. Na základe jedného črepu ju datujeme do stredoveku.

Dôležité poznatky o najstaršej podobe hradu sa zistili v sondách v exteriéri veže, južne a východne od nej. Hrebeň skalného brala pokračoval aj východne od veže. Na ňom ležala vrstva čiernej humusovitej hliny, v ktorej sa sporadicky vyskytovali praveké črepy (púchovská kultúra?). Túto vrstvu, ktorá pravdepodobne vznikla na lokalite prirodzene, prekrýval mohutný násyp, tvorený prevažne žltým ílom. Mocnosť násypu južne od veže presahovala dva metre. Ojedinelé kúsky prepálenej hliny svedčia o tom, že nešlo o prirodzený sediment v primárnej polohe, ale o umelý násyp, ktorým pravdepodobne rozšírili prírodnú vyvýšeninu. Do tohto násypu zapustili s veľkou mierou pravdepodobnosti už základ veže. Hrad v tejto najstaršej fáze mal charakter „motte“. Pri okraji násypu vybudovali obvodovú hradbu (obr. 8: 3). Na južnej strane bola hradba široká minimálne 1,8 m. Na západnej strane sa hradba zalamovala severným smerom

* Príspevok vznikol v rámci riešenia GP 2/0137/08 „Stredoveké hrady na západnom a strednom Slovensku“.

vo východnej časti južného krídla, tzv. barokového paláca (obr. 8: 3; sonda 18/07). Tu sme odkryli časť trojuholníkového ukončenia masívneho múru. Na severnej strane malo murivo zvislé líce, zatiaľ čo na južnej a západnej strane sa smerom dolu rozširovalo. Terén, do ktorého bol založený, bol už v minulosti porušený a jeho niveletu bolo možné rekonštruovať na základe povrchu muriva. Bolo zrejmé, že pri severnom líci bola úroveň terénu v čase výstavby približne o 80 až 100 cm nižšie, ako úroveň terénu na jeho južnej strane. Pre obmedzené priestorové a časové možnosti nebolo možné sondu v jeho okolí rozšíriť. Na základe charakteru a polohy muriva predpokladáme, že išlo o južnú časť pôvodnej stredovekej brány. Na východnej strane predpokladáme, že sa hradba severným smerom stáčala niekde v priestore západnej steny východného paláca. Naznačuje to priebeh depresie na vnútornej strane hradby, klesajúcej južným a juhovýchodným smerom (obr. 8: 4). V sonde 1 dno depresie viac menej rešpektovalo niveletu základovej špáry, čo naznačovalo, že by mohlo ísť o stavebnú jamu hradby. V sondách 6 však dno depresie bolo nižšie ako zistená, resp. v sonde 10 predpokladaná niveleta základovej špáry. Preto predpokladáme, že ide o depresiu, ktorá vznikla zošmyknutím hradby. Naznačený priebeh hradby potvrdzuje aj rozdielna nálezová situácia v sondách 1, 6 a 10 na nádvorí, a 8 a 19 v interiéri paláca. Zatiaľ čo v sondách na nádvorí zachytávame násypové vrstvy, rozširujúce plochu skalného návršia, v sondách v interiéri paláca tieto vrstvy chýbajú. V juhovýchodnej časti sondy 8/07 v interiéri paláca sa preskúmala časť zahĺbeného objektu so stenou spevnenou výdrevou. Nevylučujeme, že išlo o vnútornú časť priekopy s vydrevenou eskarpou (obr. 8: 5).

Vzhľadom k tomu, že terén v exteriéri veže a na vnútornej strane hradby bol v novoveku výrazne znížený, nepodarilo sa zistiť žiadne nálezové situácie, ktoré by umožňovali datovať jej výstavbu. K poškodeniu a prestavbe hradby na južnej strane došlo v druhej polovici 15. stor. Rozsiahla depresia, sledujúca vnútorné líce hradby (obr. 8: 4), početné praskliny v korune i telese muriva, ale i sklon vnútorného líca hradby svedčia o tom, že zanikla v dôsledku statického narušenia a prelomenia, v priestore medzi sondou 1 a 6. Príčina statickej poruchy nie je jednoznačná. Mohlo ňou byť založenie hradby do nestabilného násypu, podmytie riekou, alebo mohla byť narušená pri obliehaní hradu.

Dá sa predpokladať, že v najstaršom období sa v opevnenom areáli nachádzali drevené a hlinené stavby, ktorých polohu sa však priamo nepodarilo identifikovať. Po poškodení hradby bol však terén v južnej a východnej časti hradu upravený navážkami, v ktorých sa objavuje veľké množstvo deštrukcie z jednej alebo viacerých drevohlinitých stavieb. V jednom z takýchto objektov existovala v druhej polovici 15. alebo v prvej polovici 16. stor. peňazokazecká dielňa, z ktorej pochádzajú početné ústrižky medeného plechu, polotovary mincí a zlomky kovolejárskych téglikov.

V priebehu druhej polovici 15. prípadne na začiatku 16. stor. došlo k rozsiahlej prestavbe hradu. Bolo vybudované nové obvodové opevnenie na južnej a východnej strane (obr. 8: 15), pričom jadro hradu rozšírili južným aj východným smerom. Do priestoru medzi staršou a novou hradbou k vnútornému lícu nového opevnenia pristavali dvojpodlažný palác (obr. 8: 8). Novú podpivničenú budovu pristavali aj k východnej strane veže (obr. 8: 6). Do jej suterénu sa vchádzalo schodiskom z úzkeho nádvoria medzi prístavbou a východným palácom (obr. 8: 7).

V nasledujúcej stavebnej fáze zamurovali schodisko do suterénu a starší vstup využili na prístup pravdepodobne k studni (obr. 8: 10), vysekanej do skaly v priestore medzi východnou prístavbou veže a východným palácom. Do suterénu vybudovali nový vstup zo schodiskovej prístavby, pristavanej k juhovýchodnej časti veže (obr. 8: 19). Východný palác čiastočne podpivničili (obr. 8: 11). Túto prestavbu pravdepodobne realizoval Juraj Suňoga v prvej polovici 16. stor. Súčasne s prestavbami tzv. Horného hradu sa s veľkou mierou pravdepodobnosti realizovala aj výstavba tzv. Dolného hradu. Na mieste zasypanej staršej priekopy prinajmenšom na západnej a severnej strane vzniklo nové predhradie opevnené múrom širokým jeden meter a novou priekopou na vonkajšej strane (obr. 8: 20). K vnútornému lícu opevnenia predhradia bol pristavaný nový palác, ktorý mal prinajmenšom dvojkrídlovú dispozíciu s krídlami pri južnom a západnom opevnení predhradia (obr. 8: 21). Murivo, odkryté v subpozícii pod podlahou asanovaného východného krídla hospodárskej budovy v sonde 17/07, naznačuje aj existenciu severného krídla, resp. aj na zástavbu v tomto priestore (obr. 8: 30).

V renesančnej fáze bola hradba prinajmenšom jeden krát upravovaná. Okrem oporného piliera pri vonkajšom líci hradby na západnej strane (obr. 8: 22) sa podarilo na severozápadnom nároží opevnenia predhradia odkryť mohutné polygonálne murivo, pravdepodobne murivo malého bastiónu (obr. 8: 23). Pravdepodobne v tomto období došlo aj k výstavbe malej pivnice južne od veže, ktorú pristavali k schodiskovej prístavbe (obr. 8: 18). Predpokladaná niveleta koruny asanovanej klenby naznačuje, že ešte v tomto období musela byť niveleta nádvoria južne od veže prinajmenšom o 70 až 80 cm vyššie, ako je dnešná niveleta.

V prvej polovici 18. stor. došlo k ďalšej prestavbe areálu. V tzv. Hornom hrade asanovali pivnicu južne od veže a nahradili ju novou nepodpivničenou prístavbou, ktorá spájala tzv. schodiskovú prístav-

bu s barokovým palácom. Výrazne sa táto prestavba dotkla predhradia - tzv. Dolného hradu. Úplne bola asanovaná hradba a zástavba pri jej vnútornom líci. Nahradili ju novým stavebným komplexom tvoreným dvojkrídlovým palácom s kaplnkou (obr. 8: 24), uzatvárajúcim predhradie z južnej a západnej strany a hospodárskou budovou, ktorá ohraničovala predhradie zo severnej a pravdepodobne aj z východnej strany. Do areálu sa vstupovalo mostom zo severnej strany (obr. 8: 28). Po zasypaní priekopy vybudovali pred západnou fasádou paláca pivnicu širokú 3,5 m (obr. 8: 26), ktorú neskôr využili ako trativod dažďovej kanalizácie (obr. 8: 27).

Dnešná podoba zámku je výsledkom prestavieb v rokoch 1920-1923, počas ktorých bolo z veľkej časti asanované južné a západné krídlo paláca v predhradí a pravdepodobne upravené aj terasovité južné nádvorie tzv. Horného hradu.

L i t e r a t ú r a
Kočiš 1989 - J. Kočiš: Od Čachtíc po Strečno. Bratislava 1989.
Plaček/Bóna 2007 - M. Plaček/M. Bóna: Encyklopédia slovenských hradov. Bratislava 2007.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG AUF DEM SCHLOSS BUDATÍN. Žilina, Teil Budatín (Bez. Žilina), Budatín-Burg, Felsige Anhöhe auf dem Zusammenfluss von Waag und Kysuca, Burg, Púchov-Kultur?, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Archäologische Grabung auf dem Budatín-Schloss hatte den Charakter einer präventiven Rettungsgrabung vor der geplanten großen Rekonstruktion dieses Baukomplexes. Sie wurde von dem Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra und Považské Museum in Žilina durchgeführt. Während der Grabung wurde die Anlage wie auch der Innenbereich des Schlosses mit neunzehn Schnitten (Abb. 8) untersucht. Die Ergebnisse der Grabung brachten neue Erkenntnisse über die Baugestaltung dieses Objekts.
Das erste Bauwerk auf dem durch eine Erdaufschüttung (Motte) erweiterten Felsuntergrund war ein Turm. In seiner Nähe befanden sich durch eine Destruktion belegte Gebäuden mit einer Holz-Erde-Konstruktion. Die Burg war mit einer Mauer, die auf der Südseite in zweiter Hälfte des 15. Jh. oder am Anfang des 16. Jh. stark beschädigt wurde, befestigt. Nach dem Absturz des Südteils der Mauer folgte eine Erweiterung der Burg in östlicher und südlicher Richtung. In dieser Etappe entstand der Ostpalast und der Turm wurde von der Ostseite umgebaut. Bei nächstem Umbau in der ersten Hälfte des 16. Jh. hat man den Graben auf der Nord- und Westseite verschüttet und die Burg um eine neue Vorburg (sog. Dolný hrad - Niedere Burg) erweitert. Zur Befestigung der Vorburg wurde ein neuer Gebäudekomplex mit mehreren Flügeln (mindestens der Süd- und Westflügel und Reste der Bebauung wurden auch unter dem Nordflügel im Ostteil der Vorburg festgestellt) zugebaut. In der ersten Hälfte des 17. Jh. wurde die Mauer wie auch die Vorburg abgerissen und mit einem zweiflügeligen Palast mit Kapelle und einem Wirtschaftsgebäude ersetzt. Der Zugang zur Vorburg führte vom Norden durch eine Brücke, die durch den Graben zum Wirtschaftsgebäude ging. Nach der Verschüttung des Grabens wurde vor der Westfassade des Palastes ein Keller aufgebaut. Die heutige Gestaltung des Schlosses ist Ergebnis der Umbauungen aus den Jahren 1920-1923.

NÁLEZY Z VÍGĽAŠA - PSTRUŠE

Ján B e l j a k - Róbert M a l č e k

V í g ľ a š, časť P s t r u š a (okr. Detva), poloha K o s t o l i s k o, sídlisko, povrchový prieskum, doba rímska a sťahovanie národov (2.-4. stor.), včasný stredovek (8.-9. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza v tesnej blízkosti obce, východne od zastavaného územia, na poľnohospodársky využívanej ploche na ľavobrežnej terase Kocanského potoka. Severným smerom sa tiahne takmer až k sútoku Kocanského potoka so Slatinou. Približne v tretine pretína lokalitu hlavná cesta Zvolen - Košice. Z ornice zozbieraný keramický materiál sa koncentroval v asi 150 m dlhom a 50 m širokom páse na terase pozdĺž potoka. V nive vodného toku sa nevyskytli nálezy. Povrchový prieskum bol vyvolaný pripravovanou stavbou rýchlostnej komunikácie R2 Pstruša - Kriváň, ktorej trasovanie pretína lokalitu.

Povrchovým zberom sa získal črepový materiál dokladajúci osídlenie polohy predovšetkým v dobe rímskej a včasnom stredoveku. Keramika zdobená trojuholníkovými vrypmi (obr. 9: 11) potvrdzuje pre-

nikanie Kvádov do Zvolenskej kotliny už záverom mladšieho stupňa staršej doby rímskej (posledné desaťročia 2. stor.), čiže krátko potom ako prichádzajú na dolné Pohronie. Je pravdepodobné, že do stredoslovenských kotlín prichádza druhá generácia Kvádov usadených na dolnom Pohroní. Okrem germánskej keramiky dokladajú toto osídlenie aj chronologicky citlivejšie nálezy: rheinzabernská a westerndorská terra sigillata a spona typu Almgren 43 z Haputky vo Zvolene; rheinzabernská a westerndorská terra sigillata zo Senkovej II v Žiari nad Hronom, časť Horné Opatovce a Dolnej Ždane; a pravdepodobne aj rímskoprovinciálna amforovitá nádoba z Lieskovca - Hrádku.

Dôvodmi, ktoré zapríčinili posun germánskeho osídlenia do horských kotlín stredného Slovenska mohli byť - nárast obyvateľstva, rozvoj germánskej spoločnosti v priaznivom severovskom období, ako aj záujem o exploatáciu rudného bohatstva v tomto priestore. Dokladom metalurgickej činnosti Kvádov na strednom Pohroní je napr. železiarska pec nájdená na lokalite Pod dráhami vo Zvolene, v časti Haputka (*Hanuliak/Malček/Pieta 2000*, 47-48).

Osídlenie v Pstruši, v polohe Kostolisko, je potvrdené aj v neskorej dobe rímskej a počiatkom obdobia sťahovania národov. Prežívanie svébskeho obyvateľstva do záveru 4. až počiatku 5. stor. tu dokladá miska s dovnútra zatiahnutým okrajom (obr. 9: 2). Bola vyhotovená z hliny s minimom prímesí. Povrch má zdobený tuhovaním. Doložené sú fragmenty nádob vyhotovených na hrnčiarskom kruhu (obr. 9: 4), ako aj nekvalitnej v rukách hnetenej keramiky s vysokým obsahom prímesí (obr. 9: 6-10).

Osídlenie zo včasného stredoveku (8.-9. stor.) potvrdzujú fragmenty esovite profilovaných hrncov zdobených viacnásobnou rytou vlnovkou (obr. 9: 13). Je nanajvýš pravdepodobné, že toto osídlenie bezprostredne súvisí s neďalekým hradiskom Kalamárka v Detve (*Šalkovský 1994, 2002*). Lokalita v Pstruši je dosiaľ najďalej na východ vysunutou germánskou aj slovanskou osadou vo Zvolenskej kotline.

Literatúra

Hanuliak/Malček/Pieta 2000 - V. Hanuliak/R. Malček/K. Pieta: Záchranný výskum vo Zvolene. AVANS 1999, 2000, 47-49.

Šalkovský 1994 - P. Šalkovský: Hradisko v Detve. Mat. Arch. Slovaca 11. Nitra 1994.

Šalkovský 2002 - P. Šalkovský: Výšinné hradisko v Detve - protohistorické osídlenie. Slov. Arch. 50/1, 2002, 99-126.

FUNDE AUS VÍGĽAŠ - PSTRUŠA. Vígľaš, Teil Pstruša (Bez. Detva), Flur Kostolisko, Siedlung, Geländebegehung, Römerzeit und Völkerwanderungszeit (2.-4. Jh.), Frühmittelalter (8.-9. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Durch die Begehungen in Pstruša, Flur Kostolisko, konnte das Scherbenmaterial, das die Besiedlung der Lage vor allem in der Römerzeit und im Frühmittelalter belegt, gewonnen werden. Keramik verziert mit dreieckigen Einstichen (Abb. 9: 11) bestätigt die Anwesenheit der Quaden in den Zvolen-Bäcken schon am Ende der jüngeren Stufe der älteren Römerzeit (letzte Jahrzehnte des 2. Jh.), also kurz nach ihrer Ankunft in den niederen Grantal. Es ist wahrscheinlich, dass in die mittelslowakischen Becken die zweite Generation der Quaden, die im niederen Grantal niedergelassen war, gekommen ist. Die Ansiedlung im Flur Kostolisko ist auch in der spätrömischen Kaiserzeit und anfangs der Völkerwanderungszeit bestätigt. Das Überleben der swebischen Bevölkerung am Ende des 4. bis Anfang 5. Jh. belegt hier eine Schüssel mit eingezogenem Rand (Abb. 9: 2). Sie wurde aus Ton mit minderen Zusatzstoffen hergestellt. Belegt sind auch Fragmente von scheibengedrehten Gefäßen (Abb. 9: 4) wie auch wenig gelungener handgemachter Keramik mit hohem Anteil von Fremdstoffen (Abb. 9: 6-10). Ansiedlung aus frühem Mittelalter (8.-9. Jh.) beweisen Fragmente von S- profilierten mit mehrfacher Wellenlinie verzierten Töpfen (Abb. 9: 13). Es ist höchst wahrscheinlich, dass diese Ansiedlung unmittelbar mit dem unweiten Burgwall Kalamárka in Detva zusammenhängt (Šalkovský 1994, 2002). Die Fundstelle in Pstruša stellt die bis jetzt die östlichste germanische wie auch slawische Niederlassung Zvolen-Beckens dar.

PRIESKUMY VO ZVOLENSKEJ KOTLINE

Ján Beljak - Pavol Maliniak - Noémi Pažinová

V marci a apríli roku 2007 vykonali autori príspevku povrchový prieskum troch lokalít v priestore Zvolenskej kotliny. Prieskum mal za cieľ potvrdiť a doplniť doterajšiu evidenciu lokalít o nové polohy.

1. B a n s k á B y s t r i c a, časť I l i a š (okr. Banská Bystrica), poloha I l i a š s k é l ú k y, sídlisko, povrchový zber, doba rímska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Poloha Iliašské lúky je situovaná na južnom okraji katastrálneho územia Banská Bystrica, v časti Iliaš. Lokalita leží v nadmorskej výške 325 m na ľavobrežnej terase Hrona v podcelku Sliačska kotlina. Zo západnej strany ju vymedzuje tok Hrona, z východnej železničná trať a na juhu sútok Hrona s potokom Dedovec. Reliéf má charakter roviny v predpolí členitejšej vrchoviny. Územie zaberá orná pôda, typ glejových fluvizemí tvorený riečnymi nánosmi. Povrchovým prieskumom sa zistilo malé množstvo zväčša atypického keramického materiálu z doby rímskej (3-4. stor.), zo včasného (8.-9. stor.) a vrcholného stredoveku a novoveku. Nálezy zo včasného a vrcholného stredoveku korešpondujú so správami o existencii majetku Stojanova Lúka, ktorý písomné pramene spomínajú v 13.-15. stor. Podľa listiny datovanej k roku 1285 získali predkovia rodu Eliášovcov zem Stojanova Lúka so všetkými úžitkami a príslušenstvami v hraniciach, ktoré ju už v minulosti vymedzovali. Na tomto území vznikli zemianske obce Peťová a Iliaš, dnes katastrálne územie Vlkanová a Banská Bystrica (*Ďurková 1996*; *Maliniak 2007*).

2. S l i a č, časť R y b á r e (okr. Zvolen), poloha H o r n é z e m e, sídlisko, povrchový zber, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Poloha Horné zeme je situovaná v severnej časti katastrálneho územia Sliač, v časti Rybáre. Lokalita sa nachádza v nadmorskej výške 300 m na ľavobrežnej terase Hrona v podcelku Sliačska kotlina. Polohu na západe vymedzuje Hron a na juhu obytná zástavba Sliača. Cez územie v severojužnom smere prechádza cestná komunikácia, ktorá rozdeľuje lokalitu na dve časti. Reliéf má charakter roviny, ktorá v týchto miestach vytvára dno kotliny. Súčasné využitie zeme tvorí orná pôda. Pôdny typ predstavujú glejové fluvizeme. Obhliadka plochy priniesla črepový materiál z obdobia včasného stredoveku, medzi ktorými sa nachádzalo aj niekoľko zdobených črepov viacnásobnou vlnovkou (obr. 10: 5-6, 8-10). Zastúpená bola aj železná troska, potvrdzujúca spracovanie železnej rudy. Nálezy v lokalite Horné zeme sú dokladom o existencii včasnostredovekej osady, ktorú v minulosti zdokumentoval výskum *M. Mácelovej* (*1982*). Najstaršie písomné správy o osídlení na územiach obcí Rybáre a Hájniky pochádzajú z rokov 1250, 1263 a 1293. Podľa týchto prameňov patrilo ich obyvateľstvo ku kráľovským služobníkom - rybárom a hájnikom. Miestna kováčska výroba sa pravdepodobne už vo včasnom stredoveku presunula do neďalekej obce Kováčová (*Ďurková 1996*; *Maliniak 2007*). Z katastra obce Sliač pochádza slovanská keramika prinajmenšom ešte z polohy Kozák, ide o vyvýšeninu nachádzajúcu sa asi 800 m východne od lokality Horné zeme. Stopy slovanského osídlenia boli zistené aj na úpätí Hrádku v katastri obce Badín (*Mácelová 1980*) a na miernej vyvýšenej terase nachádzajúcej sa na rozhraní katastrov Sliač a Zvolen (*Budinský-Krička 1978*).

3. L i e s k o v e c (okr. Zvolen), poloha Z a m l y n o m, sídlisko, povrchový zber, eneolit - badenská kultúra, doba rímska, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Poloha Za mlynom leží v severovýchodnej časti katastrálneho územia Lieskovec. Lokalita je položená v nadmorskej výške 315-330 m na svahu so západnou expozíciou v podcelku Zvolenská pahorkatina. Územie patrí do povodia Očovky. Na západnej strane ho ohraničuje cestná komunikácia, z juhu areál roľníckeho družstva a z východu tvorí výraznú hranicu chrbát vyvýšeniny Hrádok. Reliéf v lokalite možno charakterizovať ako zvlnenú rovinu prechádzajúcu do pahorkatiny. Prevažuje orná pôda, na východnom okraji zalesnená. Pôdnym typom sú glejové fluvizeme. Obhliadka plochy priniesla črepový materiál z neskorej doby kamennej - eneolitu (badenská kultúra), doby rímskej (germánska keramika) a vrcholného stredoveku. Vyzbierané boli aj dva limnosilicitové úštepy. Lokalita pravdepodobne súvisí s opevneným sídliskom badenskej kultúry v polohe Hrádok, ktorá sa nachádza vo vzdialenosti 100-200 m severne od nami zaznamenanej polohy. Významné postavenie na tejto lokalite mala aj kamenná industria, o čom svedčia mnohé limnosilicitové úštepy nájdené priamo na Hrádku, ale aj v jeho okolí. Bohaté ložiská tejto suroviny sa nachádzajú v Žiarskej kotline, preto nie je vylúčený ani diaľkový obchod z tejto strany. Od roku 1995 do roku 2004 uskutočnil v polohe Hrádok systematický výskum *R. Malček* (*1997; 1998; 1999a; 1999b; 2000a; 2000b; 2000c; 2002; 2003*). Nálezy germánskej keramiky potvrdzujú prenikanie Kvádov do Zvolenskej kotliny pred koncom 2. stor. Nálezy z vrcholného stredoveku dokladajú prítomnosť osídlenia v severnej časti chotára Lieskovca, ktoré naznačujú i písomné pramene. Z roku 1263 pochádza správa o zemi, ktorú panovník vrátil Zvolenčanom. Mestu ju predtým zabral zvolenský župan, ktorý na tomto území založil dedinu. Podľa ohraničenia išlo o územie neskoršieho Lieskovca. V roku 1336 vystupuje v súkromnom vlastníctve zem Hrádok pri meste Zvolen. Podľa ďalších dokladov patrila časť Lieskovca Zvolenu, avšak sídlili tu aj miestni zemania (*Maliniak 2007*).

L i t e r a t ú r a
Budinský-Krička 1978 - V. Budinský-Krička: Slovanské sídlisko v Sliači - Rybároch. AVANS 1977, 1978, 56, 57.
Ďurková 1996 - M. Ďurková: Vývoj osídlenia Zvolenskej a Pliešovskej kotliny v stredoveku. Historický časopis 44/2, 1996, 161-185.
Mácelová 1980 - M. Mácelová: Praveké a včasnohistorické sídliskové nálezy z Badína. AVANS 1978, 1980, 169.
Mácelová 1982 - M. Mácelová: Slovanské sídlisko v Sliači na Horných zemiach v okrese Zvolen. Stredné Slovensko 2, 1982, 117-132.
Malček 1997 - R. Malček: Výskum výšinného sídliska v Lieskovci. AVANS 1995, 1997, 133, 134.
Malček 1998 - R. Malček: Druhá sezóna výskumu výšinného sídliska v Lieskovci, AVANS 1996, 1998, 111.
Malček 1999a - R. Malček: Tretia sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok. AVANS 1997, 1999, 103, 104.
Malček 1999b - R. Malček: Doterajšie výsledky archeologického výskumu na Lieskovskom hrádku. In: Kuzma, I. (ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 1998. Nitra 1999, 143-156.
Malček 2000a - R. Malček: Štvrtá sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok. AVANS 1998, 2000, 126, 127.
Malček 2000b - R. Malček: Piata sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok. AVANS 1999, 2000, 80-82.
Malček 2000c - R. Malček: Nález rímskeho dvojuchého džbánu v Lieskovci-Hrádku. AVANS 1999, 2000, 82-84.
Malček 2002 - R. Malček: Šiesta sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok. AVANS 2001, 2002, 124, 125.
Malček 2003 - R. Malček: Siedma sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok. AVANS 2002, 2003, 80, 81.
Maliniak 2007 - P. Maliniak: K interpretáciám najstarších písomných dokladov o osídlení Zvolenskej kotliny. In: Acta historica Neosoliensia. Tomus 10, 2007, 58-69.

BEGEHUNGEN IM ZVOLEN-KESSEL. Begehungen im Zvolen-Kessel ergänzten die bisherige Erkenntnisse um eine neue Fundstelle (Banská Bystrica, Teil Iliáš, Flur Iliašské lúky), bzw. erweiterten die Informationen über die Ansiedlung der schon bekannten Fundstellen (Lieskovec, Flur Za mlynom; Sliač, Teil Rybáre, Flur Horné zeme).
Im Teil von Banská Bystrica - in Iliáš, Flur Iliašské lúky wurde eine polikulturelle Siedlung entdeckt. Geländebegehung stellte kleine Menge von überwiegend atypischem Keramikmaterial aus der Römerzeit (3.-4. Jh.), Früh- (8.-9. Jh.) und Hochmittelalter und aus der Neuzeit fest. Funde aus dem Früh- und Hochmittelalter korrespondieren mit den Berichten über das Anwesen Stojanova Lúka, das die Schriftquellen im 13.-15. Jh. erwähnen. Aufgrund einer Urkunde aus dem Jahr 1285 haben die Vorfahrten des Eliáš-Geschlechts Stojanova Lúka zusammen mit allem Zubehör gewonnen. Auf diesem Bereich entstanden Gemeinden Peťová und Iliaš, heutiges Katastralgebiet von Vlkanová und Banská Bystrica (Ďurková 1996; Maliniak 2007).
In Sliač, Teil Rybáre, hat sich die Prospektion auf die schon bekannte Fundstelle im Flur Horné zeme konzentriert. Der Zweck war der Ausmaß der schon erforschten slawischen Fundstelle festzustellen (Mácelová 1982). Die Begehung der Fläche brachte Scherbenmaterial aus Frühmittelalter, unter anderem auch einige wellenverzierte Scherben (Abb. 10: 5-6, 8-10). Vertreten war auch Eisenschlacke, die die Verarbeitung des Eisenerzes belegt. Die ältesten schriftlichen Berichte über die Besiedlung des Gebiets der Gemeinden Rybáre und Hájniky stammen aus den Jahren 1250, 1263 und 1293. Nach diesen Quellen gehörte ihre Bevölkerung zu den königlichen Dienern - Fischern und Försten. Die örtliche Schmiedeproduktion hat sich wahrscheinlich schon im Frühmittelalter in die unweite Gemeinde Kováčová verschoben (Ďurková 1996; Maliniak 2007). Aus dem Kataster der Gemeinde Sliač stammt slawische Keramik zumindest noch aus der Flur Kozák. Es geht um eine Anhöhe, die etwa 800 m östlich von der Fundstelle Horné zeme liegt. Die Spuren der slawischen Ansiedlung wurden auch am Fuß von Hrádok-Berges im Kataster der Gemeinde Badín (Mácelová 1980) und auf leicht erhobener Terrasse zwischen den Katastern von Sliač und Zvolen festgestellt (Budinský-Krička 1978).
In Lieskovec, Flur Za mlynom, hat man Scherbenmaterial aus später Steinzeit - Äneolithikum (Baden-Kultur), Römerzeit (germanische Keramik) und Hochmittelalter aufgesammelt. Gewonnen wurden auch zwei Abschläge aus Limnosilizit. Die Fundstelle hängt wahrscheinlich mit der befestigten Baden-Kultur-Siedlung in der Flur Hrádok, die sich 100-200 m nördlich von der von uns markierten Flur befindet, zusammen. Bedeutend war in dieser Fundstelle die Steinindustrie, wovon die zahlreiche

Limnosilizit-Abschläge aus Hrádok und seiner Umgebung zeugen. Reiche Lagerstätten von diesem Rohstoff befinden sich im Žiar-Becken und deswegen ist auch der Fernhandel aus dieser Richtung nicht auszuschließen. Während der Jahre 1995 bis 2004 hat in der Flur Hrádok R. Malček eine systematische Grabung durchgeführt (1997; 1998; 1999a; 1999b; 2000a; 2000b; 2000c; 2002; 2003). Funde der germanischen Keramik bestätigen die Durchdringung der Quaden ins Zvolen-Becken vor dem Ende des 2. Jh.s. Hochmittelalterliche Funde belegen die Anwesenheit der Ansiedlung im Nordteil des Gemeindegebietes von Lieskovec, auf die auch die Schriftquellen hinweisen. Aus dem Jahr 1263 stammt ein Bericht über das Land, den der König den Einwohnern von Zvolen zurückgegeben hat. Der Stadt hat sie zuvor der Zvolen-Gauherr abgenommen und hat auf dem Gebiet eine Gemeinde errichtet. Der Begrenzung nach handelte es sich um den Bereich des späteren Lieskovec. Im Jahre 1336 gehörte zum Privatbesitz auch Hrádok bei der Stadt Zvolen. Nach weiteren Belegen gehörte ein Teil von Lieskovec an die Stadt Zvolen, allerdings wohnten hier auch örtliche Landherren (Maliniak 2007).

OSADA Z DOBY RÍMSKEJ V BÍNI

Ján Beljak - Noémi Pažinová

Bíňa (okr. Nové Zámky), poloha Stedný hon (miestny názov Berek), sídliskový materiál, zber, ludanická kultúra, doba halštatská, včasný stredovek, mladšia a neskorá doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Poloha, ktorá je známa z výskumu J. Pavlíka, sa nachádza južne od obce Bíňa, na pravobrežnej terase Hrona. Zo západu je ohraničená železničnou traťou Štúrovo - Levice, z východu protipovodňovým valom rieky Hron, zo severu Bínianskym potokom a z juhu mŕtvym ramenom (meandrom) rieky Hron. Zozbieraný materiál sa koncentroval na miernom svahu pozdĺž kanála.

Lokalita je pokračovaním osady, ktorú skúmal v roku 1964 J. Paulík. Počas výskumu bolo objavených 108 rímskych solidov. Boli uložené v hlinenej nádobe sekundárne zakopanej do chaty z 2. stor. Nálezy z archeologickej prospekcie v polohe Berek potvrdzujú germánske osídlenie na dolnom Pohroní od polovice 2. stor. po počiatok obdobia sťahovania národov, ako aj osídlenie z obdobia neolitu, doby halštatskej a včasného stredoveku. Zberom sme získali rôznorodý nálezový fond, v ktorom je zastúpená germánska keramika vyhotovená v rukách aj na hrnčiarskom kruhu. Rímskoprovinciálnu keramiku reprezentujú rôzne tvary tehlovočervenej a sivej panónskej keramiky. Zastúpené sú dva zlomky misy terra sigillata. Jeden pochádza z misy typu Drag. 37 (určila K. Kuzmová). Zdobený je vajcovcom (Ri-Fi E7) a vyrobil ho majster Helenius v dielni Rheinzabern (obr. 12: 6).

Tzv. drobné nálezy reprezentuje predovšetkým strieborný denár (Marcus Aurelius?) s vyvŕtanou dierkou (určila E. Kolníková), ako aj nôžka a zachycovač bronzovej spony VII. Almgrenovej skupiny, bronzový krúžok, trojkrídelková strelka zo šípu a 16 fragmentov z bližšie neurčiteľných bronzových predmetov.

Opis nálezov

Eneolit. Povrchovým prieskumom sa zistilo malé množstvo atypického materiálu z ludanickej kultúry (obr. 11: 4).

Doba halštatská. Pravdepodobne do tohto obdobia je možné zaradiť nález trojkrídelkovej strelky zo šípu (obr. 12: 1).

Doba rímska. Lichobežníková nôžka bronzovej spony s vysokým zachycovačom VII. Almgrenovej skupiny, má najbližšie analógie v spone z germánskej osady v Šarovciach. Obe majú nôžku zdobenú na konci líniami „puncovania" (obr. 12: 2). Tvarovo blízke sú spony z osady v Pobedime a z pohrebiska v Očkove (*Kolník 1965*, tab. 5: 1, 2). Ťažisko rozšírenia samostrelových spôn s vysokým zachycovačom leží v polabskej germánskej oblasti a v sarmatskej oblasti. V oblasti Pohronia sa vyskytli ďalšie exempláre v Tekove a jeden sa nachádza v zbierkach múzea v Banskej Štiavnici (*Kolník 1965*, 191). Spony VII. Almgrenovej skupiny sa zvyknú datovať do stupňa C1 mladšej doby rímskej (*Kolník 1965*, 190).

Medzi germánskou keramikou vyhotovenou v ruke je zastúpený fragment nádoby zdobený kolkom v motíve rozetky (Obr. 12: 5). Rovnakú výzdobu poznáme na keramike doloženej v nálezoch z germánskeho pohrebiska v Gbelciach a z osady v Šarovciach. V tvaroch germánskej ručne formovanej keramiky sú zastúpené predovšetkým tvary mís s dovnútra zatiahnutým okrajom (obr. 12: 8, 9, 13) a esovité hrnce (obr. 12: 10-12, 14, 15). Tieto nádoby sú hrubostenné, vyhotovené z hliny, ktorá má väčší obsah prímesí vo forme piesku a malých kamienkov. Povrch majú drsný, zriedkavo hladený. Zdobené sú vrypmi (obr. 11: 10, 11; 12: 11, 14), vpichmi (obr. 11: 1, 9, 15), rytými vlnovkami (obr. 11: 6). Germánsku keramiku vyhotovenú na hrnčiarskom kruhu reprezentuje predovšetkým hrniec s horizontálne odsadeným okrajom, zdobený viacnásobnými rytými vlnovkami (obr. 12: 7). Datujeme ho do neskorej doby rímskej, príp. do počiatku obdobia sťahovania národov.

Medzi rímskoprovinciálnou keramikou sú, okrem už spomínaných fragmentov terry sigillaty, zastúpené fragmenty tehlovočervených a sivých panónskych mís (obr. 11: 14).
Stredovek. Menšia časť nálezov sa dá zaradiť do včasného stredoveku (9. stor.). Nemožno však s istotou doložiť, či je ich výskyt dokladom stredovekého sídla alebo sa na lokalitu dostali sekundárne. Medzi nájdenými keramickými fragmentmi si zaslúžia pozornosť predovšetkým exemplár zdobené viacnásobnou rytou vlnovkou (obr. 11: 13, 16, 18, 19).

V katastri obce Bíňa bolo vedených niekoľko systematických i záchranných výskumov. Treba tu spomenúť predovšetkým výskum polykultúrnych lokalít, vrátane germánskych osád, v polohách Apáti (A. Habovštiak v rokoch 1962-1963), Strojový park JRD (A. Habovštiak 1962), Berek (J. Paulík v roku 1964). V obci Bíňa boli vedené i neskoršie výskumy A. Habovštiaka, Š. Holčíka a K. Práška (v rokoch 1979-1980, 1990-1991, 1993-1995) v záhrade bíňskej fary (*Holčík 1980a*, *86*; *1980b*, 113, 114; *Habovštiak 1992a*, 39; *1992b*, 39; *Prášek 1995*, 111, 112; *1996*, 142, 143; *1997*, 142).

Literatúra

Habovštiak 1992a - A. Habovštiak: Pokračovanie výskumu v Bíni. AVANS 1990, 1992, 39.
Habovštiak 1992b - A. Habovštiak: Pokračovanie výskumu v Bíni v roku 1991. AVANS 1991, 1992, 39, 40.
Holčík 1980a - Š. Holčík: Nález rímskeho oltára v Bíni. AVANS 1979, 1980, 86.
Holčík 1980b - Š. Holčík: Zisťovací výskum v Bíni. AVANS 1978, 1980, 113, 114.
Kolník 1965 - T. Kolník: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 183-236.
Prášek 1995 - K. Prášek: Pokračovanie výskumu v Bíni. AVANS 1993, 1995, 111, 112.
Prášek 1996 - K. Prášek: Pokračovanie výskumu v Bíni. AVANS 1994, 1996, 142, 143.
Prášek 1997 - K. Prášek: Pokračovanie výskumu v Bíni v roku 1995. AVANS 1995, 1997, 151, 152.

RÖMERZEITLICHE ANSIEDLUNG IN BÍŇA. Bíňa (Bez. Nové Zámky), Flur Stredný Hon (Ortsname Berek), Siedlung, Streufunde, Ludanice-Kultur, Hallstattzeit, Frühmittelalter, jüngere und späte Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Funde der archäologischen Prospektion in der Flur Berek bestätigten eine germanische Ansiedlung des unteren Grantals seit der Hälfte des 2. Jh. bis Anfang der Völkerwanderungszeit, wie auch Ansiedlung aus Neolithikum, Hallstattzeit und Frühmittelalter. Die Begehung brachte vielfältige Funde, in dem handgemachte wie auch gedrehte germanische Keramik vertreten ist. Die provinzial-römische Keramik repräsentieren verschiedene Formen von ziegelroter und grauer panonischer Ware. Vertreten sind auch zwei Sigillata Fragmente, darunter ist die Schüssel des Typs Drag. 37. Es ist mit einem Eierstab (Ri-Fi E7) verziert. Hergestellt wurde er von Meister Helenius in Rheinzabern- Werkstätten (Abb. 12: 6). Sog. Kleinfunde repräsentiert vor allem ein gelochter Silberdenar (Marcus Aurelius?), wie auch ein Fuß und Nadelhalter von einer Bronzefibel der Almgrengruppe VII., Bronzering, 16 Fragmente von näher unbestimmbaren Bronzegengenständen und dreiflügelige Pfeilspitze, die in die Hallstattzeit eingegliedert werden kann.

POVRCHOVÝ PRIESKUM NA PODUNAJSKEJ PAHORKATINE

Ján Beljak - Noémi Pažinová

V priebehu mesiaca marec bol uskutočnený povrchový prieskum na Podunajskej pahorkatine v časti Strekovské terasy (Nová Vieska a Gbelce) a Čenkovská niva (Mužla, časť Jurský Chlm), ktorým sa získal keramický inventár z viacerých období.

1. Nová Vieska (okr. Nové Zámky), poloha Pri dolnom potoku, sídliskový materiál, zber, eneolit - ludanická kultúra, badenská kultúra, doba rímska, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza východne od obce, na pravobrežnej terase kanála Paríž, ktorý ohraničuje lokalitu so severnej časti. Z južnej strany je nálezisko ohraničená štátnou cestou druhej triedy vedúcej z Novej Viesky do Gbeliec. Zo západnej strany ohraničuje polohu poľná cesta tiahnuca sa ku kanálu Paríž, a zároveň oddeľuje lokalitu od intravilánu obce. Z ornice zozbieraný keramický materiál a kamenná industria sa koncentrujú v asi 250 m dlhom a 300 m širokom páse na miernom svahu pozdĺž kanála. Črepový

materiál svedčí o osídlení lokality v období ludanickej skupiny (obr. 13: 6, 11, 13, 14) a badenskej kultúry. Kolekciu zberom získaných nálezov zastupujú pre badenskú kultúru typické keramické fragmenty - zväčša hrubšie, so žltohnedým, hnedým až červenohnedým drsnejším povrchom s prímesou piesku a drobných kamienkov. V menšej miere boli zastúpené fragmenty s hladším povrchom. V početnom črepovom materiáli sa vyskytla keramika zdobená plastickými presekávanými lištami pod okrajom (obr. 13: 1, 3, 10, 15), radmi vpichov, vrypov (obr. 13: 2, 5, 7, 8) a žliabkami (obr. 13: 4). Ojedinelým nálezom bol fragment ucha (obr. 13: 16). Na základe výzdobných prvkov a funkčných doplnkov možno datovať materiál do klasickej fázy badenskej kultúry. Do eneolitu je možné priradiť aj niekoľko kusov štiepanej industrie a jeden kamenný žarnov.

Niekoľko fragmentov z tiel hrncovitých nádob svetlohnedej, tmavohnedej, sivej až uhľovočiernej farby s drsným alebo vyhladeným povrchom dokladajú osídlenie lokality počas kratšieho časového úseku v období doby rímskej (obr. 13: 9, 17, 19). Menšia časť nálezov sa dá zaradiť do obdobia novoveku. Nemožno však s istotou doložiť, či je ich výskyt dokladom novovekého sídla, alebo sa na lokalitu dostali sekundárne.

Zozbieraný materiál rozširuje predovšetkým doposiaľ známe poznatky o eneolitickom osídlení obce Nová Vieska. Už v minulosti sa z polohy známej pod miestnym názvom Parik domb (*Liszka 1987*, 67) povrchovým prieskumom získal eneolitický materiál. Z katastra obce sú známe aj nálezy z doby bronzovej a rímskej získané zberom z polohy Aradské pole (*Liszka 1987*, 66). Detailnejšiu charakteristiku lokality môže podať až bližší archeologický výskum.

2. G b e l c e (okr. Nové Zámky), poloha P a r í ž s k e m o č i a r e, sídliskový materiál, zber, doba bronzová, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádzala severne od obce na ľavej strane štátnej cesty druhej triedy z Gbeliec do Svodína. Zo západu a juhu je nálezisko ohraničené Parížskym močiarom. Sídliskový areál sa v súčasnosti nachádza na lúke, resp. oranej lúke. Skúmaná lokalita má polykultúrny ráz. Krátkou obhliadkou plochy sa zistila koncentrácia atypických keramických nálezov z doby bronzovej (tridsať kusov) a rímskej (tri fragmenty). Nálezy germánskej keramiky, i keď málopočetné, nie sú prekvapením, nakoľko z Gbeliec je známe zničené germánske urnové pohrebisko v polohe Tehelňa (*Pichlerová 1957*, 799, 814-816; *Beljak/Kolník 2006*) a sídliskové nálezy z doby rímskej boli zistené asi 700 až 1000 m južne od pohrebiska v polohe označenej ako Čapáš (*Křížek 1966*, 113; *Kuzmová/Roth 1988*, 32) a polohe Nová osada-pri železnici (*Kopecký/Kuzma/Rajtár 1990*, 100) v katastri Gbeliec.

3. M u ž l a, časť J u r s k ý C h l m (okr. Nové Zámky), poloha P o d K o p c o m s v. J u r a j a, sídlisko, zber, staršia a mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza západne od obce Mužla, pred bývalým JRD v časti Jurský Chlm, medzi kopcom sv. Juraja, ktorý ju obkolesuje zo severu, a Obidským kanálom, ktorý lokalitu ohraničuje z ostatných svetových strán. Obhliadkou plochy sa zistila koncentrácia keramických nálezov rímskej a germánskej provinencie zo staršej (30 kusov) aj mladšej (78 kusov) doby rímskej. Germánska keramika bola vo viacerých prípadoch zdobená nechtovými vrypmi, výrezmi koncentrických kružníc a nepravidelnými viacnásobnými rytými oblúkmi. Sledovaná poloha leží na bývalej ploche rímskeho pochodového táboru z obdobia markomanských vojen, na ktorom si v mladšej dobe rímskej následne založili svoj tábor Germáni. V súvislosti s markomanskými vojnami a oblasťou dolného Pohronia je potrebné spomenúť aj druhý rímsky pochodový tábor zachytený aj na leteckých snímkach v katastri obce Mužla. Existencia oboch táborov bola verifikovaná geomagnetickými meraniami aj archeologickými výkopovými prácami. Tábor č. 1 sa nachádza na strategicky výhodnom mieste - na vysokej terase nad údolím Dunaja s dobrým rozhľadom (*Kuzma 2005*, 470, obr. XI: A). Druhý tábor sa nachádza pod terasou a je bližšie k Dunaju (*Rajtár 1998*, obr. 64-66; *Kuzma 2005*, 470).

L i t e r a t ú r a

Beljak/Kolník 2006 - Germánske hroby z Čaky a Gbeliec. Príspevok k osídleniu juhozápadného Slovenska v dobe rímskej. Slov. Arch. 54, *2006*, 57-94.

Kopecký/Kuzma/Rajtár 1990 - J. Kopecký/I. Kuzma/J. Rajtár: Výsledky leteckej prospekcie. AVANS 1988, 1990, 100-102.

Křížek 1966 - F. Křížek: Nové nálezy terry sigillaty na Slovensku II. Slov. Arch. 14/1, 97-145.

Kuzma 2005 - I. Kuzma: Archeologia lotnicza na Słowacji. In: J. Nowakowski/A. Prinke/W. Rączkowski (eds.): Biskupin… i co dalej? Zdjęcia lotnicze w polskiej archeologii. Instytut Prahistorii UAM, Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Muzeum Archeologiczne w Biskupinie, Poznańskie Towarzystvo Prehistoryczne. Poznań 2005, 457-478.

Kuzmová/Roth 1988 - K. Kuzmová/P. Roth: Terra sigillata v barbariku. Nálezy z germánskych sídlisk a pohrebísk na území Slovenska. Nitra 1988.
Liszka 1987 - J. Liszka: Prieskumy v okrese Nové Zámky. AVANS 1986, 1987, 66-68.
Pichlerová 1957 - M. Pichlerová: Pohrebisko z doby rímskej v Gbelcoch. Arch. Rozhledy 9, 1957, 814-816.
Rajtár 1998 - J. Rajtár: Kríza rímsko-germánskych vzťahov v stredodunajskej oblasti v 2. stor. Nepublikovaná kandidátska dizertácia. Nitra 1998.

GELÄNDEBEGEHUNG VON PODUNAJSKÁ PAHORKATINA. Während der Geländebegehung von Podunajská pahorkatina, Teil Strekovské terasy (Nová Vieska und Gbelce) und Čenkovská niva (Mužla, Teil Jurský Chlm), sind wir zu folgenden Ergebnissen gekommen.
1. Nová Vieska (Bez. Nové Zámky), Flur Pri dolnom potoku, Siedlungsmaterial, Streufunde, Äneolithikum - Ludanice-Kultur, Baden-Kultur, Römerzeit; Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Östlich der Gemeinde, auf der rechtuferigen Terrasse des Kanals Paríž, wurde von der Ackerkrume (250 x 300 m Fläche) Keramikmaterial und Steinindustrie aufgesammelt. Die Kollektion von äneolithischem Material stellen Keramikfragmente der Ludanice Gruppe (Abb. 102: 6, 11, 13, 14) und klassischer Stufe der Baden-Kultur, verziert mit plastischen gekerbten Leisten unter dem Rand (Abb. 102: 1, 3, 10, 15), Stich-, Kerbreihen (Abb. 102: 2, 5, 7, 8) und Rillen (Abb. 1: 4) dar. Zu Einzelfunden gehört ein Henkelfragment (Abb. 102: 16). Ins Äneolithikum können auch einige Stücke von Spaltindustrie und ein Mahlstein eingegliedert werden. Die Römerzeit vertreten einige Fragmente von topfförmigen Gefäßen von hellbrauner, dunkelbrauner, grauer bis kohlschwarzer Farbe mit rauer oder geglätteter Oberfläche (Abb. 102: 9, 17, 19). Ein kleiner Teil der Funde konnte in die Neuzeit eingegliedert werden. Das aufgesammelte Material erweitert vor allem die bis jetzt bekannte Erkenntnisse über die äneolithische Ansiedlung der Gemeinde. Schon in der Vergangenheit waren Funde aus dieser Zeit aus der Flur Parik domb bekannt (*Liszka 1987*, 67). Vom Gemeindekataster sind auch bronzezeitliche und römerzeitliche Streufunde aus der Flur Aradské pole bekannt (*Liszka 1987*, 66).
2. Gbelce (Bez. Nové Zámky), Flur Parížske močiare, Siedlungsmaterial, Streufunde, Bronzezeit, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die Fundstelle befindet sich nördlich der Gemeinde auf der linken Seite der Staatsstraße der II. Klasse aus Gbelce nach Svodín. Von Westen und Süden ist sie von Parížsky močiar begrenzt. Die Fundstelle befindet sich heutzutage auf einer Wiese, bzw. geackerter Wiese. Die untersuchte Fundstelle hat einen polykulturellen Charakter. Durch kurze Begehung der Fläche wurde eine Konzentration von atypischen bronzezeitlichen (30 Stück) und römerzeitlichen (3 Fragmente) Keramikfunden festgestellt. Aus Gbelce ist ein germanisches Urnengräberfeld in der Flur Tehelňa bekannt (*Pichlerová 1957*, 799, 814-816; *Beljak/Kolník 2005*,). Römerzeitliche Siedlungsfunde wurden etwa 700-1000 m südlich des Gräberfeldes in der Flur Čapáš (*Křížek 1966*, 113; *Kuzmová/Roth 1988*, 32) und Nová osada bei der Eisenbahn (*Kopecký/Kuzma/ Rajtár 1990*, 100) festgestellt.
3. Mužľa, Teil Jurský Chlm (Bez. Nové Zámky), Flur Pod Kopcom sv. Juraja, Siedlung, Streufunde, ältere und jüngere Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die Fundstelle befindet sich westlich der Gemeinde Mužľa, vor der ehemaligen Einheitsgenossenschaft JRD im Teil Jurský Chlm, zwischen Kopec sv. Juraja (Berg) von Norden, und Obidský Kanal, der die Fundstelle von weiteren Weltrichtungen begrenzt. Durch Begehung der Fläche wurde eine Konzentration von Keramikfunden römischer und germanischer Provenienz aus älterer (30 Stück) wie auch jüngerer Römerzeit (78 Stück) festgestellt. Germanische Keramik war in mehreren Fällen mit Nagelkerben, Ausschnitten von konzentrischen Kreisen und unregelmäßigen mehrfachen geritzten Bogen verziert. Das Bezugsgebiet liegt auf ehemaliger Fläche des römischen Marschlagers aus der Zeit der Markomannenkriege, auf der sich anschließend in der jüngeren Römerzeit ihr Lager die Germanen errichteten (*Kuzma 2005,* 470, Abb. XI: A; *Rajtár 1998,* Abb. 64-66).

ARCHEOLOGICKÁ PROSPEKCIA VYBRANÝCH LOKALÍT V HONTE

Ján Beljak - Noémi Pažinová - Lukáš Roganský - Jozef Zábojník

V marci a októbri 2007 autori príspevku vykonali archeologický povrchový prieskum štyroch lokalít v Honte (Dolné Semerovce, Dolné Mladonice, Zemiansky Vrbovok, Senohrad). Prieskum, aj pomocou detektora kovov, mal za cieľ potvrdiť, spresniť a doplniť doterajšiu evidenciu lokalít. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

1. D o l n é S e m e r o v c e (okr. Levice).

a) poloha D r o b e n i s k á, povrchový zber, pravek, stredovek, novovek. Lokalita sa nachádza juhovýchodne od obce na poľnohospodársky využívanej ploche južne až juhovýchodne od miernej vyvýšeniny s názvom Nový Osláš. Z východu je poloha ohraničená Semerovským potokom, resp. poľnou cestou vedúcou do obce popri potoku. Obhliadka plochy priniesla minimálny črepový materiál - jeden praveký a jeden atypický stredoveký črep, ďalej tri glazované novoveké fragmenty nádob.

b) poloha P o d N o v ý m O s l á š o m, povrchový zber. V tesnej blízkosti polohy Drobeniská sa nachádza mierna vyvýšenina v minulosti známa z dôvodu nálezu dvoch prílb baldenheimského typu z obdobia sťahovania národov. Prilby boli nájdené pri zakladaní vinohradu v roku 1934 na kopci s miestnym názvom Szalmás na pozemku rolníka V. Petöa v hĺbke asi 70 cm. Dodatočný výskum uskutočnený *J. Eisnerom* (*1945-1946*) nepriniesol žiadne nové nálezy. Ani súčasná obhliadka plochy nepriniesla žiadny nálezový materiál. Na svahu mierneho kopca a na jeho temene sa však v niektorých prípadoch črtali väčšie fľaky červenej a hrdzavočervenej zeminy bez možnosti bližšej identifikácie úkazu.

V minulosti sa v katastri obce Dolné Semerovce uskutočnili viaceré prieskumy. Sledovanie stavebných prác trasy ropovodu prinieslo nálezy z polohy Pod potokom. Bolo tu ryhou ropovodu prerezaných niekoľko objektov s materiálom z obdobia 5.-6. stor. (*Bialeková 1962*). Geofyzikálny prieskum v blízkosti cesty I. triedy v smere Demandice - Šahy, v mieste kde ju pretína plynovod konzorcium, mal za cieľ zistiť spečený val. Výsledky nameraných hodnôt magnetickou metódou neurčili ale polohu valu jednoznačne a namerané hodnoty neboli overené ani odkryvnými prácami (*Tirpák 1981*, 292). Približne kilometer od južného okraja obce a 125 m od ľavého brehu Semerovského potoka tesne vedľa poľnej cesty lemujúcej severný okraj agátového lesíka vykonal *O. Ožďáni* (*1984*, 168) obhliadku okolia mohylovitého útvaru oválneho tvaru, ktorý prevyšoval okolitý terén o najmenej 250 cm. Bezprostredné okolie bolo na nálezy sterilné. Len menšia kolekcia atypických pravekých črepov sa našla na mieste stĺpa vysokého napätia, ktorý porušoval južný okraj tejto terénnej anomálie.

2. D o l n é M l a d o n i c e (okr. Krupina), poloha K o n o p i s k á, sídliskový materiál, povrchový zber, doba bronzová - lužická kultúra, stredovek (9.-10. stor.), novovek.

Poloha je vzdialená cca 200 m severne od intravilánu obce. Pri regulačných výkopoch miestnej mokradi a pri prospekcii okolitých polí formou povrchového zberu bol získaný kvalitný, dobre datovateľný črepový materiál. Na základe jeho analýzy možno hovoriť o polykultúrnom sídlisku s počiatkami v mladšej a neskorej dobe bronzovej. Do tohto obdobia spadajú keramické fragmenty lužickej kultúry, ktoré sú na danej polohe kvantitatívne najviac zastúpené (obr. 14: 1-4, 6, 10, 12). Hrubostenná keramika je vyrobená z plaveného materiálu s rozdielnou mierou pridaného ostriva. V keramickej náplni majú prevahu hrnce s drsným povrchom hnedej, tehlovočervenej a čiernej farby. Vo výzdobe prevažujú rôzne formy žliabkovania a rozmanité druhy výčnelkov a vypuklín. V menšej miere sa objavuje aj tenkostenná keramika. Nálezy rovnakej kultúrnej proveniencie boli objavené i na území susednej obci Horné Mladonice (*Malček 1997*, 133). Nasledujúce osídlenie tejto lokality možno rámcovo datovať do 9.-10. stor. (obr. 14: 5, 7-9, 11-15), no je pravdepodobné, že približne dvetisícročný hiát, ktorý sa v osídlení tohto priestoru zatiaľ rysuje, preklenú v budúcnosti ďalšie nálezy. S istotou však možno konštatovať, že uvedené včasnostredoveké osídlenie tu pokračovalo i v období vrcholného stredoveku a novoveku, na čo poukazujú nálezy gotickej keramiky, častí trojnožiek a rôzne glazovaných črepov.

3. Z e m i a n s k ý V r b o v o k (okr. Krupina), poloha K o z í v r c h, povrchový zber. Obhliadka plochy nachádzajúca sa juhozápadne od obce v blízkosti bývalého JRD neďaleko potoka Vrbovok nepriniesla žiadny črepový materiál. Podarilo sa však presne identifikovať a zamerať miesto nálezu depotu známeho ako „poklad byzantského kovotepca“, resp. miesto sondy kopanej v roku 1951 pod záštitou Štátneho archeologického ústavu so sídlom v Martine. Depot zo Zemianského Vrbovka predstavuje významný včasnostredoveký prameň (*Svoboda 1953*). Ide o hromadný nález strieborných šperkov (náramky, náhrdelník, náušnice, závesky), nádob (dve misky, kalich) a 18 mincí (*Fiala 1986*), provenienčne spadajúci do byzantského prostredia a chronologicky do druhej polovici 7. stor.

4. S e n o h r a d (okr. Zvolen), poloha P r e p o š t o v i c a, sídliskový materiál, povrchový zber, doba rímska, obdobie sťahovania národov?.

Poloha sa nachádza severne od obce na temene vrchu v nadmorskej výške 680 m. Obhliadka priniesla zväčša atypický črepový materiál z mladšej až neskorej doby rímskej, príp. počiatku obdobia sťahovania národov. Nachádzalo sa v ňom aj niekoľko okrajov hrubostenných nádob. Potvrdila sa tak exis-

tencia neskorogermánskeho sídliska v tejto polohe, na ktorej bolo už v minulosti zdokumentované väčšie množstvo črepového materiálu (ústna informácia K. Pieta).

L i t e r a t ú r a
Bialeková 1962 - D. Bialeková: Staroslovanské črepy z Dolných Semeroviec. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 284, 285.
Fiala 1986 - A. Fiala: K objavu miliarense Constansa II. z pokladu zo Zemianského Vrbovku. Num. sborník 17, 1986, 15-20.
Eisner 1945-1946 - J. Eisner: Dvě přilby typu baldenheimského z Poiplí. Hist. Slov. 3-4, 1945-1946, 15-43.
Malček 1997 - R. Malček: Archeologické nálezy v okrese Zvolen. AVANS 1995, 1997, 132, 133.
Oždáni 1984 - O. Oždáni: Výsledky prieskumu stredného Poiplia v okrese Levice. AVANS 1983, 1984, 168-171.
Svoboda 1953 - B. Svoboda: Poklad byzantského kovotepce v Zemanském Vrbovku. Pam. Arch. 44, 1953, 33-93.
Tirpák 1981 - J. Tirpák: Geofyzikálny prieskum archeologických lokalít. AVANS 1980, 1981, 291-296.

ARCHÄOLOGISCHE PROSPEKTION DER AUSGEWÄHLTEN FUNDSTELLEN IN HONT. Mit dem Zweck die bisherige Fundstellenevidenz zu bestätigen und um neue Flure zu ergänzen wurde eine archäologische Prospektion von vier Fundstellen in Hont durchgeführt. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra.
1. Dolné Semerovce. a) Flur Drobeniská, Streufunde, Vorgeschichte, Mittelalter, Neuzeit. Die Fundstelle befindet sich südöstlich der Gemeinde auf wirtschaftlich benutzter Fläche südlich bis südöstlich der kleinen Anhöhe Nový Osláš. Die Begehung der Fläche brachte nur sehr wenig Scherbenmaterial - eine vorgeschichtliche, eine atypische mittelalterliche und drei glasierte neuzeitliche Scherben.
b) Flur Pod Novým Oslášom, Streufunde. Ganz nah der Flur Drobeniská befindet sich eine kleine Anhöhe, wo in der Vergangenheit zwei Helme des Baldenheim-Typs aus der Völkerwanderungszeit gefunden wurden (Eisner 1945-1946). Die gegenwärtige Begehung der Fläche brachte kein Fundmaterial. Auf dem Abhang des kleinen Berges und seinem Giebel haben sich jedoch in manchen Fällen größere Flecke roter und rostroter Erde ohne Möglichkeit näherer Identifikation abgezeichnet.
Aus dem Kataster der Gemeinde Dolné Semerovce sind mehrere „archäologische" Flure bekannt. Zum Beispiel Pod potokom sind einige Objekte mit Material aus dem 5.-6. Jh. zum Vorschein gekommen (Bialeková 1962). Geophysikalische Prospektion in der Nähe der Straße der I. Klasse Richtung Demandice - Šahy, auf der Stelle, wo sie von der Gasleitung Konsorzium gekreuzt wird, sollte einen niedergebrannten Wall feststellen. Die Ergebnisse waren allerdings nicht eindeutig (Tirpák 1981, 292). Ungefähr ein Kilometer von dem Südrand der Gemeinde und 125 m von dem linken Ufer des Semerovský potok (Bach), gleich bei dem Landweg am Nordrand vom Akazienwald, hat O. Oždáni (1984, 168) ein Hügelgebilde, das das Terrain um wenigstens 250 cm überragte, festgestellt. In der unmittelbaren Umgebung kamen, außer wenigen atypischen vorgeschichtlichen Scherben, keine Funde zutage.
2. Dolné Mladonice, Flur Konopiská, Siedlungsmaterial, Streufunde, Bronzezeit - Lausitzer-Kultur, Mittelalter (9.-10. Jh.), Neuzeit.
Die Flur ist von dem Gemeindegebiet etwa 200 m nördlich entfernt. Bei der Regulierung des örtlichen Moores und der Landesprospektion der naheliegenden Felder wurde gut erhaltenes und gut datierbares Scherbenmaterial gewonnen. Aufgrund der Analyse können wir von einer polikulturellen Siedlung mit Anfängen in der jüngeren und späten Bronzezeit sprechen. In diese Zeit gehören auch Keramikfragmente der Lausitzer-Kultur, die auf der gegebenen Fläche am häufigsten vertreten sind (Abb. 14: 1-4, 6, 10, 12). Funde gleicher kulturellen Provenienz wurden auch auf dem Gebiet der Nachbargemeinde Horné Mladonice entdeckt (Malček 1997, 133). Die folgende Ansiedlung dieser Fundstelle kann ungefähr ins 9.-10. Jahrhundert datiert werden (Abb. 14: 5, 7-9, 11-15).
3. Zemianský Vrbovok, Flur Kozí vrch, Streufunde. Die Begehung der Fläche südwestlich von der Gemeinde in der Nähe der ehemaligen Einheitsgenossenschaft - JRD, unweit vom Vrbovok Bach hat kein Scherbenmaterial gebracht. Es ist aber gelungen die Fundselle des Depots, das als „Schatz des byzantinischen Metallschlägers" bekannt ist, genau zu identifizieren und zu vermessen (Fiala 1986; Svoboda 1953). Er stammt aus dem byzantinischen Milieu und chronologisch gehört in die zweite Hälfte des 7. Jahrhunderts.
4. Senohrad (Bez. Zvolen), Flur Prepoštovica, Siedlungsmaterial, Streufunde, Römerzeit, Völkerwanderungszeit?. Die Flur befindet sich nördlich der Gemeinde, am Hang einer Anhöhe in der Meeres-

höhe von 680 m. Die Begehung brachte meistens atypisches Scherbenmaterial aus jüngerer bis später Römerzeit, bzw. Anfang der Völkerwanderungszeit. So wurde in dieser Flur die Existenz einer spätgermanischen Siedlung bestätigt, auf der in der Vergangenheit schon größere Menge von Scherbenmaterial dokumentiert wurde (mündliche Information von K. Pieta).

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z RADU

Lucia B e n e d i k o v á - Gerta B ř e z i n o v á - Elena M i r o š š a y o v á

R a d (okr. Trebišov), miestny názov Hegyeshomok, sídlisko, eneolit, kultúra Nyírség-Zatín, mladá a neskorá doba bronzová, gávska kultúra, neskorá doba rímska, doba sťahovania národov. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS Košice.

Obec Rad patrí k významným archeologickým lokalitám regiónu Medzibodrožia. Leží na juhu Východoslovenskej nížiny na riečnej nive Latorice. Rovinatý krajinný reliéf je zvlnený pieskovými dunami. Archeologicky bolo v katastri obce skúmané sídlisko z doby halštatskej a slovanské radové pohrebisko na pieskovej dune s miestnym názvom Cselédhomok (*Miroššayová 1979; 1982*) a slovanské radové pohrebisko na dune s miestnym názvom Vereshomok (*Budinský-Krička 1963*).

Počas prieskumu v októbri 2007 sme sa sústredili na verifikovanie polykultúrneho sídliska, ktoré v roku 1954 objavil K. Andel. Polohu lokalizoval na pieskovú dunu pod miestnym názvom Hegyeshomok. Povrchovým zberom získané nálezy keramiky zaradil do staršej doby bronzovej, doby rímskej a včasného stredoveku (*Andel 1954*).

Piesková duna Hegyeshomok leží východne od močaristého brehu meandrujúceho toku Tice, na ľavej strane cesty z Radu do Hrušova. Vrchol duny má nadmorskú výšku 109 m, úpätie 100 m. Západný svah je porušený telesom súčasnej cesty. Plocha duny je poľnohospodársky obrábaná. Pri prieskume sme na povrchu oráčiny vyzbierali výrazné, chronologicky klasifikovateľné zlomky keramiky, ktoré informácie K. Andela čiastočne potvrdili, ale priniesli aj nové poznatky.

Najstaršie osídlenie z konca eneolitu reprezentuje keramika kultúry Nyírség-Zatín, pre ktorú je charakteristický drsný materiál, ostrený pieskom a tvrdé vypálenie. V získanom súbore prevažujú zlomky z vydutia hrncov upravené typickým zdrsnením (obr. 15: 3, 6). Z tej istej formy pochádzajú aj dva zlomky z prechodu tela a hrdla opatrené hrotitým výčnelkom (obr. 15: 4, 5). Farba povrchu je svetlohnedá, na lome sivočierna. Zlomok okraja červenohnedej farby s odlomeným uškom je pravdepodobne z misy (obr. 15: 2). Z hornej časti vydutia amfory pochádza zlomok svetlohnedej farby zdobený kombináciou dvoch okružných línií ohraničujúcich rad krátkych zvislých rýh a hustého šikmého ryhovania (obr. 15: 9) vyhotoveného širším tupým predmetom. Ucho je odlomené. Priamu analógiu k výzdobe nepoznáme. Situovanie výzdoby a ucha je však podobné ako na jednouchých a dvojuchých amforách kultúry Nyírség-Zatín (*Dani 1997*, Taf. X; XI), preto sme zlomok zaradili k pamiatkam uvedenej kultúry. Jednoznačné kultúrne určenie má malý zlomok sivej farby z jemne zrnitého materiálu zdobený vruborezom a brázdeným vpichom (obr. 15: 1). S osídlením polohy nositeľmi kultúry Nyírség-Zatín súvisia dva limnosilicitové úštepy s retušou, dve poškodené jadrá a tri malé úštepy z obsidiánu.

Zlomky keramiky patriace gávskej kultúre sú kvantitatívne dobre zastúpené, ale ich vypovedacia hodnota dovoľuje iba rámcové datovanie do mladej až neskorej doby bronzovej. Súbor obsahuje zlomky z tiel hrncovitých alebo vázovitých nádob, morfologicky bližšie ťažko identifikovateľných. Sú vyhotovené zo zrnitého materiálu s prímesou piesku, niekedy doplneného kúskami šamotu. Farba povrchu je v rôznych odtieňoch hnedej. Tenkostenné zlomky z tiel šálok alebo misiek sú z jemne zrnitého materiálu so stopami tuhovania a leštenia na čiernom povrchu. K typologicky výraznejším patria okraje vázovitých tvarov rôznej profilácie. Farba povrchu je sivohnedá so stopami leštenia (obr. 15: 13), svetlohnedá (obr. 15: 8) alebo sivohnedá s hnedým vnútrom (obr. 15: 7). V prípade sekundárne prepáleného okraja sa pôvodná farebnosť povrchu určiť nedá (obr. 15: 10). Malý zlomok z prechodu vydutia a hrdla vázy má čierny vyhladený povrch a sivohnedé vnútro (obr. 15: 12). Výzdoba v podobe plytkých rýh sa čiastočne zachovala na zlomku vydutia s čiernym povrchom a svetlohnedým vnútrom (obr. 15: 11). Profilácia okrajov, úprava povrchu a výzdoba nálezov z Radu má preukázateľné znaky keramiky gávskej kultúry a je dobre porovnateľná s jej nálezmi z iných lokalít juhovýchodného Slovenska.

Nestratifikovaný nález závažia ihlancového tvaru s malým otvorom, ktoré má jednu stranu troskovite prepálenú (obr. 15: 14), sa nedá s istotou bližšie chronologicky klasifikovať.

Keramický súbor z doby rímskej pozostáva zo zlomkov vyrobených na rýchlo rotujúcom kruhu alebo v ruke. Do prvej skupiny patria dná z nádob sivej farby z jemne plaveného materiálu (obr. 16: 6).

Na jednom sa zachoval reparačný otvor (obr. 16: 5). Podobnou štruktúrou materiálu sa vyznačuje aj časť vydutia zdobeného málo plastickým okružným rebrom a vlešťovanou mriežkou (obr. 16: 4). Celkom iný charakter má zlomok z vydutia nádoby tmavohnedej farby s naznačeným plastickým rebrom. Hlina obsahuje výraznú prímes jemného piesku (obr. 16: 3). Okraje hrncov sivej farby z hliny ostrenej hrubozrnným pieskom sú typickými formami v ruke robeného kuchynského riadu doby rímskej. Na jednom sa zachoval zvyšok vtláčanej výzdoby (obr. 16: 1, 2). Nájdený súbor z Radu datujeme do záveru doby rímskej a počiatku doby sťahovania národov. Opierali sme sa o prítomnosť keramiky s vlešťovanou výzdobou, ktorá je v uvedenom časovom horizonte na východnom Slovensku charakteristickou súčasťou keramického inventára sídlisk (*Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999*, 94).

Keramika predbežne datovaná rámcovo do včasného až vrcholného stredoveku je málo výrazná. Malé zlomky bez výzdoby sú z tiel alebo dien nádob. Príznačný je pre ne ostrý materiál a tvrdé vypálenie.

Prínos prieskumu je nasledovný:

1. Overenie polohy zistenej K. Andelom v roku 1954.
2. Získanie rozsiahleho polykultúrneho nálezového súboru keramiky.
3. Objavenie novej lokality kultúry Nyírseg-Zatín s intenzívnymi stopami osídlenia.
4. Spresnenie datovania osídlenia polohy v dobe rímskej.
5. Overenie súčasného stavu pieskovej duny a rozsahu porušenia archeologických situácií.

Lokalita Hegyeshomok v súčasnosti nie je priamo ohrozená ťažbou piesku, ale archeologické situácie sú priebežne poškodzované intenzívnou poľnohospodárskou činnosťou. S ohľadom na frekvenciu nálezov na povrchu nie je vylúčené, že horná úroveň niektorých sídliskových objektov je už zničená. Pieskové duny sú geografickým fenoménom južnej časti Východoslovenskej nížiny. Mnohé z nich evidujeme ako archeologické lokality. V súčasnosti však chýba evidencia archeologických lokalít na pieskových dunách s presnou lokalizáciou, kultúrnou klasifikáciou a dokumentáciou stavu ich zachovania. Riešeniu tejto problematiky je potrebné venovať zvýšenú pozornosť.

L i t e r a t ú r a

Andel 1954 - K. Andel: Správy v Archíve VPS AÚ SAV Košice č. 167/54, 272/54, 229/54, 475/54.

Budinský-Krička 1963 - V. Budinský-Krička: Správa v Archíve VPS AÚ SAV Košice č. 287/63.

Dani 1997 - J. Dani: Neue Beiträge zu den Bestattungen der Nyírség-Kultúr. Jósa András Múz. Évk. 37-38, 1997, 51-71.

Miroššayová 1979 - E. Miroššayová: Výskum slovanského pohrebiska a halštatského osídlenia v Rade. AVANS 1978, 1979, 174, 175.

Miroššayová 1982 - E. Miroššayová: Slovanské radové pohrebisko v Rade, okr. Trebišov. Arch. Rozhledy 34, 1982, 36-43.

Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999 - M. Lamiová-Schmiedlová/B. Tomášová: Nálezový horizont z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov na viacvrstvovom sídlisku v Ostrovanoch. Slov. Arch. 47, 1999, 75-132.

SIEDLUNGSFUNDE AUS RAD. Rad (Bez. Trebišov), Ortsname Hegyeshomok, Siedlung, Äneolithikum, Nyírség-Zatín-Kultur, junge und späte Bronzezeit, Gáva-Kultur, späte Römerzeit, Völkerwanderungszeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice. Die Begehung im Oktober 2007 sollte die polikulturelle Siedlung, die im Jahr 1954 K. Andel entdeckte, verifizieren. Ihre Flur führt er unter dem Namen Hegyeshomok ein. Aufgrund der gewonnenen Funde repräsentiert die älteste Ansiedlung aus dem Ende von Äneolithikum die Keramik der Nyírség-Zatín-Kultur, für die raues Material, harter Brand, Kerbschnittverzierung und Furchenstrich charakteristisch ist (Abb. 15: 1-6, 9). Keramikfragmente der Gáva-Kultur sind vielfach vertreten, ihr Aussagewert erlaubt jedoch nur schematische Datierung in die junge bis späte Bronzezeit. Die Profilierung der Ränder, Bearbeitung der Oberfläche und Verzierung der Funde aus Rad (Abb. 15: 7, 8, 10-13) hat nachweisbare Zeichen der Gáva-Kultur und ist gut mit Funden dieser Kultur aus anderen Fundstellen aus der Südostslowakei vergleichbar. Den nichtstratifizierten Fund - pyramidenförmiges Gewicht - kann man nicht chronologisch einreihen (Abb. 15: 14). Keramik der Römerzeit besteht aus Fragmenten hergestellt auf einer schnell rotierenden Töpferscheibe oder in der Hand. In die erste Gruppe gehören graue Gefäßböden aus fein geschlämmtem Material (Abb. 16: 3-6). Ähnliche Materialstruktur hat auch Teil einer Topfwölbung mit wenig plastischer Leiste und eingeglättetem Gitter-

muster (Abb. 16: 4). Topfränder grauer Farbe aus mit Sand verschärftem Lehm sind in der Römerzeit typische Formen von handgemachtem Küchengeschirr (Abb. 16: 1, 2). Der gefundene Komplex aus Rad stammt aus dem Ende der Römerzeit und Anfang der Völkerwanderungszeit. Dafür spricht die Anwesenheit der Keramik mit Glättverzierung (Abb. 16: 4), die in dem angegebenen Zeithorizont in der Ostslowakei charakteristischen Bestandteil des Keramikinventars der Siedlungen bildet (Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999, 94). Wenig deutlich ist die vorläufig in Früh- und Hochmittelalter datierte Keramik.

Beitrag der Untersuchung:

1. Verifizierung der von K. Andel im Jahre 1954 entdeckten Fläche.
2. Gewinnung der reichen polikulturellen Keramik.
3. Entdeckung neuer Fundstelle der Nyírseg-Zatín- Kultur mit intensiven Siedlungsspuren.
4. Richtigstellung der Datierung der Siedlungsfläche in der Römerzeit.
5. Verifizierung des heutigen Zustands der Sanddüne und Ausmaß der Beschädigung der archäologischen Situationen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V RAJCI

Lucia B e n e d i k o v á - Ján H a r u š t i a k

R a j e c (okr. Žilina), poloha C h a r u b i n a, záchranný výskum, sídlisko, pravek (eneolit - doba bronzová), pohrebisko, doba bronzová mladšia - neskorá (lužická kultúra), ojedinelé nálezy, doba laténska, sídlisko, stredovek, novovek, zaniknutá dedina(?)/novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný výskum v polohe Charubina bol vyvolaný stavbou golfového ihriska firmou Golf Park Rajec, a. s. Na základe podnetu KPÚ Žilina (*Furman/Majtan 2008*, 61) ho realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre. Poloha Charubina sa nachádza v katastrálnom území Rajca, cca. 5 km JZ od Rajca a 1 km J od dediny Veľká Čierna. Plocha golfového ihriska, na ktorej sa uskutočnil záchranný výskum, sa rozkladá na svahoch po obidvoch stranách cesty z Rajca do Považskej Bystrice , t. j. nad údolím potoka Čierňanka, ktorý tečie (v tejto časti územia) približne z juhu na sever potom, ako stečie z nízkej pahorkatiny z JV a stáča sa na južnom okraji polohy Charubina na sever. Svah západne od potoka sa v priebehu výskumu označoval ako časť polohy Golfové ihrisko/Západ, t. j. GI/Z; svah východne od potoka ako časť polohy Golfové ihrisko/Východ, t. j. GI/V.

V polohe Charubina, ktorá pod názvom Cherubin-Cserna figuruje už na druhom vojenskom mapovaní (1819-1869) a pod názvom Ager na mapách prvého vojenského mapovania (1782-1785), sú v priestore golfového ihriska po obidvoch stranách potoka Čierňanka (bezprostredne popri ňom) zachytené usadlosti postupne sa rozrastajúcej dediny s hore uvedenými názvami.

Výskum doložil osídlenie skúmanej plochy vo viacerých obdobiach dejinného vývoja.

Najstaršiu etapu osídlenia predstavujú praveké objekty v časti GI/Z s veľmi nevýraznou pravekou keramikou datovateľnou pravdepodobne do eneolitu až staršej doby bronzovej (nie vylúčené ani mladšie zaradenie v rámci doby bronzovej) a s nálezmi tkáčskych závaží in situ (obr. 17: 10). Ďalším pravekým objektom je ohnisko, či iné vykurovacie zariadenie v časti GI/V. Vzhľadom na prítomnosť jamiek či možných otvorov v silno prepálenej a jasne ohraničenej vrstve by sa azda dalo uvažovať o deštrukcii roštu. Menšia jama so zlomkami nádoby (nádob?), ktoré spadajú do mladej - neskorej doby bronzovej v časti GI/V je nejednoznačne interpretovateľná. Ak by patrila k pohrebisku objavenom v časti GI/Z, išlo by o výrazne dislokovaný hrob. Na skúmanej ploche sa vyskytli aj ďalšie praveké nálezy v nevýraznom objekte, resp. vo vrstve splachov na svahoch.

Významnú etapu histórie využitia polohy Charubina v časti GI/Z predstavuje žiarové pohrebisko lužickej kultúry z mladšej až neskorej doby bronzovej (obr. 17: 1-9). Preskúmalo sa 44 hrobov, ktoré charakterizuje pomerne štandardná prítomnosť jedinej nádoby v hrobe (až na pár výnimiek, keď boli v hrnci uložené 1-2 šálky), väčšinou hrnca alebo amfory, do ktorých boli uložené spálené zvyšky pochovaného. Celkovo sa pohrebisko vyznačuje vysokým stupňom deštrukcie. Najlepšie sa zachovali hroby v nižšej časti svahu, čo môže byť spôsobené ich väčšou hĺbkou vďaka pôdnej erózii, ktorá splavovala pôdu z horných častí kopca. Pri niektorých hroboch bolo možné identifikovať pozostatky hrobových jám, ktoré sa prejavovali ako tmavé zafarbenie pravidelného (väčšinou oválneho) tvaru okolo rozbitých urien. Okrem keramiky sa v hroboch nenachádzala žiadna ďalšia výbava, až na niekoľko veľmi málo výnimiek, kde

sa v hrobe alebo v jeho okolí našiel kamenný úštep. Bronzové predmety sa na pohrebisku vôbec nevyskytovali (až na jediný náznak ich prítomnosti v podobe kalcinovanej kosti so zelenou patinou). V pár prípadoch sa našli zvyšky úplne rozpadnutého pieskovca pod urnami, ktoré na nich stáli. Zaujímavá je prítomnosť malých kolových jamiek v blízkosti niektorých hrobov, ktoré by sa snáď dali interpretovať ako pozostatky drevenej konštrukcie nad hrobmi. Hroby sa koncentrovali do dvoch skupín s ojedinelými hrobmi medzi nimi. Čo sa rozlohy pohrebiska týka, nepodarilo sa nájsť jeho hranice.

Veľmi nezreteľne sa zachytili pozostatky z doby laténskej - konkrétne ide o dva veľmi abradované a zničené črepy z tiel hrebeňovaných grafitových sitúl, ktoré pochádzajú zo zberu.

Ďalšiu etapu osídlenia datujeme do stredoveku. Stredoveké osídlenie reprezentuje hlboký objekt, ktorý sme interpretovali ako pec, resp. zariadenie, kde sa pracovalo s ohňom, v časti GI/V (obr. 17: 11-14). Na základe terénnej nálezovej situácie uvažujeme o dvoch fázach jeho používania, pričom mladšie bolo vybudované priamo na zvyškoch staršieho zariadenia a mohlo mať aj odlišnú konštrukciu. Ďalšie zahĺbené objekty zo stredoveku a z novoveku, ktoré poskytli dostatočné množstvo materiálu, sa našli v obidvoch častiach skúmanej plochy (obr. 17: 15-20). Dve rozsiahle kamenné deštrukcie, pravdepodobne dláždených plôch, mohli súvisieť so spevňovaním rozmočeného terénu v blízkosti potoka v dolnej časti GI/Z. V časti GI/Z sa dala sledovať aj stredoveká a novoveká kultúrna vrstva v 25 až 50 m širokom páse popri inundácii potoka, pokračujúca ďalej na sever.

Z novoveku sa rezmi skúmala deštrukcia stavby s kamennými a tehlovými konštrukčnými prvkami na GI/V, ktorá sa na základe nálezov mincí a keramiky dá datovať do 18.-19. stor. (obr. 17: 21-25). V tejto stavbe sa objavila aj koncentrácia zlomkov kachlíc, ktoré by azda mohli indikovať prítomnosť vykurovacieho telesa v objekte.

Nakoľko sa spomínané objekty a kultúrna vrstva zo stredoveku a z novoveku na GI/Z a novoveká murovaná stavba na GI/V dajú považovať za archeologické doklady zaniknutej dediny Ager - Cherubin, zachytenej na starých mapách, je otázne. Pri pokusoch o takúto interpretáciu bude potrebné postupovať mimoriadne opatrne a pri ďalšej analýze sa opierať aj o iné - historické a archívne pramene (ak existujú).

Poďakovanie

Autori vyslovujú poďakovanie M. Ruttkayovi a P. Bednárovi za pomoc pri riešení organizačných a technických problémov, M. Bartíkovi, J. Tirpákovi, B. Zajacovej, T. Vangľovej a M. Vojtečkovi (všetci AÚ SAV) za pomoc pri prácach v teréne, a M. Furmanovi (KPÚ Žilina) za osobnú angažovanosť, bez ktorej by sa výskum nebol uskutočnil.

L i t e r a t ú r a

Furman/Majtan 2008 - M. Furman/V. Majtan: Prieskum v Rajci. AVANS 2006, 2008, 61.

RETTUNGSGRABUNG IN RAJEC. Rajec (Bez. Žilina), Flur Charubina, Rettungsgrabung, Siedlung, Vorgeschichte (Äneolithikum - Bronzezeit), Gräberfeld, jüngere bis späte Bronzezeit (Lausitzer-Kultur), Einzelfunde, Latènezeit, Siedlung, Mittelalter, Neuzeit, Wüstung(?)/Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Rettungsgrabung in der Flur Charubina, im Jahr 2007, durchgeführt vom Archäologischen Institut SAW in Nitra auf der Baustelle eines Golfplatzes. Die Grabung fand statt auf beiden Abhängen an Seiten der Straße von Považská Bystrica nach Rajec, die in diesem Teile den Flusslauf von Čierňanka-Bach kopiert. Der Abhang westlich der Straße und des Baches wurde als GI/Z bezeichnet, der Abhang östlich der Straße als GI/V. Auf der ersten Militärkartierung der Flur Charubina (1782-1785) ist die Gemeinde Ager angeführt, die unter dem Namen Cherubin-Cserna auf der Karte der zweiten Militärkartierung (1819-1869) figuriert. Die älteste Siedlungsetappe von Charubina stellen vorgeschichtliche Objekte dar. Die interessantesten sind im Teil GI/Z mit unbestimmbarer vorgeschichtlicher Keramik und Webgewichten in situ (Abb. 17: 10). Eine wichtige Siedlungsetappe von Charubina im Teil GI/Z belegt das Brandgräberfeld der Lausitzer-Kultur aus der jüngeren bis späten Bronzezeit (Abb. 17: 1-9). Untersucht wurden 44 Gräber, die die verhältnismäßig geläufige Anwesenheit einer Gefäß-Beilage (bis auf paar Ausnahmen, wann in dem Topf 1-2 Tassen lagen) charakterisiert. Es ging meistens um Töpfe oder Amphoren, in denen die verbrannten Reste des Bestatteten gelegt wurden. Bei manchen Gräbern konnte man die Reste von Grabgruben und kleinen Pfostengruben in der Nähe von manchen Gräbern identifizieren. Die Pfostengruben könnten vielleicht als Reste einer Holzkonstruktion über den Gräbern interpretiert werden. In ein paar Fällen wurden Fragmente eines völlig zerfallenen Sandsteins, auf dem die Urnen standen, gefunden. Die Gräber waren in zwei Gruppen konzentriert, die Grenzen vom Gräberfeld ist es allerdings nicht gelungen zu definieren. Einzelscherben aus der

Latènezeit zeugen vielleicht über die Aktivitäten in Charubina auch in diesem Zeitabschnitt. Zur weiteren intensiven Nutzung der Flur kam es im Mittelalter. Diesen Zeitabschnitt repräsentiert ein tiefes Objekt im Teil GI/V, der als Ofen, bzw. Feuerstelle interpretiert werden kann (Abb. 17: 11-14). Aus dem Mittelalter und der Neuzeit stammen auch weitere eingetiefte Objekte, Steindestruktionen und Kulturschicht im Teil GI/Z (Abb. 17: 15-20). Gemauerter neuzeitlicher Bau mit Resten vom Kachelofen wurde im Teil GI/V gefunden (Abb. 17: 21-25). Der Zusammenhang der mittelalterlichen und neuzeitlichen Denkmäler, entdeckt bei der Grabung, mit der Wüstung Ager - Cherubin, erfasst auf alten Karten, ist problematisch.

PREDSTIHOVÝ VÝSKUM V DOLNOM BARE

Michal B e r n á t - Klára K u z m o v á

D o l n ý B a r (okr. Dunajská Streda), poloha P e t r o v, predstihový výskum, sídlisko, doba laténska. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Výskum bol vyvolaný stavebnou činnosťou spojenou s rozšírením skládky odpadu v katastrálnom území obce Dolný Bar, v juhozápadnej časti polohy Petrov. Záujmové územie leží na Podunajskej nížine, v nadmorskej výške 112-113 m, severovýchodne od obce Dolný Bar, medzi Dolným Barom a Trhovou Hradskou, južne od obce Ohrady a severne od kanála Gabčíkovo - Topoľníky. Skúmaná plocha bola z východu ohraničená už existujúcou skládkou odpadu, z juhu uvedeným kanálom, zo západu a severu poľnou cestou a stromoradím. Výskum realizovala Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave. Lokalita sa skúmala sondážnou metódou pomocou zemných strojov UDS 114. Plocha s rozlohou necelých 6 ha bola z archeologického hľadiska sterilná, iba v jej juhozápadnej okrajovej časti sa zistili sídliskové objekty (č. 1-2, 4-5 a 7) a jedna kolová jama(?). Objekty č. 3 a 6 mali charakter recentných zásahov.

Objekt 1 s mierne oválnym pôdorysom s priemerom 195 cm bol zahĺbený do žltého ílovitého podložia prechádzajúceho do štrku. Smerom ku dnu, ktoré sa nachádzalo v hĺbke 60 cm od úrovne zistenia, sa objekt mierne rozširoval. Jeho výplň tvorila černozem premiešaná s uhlíkmi a hrudami žltého ílu z podložia, v spodnej časti sa našli úlomky zvieracích kostí.

Objekt 2 s kruhovým pôdorysom s priemerom 90 cm bol zahĺbený do žltého ílovitého podložia. V profile mal vázovitý tvar s kónicky rozšírenou hornou časťou, výrazným zúžením v strede a rozšírenou spodnou časťou. Jeho dno sa nachádzalo v hĺbke 60 cm od úrovne zistenia. Výplň objektu tvorila černozem s prímesou uhlíkov a štrku, bez archeologických nálezov.

Objekt 3 s pôdorysom v tvare pravidelného obdĺžnika s rozmermi 235x70 cm, orientovaný v smere S-J, bol zahĺbený do žltého ílovitého podložia. Skúmal sa priečnym rezom pomocou zemného stroja do hĺbky cca 180 cm. Jeho výplň tvorila zmes černozeme, spraše, šedého piesku a slamy. Vzhľadom na presakovanie spodnej vody nebolo možné objekt doskúmať. Išlo pravdepodobne o recentný výkop bližšie neurčiteľnej funkcie.

Objekt 4 s kruhovým pôdorysom bol zistený v hĺbke cca 25 cm od súčasnej úrovne terénu. Jeho severná časť bola zničená lyžicou zemného stroja. Neporušená časť objektu v tvare polkruhu s priemerom 210 cm bola zahĺbená do svetložltého ílovitého podložia. Objekt mal nerovné dno, ktoré sa nachádzalo v hĺbke 10-20 cm od úrovne zistenia. Horná časť objektu bola pravdepodobne odoraná. Výplň objektu tvorila černozem s prímesou žltého ílu z podložia, bez nálezov. Objekt sa nachádzal vo vzdialenosti cca 100 cm od objektu 5.

Objekt 5 sa zistil po odhrnutí ornice, v hĺbke približne 25 cm od súčasnej úrovne terénu. Mal nepravidelný tvar s rozmermi 420x360cm, jeho konkávne dno sa nachádzalo v hĺbke 40 cm od úrovne zistenia. Severná časť objektu bola pravdepodobne odoraná. V jeho južnej časti sa zachovali zvyšky dvoch takmer pravouhlých sprašových blokov, ktoré členili jeho interiér. Výplň objektu tvorila černozem s prímesou žltého ílu z podložia, bez nálezov.

Objekt 6 s pôdorysom v tvare pravidelného obdĺžnika s rozmermi 235x70 cm, bol zahĺbený do žltého ílovitého podložia a orientovaný v smere SV-JZ. Jeho výplň tvorila zmes černozeme, žltého ílu a šedého piesku, bez nálezov. Na základe tvaru a rozmerov ho možno stotožniť s objektom 3 (recentný výkop bližšie neurčiteľnej funkcie).

Objekt 7 s oválnym pôdorysom a rozmermi 280-290x200-210 cm bol zistený po odhrnutí ornice, v hĺbke cca 30 cm od súčasnej úrovne terénu. Jeho steny sa lievikovite zvažovali ku dnu, ktoré sa nachádzalo v hĺbke cca 60-70 cm. Výplň objektu tvorila černozem, v ktorej sa nachádzali zlomky tuhovej,

hrebeňovaním zdobenej laténskej keramiky zo situlovitých nádob, ako aj zlomky nekvalitne vypálenej misovitej nádoby, zvieracie kosti a uhlíky.

Kolová jama(?) sa nachádzala cca 200 cm severne od objektu 4. Mala nepravidelný oválny pôdorys s rozmermi 40x20 cm. Jej výplň tvorila zmes černozeme a ílovitého podložia, bez nálezov.

Objekty 1, 2, 4, 5 a 7 možno charakterizovať ako sídliskové objekty - jamy rôzneho tvaru a funkcie. Objekty 1, 4 a 7 boli pomerne plytké (hĺbka 20-60 cm) a mali nepravidelný kruhový až oválny pôdorys. Objekt 1 mal mierne konkávne dno, objekt 4 nerovné vodorovné dno, pričom steny objektu 7 sa lievikovite zvažovali k nerovnému dnu. Objekt 2 s vázovitým profilom sa vymyká z rámca ostatných objektov a s najväčšou pravdepodobnosťou ho možno určiť ako zásobnicovú jamu. Osobitý je aj objekt 5 svojím nepravidelným pôdorysom a rozmermi (420x360 cm). Objekty 4 a 5 boli bez nálezov, v objektoch 1 a 2 sa našli iba zvieracie kosti a uhlíky a v objekte 7, okrem nich aj tuhová keramika s hrebeňovanou výzdobou zo situlovitých nádob a fragmenty nekvalitne vypálenej misky. Na základe materiálu, výzdoby a tvaru možno uvedenú keramiku, ktorá je jediným datovacím prostriedkom, zaradiť do doby laténskej, presnejšie do jej stupňa C (za určenie ďakujeme G. Březinovej). Objekty 3 a 6 možno na základe ich tvaru, ale najmä výplne považovať za recentné, s bližšie neurčiteľnou funkciou. Nie je zrejmá ani funkcia jedinej kolovej jamy(?) a jej vzťah k ostatným objektom.

Paralely k niektorým z uvedených objektov možno nájsť na laténskom sídlisku odkrytom v Nitre na Šindolke, ktoré je rámcovo datované do obdobia LTB2/C1-C2/D1 (*Březinová 2006*, 16-18, 36). Svojím oválnym tvarom a rozmermi sú k objektom 1 a 7 z Dolného Baru analogické objekty 124/6, 125/76 a 119/76 z uvedenej lokality (*Březinová 2006*, 28, 36, tab.VI: 119/76; 124/76; 125/76). Paralelou k zásobnicovej jame (objekt 2) je objekt 45/75 taktiež zo Šindolky v Nitry (*Březinová 2006*, 28, 36, tab. V: 45/75).

Záverom možno zhrnúť, že prevažná časť skúmanej plochy bola z hľadiska pravekého až stredovekého osídlenia sterilná, archeologické objekty (1, 2, 4, 5 a 7), datovateľné do doby laténskej (LTC) sa koncentrovali iba na jej juhozápadnom okraji. Nachádzali sa vo dvoch skupinách, z ktorej jednu tvorili objekty 1, 2 a 7 a druhú objekty 4 a 5, ktoré boli od seba vzdialené 23 až 25 m. Kým objekty 4 a 5 sa nachádzali blízko seba (vo vzdialenosti 1 m), objekty 1, 2 a 7 boli roztrúsené (vo vzdialenosti 4 až 8 m). Na základe ich polohy možno predpokladať, že boli súčasťou laténskeho sídliska situovaného v blízkosti pôvodného, zaniknutého riečneho meandra, ktorý je zaznačený aj na príslušnom liste základnej mapy v mierke 1: 10 000. Odkrytá nálezová situácia nedokladá jednoznačne, či išlo o menšie, samostatné zoskupenia objektov v podobe tzv. dvorcov alebo o súčasť rozsiahlejšieho laténskeho sídliska. Vzhľadom na lokalizáciu archeologických objektov v blízkosti vodného toku je pravdepodobné, že súveké osídlenie pokračovalo západným, severným smerom, príp. južným smerom, t.j. od súčasného kanála Gabčíkovo - Topoľníky k obci Dolný Bar. Najbližšie doklady laténskeho osídlenia - zlomky keramiky - pochádzajú z povrchového zberu uskutočneného v chotári obce Ohrady (*Březinová 2006*, 22, 37, mapa 1, č. 271), ležiacej severozápadne od skúmanej plochy, na druhom brehu pôvodného riečneho meandra.

L i t e r a t ú r a

Březinová 2006 - G. Březinová: Sídliská a sídliskové nálezy z laténskej doby na juhozápadnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 40, 2006, 9-50.

PRÄVENTIVE GRABUNG IN DOLNÝ BAR. Dolný Bar (Bez. Dunajská Streda), Flur Petrov, präventive Grabung, Siedlung, Latènezeit. Aufbewahrung der Funde: Westslowakisches Museum in Trnava. Das Bezugsgebiet befindet sich im Donautiefland, in der Meereshöhe von 112-113 m, nordöstlich der Gemeinde Dolný Bar, zwischen Dolný Bar und Trhová Hradská, südlich der Gemeinde Ohrady und nördlich vom Kanal Gabčíkovo - Topoľníky. Die untersuchte Fläche war von Osten mit einem Abfallplatz, von Süden mit erwähntem Kanal und von Westen und Norden mit einem Feldweg und einer Baumreihe begrenzt. Die Grabung wurde von dem Lehrstuhl der klassischen Archäologie der Trnava-Universität mithilfe der Maschinen UDS 114 durchgeführt. Die Fläche von 6 ha war von der archäologischen Hinsicht steril, nur auf dem südwestlichen Randteil wurden archäologische Funde festgestellt. Objekte 1, 2, 4, 5 und 7 können als Siedlungsobjekte - Gruben von verschiedener Form und Funktion - charakterisiert werden. Objekte 1, 4 und 7 waren ziemlich flach (20 bis 60 cm) und hatten einen unregelmäßigen kreisförmigen bis ovalen Grundriss. Das Objekt 1 hatte einen leicht konkaven Boden, Objekt 4 einen nicht geraden waagerechten Boden, die Wände vom Objekt 7 haben sich trichterartig zum ungeraden Boden geneigt. Das Objekt 2 mit vasenförmigem Durchschnitt ist anders als die anderen Objekte und kann mit höchster Wahrscheinlichkeit als eine Vorratsgrube bezeichnet werden. Mit seinem unregelmäßigen Grundriss und Ausmaßen (420x360 cm) ist auch das Objekt 5 einzigartig. Objekte 4 und 5 waren ohne Funde, in Objekten 1 und 2 fand man nur Tierknochen und

Holzkohlen und im Objekt 7 außerdem noch Grafitkeramik mit Kammstrichverzierung und Fragmente von schlecht ausgebrannter Schüssel. Aufgrund des Materials, der Verzierung wie auch Form kann die Keramik, die den einzige Datierungsmittel darstellt, in die Latènezeit, genauer in ihre Stufe C eigegliedert werden (Für die Bestimmung danken wir G. Březinová). Die Objekte 3 und 6 können aufgrund ihrer Form, aber vor allem Ausfüllung für rezent, mit näher unbestimmbarer Funktion gehalten werden. Unbekannt ist auch die Funktion einer Pfostengrube(?) und ihr Bezug zu anderen Objekten. Parallelen zu einigen von den angegebenen Objekten stammen aus der freigelegten latènezeitlichen Siedlung in Nitra-Šindolka, die ungefähr in die Zeit LTB2/C1-C2/D1 datiert werden kann (Březinová 2006, 16-18, 36). Mit ihrer ovalen Form und Ausmaßen haben die Objekten 1 und 7 aus Dolný Bar eine Paralelle in den Objekten 124/76, 125/76 und 119/76 aus der angegebenen Fundstelle (Březinová 2006, 28, 36, Taf. VI: 119/76; 124/76; 125/76). Eine Parallele zur Vorratsgrube (Objekt 2) ist das Objekt 45/75 gleichfalls aus Nitra-Šindolka (Březinová 2006, 28, 36, Taf. V: 45/75).

Die in Dolný Bar freigelegte Objekte waren in zwei Gruppen kumuliert. Eine von ihnen bildeten die Objekte 1, 2 und 7 und die zweite Objekte 4 und 5. Die Gruppen waren voneinander 23 bis 25 m entfernt. Die Objekte 4 und 5 befanden sich in der Nähe (1 m voneinander entfernt), Objekte 1, 2 und 7 waren aber verstreut (in der Entfernung 4 bis 8 m). Aufgrund ihrer Flur kann angenommen werden, dass sie einen Bestandteil von latènezeitlicher Siedlung, die sich in der Nähe eines untergangenen Flussmäanders befand, bildeten. Die freigelegte Fundsituation belegt nicht, ob es sich um kleinere Einzelgruppierungen von Objekten in Form von sog. Gehöften, oder um Bestandteil einer größeren latènezeitlichen Siedlung handelt. Betreffs der Lokalisation von archäologischen Objekten unweit des Wasserstroms ist es wahrscheinlich, dass die derzeitige Ansiedlung Richtung Westen, Norden, bzw. Süden, dass heißt vom gegenwärtigen Kanal Gabčíkovo - Topoľníky zur Gemeinde Dolný Bar, fortsetzte. Nächste Belege der latènezeitlichen Ansiedlung - Keramikfragmente - stammen aus der Begehung im Gemeindegebiet von Ohrady (Březinová 2006, 22, 37, Karte 1, č. 271), nordwestlich der Bezugsfläche, auf dem anderen Ufer des alten Flussmäanders.

NÁLEZY TEHIEL Z HÁJSKÉHO

Mário Bielich - Marián Čurný

H á j s k e (okr. Šaľa), intravilán, výskum, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas výstavby predajne Jednota v intraviláne obce Hájské sme zdokumentovali základy domu z polovice 19. stor. Počas výkopov základov boli porušené múry staršej stavby, z ktorej sme odobrali tehly. Z klenby pivnice vo vnútri domu (par. č. 286, 318/3 a 320/6) pochádza malý súbor novovekých značkovaných tehiel. Ide spolu o päť kusov s variantmi značiek EB, EN a GT.

Značka EB (obr. 115: 1, 2, 4), rozmery: 30-30,3x14-14,7x5-6,5 cm, písmená značky pozitív, ručná výroba. Výklad značky je predbežne neznámy, no s najväčšou pravdepodobnosťou ide o iniciály mena a priezviska majiteľa tehelne. V tomto prípade sa nevylučuje spojitosť s rodinou Esterházy, do majetku ktorej obec v období novoveku patrila. Datovanie: 19. stor.

Značka EN (obr. 115: 5), rozmery: 31,5x15,7x6 cm, písmená značky pozitív, ručná výroba. Výklad značky je predbežne neznámy. Značky z identických písmen sú z obdobia mladšieho novoveku známe zo širšieho regiónu Nitry, nakoľko ide o výrobok niektorej z biskupských tehelní, ktoré ich značili skráteninou latinského slovného spojenia Episcopatus Nitriensis, t.j. Nitrianske biskupstvo. Tieto tehelne v priebehu 18. a 19. stor. produkovali v Chrenovej, Lukáčovciach a v asi 5 km vzdialenom Močenku (*Čurný 2006*, 57). Datovanie: po polovicu 19. stor.

Značka GT (obr. 115: 3), rozmery: 22x16,5x6,2 cm, písmená značky pozitív v ligatúre, ručná výroba. Táto tehla predstavuje v rámci celého získaného súboru jedinú tehlu, ktorú možno označiť za tehlu používanú do klenieb. Od obdobia renesancie sa stretávame s tzv. plochými tehlami dlaždicového typu s rozmermi cca. 22-26x16-19x4,5-6,5 cm. Pri ich datovaní je potrebné prikloniť sa k zaradeniu do 17. stor., pričom používanie tohto rozmeru nie je vylúčené ani v 16. stor. (*Čurný 2008*, 215, 216). Tehly s takýmito rozmermi však môžu byť aj mladšieho dáta, nakoľko platnosť celokrajinských nariadení o normalizovaní rozmerov tehiel v Rakúsku a Uhorsku bývala často iba teoretická (*Čurný 2008*, 269). Písmená značky G a T sa nachádzajú v ligatúre a rovnako ako v prvom prípade sa možno domnievať, že ide o iniciály mena a priezviska majiteľa tehelne, pričom nie je vylúčené, že písmeno „G" označuje titul grófa, nemecky Graf, napr. Graf Tolvay alebo Graf Tursányi, teda príslušníkov šľachtických rodín, ktoré boli spolu s Esterházyovcami prítomné v obci v novoveku. No je potrebné podotknúť, že v obci žila aj šľachtická rodina

Gaalovcov, čo by mohlo mať svoje odzrkadlenie aj napr. na značkovaní tehiel, ak ich výroba spadala medzi ekonomické aktivity tejto rodiny. Datovanie: 17.-18. stor.

Zhodnotenie: Z prvotného štúdia značkovaných tehiel z predmetnej pivnice z Hájskeho, vyplýva záver, že mohla byť zaklenutá najskôr v polovici 19. stor. Prihovára sa za to interpretácia značky EN. Niektoré tehly na jej výstavbu boli použité sekundárne - ide o tzv. dlaždicovitý formát tehly so značkou GT. Ďalšie možnosti interpretácie umožní až podrobnejší archívny výskum zameraný na historiografiu miestnych hospodárskych pomerov v období novoveku.

L i t e r a t ú r a

Čurný 2006 - M. Čurný: Poznatky o výrobe a značkovaní tehiel na území mesta Nitra a na jeho okolí v období novoveku. Arch. Technica 17, 2006, 52-65.

Čurný 2008 - M. Čurný: Tehla ako stavebný materiál stredovekej a novovekej architektúry na Slovensku. Pohľad archeológa. Nepublikovaná dizertačná práca. Nitra 2008. (Archeologický ústav SAV Nitra)

ZIEGELFUNDE AUS HÁJSKE. Hájske (Bez. Šaľa), Gemeindegebiet, Untersuchung, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Durch archäologische Grabung in Hájske ist es gelungen von der Kellerwölbung fünf neuzeitliche Ziegel mit Stempeln zu gewinnen (Abb. 115). Alle Ziegel waren handgemacht und die Buchstaben sind positiv. Der Stempel EB (Ausmaßen: 30-30,3x14-14,7x5-6,5 cm) stammt wahrscheinlich aus der Ziegelei der örtlichen Adelsfamilie Esterházy (19. Jh.). Der Stempel EN (Ausmaßen: 31,5x15,7x6 cm) bedeutet wahrscheinlich Episcopatus Nitriensis, das heißt Nitriaer Diözese, die Ziegeleien in Chrenová, Lukáčovce und 5 km entfernten Močenok hatte (Hälfte des 19. Jh.s). Der Stempel GT (Ausmaßen: 22x16,5x6,2 cm) kann wahrscheinlich mit den Adelsfamilien Tolvay, Tursányi oder Gaal in Verbindung gebracht werden. Der Ziegel gehört noch zu den sog. flachen renaissancezeitlichen Ziegeln, die für Wölbungen verwendet wurden (17.-18. Jh.). Die Kellerwölbung konnte frühestens um die Hälfte des 19. Jh.s gebaut worden sein.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ČIERNEJ VODE

Mário B i e l i c h - Kristian E l s c h e k - Peter Š i m č í k

C h o r v á t s k y G r o b, časť Č i e r n a V o d a (okr. Senec), poloha V l č i e k ú t y, záchranný výskum, sídlisko, eneolit, ludanická skupina, staršia doba železná a halštatská, slovanské obdobie - 8.-9. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Priestor pre plánovanú výstavbu bol situovaný v nezastavanom priestore, ktorý bol pravidelne zaplavovaným územím, zrejme napojeným na pôvodný vodný systém Jurského Šúru. Terén je v tejto časti bez výraznejších prevýšení, hladina spodnej vody je tu pomerne vysoká. Z miestnej časti Čierna Voda je známych niekoľko archeologických lokalít. Prvé nálezy, predovšetkým kamennú štiepanú industriu, drviace podložky a keramiku z eneolitu uvádza Š. Janšák. Dôkladný povrchový prieskum tu uskutočnil v 80-tych rokoch 20. stor. L. Voštinár, ktorý zo širšieho okolia polohy Hrúdok získal pomerne rozsiahlu kolekciu nálezov z obdobia eneolitu a mladšej až neskorej doby bronzovej. Z tohto územia bolo známe tiež osídlenie z doby halštatskej (*Studeníková 1993*) a včasného stredoveku (*Zábojník 2007*, 13-30). Počas záchranných výskumov AM SNM v Bratislave (*Farkaš/Nagy/Gregor 2006*, 161-186; *Bazovský/Čambal/Gregor 2007*) tu boli preskúmané sídliskové objekty z mladšej doby železnej - laténskej. Prvá písomná zmienka o obci Chorvátsky Grob pochádza z roku 1214 (Monar).

Terénny archeologický výskum v Čiernej Vode sa uskutočnil na ploche vymedzenej pre výstavbu a bol podriadený harmonogramu stavebných prác. Vo fáze výstavby sa sledovali zemné práce spojené s odstránením ornice a výkopové práce súvisiace s kopaním rýh. Na sledovanej ploche sa podarilo zachytiť 41 archeologických objektov z eneolitu (obr. 18), staršej doby železnej - halštatskej (obr. 19) a včasného stredoveku - 8.-9. stor. (obr. 20; 21). Výskum sa uskutočnil v dňoch 5. septembra až 27. novembra 2007.

Osídlenie z neskorej doby kamennej (obr. 18) (eneolit - skupina Ludanice) bolo jednoznačne doložené objektmi 38 a 39, a jedným čiastočne preskúmaným objektom 41. Objekt 38 mal kruhový valcovitý tvar a nachádzal sa na východnej strane skúmanej plochy; bol viditeľný už pri odstraňovaní ornice. Steny objektu klesali strmo ku plochému dnu. Nálezy - keramika, mazanica, zvieracie kosti a parohovina. Objekt 39 mal kruhový valcovitý tvar a nachádzal sa na východnej strane skúmanej plochy; bol viditeľný už

pri odstraňovaní ornice. Steny objektu klesali strmo ku plochému dnu. Nálezy - početná keramika, jedna celá zachovaná miska, jeden hlinený predmet, zvieracie kosti, mazanica a parohovina.

Osídlenie zo staršej doby železnej - halštatskej (obr. 19) je zastúpený viacerými objektami. Objekt 1 mal v pôdoryse kruhový tvar. Jeho výplň bola tvorená uhlíkmi, kostičkami zlomkami parohoviny, mazanicou, praslenom a črepmi. Pravdepodobne ide o odpadovú jamu.

Včasnostredoveké osídlenie (obr. 20; 21) sa koncentrovalo na miernej vyvýšenine. Objekty boli dobre viditeľné po odstránení pomocou mechanizmu UDS. Išlo prevažne o plytké sídliskové jamy oválneho alebo kruhového tvaru. Objekt 6 sa podarilo identifikovať už pri odstraňovaní ornice, ako tmavý oválny útvar s uhlíkmi a črepmi. Objekt je oválny s mierne miskovitým dnom. V zásype sa nezistilo výrazné zvrstvenie. Nálezy - keramika, uhlíky a fragmenty železného kovania. Objekt 26 bol oválneho tvaru so sivohnedou výplňou. V zásype objektu sa nezistilo výrazné zvrstvenie. Nálezy - keramika, kosti a polovica praslena z jemne plavenej hliny s výzdobou v podobe vlnovky.

Počas výskumu sa podarilo preskúmať sídliskové objekty z troch hlavných časových období, a to z eneolitu (ludanická skupina), doby halštatskej a včasnostredovekého obdobia (8.-9. stor.). Výsledky výskumu podstatne dopĺňajú poznatky o Chorvátskom Grobe, miestnej časti Čierna Voda.

Literatúra

Bazovský/Čambal/Gregor 2007 - I. Bazovský/R. Čambal/M. Gregor: Výrobné objekty z neskorej doby laténskej v Chorvátskom Grobe, časť Čierna Voda. In. Archeologie barbarů 2007, 495-516.

Farkaš/Nagy/Gregor 2006 - Z. Farkaš/P. Nagy/M. Gregor: Sídliskové objekty z doby laténskej v Chorvátskom Grobe. Zbor. SNM 100, Arch. 16, 2006, 161-186.

Studeníková 1993 - E. Studeníková: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993.

Zábojník 2007 - J. Zábojník: K problematike predmetov „byzantského pôvodu" z nálezísk obdobia avarského kaganátu na Slovensku. In: ZSNM Archeologia Supplementum 2, 2007, 13-30.

RETTUNGSGRABUNG IN ČIERNA VODA. Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda (Bez. Senec), Flur Vlčie kúty, Rettungsgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Ludanice-Gruppe, ältere Eisen- und Hallstattzeit, Slawenzeit - 8.-9. Jh. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Die Baustelle befand sich im unbebauten Bereich - Flutgebiet. Das Terrain ist in diesem Teil ohne markantere Überhöhungen und das Niveau vom Bodenwasser ist hier ziemlich hoch. Aus dem Teil Čierna Voda sind einige archäologische Fundstellen bekannt. Erste Funde, die ins Äneolithikum gehören, erwähnt Š. Janšák. Ausführliche Prospektion führte hier L. Voštinár durch. Sie brachte reiche Kollektion von Funden aus Äneolithikum und jüngerer bis später Bronzezeit. Aus diesem Gebiet war auch Ansiedlung aus Hallstattzeit (Studeníková 1993) und Frühmittelalter (Zábojník 2007, 13-30) bekannt. Während der Rettungsgrabungen des Archäologischen Museums SNM in Bratislava (Farkaš/Nagy/Gregor 2006, 161-186; Bazovský/Čambal/Gregor 2007) waren hier Siedlungsobjekte aus jüngerer Eisen- und Latènezeit untersucht. Erste schriftliche Erwähnung von der Gemeinde Chorvátsky Grob stammt aus dem Jahr 1214 (Monar). Die archäologische Grabung in Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda, wurde auf einer Baustelle durchgeführt und war von dem Zeitplan der Bauarbeiten beeinflusst. Verfolgt wurde die Beseitigung der Ackerkrume wie auch die Aushubsarbeiten. Auf der Bezugsfläche ist es gelungen 41 archäologische Objekten aus Äneolithikum (Abb. 18), älterer Eisenzeit - Hallstattzeit (Abb. 19) und Frühmittelalter - 8.-9. Jh. (Abb. 20; 21) zu erfassen.

OSADA Z MLADŠEJ DOBY BRONZOVEJ VO VEĽKOM CETÍNE

Mário Bielich - Vladimír Mitáš - Jakub Mikláš

Veľký Cetín (okr. Nitra), poloha Piesky (miestny názov Homoky), zber, sídlisko, mladšia doba bronzová, stupne BD-HA, čakanská kultúra, velatická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V druhej polovici roka 2007 žiak osemročného gymnázia sv. Cyrila a Metoda v Nitre J. Mikláš odovzdal do AÚ SAV v Nitre súbor nálezov, ktorý obsahoval keramiku, mazanicu a zvieracie kosti. Ako nálezca uviedol, uvedený materiál zozbieral v priestore ťažobného areálu spoločnosti Alas Slovakia, s. r. o. vo Veľkom Cetíne (obr. 22: 1). Ten sa rozprestiera SZ od zastavanej časti obce, v medziriečí Starej

a zregulovanej Nitry. Vedeli sme, že archeologické nálezy z obdobia popolnicových polí tam boli zaregistrované už v roku 1980 (*Veliačik/Romsauer 1994*, 218). Zamestnanci AÚ SAV s J. Miklášom preto nálezisko navštívili, miesto nálezu najväčšieho množstva keramiky topograficky zdokumentovali, fixovali systémom GPS a informovali o ňom pracovisko KPÚ v Nitre. Pri obhliadke profilov ťažobného areálu bolo skonštatované, že vo vrstvách hliny a štrku sú zvyšky sídliskových objektov (obr. 22: 2). Po predbežnom zhodnotení keramiky sme usúdili, že osada patrí do okruhu kultúr stredodunajských popolnicových polí. Bližšie štúdium keramiky nás priviedlo k názoru, že niekoľko darovaných črepov možno zaradiť do staršieho eneolitu.

V nálezovom súbore z Veľkého Cetína dominuje keramika, v ktorej sme spoľahlivo rozpoznali fragmenty amfor, mís, šálok, hrncov, zásobníc a dvojkónickú nádobu. Značnú časť keramických zlomkov z menovaných typov nádob je možné konfrontovať so známymi tvarmi čakanskej kultúry (*Paulík 1971*, 77-79, tab. 1-4). Medzi črepmi sa nachádzajú aj zvyšky hrubších nádob s pretláčanou lištou na tele alebo pod okrajom. Zrekonštruovať sa podarilo iba jemne vypracovanú šálku s priečne žliabkovaným telom (obr. 22: 3). Rekonštruovanej nádobe zrejme chýba uško a nôžka, pretože niektoré výrobky tohto druhu ich mali. Uvedený exemplár je charakteristickým keramickým tvarom čakanskej kultúry a jeho výskyt bol zaznamenaný aj v mohyle na eponymnej lokalite tejto kultúry (*Paulík 1963*, obr. 7: 2; 8: 2, 3). Túto šálku možno synchronizovať s „*mohylovým horizontom mladšej doby bronzovej*" (*Paulík 1974*, 73, 77). Súčasťou keramického súboru z Veľkého Cetína sú aj zlomky nádob, ktoré signalizujú kontakty s velatickou kultúrou. V hypotetickej rovine možno uvažovať aj o fyzickej účasti velatického obyvateľstva na utváraní habitu veľkocetínskej osady v stupni HA (*Paulík 1972*, 4). K velatickým výrobkom zaraďujeme torzo dvojkónickej nádoby s hustým zvislým ryhovaním spodnej časti tela (obr. 22: 5). Tento typ nádob bol vo velatickej kultúre rozšírený už v horizonte Blučina-Kopčany (*Říhovský 1982*, 40, 41), avšak ich výskyt bol zaznamenaný aj v stupni HA1 (*Paulík 1972*, 11, tab. 5: 10). Podobné, ale redšie ryhovanie sa vyskytlo aj na tele amfory (obr. 22: 4), ktorá podľa svedectva jej nálezcu bola nájdená v bezprostrednej blízkosti vyššie opísanej dvojkónickej nádoby. V tejto súvislosti spomíname aj fragment spodnej časti misy s husto zvislo ryhovanými stenami. Aj ten má paralely na lokalitách velatickej kultúry - napr. v Blučine (*Tihelka 1969*, tab. 52: 3).

Sídlisko ľudu stredodunajských popolnicových polí nie je v sledovanej oblasti osamotené. Je známe, že dolné povodie Nitry v mladšej dobe bronzovej intenzívne osídlil ľud čakanskej kultúry (*Paulík 1963*, obr. 41). Husto bolo osídlené aj najbližšie okolie Veľkého Cetína, kde bolo zaregistrovaných niekoľko nálezísk tejto kultúry. Pre lepšiu ilustráciu hustoty osídlenia pracovného priestoru v povodiach Starej a zregulovanej Nitry treba uviesť, že sídliskový materiál čakanskej kultúry bol zistený v katastroch týchto obcí: Veľký Cetín, časť Malý Cetín (*Paulík 1963*, 301), Čechynce (*Samuel 1996*, 159), Vinodol, časť Horný Vinodol (*Samuel 1996*, 161), Branč (*Paulík 1963*, 295, 296), Branč, časť Veľká Ves (*Cheben/Ruttkay/Ruttkayová 1992*, 66) alebo Ivanka pri Nitre (*Paulík 1963*, 298, 300). V súvislosti s predloženým materiálom je zaujímavá a iste nie náhodná prítomnosť čakanskej i velatickej zložky tiež v zberovom materiáli z Čechyniec (*Samuel 1996*, 158). Žiaľ, ani jedno z citovaných sídlisk nebolo podrobnejšie skúmané.

Je škoda, že časť osady čakanskej kultúry vo Veľkom Cetíne je nenávratne odťažená a jej zvyšok je naďalej devastovaný ťažbou štrku. Vzhľadom na plánovaný smer rozširovania ťažobného areálu by bolo potrebné v priestore štrkoviska uskutočniť záchranný archeologický výskum.

L i t e r a t ú r a

Cheben/Ruttkay/Ruttkayová 1992 - I. Cheben/M. Ruttkay/J. Ruttkayová: Záchranné výskumy na trase výstavby ropovodu. AVANS 1991, 1992, 64-68.

Paulík 1963 - J. Paulík: K problematike čakanskej kultúry v Karpatskej kotline. Slov. Arch. 11, 1963, 269-338.

Paulík 1971 - J. Paulík: Čakanská kultúra na Slovensku. Zprávy Československé Společnosti Arch. 13, 1971, 75-90.

Paulík 1972 - J. Paulík: Velatická kultúra na Slovensku. Zprávy Československé Společnosti Arch. 14, 1972, 2-28.

Paulík 1974 - J. Paulík: K významu mohýl z mladšej doby bronzovej v pravekom vývoji Slovenska. Slov. Arch. 22, 1974, 73-81.

Říhovský 1982 - J. Říhovský: Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě. Praha 1982.

Samuel 1996 - M. Samuel: Prieskum stredného Požitavia. AVANS 1994, 1996, 154-163.

Tihelka 1969 - K. Tihelka: Velatice culture burials at Blučina. Fontes Archaeologici Pragenses 13. Praha 1969.

Veliačik/Romsauer 1994 - L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I - Katalóg. Nitra 1994.

ANSIEDLUNG AUS JÜNGERER BRONZEZEIT IN VEĽKÝ CETÍN. Veľký Cetín (Bez. Nitra), Flur Piesky (Ortsname Homoky), Streufunde, Siedlung, älteres Äneolithikum, jüngere Bronzezeit, Stufen BD-HA, Čaka-Kultur, Velatice-Kultur, Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. In zweiter Hälfte des Jahres 2007 hat der Schüler J. Mikláš den Mittarbeitern des Archäologischen Instituts SAW in Nitra archäologische Funde (22: 3-5), die er im Bereich der Abbauanlage (Abb. 22: 1, 2) in Veľký Cetín aufgesammelt hat, geschenkt. Das angegebene Material stammt aus zerstörter Siedlung der mitteldonauländischen Urnenfelder-Kultur. Der Fundkomplex besteht überwiegend aus Keramik die grösstenteils der Čaka-Kultur angehört. Manche Funde sind allerdings für die Velatice-Kultur typisch. Die zugängliche Keramik aus der Ansiedlung in Veľký Cetín ermöglicht sie in die jüngere Bronzezeit (Stufen BD-HA) zu datieren. Manche Keramikfragmente gehören ins ältere Äneolithikum.

LOKALITY GEODETICKY ZAMERANÉ V ROKU 2007

Elena B l a ž o v á

V roku 2007 sme realizovali geodetické merania na dvadsiatichtroch lokalitách Slovenska. Terénna aktivita bola okolo 60 dní. Väčšina lokalít bola skúmaná v rámci vyvolaných výskumov investičnou činnosťou. Systematická geodetická prospekcia sa uskutočnila prevažne na hradiskách a hrádkoch.

Pokračovalo sa v meraní hradiska Bojná. Zamerané boli hrádky Kamenín, Trstín, Malé Kosihy a opevnené výšinné sídliská Klčov, Levoča - Stará Levoča a Liptovské Matiašovce.

Všetky merania boli vykonané podrobnou tachymetrickou metódou z bodov polygónových ťahov. Pri všetkých lokalitách bola už použitá metóda polohového a výškového pripojenia na body štátnej siete. Pri lokalitách skúmaných na miestach budúcich investičných zámerov, boli lokality pripájané na body projektovej dokumentácie dodané investorom, a pri ostatných sa pripojenie realizovalo metodou GPS - prístrojom Pro Mark 3. Údaje zozbierané týmto systémom boli následne vyhodnotené postprocesingom - vyrovnaním s použitím údajov SKPOS.

Väčšinu výstupov tvoria polohopisné plány s interpretáciou výškopisu v požadovanej forme. Pre porovnanie sa detailnejšie venujem dvom lokalitám - Kamenínu a Malým Kosihám, na ktorých bola v roku 2007 vykonaná geodetická prospekcia. Obe lokality sú známe a boli skúmané v minulom storočí. Okrem archeologického bádania na nich bolo vykonané i meranie geodetické s následným vyhotovením tachymetrických plánov. Z jednotlivých plánov z rôznych časových úsekov a starších fotografií je zrejme, že terénne zmeny vzniknuté či už eróziou alebo umelou činnosťou človeka viditeľne menia tvar lokality.

Nové programové postupy umožňujú síce lepšiu, názornejšiu prezentáciu archeologickej lokality meranej geodeticky, no v niektorých prípadoch je na zváženie, či nie je lepšie využiť staršie merané dáta a spracovať ich novými postupmi, alebo či je potrebné nové terénne meranie, nakoľko lokalita zmenila svoj tvar hore uvedenými činnosťami. V niektorých prípadoch je ale nevyhnutné staré dáta pripojiť či už výškovo alebo polohovo do bodov štátnej siete nakoľko vzhľadom na vtedajšie technické vybavenie a utajovanie informácií to mnohokrát nebolo možné (viď vrstevnicový plán z Kamenína - v lokálnych výškach).

V závere pripájam zoznam meraných lokalít s identifikáciou na mape SR (obr. 23: 1) a niekoľko príkladov plánov terénnych modelov z lokalít Kamenín (obr. 23: 2, 3; 24: 1) a Malé Kosihy (obr. 24: 2; 25).

1	Bojná	geodetické zameranie - výskum
2	Budmerice	geodetické zameranie - výskum
3	Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda	geodetické zameranie - výskum
4	Figa	geodetické zameranie - výskum
5	Iža	geodetické zameranie - výskum
6	Kamenín	geodetické zameranie - hradisko
7	Klčov	geodetické zameranie - hradisko
8	Krajné	geodetické zameranie - výskum
9	Liptovské Matiašovce	geodetické zameranie - hradisko
10	Malé Kosihy	geodetické zameranie - hradisko

11	Necpaly	geodetické zameranie - výskum
12	Nitra, časť Zobor (Araver)	geodetické zameranie - výskum
13	Nitra, časť Staré mesto (Mostná ul.)	geodetické zameranie - výskum
14	Nitra, časť Mlynárce (SONY)	geodetické zameranie - výskum
15	Nové Zámky	geodetické zameranie - výskum
16	Pobedim	geodetické zameranie - výskum
17	Rajec	geodetické zameranie - výskum
18	Skalité	geodetické zameranie - opevnenie
19	Spišská Belá	geodetické zameranie - výskum
20	Spišská Sobota	geodetické zameranie - výskum
21	Stará Levoča	geodetické zameranie - hradisko
22	Trstín	geodetické zameranie - hradisko
23	Veľké Zálužie	geodetické zameranie - výskum

IM JAHR 2007 GEODÄTISCH VERMESSENE FUNDSTELLEN. Der Beitrag enthält Liste von archäologischen Fundstellen (Abb. 23: 1), die im Jahr 2007 vermessen wurden, und ihre Raumidentifikation. Er widmet sich näher den Fundstellen Kamenín (Abb. 23: 2, 3; 24: 1) und Malé Kosihy (Abb. 24: 2; 25), mit Betonung auf die Vergleichung der Pläne, die in der Zeit der Forschung entstanden sind, und den gegenwärtigen Plänen.

ĎALŠIA PRESKÚMANÁ PARCELA NA MOSTNEJ ULICI V NITRE

Gertrúda B ř e z i n o v á

N i t r a, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra), M o s t n á u l i c a. Ide o pravý breh bývalého toku Nitričky, terén mierne klesá severným smerom, stredná doba bronzová, doba laténska, stredovek (9.-16. stor.), novovek. Podložie tvoria štrky a piesok. Parcelné číslo 327/07. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Celková plocha ohraničená pre výskum mala rozmery 15x45 m a z nej je doteraz sledovaná časť po riečku Nitričku s rozmermi 15x34 m. Výskumom sa vyplnila medzera preskúmaného priestoru (obr. 26: 1) medzi parcelami z roku 1996 (*Chorvátová 1999*) a 2004 (*Samuel 2007*).

Išlo o záchranný výskum pred začatím výstavby polyfunkčného domu. Novoveké vrstvy navážky a deštrukcie stavieb boli odstránené mechanizmom do hĺbky 100 až 150 cm od úrovne pôvodného terénu. Potom sa už postupovalo ručne. Terén je preskúmaný do hĺbky 390-450 cm. Po celej ploche sme zachytili zvyšky architektúr, ktoré tu boli postavené po zasypaní Nitričky v 19. stor. V múre domu bola minca s rokom 1812 (1 Kreutzer). Až do polovice 20. stor. k nim postupne pribudli rôzne prístavby. V jednej z nich sme našli mincu - korunu z roku 1940. Celý priestor tejto časti Mostnej ulice bol v 70-tych rokoch 20. stor. asanovaný.

Okrem novovekých architektúr, vápenných jám, zvyškov kamenných studní, rôznych odpadových jám, zvyškov ohnísk a piecok sme odkryli aj tri kostrové hroby. Veľmi dobre zachované boli hroby 1 (dvojhrob detí) a 2 (dospelý jedinec uložený asi v drevenej rakve). Žiaľ hroby boli bez sprievodných nálezov. Iba z celkovej stratigrafie sa dá uvažovať o novovekých hroboch datovaných do 17.-18. stor. V tej istej úrovni bol aj hrob 3, z ktorého sa zachovali v pôvodnom uložení iba zvyšky dolných končatín. Zničili ho mladšie jamy. Z pece datovanej do stredoveku sa zachovala časť spadnutej kopule a spodná časť prepáleného dna aj s predpecným priestorom.

Okrem bohato zastúpenej škály keramických tvarov nádob (obr. 26: 2-9; 27; 28), kachlíc (obr. 29; 30), hlinených fajok, rôznych železných a bronzových predmetov, ako aj kamenných brúsikov, si pozornosť zasluhujú mince, ktoré nám datujú novoveké architektúry (*Hunka 2009*). Pod novovekými a stredovekými vrstvami sa zachytili i jamy datované do doby bronzovej. Južný profil sondy prerezal jamu (hrob 4). V profile na jej dne bola popolovitá vrstva a dva fragmenty čiastočne obhorenej zrnotierky. Nad nimi bola veľká hrncovitá až zásobnicová nádoba, v ktorej bola ľudská lebka, ale aj niekoľko ďalších ľudských kostí. Z výplne jamy sú ešte zlomky nádob, ktoré umožňujú datovať uvedený celok do začiatku strednej doby bronzovej, na začiatok karpatskej mohylovej kultúry.

Z novovekých predmetov si zasluhuje pozornosť predovšetkým zhorené vrecúško(?) z rozmernej odpadovej jamy 4 (obr. 31: 1). Po precíznom spracovaní v chemickom laboratóriu (ďakujem pani J. Vanekovej) sme v ňom identifikovali dve zlepené a spolu prevŕtané mince z prvej tretiny 17. stor. (*Hunka 2009*), strieborný prsteň, striebornú náušnicu, striebornú prevliečku na náhrdelník, drobné koráliky z bieleho i modrého skla, ktoré boli navlečené na drôtiku, dutý guľovitý prívesok, možno strieborný gombík, malú zlatú kaptorgu, na ktorej je vyrytý rok 1640 a z druhej strany písmená GP (obr. 31: 2-5, 7-10). Vo vnútri sa našli ešte zvyšky pravdepodobne obhorenej kostičky. Asi išlo o relikviár. Na pôvodnej zhorenej hmote vrecka bol prilepený medailón (obr. 31: 6), ktorý je podľa zhotovenia portrétu ženy mladší (18.-19. stor.). Vyrobený je asi z parohoviny, alebo iného organického materiálu (zatiaľ materiál nebol podrobený odbornej analýze). Zdá sa, že vrecko sa druhotne dostalo do zásypu jamy datovanej do 19.-20. stor. Tu v rámci ostatného odpadu zotlelo.

Preskúmaná parcela bola súčasťou pôvodnej terasy Nitričky, ktorá tiekla pred Župným domom paralelne s dnešnou Mostnou ulicou. Mnohé stavebné zásahy v stredoveku až novoveku zničili doklady o pravekom a včasnodejinnom osídlení. Napriek tomu archeologický výskum od roku 1990 dostatočne preukázal aj osídlenie v praveku a v protohistorickom období. Potvrdil to aj výskum na južnej strane Mostnej ulici, na terajšom Svätoplukovom námestí (*Ruttkay 2006*).

L i t e r a t ú r a

Hunka/Kolníková 2009 - J. Hunka/E. Kolníková: Prírastky mincí v archeologickom ústave SAV v roku 2007. AVANS 2007, 2009, 89-91.

Chorvátová 1999 - H. Chorvátová 1999: Druhá sezóna predstihového záchranného výskumu na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 1997, 1999, 71-72.

Samuel 2007 - M. Samuel: Záchranný výskum na stavbe BUSINESS CENTRA na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 2005, 2007, 174-177.

Ruttkay 2006 - M. Ruttkay: Polykultúrna lokalita v Nitre na Svätoplukovom námestí. AVANS 2004, 2006, 167-169.

WEITERE UNTERSUCHTE PARZELLE AUF MOSTNÁ STRASSE IN NITRA. Nitra, Teil Altstadt, Mostná Straße. Es geht um rechten Ufer des ursprünglichen Nitrička-Flußes, das Terrain senkt leicht Richtung Norden, mittlere Bronzezeit, Latènezeit, Mittelalter (9.-16. Jh.), Neuzeit. Den Untergrund bilden Schotter und Sand. Parzellennummer 327/07. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Das Terrain wurde in die Tiefe von 390-450 cm untersucht. Außer neuzeitlichen Architektur, Kalkgruben, Resten von Steinbrunnen, verschiedenen Abfallgruben, Resten von Feuerstellen und Öfen haben wir auch vier Skelettgräber freigelegt. Sehr gut erhalten waren die Gräber 1 und 2. Sie sind allerdings fundleer. Nur aus der gänzlichen Stratigraphie kann man über einer Datierung ins 17.-18. Jh. denken. Gut erhalten war ein Ofen mit einem Vorofenbereich, abgestürzter Kuppel und durchgebranntem Boden. Außer reichlich vertretenen Formen von Tongefäßen (Abb. 26: 2-9; 27; 28), Kacheln (Abb. 29; 30), Lehmpfeifen, verschiedenen Eisen- und Bronzegegenständen, wie auch Schleifsteinen verdienen die Aufmerksamkeit auch die Münzen (Hunka 2009). Unter den neuzeitlichen und mittelalterlichen Schichten wurden auch bronzezeitliche Gruben erfasst. Das Südprofil der Grabungsfläche durchschnitt die Grube (Grab 4). Im Profil auf ihrem Boden war eine aschige Schicht und zwei Fragmente teilweise abgebrannte Handmühle. Über ihnen war ein großes topfförmiges Gefäß oder Vorratsgefäß, in dem sich ein Menschenschädel zusammen mit einigen weiteren Knochen befand. Aus der Grubenausfüllung stammen noch Gefäßfragmente, die den angegebenen Komplex in den Anfang der mittleren Bronzezeit, Anfang der karpatischen Hügelgräberkultur, datieren.

Von den neuzeitlichen Gegenständen verdient die Aufmerksamkeit vor allem ein verbrannter Beutel(?; Abb. 31: 1). Identifiziert wurden zwei zusammengeklebte Münzen aus dem ersten Drittel des 17. Jh., ein Silberring, Silberohrring, eine silberne Lasche aus einer Halskette, kleine Perlen aus weisem und blauem Glas auf einem Draht, hohler kugeliger Anhänger - vielleicht ein Silberknopf, kleines silbernes Reliquiar mit eingeritztem Jahr 1640 und den Buchstaben GP auf der anderen Seite (Abb. 31: 2-5, 8-10). Auf dem verbrannten Beutel war ein Medaillon aufgeklebt (Abb. 31: 6), das aber nach der Porträtdarstellung der Frau jünger ist (18.-19. Jh.). Es sieht so aus, dass der Beutel in die Grubenausfüllung aus dem 19.-20. Jh. sekundär gelangte. Hier ist er zusammen mit anderem Abfall vermodert.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ČATAJI

Radoslav Čambal - Zdeněk Farkaš - Igor Choma

Čataj (okr. Senec), intravilán, záchranný výskum, sídlisko, eneolit, stredovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V apríli 2007 uskutočnili pracovníci SNM - Archeologického múzea v Bratislave záchranný archeologický výskum v obci Čataj, na parcele č. 438/1. V základových ryhách stavby rodinného domu boli objavené v svetložltom sprašovom podloží stopy po dvoch zahĺbených objektoch, označených ako objekt 1/2007 a objekt 2/2007. Preskúmané boli len časti oboch objektov v rámci vykopaných základových rýh. Objekt 1/2007 bol zapustený do sprašového podložia. Jeho preskúmaná časť mala v pôdoryse tvar obdĺžnika so zaoblenými rohmi. V stene základovej ryhy zachytenom východnom profile mal objekt steny kolmé na dno. Rozmery preskúmanej časti objektu 1/2007 boli: dĺžka 120 cm, hĺbka od úrovne súčasného terénu 85 cm a šírka 25 cm. Jeho výplň bola tvorená čiernou zeminou s niekoľkými eneolitickými a stredovekými črepmi, zvieracími kosťami, trojstranne obrúseným pieskovcovým brúsikom a opracovaným kamenným guľovitým drvidlom. Objekt 1/2007 bol na základe prítomnosti stredovekého keramického materiálu datovaný do obdobia stredoveku (13. stor.) a interpretovaný ako sídlisková jama. Objekt 2/2007, z ktorého bola preskúmaná taktiež iba časť, mal v pôdoryse tvar polkruhu, zachádzajúceho pod profil základovej ryhy domu. Zachytený západný profil objektu mal steny zošikmené do tvaru obráteného lievika s mierne zaobleným dnom. Rozmery preskúmanej časti objektu 2/2007 boli: dĺžka/priemer 150 cm, hĺbka od úrovne súčasného terénu 118 cm a šírka 46 cm. Orientácia objektu bola mierne SZ-JV. Výplň objektu bola tvorená svetlosivou sprašovou zeminou, na dne s kusmi do oranžova prepálenej mazanice, zvieracími kosťami a bohatým eneolitickým keramickým materiálom. Z objektu pochádza aj fragment drviacej podložky a pieskovcový brúsik na kamenné sekery. Zaujímavosťou na dvoch dnách väčších, pravdepodobne vázovitých nádob sú vypálené odtlačky pletenej rohože, pravdepodobne vytvorenej zo stebiel obilnín. Spomínané odtlačky vznikli s najväčšou pravdepodobnosťou pri procese výroby nádob, t. j. pri schnutí nádob pred samotným výpalom keramiky. V oboch prípadoch ide o identické odtlačky rohože. Objekt 2/2007 môžeme na základe typického keramického materiálu datovať a interpretovať ako zásobnicovú jamu lengyelskej kultúry z obdobia jej ludanickej fázy.

RETTUNGSGRABUNG IN ČATAJ. Čataj (Bez. Senec), Gemeindegebiet, Rettungsgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Mittelalter. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum Bratislava. Archäologische Grabung wurde auf der Parzelle 438/1 durchgeführt. In den Fundamentfurchen des Einfamilienhauses entdeckte man Spuren von zwei eingelassenen Objekten, bezeichnet als Objekt 1/2007 und 2/2007. Untersucht wurden nur Teile der Objekte. Untersuchter Teil vom Objekt 1/2007 hatte einen rechteckigen Grundriss mit abgerundeten Ecken. In der Wand der Fundamentfurche im erfassten Nordprofil hatte das Objekt senkrechte Wände. Seine Ausfüllung bestand aus schwarzer Erde mit einigen äneolithischen und mittelalterlichen Scherben, Tierknochen, dreiseitig geschliffenem Sandschleifstein und bearbeitetem kugeligem Reibstein. Das Objekt 1/2007 war in das 13. Jh datiert. Das Objekt 2/2007, von dem auch nur ein Teil untersucht wurde, hatte einen halbkreisförmigen Grundriss, das bis unter das Profil der Fundamentfurche reichte. Das erfasste Westprofil hatte schiefe Wände in Form eines umgekehrten Trichters mit leicht abgerundetem Boden. Die Objektausfüllung bildete hellgrauer lößiger Lehm, am Boden mit Stücken von orange-durchgebranntem Lehmbewurf, Tierknochen und reichem äneolithischem Keramikmaterial. Aus dem Objekt stammt auch Fragment einer Handmühle und ein Schleifstein für Steinäxte. Interessant auf zwei Böden von größeren, wahrscheinlich vasenförmigen Gefäßen sind ausgebrannte Abdrücke einer geflochtenen wahrscheinlich aus Strohhalmen hergestellten Matte. Die erwähnten Abdrücke entstanden mit größter Wahrscheinlichkeit bei dem Herstellungsprozess, das heißt, bei Trocknung der Gefäße vor dem Keramikbrand. In beiden Fällen geht es um identische Abdrücke. Das Objekt 2/2007 kann aufgrund des typischen Keramikmaterials als Vorratsgrube der Ludanice-Phase der Lengyel-Kultur datiert und interpretiert werden.

VÝSKUMY ARCHEOLOGICKÉHO MÚZEA SNM V STUPAVE

Radoslav Čambal - Vladimír Turčan

Stupava (okr. Malacky), doba laténska, doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava. V roku 2007 realizovalo Archeologické múzeum SNM v Stupave archeologické výskumy na desiatich polohách. Na troch nasledujúcich polohách sa zistili archeologické nálezy.

1. Stupava - poloha Kopec. Na západnom svahu polohy Kopec sa dokončil výskum sídliskových objektov z neskorej doby rímskej, zahájený v predchádzajúcom roku v súvislosti s budovaním inžinierskych sietí pre výstavbou rodinných domov (*Čambal/Turčan 2008*). Výskumom sa doskúmala východná časť objektu 1/06. Výplň tejto časti objektu obsahoval len niekoľko nevýrazných črepov.

2. Stupava - Nová ulica. Výskum bol vyvolaný budovaním kanalizácie pozdĺž Hlavnej ulice. Vzhľadom na techniku výkopov a z bezpečnostných dôvodov bolo možné odkryté nálezové situácie zväčša iba dokumentovať.

Nová ul. 24. Pri hĺbení ryhy sa objavili kúsky zeminy červenej farby, ktorú sme vyhodnotili ako prepálenú. Po zasunutí železných stien a zabezpečení výkopu sme vybrali z dna výkopu v hĺbke cca 170 cm črepy nádob. Zároveň sme na dne zistili do červena prepálenú vrstvičku, ktorú však z bezpečnostných dôvodov nebolo možné začistiť ani ohraničiť (bezpečnostné predpisy nedovolili odstraňovanie zeminy pod železnou výstužou). Nález možno vyhodnotiť ako časť nádoby z neskorej doby laténskej typu „bol Roanne". Pravdepodobne išlo o sídliskový objekt.

Nová ul. č. 26. Vo vrstve boli zistené črepy keramiky z doby laténskej. V zemine, a ani na dne výkopu, sa nedali pozorovať žiadne zásahy. Pravdepodobne ide o nálezy z vrstvy.

Nová ul. č. 30. Vo vrstve sa pri bagrovaní našli novoveké črepy a amorfný kus železa.

Nová ul. č. 79. Vo vrstve sa našiel črep z hlinenej trojnožky. Žiadne ďalšie doklady ani stopy po objekte neboli zistené. Ide o novoveký nález z vrstvy.

Nová ul. č. 63. Pri bagrovaní boli narušené dva kostrové hroby s hlavou na západ. Kostry ležali vedľa seba vzdialené cca 4 m. Vzhľadom na bezpečnostné predpisy nebolo možné na dne jamy manipulovať. Prvá kostra situovaná západnejšie bola lyžicou stroja vybagrovaná kompletne a nález bol sledovaný až vo vykopanej zemine. Na základe nálezu bola zemina v ďalšom odstraňovaná po vrstvičkách a v hĺbke cca 160 cm bola zistená ďalšia rovnako orientovaná kostra. Z bezpečnostných dôvodov nebola možná manipulácia a teda ani dokumentácia. Ani pri jednej kostre sa nenašli nálezy napriek detailnému prezeraniu zeminy.

3. Stupava - Hlavná ulica (budova bývalej pošty). Na mieste bývalej budovy pošty boli realizované rozsiahle zemné práce. V zadnej časti areálu, kde stál pôvodne dvor, a zistilo 35 objektov, zväčša novovekých zásahov. V štyroch prípadoch išlo o žiarové urnové germánske hroby.

Objekt 16/07 (žiarový hrob 1). Dno hlinenej nádoby s rozptylom drobných spálených kostičiek. Hrobová jama sa črtala len v jej spodnej časti ako jamka hl. cca 5 cm s priemerom max. 20 cm.

Objekt 21/07 (žiarový hrob 2). Spodná časť nádoby hrncovitého tvaru. V nádobe a v blízkom okolí rozptyl spálených kostičiek. Hrobová jama nezistiteľná s výnimkou dna hlbokého 5 cm s priemerom cca 10 cm.

Objekt 36/07 (žiarový hrob 3). Po začistení na úrovni zistenia (t. j. - 180 cm od bodu 0) sa javila ako pozdĺžny zaoblený útvar s rozmermi 220x130 cm. V hornej časti výplne sa nachádzalo menšie množstvo črepov a zlomok bronzovej spony z doby rímskej. Pri vyberaní výplne sa zistilo, že išlo o objekt, ktorého steny sa zrútili a tým pádom nebolo možné zistiť jeho pôvodné pôdorysné rozmery. Zásyp siahal do hĺbky 295 cm, t. j. od úrovne zistenia bol hlboký 115 cm. Na dne sa vyrysovala čierna vrstvička hrubá cca 2-4 cm bez pravidelného ohraničenia. V spodnej časti sa nachádzali zlomky keramiky, fragment terry sigillaty, fragment skla millefiori, prepálené kúsky bronzových plieškov a spálené kostičky.

Objekt 38/07 (žiarový hrob 4). Zistený v profile počas zemných prác. Oproti predchádzajúcim hrobom sa nachádzal pomerne vysoko, vo výške cca 80 cm nad úrovňou, na ktorej boli zistené ostatné hroby. Hrob sa javil ako 60 cm široká a 28 cm hlboká jama prekrytá 20 cm hrubou novovekou kultúrnou vrstvou. Po plošnom začistení sa vyrysovala jama, ktorej zachovaná šírka bola 22 cm (východná časť jamy bola odbagrovaná). V jame sa nachádzala hlinená urna s chýbajúcou hornou časťou a po jej vybratí sme zistili, že k urne bola zo severozápadnej strany pridaná polovica sklenej nádoby, úplne rozpadnutá a preto bola vyzdvihnutá in situ.

L i t e r a t ú r a
Čambal/Turčan 2008 - R. Čambal/ V. Turčan: Výskum na Rímskej ulici v Stupave. AVANS 2006, 2008, 51.

GRABUNGEN DES ARCHÄOLOGISCHEN MUSEUMS SNM IN STUPAVA. Archäologisches Museum des slowakischen Nationalmuseums (SNM) hat in Stupava (Bez. Malacky) archäologische Grabungen auf zehn Flächen durchgeführt. Auf drei folgenden Flächen wurden archäologische Funde festgestellt.
1. Stupava - Flur Kopec. Am Westabhang der Flur Kopec hat man die Freilegung der Siedlungsobjekte aus später Römerzeit beendet. Erforscht wurde großer Teil des Objekts 1/06. Die Ausfüllung bildeten ein paar unbestimmbare Scherben.
2. Stupava - Nová Straße. Funde aus der Kanalisation. Entdecktes spätlatènezeitliches Objekt enthielt ein Gefäßteil aus der Spätlatènezeit vom Typ „bol Roanne", spätmittelalterliche Scherben aus den Schichten und zwei beigabenlose Skelettgräber, die Richtung Osten-Westen orientiert waren.
3. Stupava - Hlavná Straße. Auf der Stelle des ehemaligen Postgebäudes wurden bei den Bauarbeiten 35 meistens neuzeitliche Objekte festgestellt. In vier Fällen ging es um germanische Urnengräber. In zwei Fällen hat man nur Urnenböden gefunden. Das Grab 3 enthielt kleinere Menge von Scherben und ein Bronzefibelfragment. Im unteren Teile befanden sich Tonscherben, Terra sigillata- Fragment, Fragment vom Millefiori- Glas, durchgebrannte Bronzeblechstücke und kleine Knochen. Das Grab 4 enthielt außer einer Urne einen Eisenmesser und einen Glasschüsselfragment.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SLATINE

Klaudia D a ň o v á - Mário B i e l i c h

S l a t i n a (okr. Levice), poloha H o r n é l ú k y (miestny názov Kovecs alja), sídlisko, neolit, eneolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Obec Slatina sa nachádza v najvýchodnejšej časti Podunajskej pahorkatiny pod úpätím západných výbežkov Krupinskej planiny v doline Štiavnice. Potok Slatina tvorí ľavý prítok rieky Štiavnica. Slatina preteká iba katastrom obce Slatina. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1245 (Zalatna, Zalatnan). Okolie rímskokatolíckeho kostola je bohaté na nálezy z 13. stor. Počas prieskumov O. Ožďániho (*1990*) bolo 500 metrov severozápadne od obce zachytené sídlisko kultúry s lineárnou keramikou. Pri výstavbe plynovodu bolo na polohe s miestnym názvom Eletéš zachytené osídlenie lengyelskej kultúry (*Janek 1973*). Niekoľko archeologických lokalít v katastri obce Slatina bolo objavených pri prieskume L. Bánesa a G. Nevizánskeho (*Bánesz/Nevizánsky 1990*).

Počas záchranného archeologického výskumu (obr. 102: 1) na dostavbe kanalizačnej prípojky v obci Slatina v mesiaci máj, sme uskutočnili povrchový prieskum okolia potoka Slatina. Pri prieskume sme zachytili archeologické lokality z obdobia neolitu a eneolitu. Na polohe Horné lúky pri kóte 163,3 sme zdokumentovali sídliskový objekt lengyelskej kultúry, nezistenej funkcie. Obsahoval malé množstvo keramiky, štiepanú industriu, zvyšky zvieracích kostí a mazanicu. Keramika bola väčšinou hrubostenná s veľkým množstvom minerálnych štruktúr. Štiepaná industria bola vyhotovená z pazúrika a obsidiánu (malé odštepy). Mazanica obsahuje odtlačky po opracovaných drevených trámoch.

O p i s v ý b e r u k e r a m i k y :

1. Fragment horného okraja bližšie nedefinovateľnej nádoby, hrubostenná keramika, jemne plavená bez minerálnych štruktúr, pravek (obr. 102: 2).

2. Fragment horného okraja nádoby s dvojitou rytou líniou na hrdle, ktorá je presekávaná, tenkostenná keramika, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, mladší stupeň kultúry s lineárnou keramikou (obr. 102: 3).

3. Fragment z tela nádoby výzdoba je tvorená hrotitou vlnovkou, tenkostenná keramika, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, mladší stupeň kultúry s lineárnou keramikou (obr. 102: 4).

4. Fragment z tela nádoby výzdoba je tvorená dvojitou rytou líniou, ktorá je presekávaná, tenkostenná keramika, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, mladší stupeň kultúry s lineárnou keramikou (obr. 102: 5).

5.Fragment z tela nádoby na vonkajšej strane sa nachádza pupákovitý výčnelok, hrubostenná keramika, hlina obsahuje minerálne štruktúry, lengyelská kultúra stupeň III (obr. 102: 6).

6. Fragment malej miskovitej nádobky, výzdobu tvoria ryté línie, ktoré sú preseknuté, tenkostenná keramika, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, mladší stupeň kultúry s lineárnou keramikou (obr. 102: 7).

7. Fragment z tela nádoby na vonkajšej strane sa nachádza pupákovitý výčnelok, hrubostenná keramika, hlina obsahuje minerálne štruktúry, lengyelská kultúra stupeň III (obr. 102: 8).

8. Fragment uška z tela nádoby, hrubostenná keramika, hlina obsahuje minerálne štruktúry, mladší stupeň kultúry s lineárnou keramikou (obr. 102: 9).

9. Horný okraj súdkovitej nádoby, výzdobu tvoria dva plastické výčnelky, hrubostenná keramika, hlina obsahuje minerálne štruktúry, mladší stupeň kultúry s lineárnou keramikou (obr. 102: 10).

10. Horný okraj súdkovitej nádoby, výzdobu tvoria dva plastické výčnelky, hrubostenná keramika, hlina obsahuje minerálne štruktúry, mladší stupeň kultúry s lineárnou keramikou (obr. 102: 11).

Archeologický výskum na polohe Horné lúky potvrdil osídlenie z mladšej fázy kultúry s lineárnou keramikou a III. stupňa lengyelskej kultúry. Podarilo sa preskúmať iba jeden sídliskový objekt lengyelskej kultúry, ktorý však patrí pravdepodobne k väčšiemu sídlisku, ktoré sa nachádza na danej polohe. Prípadné stavebné práce musia byť na danej polohe spojené so záchranným archeologickým výskumom.

L i t e r a t ú r a

Bánesz/Nevizánsky 1990 - L. Bánesz/G. Nevizánsky: Slatina. Nálezová správa AÚ SAV 10 134/82.
Janek 1973 - D. Janek: Slatina. Nálezová správa AÚ SAV 6342/73.
Ožďáni 1990 - O. Ožďáni: Slatina. Nálezová správa AÚ SAV 12 729/90.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN SLATINA. Slatina (Bez. Levice), Flur Horné lúky (Ortsname Kovecs alja), Grabung, Neolithikum, Äneolithikum. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra.
Während des Aufbaus des Kanalisationsanschlusses in der Gemeinde Slatina wurde in der Flur Horné lúky Ansiedlung aus der jüngeren Stufe der Kultur mit Linearkeramik und aus der Lengyel-Kultur - III Stufe (Brodzany) erfasst. Wir haben nur ein Siedlungsobjekt der Lengyel-Kultur von unbekannter Funktion untersucht. Eventuelle Bauarbeiten müssen in der gegebenen Flur mit den archäologischen Rettungsgrabungen verbunden sein.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V MIESTNEJ ČASTI CHRENOVÁ

Klaudia D a ň o v á - Matej R u t t k a y

N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), roh ulíc Chrenová a Šípková, sídliskové vrstvy, objekty, hrob, pravek bližšie neurčený, stredovek 9.-10. stor. a novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum bol vyvolaný stavebnou aktivitou na rohu ulíc Chrenová a Šípková. Na predmetnom pozemku sa nachádzal rodinný dom. Nový majiteľ sa rozhodol stojacu budovu asanovať a na jej mieste postaviť polyfunkčný objekt - „Hudobniny Závodský“. Objekt sa nachádzal v bezprostrednej blízkosti Športového areálu, Baumaxu a benzínovej pumpy Shell, kde bola v minulosti preskúmaná polykultúrna archeologická lokalita (*Chropovský/Fusek 1988*, 143; *Březinová 2003*, 19-68). Metóda archeologického výskumu bola podmienená projektom stavby. Vzhľadom na skutočnosť, že stavba nebola podľa projektovej dokumentácie podpivničená, archeologický výskum pozostával zo sledovania výkopových prác v základových ryhách. Sledované boli ryhy 1 až 3, posledná štvrtá ryha sa nachádzala v základovom páse asanovanej budovy.

V ryhe 1 (dlhej 11,0 m, š. 1,5-1,7 m a hlbokej 1,0-2,2 m) sme identifikovali tri hlavné zvrstvenia, ktoré mali zo severu na juh klesajúcu tendenciu, vzhľadom na takto situovaný terén. Spodnú vrstvu tvorila tmavá ílovitá hlina, ktorá bola premiešaná mazanicou. V tejto vrstve sa nachádzal aj keramický materiál datovaný do praveku a stredoveku. Táto vrstva predstavovala zrejme úroveň stredovekého terénu. Nad ňou sa nachádzala žltá ílovito-štrkovitá vrstva. Vrchnú vrstvu tvorila tmavá zemina premiešaná kameňmi, v ktorej sa nachádzal rôznorodý keramický materiál, stavebný odpad a navážky pochádzajúce zrejme ešte z výstavby rodinného domu. V tejto ryhe sme zachytili detský hrob a tri objekty. Hrob sa nachádzal v západnom profile ryhy v hĺbke 1,7 m, a cca 0,4 m nad lebkou sme zachytili obdĺžnik pripomínajúci hrobovú jamu. Detská kostra v natiahnutej polohe nemala pri sebe žiadne prídavné predmety. Keramika v zásype pravdepodobnej hrobovej jamy je podobná s keramikou z vrstvy do ktorej bolo telo uložené. Ide o malé kúsky pravekej i stredovekej keramiky. Objekt 1 (ohnisko - zvyšok pece?) bol zapustený do tmavej ílovitej vrstvy. V zásype tohto objektu sme identifikovali dve vrstvy - vrchnú tvorila prepálená hlina a popol, spodnú uhlíky. V objekte sa nachádzal len jediný fragment stredovekého črepu a značne poškodený železný predmet. Ako objekt 2 sme označili ojedinelý nález nádoby z 9.-10. stor. Nachádzal

sa na rozhraní tmavej ílovitej vrstvy a žltej ílovito-štrkovitej vrstvy. Objekt 3 (kolová jama) bol zapustený do tmavej ílovitej vrstvy, vo zvrstveniach nad ňou nepokračoval. V ryhe 2 (dlhej 10,0 m, širokej 1,2-1,5 m a hlbokej 1,6-1,98 m od úrovne terénu) sme identifikovali len jediný objekt datovaný do novoveku. Vznikol pri výstavbe, prípadne prestavbách obytného domu. Výplň tohto objektu predstavoval stavebný materiál.

Literatúra

Chropovský/Fusek 1988 - B. Chropovský/G. Fusek: Výsledky výskumov na stavenisku športového areálu v Nitre. Štud. Zvesti AÚ SAV 24, 1988, 143-166.

Březinová 2003 - G. Březinová: Nitra Chrenová. Archeologické výskumy na plochách stavenísk SHELL a BAUMAX. Nitra 2003.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IM STADTEIL CHRENOVÁ IN NITRA. Nitra (Bez. Nitra), Teil Chrenová, Ecke der Straßen Chrenová und Šípková, Siedlungsschichten, Objekte, Grab, näher unbestimmbare Vorgeschichte, Mittelalter 9.-10. Jh. und Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Archäologische Grabung wurde wegen der Bauaktivität auf der Straßenecke Chrenová und Šípková durchgeführt. Auf dem Bezugsgrundstück befand sich ein Einfamilienhaus, das assaniert wurde. Das Objekt befand sich in unmittelbarer Nähe vom Sportareal, Baumax und der Tankstelle Shell, wo in der Vergangenheit eine polikulturelle Fundstelle untersucht wurde (Chropovský/Fusek 1988, 143; Březinová 2003, 19-68). Weil der Bau keinen Keller hatte, konzentrierte sich die Grabung auf die Furchen 1 bis 3, die vierte Furche befand sich im Fundamentbereich des assanierten Gebäudes. In der Furche 1 haben wir drei Richtung Süden sinkende Hauptschichten identifiziert. Die untere Schicht bildete ein dunkler toniger Lehmboden vermischt mit Lehmbewurf. In dieser Schicht befand sich auch vorgeschichtliches und mittelalterliches Keramikmaterial. Diese Schicht stellte wahrscheinlich die Ebene des mittelalterlichen Terrains dar. Über ihr befand sich eine gelbe tonige Schotterschicht. Die obere Schicht bestand aus dunkler mit Steinen vermischter Erde, in der sich vielfältiges Keramikmaterial, Bauabfall und wahrscheinlich noch vom Hausbau stammende Aufträge befanden. In dieser Furche haben wir ein Kindergrab und drei Objekte erfasst. Das Grab befand sich im Westprofil der Furche in der Tiefe von 1,7 m, und etwa 0,4 m über dem Schädel haben wir ein Rechteck, das an eine Grabgrube erinnert, erfasst. Das Kinderskelett in gestreckter Lage hatte keine Beigaben bei sich. Die Keramik in der Aufschüttung der angenommenen Grabgrube ist ähnlich wie die Keramik aus der Schicht, in der das Skelett lag. Es geht um kleine Stücke vorgeschichtlicher wie auch mittelalterlicher Keramik. Das Objekt 1 (Feuerstelle - Rest eines Ofens?) war in einer dunklen Tonschicht eingelassen. In seiner Aufschüttung haben wir zwei Schichten identifiziert. Die obere bildete durchgebrannter Lehm und Asche, die untere Holzkohlen. Im Objekt fand sich nur eine einzige mittelalterliche Scherbe und ein ziemlich beschädigter Eisengegenstand. Als Objekt 2 haben wir den Einzelfund - Gefäß aus dem 9.-10. Jh. - bezeichnet. Er befand sich an der Grenzschicht der dunklen Tonschicht und der gelben Ton-Schotterschicht. Das Objekt 3 (Pfostengrube) war in einer dunklen Tonschicht eingelassen, in den oberen Schichtungen war es schon nicht zu sehn. In der Furche 2 haben wir nur ein einziges neuzeitliches Objekt identifiziert. Es entstand bei dem Bau, beziehungsweise Umbau des Wohnhauses. Seine Ausfüllung bestand aus Baumaterial.

VÝSTAVBA BYTOVÝCH DOMOV V NOVÝCH SADOCH

Klaudia Daňová - Matej Ruttkay

Nové Sady (okr. Nitra), intravilán, sídliskové objekty, stredovek, 12. stor. a novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný stavebnou aktivitou obce a mal charakter záchranného výskumu. Išlo o výstavbu dvoch bytových domov v intraviláne obce v blízkosti železničnej trate na terase potoka Radošinka. V bezprostrednej blízkosti staveniska sa nachádzal kaštieľ, situovaný na miernej vyvýšenine. V písomných zmienkach sa uvádza aj existencia stredovekého hrádku datovaného do 14. stor.

Metóda archeologického výskumu bola podmienená projektom stavby, ktorá pozostávala zo základových pásov. Vzhľadom na skutočnosť, že investor si nesplnil včas ohlasovaciu povinnosť, výkopové práce boli v plnom rozsahu sledované len na druhom bytovom dome. Základové ryhy prvého domu boli

vyhĺbené pred príchodom archeológov. Rozmery bytových domov boli 32,5x12,2 m. Základové pásy boli hlboké 1,2 m a široké 0,5-0,8 m. Profily základových rýh boli dôkladne začistené, pričom sme nad vrstvou žltej spraše zachytili cca 0,4 m mocnú vrstvu černozeme, v ktorej sa nachádzali kúsky novovekej keramiky. V prípade prvého bytového domu sa nám podarilo v profiloch identifikovať tri sídliskové objekty označené 1 až 3 a v prípade druhého bytového domu jeden objekt označený ako 4.

Objekt 1 bol najväčší, mal oválny tvar s dĺžkou cca 4,3 m, šírkou 1,3 m a hĺbkou 0,7 m od úrovne zachytenia. V zásype sme okrem rôznorodého pravekého materiálu, bez bližšieho určenia, našli aj novoveký materiál. Na základe mladšieho, početnejšie zastúpeného materiálu, bol objekt datovaný do 18.-19. stor. Objekt 2 - zásobná jama, mal pôvodne takmer kruhový pôdorys a dvojkónický tvar. Časť zásobnej jamy bola porušená výkopom základového pásu. Priemer tzv. kruhu v úrovni zachytenia bol cca 1,8 m, priemer dna bol cca 0,45 m a celková hĺbka od úrovne zachytenia bola 1,1 m. V zásype objektu sme, okrem zvieracích kostí a mazanice, identifikovali keramický materiál rámcovo datovaný do 12. stor. Objekt 3 - kolová jama?, bol veľmi plytko zapustený do sprašového podložia a tvarom pripomínal väčšiu kolovú jamu. Bol bez nálezov. Posledný zo zachytených objektov - jama 4 sa nachádzal v základovej ryhe druhého bytového domu. Jeho rozmery nebolo možné zamerať, pretože spomínaný objekt sme identifikovali len na vonkajšom profile ryhy. Vzhľadom na skutočnosť, že statik stavby nám nedovolil vyberať objekty smerom von zo základových rýh obmedzili sme sa len na zdokumentovanie menšej časti objektu. Celková hĺbka objektu od úrovne zachytenia bolo 0,9 m. V zásype sa nachádzali len neveľké kúsky keramiky prevažne novovekého charakteru. Na základe tohto materiálu bol objekt 4 datovaný, podobne ako objekt 1, do 18. - 19. stor.

AUFBAU DER WOHNHÄUSER IN NOVÉ SADY. Nové Sady (Bez. Nitra), Gemeindegebiet, Siedlungsobjekte, Mittelalter 12. Jh., Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Die archäologische Grabung wurde im Zusammenhang mit der Bauaktivität der Gemeinde durchgeführt und hatte Charakter einer Rettungsgrabung. Es ging um einen Aufbau von zwei Wohnhäusern in der Gemeinde, in der Nähe der Eisenbahnstrecke auf der Terrasse des Baches Radošinka. In unmittelbarer Nähe der Baustelle befindet sich auf einer kleinen Anhöhe ein Kastell. In den Schriftquellen wird auch Existenz eines mittelalterlichen Schlosses aus dem 14. Jh. erwähnt. Die Grabungsmetode war von dem Bauprojekt bestimmt. Der Bau bestand aus Fundamentfurchen, in den Situationen erfasst wurden. Das Objekt 1 war von den Objekten am größten. In der Aufschüttung fanden wir vielfältiges vorgeschichtliches (ohne nähere Bestimmung) und neuzeitliches Material. Aufgrund des jüngeren zahlreicher vertretenen Materials war das Objekt ins 18.-19. Jh. datiert. Das Objekt 2 - Vorratsgrube, hatte ursprünglich einen fast kreisförmigen Grundriss und doppelkonische Form. Ein Teil der Vorratsgrube wurde durch den Aushub der Fundamente beschädigt. In der Objektaufschüttung haben wir Keramik aus dem 12. Jh., Tierknochen und Lehmbewurf identifiziert. Das Objekt 3 - Pfostengrube? 3 war sehr flach in den Lößboden eingelassen und mit seiner Form erinnerte es an eine größere Pfostengrube - ohne Funde. Das letzte von den erfassten Objekten - Objekt 4 - befand sich in der Fundamentfurche des Wohnhauses. Sein Ausmaß war es nicht möglich zu vermessen, weil wir das erwähnte Objekt nur auf dem Außenprofil der Furche identifizierten. Angesichts der Tatsache, dass uns der Statiker nicht erlaubte die Objekte aus den Fundamentfurchen auszunehmen, haben wir uns nur auf die Dokumentation des kleineren Objektteiles beschränkt. Gesamte Tiefe des Objekts war 0,9 m. In der Aufschüttung befanden sich nur kleine Tonscherben überwiegend von neuzeitlichem Charakter. Aufgrund dieses Materials war das Objekt 4, ähnlich wie auch das Objekt 1, ins 18.-19. Jh. datiert.

MLADOPALEOLITICKÉ STANICE V MEDZANOCH

Patrik Derfiňák - Anton Karabinoš - Marián Vizdal

Medzany (okr. Prešov), poloha Kamenec a Na hore (kóta 361,1), zber, vyvýšenina, paleolit, mladý, aurignacien. Uloženie nálezov: Katedra najstarších dejín a dejín relígií, Inštitút histórie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov.

Stanice sa nachádzajú pod západným úpätím Šarišského hradu, na oblom kopci Kamenec nad dolinou Paťovského potoka, pravého prítoku Torysy. Výšková kóta 361,1 je situovaná na uvedenej vyvýšenine ležiacej severne od intravilánu obce. Smerom na východ a severovýchod sa zvažuje do údolia spomínaného potoka, ktorý sa pod severným úpätím Šarišského hradného vrchu vlieva do rieky Torysy,

severozápadne prechádza do sprašového náveja (hliníka), nachádzajúceho sa v blízkosti polohy Nižný Počkaj. Na západe a juhu hraničí s intravilánom obce.

Ohliadkou terénu v auguste bola zistená koncentrácia kamennej suroviny - radiolarit, limnosilicit, kremeň, pazúrik a rohovec bez stôp prítomnosti hotových nástrojov v okolí asi 100 m okolo kóty (Kamenec - Na hore I). Vo vzdialenosti približne 50 m od kóty sa začali objavovať najčastejšie radiolaritové jadrá so štiepanými a úderovými plochami. Súbor nálezov bol po preoraní polohy v jesenných mesiacoch rozšírený o jadrové nástroje, zlomky úštepových čepelí, pracovného odpadu a zbytkových jadier (245 kusov industrie, vrátane suroviny). Z nástrojov medzi najvýraznejšie nálezy patrí kýlové škrabadlo zo svetlo hnedého radiolaritu so starostlivo opracovanou terminálnou časťou. Má trojuholníkový prierez a na pravej strane zachovanú kôru (obr. 32: 2). Z ďalších typov škrabadiel sú zastúpené: masívne vejárovité škrabadlo z tmavofialového radiolaritu so šupinovou plošnou retušou na hornej strane (obr. 32: 5a, 5b), jadrové škrabadlo z patinovaného rohovca so zachovanou kôrou na bazálnej časti (obr. 32: 8a, 8b), menšie jadrové škrabadlo vejárového tvaru (obr. 32: 7a, 7b), rohovcové čepeľové, poloblúkové škrabadlo s bočnou retušou a bielou patinou (obr. 32: 3), z limnosilicitu je vyrobené ploché, trojuholníkové škrabadlo s obvodovou retušou (obr. 32: 4), s patinovaného obsidiánu je prítomné masívne škrabadlo na čepeli s ľavostrannou retušou (obr. 32: 6). K nepočetným nálezom čepeľových zlomkov zaraďujeme artefakt z tmavofialového radiolaritu (obr. 32: 1). Výrazne je zastúpená skupina jadier (55 kusov). Zaraďujeme do nej jadro zo zeleného radiolaritu, nepravidelného tvaru s výraznými negatívnymi úštepovými plochami (obr. 32: 9).

Ďalšia stanica na polohe Kamenec bola povrchovou prospekciou zistená asi 250 m severozápadne od kóty. Bola označená ako Kamenec - Na hore II. Nálezový súbor tvorí 165 artefaktov, ktoré majú podobné surovinové a typologické zloženie ako nálezy zo stanice Kamenec - Na hore I. Zaraďujeme ho preto taktiež do staršej fázy mladšieho paleolitu.

Dve novo evidované paleolitické stanice pravdepodobne súvisia s dávnejšie objavenými nálezmi zo sprašového náveja, ktorý v súčasnosti predstavuje výrazne deštruovaný profil zahŕňajúci celé obdobie würmského glaciálu. Lokalita je v starších prameňoch označovaná ako poloha Nižný Počkaj (*Klčo 1988; 1996*). Z geomorfologického hľadiska však ide o severozápadný okraj polohy Kamenec. V nesystematicky sledovanom profile narušovanom exploatačnými prácami boli v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch 20. storočia zistené mladopaleolitické vrstvy so stopami ohnísk, z ktorých okrem drevených uhlíkov, okrového farbiva a zvieracích kostí (napr. mamut, srstnatý nosorožec), boli vyzdvihnuté aj kamenné artefakty. Ako veľkú stratu možno vnímať skutočnosť, že doteraz nedošlo k realizácii archeologicko-geologického výskumu, nakoľko predpokladaný centrálny areál táboriska bol postupujúcou ťažbou hliny pravdepodobne zničený. Práve datovaním organických materiálov bolo možné získať podstatne presnejšie dáta pre celý šarišský región s jeho doteraz známymi paleolitickými stanicami. V regionálnej tlači sa dokonca uvádzajú informácie, ktoré s týmto náleziskom spájajú dokonca ohorené úlomky ľudských kostí (*Levendovský 1997*). Časť nálezov pochádzajúcich z tohto hliníka, pracovne označeného ako Kamenec - Na hore III, bola umiestnená v dnes už neexistujúcej školskej zbierke na Základnej škole v Šarišských Michaľanoch.

Nálezy staníc z rôznych období stredného a mladého paleolitu v regióne strednej Torysy, v severnej časti Prešova a oblasti Veľkého Šariša, polohy Nad Dzikovým potokom, Veľký Šariš I - bývalé hlinisko (Veľký Šariš), Bikoš (Veľký Šariš - Prešov), Kráľova hora (Prešov), tvoria už pomerne hustú sieť so stopami osídlenia v staršej dobe kamennej. (*Bánesz 1961; Vizdal 1992*; *Bánesz/Vizdal 1993*). Informácie o ďalších polohách získavame z ojedinelých nálezov kamennej industrie: Pod baňou na východnom úpätí Šarišského hradu, kde v koryte mlynského náhonu došlo k nálezu epigravettského radiolaritového jadra (*Kaminská/Karabinoš 2007*), a ďalších, početných, doteraz nespracovaných nálezov z extravilánu Veľkého Šariša. Najnovšie nálezy dopĺňa aj súbor štyroch radiolaritových jadier z južnej časti polohy Kráľova hora, ul. Tehelná v Prešove (*Vizdal/Karabinoš/Derfiňák 2008*).

V blízkosti lokality sa nachádzajú zdroje radiolaritu, ktorý je pravdepodobne jedinou miestnou surovinou v nálezovom fonde získanom z chotára Medzian. Provenienciu ostatných druhov a odrôd kamenných surovín je potrebné analyzovať podrobnejšie.

L i t e r a t ú r a

Bánesz 1961 - L. Bánesz: Zisťovací výskum sa paleolitickej stanici vo Veľkom Šariši. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 225-227.

Bánesz/Vizdal 1993 - L. Bánesz/M. Vizdal: Ďalšie paleolitické nálezy z extravilánu Veľkého Šariša. AVANS 1992, 1993, 22, 23.

Kaminská/Karabinoš 2007 - Ľ. Kaminská/A. Karabinoš: Rádiolaritové jadro z Veľkého Šariša. AVANS 2005, 2007, 100.

Klčo 1988 - M. Klčo: Paleolitický nález z Medzian. AVANS 1987, 1988, 75, 76.
Klčo 1996 - M. Klčo: História Medzian. Miesto vydania neuvedené, 1996, 5-10.
Levandovský 1997 - M. Levendovský: Mamuty a ich lovci na našom území. Šarišské Michaľany, 3, 1997, č. 2, 3.
Vizdal 1992 - M. Vizdal: Prieskum výšinných polôh v extraviláne Prešova. AVANS 1990, 1992, 102, 103.
Vizdal/Karabinoš/Derfiňák 2008 - M. Vizdal/A. Karabinoš/P. Derfiňák: Nálezy rádiolaritovej industrie z Prešova, Tehelnej ulice. AVANS 2006, 2008, 173.

JUNGPALÄOLITHISCHE FUNDSTELLEN IN MEDZANY. Auf dem Gemeindegebiet von Medzany (Bez. Prešov) wurden zwei jungpaläolithische, 250 m von einander entfernte Fundstellen entdeckt. Sie wurden als Kamenec - Na hore I und Kamenec - Na hore II bezeichnet. Insgesamt wurden hier 410 Stück von Steinartefakten gefunden. Aus der Flur Na hore I stammen 245 Artefakten, Na hore II wurden 165 Artefakten aus älterer Stufe des jungen Paläolithikums festgestellt. Von den Werkzeugen war am markantesten ein Kielkratzer aus hellbraunem Radiolarit mit sorgfältig bearbeitetem Terminalteil. Er hat einen dreieckigen Durchschnitt und auf der rechten Seite erhaltene Rinde (Abb. 32: 2). Von weiteren Kratzern haben eine Vertretung: ein massiver Fecherkratzer aus dunklem lilafarbenem Radiolarit mit Retusche am Oberteil (Abb. 32: 5a, 5b), Kernkratzer aus patiniertem Hornstein mit erhaltener Rinde am Basalteil (Abb. 32: 8a, 8b), kleinerer fecherförmiger Kernkratzer (Abb. 32: 7a, 7b), klingenartiger Halbbogenkratzer aus Hornstein mit seitlicher Retusche und weißer Patina (Abb. 32: 3), flacher, dreieckiger Kratzer aus Limnosilizit mit Umfangsretusche (Abb. 32: 4), massiver Kratzer auf der Klinge mit linksseitiger Retusche aus patiniertem Obsidian (Abb. 32: 6). Zu spärlichen Funden von Klingenfragmenten gliedern wir Artefakt aus dunkellilafarbenem Radiolarit ein (Abb. 32: 1). Stark vertreten sind die Kerner (55 Stück). In diese Gruppe gehört ein Kern aus grünem Radiolarit von unregelmäßiger Form mit markanten negativen Abschlagsflächen (Abb. 32: 9). In der Nähe der neu entdeckten jungpaläolithischen Fundstellen befindet sich eine durch Abbau zerstörte Löss-Ablagerung, in der wir aufgrund der stratigraphischen Untersuchung ein Lager vermuten können (Kamenec - Na hore III).

STREDOPALEOLITICKÁ INDUSTRIA ZO ŠARIŠSKÝCH MICHALIAN

Patrik Derfiňák - Anton Karabinoš - Marián Vizdal

Šarišské Michaľany (okr. Sabinov), poloha Bogone, povrchová prospekcia, stredný paleolit. Uloženie nálezov Inštitút histórie, Katedra najstarších dejín a dejín relígií, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov.

V jesenných mesiacoch, po uskutočnení poľnohospodárskych prác, bola uskutočnená v polohe Bogone povrchová prospekcia oblasti na ľavom brehu potoka. Na tejto lokalite, doteraz v odbornej literatúre neuvedenej, bolo zberom, najmä v soliflukčných polohách získaných trinásť kusov kamennej industrie. Táto skutočnosť umožňuje predpokladať pôvodnú koncentráciu nálezov na vyvýšených partiách ľavobrežných terás nad miestnym bezmenným potokom. Z použitých surovín dominujú viaceré odrody radiolaritov (dvanásť kusov) a zastúpenie má aj kremeň (jeden kus). Typologicky sú doložené driapadlá, rydlové tvary, netypické vrtáky, vrubové a zúbkové úštepy. Z kremeňa je zhotovené masívne oblúkovité driapadlo. Kýlové škrabadlo s retušou ventrálnej strany možno už spájať aj s prechodovým obdobím k mladému paleolitu. Na základe typologickej škály a použitej technológie získaný súbor artefaktov z extravilánu Šarišských Michalian zaraďujeme do mladšieho obdobia stredného paleolitu. Tým sa rozširuje počet polôh z tohto obdobia v prešovsko-veľkošarišskej oblasti na tri stanice: Prešov - Kráľova hora V, Veľký Šariš - Bikoš V (*Vizdal 1991; 1992*) a Šarišské Michaľany - Bogone. Vzhľadom k početným analógiám s uvedenými dvoma už známymi stanicami je možné uvažovať, aj v súvislosti s kolekciou zo Šarišských Michalian, k zaradeniu do okruhu zúbkovaného mousteriénu.

Literatúra

Vizdal 1991 - M. Vizdal: Prieskumy v okolí Prešova. AVANS 1989, 1991, 105, 106.
Vizdal 1992 - M. Vizdal: Prieskum výšinných polôh v extraviláne Prešova. AVANS 1990, 1992, 102, 103.

MITTELPALÄOLITHISCHE INDUSTRIE AUS ŠARIŠSKÉ MICHAĽANY. Šarišské Michaľany (Bez. Sabinov), Flur Bogone, Landesprospektion, mittleres Paläolithikum. Aufbewahrung der Funde: Institut für Geschichte, Lehrstuhl der ältesten Geschichte und Geschichte der Religionen, Philosophische Fakultät Prešovská Universität, Prešov. Die Landesprospektion in der Flur Bogone im Außen-

bereich der Gemeinde brachte dreizehn Stück überwiegend Steinindustrie, meistens aus Radiolarit, aus mittlerem Paläolithikum. Den Werkzeugen dominieren die Schaber, Stecher, Kerb- und gezähnte Abschläge. Aufgrund der Analogien mit den Funden aus schon bekannten mittelpaläolithischen Fundstellen in Šariš gliedern wir die Funde in die jüngere Stufe des mittleren Paläolithikums, in den Umkreis des gezähnten Mousterién, ein.

POKRAČOVANIE ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V SENICI - SOTINEJ

Zdeněk F a r k a š

S e n i c a (okr. Senica), časť S o t i n a, záchranný výskum, sídlisko, stará lineárna keramika, mladšia lineárna keramika, želiezovská skupina. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Podľa „Rozhodnutia" KPÚ v Trnave pokračoval archeologický výskum v Senici, časti Sotina, ktorý vyvolala stavebná činnosť firmy WERTIKA, s. r. o. Sledovali sa výkopové práce pre základy rodinných domov a v predstihu sa plošne odkryla plocha na mieste budúceho parkoviska pre dva bytové domy, umiestnené nad pôvodným terénnym zlomom klesajúcim k inundácii riečky Teplica. Sledovanie výkopových prác umožnilo čiastočne posunúť západnú hranicu staroneolitického osídlenia smerom na západ, a to až po okraj pôvodného, dnes už vysušeného inundačného územia. Črepový materiál a ojedinelú kamennú štiepanú industriu z kultúrnej vrstvy a jednotlivých, výkopmi narušených objektov, možno zaradiť výlučne do obdobia kultúry ľudu so staršou lineárnou keramikou.

Na ploche budúceho parkoviska s rozmermi 20x40 m sa v striedavo rozmočenom alebo celkom vysušenom ílovitom podloží podarilo zachytiť osem samostatných objektov, príp. ich komplexov a niekoľko kolových jám. Spolu zrejme tvorili juhozápadnú časť domu kolovej konštrukcie s bočnými žľabmi a vonkajšou, do terénu čiastočne zahĺbenou pecou s akumulačnou vrstvou z plochých pieskovcových žabíc (obr. 33: 2). Sprievodný, pomerne chudobný materiál pozostával z fragmentov mazanice s odtlačkami prútenej konštrukcie, ojedinelých, silno zvetraných zvieracích kostí, kamennej štiepanej industrie a zlomkov keramiky. Vo výzdobe prevládali široké ryté rovné i oblúkové línie, charakteristické pre obdobie starej lineárnej keramiky, len v malom množstve boli zastúpené zlomky nádob s líniami doplnenými širokými „notovými hlavičkami". Súbor sa tak odlišuje od nálezov z roku 2006, v ktorých bolo obdobie neolitu reprezentované výlučne nálezmi kultúry ľudu so starou lineárnou keramikou.

Na dlhší vývoj osady poukazuje aj zásobná jama kruhového pôdorysu, sekundárne zapustená do komplexu 8/07 (obr. 33: 2). Z jej výplne pochádza takmer celá, zrekonštruovaná guľovitá nádobka z jemne plavenej hliny, zdobená pod okrajom dvomi dvojicami rytých obežných, nerovnomerne hrubých rytých línií, na vydutine doplnených zdvojenou lomenou kľukatkou. Tvar nádoby i výzdoba tak už zodpovedajú pokročilému vývoju mladšej lineárnej keramiky alebo počiatkom želiezovskej skupiny, celkom však chýbajú pre toto obdobie charakteristické „notové hlavičky" alebo zvislé vrypy (obr. 33: 1). Výskum v roku 2008 bude pokračovať sledovaním výkopových prác a plošným odkryvom pod bytovkami a k nim priliehajúcimi parkoviskami.

FORTSÄTZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG IN SENICA - SOTINA. Auf der Fläche des zukünftigen Parkplatzes mit Ausmaßen 20x40 m ist es gelungen in dem Lößboden acht Objekte, bzw. Ihre Komplexe und einige Pfostengruben zu erfassen. Zusammen bildeten sie wahrscheinlich den südwestlichen Teil eines Hauses mit Pfostenkonstruktion, Seitenrinnen und äußerem, ins Terrain teilweise eigelassenem Ofen mit Akkumulationsschicht aus flachem Sandsteingeröll (Abb. 33: 2). Ziemlich armes Begleitsmaterial bestand aus Lehmbewurfsfragmenten mit Abdrücken von Flechtkonstruktion, seltenen, stark verwitterten Tierknochen, Spaltindustrie und Keramikfragmenten. In der Verzierung überwiegten breite geritzte gerade wie auch bogenförmige Linien, charakteristisch für die Zeit der alten Linearkeramik. Nur in kleiner Menge waren auch Gefäßfragmente mit Linien, ergänzt um breite „Notenköpfe", vertreten. Der Komplex unterscheidet sich so von den Funden aus dem Jahr 2006, wo Neolithikum ausschließlich die Kultur mit Linearkeramik repräsentierte. Auf eine längere Entwicklung der Ansiedlung weist auch eine Vorratsgrube mit kreisförmigem Grundriss, die sekundär in den Komplex 8/07 eingetieft wurde, hin (Abb. 33: 2). Aus ihrer Ausfüllung stammt ein fast gänzliches, rekonstruierbares rundes Gefäß aus fein geschlemmtem Lehm, verziert unter dem Rand mit zwei doppelten ungleich dicken Ritzlinien. Die Gefäßform und Verzierung entsprechen der fortgeschrittenen Entwicklungsphase der jüngeren Linearkeramik oder den Anfängen der Želiezovce

Gruppe, für diesen Zeitabschnitt charakteristische „Notenköpfe“ oder vertikale Kerbe fehlen allerdings völlig (Abb. 33: 1).

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VO FIGE A V STRÁNSKEJ

Eva F o t t o v á - Róbert M a l č e k

Archeologický výskum vo Fige a v Stránskej (okr. Rimavská Sobota) sa realizoval v rámci výstavby novej rýchlostnej cesty R2 - obchvat Figy a Tornale od mája 2006 do novembra 2007. V mieste projektovanej križovatky na rozhraní katastrov obcí Figa a Stránska sa zistili dve nové archeologické lokality. Sídlisko zo strednej až mladšej doby bronzovej a zaniknutá stredoveká dedina s opevneným feudálnym sídlom. V odbornej literatúre tieto lokality uvádzame podľa miestnych katastrálnych názvov: Figa - Mokrá lúka a Stránska - Kraliny.

1. F i g a (okr. Rimavská Sobota), poloha M o k r á l ú k a, otvorené sídlisko, zaniknutá dedina, stredná a mladšia doba bronzová, 14.-17. stor., záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita je situovaná na výraznom výbežku ľavobrežnej terasy potoka Kaloša. Z troch strán je obklopená podmáčanou nivou. Na ploche 9500 m² sme odkryli časť zaniknutej stredovekej dediny a západný okraj sídliska pilinskej kultúry, ktoré sem zasahuje z lokality Stránka - Kraliny.

Na základe predbežnej analýzy materiálu datujeme zaniknutú dedinu do 14.-17. stor. V rámci jej areálu sme zistili zásobné jamy, jamy bližšie neurčené, kolové jamy, pece, studne a zvyšky kamenných podmuroviek. Dominantou dediny bolo opevnené feudálne sídlo zo 16. až 17. stor., ktoré sa nám podarilo takmer celé preskúmať (obr. 34: 1, 5). Opevnené sídlo malo približne štvorcový pôdorys s rozmermi 50x60 m so štyrmi okrúhlymi bastiónmi v rohoch. Opevnenie pozostávalo z vonkajšej priekopy širokej 5 a hlbokej 3 m. Z vnútornej strany priekopu kopíroval palisádový žľab doložený kolovými jamami. Vo vzdialenosti 3 až 4 metrov sa v niektorých úsekoch zachytila aj vnútorná, plytšia línia žľabu. Predpokladáme, že spolu tvorili drevozemnú hradbu s ochodzou. Vonkajšia stena opevnenia bola vypletená prútím a omazaná hlinou. V čase zániku objektu sa jej časť v severozápadnej línii zrútila do priekopy. Z východnej strany bola obrana zabezpečená aj druhou líniou drevozemného opevnenia, ktoré kopírovalo z vnútornej strany priebeh východného bastiónu. V línii opevnenia sa nachádzali tri kamenné architektúry. V severovýchodnej časti bola vstupná veža s rozmermi 6,7x7,0 m. Zachoval sa z nej len suterén s obvodovým kamenným múrom a zošikmený vstup lemovaný kamennými múrmi v severozápadnej stene (obr. 34: 2). V juhovýchodnej línii opevnenia sme zachytili „zemnicu“ s rozmermi 6,0x7,0 m so zošikmeným vstupom zo západu (obr. 34: 3). Dno bolo udupané a po jeho obvode sa zachovali zvyšky kamenných základov. Predpokladáme, že išlo o suterén vežovitej viacposchodovej stavby. Tretiu kamennú architektúru štvorcového pôdorysu s rozmermi 3,2x3,2 m sme našli v juhozápadnej línii opevnenia (obr. 34: 4). V strede opevneného areálu sme odkryli základy obytnej stavby štvorcového pôdorysu s rozmrmi 12,0x12,0 m (obr. 34: 1). Stavba nemala zahĺbený suterén. Priestor sa členil na tri miestnosti. V severnom rohu boli sekundárne primurované dve úzke priečky, ktoré tu vyčlenili menší priestor (1,6x1,6 m). Hrúbka zachyteného základového muriva bola 1,50 až 1,80 m. Podľa šírky základov a pôdorysu môžeme predpokladať, že išlo minimálne o dvojposchodovú architektúru. Pôvodná úroveň terénu, resp. podlaha stavby sa nezachovala. V mieste obytnej stavby bol pôvodný terén zničený intenzívnou poľnohospodárskou činnosťou. V západnej časti opevneného areálu sme odkryli studňu s kamenným plášťom, hlbokú 4,5 m. Na jej dne sa zachovali profilované kamenné články ostenia dverí.

Písomné pramene zo 14. stor. zaznamenali dve dediny s názvom Figa. Označené boli ako Dolná a Horná Figa. Počas archeologického výskumu sme pravdepodobne odkryli časť Dolnej, resp. Nižnej Figy (Kyusfyge, Alsowfyge). Spomína sa od prvej polovice 14. stor. a jej zánik sa kladie do obdobia tureckých vpádov v 17. stor. (*Fottová 2008*).

2. S t r á n s k a (okr. Rimavská Sobota), poloha K r a l i n y, otvorené sídlisko, žiarové pohrebisko?, stredná a mladšia doba bronzová, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Sídlisko pilinskej kultúry (stredná až mladšia doba bronzová), sa nachádza na hranici katastrov obcí Figa a Stránska (obr. 34: 5). Počas výskumu sme na lokalite odkryli viac ako 700 sídliskových objektov datovaných do pilinskej kultúry a prechodného pilinsko-kyjatického horizontu.

Na sídlisku sme odkryli množstvo kolových jám, zásobné jamy a iné bližšie necharakterizované výkopy. Na niektorých miestach sa vyskytovali výrazné zhluky mazaníc, ktoré považujeme za doklady nadzemných drevených stavieb. Cez osídlený areál v čase existencie sídliska pretekal potok, ktorý vytvoril niekoľko plytších korýt. Na jednom úseku sme zachytili dno spevnené kamenným dláždením doplneným fragmentmi keramiky. V rámci sídliska sa v štyroch zásobných jamách našli ľudské kostry. V dvoch prípadoch išlo o pietne uloženie detí a v ďalších dvoch prípadoch o kostrové zvyšky dospelých ľudí. V spodnej časti objektu 268 bola vhodená kostra bez dolných končatín. V objekte 369 sme na dne jamy odkryli kostru muža a ženy (*Jakab 2009*).

Nálezový fond je bohatý hlavne na keramický materiál a bronzové predmety. V jednej zásobne jame sa našiel zlatý vlasový krúžok. Najcennejším nálezom na sídlisku je depot bronzových predmetov. Objavený bol v roku 2006 v hlinenej amfore, v sídliskovej vrstve priamo pod ornicou. Depot obsahoval najmä šperky (šesť vlasových krúžkov, dva náramky, šesť špirálových náramenníc, dva náplecné kruhy a sedemnásť nákrčníkov). Okrem nich sa tu našla bronzová šálka, bronzová dýka v tvare hrotu oštepu a zväzok dutých profilovaných trubičiek, zrejme polotovarov. O tom, že na tomto sídlisku existovala kovolejárska výroba svedčia aj iné nálezy bronzov a kadlubov na ich odlievanie. Po zániku časti samotného sídliska tu pravdepodobne existovalo žiarové pohrebisko. Na sídlisku sa podarilo zachytiť dva jamkové žiarové hroby, zahĺbené vo vrchnej kultúrnej vrstve priamo pod ornicou. Ostatné žiarové hroby mohli byť zničené intenzívnou poľnohospodárskou činnosťou.

Literatúra

Fottová 2008 - E. Fottová: Stredoveká Figa. Gemer-Malohont 4, 2008, 157-159.

Jakab 2009 - J. Jakab: Antropológia dvoch kostier z objektu pilinskej kultúry v Stránskej. AVANS 2007, 2009, 100-102.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN FIGA UND IN STRÁNSKA. Wegen dem Aufbau der neuen Schnellstraße R2 wurde in den Jahren 2006 und 2007 eine archäologische Rettungsgrabung auf zwei Fundstellen im Kataster der Gemeinden Figa und Stránska (Bez. Rimavská Sobota), die wir nach den örtlichen Katasternamen als Figa - Flur Mokrá lúka a Stránska - Flur Kraliny angeben, durchgeführt.

Auf der Fundstelle Figa - Mokrá haben wir auf der Fläche von 9500 m² Teil einer mittelalterlichen Wüstung und Westrand einer Siedlung der Pilinyer-Kultur (Abb. 34: 5), die hier von der nachbarlichen Fundstelle Stránka - Kraliny hineingreift, freigelegt. Die Wüstung datieren wir ins 14.-17. Jh. Innerhalb ihrer Anlage haben wir einen befestigten Feudalsitz aus dem 16. bis 17. Jh. erfasst. Der befestigte Sitz hatte einen ungefähr quadratischen Grundriss mit Ausmaßen von 50x60 m, mit vier runden Bastionen an den Ecken. Die Befestigung bestand aus einem Außengraben (Breite 5 m und Tiefe 3 m). Von der Innenseite kopierte den Graben eine Palisadenrinne. In der Entfernung von 3-4 m wurde in manchen Abschnitten die Innenlinie der Rinne erfasst. Wir nehmen an, dass sie zusammen eine mit mit Umgang versehene Holz-Erde-Befestigung bildeten. Die Außenwand der Befestigung war aus Flechtwerk mit Lehmauftrag gebaut. Von der Ostseite war die Verteidigung auch mit einer zweiten Linie gleicher Bauart, die von der Innenseite die Ostbastion kopierte, verstärkt. In der Befestigungslinie befanden sich drei Steinbauten. Im Nordwestteil war es der Eingangsturm (6,7x7 m). Erhalten wurde nur sein Souterrain mit der steinernen Umfangsmauer und mit dem schrägen Eingang in der nordwestlichen Wand. In der südwestlichen Befestigungslinie haben wir ein Grubenhaus (6x7 m) ebenso mit schrägem Eingang von Westen erfasst. Wir nehmen an, dass es um einen mehrstöckigen Bau ging. Den dritten Steinbau mit quadratischem Grundriss (3,2x 3,2 m) haben wir in der südwestlichen Befestigungslinie gefunden. In der Mitte der befestigten Anlage haben wir Fundamente eines Wohnbaus mit quadratischem Grundriss (12x12 m) freigelegt. Der Bau hatte ein eingetieftes Souterrain. Der Bereich bestand aus drei Räumen. Die Fundamentmauer war 1,50-1,80 m breit. Aufgrund der Fundamentbreite und des Grundrisses können wir annehmen, dass es sich mindestens um einen Zweistockbau handelte. Die ursprüngliche Terrainebene, bzw. der Boden wurde nicht erhalten. Auf der Stelle des Wohnbaus war das ursprüngliche Terrain von einer intensiven Landwirtschaftstätigkeit zerstört. Im Westteil der befestigten Anlage haben wir einen Brunnen (4,5 m Tief) mit Steinummantelung freigelegt. Auf seinem Boden wurden profilierte Steinteile des Gewändes erhalten.

Schriftquellen aus dem 14. Jh. erwähnen zwei Gemeinden mit dem Namen Figa. Bezeichnet waren sie als Dolná und Horná Figa. Während der archäologischen Grabung haben wir wahrscheinlich einen Teil von Dolná, bzw. Nižná Figa freigelegt (Kyusfyge, Alsowfyge). Die Gemeinde wird seit der 1. Hälfte des 14. Jh. erwähnt und ihre Zerstörung legt man in die Zeit der türkischen Invasion - ins 17. Jh. (Fottová 2008).

Auf der zweiten untersuchten Fundstelle Stránska - Kraliny haben wir mehr als 700 Siedlungsobjekte der Pilinyer-Kultur und des Übergangshorizonts der Pilinyer-Kyjatice-Kultur festgestellt. Auf der Siedlung (Abb. 34: 5) haben wir zahlreiche Pfostengruben, Vorratsgruben und andere näher unbestimmte Aushübe freigelegt. Auf manchen Stellen sind deutliche Lehmbewurf-Gruppierungen aufgetreten, die wir für Belege der oberirdischen Holzbauten halten. Durch die besiedelte Anlage floss während der Existenz der Siedlung ein Bach, der mehrere flache Betten bildete. Auf einem Abschnitt haben wir einen mit Steinpflasterung verstärkten Boden mit Scherben erfasst. Innerhalb der Siedlung wurden in vier Vorratsgruben Menschenknochen gefunden. In zwei Fällen ging es um die Kinder, in weiteren zwei um die Erwachsenen. Im unteren Teil vom Objekt 268 befand sich ein Skelett ohne Unterextremitäten. Im Objekt 369 haben wir auf dem Grubenboden Skelette von einer Frau und einem Mann freigelegt (Jakab 2009). Der Fundfond besteht vor allem aus reicher Keramik und Bronzegegenständen. In einer Vorratsgrube ist ein kleiner goldener Haarring zum Vorschein gekommen. Der wertvollste Fund auf der Siedlung ist ein Hort von Bronzegegenständen der im Jahr 2006 in einer Tonamphore, in einer Siedlungsschicht direkt unter der Ackerkrumme entdeckt wurde. Er enthielt vor allem Schmuck (sechs Haarringe, zwei Armringe, sechs Armspiralen, zwei Schulterringe, siebzehn Halsringe). Außer dem wurde hier eine Bronzeschale, Bronzedolch in Form einer Speerspitze und ein Band von hohlen profilierten Röhrchen, wahrscheinlich Halbprodukten, gefunden. Von der anwesenden Metallgießerei zeugen auch andere Funde von Bronzen und Gussformen. Nach dem Untergang des Siedlungsteils existierte hier wahrscheinlich ein Brandgräberfeld. Auf der Siedlung ist es gelungen zwei Brandgrubengräber, die in der Kulturschicht direkt unter der Ackerkrumme eingelassen waren, zu erfassen. Die intensive Landwirtschaftstätigkeit konnte weitere Brandgräber zerstört haben.

NOVÉ NÁLEZY Z KULTÚRNYCH PAMIATOK V OKRESE DOLNÝ KUBÍN

Martin F u r m a n

V rámci aktualizácie národných kultúrnych pamiatok (ďalej NKP) Krajský pamiatkový úrad Žilina uskutočnil obhliadky dvoch archeologických NKP: Dolný Kubín, časť Veľký Bysterec, poloha Trniny, v ústrednom zozname pamiatkového fondu zapísaná pod číslom 302 a Sedliacka Dubová, hrádok Ohrádza, v ústrednom zozname pamiatkového fondu zapísaná pod číslom 2152/0.

1. D o l n ý K u b í n, časť V e ľ k ý B y s t e r e c (okr. Dolný Kubín), poloha T r n i n y, obhliadka, púchovská kultúra. Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Oravský Podzámok.

Hradisko v polohe Trniny sa rozprestiera na severozápadnej hranici Oravskej vrchoviny. Tvorí ho samostatné skalné vápencové bralo šošovkovitého tvaru tiahnuce sa v smere JZ-SV. V súčasnosti je celý areál hradiska pokrytý hustými krovinami a náletovým porastom. Na viacerých miestach boli viditeľné stopy po nelegálnych výkopoch, najvýraznejšie na severovýchodnom okraji areálu, kde bolo v deň obhliadky rozkopané miesto cca 1x2 m do hĺbky 30-40 cm (obr. 35). Išlo o súvislú kultúrnu vrstvu čierneho sfarbenia. Na nakopanej halde zeminy bol nájdený črepový materiál pozostávajúci tak z hrubozrného materiálu ako aj z jemne plavenej hliny s anorganickými prímesami (deväť kusov). Výrazný je najmä fragment zdobený zvislým ryhovaním sivohnedej farby. Je veľmi pravdepodobné, že tieto stopy sú po detektoristoch snažiacich sa nájsť, zrejme na základe známych nálezov keltských mincí z minulosti, ďalšie kusy.

Otvorená osada sa nachádza na južnom a juhovýchodnom úpätí vrchu. Okrem starších dokladov (*Čaplovič 1987*, 194-197) tomu nasvedčujú hrubozrnné nezdobené črepy (tri kusy) nájdené pri obhliadke na prístupovej poľnej ceste pod hradiskom. Hradisko Trniny je jednou z najstarších známych archeologických lokalít na Slovensku. Dejiny bádania siahajú až do 19. stor., kedy tu popri amatérskych výkopoch bol v 80-tych rokoch realizovaný výskum Mikuláša Kubínyiho. Podarilo sa mu nájsť okrem iného známy súbor zlatých a strieborných minci. V roku 1957 a 1958 Archeologický ústav SAV Nitra a Oravské múzeum v Oravskom Podzámku na hradisku realizovali krátky zisťovací výskum, za účelom získania bližších informácii o lokalite. Okrem sídliskových objektov zachytených priamo v areáli hradiska sa vďaka výkopom pre plynovod zachytila kultúrna vrstva na južnom úpätí Trnín, ale i na vedľajšom kopci zvanom Brezovec. Nálezy laténskej na kruhu točenej keramiky, nádoby s halštatským zdobením, keramika lepená v rukách, norická spona, a hlavne už spomínané mince datujú hradisko Trniny na rozhranie letopočtu, podľa K. Pietu (*1982*, 30) až do roku 50 n. l. čo je možné označiť ako zánikový horizont Trnín. Nálezy fragmentov keramiky potvrdzujú osídlenie hradiska v dobe laténskej.

2. S e d l i a c k a D u b o v á (okr. Dolný Kubín), pod hrádkom O h r á d z a, obhliadka, lužická kultúra(?). Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Oravský Podzámok.

Hrádok Ohrádza sa nachádza severovýchodne od obce Sedliacka Dubová vedľa ruiny zaniknutého rímskokatolíckeho Kostola sv. Kozmu a Damiána. Je situovaný na južnom výbežku Oravskej vrchoviny, ktorý lemuje z troch strán rieka Orava. Otvorená osada sa rozprestiera na miernych západných a juhozápadných svahoch tesne pod hrádkom. Presné vymedzenie osady nie je známe, keďže archeologický výskum prebiehal len čiastočne, hlavne pri stavbách rodinných domov formou záchranného výskumu. Pri výstavbe novej ulice vedúcej od budovy kultúrneho domu a terajšieho obecného úradu k cintorínu, boli výskumom P. Čaploviča (*1987*, 147) na viacerých miestach zistené halštatské sídliskové objekty, čo dokladá keramický materiál. Pri dokumentácii pamiatkových objektov pre aktualizáciu NKP, bola na svahu zvažujúcom sa na západ, cca 150 m severozápadne od ruín zaniknutého kostola zistená výkopom narušená kultúrna vrstva, z ktorej vychádzal črepový materiál (dvanásť kusov) a mazanica (sedem kusov). Z keramiky sú zastúpené črepy z tmavo sivej až čiernej jemne plavenej hliny s leštеným povrchom. Výrazný je najmä črep veľmi svetlej terakotovej farby z jemne plavenej hliny s prímesou drobných kamienkov. Fragmenty keramického materiálu potvrdzujú datovanie P. Čaploviča, ktorý otvorenú osadu pod hrádkom radí do doby halštatskej. Miesto nálezu posúva hranicu pomerne rozľahlej otvorenej osady západným smerom. Ohraničenie lokality však bude možné určiť až po vykonaní prieskumnej sondáže.

L i t e r a t ú r a

Čaplovič 1987 - P. Čaplovič: Orava v praveku. Martin 1987.
Pieta 1982 - K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.

NEUE FUNDE VON KULTURDENKMÄLERN IM BEZIRK DOLNÝ KUBÍN. Wegen der Aktualisierung der nationalen Kulturdenkmälern hat das Landesdenkmalamt in Žilina Begehungen von zwei archäologischen Kulturdenkmälern: Dolný Kubín, Teil Veľký Bysterec, Flur Trniny und Sedliacka Dubová, Burgwall Ohrádza durchgeführt. Der Burgwall Trniny befindet sich auf der nordwestlichen Grenze vom Gebirge Oravská vrchovina. Es wird von einer Kalksteinklippe, die Richtung Südwest-Nordost verläuft, gebildet. Am Tag der Begehung waren auf mehreren Stellen sichtliche Spuren nach illegalen Aushüben, am deutlichsten am nordöstlichen Rand der Anlage, wo auf einer Stelle 1x2 m in die Tiefe von etwa 30 bis 40 cm gegraben wurde. Das Scherbenmaterial aus der ausgegrabenen Erde bestand aus grobkörnigem Material wie auch fein geschlemmtem Ton mit anorganischen Beimischungen (neun Stück). Markant ist vor allem ein graubraunes Fragment mit vertikaler geritzter Verzierung. Die Keramik belegt die Ansiedlung des Burgwalls in der Latènezeit. Der Burgwall Ohrádza befindet sich nordöstlich der Gemeinde Sedliacka Dubová neben der Ruine von römisch-katholischer Kirche des Hl. Kosmos und Damian. Auf der offenen Niederlassung unter der Burg etwa 150 m nordwestlich der Kirchenruine wurde eine mit Aushub beschädigte Kulturschicht mit Scherbenmaterial (zwölf Stück) und Lehmbewurf (sieben Stück) festgestellt. Fragmente von Keramik bestätigen die Datierung von P. Čaplovič, der die offene Niederlassung unter dem Burgwall in die Hallstattzeit datiert.

OBHLIADKY STAVEBNÝCH ČINNOSTÍ V ŽILINSKOM REGIÓNE

Martin F u r m a n

1. L i e t a v s k á S v i n n á - B a b k o v, časť L i e t a v s k á S v i n n á (okr. Žilina), dvor rodinného domu Š. Polku č. 256, zvyšky drevenice, novovek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

V mesiaci jún upozornil R. Tain Krajský pamiatkový úrad Žilina (ďalej KPÚ Žilina) na nálezy črepov spred dvanástich rokovktoré sa našli pri výkope žumpy v záhrade rodinného domu. Podľa výpovede nálezcu, sa 1,5 m pod povrchom zachytili zvyšky drevených trámov a ohnisko s veľkým množstvom črepov. Tie mal ich majiteľ istú dobu uložené vo vedre, po čase ich vyhodil na miesto, ktoré si už nepamätal. Pri stretnutí so Š. Polkom dňa 10. 6. 2007 sme urobili obhliadku v mieste, kde nálezy našiel. Keďže išlo o zatrávnenú plochu, žiadne ďalšie nálezy sme na tom mieste nenašli. Bezprostredne od miesta nálezu črepov bola pooraná záhradka, v ktorej sme našli črepy, podľa výpovede nálezcu, identické s tými, ktoré on vykopal. Ide o šesťnásť novovekých črepov z tiel, okrajov a z dna hrncovitých(?) nádob súvisiacich zrejme so zaniknutou drevenicou.

2. Žilina (okr. Žilina), Rosinská cesta, parc. č. 5638/102, ojedinelé nálezy(?), pravek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Na základe telefonického upozornenia pracovníkom AÚ SAV Nitra P. Bednárom o výkopových prácach na stavbe „Hala Kolarits", ku ktorej sa KPÚ Žilina nevyjadroval, autor príspevku uskutočnil obhliadku stavby. Poloha sa nachádza na ľavobrežnej terase potoka Rosinka, medzi Výskumným ústavom a SOU stavebné. V deň obhliadky bola čiastočne stiahnutá ornica do hĺbky cca 15-20 cm z dvoch tretín plochy plánovanej stavby. V smere Z-V sa podložný sediment menil. Kým v západnej časti, bližšie k ceste smerujúcej do Rosiny bola tmavá čistá hnedozem, bližšie k potoku Rosinka sa podložie menilo na riečny štrk. Počas obhliadky boli nájdené tri kusy štiepanej industrie, z toho jedna čepieľka z pazúrika (obr. 36: 1) a jeden črep z hrubozrného materiálu bez výzdoby, zrejme z tela nádoby. Málopočetný a kultúrne nateraz ťažko určiteľný materiál zaraďujeme len rámcovo do praveku. Nové svetlo do určenia bližšieho kultúrneho okruhu môže priniesť predpísaný archeologický výskum.

3. Bitarová (okr. Žilina), poloha Hluchá hora na rozhraní katastra Bitarová a Brezany, pohrebisko(?), pravek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

V súvislosti s predpísaným archeologickým výskumom, KPÚ Žilina uskutočnil obhliadku stavby. Približne 50 metrov východne od vykopanej ryhy pre anténne systémy T-Mobile, juhovýchodne od Hluchej hory boli nájdené povrchovým zberom atypické hrubozrnné, zle vypálené črepy (osem kusov), pravdepodobne z tiel nádob. Vzhľadom k tomu, že črepy boli sústredené na jednom mieste spolu s niekoľkými pieskovcovými kameňmi bez evidentne narušenej kultúrnej vrstvy, je možné predpokladať, že v tomto prípade ide o stopy lužického pohrebiska(?). Na potvrdenie tejto domnienky je nevyhnutné vykonať v tomto mieste zisťovaciu sondáž.

4. Svederník (okr. Žilina), poloha Zariečˇ, sídlisko, pravek - lužická kultúra(?). Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

KPÚ Žilina v súvislosti so stavbou „Obytný súbor - individuálna bytová výstavba - Svederník, technická infraštruktúra" určil sledovanie zemných prác počas výkopov a následne dňa 8. 11. 2007 uskutočnil na základe oznámenia začiatku výkopových prác obhliadku stavby. Navrhovaná stavba sa nachádza v intraviláne obce Svederník. Z východu je pozemok ohraničený komunikáciu Svederník - Dlhé Pole, na severe pokračuje identický terén mierne sa zvažujúci na východ, zo západu sa napája na kopcovitý a zalesnený terén a z juhu ho ohraničuje pozemok bývalej kapustárne. Nakoľko išlo v prvej etape len o osadenie inžinierskych sietí, obhliadka bola zameraná na sledovanie výkopov pre kanalizáciu a vodu. V západnej časti parcely bol obnažený výkop pre vodovod, v profile ktorého bola zachytená evidentná súvislá kultúrna vrstva. Vychádzal z nej hrubozrnný atypický keramický materiál zle zachovaný a početné silno prepálené kusy mazanice (trinásť kusov) s odtlačkami po koloch. Z celkového počtu 35 kusov črepov bol len jeden z okraja nádoby. Pochádza zrejme zo súdkovitej nádoby s rovným okrajom, ktoré sa vyskytujú tak v lužickej kultúre, ako aj v dobe laténskej. Vzhľadom na nekvalitný keramický materiál, často sa rozpadávajúci pri čistení, bez akejkoľvek výzdoby, nie je možné ho nateraz s určitosťou priradiť do konkrétneho obdobia. Nové poznatky pri datovaní materiálu z tejto polohy by mal priniesť predpísaný archeologický výskum.

5. Kotešová (okr. Bytča), poloha Lán JZ od obce, sídlisko(?), obhliadka, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Dňa 19. 11.2 007 KPÚ Žilina dostal upozornenie od mesta Bytča, že v katastri obce Kotešová na pozemku KN č. 1942/5, ktorý je vlastníctvom štátu, prebieha skrývka ornice a následne ťažba štrku. V tejto súvislosti KPÚ Žilina v spolupráci s AÚ SAV Nitra uskutočnili obhliadku výkopov, z ktorej je spísaná zápisnica a podaný podnet na zabezpečenie archeologických nálezov na príslušný stavebný úrad. V severovýchodnej časti parcely, v ktorej sa výkopy realizovali do hĺbky cca 2,5 až 3,0 m bol v profile preseknutý archeologický objekt. Keďže hrozil zosuv štrkového násypu, nebolo možné získať z neho materiál. Na vedľajšej parcele č. 1941 sa povrchovým zberom získalo päť črepov z okrajov a tiel nádob z jemne plavenej hliny s anorganickými prímesami (piesok, sľuda), ako aj dva kusy mazanice. Na základe uvedených skutočností možno predpokladať na tejto polohe stredoveké osídlenie.

6. Kysucké Nové Mesto (okr. Kysucké Nové Mesto), poloha Dlhé Lúky, sídliskové nálezy, obhliadka, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

KPÚ Žilina v súvislosti so stavbou „POOK KYSM INA k OOK Žilina - KNM" určil sledovanie zemných prác počas výkopov. V dňoch 4. a 8. 6. 2007 na základe oznámenia začiatku výkopových prác

uskutočnil obhliadku stavby. Po celej dĺžke vykopanej ryhy pre optický kábel bolo prevažne silné štrkové podložie, v niektorých častiach ílovité. V mieste zhruba 40 metrov od železničnej trate v blízkosti rodinných domov bol v ornici na ílovitom podloží v dĺžke cca 50 až 70 metrov nájdený črepový materiál rámcovo zaradený do neskorého stredoveku a novoveku. Ide o deväť fragmentov z tiel nádob, tri črepy z dien a jeden črep z okraja (obr. 36: 2). Nie je vylúčené, že nálezy súvisia s hospodárskou činnosťou.

7. S o c o v c e (okr. Martin), východne od hradiska Stráža, východný svah (zvažujúci sa na východ), sídlisko, obhliadka, pravek(?), stredovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Etnografické múzeum, Martin.

V súvislosti so sanáciou a záchranou rímskokatolíckeho Kostola Narodenia Panny Márie v Socovciach, zapísaného v ústrednom zozname pamiatkového fondu pod číslom 626/0, pracovníci z KPÚ Žilina a pracoviska Martin uskutočnili obhliadku kultúrnej pamiatky za účelom oboznámenia sa so situáciou. V deň obhliadky bola južne od kostola vo svahovitom teréne terasovite vyhĺbená stavebná jama rozmerov 15x30 m pre stavbu novej modlitebne, ku ktorej KPÚ Žilina nevydal žiadne stanovisko z hľadiska archeológie. Z tohto dôvodu pracovník KPÚ Žilina uskutočnil jej obhliadku. V JZ časti výkopu bol v profile zistený narušený archeologický objekt. Žiadne nálezy sa však nenašli. Pri druhej obhliadke lokality, ku ktorej bol prizvaný aj pracovník AÚ SAV Nitra P. Bednár, sa získal z archeologického objektu črepový materiál z tiel nádob zdobený vlnovkami a vodorovnými ryhami (štrnásť kusov), ktorý možno predbežne datovať do 12.-14. stor. Hĺbka objektu: 120 cm od povrchu, pri hrúbke ornice 50 až 70 cm. Zisťovacím prieskumom na susedných parcelách, ktoré sú v súčasnosti využívané z časti ako orná pôda, sa získal ďalší bohatý keramický materiál (45 kusov) a dva zlomky mazanice nielen zo stredoveku, ale zrejme aj z praveku. Z doterajších poznatkov o osídlení obce Socovce sa vyníma svojou významnosťou priľahlé hradisko Stráža, ktoré podrobne opisuje už Š. Janšák (*1929*, 1-33). Spomína dva komplexy vzájomne súvisiacich a doplňujúcich sa opevnení s trinástimi nádvoriami v dĺžke S-J 2 km, V-Z 800 m. Z nálezov uvádza nôž z pazúrika, črepy z doby halštatskej, laténskej a hlavne z celej plochy hradiska materiál „rozhodne mladší ako je doba hradištná". Z obhliadky získané nálezy zrejme súvisia so susedným polykultúrnym osídlením hradiska. Na základe týchto skutočností, akékoľvek ďalšie zemné práce budú podmienené záchranným archeologickým výskumom.

8. D o l n ý K u b í n (okr. Dolný Kubín), u l. A l e j a S l o b o d y, obhliadka, pravek, lužická kultúra(?). Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Oravský Podzámok.

Na stavbe „Halový objekt pre kolkáreň a bowling Dolný Kubín", kde KPÚ Žilina určil vo svojom stanovisku podmienky oznámenia začiatku výkopových prác a sledovanie zemných prác počas výkopov, boli realizované stavebné práce bez dodržania podmienok stanoviska KPÚ Žilina. Preto dňa 4. 4. 2007 bola uskutočnená obhliadka stavby s nasledovným zistením - stavebné práce vo finálnej fáze vrátane parkovacej plochy a osadenej kanalizácie. Za novostavbou z východnej strany v profile po vykopanej kanalizácii bola narušená kultúrna vrstva, z ktorej vychádzala drobná mazanica a črepový materiál (tri kusy). Nakoľko profil nebol začistený, rozsah kultúrnej vrstvy nebolo možné bližšie vymedziť. Na základe týchto skutočností, KPÚ Žilina podal podnet príslušnému stavebnému úradu na zabezpečenie archeologických nálezov. Z územia Dolného Kubína uvádza *P. Čaplovič* (*1987*, 53) dve lužické pohrebiská. Pohrebisko Dolný Kubín I s rozlohou viac ako 20 000 m^2 priestorovo vymedzuje v intraviláne od dnešného historického cintorína po bývalé vojenské kasárne a na západe až k mostu ponad rieku Oravu. Získaný atypický nezdobený a v ruke vyrábaný črepový materiál možno rámcovo zaradiť do praveku, avšak v súvislosti so spomínaným lužickým pohrebiskom, ktoré zasahuje podľa P. Čaploviča aj do stavby bývalých kasární, na mieste ktorom stojí predmetná stavba, je možné materiál priradiť k lužickej kultúre. Toto tvrdenie by mohla spochybniť skutočnosť, že okrem keramického materiálu bola nájdená aj mazanica, ktorú možno spájať skôr so sídliskovou vrstvou.

L i t e r a t ú r a

Čaplovič 1987 - P. Čaplovič: Orava v praveku. Martin 1987.

Janšák 1929 - Š. Janšák: Slovenské hradiská z doby halštatskej. Sborník muzeálnej Slovenskej spoločnosti, Roč. 13, 1929, 1-33.

VERFOLGUNG DER BAUARBEITEN IN DER ŽILINA-REGION. Der Autor des Beitrags präsentiert Ergebnisse der Begehungen in der Žilina-Region, die mi den Bauarbeiten zusammenhängen. Aus dem Žilina Bezirk registriert er vier Fundstellen, aus den Bezirken Bytča, Kysucké Nové Mesto, Dolný Kubín und Martin je eine Fundstelle. Außer der Lokalität im Gemeindebereich von Dolný Kubín

geht es um neue, bis jetzt unbekannte archäologische Fundstellen. Das Scherbenmaterial stammt aus mehreren Zeitetappen der Vorgeschichte, Mittelalters und Neuzeit. In Lietavská Svinná-Babkov, Teil Lietavská Svinná wurden auf dem Grundstück von Š. Polka neuzeitliche Scherben, die wahrscheinlich mit dem ehemaligen Blockhaus zusammenhängen, gefunden. Auf der Grenzfläche der Gemeinden Bitarová und Brezany „südöstlich von Hluchá hora" wurden bei der Verfolgung der Furche für das Lichtleitkabel Scherben, die mit einem Lausitzer-Gräberfeld(?) zusammenhängen können, gefunden. In Žilina - Rosinská cesta (Straße) ist auf der Parzelle des geplanten Neubaus Spaltindustrie und eine vorgeschichtliche Scherbe zum Vorschein gekommen. Die Funde wurden ungefähr in die Vorgeschichte eingegliedert. Bei den Aushubarbeiten für die Wasserleitung neuer Familienhäuser in der Gemeinde Svederník (Bez. Žilina), Flur „Zarieč", hat man wahrscheinlich der Lausitzer-Kultur angehörtes Scherbenmaterial und Lehmbewurf entdeckt. Im Katastergebiet der Gemeinde Kotešová (Bez. Bytča), Flur „Lán", südwestlich der Gemeinde, sind Funde, die wahrscheinlich mit der mittelalterlichen und neuzeitlichen Ansiedlung zusammenhängen, aufgetreten. In Kysucké Nové Mesto (Bez. Kysucké Nové Mesto), Flur „Dlhé Lúky", wurden bei dem Aushub der Furche für das Lichtleitkabel Siedlungsfunde aus Mittelalter und Neuzeit festgestellt. Bei der Begehung eines Neubaus in der Gemeinde Socovce (Bez. Martin), östlich des Burgwalls, war in dem Ostabhang ein beschädigtes Objekt aus dem 12-14. Jh. freigelegt, aus dem Keramikfragmente gewonnen wurden. Auf den umliegenden Parzellen wurden bei der Begehung außer mittelalterlichen auch vorgeschichtliche Scherben gefunden. In Dolný Kubín (Bez. Dolný Kubín), auf der Straße Aleja Slobody bei einem Neubau hat man eine gestörte Kulturschicht wahrscheinlich der Lausitzer-Kultur mit Scherbenmaterial und kleinen Lehmbewurfbrocken erfasst.

NOVOVEKÁ FAJKA ZO STARHRADU

Martin F u r m a n - Branislav V e č e r í k - Marián Č u r n ý

V a r í n (okr. Žilina), hrad S t a r h r a d, opevnené sídlo, ojedinelý nález, novovek (18. stor.), uloženie nálezu: Lucia Kubalová, Ekoskanzen, Lietavská Svinná 260.

V roku 2007 poskytla L. Kubalová z Lietavskej Svinnej na spracovanie hlinenú fajku, ktorú našla na Starhrade v auguste roku 2000. Miesto nálezu fajky sa podľa nálezkyne nachádza približne štyri metre od prvého zachovaného múru pred vstupom do hradného areálu, ktorý je orientovaný kolmo na rieku Váh. Zrejme ide o múr obvodovej hradby SV predhradia.

Charakteristika nálezu: ide o fajku vyrobenú ručne ale v dvojdielnej forme z bielej kaolinitickej hliny. Fajka bola vypálená dotvrda v oxidačnom prostredí a má dobre slinutý črep. Steny hlavičky sú poškodené zrejme ako dôsledok používania a rovnako poškodená, ale sekundárne je aj trúbeľka. Súdkovitá podstava hlavičky a relatívne krátka trúbeľka by mohli svedčiť o tom, že ide o staršiu fajku, t. j. z 18. stor. Orientačná je jej podobnosť s fajkami tzv. tureckého typu, najmä v plastickej výzdobe. Tá je umiestená na dolných bočných stranách hlavičky a predstavuje kvet so siedmymi lupeňmi. Napriek tomu, že sa fajka nezachovala kompletná, zrejme neniesla pečiatku výrobcu. Doba jej výroby podľa všetkého spadá ešte do obdobia zakazovania fajčenia a výroby fajok, čo sa prejavilo v absencii značiek výrobcov, pričom k zmene došlo pred koncom 18. stor. (obr. 37).

Starý Hrad, alebo Starhrad založený v 13. stor. pravdepodobne rodom Balašovcov bol v priebehu stáročí (až do 17. stor.) postupne dostavovaný do podoby rozsiahleho renesančného opevneného sídla s diferencovanou obytnou zložkou, opevnením a hospodárskym zázemím. Poslednými majiteľmi obývaného hradu boli Pongrácovci ešte na začiatku 18. stor., avšak ich záujem o hrad úplne skončil v polovici 18. stor. a opustená stavba sa zmenila na ruiny. Nález fajky patrí práve do obdobia, kedy hrad postupne prestáva plniť svoju funkciu a postupne chátra.

NEUZEITLICHE PFEIFE AUS STARHRAD. Varín (Bez. Žilina), Burg Starhrad, befestigter Sitz, Einzelfund, Neuzeit (18. Jh.), Aufbewahrung des Fundes: Lucia Kubalová, Ekoskanzen Lietavská Svinná 260. Im Jahr 2007 hat die Finderin eine Tonpfeife, die sie auf Starhrad im August 2000 gefunden hat, zur Verfügung gestellt. Fundstelle - wahrscheinlich bei der Umfangsmauer der nordöstlichen Vorburg. Es geht um eine Handgefertigte Pfeife, die aber in einer Zweiteilform, aus weißem Kaolin hergestellt wurde. Fassförmige Grundfläche vom Kopf und relativ kurzes Pfeifenrohr (Abb. 37) könnten von einer älteren Pfeife zeugen, das heißt aus dem 18. Jh. Sie hat bestimmte Ähnlichkeiten mit den Pfeifen des sog. türkischen Typs, vor allem was die plastische Verzierung angeht. Ihre Herstellung

fällt anscheinend noch in die Zeit, wann Pfeifen und ihre Herstellung noch verboten waren, was sich an der Abwesenheit eines Herstellungsstempels widerspiegelt. Zur Änderung kam es erst vor dem Ende des 18. Jh.s.

VÝSKUM V OBJEKTE A AREÁLI MLYNSKÉHO BASTIÓNU V KOŠICIACH

Dárius G a š a j - Peter T a j k o v

K o š i c e, časť S t a r é m e s t o (okr. Košice I), poloha M l y n s k ý b a s t i ó n, pamiatkový výskum, nálezy zaniknutej fortifikačnej architektúry, výrobných objektov, drobných predmetov, 14.-19. stor. Uloženie nálezov: Východoslovenské múzeum, Košice.

V mesiacoch máj-september 2007 prebiehal pamiatkový archeologický výskum v objekte a areáli tzv. Mlynského bastiónu. Jeho prvoradou úlohou bolo zistiť a definovať pásma opevnenia mesta, a v súčinnosti s architektonicko-historickým výskumom upresniť stavebno-historický vývoj zapísaných pamiatkových objektov - Bastiónu, Laboratória, priekopového múra a ďalších historických objektov, nachádzajúcich sa v dotknutom areáli. K týmto stanoveným úlohám archeologický výskum priniesol konkrétne výsledky, ktoré z časti potvrdzujú a v mnohých smeroch doplňujú doterajšie poznatky o vývoji opevnenia v severnej časti mesta Košice.

Kontraeskarpa vnútorného pásma opevnenia mala parametre - hrúbka muriva 110-120 cm, hĺbka založenia 4,90 cm od povrchu terénu. Nachádza sa vo vzdialenosti 40 metrov od uličnej čiary Kasárenského námestia, resp. 18 metrov od súčasného oplotenia pozemku. Prebieha v južnej časti dotknutého areálu. V dĺžke 33 m (od plota bývalých kasární) vedie v smere približne V-Z, potom sa v tupom uhle lomí a v dĺžke 9,5 m pokračuje JV smerom (pod zbúraným novovekým objektom) k oploteniu. Priestor južne od jej základov až k oploteniu je pásmom bývalej, zasypanej vnútornej priekopy opevnenia, ktorú možno presne identifikovať na historických plánoch opevnenia mesta. Výskum kontraeskarpy, napriek jej odkrytiu až k základovej škáre nepriniesol nálezový materiál k jej presnejšiemu datovaniu. Predpokladá sa, že priekopa bola budovaná spolu s parkánovou hradbou v období od konca 14. až začiatku 15. stor.

V druhej polovici l5. stor. sa začalo budovať vonkajšie pásmo opevnenia mesta. Jeho výstavba sa kladie už do obdobia rokov 1461-1471, prípadne po roku 1484, kedy kráľ Matej Korvín odpúšťa Košičanom daň, aby ich podporil v stavbe hradieb. Výskum v areáli Mlynského bastiónu zachytil celý priebeh hradby tohto opevnenia, ktoré malo v SV nároží vybudovanú vežu, otvorenú zo strany mesta. Východná časť opevnenia (východne od veže, dĺžka 31 m), ktorá je pokračovaním dodnes stojaceho krátkeho úseku hradby pri kine Úsmev, sa pripájala na SV nárožie (pilier) veže, západná časť opevnenia (dĺžka 22 m) vychádzala z JZ nárožia veže.

Veža. V pôdoryse mala tvar štvorca s rozmermi 660x660 cm, s vnútornou svetlosťou 420x570 cm. Bola vybudovaná, podobne ako hradba opevnenia, z lomového, riadkovaného kameňa (prevažne fylitov). Jej nivelitu, v hĺbke 270 cm tvorila maltová dlážka, nad ktorou sme našli drobné železné predmety: zlomky praciek kruhového a obdĺžnikového tvaru, lyžičku a iné úlomky. Vežu pravdepodobne ešte koncom 15. stor., resp. na začiatku 16. stor. prebudovali na bránu.

Brána. V južnej vstupnej časti brány boli do bočných stien pôvodnej veže sekundárne zamurované masívne kamenné okopníky. Vo vonkajšej vstupnej časti brány (SZ nárožie) bol do kamenného muriva pôvodnej veže vmurovaný tehlový výstupok, v ktorom boli zrejme vsadené kamenné články portálu brány, tiež kamenná konzola s polkruhovitým žľabom, o ktorej predpokladáme, že bola tiež jej súčasťou. Konzola vystupovala zo základu čela veže a bola s ním previazaná. Čiastočne odlišná situácia sa zistila v SV nároží objektu, kde podobný tehlový výstupok bol neskôr súčasťou mladšej stavby objektu, súčasnej s tehlovou dlažbou, ktorú sme zistili v superpozícii nad kamennou dlažbou brány. Komplikovanú nálezovú situáciu, pod súčasnou priečkou objektu Laboratória sme z bezpečnostných dôvodov nemohli odkryť do jej detailov. V murive západnej steny veže boli vybudované dve strieľne (pre hákovnice), ktoré mali tehlové ostenie a žľab pre konštrukciu uzáveru strieľne. Východná stena takéto strieľne nemala, v medzipásme opevnenia neboli potrebné.

V tejto etape bol objekt omietnutý v interiéri, a tiež aj z exteriéru, kde bol zdobený rustikou, ktorú architektonicko-historický výskum odkryl aj na druhom nadzemnom podlaží objektu. Nivelitu vstupu brány tvorila kamenná dlažba v hĺbke 190-200 cm, vybudovaná na vrstve štrku, v ktorej sme zistili zvyšky žľabu na odvod dažďovej vody, pozostávajúceho z kameňov a malty. Podľa dokumentovanej nivelity dlažba v interiéri brány (208,56 m n. m.) bola zrejme súčasná s kamennou dlažbou v exteriéri (namerané hodnoty 208,56-208,80), ktorú sme zachytili na viacerých miestach medzi kontraeskarpou vnútorné-

ho pásma a hradbou vonkajšieho pásma opevnenia. K etape brány priraďujeme aj základy kamenného múra, ktorý zamedzoval prístup do priestoru medzi vnútorným a vonkajším opevnením, východne od brány. Tento múr sa pripájal ku kontraeskarpe a k JV nárožiu brány.

Pri západnej stene veže (brány) bol výskumom v hĺbke troch metrov odhalený fragment kamenného múra, ktorý bol primurovaný k pilieru veže. Jeho prípadná interpretácia ako zvyšku ušnice typovo staršieho bastiónu, vzhľadom na rozsah odkrytia ostáva zatiaľ otázna.

Zánik brány súvisel nepochybne s výstavbou bastiónového opevnenia v roku 1566, kedy brána stratila svoju funkciu. Pred výstavbou tohto opevnenia sa realizovali rozsiahle zemné práce, spojené so zasypaním vonkajšej priekopy a ďalším navŕšením terénu navážkami zeminy severne od vonkajšieho pásma opevnenia. Zlomky keramiky získané z týchto navážok svojim charakterom, svetlozeleným glazovaním odpovedajú obdobiu výstavby bastiónu.

Laboratórium. Budova objektu vznikla prístavbami k telesu ešte stojacej brány. V prvej etape postavili prístavbu k jej východnej a južnej stene. Túto etapu podľa našej mienky najvýstižnejšie datuje goticko-renesančný portál vo východnej stene objektu, odkrytý pri architektonickom výskume v závere prebiehajúceho archeologického výskumu. Archeologický výskum predtým priniesol dva závažné poznatky. Základy južnej steny prístavby presekávali staršiu kamennú dlažbu v exteriéri brány a základy východnej steny prístavby prekryli základ kamenného múra, ktorý sa napájal na JV nárožie brány a uzatváral prístup do priestoru medzi vnútorným a vonkajším opevnením. V závere výskumu boli pri východnej stene Laboratória, nad zisteným goticko-renesančným portálom zachytené zvyšky kamenného muriva, rozrušeného nad ním prebiehajúcou kanalizáciou, ktoré možno interpretovať ako zvyšky schodov vedúcich k portálu.

V 18. a najmä v 19. stor. objekt prešiel rozsiahlymi prestavbami, pri ktorých bola dobudovaná severná časť Laboratória a pod južnou časťou bola vybudovaná pivnica. Archeologický výskum preukázal, že pivnica bola budovaná z tehál so značkami ET, pochádzajúcimi z konca 19. stor. V tomto období budova dostala aj dnešnú fasádu. V severnej prístavbe archeologický výskum zachytil jej dlažbu, budovanú zo štvorcových hlinených dlaždíc a neznačených tehál.

Objekt Laboratória dokumentujú mapy opevnenia mesta 18. stor., v rozsahu jej južnej prístavby, ktoré ho označujú ako delostrelecké Laboratórium. Archeologický výskum k tejto funkcii objektu priniesol mimoriadne závažné poznatky i nálezy.

V priestore bývalej brány, v jeho SZ časti sme objavili výrobný objekt - zvyšok pece na tavenie medi. Niveletu tohto objektu tvorila tehlová dlažba, v hĺbke 100 až 140 cm, zachovaná v súvislej vrstve v SV časti objektu, ktorá sa primkýnala k murivu, ktoré bolo vsadené do pôvodnej vstupnej časti brány. Pec mala kamenné základy a tieto porušovali kamennú dlažbu brány a aj maltovú dlážku pôvodnej veže. V tehlovej konštrukcii pece sme zachytili priestor so železným roštom a systém prieduchov vzduchu - kanálikov potrebných pre reguláciu teploty. Medzi tehlami sme našli drobné úlomky vytavenej medi, ktoré sa do ich škár dostali v roztavenom stave. S pecou pravdepodobne súviseli tehlové schody, ktoré sme zachytili v JZ časti objektu. Táto časť objektu (pod súčasnou priečkou budovy), žiaľ nemohla byť zo statických dôvodov kompletne doskúmaná. V zásype bývalej brány, nad tehlovou dlažbou, sme našli pozoruhodné doklady o výrobe delostreleckej munície, najmä zlomky dutých delových gulí a hlinených foriem na ich výrobu, pre ktoré nepoznáme zatiaľ analógie. Zlomky týchto foriem sme našli aj pod dlažbou severnej prístavby laboratória, ktoré po zhodnotení nálezov budú akiste jedným z ďalších prostriedkov k datovaniu spomínanej dlažby a severnej prístavby.

Datovanie zachytených zvyškov pece je zatiaľ otázne. Vzhľadom na nivelitu tohto objektu a nálezov nad tehlovou dlažbou však predpokladáme, že vznikol pravdepodobne už v druhej polovici 16. stor. Podobný stavebný materiál, z akého bol postavený, sme zachytili tiež v pivnici Laboratória, kde tento bol použitý na stavbu funkčne nám zatiaľ bližšie neznámeho tehlového objektu, ktorý bol pristavaný k múru patriacemu etape brány. Tehlový objekt ležal v superpozícii pod murivom južnej prístavby Laboratória.

Bastión. Archeologický výskum v exteriéri a interiéri dnešnej stavby sa sústredil hlavne na zistenie prípadných vnútorných priestorov, ktoré mohli byť súčasťou tohto bastiónu. Tento predpoklad sa nepotvrdil, naopak, výskum jednoznačne preukázal, že bastión pozostával z mohutných obvodových múrív (čelných a bočných) ktoré boli z vnútornej strany prisypané hlinou. Preskúmali sme dve nárožia bastiónu (č. I a II), ktoré boli armované až po základové murivo, a ktoré boli zasypané až trojmetrovou vrstvou zeminy a stavebných sutín. Základové murivo malo výrazný odskok z vnútornej i vonkajšej strany a pozostávalo z liatej zmesi lomového kameňa a malty. Dôležitým výsledkom výskumu je identifikácia pôvodného pôdorysu bastiónu. Podarilo sa nám zachytiť jeho zaniknutý južný bok a zvyšok muriva západného boku bastiónu. Južný bok bastiónu, odkrytý v základe, sa pripájal k hradbe vonkajšieho pásma opevnenia. Pripojenie západného boku bastiónu k tejto hradbe sa nám nepodarilo zachytiť,

pretože toto miesto lokality bolo zničené exploatáciou kameňa a zasypané odpadom úlomkov kameniny, pochádzajúcej z manufaktúry. Výskum pre datovanie bastiónu nepriniesol relevantný archeologický materiál. Základy stavby boli zapustené do sterilného geologického podložia - štrku.

Súčasťou bastionóvého opevnenia bola hradba, vybudovaná v línii pôvodnej kurtiny vonkajšieho pásma opevnenia, západne od bastiónu. Táto hradba bola výrazne zosilnená, pristavaním zošikmeného čela, ktoré znásobilo hrúbku jej nadzákladového muriva až na 170 cm.

Priekopa vonkajšieho pásma opevnenia a kontraeskarpa. Priekopu sme skúmali neúplnými rezmi, keďže v jej pásme, na severnej i východnej strane od bastiónu prechádza vedenie elektriny vysokého napätia. Sonda na východnej strane priekopy potvrdila, že bola zasypaná novovekými stavebnými navážkami a smetím a tieto navážky prekryli z časti aj nadzákladové murivo bastiónu. Priekopa bola vyhĺbená do sterilného ílovito- piesčitého podložia. Hĺbka jej prehĺbenia od základového muriva bastiónu (n. v. 206,40 m) bola necelé dva metre (n. v. 204.80 m). Priekopa bola ukončená kontraeskarpou. Jej murivo je dodnes zachované nad súčasným terénom (n. v. 207,47 m) v uličnej čiare Štefánikovej ulice. Základy (základová špára n. v. 205,45 m) boli zapustené už do z časti zasypanej priekopy. Šírka priekopy od nárožia bastiónu po kontraeskarpu mala 17,5 metra. Priekopa pred čelnou stenou bastiónu bola nepochybne širšia, ale jej šírku nepoznáme, keďže na tejto strane sme jej kontraeskarpu nezistili. V uličnej čiare ulice, v predpokladanej línii aj kontraeskarpy sme zachytili iba zvyšky základov novovekých domov.

L i t e r a t ú r a

Gašaj/Ďurišová 2009 - D. Gašaj/M. Ďurišová: Výsledky archeologického výskumu mestského opevnenia v Košiciach. Historica Carpatica 38, 2007, 2009, 41-58.

Lichner 1964 - J. Lichner: Stavebný charakter mestských hradieb a opevnení na Slovensku. Vlastivedný časopis 1964, 1-12.

GRABUNG INNEN DER MÜHLENBASTION UND IHRER UMGEBUNG IN KOŠICE. Košice, Flur Mühlenbastion, Denkmalgrabung, Funde: ehemalige Befestigung, Herstellungsobjekte, Kleingegenstände, 14.-19. Jh. Aufbewahrung der Funde: Ostslowakisches Museum, Košice. Bei der Grabung in der Anlage und im Objekt der sog. Mühlenbastion in Košice wurden Befestigungslinien im nordöstlichen Stadtteil festgestellt und definiert. Entdeckt wurde hier eine „Kontereskarpe" der inneren Befestigungslinie. Ihre Ausmaßen: Mauerbreite 110-120 cm, Tiefe der Einlassung 4,90 cm von der Terrainebene. Sie-er verläuft im Südteil der Anlage in der Länge von 33 m Richtung Osten-Westen, dann biegt sie sich im stumpfen Winkel und führt 9,5 m weiter Richtung Südost. Es wird angenommen, dass der Graben zusammen mit der Parkan-Mauer am Ende des 14. bis Anfang 15. Jahrhundert gebaut wurde. Die Grabung erfasste auch den ganzen Verlauf der Außenbefestigungsmauer der Stadt aus dem Ende des 15. Jahrhundert, die auf der nordöstlichen Ecke einen Turm, geöffnet von der Stadtseite, hatte. Der Turm hatte einen quadratischen Grundriss mit Ausmaßen 660x660 -Mm, mit einer Innenweite von 420x570 cm. Er wurde, ähnlich wie die Befestigungsmauer, aus Bruchstein-Mauerwerk, gebaut. Ihre Nivelette bildete in der Tiefe von 270 cm ein Mörtelboden, über dem wir einige Kleinfunde wie kreisförmige und rechteckige Schnallenfragmente, Löffel und andere Eisenfragmente fanden.

Der Turm war wahrscheinlich noch am Ende des 15. Jahrhunderts, bzw. am Anfang des 16. Jahrhunderts zu einem Tor umgebaut. Im südlichen Eingangssteil waren in die Seitenwände des ursprünglichen Turmes sekundär massive Eckschutzsteine eingebaut. Im äußeren Eintrittsteil (nordwestliche Mauerecke) wurde in die ursprüngliche Steinmauer eine Steinkonsole mit halbkreisförmiger Rinne eingemauert. In die Westwand wurden zwei Schießscharten mit Ziegelgewänden gemacht. In dieser Etappe war das Objekt im Außenbereich wie auch im Innenbereich, den eine Rustika schmückte, verputzt. Eine Rustika hat die Grabung auch am zweiten Stock des Objekts freigelegt.

Das Gebäude des sog. Laboratoriums entstand durch Zubau zum noch stehenden Tor. In der ersten Etappe wurde ein Zubau zu seiner östlichen und südlichen Wand mit gotisch-renaissancezeitlichem Portal gebaut. Im Abschluss der Grabung wurden bei der Ostwand des Laboratoriums, über dem erfassten Portal, Reste einer Mauer erfasst. Sie waren mit über ihm verlaufender Kanalisation beschädigt. Sie können als zum Portal führende Stiege interpretiert werden.

Im 18. und vor allem im 19. Jahrhundert haben am Objekt große Umbauungen stattgefunden, wobei der Nordteil vom Laboratorium zu Ende gebaut wurde. Unter dem Südteil entstand ein Keller. Im Bereich des ursprünglichen Tors, in seinem Nordwestteil, haben wir ein Herstellungsobjekt - Rest eines Ofens zum Kupferschmelzen - entdeckt. Die archäologische Grabung im Außenbereich und Innenbereich der Bastion hat sich vor allem auf die Feststellung eventueller Innenbereiche, die ihr Bestandteil sein könnten, konzentriert. Diese Annahme hat sich nicht bestätigt. Umgekehrt, die Grabung hat ein-

deutig bewiesen, dass die Bastion aus massiven Umfangsmauern (frontalen und seitlichen) bestand, die von der Außenseite mit Erde beigeschüttet waren. Ein wichtiges Ergebnis der Grabung ist die Identifikation des ursprünglichen Grundrisses der Bastion. Es ist uns gelungen ihren Südblock und Mauerreste vom Westblock der Bastion zu erfassen. Der in Fundamenten freigelegte Südblock hat sich der Mauer der Außenbefestigung angeschlossen.
Den Graben der Außenbefestigungslinie haben wir mit unvollständigen Schnitten untersucht. Der Graben war in einen sterilen tonsandigen Boden eingetieft. Von der Fundamentmauer der Bastion war er fast 2 m tief. Der Graben war mit einer Kontereskarpe abgeschlossen. Ihre Mauer ist bis heute über dem gegenwertigen Terrain in Štefánikov Straße erhalten. Der Graben war von der Bastionsecke bis zu Kontereskarpe 17, 5 Meter lang. Der Graben vor der Frontalwand der Bastion war zweifelloss breiter, aber wir kennen seine Breite nicht, weil wir auf dieser Seite sein Gegengraben nicht festgestellt haben. In der Straßenlinie, in der angenommenen Linie der Kontereskarpe haben wir Fundamente von neuzeitlichen Häusern festgestellt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA POŠTOVEJ ULICI V BARDEJOVE

Peter Harčar

Bardejov (okr. Bardejov), Poštová ul. 3, parc. č. 844/2, predstihový sondážny archeologický výskum, stredovek a novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Rozsahom neveľký archeologický výskum na Poštovej ulici v Bardejove bol realizovaný v súvislosti s realizáciou novostavby v MPR Bardejov. Dvoma sondami orientovanými v smere S-J boli zachytené kultúrne vrstvy od obdobia neskorého stredoveku až po súčasnosť. V severovýchodnej časti sondy I/2007 bol zachytený objekt 1, z ktorého pochádza keramický materiál z polovice 16. stor., v južnej bola zachytená novoveká odpadová jama s množstvom kachlíc a keramiky, nad ktorou sa nachádzalo torzo vnútornej priečky, dnes už neexistujúceho domu. Spodné, výrazne prepálené vrstvy boli na základe nálezov datované do obdobia neskorého stredoveku. Prevažná časť parcely bola pokrytá vrstvou škváry, ktorá slúžila ako podklad pre drevenú podlahu v minulosti jestvujúcej stavby. Sonda II/2007 obsahovala početný keramický materiál (ide najmä o hrncovité tvary), koncentrovaného najmä v objekte 5 - starší novovek. Aj napriek neveľkému sondážnemu rozsahu, výskum priniesol ďalšie výsledky, ktoré doplňujú poznanie života stredovekého a rannonovovekého mesta Bardejov.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF POŠTOVÁ STRASSE IN BARDEJOV. Bardejov (Bez. Bardejov), Poštová Str. Nr. 3, Parzelle Nr. 844/2, präventive archäologische Grabung, Mittelalter - Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Landesdenkmalamt Prešov. Kleine archäologische Grabung auf der Poštová Str. in Bardejov wurde im Zusammenhang mit einem Neubau im Denkmalschutzgebiet von Bardejov durchgeführt. Zwei Richtung Norden-Süden orientierte Schnitte erfassten Kulturschichten von Mittelalter bis Gegenwart. Trotz kleinem Ausmaß hat die Grabung weitere Ergebnisse gebracht, die Erkenntnisse über das Leben in der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Stadt Bardejov ergänzen.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA V MAJCICHOVE

Joachim Henning - Matej Ruttkay

Majcichov (okr. Trnava), poloha Hradište (miestny názov Várhely), sídlisko, doba halštatská, hradisko, včasný stredovek, systematický výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V letných mesiacoch sa uskutočnil ďalší ročník letnej školy archeológie organizovanej Johan Wolfgang Goethe-Universität vo Frankfurte nad Mohanom a Archeologickým ústavom SAV v Nitre. Okrem iných aktivít sa v Majcichove pokračovalo vo výskume sondy otvorenej už v roku 2005 (*Ruttkay/Henning/Fottová 2007*). V tom roku sa ukázalo, že reálny priebeh vlastného telesa valu je pod úrovňou povrchu mierne odlišný od zdanlivého priebehu valu na povrchu. Z tohto dôvodu bolo potrebné sondu č. V rozšíriť a mierne zmeniť jej orientáciu. Sonda sa v dĺžke 35 m rozšírila na 4,0-4,3 m a jej orientácia sa mierne upravila tak, aby bola smerovaná kolmo na priebeh valu. Následne sa ešte sonda v užšom profile predĺžila o štyri, resp. päť metrov s cieľom zachytenia priekopy.

Sonda je situovaná v severnej časti lokality - v severnom rohu opevnenia, a to v mieste, kde začína ohyb valu. Vzhľadom na rozsiahle deštrukčné vrstvy nebolo možné od počiatku presne identifikovať smerovanie priebehu valu (ani z leteckých snímok, a ani z geofyzikálnych meraní). Táto časť hradiska je aj v miestnej tradícii označovaná ako hrad a je najvyššie položenou časťou hradiska. Plán vyhotovený v roku 1961 počas výskumu B. Chropovského (*1978*) potvrdzuje najvyššie zachovanie valu. Pred zrovnaním plochy s okolitým terénom asi val uchránilo bezprostredné susedstvo lesného porastu a blízkosť koryta potoka.

Výskum spresnil poznatky získané v rokoch 2005-2006 a zároveň priniesol mnohé nové informácie. Po prvý krát sa podarilo zachytiť aj nedeštruovanú časť čelného kamenného múru (obr. 103: 1-3). Jeho šírka je v tejto časti 240-250 cm a na vonkajšej strane sú ukladané veľké kamenné bloky, ktoré smerom dovnútra nahradzujú menšie kamene. Vonkajšia stena je vzorne lícovaná a zachovaná do výšky 55 cm. Pred múrom na vonkajšej strane sa zachovali štvorice kolov zapustené v jednej jame, ktoré pravdepodobne podopierali stenu. Nachádzali sa približne v dvojmetrových odstupoch. Sústava kolov je vždy spojená dvojicou trámov tiahnucich sa priečne pod valom, a boli uložené v rozostupoch 180-200 cm. Tieto držia/zväzujú celé teleso valu a prechádzajú až do vnútornej plochy hradiska. Medzi týmito „tiahlami" sa na oboch stranách zvislej debnenej steny, nachádzajú aj zvislé koly s priemerom 30-35 cm (zapustené do hĺbky 80-90 cm pod úrovňou terénu), spevňujúce vnútornú drevenú stenu - debnenie. Celé teleso valu ležalo na rošte pozostávajúcom z vodorovne uložených brvien.

Zachytila sa aj časť vnútorného debnenia valu v originálnej pozícii a pomerne veľký počet zhorených trámov v deštruovanej polohe smerom dovnútra hradiska (obr. 103: 4-6). Zachovaná šírka použitých dosák/brvien sa pohybovala v rozmedzí 8-32 cm a ich hrúbka od 2 do 12 cm. V niektorých prípadoch sa objavila aj guľatina. Zachovanú výšku steny možno v teréne sledovať až do výšky 95 cm od pochôdznej úrovne. Deštruované vodorovné trámy sú rozsypané v dĺžke do približne 300 cm, čo by celkove mohlo zodpovedať pôvodnej výške valu, t.j. minimálne 300 cm.

Na vnútornej strane hradiska sa v horných vrstvách valovej deštrukcie objavila aj skupina kameňov, ktorá by mohla byť pozostatkom hornej časti pôvodného valu. Tieto kamene sa nachádzali približne 9 až 12 m od vonkajšej plenty valu. Z tohto údaju bude možné v budúcnosti modelovať pôvodnú výšku kamennej plenty. Jednoznačná súvislosť s plentou však nie je preukázaná.

Val tak pozostával z vonkajšej kamennej plenty, vnútorného vodorovného debnenia a medzipriestorom vyplneným hlinou - najmä žltým ílom. Vlastné teleso valu bolo previazané priečnymi drevenými tiahlami uloženými vo dvojiciach na úrovni terénu, na vonkajšej strane valu (kamennej plenty) ukotvenými štvoricou kolov a na vnútornej strane valu (pred a za výdrevou) mohutným výrazne zahĺbeným kolom. Konštrukcia sa na jednej strane javí ako pomerne komplikovaná, na strane druhej pomerne málo odolná proti rôznym druhom erózie, čo by naznačovalo krátkodobejšie fungovanie opevnenia.

Priekopa, resp. zostrmené riečne rameno sa nachádzala približne 6-8 m od vonkajšieho líca valu. Nie je vylúčené, že dôvodom bola prístupová komunikácia do hradiska, ktorá mohla viesť pomedzi val a priekopu.

Z dobre zachovaných zuhoľnatených driev sa odobrali vzorky na dendrochronológiu. Množstvo a najmä počty zachovaných letokruhov naznačujú, že by konečne mohlo dôjsť k zadatovaniu rúbania dreva použitého na konštrukciu valu.

Na vonkajšej strane - pred i na vale sa preskúmali aj včasnostredoveké jamovité objekty. Dôležité je superpozičné spresnenie polohy objektu 1 (obr. 104). Jednoznačne sa ukázalo, že sa čiastočne nachádza pod deštrukciou kamennej plenty, t.j. zanikol a bol zasypaný pred zrútením plenty. Táto situácia, ako aj povrchové prieskumy v severnom a západnom predpolí valu dokázali, že pred samotným opevnením sa tu rozkladala otvorená osada väčšieho rozsahu, ako neskôr vybudované hradisko.

Medzi sporadickými nálezmi sa objavuje keramika, zvieracie kosti, zlomky železných predmetov a ojedinelo bronzové krúžky a hlinené prasleny.

Praveké osídlenie je reprezentované objektmi z doby halštatskej a sporadickými nálezmi z mladšej doby kamennej. V objektoch sa okrem keramiky a zvieracích kostí nachádzali aj korálky (žlté s modrými očkami, zelené s modrými očkami a modré), prasleny, zvieracie kosti a trojboký bronzový hrot šípu (obr. 105).

Výskum priniesol nové poznatky o konštrukcii valu (obr. 106), ako aj o osídlení polohy. Aktivity letnej školy archeológie budú prebiehať aj v budúcom roku.

L i t e r a t ú r a

Chropovský 1978 - B. Chropovský: Majcichov, okres Trnava. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku, Bratislava 1978, 123, 124.

Ruttkay/Henning/Fottová 2007 - M. Ruttkay/J. Henning/E. Fottová: Druhá sezóna zisťovacieho výskumu včasnostredovekého hradiska v Majcichove. AVANS 2005, 2007, 171-173.

GRABUNG DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS IN MAJCICHOV. Majcichov (Bez. Trnava), Flur Hradište, Siedlung, Hallstattzeit, Burgwall, Frühmittelalter, systematische Grabung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. In den Sommermonaten fand wieder die Sommerschule der Archäologie, organisiert von der Johan-Wolfgang Goethe Universität in Frankfurt am Main und dem Archäologischen Institut SAW in Nitra, statt. Außer anderen Aktivitäten wurde die Untersuchung der Grabungsfläche aus dem Jahr 2005 fortgesetzt (Ruttkay/Henning/Fottová 2007). Zum ersten Mal ist es gelungen auch einen nicht beschädigten Teil der Frontalmauer zu erfassen (Abb. 103). Ihre Breite ist in diesem Teil 240-250 cm. Auf der Außenseite befinden sich große Steinblöcke, die Richtung Innen durch kleinere Steine ersetzt werden. Der gesamte Wall lag am Rost gebildet von horizontal gelegten Balken. Der Wall (Abb. 103) bestand aus äußerer Steinblende, innerer horizontaler Schalung und einem Zwischenraum ausgefüllt mit Lehm - vor allem gelben Ton. Der eigene Wallkörper war mit queren doppelten Verbindungsbalken umgebunden, die auf der Außenseite das Walls (Steinblende) mit vier Pfosten und auf der Innenseite (vor und hinter der Schalung) mit einem mächtigen tief eingelassenen Pfosten befestigt waren. Die Konstruktion scheint einerseits ziemlich kompliziert zu sein, auf der anderen Seite ziemlich wenig widerstandsfähig gegen verschiedene Erosionsarten, was auf eine kurzfristige Funktion des Burgwalls hinweist. Der Graben, bzw. steiler Flussarm befindet sich ungefähr 6 - 8 m von dem Frontalwall. Es ist nicht ausgeschlossen, dass da eine Zugangskommunikation zum Burgwall war, die zwischen dem Wall und dem Graben führte.

Von gut erhaltenen verkohlten Hölzern hat man Proben für Dendrochronologie abgenommen. Die Menge und vor allem die Anzahl der erhaltenen Jahresringe deuten an, dass es endlich zur Datierung des Holzes, das für die Wallkonstruktion benutzt wurde, kommen könnte. Auf der Außenseite - vor dem Wall wurden auch frühmittelalterliche Grubenobjekte untersucht. Diese Situation, wie auch Begehungen im nördlichen und westlichen Wallvorfeld haben bewiesen, dass sich vor der Befestigung eine offene Siedlung befand, die größer war, als der später gebaute Burgwall. Unter den sporadischen Funden taucht auch Keramik (Abb. 104), Tierknochen, Fragmente von Eisengegenständen und selten auch Bronzeringe und Lehmwirtel auf.

Die vorzeitliche Besiedlung repräsentieren hallstattzeitliche Objekte und seltene Funde aus der jüngeren Steinzeit. In ihnen befanden sich außer Keramik und Tierknochen auch Glasperlen (gelbe mit blauen Augen, grüne mit blauen Augen und blaue), Wirtel und eine dreiflügelige bronzene Pfeilspitze (Abb. 105). Die Grabung brachte neue Erkenntnisse über die Wallkonstruktion wie auch Besiedlung der Flur. Die Aktivitäten der Sommerschule der Archäologie werden auch in dem nächsten Jahr stattfinden.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA V POBEDIME

Joachim H e n n i n g - Matej R u t t k a y - Klaudia D a ň o v á

P o b e d i m (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha H r a d i š t i a a P o d h r a d i š t i a, sídliskové objekty, opevnenie doba bronzová, doba laténska, včasný stredovek, pohrebisko, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V letných mesiacoch sa uskutočnil ďalší ročník letnej školy archeológie organizovanej Johan Wolfgang-Goethe Universität vo Frankfurte nad Mohanom a Archeologickým ústavom SAV v Nitre. Výskum v Pobedime nadviazal na rozsiahle výskumné aktivity D. Bialekovej (*1978; 1998*) a ďalších archeológov (*Studeníková/Paulík 1983*) a na tri predchádzajúce sezóny povrchového prieskumu, v ktorých sa postupne uskutočnila komplexná geofyzikálna prospekcia (obr. 107: 5). S premeranou plochou 23 ha ide o jedno z najkomplexnejšie geofyzikálne preskúmaných včasnostredovekých hradísk v strednej Európe.

Cieľom výskumu bolo overenie výsledkov geofyzikálnych meraní a zároveň lepšie porovnanie s konkrétnymi situáciami zistenými v minulosti. To umožní aj presnejšiu interpretáciu geofyzikálnych anomálií a tým interpretáciu pôvodného vzhľadu hradiska a jeho okolia. Zároveň bolo potrebné overiť novozistené útvary naznačujúce väčší rozsah opevnenia, ako sa pôvodne predpokladalo.

Situácia bola komplikovaná skutočnosťou, že v minulosti došlo k odstráneniu časti valov buldozérom a dnešná konfigurácia terénu je oveľa menej členitá ako v 60-ych rokoch. Výskum sa realizoval päťnástimi sondami rozmiestenými priamo na známom hradisku, ako aj v priestore novozistených anomálií. Číslovanie nenadviazalo na predchádzajúce výskumy, a sondy boli označené I-XV/07. Prvoradým cieľom nebol odkryv objektov, aj keď v prípade viacerých rezov sa preskúmala aspoň časť až po podložie. V zásade išlo o odstránenie ornice a začistenie tejto plochy. Ornica sa odstránila zemným strojom,

v niektorých prípadoch sa uskutočnili aj úzke rezy bývalými priekopami a zostatok sa skúmal ručne. V prípade zachytenia kultúrnych vrstiev resp. objektov sa tieto postupne ručne znižovali. Celkove sa preskúmalo 37 objektov - bližšie neurčené jamy, zásobné jamy, pece, hliníky z mladšej doby kamennej, neskorej doby bronzovej, doby halštatskej, doby laténskej a včasného stredoveku. Objekty i hroby sa číslovali od 1 a za lomítkom s označeným rokom výskumu.

Na severnej strane hradiska sa jednoznačne zachytila hrotitá priekopa. V hornej časti bola zreteľná sýtočierna výplň - pozostatok nešetrného novovekého zarovnania terénu (napr. sonda IX/07). Hĺbka dna priekopy od súčasnej úrovne terénu dosahovala približne 250 cm. Zachovaná šírka priekopy je 600-700 cm. Na vnútornej strane pred priekopou sa vo viacerých prípadoch zachytili aj pozostatky konštrukcie valu. Najlepšie zachovaná bola situácia v sonde XIII/07. Silne prepálená dočervena sfarbená hlina sa striedala s hrudami žltého ílu a celkove mala tendenciu zosuvu do priekopy. Pozorovateľné boli zvyšky vodorovne uložených zuhoľnatených trámov. Konkrétna konštrukcia naznačovala prítomnosť ílom vyplnenej komory, podobne, ako ukázali zistenia D. Bialekovej (*1998*). Na vonkajšej strane boli vo viacerých prípadoch zistené kumulácie kamennej deštrukcie (pravdepodobne z plenty valu).

Na viacerých miestach sa odobrali vzorky na mikromorfológiu a prírodovedecké analýzy, ktoré budú vyhodnocované v zahraničných laboratóriách. Medzi nálezmi má absolútnu prevahu keramika. Ojedinelo sa objavili aj zvieracie kosti a tzv. drobné nálezy. V sonde VIII/07 sa odkryl súbor železných predmetov - pravdepodobne časť depotu v deštrukcii valu - sekerovité hrivny rôznych foriem, zubadlo, kľúč, časť strmeňa a zlomky železných predmetov (obr. 109).

Výskumom sa doložila aj prítomnosť objektov z mladšej a neskorej doby bronzovej, ktoré tvorili dozaista súčasť dávnejšie známeho sídliska. Ojedinelo sa vyskytli aj objekty z doby laténskej, v ktorých sa nachádzala najmä keramika.

Preskúmalo sa dvadsať včasnostredovekých hrobov. Situácia sa javí tak, že hroby boli rozmiestené v polohe Hradištia viac-menej vždy v priestore valu, resp. v jeho bezprostrednej blízkosti - na ploche medzi valom a priekopou. Orientácia hrobov je nejednotná (obr. 108: 2). V hroboch sa nenašli žiadne presnejšie datovateľné predmety. Nejasná situácia nastala pri hrobe 1/07, v ktorom sa nedalo jednoznačne určiť, či väčší fragment nádoby nájdený pri nohách je súčasťou hrobu, resp. objektu, do ktorého bol hrob zapustený.

Vzťah pohrebiska a samotného valu však zatiaľ ostáva nie úplne jednoznačný (najmä s ohľadom na odstránenie valu). Samotný fakt, že sa koncentrujú v priestore valu a polohe Hradištia naznačuje, že by mohli byť mladšie, ako samotné budovanie valu. Niektoré z hrobov boli zapustené do objektov, ktorých zásyp ešte v čase výkopu hrobovej jamy nebol úplne usadnutý. Z tohoto dôvodu následne hrob poklesol, resp. sa mierne prepadol, ako napr. hrob 15/07 v sonde XII/07 (obr. 107: 4). Zaujímavá situácia sa začistila v okolí hrobu 11/07, resp. 1/07, 10 - 12/07 (obr. 108: 2), ktorý bol situovaný na vonkajšej strane valu, medzi priekopou a valom. Na prvý pohľad situácia vyzerá tak, akoby deštrukcia kamennej plenty padla na hroby. Pri takejto interpretácii by však museli byť hroby iba minimálne zahĺbené, temer na povrchu. Nemožno ani vylúčiť takú interpretáciu, že hrobové jamy boli vyhĺbené do deštrukcie valu a práve pre jej kamenistý charakter sa nezistili jasné obrysy jamy. Stratigrafická situácia jednoznačne naznačuje, že hrob 1/07 bol zapustený so deštruovaných vrstiev valu, ale nachádzal sa aj nad hrobom 7/07. To, že aj hroby sú vo vzájomnej superpozícii naznačuje, že pochovávanie tu nebolo iba krátkodobé.

Mŕtvi boli uložení na chrbte vo vystretej polohe hlavou smerom na západ a nohami smerom na východ. Hroby sa často nachádzali tesne pod ornicou (pravdepodobne to súvisí s dávnejším odstránením valu). Spomedzi súboru hrobov sa vymyká hrob 8/07 v sonde IX (obr. 107: 1, 2). Mŕtvy bol uložený v skrčenej polohe na pravom boku s rukami pokrčenými a dlaňami priloženými ku hlave. Nález kamenného hrotu šípu naznačuje, že tu išlo o hrob praveký s najväčšou pravdepodobnosťou zo záveru eneolitu, resp. začiatku doby bronzovej.

Výskum priniesol mnohé prekvapivé výsledky. Spresnil poznatky o spôsobe opevnenia, umožnil odobrať množstvo prírodovedných vzoriek, spresnil situáciu na rozhraní polohy Hradištia a Podhradištia. Výskum sa tešil veľkej podpore miestneho obyvateľstva, ako aj samosprávy.

L i t e r a t ú r a :

Bialeková 1978 - D. Bialeková: Výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovanskom hradisku v Pobedime. Slov. Archeol. 26/1, 1978, 149-177.

Bialeková 1998 - Zur Bautechnik des Befestigungsmauer des Burgwalls in Pobedim, Bez. Trenčín. In: J. Henning/A. Ruttkay (Hrsg.), Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa. Bonn 1998, 383-390.

Studeníková/Paulík 1983 - E. Studeníková/J. Paulík: Osada z doby bronzovej v Pobedime. Bratislava 1983.

GRABUNG DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS IN POBEDIM. Pobedim (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Flur Hradištia und Podhradištia, Siedlungsobjekte, bronzezeitliche Befestigung, Latènezeit, Frühmittelalter, Gräberfeld. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra.

In den Sommermonaten hat die Sommerschule der Archäologie organisiert von Johan Wolfgang Goethe-Universität in Frankfurt am Main und dem Archäologischen Institut der SAW in Nitra stattgefunden. Eine der Aktivitäten war auch die Grabung des länger bekannten Burgwalls in Pobedim. Die Grabung knüpfte an weitreichende Forschungsaktivitäten von D. Bialeková (1978; 1998) und an drei vorige Saisons der Geländebegehung an. Der Zweck der Grabung war die Ergebnisse der geophysikalischen Messungen zu überprüfen und gleichzeitlich mit konkreten Situationen aus der Vergangenheit zu vergleichen. Die Situation komplizierte die Tatsache, dass es in der Vergangenheit zur Beseitigung eines Teils der Wälle mit Bulldozer gekommen ist und die heutige Terrainkonfiguration viel mehr gegliedert ist als in den 60er Jahren.

Die Grabung bestand aus fünfzehn Schnitten verteilt direkt auf dem bekannten Burgwall, wie auch im Bereich der neu festgestellten Anomalien. Die Nummerierung knüpfte nicht an die vorige Untersuchungen an, die Schnitte waren als I-XV/07 bezeichnet. Das primäre Ziel war nicht die Freilegung von Objekten, auch wenn im Falle von mehreren Schnitten wenigstens ein Teil bis zum Liegenden untersucht wurde. Grundsätzlich ging es um Beseitigung der Ackerkrume und Präparierung dieser Fläche. Insgesamt wurden 37 Objekte untersucht: näher unbestimmte Gruben, Vorratsgruben, Ofen, Lehmgruben aus jüngerer Steinzeit, später Bronzezeit, Hallstattzeit, Latènezeit und Frühmittelalter.

Auf der Nordseite des Burgwalls wurde eindeutig ein spitziger Graben erfasst. Tiefe seines Bodens von heutiger Terrainebene erreichte ungefähr 250 cm. Die erhaltene Breite des Grabens ist 600-700 cm. Auf der Innenseite vor dem Graben sind auf mehreren Stellen auch Reste einer Wallkonstruktion zum Vorschein gekommen. Stark durchgebrannter rot gefärbter Lehm wechselte sich mit gelben Tonknollen. Erkennen konnte man Reste horizontal gelegter verkohlter Balken. Konkrete Konstruktion wies auf die Anwesenheit einer mit Ton ausgefüllten Kammer hin, ähnlich, wie es auch Feststellungen von D. Bialeková zeigten (1998). Auf der Außenseite waren in mehreren Fällen Kumulationen von Steindestruktion festgestellt (wahrscheinlich von der Steinblende). Auf mehreren Stellen wurden Proben für Mikromorphologie und naturwissenschaftliche Analysen abgenommen.

Bei den Funden überwiegt absolut die Keramik. Selten sind auch Tierknochen und sog. Kleinfunde aufgetreten. Im Schnitt VIII/07 wurde ein Komplex von Eisengegenständen - wahrscheinlich Teil eines Depots in der Walldestruktion - freigelegt. Er bestand aus Axtbarren von verschiedenen Formen, Mundstück, Schlüssel, Teil vom Steigbügel und Fragmenten von Eisengegenständen (Abb. 109).

Die Grabung hat Objekte aus jüngerer und später Bronzezeit belegt, die bestimmt Bestandteil einer länger bekannten Siedlung bildeten. Selten sind auch Objekte aus Latènezeit, die vor allem Keramik enthielten, vorgekommen.

Untersucht wurden zwanzig frühmittelalterliche Gräber. Die Situation scheint so zu sein, dass die Gräber in der Flur Hradištia immer mehr oder weniger im Wallbereich verteilt waren, bzw. in seiner unmittelbaren Nähe - zwischen dem Wall und dem Graben. Die Orientierung der Gräber ist nicht einheitlich (Abb. 109). Das Verhältnis zwischen dem Gräberfeld und dem Wall bleibt jedoch bislang nicht ganz eindeutig (vor allem im Bezug zur Beseitigung des Walls). Die Tatsache, dass sie sich im Wallbereich und der Flur Hradištia konzentrieren weist darauf hin, dass sie jünger als der Wall sein könnten. Eine interessante Situation ist in der Umgebung des Grabes 11/07, bzw. 1/07, 10-12/07 (Abb. 108), das sich auf der Außenseite des Walls, zwischen dem Graben und dem Wall, befand. Die stratigraphische Situation zeigt eindeutig, dass das Grab 1/07 in die destruierte Wallschichten eingelassen war, aber sich auch über dem Grab 7/07 befand. Die Gräber waren auch in einer Superposition, und das deutet an, dass die Bestattung hier nicht nur kurzfristig gewesen ist. Aus dem Grabkomplex weicht sich das Grab 8/07 im Schnitt IX (Abb. 107: 1, 2) ab. Der Tote lag in einer Hockerlage auf der rechten Seite mit gebogenen Armen und Handflächen am Kopf. Eine steinerne Pfeilspitze datiert das Grab mit größter Wahrscheinlichkeit ins Ende vom Äneolithikum, bzw. Anfang der Bronzezeit.

Die Grabung brachte viele erstaunliche Ergebnisse. Sie ergänzte die Erkenntnisse über die Art der Befestigung, ermöglichte die Abnahme von vielen naturwissenschaftlichen Proben, ergänzte die Situation auf der Grenzfläche der Flur Hradištia und Podhradištia. Die Grabung unterstützten die örtlichen Bewohner, wie auch die Selbstverwaltung.

PRIESKUM VÝŠINNÉHO SÍDLISKA BADENSKEJ KULTÚRY VO SVÄTUŠI

Eva Horváthová

Svätuše (okr. Trebišov), poloha vrch Plešivec, prieskum, výšinné sídlisko, badenská kultúra, eneolit, doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Pri príležitosti organizovania výstavy pod názvom „Praveké až včasnostredoveké osídlenie Medzibodrožia" v Kultúrnom centre Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmci uskutočnila sa obhliadka výšinného sídliska na vrchu Plešivec, v obci Svätuše, ktorá leží v južnej časti Východoslovenskej nížiny na západnom úpätí andezitových Kráľovských kopcov (obr. 38: 1). Západná časť obce je rovinatá s pieskovými presypmi. Od začiatku 20. stor. boli v obci zriadené viaceré kameňolomy. Jeden z nich sa nachádza priamo na vrchu Plešivec, a ktorý je v súčasnosti z väčšej časti odťažený (obr. 38: 2). Z viacnásobných prieskumov vyvýšeniny pochádzajú nálezy badenskej a gávskej kultúry (*Eisner 1933*, 32; *Budinský-Krička 1947*, mapa 3; *Budinský-Krička et al. 1962*, 292, obr. 3: 8-10; *Čaplovič/Gašaj/Olexa 1978; Šiška 1966*, 54). Na severnej strane sedla spájajúceho akropolu s tiahlym návrším, bola rozpoznaná mierna terénne vlna naznačujúca pozostatok opevnenia (*Soudský/Břeň 1954*). Pri overovaní súčasného rozsahu poškodenia výšinného sídliska sme v okolí kóty 165 na juhozápadnej strane kameňolomu identifikovali viaceré deštrukcie sídliskových objektov a pozostatky výrazne tmavej kultúrnej vrstvy. Z nich pochádzajú zlomky keramiky a kamenná štiepaná industria.

Opis nálezov

1. Črep z okraja nádoby. Pod okrajom je situovaná rytá mriežkovaná výzdoby. Farba tehlovohnedá. Materiál drsný, piesčitý (obr. 38: 10).
2. Črep z tela nádoby zdobený rytou mriežkovanou výzdobou. Farba na vonkajšej strane tehlovohnedá, na vnútornej strane sivá. Materiál drsný, piesčitý (obr. 38: 6).
3. Črep z okraja nádoby. Pod okrajom je situovaná rytá mriežkovaná výzdoba. Farba na vonkajšej strane svetlohnedá, na vnútornej strane sivá. Materiál drsný, piesčitý (obr. 38: 7).
4. Črep z okraja misovitej nádoby zdobený jamkami. Farba svetlohnedá. Materiál, piesčitý (obr. 38: 5).
5. Črep z okraja misy s hladeným až lešteným povrchom. Mierne vyhnuté hrdlo v hornej a dolnej časti lemujú jamky. Pod nimi sa nachádza rytá výzdoba. Farba sivohnedá. Materiál piesčitý (obr. 38: 9).
6. Črep z tela nádoby so zachovaným pásikovým uchom. Nezdobený. Farba sivohnedá. Materiál piesčitý (obr. 38: 8).
7. Inventár dopĺňa 44 kusov nezdobených črepov z tiel nádob. Farba odtiene hnedej, sivohnedej a tehlovohnedej. Materiál piesčitý.
8. Jadro z obsidiánu (obr. 38: 3).
9. Úštep z obsidiánu (obr. 38: 4).

Datovanie nálezov: druhá polovica klasického stupňa badenskej kultúry.

Od J. Bogolyho (zamestnanca Kultúrneho centra Medzibodrožia a Použia) sme získali ďalší zlomok keramiky, ktorý pochádza z povrchového zberu v bližšom okolí vrchu Plešivec. Ide o črep z tela nádoby so zachovaným uchom. Po oboch stranách ucha v jeho hornej a dolnej časti sa nachádzajú nepravidelne zaoblené presekávané plastické lišty. Farba sivohnedá. Materiál piesčitý (obr. 38: 11). Datovanie nálezu: neskorý eneolit/staršia doba bronzová?

Literatúra

Budinský-Krička 1947 - V. Budinský-Krička: Slovenské dejiny I. Bratislava 1947.

Budinský-Krička et al. 1962 - V. Budinský-Krička/M. Lamiová-Schmiedlová/Z. Šuhajíková-Pivovarová/S. Šiška: Archeologický prieskum na východnom Slovensku roku 1961. Štud. Zvesti AÚ SAV, 1962, 288-304.

Čaplovič/Gašaj/Olexa 1978 - D. Čaplovič/D. Gašaj/L. Olexa: Archeologické prieskumy na stavbách socializmu na východnom Slovensku. AVANS 1977, 1978, 62-70.

Eisner 1933 - J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.

Soudský/Břeň 1954 - B. Soudský/J. Břeň: Archeologický průzkum Trati družby Košice-Čierna nad Tisou v r. 1951. Arch. Rozhledy 6, 1954, 463-464.

Šiška 1966 - S. Šiška: K počiatkom kultúry s kanelovanou keramikou na východnom Slovensku. Slov. Arch. 14, 1966, 49-76.

BEGEHUNG DER HÖHENANSIEDLUNG DER BADEN-KULTUR IN SVÄTUŠE. Svätuše (Bez. Trebišov), Flur Plešivec, Begehung, Höhenansiedlung, Baden-Kultur, Äneolithikum, Bronzezeit. Auf-

bewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Außenstelle Košice. Die Gemeinde Svätuše liegt im Südteil von Východoslovenská nížina (Ostslowakisches Tiefland) am westlichen Bergfuß von den Andesitbergen Kráľovské kopce (Abb. 38: 1). Seit dem Anfang des 20. Jahrhunderts waren in der Gemeinde mehrere Steinbrüche errichtet. Einer von ihnen befindet sich direkt auf dem Berg Plešivec, der zurzeit schon vom großen Teil abgebaut ist (Abb. 38: 2). Aus mehreren Begehungen der Anhöhe stammen Funde der Baden- und Gava-Kultur (Eisner 1933, 32; Budinský-Krička 1947, Karte 3; Budinský-Krička und all. 1962, 292, Abb. 3: 8-10; Čaplovič/Gašaj/Olexa 1978, Šiška 1966, 54). Auf der Nordseite des Sattelpunkts, der die Akropolis mit der gezogenen Anhöhe verknüpft, wurde eine leichte Terrainwelle, die auf Rest einer Befestigung hinweist, erfasst (Soudský/Břeň 1954). Bei der Überprüfung des heutigen Beschädigungsausmaßes der Siedlungsanhöhe haben wir in der Umgebung der Kote 165 auf der südwestlichen Seite des Steinbruchs mehrere Destruktionen von Siedlungsobjekten und Reste dunkler Kulturschicht identifiziert. Aus ihnen stammen Keramik und Spaltindustrie der Baden-Kultur (Abb. 38: 3-10). Aus der nächsten Umgebung des Berges stammt auch eine weitere onscgerbe, das ungefähr ins späte Äneolithikum, bzw. ältere Bronzezeit datiert werden kann (Abb. 38: 11).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V MOLDAVE NAD BODVOU

Rastislav H r e h a

M o l d a v a n a d B o d v o u (okr. Košice okolie), poloha N i ž n é p o l e, záchranný výskum, sídlisko, včasný stredovek (9.-10. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Archeologický výskum bol vyvolaný výstavbou „Supermarketu TESCO - Moldava nad Bodvou", ktorý realizoval Archeologický ústav SAV - VPS Košice. Na základe sondážneho prieskumu sme v tejto polohe zistili zahĺbené sídliskové objekty. Skúmaná lokalita sa nachádza na pravej strane cesty z Košíc do Rožňavy. Išlo o nezastavanú, poľnohospodársky využívanú plochu, na začiatku južnej časti domovej zástavby mesta. Geograficky je plocha situovaná v inundácii rieky Bodvy, na jej nánosových štrkoch. Pri odhumusovávaní sa pod ornicou veľmi vysoko objavoval štrk. Zachytené objekty boli zapustené, alebo takmer ležali v štrkovej vrstve. Spolu boli preskúmané tri zahĺbené objekty.

Objekt 1/07: zahĺbený objekt pretiahnutého oválneho pôdorysu s rozmermi 190x94 cm, max. hĺbka 14 cm. Plytký objekt, v ktorom sa na dne sa nachádzala asi dvojcentimetrová vrstva do červena prepálenej hlinky. Výplň objektu neobsahovala, až na torzo dna nádoby a dva črepy, takmer žiaden archeologický materiál.

Objekt 2/07: zahĺbený objekt mal nepravidelný oválny tvar s rozmermi 270x212 cm, max. hĺbka 38 cm. Pomerne plytký objekt, ktorého južnú časť vypĺňalo ohnisko. Tvorila ho výrazne tmavá prepálená vrstva s roztrúsenými prepálenými kameňmi. Ostatná časť objektu bola vyplnená tmavou humóznou hlinou. Jama bola najbohatšia na archeologický materiál. Obsahovala keramiku zdobenú vlnovkami, mazanicu, uhlíky a zvieracie kosti.

Objekt 3/07: zahĺbený objekt obdĺžnikového tvaru, orientovaný dlhšou osou v smere V-Z. Rozmery 321x152 cm. Plytký objekt, v ktorom sa na dne nachádzala asi dvojcentimetrová vrstva do červena prepálenej hlinky, podobne ako pri objekte 1/07. Tesne nad dnom bola zistená asi štvorcentimetrová prepálená uhlíková vrstva. Výplň objektu neobsahovala, až na torzo nádoby, takmer žiaden archeologický materiál.

Pri výkopových prácach sa na viacerých miestach stavby zistilo narušenie sídliskovej vrstvy z neolitu. Vrstvu sa podarilo identifikovať iba pri hlbších výkopoch, v hĺbke približne viac ako dva metre. Identifikovaná neolitická kultúrna vrstva obsahovala drobné kúsky mazanice, ale našlo sa aj niekoľko zlomkov keramiky. Podľa charakteru vrstvy je možné s veľkou pravdepodobnosťou predpokladať, že ide o splavenú sídliskovú vrstvu z lokality, ktorá sa nachádza na vrchole kopca.

Vo východnej časti, resp. severovýchodnej časti staveniska sa pri odhumusovávaní identifikovali tri zahĺbené objekty. V západnej časti plochy staveniska prechádza terasa Torysy do spomínaného svahu Kráľovej hory. Práve v tejto časti sa uskutočnila ďalšia etapa záchranného archeologického výskumu. Vrstvu sa podarilo identifikovať pri výkopoch hlbších ako 2 m. Výskum sa uskutočnil na ploche s rozmermi asi 15x30 m, t. j. na ploche, na ktorej sme sa so zhotoviteľom dohodli. Na ploche predmetnej stavby sa podarilo zachytiť splavenú kultúrnu vrstvu z neolitu, patriacu bukovohorskej kultúre. Na časti plochy staveniska, ktorá bola určená pre výskum, sa niekoľkými rezmi zdokumentovala časť porušenej vrstvy. Na tejto z časti preskúmanej ploche sa získal nepočetný archeologický materiál. Sporadicky na-

chádzané zlomky črepov sa vyznačujú typickou výzdobou bukovohorskej kultúry. Sú zdobené rytým ornamentom vyplneným bielou inkrustáciou, charakteristickou pre túto kultúru. Podarilo sa tiež nájsť polovicu diskovitého mlatu zo zelenkastej horniny (zatiaľ bližšie neurčenej). Okrem ojedinelých keramických nálezov sa v hojnom počte vyskytovali väčšie, či menšie kusy mazanice. Mimo skúmanej plochy sa priebeh tejto vrstvy potvrdil aj na iných miestach v rámci staveniska. Keďže vrstva siahala do veľkej hĺbky, nebolo možné pokračovať so znižovaním, a teda aj jej ďalším skúmaním. Účelom hlbšieho výkopu na jednom mieste bolo tiež overenie skutočnosti, že sa pod ňou nenachádzajú zahĺbené objekty. Táto skutočnosť sa nepotvrdila. Skúmaná kultúrna vrstva je pravdepodobne splavená soliflukciou z evidovanej lokality z neolitu a stredoveku, ktorá je situovaná na vrchole kopca, jedného z výbežkov Kráľovej hory.

Odhliadnuc od spomínanej plochy, ktorá sa skúmala, sa získal tiež keramický materiál z 12.-13. stor. Pri prieskume sa na svahu nad skúmanou plochou podarilo zozbierať niekoľko črepov. Nachádzali sa na povrchu upravovanej plochy pod stožiarmi, pričom je pravdepodobné, že sem boli sekundárne dopravené spolu so zeminou.

RETTUNGSGRABUNG IN MOLDAVA NAD BODVOU. Moldava nad Bodvou (Bez. Košice Umgebung), Flur Nižné pole, Rettungsgrabung, Siedlung, Frühmittelalter (9.-10. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Außenstelle Košice. Die archäologische Grabung wurde im Zusammenhang mit dem Neubau von „Supermarket TESCO - Moldava nad Bodvou“ vom Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Außenstelle Košice durchgeführt. Festgestellt wurden eingetiefte Siedlungsobjekte, die sich im nordöstlichen Teil der Baufläche konzentrierten. Dieser Bereich gehörte zum Flussgebiet?? von Bodva. Ursprünglich war hier wahrscheinlich eine kleine Anhöhe, die heute schon nicht sichtbar ist. Sie wurde durch intensive Landwirtschaftsarbeit zerstört. Deswegen wurden bei den untersuchten Objekten nur untere Teile dokumentiert. Am reichsten war das Objekt 2/07, in dem sich eine Feuerstelle mit durchgebrannten Steinen befand. Die spärliche gewonnene Keramik bildeten Topffragmente, die mit typischer mehrfacher Welle in Kombination mit Umlaufslinien verziert waren. Zeitlich konnte das Material ins Frühmittelalter eingegliedert werden.

SÍDLISKO Z DOBY BRONZOVEJ A DOBY RÍMSKEJ VO VEĽKEJ IDE

Rastislav H r e h a - Ladislav O l exa

V e ľ k á I d a (okr. Košice okolie), poloha Z á m o c k é t a b l y, záchranný výskum, sídlisko, staršia a stredná doba bronzová, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Obec Veľká Ida sa nachádza v južnej časti Košickej kotliny na výraznej pravej terasovitej plošine riečky Ida. Lokalita Zámocké tably je situovaná severne od obce, na terase za „cigánskym hradom“ a poslednou skupinkou rodinných domov. Východným úpätím ostrožnej terasy preteká riečka Ida. Na základe predchádzajúceho povrchového prieskumu polohy bolo zrejmé, že budúca stavba sa bude realizovať na archeologickej lokalite. Na ploche, ktorá mala rozmery cca 150x50 m, sa po znížení a začistení začali nepravidelne rysovať sídliskové objekty. Koncentrovali sa na dvoch miestach, a to jedna skupina na severozápadnej časti plochy a druhá skupina v strednej, skôr východnej časti. Celkovo bolo preskúmaných osemnásť zahĺbených sídliskových objektov a štyri kolové jamky. Bežné sídliskové jamy mali kruhový až oválny pôdorys s rozšírenými stenami a rovným, prípadne preliačeným dnom. Okrem pomerne početného keramického materiálu, mazanice a zvieracích kostí pochádzajú z objektov aj bronzový a železný predmet (fragment nožíka so zachovaným tŕňom a zlomenou čepeľou a zlomok okraja plechovej bronzovej nádoby) a kamenná podložka.

Objekty sa od úrovne zistenia preskúmali celé. Vo väčšine prípadov išlo len o spodné časti jám (objekty 2, 5-9, 12-17). S výnimkou objektov 1, 3, 4, 10, pri ktorých sa zachytila hĺbka 30 až 60 cm. Výnimočne sa pri objekte 18 zistila 100 cm a pri objekte 11 až 135 cm hĺbka. Kolové jamky 1-4 boli veľmi plytké a bez nálezov. Príslušnosť niektorej z nich ku konkrétnemu objektu nebola preukázaná. Z materiálu, ktorý poskytli tieto objekty, prevláda keramika. Časté sú tmavosivé až čierne odtiene s často krát vyleštěným povrchom, bežné sú i hnedé a tehlovočervené odtiene. Misy a džbánky, ale i hrubostenná keramika prevažne z hrncovitých nádob patria k najbežnejším tvarom. Niekoľko nádob sa dalo čiastočne, alebo takmer úplne rekonštruovať. Tvary, výzdobné motívy z väčšiny keramického materiálu poukazujú na pilinskú kultúru.

Medzi najvýznamnejšie a objekty s najbohatším archeologickým materiálom patria sídliskové jamy 1 a 11. Naopak objekt 15 bol bez nálezov. V objekte 1, ktorý na základe črepového materiálu datujeme do hatvanskej kultúry zo staršej doby bronzovej, sa našlo najviac archeozoologického materiálu. Tento a ďalších šesť objektov má však veľký význam aj z inej stránky. Ide o prvé uzavreté nálezové celky tejto kultúry doložené v oblasti Košickej kotliny, resp. východného Slovenska. Okrem kostí obsahovali uvedené objekty aj niekoľko rekonštruovaných zlomkov typickej hatvanskej keramiky. Tá sa vyznačuje nezameniteľnou výzdobou, tzv. „voštinovaním" - odtlačkami látky, v kombinácii so slamovaním a skupinami trojíc malých plastických výčnelkov.

Ďaleko najbohatším objektom bola jama 11. Išlo o objekt s kruhovým pôdorysom, ktorý sa smerom nadol postupne rozširoval, takže mal tvar hruškovitý v profile. Objekt bol pravdepodobne celý sekundárne vyplnený deštruovanou mazanicou z príbytku. Domnievame sa, že predtým slúžil ako zásobná jama. Ide o interiérovú mazanicu z obytného objektu, na ktorej sa zachovali zvyšky odtlačkov po kolovej konštrukcii z jednej strany a z druhej strany sa na viacerých kusoch dochovala biela omietka. Zachovali sa aj tri architektonické fragmenty, pravdepodobne rohovej časti štítu, buď okna alebo dverí príbytku. Na dne jamy bola zámerne uložená nádobka, ktorá bola podľa archeobotanickej analýzy J. Mihályiovej plná zuhoľnatených zvyškov hrachu siateho. Nádobka bola položená na rekonštruovanom zlomku veľkej misy. Objekt patril pilinskej kultúre.

Za zmienku stoja aj nálezy unikátneho rozbitého vajíčka, ktoré sa našlo v objekte 18, zaradené do doby rímskej. V tomto objekte sa tiež našiel zlomok železného nožíka.

Z celkového počtu bolo jedenásť objektov zaradených do doby bronzovej. Z toho sedem objektov bolo priradených hatvanskej kultúre a štyri kultúre pilinskej. Šesť objektov datujeme do doby rímskej a jeden objekt nebol chronologicky určiteľný.

BRONZEZEITLICHE UND RÖMERZEITLICHE SIEDLUNG IN VEĽKÁ IDA. Veľká Ida (Bez. Košice Umgebung), Flur Zámocké tably, Rettungsgrabung, Siedlung, ältere und mittlere Bronzezeit, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice. Aufgrund der vorigen Landesprospektion war offensichtlich, dass der zukünftige Bau auf einer archäologischen Fundstelle entstehen soll. Auf der Fläche mit Ausmaßen von etwa 150x50 m wurden unregelmäßig Siedlungsobjekte erfasst. Insgesamt hat man achtzehn eingelassene Siedlungsobjekte und vier Pfostengruben untersucht. Geläufige Siedlungsgruben hatten kreisförmigen bis ovalen Grundriss mit erweiterten Wänden und flachem, bzw. vertieftem Boden. Die Objekte wurden von der Ebene der Entdeckung ganz untersucht. In meisten Fällen ging es nur um untere Grubenteile (Objekte 2, 5-9, 12-17). Eine Ausnahme bildeten die Objekte 1, 3, 4, 10, die 30 bis 60 cm tief waren. Das Objekt 18 war 100 cm und das Objekt 11 sogar 135 cm tief. Bei dem Material aus den Objekten überwiegt die Keramik. Außer zahlreicher Keramik, Lehmbewurf und Tierknochen stammen aus den Objekten auch ein Bronze- und ein Eisengegenstand (Messerfragment mit erhaltenem Dorn und gebrochener Klinge und Randfragment eines Bronzegefäßes) und eine Handmühle. Elf Objekte wurden in die Bronzezeit eingegliedert: sieben davon in die Hatvan- und vier in die Pilinyer-Kultur. Sechs Objekte können in die Römerzeit datiert werden, ein blieb chronologisch unbestimmbar.

PREDSTIHOVÝ VÝSKUM V JUŽNEJ PREDSIENI KOSTOLA SV. MIKULÁŠA V TRNAVE

Erik Hrnčiarik - Klára Kuzmová

Trnava (okr. Trnava), intravilán, Kostol sv. Mikuláša, predstihový výskum, sakrálna stavba, pohrebisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Výskum, ktorý bol vyvolaný rekonštrukciou kamennej dlažby v južnej predsieni Kostola sv. Mikuláša v Trnave uskutočnila Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave. Národná kultúrna pamiatka - rímskokatolícky Kostol sv. Mikuláša je významnou architektonickou a historickou pamiatkou Trnavy. Jej výstavba do dnešnej podoby - gotickej trojloďovej baziliky - začala podľa H. Radvániho okolo roku 1380 na mieste, kde pravdepodobne stál románsky kostol, uvádzaný v najstarších zmienkach o Trnave z rokov 1211 a 1212. Na základe historicko-architektonického výskumu sa predpokladá, že bočné lode kostola sa budovali v období od poslednej štvrtiny 14. do konca 30. rokov 15. stor. (*Žuffová/Zacharová 2006*, 3, 4, 11). Do tejto stavebnej fázy spadá podľa doterajších poznatkov aj južná predsieň s gotickým portálom, ktorá bola predmetom archeologického výskumu v roku 2007 (obr. 39: 1).

Počas neho sa preskúmala plocha s rozmermi 280x500 cm do hĺbky 150 cm od kamenného prahu južného portálu kostola. Hranice skúmanej plochy tvorili zo západnej, severnej a východnej strany južný portál s príslušnými základovými múrmi a z južnej strany kovová mreža uzatvárajúca predsieň. Výskum prebiehal v dvoch etapách, s finančnou podporou Rímskokatolíckej cirkvi, Farnosti Trnava--mesto a Mestského úradu v Trnave. V prvej etape bola plocha výskumu rozdelená kontrolným blokom (š. 50 cm) orientovaným v smere S-J na dve časti - západnú a východnú, ktoré sa skúmali osobitne, po mechanických 10-20 cm vrstvách. V druhej etape sa vzhľadom na zmenšený pracovný priestor kontrolný blok po zdokumentovaní postupne rozobral a plocha sa skúmala vcelku.

Pred začatím výskumu sa pod vedením reštaurátora T. Kucmana odstránila kamenná dlažba predsiene, ktorú tvorili sekundárne použité náhrobné platne pravdepodobne z okolia kostola. Pod ňou sa pri východnom a západnom okraji skúmanej plochy odkrylo základové murivo z tehál spájaných maltou, ktoré prislúchalo k nadzemným tehlovým múrom gotickej prístavby kostola, príp. k jej neskoršej prestavbe. V jej severnej časti (pred vchodom do kostola) sa zachytila vrstva pravidelne uložených tehál spájaných svetložltou maltou. Na ich povrchu sa nachádzal súvislý maltový poter pripomínajúci úpravu dlážky, príp. lôžka pod dlažbu. Po prehĺbení plochy ležiacej južne od nej sa zistilo, že pod touto vrstvou sa nachádzajú ďalšie riadky tehál vytvárajúce kompaktné murivo. Podľa nálezovej situácie išlo o základové murivo južného portálu kostola, orientované v smere V-Z, ktoré sa odkrylo v dĺžke 220-280 cm a v maximálnej šírke 85 cm. Z hľadiska stratigrafie je zrejmé, že uvedené murivo bolo vybudované súčasne s gotickým portálom, príp. tesne pred jeho výstavbou.

Zlomky tehál s maltovým poterom sa zachovali aj v iných častiach skúmanej plochy, preto je pravdepodobné, že takýmto spôsobom bol pôvodne upravený celý terén v predsieni južného portálu, na ktorý boli sekundárne uložené kamenné náhrobné platne vytvárajúce dlažbu (obr. 39: 2). Vrstva tehál s maltovým poterom ako najmladšia výskumom doložená úroveň, bola v západnej časti plochy porušená štruktúrou, ktorej výplň pozostávala z hnedej sypkej hliny premiešanej s úlomkami tehál, kameňov a zlomkami najmä novovekej keramiky. Pri jej postupnom odstraňovaní sa v hĺbke 135 cm od kamenného prahu južného portálu (92 cm od koruny základového múra južného portálu) odkryli zvyšky ľudskej kostry orientovanej v smere Z-V (hrob 1/07). Zachovali sa z nej časti horných a dolných končatín, značne strávená časť hrudníka a chrbtice. Pri krížovej kosti, v oblasti panvy sa našla železná pracka, vedľa nej zvyšky spráchniveného dreva pravdepodobne z truhly. V severozápadnom rohu sa nachádzal železný klinec, ďalšie boli vo vrstve tesne nad kostrou. Zhruba 10 cm nad hrobom 1/07 sa odkryla časť ľudskej lebky. Jej vzťah k hrobu nemožno na základe stratigrafickej situácie jednoznačne interpretovať, môže ho objasniť iba antropologická analýza. Taktiež nie je možné určiť, či vyššie uvedená vrstva tehál s maltovým poterom bola porušená hrobom 1/07 alebo iným, mladším objektom, ktorý porušil aj tento hrob a spôsobil posun lebky.

Po vyzdvihnutí hrobu 1/07 a začistení príslušnej úrovne sa v severnej a západnej časti skúmanej plochy, popri základových múroch južnej predsiene, objavila tenká štrkovitá planírková vrstva s drobnými úlomkami malty. Nad ňou sa miestami zachovali lomové kamene, zlomky tehál, spojených maltou, príp. len zvyšky samotnej malty. Neskôr sa ukázalo, že ide o zvyšky prvého riadku tzv. klasovitého muriva, porušeného hrobom 1/07. Vo východnej časti plochy sa toto murivo zachovalo až do výšky cca 80 cm (pozri ďalej).

Po prehĺbení západnej časti plochy sa v hĺbke 140-150 cm od kamenného prahu portálu objavili zvyšky dvoch ďalších kostrových hrobov (2/07 a 3/07), orientovaných v smere Z-V, ktoré ležali približne v jednej úrovni, pod vyššie uvedenou planírkovou vrstvou. Po začistení kostrového hrobu 2/07 sa zistilo, že jej horná časť (cca od pliec hore) bola zničená pri výstavbe základového muriva západnej časti južnej predsiene kostola. Kostrový hrob 3/07 bol značne porušený, identifikovať ho bolo možné iba na základe zvyškov horných končatín, ďalších bližšie neurčených zlomkov kostí a lebky. Nedalo sa pritom úplne vylúčiť, že uvedená lebka patrila pôvodne k hrobu 2/07, alebo išlo o kostrové pozostatky viacerých jedincov, porušených pri neskoršej stavebnej činnosti. Jednoznačné stanovisko bude možné zaujať až po analýze antropologického materiálu.

Tesne pod hrobom 2/07 sa objavil ďalší, rovnako orientovaný hrob 4/07. Z kostry sa zachovali obe dolné končatiny, panva, časť ľavej hornej končatiny, chrbtice a hrudníka. Podobne ako v prípade hrobu 2/07, aj táto kostra mala hornú časť (od pliec hore) porušenú základovým tehlovým murivom prislúchajúcim k západnej časti predsiene (obr. 39: 3). Pri vyberaní kostry sa vo vrstve tesne pod ňou našiel zlomok mince - český jednostranný biely peniaz Vladislava II. Jagelovského z rokov 1482-1516, razený v Kutnej Hore (*Hunka 2008*, 17-20). Po začistení príslušnej úrovne, tesne pod hrobom 4/07 sa začali črtať zvyšky ďalšieho kostrového hrobu 5/07, ktorý sa však už neodkrýval, nakoľko sa výskum musel ukončiť (obr. 39: 4). Na základe zistenej stratigrafie mohla uvedená minca patriť aj k tomuto hrobu. Jej výskyt v hrobe 4/07 (príp.

hrobe 5/07) rámcovo datuje nielen samotné hroby, ale aj výstavbu základového muriva v západnej časti predsiene, pri ktorej boli tieto hroby (ako aj nad nimi ležiaci hrob 2/07) porušené, do obdobia po roku 1516. Treba mať pritom na zreteli aj skutočnosť, že mince tohto typu sú doložené ako platidlo až do prvej tretiny 17. stor., čo významnou mierou môže posunúť datovanie do mladšieho obdobia (*Hunka 2008*, 17-20).

Vo východnej časti plochy sa nachádzala rozsiahla deštrukcia z tehál a maltoviny, premiešaná so sypkou hnedou hlinou, s nálezmi kostí a ojedinele aj železných predmetov a mincí (*Hunka 2008*, 17-20). Po odstránení jej hornej vrstvy (pod predpokladanou vrstvou tehál s maltovým poterom) sa v severnom profile, v priamej nadväznosti na základové tehlové murivo južného portálu, objavil ďalší základový múr z klasovito kladených tehál spájaných maltou. V nasledujúcej fáze výskumu sa postupne odkryla a detailne začistila jeho súdržná časť (obr. 39: 5). Murivo spočívalo na šedočiernej ílovitej planírkovej vrstve, pokrytej tenkou vrstvou jemného štrku premiešaného s drobnými úlomkami malty. Najspodnejší horizontálny riadok muriva, ktoré sa tu zachovalo v dĺžke 180 cm a výške 80-90 cm, tvorila vrstva lomového kameňa a tehál spájaných maltou. Nad ňou bolo možné identifikovať dva riadky šikmo, príp. nepravidelne kladených tehál, jeden riadok vodorovne a tri riadky klasovite uložených tehál spájaných maltou. Podľa nálezovej situácie murivo pokračovalo v dĺžke takmer 200 cm západným smerom, kde sa však zachovalo iba torzo jeho spodnej časti, t. j. neúplný rad kameňov a zlomkov tehál, taktiež uložených na planírkovej vrstve. Šírku tohto muriva nemožno v skúmanom úseku zrekonštruovať, nakoľko z južnej strany bola jeho hmota v cele zistenej dĺžke porušená troma mladšími hrobovými jamami 1/07, 6/07 a 7/07, orientovanými v smere Z-V. Na základe zvyškov malty, ktoré sa zachovali na líci základového muriva orientovaného v smere S-J v západnej časti predsiene sa domnievame, že jeho šírka dosahovala minimálne 80-90 cm.

Počas sanačných prác v roku 2004 sa podobné klasovité murivo objavilo v exteriéri kostola, pri východnom štíte južnej bočnej lode. Autorka výskumu D. Zacharová ho charakterizovala ako neznáme murivo zo stredovekých tehál (tzv. prstoviek), orientované v smere V-Z, a predbežne ho interpretovala ako základové murivo sakrálnej stavby staršej od stredovekého farského kostola (Najstaršia písomná zmienka o farskom kostole pochádza z roku 1211, začiatok jeho výstavby je na základe doterajších výskumov datovaný od roku 1380; *Zacharová 2005*, 12, obr. 1, 2). Vzhľadom na uvedené skutočnosti sa výskum v roku 2007 v ďalšej fáze upriamil na podrobné skúmanie stratigrafie, najmä vzťahu tzv. klasovitého a riadkovaného základového muriva vo východnej (obr. 39: 5) i v západnej časti plochy (obr. 39: 3, 4). Po vyhodnotení relevantných nálezových situácií možno za mladšie z nich považovať tzv. klasovité murivo. Svedčia o tom tieto zistenia:

1. Dva z najstarších odkrytých objektov - kostrové hroby 4/07 a 5/07, z ktorých jeden obsahoval zlomok mince Vladislava II. Jagelovského z rokov 1482-1516, boli rovnakým spôsobom porušené pri výstavbe riadkovaného základového muriva západnej časti predsiene. Neskôr boli prekryté planírkovou vrstvou, ktorá slúžila ako podklad pre klasovité murivo.

2. Riadkované základové murivo v západnej časti predsiene bolo v hĺbke cca 140 cm od prahu gotického portála rozšírené o cca 10 cm široký odskok. Klasovitou technikou stavané murivo prekrývalo tento odskok, t. j. jeho prvý riadok sa nachádzal nad ním (obr. 39: 4).

3. Nezistili sa žiadne doklady porušenia klasovitého muriva riadkovaným murivom (ako sa očakávalo), ale práve naopak, murivo z klasovite kladených tehál spojených maltou bolo k nemu dodatočne primurované (obr. 39: 5).

Na základe uvedených zistení sa domievame, že skúmaná časť klasovitého muriva pochádza z mladšieho obdobia ako výstavba južnej predsiene kostola. Nemožno ju preto stotožniť s murivom odkrytým pri východnom štíte južnej bočnej lode, ktoré je považované za základové murivo sakrálnej stavby staršej od stredovekého farského kostola (*Zacharová 2005*, 12, obr. 1; 2). V tejto fáze výskumu zostáva otvorená aj otázka sekundárneho použitia stredovekých tehál (tzv. prstoviek) pri výstavbe klasovitého muriva, ako aj otázka funkcie tohto muriva v priestore južnej predsiene kostola. Na základe nálezovej situácie možno vysloviť hypotézu, že k jeho vybudovaniu došlo v súvislosti so spevnením terénu a zabezpečením statiky po narušení základov (trhliny v severnom murive zistené počas výskumu) i nadzemnej časti (zlom vo vrchnej časti portála) južnej predsiene kostola.

V tejto súvislosti treba uviesť, že podľa údajov, vzťahujúcich sa ku Kostolu sv. Michala, pri jeho búraní v roku 1813 praskli klenby farského kostola, t. j. kostola sv. Mikuláša, preto sa tehly získané sanáciou museli hneď použiť na stavbu oporných pilierov (*Fűryová 1997*, 87). Zistenie podrobností v tomto smere možno očakávať od ďalšieho komplexného a multidisciplinárneho výskumu.

Odkryté základové tehlové múry rôzneho charakteru a časti siedmich kostrových hrobov, resp. hrobových jám priniesli čiastkové, ale nové poznatky o vývoji južnej predsiene kostola v období neskorého stredoveku až novoveku (pozri tiež *Hrnčiarik/Kuzmová 2008*, 11-16).

L i t e r a t ú r a
Fűryová 1997 - K. Fűryová: Trnavský kostol sv. Michala. Zborník SNM 91, Archeológia 7, 1997, 85-93.
Hrnčiarik/Kuzmová 2008 - E. Hrnčiarik/K. Kuzmová: Výsledky archeologického výskumu v južnej predsieni kostola sv. Mikuláša v Trnave. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 11. Trnava 2008, 11-16.
Hunka 2008 - J. Hunka: Historický význam mincí nájdených pri výskume Kostola sv. Mikuláša v Trnave. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 11. Trnava 2008, 17-20.
Zacharová 2005 - D. Zacharová: Objav gotickej exteriérovej maľby a zvyškov po zaniknutých stredovekých konštrukciách kostola sv. Mikuláša v Trnave. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 8. Trnava 2005, 11-16.
Žuffová/Zacharová 2006 - J. Žuffová/ D. Zacharová: Prvé výsledky výskumu kostola sv. Mikuláša v Trnave. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 9. Trnava 2006, 3-16.

PRÄVENTIVE GRABUNG IN DER VORALLE DER ST. NIKOLAUSKIRCHE IN TRNAVA. Trnava (Bez. Trnava), Innenbereich, St. Nikolauskirche, präventive Grabung, Sakralbau, Gräberfeld, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Westslowakisches Museum Trnava. Die St. Nikolauskirche ist ein bedeutendes architektonisches und historisches Denkmal der Stadt Trnava. Die Grabung wurde im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Steinpflasterung in der südlichen Vorkirche durchgeführt. Anfang ihres Aufbaus zur heutigen gotischen dreischiffigen Basilika wird in das Jahr 1380 datiert. Die Seitenschiffe der Kirche wurden aufgrund der Grabung seit dem letzten Viertel des 14. bis Ende der 30. Jahre des 15. Jh. gebaut (Žuffová/Zacharová 2006, 3, 4, 11). In diese Phase kann auch der Aufbau der südlichen Vorkirche mit gotischem Portal, in der archäologische Grabung im Jahr 2007 durchgeführt wurde, eingegliedert werden (Abb. 39: 1). Unter der Steinpflasterung aus Grabsteinen befand sich eine Ziegelschicht mit Mörtelaufstrich, die wahrscheinlich ihr Bett bildete (Abb. 39: 2). Unter ihr wurden nach und nach Reste von sieben Skelettgräbern, bzw. Grabgruben und mehrere Fundamentreste freigelegt. Alle Gräber waren Richtung West-Nord orientiert und mit späteren Bauaktivitäten beschädigt. Im Grab 1/07 ist eine Eisenschnalle und Nägel, im Grab 4/07 (bzw. 5/07) ein Münzfragment zum Vorschein gekommen. Weitere Gräber waren fundfrei. Die Gräber 2/07, 4/07 und 5/07 lagen dicht übereinander und ihr Westteil war durch die Fundamente der westlichen Vorkirche beschädigt (Abb. 39: 3). Die angegebene Münze - tschechische einseitige weise Münze von Vladislaus d. II. Jagello aus den Jahren 1482-1516 (näher Hunka 2008, 17-20) datiert nicht nur die zugehörige Gräber, sondern auch die Fundamentmauer der Vorkirche in die Zeit nach dem Jahr 1516. Über diesen Gräbern wurde eine Planierschicht und auf ihr Reste von sog. ährenartig gelegten Fundamentmauer (Abb. 39: 4), die im Ostteil der Bezugsfläche bis in die Höhe von 80-90 cm erhalten wurde, erfasst (Abb. 39: 5). Ihre untere Schicht bestand aus Bruchstein, über ihm waren zwei Reihen von schief, bzw. unregelmäßig gelegten Ziegeln, eine Reihe horizontal und drei Reihen von ährenartigen gelegten Ziegelt, zusammengefügt mit Mörtel. Die Mauer war Richtung Ost-West orientiert, seine festgestellte Länge erreichte 380 cm und angenommene Breite wenigstens 80-90 cm. Im Jahr 2004 ist eine ähnliche ährenartig gelegte Mauer im Außenbereich der Kirche, beim Ostgiebel des Südschiffs, entdeckt worden. Die Grabungsleiterin D. Zacharová (2005, 12, Abb. 1; 2) hat sie als Richtung Osten-Westen orientierte unbekannte Mauer aus mittelalterlichen Ziegeln bezeichnet und vorläufig als Fundament eines Sakralbaus, der älter als die mittelalterliche Pfarrkirche war, interpretiert. Die Grabung im Jahr 2007 hat den Zusammenhang zwischen den erwähnten ährenartig gelegten Mauern, wie auch die frühe Datierung solcher Mauer in der südlichen Vorkirche nicht bestätigt, weil:
1. Zwei älteste freigelegte Objekte (Gräber 4/07 und 5/07 mit der Münze von Vladislaus d. II. Jagello aus den Jahren 1482-1516) waren durch die in Reihen gelegte Fundamentmauer des westlichen Teils der Vorkirche beschädigt und später mit einer Planierschicht, die eine Unterlage für die ährenartige Mauerwerke ist, überdeckt.
2. Die in Reihen gelegte Mauer im Westteil der Vorkirche war in der Tiefe von etwa 140 cm von dem gotischen Portal, erweitert um 10 cm breitem Absprung, der mit der Ährenmauer überdeckt war.
3. Die Ährenmauer war durch die Reihenmauer nicht zerstört, aber zusätzlich an sie zugemauert.
Aufgrund des Gegebenen sind wir der Meinung, dass der untersuchte Teil von Ährenmauer jünger ist, als die südliche Vorkirche. In dieser Grabungsphase kann sie nicht mit der Mauer bei dem Ostgiebel des Südschiffs identifiziert werden. Weiter geöffnet bleibt die Frage der sekundären Verwendung der Ziegel bei dem Bau der Ährenmauer, wie auch Funktion dieser Mauer. Der Fundsituation nach kann eine Hypothese geäußert werden, dass ihr Aufbau mit der Terrainverstärkung und Sicherstellung der Statik von beschädigten Fundamenten wie auch des oberirdischen Teils der südlichen Vorkirche zusammenhängt.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V HISTORICKOM CENTRE TRNAVY

Erik Hrnčiarik - Klára Kuzmová - Ivana Kvetánová

Trnava (okr. Trnava), Kapitulská ulica 21, intravilán, záchranný výskum, sídlisko, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Výskum na mieste stavby bytového domu v nezastavanom dvore na Kapitulskej ulici 21 uskutočnila Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave. Začal sa po obhliadke stavby pracovníkom Krajského pamiatkového úradu v Trnave (ďalej KPÚ), ktorý konštatoval, že stavebnými prácami boli narušené archeologické objekty. Nakoľko investor nedodržal podmienky, ktoré mu KPÚ vo svojom stanovisku určil, stavbu pozastavil a nariadil vykonanie archeologického výskumu.

Skúmaná plocha leží v juhovýchodnej časti historického centra Trnavy, v priestore medzi rímskokatolíckym Kostolom sv. Mikuláša a kláštorom klarisiek (dnes sídlom Západoslovenského múzea v Trnave), neďaleko námestia, ktoré sa v stredoveku nazývalo „platea sancti Nicolai" (*Rábik 2007*, 10). Z hľadiska morfológie terénu sa nachádza na rovine, v nadmorskej výške cca 147 m, vo vzdialenosti približne 160 m na východ od dnes už neexistujúceho koryta potoka Trnávka. Napriek tomu, že pozemok nebol v minulosti archeologicky skúmaný, jeho poloha a nálezy z blízkych lokalít dovolili predpokladať bohaté osídlenie, predovšetkým v období stredoveku a novoveku. Z nich treba spomenúť odkryté časti stredovekého cintorína a Kostola sv. Michala pri Kostole sv. Mikuláša (*Mészárosová 1985*, 155, 156; *Fűryová 1996*, 60, 61) a stredovekých domov zo 14. až 16. stor. na Námestí sv. Mikuláša (parc. č. 526; *Fűryová 1995*, 44, 45).

Záchranný výskum sa realizoval v súlade s harmonogramom stavby, v rozsahu jej zemných prác. Prioritne sa preskúmala južná a následne severná časť plochy. Podložie tvorila hnedá hlina prerastajúca do žltej spraše. Počas výskumu boli zistené kultúrne vrstvy a štrnásť objektov z obdobia neskorého stredoveku až novoveku. Časť z nich bola porušená stavebnými prácami, ktoré predchádzali výskumu a značne ovplyvnili a limitovali jeho ďalší priebeh.

Objekty v južnej časti plochy:

Objekt 1 bol zahĺbený do žltého sprašového podložia, mal kruhový pôdorys s priemerom 164 cm. Jeho väčšia časť bola odstránená zemným strojom, dno sa nachádzalo v hĺbke 50 cm od úrovne zistenia. Výplň objektu tvorila hnedá hlina premiešaná so zlomkami keramiky, uhlíkov, tehál, mazanice a zvieracích kostí. Našiel sa v nej aj železný klinec.

Objekt 2 sa nachádzal v juhozápadnom rohu stavebnej jamy. Jeho časť zasahovala do susednej parcely, preto sa nemohol preskúmať v plnom rozsahu. Na základe odkrytého profilu sa zistilo, že mal šachtovitý tvar a bol zahĺbený do žltého sprašového podložia. Rozmery skúmanej časti pôdorysu dosahovali 160x240 cm. Výplň objektu tvorila hnedá hlina s jemnou prímesou ílu, uhlíkov a tehál, v ktorej sa črtal menší zahĺbený objekt nepravidelného tvaru s rozmermi 60x50 cm, so silne prepálenou vrstvou a početnými zlomkami tehál. Vzťah týchto objektov sa skúmal prostredníctvom zisťovacieho rezu, ktorým sa na dne menšieho z nich (v hĺbke 144 cm od úrovne zistenia) objavila kolová jama s priemerom 30 cm a hĺbkou 15 cm. Objekt bol v tejto úrovni vyplnený žltohnedou premiešanou hlinou. Pochádzajú z neho zlomky keramiky, mazanice a zvieracích kostí.

Objekt 3 mal štvorcový pôdorys s rozmermi 150x150 cm. Bol zahĺbený do vrstvy hnedej hliny s jemnou prímesou ílu a spraše, premiešanej s uhlíkmi a zlomkami keramiky. Jeho výplň tvorila žltohnedá hlina. Objekt sa ďalej skúmal pomocou zisťovacieho rezu, pričom sa na jeho dne (v hĺbke 10 cm od úrovne zistenia objektu) objavil 30 cm široký žľab s kruhovitým pôdorysom a tmavohnedou výplňou, zahĺbený do žltej spraše. Z objektu pochádzajú zlomky keramiky, skla, mazanice, zvieracie kosti a železný klinec.

Objekt 4 sa v úrovni zistenia črtal ako pravidelný kruh s priemerom 200 cm. Jeho výplň tvorila prevažne tmavohnedá hlina premiešaná so žltou sprašou. V okrajových častiach sa vyskytovali prepálené(?) hrudy, príp. fragmenty nepálených tehál. Našli sa v ňom aj zlomky keramiky.

Objekt 5 sa zistil v hĺbke 250 cm od súčasnej úrovne terénu. Mal kruhový pôdorys s priemerom 188 cm, jeho výplň tvorila šedá ílovitá hlina premiešaná so sprašou, uhlíkmi, väčšími i menšími zlomkami tehál. Z objektu pochádzajú aj zlomky keramiky, zvieracie kosti, troska a železný klinec.

Objekt 6 sa zistil v hĺbke 250 cm od úrovne súčasného terénu. Mal kruhový pôdorys s priemerom 240 cm. Jeho výplň tvorila tmavohnedá hlina premiešaná s uhlíkmi a drobnými zlomkami keramiky. Objekt sa skúmal do hĺbky 145 cm pomocou zisťovacieho rezu o šírke 40 cm. Vzhľadom na rozmery objektu a postup stavebných prác jeho spodnú časť nebolo možné doskúmať. Vo výplni sa našli zlomky keramiky, mazanice a zvieracie kosti.

Objekt 7 sa nachádzal na východnom okraji stavebnej jamy, čo neumožnilo jeho úplné preskúmanie. Mal pravdepodobne kruhový pôdorys, jeho výplň tvorila tmavohnedá hlina premiešaná so sprašou a zlomkami tehál. Z objektu pochádzajú zlomky keramiky, mazanice a zvieracie kosti.

Objekt 8 sa zistil vo východnom profile stavebnej jamy, kde sa črtal ako žľabovitý útvar, príp. základová ryha s mierne zošikmenými stenami a vodorovným dnom o šírke 60 cm. Bol zahĺbený 40-50 cm do žltej sprašovej vrstvy a hnedého podložia prerastajúceho do žltej spraše. Jeho výplň tvorila prepálená hlina tehlovej farby so zlomkami mazanice, príp. nepálených tehál. Archeologický materiál sa v ňom nenašiel.

Objekty v severnej časti plochy:

Objekt 9 sa zistil vo východnom profile stavebnej jamy. Mal hruškovitý tvar s valcovitým hrdlom a zvonovite rozšírenou spodnou časťou. Jeho horná časť mala priemer 200 cm, spodná 250-260 cm, dno sa nachádzalo v hĺbke 280-300 cm. Výplň v hornej časti objektu tvorila tmavohnedá pomerne homogénna humózna hlina, ktorá bola v spodnej časti premiešaná s ílom, drobnými kameňmi, zlomkami pálených a nepálených tehál, keramiky a zvieracích kostí. Okraje objektu lemoval 20 cm široký pás tmavej hliny. V objekte sa našli zlomky keramiky, železný klinec a zvieracie kosti.

Objekt 10 sa črtal v severnom profile stavebnej jamy. Bol hruškovitého tvaru s valcovitým hrdlom a mierne rozšírenou spodnou časťou. Jeho priemer v hornej časti bol 200 cm, v spodnej 250-260 cm, hĺbka 300 cm. Horná časť objektu bola vyplnená pomerne homogénnou hnedou hlinou, v spodnej časti sa nachádzala svetlohnedá a čierna ílovitá hlina so zlomkami tehál, uhlíkmi a kamienkami. Z výplne objektu pochádzajú aj zlomky keramiky, zvieracie kosti a železný klinec.

Objekt 11 sa zistil na dne stavebnej jamy. Mal kruhový pôdorys s priemerom 230-240 cm a výplň z tmavohnedej hliny s výraznou prímesou zlomkov nepálených tehál, mazanice, keramiky a zvieracích kostí.

Objekt 12 mal nepravidelný kruhový pôdorys s rozmermi 250x270 cm. Po obvode ho lemoval nepravidelný pás tmavej humóznej hliny. Jeho výplň bola pomerne homogénna, tvorila ju hnedá hlina so zlomkami keramiky, mazanice, s uhlíkmi a zvieracími kosťami.

Objekt 13 sa nachádzal na západnom okraji stavebnej jamy, čo neumožnilo jeho úplné preskúmanie. Mal kruhový pôdorys, v úrovni zistenia bol jeho priemer 170 cm. Výplň objektu tvorila tmavohnedá hlina premiešaná so žltou sprašou a uhlíkmi. Archeologický materiál sa v ňom nenašiel.

Objekt 14 mal na úrovni zistenia nepravidelný kruhovitý pôdorys s rozmermi 270x250 cm. Jeho stred vypĺňala homogénna hlina, okrajovú časť humózna hlina, bez archeologických nálezov.

Odkryté objekty možno na základe keramiky rámcovo datovať do obdobia neskorého stredoveku až novoveku. Tvar a výplň dvanástich objektov (1, 3-7, 9-14) bola pomerne jednotná. Na základe odkrytých nálezových situácií, profilov a pôdorysov ich možno charakterizovať ako objemné hruškovité jamy s valcovitým hrdlom a mierne rozšírenou spodnou časťou. Ich priemer v hornej časti dosahoval 200 cm, v spodnej časti sa pohyboval medzi 150-270 cm, zistená pôvodná hĺbka bola 280-300 cm. Vo výplni objektov sa nachádzali uhlíky, mazanica, zlomky keramiky, tehál, zvieracích kostí a sporadicky aj železné klince a sklo. Vzhľadom na uvedené skutočnosti ich možno považovať za zásobnicové (obilné) jamy. Typologicky k nim pravdepodobne patril aj objekt 2, ktorý na rozdiel od nich mal v úrovni zistenia mierne kvadratický pôdorys a bol do neho zahĺbený menší objekt nepravidelného tvaru s kolovou jamou na dne. Z rámca uvedených objektov sa svojím tvarom a výplňou vymykal objekt 8, ktorý sa črtal ako zahĺbený objekt (60 cm) s lichobežníkovitým profilom, s mierne zošikmenými stenami a vodorovným dnom. Bol vyplnený značne prepálenou hlinou, mazanicou, príp. nepálenými tehlami. Javil sa ako žľab, príp. základová ryha. Na základe stratigrafickej situácie ho možno charakterizovať ako najmladší zo všetkých odkrytých objektov.

Záverom možno konštatovať, že odkryté objekty boli súčasťou neskorostredovekého až novovekého osídlenia juhovýchodnej časti historického jadra Trnavy. S výnimkou jedného (obj. 8 - žľab/základová ryha?) išlo o hospodárske objekty, ktoré spĺňali funkciu zásobných (obilných) jám. Boli od seba vzdialené približne 1 až 34 m. Zoskupovali sa vo východnej, najmä juhovýchodnej, a v severozápadnej časti skúmanej plochy. Po zániku ich pôvodnej funkcie boli zasypané hlinou a domovým odpadom z blízkeho okolia, ktorý pozostával zo zlomkov keramiky, skla, železných predmetov, zvieracích kostí, úlomkov kameňov a tehál. Medzi nálezmi prevažovala keramika - zlomky oxidačne a redukčne vypálených nádob, niektoré boli zdobené zelenou, žltou alebo viacfarebnou glazúrou i označené kolkom. Ojedinele sa našli aj zlomky reliéfne zdobených glazovaných kachlíc.

Plocha stavby (a zároveň aj výskumu) bola situovaná vo dvore, teda v hospodárskej časti pozemku. Takýto ráz mala parcela zrejme aj v období stredoveku a novoveku, čo potvrdzuje hospodársky

a úžitkový charakter zistených objektov. Tie, ktoré sa nachádzali na hranici súčasného pozemku môžu byť dokladom odlišnej parcelácie v období neskorého stredoveku a novoveku. Z celkového rozmiestnenia odkrytých objektov zreteľne vyplýva ich absencia v strede skúmanej plochy a naopak koncentrácia vo východnej, či juhovýchodnej a severnej, príp. severozápadnej časti parcely. Nemožno pritom vylúčiť, že práve stredom súčasného pozemku mohla viesť pôvodná hranica starších parciel.

L i t e r a t ú r a

Fűryová 1995 - K. Fűryová: Stredoveký dom a studňa v Trnave. AVANS 1993, 1995, 44-45.
Fűryová 1996 - K. Fűryová: Výskum kostola sv. Michala v Trnave. AVANS 1994, 1996, 60-61.
Mészárosová 1986 - K. Mészárosová: Výskum v Trnave. AVANS 1985, 1986, 155-156.
Rábik 2007 - V. Rábik: Topografia mesta Trnava v stredoveku. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 10. Trnava 2007, 7-16.

RETTUNGSGRABUNG IM HISTORISCHEN STADTZENTRUM VON TRNAVA. Trnava (Bez. Trnava), Kapitulská Str. 21, Innenbereich, Rettungsgrabung, Siedlung, Spätmittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Westslowakisches Museum in Trnava. Die Bezugsfläche liegt im südöstlichem Teil des historischen Zentrum von Trnava, im Bereich zwischen der St. Nikolauskirche und dem Klarissenkloster (heute Westslowkisches Museum), unweit des Platzes, das im Mittelalter „platea sancti Nicolai" genannt wurde (Rábik 2007, 10). Sie befindet sich auf einer Ebene, etwa 147 m ü. M., etwa 160 m östlich von heute schon nicht existierendem Bachbett von Trnávka. Trotz dem, dass das Grundstück in der Vergangenheit niemals archäologisch untersucht wurde, haben seine Flur und Funde aus den naheliegenden Fundstellen auf eine reiche Ansiedlung, vor allem im Mittelalter und Neuzeit, hingewiesen. Erwähnen sollte man freigelegte Teile vom mittelalterlichem Friedhof und der St. Michaelskirche bei der St. Nikolauskirche (Mészárosová 1985, 155, 156; Fűryová 1996, 60, 61) und mittelalterlichen Häusern aus dem 14. bis 16. Jh. auf dem St. Nikolausplatz (Parzellennummer 526; Fűryová 1995, 44, 45). Während der Grabung wurden Kulturschichten und 14 Objekte festgestellt. Aufgrund der Keramik können sie ungefähr ins Spätmittelalter bis Neuzeit datiert werden. Die Form und Ausfüllung von 12 Objekten (č. 1, 3-7, 9-14) war ziemlich einheitlich. Es handelte sich um umfangreiche birnenförmige Gruben mit zylinderförmigem Hals und leicht erweitertem Unterteil. Ihr Durchmesser im Oberteil erreichte 2 m, im Unterteil 1,5-2,7 m, ursprüngliche Tiefe war 2,8-3m. In der Ausfüllung befanden sich Holzkohlen, Lehmbewurf, Keramik- und Ziegelfragmente, Tierknochen, und selten auch Eisennägel und Glas. Angesichts der angegebenen Tatsachen können sie für Vorratsgruben gehalten werden. Typologisch gehörte zu ihnen wahrscheinlich auch das Objekt Nr. 2 mit leicht quadratischem Grundriss, in dem ein weiteres kleines Objekt von unregelmäßigem Grundriss mit einer Pfostengrube am Boden eingetieft war. Durch die Form und Ausfüllung unterscheidet sich von ihnen das Objekt Nr. 8 mit trapezförmigem Profil, leicht schiefen Wänden und geradem Boden. Es war mit durchgebranntem Lehm, Lehmbewurf, bzw. ungebrannten Ziegeln ausgefüllt. Es scheint einer Rille oder Fundament-Furche ähnlich zu sein. Der stratigraphischen Situation nach kann es für jüngstes von allen untersuchten Objekten gehalten werden.
Die Objekte waren von sich 1-34 m entfernt und konzentrierten sich in dem südlichen, vor allem südöstlichen und nordwestlichen Teil der Fläche. Wenn ihre Funktion beendet war, wurden sie mit Erde und Hausabfall mit Fragmenten von Keramik, Glas, Eisengegenständen, Tierknochen, Steinen und Ziegeln zugeschüttet. Bei den Funden überwiegte die Keramik - Fragmente von oxydativ und reduktiv ausgebrannten Gefäßen, manche mit grüner, gelber oder mehrfarbiger Glasur wie auch einem Stempel. Selten wurden auch Fragmente von reliefverzierten glasierten Kacheln gefunden.
Die untersuchte Fläche befindet sich im Hof, das heißt Wirtschaftsteil des Grundstücks. So eine Funktion hatte die Parzelle wahrscheinlich auch im Mittelalter und in der Neuzeit, worauf der Wirtschaftscharakter der festgestellten Objekte hinweist. Die, die sich am Rand des heutigen Grundstücks befanden, können ein Beleg der unterschiedlichen Parzellierung im Spätmittelalter und Neuzeit sein. Aus der gesamten Verteilung der freigelegten Objekte ergibt sich deutlich ihre Abwesenheit in der Mitte der Fläche und umgekehrt, Konzentration im südlichen, oder südöstlichen und nördlichen, bzw. nordwestlichen Teil der Parzelle. Dabei kann nicht ausgeschlossen werden, dass gerade durch die Mitte des gegenwärtigen Grundstücks die ursprüngliche Grenze der älteren Parzellen führen konnte.

DVA NOVÉ NÁLEZY NOVOVEKÝCH MINCÍ Z OKOLIA ZLATÝCH MORAVIEC

Ján H u n k a

V roku 2007 sa naskytla možnosť analyzovať dva menšie poklady novovekých mincí, ktoré boli nájdené v tom istom roku v blízkom okolí Zlatých Moraviec. Dnes sú v súkromnej zbierke, pretože boli kúpené na aukcii od neznámeho predavača mincí.

1. V e l č i c e (Zlaté Moravce), poloha H r á d o k, temeno vŕšku, náhodný nález. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Z Velčíc, z polohy Hrádok, pochádza poklad obsahujúci 36 strieborných mincí z čias Leopolda I. Pri minciach neboli nájdené zvyšky nádoby, takže mohli byť pôvodne uschované v plátennom alebo koženom mešteku. Súbor mincí bol ukrytý do skrýše v zemi okolo roku 1683. Nález sa skladal z týchto mincí:

Uhorsko, Leopold I. (1657-1705), Kremnica, 15-grajciar 1676 (1 ks), 1681 (1), 1682 (7), 1683 (4); 6-grajciar 1673 (1); 3-grajciar 1666 (1), 1680 (1).
Dolné Rakúsko, Leopold I. (1657-1705), Viedeň, 6-grajciar 1677 (1).
Sliezsko, Leopold I. (1657-1705), Wroclaw, 6-grajciar 1665 (1).
Štajersko, Leopold I. (1657-1705), Graz, 3-grajciar 1669 (1).
Morava, arcibiskupstvo Olomouc, Karol II. Lichtensteinský (1664-1695), Kroměříž, 3-grajciar 1669 (1).
Poľsko, Žigmund III. (1587-1632), Kraków, 3-groš 1622 (1); Bydgoszcz, poltorak 1622 (4), 1624 (1), 1625 (1), 1632 (1); Ján II. Kazimír (1648-1668), Kraków, 6-groš 1659 (1), 1660 (1), 1661 (2), 1662 (1), 1666 (1).
Prusko, Juraj Viliam (1618-1640), Królewiec, poltorak 1626 (1).
Švédska okupácia Poľska, Gustáv Adolf (1627-1632), Riga, poltorak 1624 (1).

2. Z l a t é M o r a v c e, časť C h y z e r o v c e (okr. Zlaté Moravce), poloha H á j e, na poli, náhodný nález. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Z Chyzeroviec, z polohy Háje, pochádza 209 strieborných mincí. Prvá minca je z prelomu 14. a 15. stor. - Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387-1437), neznáma mincovňa, denár 1390-1427. 14 mm, 0,575 g. Typ ako Huszár 1979, č. 576. Určite nesúvisí s ostatnými 208 mincami, ktoré boli súčasťou jedného pokladu. Do skrýše v zemi boli ukryté okolo roku 1686. Spomenutý súbor mincí má byť poslednou časťou pokladu mincí nachádzaného postupne už pred rokom 1966 v polohe Háje (nie je známe koľko mincí sa našlo) a dohľadaného pracovníkmi múzea v Zlatých Moravciach v marci 1966 (104 mincí, bližšie Krejčí *1970*, 195). Poklad mohol pozostávať z asi 500 mincí, teda patril k priemerne veľkým nálezom mincí z čias Leopolda I..

Nález sa skladal z týchto mincí:

Uhorsko, Leopold I. (1657-1705), Kremnica, 15-grajciar 1663 (1 ks), 1675 (2), 1678 (1), 1680 (1), 1681 (1), 1683 (2), 1685 (2), 1686 (1); 6-grajciar 1671 (1), 1672 (1).
Dolné Rakúsko, Leopold I. (1657-1705), Viedeň, 3-grajciar 1665(1).
Korutánsko, Ferdinand III. (1637-1657), Sv. Vít, 3-grajciar 1625 (1).
Štajersko, Leopold I. (1657-1705), Graz, 6-grajciar 1672 (1).
Poľsko, Žigmund III. (1587-1632), Kraków, 3-groš 1621 (2), 1623 (1); Bydgoszcz, poltorak 1622 (5); Ján II. Kazimír (1648-1668), Kraków, 6-groš 1656 (1); zn. AT, 6-groš 1661 (6), 1662 (14); Bydgoszcz alebo Kraków, zn. AT, 6-groš 1663 (22), 1664 (20), 1665 (13), 1666 (20), 1667 (7), 1668 (8), 1669 (1); Bydgoszcz, zn. TT, 6-groš 1661 (17), 1662 (3); Bydgoszcz alebo Kraków, zn. TLB, 6-groš 1667 (14); Kraków, zn. TLB, 6-groš 1660 (6), 1661 (7), 1668 (4); Lwów, zn. GBA, 6-groš 1661 (8), 1662 (3); neznáma mincovňa, 6-groš 1660-1668 (4); Poznaň, zn. NG, 6-groš 1661 (3).
Sliezsko, Leopold I. (1657-1705), Wroclaw, 6-grajciar 1673 (1); 3-grajciar 1667 (1), 1668 (1).

Význam oboch nálezov spočíva v nasledujúcich skutočnostiach: 1, nález z Velčíc je prvým pokladom leopoldovských mincí z tejto dediny, takže dokladá fakt, že okolo roku 1683 tu musela byť čiastočne nepokojná spoločenská situácia. 2, nález z Chyzeroviec významne dopĺňa dosiaľ známe informácie o tomto poklade, lebo v roku 1966 sa našli čiastočne iné mince ako sú v súbore z roku 2007. Na rozdiel od prvej časti tohto pokladu z roku 1966, ktorá ho datovala do roku 1683, minuloročná časť ho datuje do roku 1686. Prvá časť neobsahovala razbu Ferdinanda III., ktorá naznačuje, že sa poklad musel vytvárať dlhodobo, možno aj 60-70 rokov. V časti tohto pokladu z roku 1996 boli iba dve poľské razby. Naproti

tomu časť z roku 2007 obsahovala platidlá rôznych druhov dvoch poľských panovníkov. Bola tu zastúpená najmä široká škála poľských 6-grošov oboch Tymfovcov a Boratiniho. Na rozdiel od platidiel Leopolda I. boli tieto mince značne devalvované čo sa týka ich akosti. Prejavilo sa to aj na ich kvalite, boli zošúchané a zničené.

Oba nálezy dobre dopĺňajú fond pokladov mincí z okolia Zlatých Moraviec ukrytých do bezpečných skrýš počas 80. rokov 17. stor. (*Hunka 2003*, 19, 20). Doteraz sa súbory obsahujúce rôzne platidlá Leopolda I., Žigmunda III. a Jána II. Kazimíra, resp. iných vládcov poslednej štvrtiny 17. stor. zistili len v náleziskách Beladice (poklad bol uschovaný do skrýše v roku 1683), Chyzerovce (poklad č. I-1686, poklad č. II-1689), Hostie (1684). K nim je nutné pripojiť ako nový nález poklad z lokality Velčice (1683). Všetky spomenuté nálezy nielenže poukazujú na čas odchodu Turkov z tohto regiónu, ale aj na boje cisárskych vojsk s protihabsburskými povstalcami - v danom čase s vojakmi Juraja Rákocziho a Imricha Thökölyho. V okolí Zlatých Moraviec sa vtedy rozmohlo aj zbojníctvo. Bývalí vojaci spôsobovali v celom regióne Tekova problémy, keď ohrozovali obyvateľov osád, malých dedín a slabo chránených menších mestečiek, obchodníkov prechádzajúcich týmto krajom a iných pocestných. V nejednom prípade musela proti zbojníkom zasiahnuť stoličná domobrana alebo kráľovské vojsko. Situácia v Tekove sa ukľudnila až po poslednom povstaní Františka II. Rákocziho, teda počas druhej dekády 18. stor.

L i t e r a t ú r a

Hunka 2003 - J. Hunka: Historický a hospodársky význam nálezov mincí z rokov 1526 až 1700 v okrese Zlaté Moravce. Numizmatika 18. Bratislava 2003, 16-21.

Huszár 1979 - L. Huszár: Münzkatalog Ungarn (von 1000 bis Heute). München 1979.

Krejčí 1970 - R. Krejčí: Druhý nález mincí v Chyzerovciach roku 1966. Slovenská numizmatika 1, 1970, 195.

ZWEI NEUE HORTFUNDE NEUZEITLICHER MÜNZEN AUS DER UMBEGUNG VON ZLATÉ MORAVCE. Im Jahr 2007 hatte ich die Möglichkeit zwei Hortfunde von neuzeitlichen Münzen aus der Umgebung von Zlaté Moravce zu analysieren. Der erste war aus der Gemeinde Velčice und enthielt 36 Münzen. Der zweite war aus Chyzerovce, einem Stadteil von Zlaté Moravce. Er enthielt 208 Münzen. Beide Hortfunde stellen typische Münzkomplexe, die während der Regierung von Leopold I. (1657-1705) versteckt wurden, dar. Der Komplex aus Velčice war im Jahr 1683, der aus Chyzerovce im Jahr 1686 versteckt. Beide Hortfunde bestanden vor allem aus ungarischen und österreichischen Zahlungsmitteln des Kaisers und Königs Leopold I. Vertreten waren auch polnische Münzen von Königen Sigismund d. III. und Joannes d. II. Kasimir. Die Funde weisen auf eine komlizierte gesellschaftliche Situation in der Umgebung von Zlaté Moravce während der 80. Jahre des 17. Jh. hin. Es war die Zeit der Türkenkriege und der Aufstände von Juraj Rákoczi und Imrich Thököly.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 2007

Ján Hunka - Eva Kolníková

1. B í ň a (okr. Nové zámky), poloha B e r e k, prieskum J. Beljak (*Beljak/Pažinová 2009*).
   Rím, neurčiteľný denár, 2. stor.?, 16,6 mm; 1,816 g, s dierkou (9349).
2. B o h d a n o v c e n a d T r n a v o u (okr. Trnava), poloha D o l n é p o l e a ďalšie okolie obce, nález detektorom J. Kameň, získal V. Mitaš (*Kolník/Mitaš Rajtár 2008*).
   Rím, Julia Domna, Rím, denár 193-195. 18,2 mm; 3,153 g. RIC IV-I, 564 (9355).
   Rím, Valerianus, neurč. mincovňa, antoninianus 253-259. 22 mm; 4,338 g. RIC V-I, 284 (9358).
   Rím, Claudius II. Gothicus, Rím, antoninianus 268-270. 20 mm; 2,638 g. RIC V-I, 48 (9354); neurčená mincovňa, antoninianus 268-270. 19,3 mm; 3,057 g. RIC V-I (9357).
   Rím, Diocletianus, Aquileia, folis 300-305. 24 mm; 5,129 g. RIC VI, 29-40 (9351).
   Rím, neurčiteľný antoninianus, 3. stor. 20,1 mm; 2,700 g, dierka (9356),
   Rím, neurčiteľné folisy (2), 3. stor. poškodené. 28 mm; 2,274 g (9352). 21,6 mm; 3,744 g (9353).
3. D o l n é Z e l e n i c e (okr. Hlohovec)
   Rím, neurčiteľný sestercius(?), 2. stor.(?). P. Meliš, člen Slovenskej archeologickej spoločnosti, kúpil mincu na burze a daroval do zbierky AÚ SAV. 26,4 mm; 21,654 g (9350).
4. I ž a (okr. Komárno), poloha L e á n y v á r, rímsky tábor. Výskum J. Rajtár a J. Beljak.
   Rím, Domitianus, Rím, as, 80-81. 26 mm; 10,371 g. RIC II, 163 (9344).

Rím, Antoninus Pius, Rím, sestercius, 138-161. 31 mm; 22,202 g. RIC? (9346).
Rím, Lucilla, Rím, sestercius, 161-167. 31 mm; 18,375 g. RIC III, 1751? (9345).
Rím, Maximianus Herculius, Siscia, folis 295. 29,4 mm; 8,115 g. RIC VI, 83b (9348).
Rím, Constans?, neurč. mincovňa, malý bronz, 337-350. 16,8 mm; 1,143 g. (9347).

5. K o š i c e (okr. Košice), K a p l n k a s v. M i c h a l a. Výskum M. Bielich 2006-2007 (*Bielich/Luštíková 2008*, 39-41).
Čechy, Vladislav II. Jagelovský alebo Ludvík I. (1471-1526), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1482-1526. 14 mm; 0,324 g. Hásková 1991, č. 588, 603-620 (9360).
Uhorsko, Karol Róbert z Anjou (1307-1342), mincovňa neznáma, groš 1337. 25 mm; 3,42 g. Huszár 1979, č. 448 (9341).
Uhorsko, František II. Rákoczi (1703-1711), Kremnica?, poltúra 1707. 21 mm; 1,629 g. Huszár 1979, č. 1548 (9342).
Poľsko, Žigmund III. (1587-1632), Bydgoszcz, poltorák 1623. 20 mm; 1,012 g (9343).
Sliezsko, Lehnicko-Brzegské kniežatstvo, Ján Kristián a Juraj Rudolf (1602 - 1605-1621), Złoty Stok, 3-grajciar 1622. 17 mm; 0,591 g. Kopicki 1982, 66, č. IX; Saurma 1892, tab. III, č. 67.
6. K r a j n é (okr. Myjava), poloha K o s t o l s v. M i c h a l a A r c h a n j e l a. Výskum *M. Samuel* (*2009*).
Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Kremnica, grajciar 1888. 19 mm; 3,226 g. Huszár 1979, č. 2186 (9359).
Nemecko, mesto Norimberg, Norimberg, grajciar 1705. 14 mm; 0,607 g. Kellner 1957, 116, č. 248 (9386).
7. L e v i c e (okr. Levice), časť G é ň a. Výskum staromaďarského pohrebiska, v hrobe.
Taliansko, Hugo z Arles (926-931), Miláno, denár 926-931 (2). 21 mm; 1,056 g a 20 mm, 1,252 g (9382-9383).
Taliansko, Hugo z Arles a Lothar II. (931-947), Pavia, denár 931-947 (2). 20 mm; 1,53 g a 18 mm, 1,197 g (9384-9385).
8. L i p t o v s k é K ľ a č a n y (okr. Liptovský Mikuláš), poloha Z a p o t o k m i /H r a c h o v i s k o. Výskum L. Benediková 2006.
Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, halier 1892-1899. 16 mm; 1,113 g. Moravec 1990, č. 94 (9363).
9. N i t r a, S t a r é m e s t o (okr. Nitra), M o s t n á u l. Výskum *G. Březinová* (*2009*).
Habsburská monarchia, dve skorodované mince z 1. tretiny 17. storočia (9374-9375).
Litva, Ján II. Kazimír (1648-1668), Wilno, solidus 1666. 16 mm; 1,059 g. Kopicki 1978, 118, č. IVw-4 (9372).
Stredná Európa, medailónik s obrazom sv. Františka Xaverského a sv. Ignáca z Loyoly. 18. storočie. 17 mm; 2,817 g (9373).
Uhorsko, Ferdinand II. (1619-1637), Kremnica, denár 1636. 15 mm; 0,415 g. Huszár 1979, č. 1205 (9369).
Uhorsko, František II. (1792-1835), Kremnica, grajciar 1812. 25 mm; 4,902 g. Huszár 1979, č. 2049 (9370)
1. Slovenská republika, Kremnica, koruna 1940. 22 mm; 4,728 g (9371).
10. P a s t u c h o v (okr. Hlohovec), na poli, náhodný nález, F. Tatarko.
Tirolsko, Karol VI. (1711-1740), Hall, grajciar 1711-1740. 15 mm; 0,747 g (9362).
11. P r o s i e k (okr. Liptovský Mikuláš), poloha N a d v l č í m. Výskum L. Benediková 2006.
Uhorsko, Jozef II. (1780-1790), Smolník, grajciar 1781. 24 mm; 7,633 g. Huszár 1979, č. 1896 (9364).
12. P ú c h o v (okr. Púchov), poloha M o r a v s k á u l. Výskum cintorína J. Ďuriš a M. Bielich 2005.
Uhorsko, Leopold I. (1657-1705), Kremnica?, duarius 1703. 14 mm; 0,276 g. Huszár 1979, č. 1499 (9368).
13. R a j e c (okr. Žilina), poloha C h a r u b i n a. Výskum *L. Benediková a J. Haruštiak* (*2009*).
Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, grajciar 1858. 19 mm; 3,203 g. Moravec 1990, č. 43 (9365).
Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, grajciar 1860. 19 mm; 3,352 g. Moravec 1990, č. 43 (9366).
Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, 2-halier 1895. 19 mm; 3,194 g. Moravec 1990, č. 97 (9367).

L i t e r a t ú r a

Bielich/Luštíková 2008 - M. Bielich/L. Luštíková: Výskum južnej sakristie kaplnky sv. Michala v Košiciach. AVANS 2006, 2008, 39-41.
Beljak/Pažinová 2009 - M. Beljak/N. Pažinová: Osada z doby rímskej v Bíni. AVANS 2007, 2009, 35, 36.
Benediková/Haruštiak 2009 - L. Benediková/J. Haruštiak: Záchranný výskum v Rajci. AVANS 2007, 2009, 43-45.
Březinová 2009 - G. Březinová: Ďalšia preskúmaná parcela na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 2007, 2009, 52, 53.

Hásková 1991 - J. Hásková: Pražské groše (1300-1526). Praha 1991.
Huszár 1979 - L. Huszár: Münzkatalog Ungarn (von 1000 bis Heute). München 1979.
Kellner 1957 - H. J. Kellner: Die Münzen der Freien Reichsstadt Nürnberg. Bayerische Münzkataloge 1. Grünwald bei Münchern 1957.
Kolník/Mitaš/Rajtár 2008 - T. Kolník/V. Mitaš/J. Rajtár: Germánska osada v Bohdanovciach nad Trnavou. AVANS 2006, 2008, 93, 94.
Kopicki 1978 - E. Kopicki: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. III. Warszawa 1978.
Kopicki 1982 - E. Kopicki: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. VIII/1. Warszawa 1982.
Moravec 1990 - J. Moravec: Mince Františka Josefa I. a Karla I. Praha 1990.
RIC - H. Mattingly/E. A. Sydenham et al.: The Roman Imperial Coinage. 1-9. London 1923-1967.
Samuel 2009 - M. Samuel: Záchranný výskum r.k. Kostola sv. Michaela Archanjela v Krajnom. AVANS 2007, 2009, 167, 168.
Saurma 1892 - H. Saurma: Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode. Berlin 1892.

nálezisko	mince							spolu
	keltské	rímske	arabské	storočie				
				10.-13.	14.-15.	16.-17.	18.-20.	
Bíňa		1						1
Bohdanovce nad Trnavou		8						8
Dolné Zelenice		1						1
Iža		5						5
Košice					2	2	1	5
Krajné							2	2
Levice, časť Géňa				4				4
Liptovské Kľačany							1	1
Nitra, Mostná ul.						4	3	7
Pastuchov							1	1
Prosiek							1	1
Púchov							1	1
Rajec							3	3
Spolu		15		4	2	6	13	40

MÜNZENZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEM INSTITUT SAW IM JAHR 2007. Im Jahr 2007 hat sich die Kollektion des Archäologischen Instituts SAW um 39 Münzen und ein Medaillon erweitert. Fünfzehn römische Münzen stammen aus germanischen Siedlungen in Bíňa und Bohdanovce nad Trnavou (Detektorfund) und aus römischer Station in Iža (Fund aus archäologischer Grabung). Vier italienische Münzen aus der ersten Hälfte des 10. Jh. wurden in einem Grab auf dem altmagyarischen Gräberfeld in Levice - Géňa gefunden. In Košice wurde neben anderen Münzen ein sehr wertvoller Groschen von Karol Robert aus dem Jahr 1337 entdeckt. Interessanter neuzeitlicher Münzkomplex (17.-18. Jh.) ist bei der Grabung auf der Mostná Str. in Nitra aufgetreten, ein Nürnberg-Kreuzer aus dem Jahr 1705 ist bei der Grabung in der Kirche in Krajné zum Vorschein gekommen.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU ŽIAROVÉHO POHREBISKA LUŽICKEJ KULTÚRY V TRENČÍNE

Ivan Cheben

Trenčín, časť Biskupice (okr. Trenčín), poloha Záhumnie, sídliskové objekty III. stupňa lengyelskej kultúry, doba laténska, žiarové pohrebisko lužickej kultúry. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V priebehu rokov 2002 až 2004 boli na pravobreží Soblahovského potoka preskúmané jednak sídliskové objekty z viacerých období (*Cheben 2003; Cheben 2004a*), ako i odkrytá západná časť žiarového pohrebiska lužickej kultúry (*Cheben 2004a*). K najstaršiemu osídleniu polohy patrili ojedinelo situované jamy

III. stupňa lengyelskej kultúry, ktoré sa zistili v priestore žiarového pohrebiska. Pri odkrývaní urnových hrobov sa zachytil kostrový hrob 424 s dvomi nádobami, kamenným sekeromlatom a silicitovou čepeľou v tvare plápolajúceho plameňa a hrob 440, v ktorom bol uložený pes s dvomi nádobami umiestnenými 60 cm pred hlavou, patriace kultúre so šnúrovou keramikou (*Cheben 2005*). Obidva hroby ležali na štrkovom podloží. Ďalšiemu sídliskovému horizontu patrilo šesť jám situovaných pod južným okrajom pohrebiska, ktoré na základe fragmentu raetskej keramiky radíme do záveru druhej až prvej polovice 3. stor. Ojedinelo sa vyskytli aj jamy, z ktorých pochádza keramika pražského typu. Na základe profilácie ju môžeme rámcovo zaradiť do 6. až prvej polovice 7. stor. (*Cheben 2004b*). Pri severozápadnom okraji skúmanej plochy sa nachádzali sídliskové jamy z obdobia 9. stor. Podstatná časť preskúmanej plochy patrila osade z 12.-13. stor. K najmladšiemu nálezovému horizontu, okrem pozostatkov kamenných murovaných pilierov neznámej, pravdepodobne už novovekej stavby, patrí zachytenie kostrového hrobu dospelého jedinca, ktorý obsahoval striebornú mincu Fridricha Viliama z roku 1681 (*Cheben/Miklíková 2004, obr. 3*).

V roku 2002 sa v priestore príjazdovej komunikácie zachytil juhozápadný okraj žiarového pohrebiska lužickej kultúry, ktoré bolo situované na veľmi miernej vyvýšenine oválneho tvaru orientovanej pozdĺžnou osou v smere S-J. Ako sa v priebehu nasledujúcich dvoch sezón ukázalo, pohrebisko bolo rozdelené v sedemdesiatych rokoch minulého storočia vybudovanou cestnou komunikáciou. Počas prvej etapy výskumu sa preskúmalo 238 urnových hrobov (*Cheben 2004a*), pričom sa odkryla južná časť žiarového pohrebiska. V priebehu druhej etapy, v roku 2003, sa archeologickým výskumom zachytil západný a severný okraj pohrebiska (*Cheben 2004a*). Na odkrytej ploche 95x10 a 25x10 m sa odkryli urnové hroby 239 až 530, teda ďalších 292 hrobov. V tretej etape výskumu v roku 2004 (*Cheben 2006*) sa skúmala zvyšná časť pohrebiska, ktorú vymedzil preskúmaný areál pohrebiska v južnej i západnej časti, a priebeh vyššie spomínanej štátnej cesty. V sledovanom priestore sa preskúmali urnové hroby 531 až 866.

V priebehu troch sezón sa v tejto časti pohrebiska zachytili viaceré varianty ukladania spopolnených ľudských ostatkov. K najjednoduchším, tvorili málopočetnú skupinu, patrili jamkové hroby, ktoré iba výnimočne obsahovali črep, resp. väčší fragment nádoby. Jednoznačne prevládali urnové hroby. Vyskytli sa však aj prípady, keď kalcinované kosti sa nachádzali nielen v urne, ale i mimo nej - rozsypané na pleciach urny, na ústí urny alebo tvorili vrstvu pod dnom urny. V západnej časti pohrebiska sa zistili dva urnové hroby uložené v kamennom kruhu a na troch miestach boli urnové hroby prekryté súvislou vrstvou vytvorenou z rozmernejších plochých kameňov. Vyskytli sa aj dva prípady, keď kamenný kruh neobsahoval stopy po uložení kalcinovaných kostí. absentovala v nich aj keramika. Pokiaľ ide o rozloženie hrobov môžeme konštatovať, že v tejto časti pohrebiska boli ukladané jednotlivo alebo vytvárali skupinku s rôznym počtom urien. Ojedinelo sa tiež doložilo, že urna mladšieho hrobu ležala priamo na pleciach hlbšie do podložia umiestnenej urny. V priebehu roku 2004 sa v siedmich prípadoch zachytili i hrobové jamy oválneho alebo kruhového tvaru, pričom urna bola umiestnená zväčša pri jej okraji.

Z typologického hľadiska boli v hroboch zastúpené predovšetkým misy viacerých tvarov, zdobené i nezdobené amfory alebo vázy a hrncovité nádoby. Z tenkostenných tvarov sa vyskytovali šálky, niekedy i s výzdobou na vnútornej strane, misky, poháre, amforky a džbánky. Výnimkou nebol ani výskyt miniaturizovaných exemplárov. Ojedinelým nálezom je nádobka v tvare ľudskej nohy z hrobu 37 alebo miniatúrna nádobka s aplikáciou štyroch bronzových pukličiek umiestnených na maximálnej výduti.

Pokiaľ ide o počet nádob v jednotlivých urnových hroboch sa zistilo, že najčastejšie sa v urnových hroboch objavovali dva až štyri keramické tvary. Zriedkavejšie sa zistil výskyt jednej nádoby. Spravidla išlo o rozmernú urnu. Z hľadiska počtu nádob tvoriacich hrob môžeme konštatovať, že prevládalo uloženie dvoch nádob. Spravidla išlo o urnu, kde ako keramický typ boli aplikované viaceré tvary v kombinácii s misou, ktorá prekrývala urnu. Maximálny počet keramických prídavkov sa zistil v urnovom hrobe 136, v ktorom bolo umiestnených až štrnásť nádob viacerých tvarov sústredených na pleciach, ale i vo vnútri rozmernej urny. V priebehu troch sezón sa získala i početná bronzová industria, v ktorej sú zastúpené ozdoby, pracovné nástroje i zbrane. K pomerne častému inventáru patrili ihlice viacerých typov, pričom sa vyskytli urnové hroby, v ktorých boli do urny vložené i tri typovo odlišné ihlice. K ďalšiemu inventáru urnových hrobov v tejto časti pohrebiska patrili vlasové krúžky z drôtu, náramky, nášivky, bohato zdobená faléra, špirálová spona, okuliarovité závesky, nákrčníky, drôtené špirálky, nožíky, britvy, šidlá, dláta, hroty striel a oštep. Vyskytli sa však, v minimálnom počte, i urnové hroby, v ktorých sa bronzový inventár obmedzil iba na drobné zlomky pôvodne patriace k niektorému z vyššie opísanému predmetu. Objavili sa aj zlomky, resp. zliatky bronzoviny, ktoré dokazujú, že prešli pri kremácii ohňom. Samostatnú skupinu nálezov tvoria koráliky a závesky z jantáru. K výnimočným patrí inventár hrobu, v ktorom sa na dne urny nachádzali pracovné nástroje kovotepca. Za zmienku stojí aj výskyt semienok kamienky lekárskej uložených v šálke prekrytej malou misou.

Po dvojročnej prestávke sa v priebehu mesiacov marec až november 2007 preskúmala východná časť areálu pohrebiska, na ktorej malo vyrásť nákupné centrum. Samotnému terénnemu výskumu predchádzalo geofyzikálne meranie na predpokladanej časti, ktoré sa uskutočnilo na jeseň v roku 2006. Vzhľadom na jestvujúci vodovod (železné rúry), podzemný elektrický kábel a hustota kovových reklamných stožiarov v tesnej blízkosti meranej plochy, nezískali sme očakávaný výsledok. Plocha výskumu, s rozmermi 120x40 m, bola vytýčená na základe predpokladu priebehu západnej časti pohrebiska.

V rámci areálu pohrebiska sa aj v tejto časti vyskytli na štyroch miestach zhluky, ktoré sa dali ohraničiť iba výskytom črepového materiálu uloženého tesne nad štrkovým podložím. Keramiku a štiepanú industriu môžeme priradiť III. stupňu lengyelskej kultúry. V severovýchodnej časti, pri okraji pohrebiska, sa zachytila jedna jama, ktorá obsahovala keramiku z laténskej doby. V tejto časti sa nachádzali aj štyri jamy, z ktorých iba jedna poskytla keramický materiál z 12. stor.

Postupným odkrývaním urnových hrobov vo východnej časti pohrebiska sa zistilo, že ide o rozsiahly areál, ktorý sa rozkladal na ploche 213x42 m. Obidve odkryté časti žiarového pohrebiska, ktoré vlastne tvoria jeden celok, sa rozkladali na ploche 213x95 m.

Pokiaľ ide o skladbu hrobov, platí to isté, čo sa zistilo v priebehu odkrývania východnej časti pohrebiska. Ukázalo sa, že jamkových hrobov, bez alebo s fragmentárne zachovanou nádobou, sa v tejto časti vyskytlo výrazne viac. Odlišnosťou je aj zistenie, na rozdiel od predchádzajúcej plochy, že sa vyskytli aj prípady viacerých jamkových hrobov vedľa seba. Nóvum je rozsypanie kalcinovaných kostí do tenkej vrstvy na ploche od 0,5 do 1,0 m^2, pričom výnimkou nebol ani výskyt črepov roztrúsených medzi spálenými kosťami. Samostatnú skupinu tvorí niekoľko hrobov, ktoré mali vedľa prázdnej „urny" nasypané, resp. rozsypané kosti vedľa nej buď na kôpke, alebo vo vrstve na väčšej ploche.

Aj v tejto časti pohrebiska sa výnimočne zachytila hrobová jama. V troch prípadoch išlo o rozmernejšie kruhové alebo oválne fľaky tmavohnedo sfarbenej výplne jám, v ktorých sa urny s kalcinovanými kosťami nachádzali zhruba v ich strede. Okrem nich sa vyskytlo niekoľko urnových hrobov, ktoré boli nad úrovňou krycej misy vyplnené zeminou premiešanou s drevenými uhlíkmi, čím sa v teréne výrazne odlišovali.

Počet nádob a úprava urnového hrobu ukazuje rovnaký spôsob, ako sa zistil v predchádzajúcich výskumných etapách. To isté platí aj o počte nádob v jednotlivých hroboch (obr. 40), ako aj o typologickej skladbe. Za zmienku stojí nález troch topánok opatrených uchom a profilovanou šálkou s dvomi uškami umiestnenej v hornej časti nádoby na „pitie". Podobné konštatovanie platí aj pokiaľ ide o prílohy, ich počet a kombináciu. Nálezový inventár doplnil dvojdielny kadlub na odlievanie dvoch typov sekier.

V severovýchodnej polovici pohrebiska sa nachádzali jednak samostatne situované kamene, alebo sa vyskytli kamene uložené vo vrstve, ktoré vytvárali nepravidelný tvar (obr. 41: 2). Vyskytli sa aj viac alebo menej úplné do kruhu poukladané kamene, ktoré ohraničovali urnu uloženú spravidla v strede (obr. 41: 1, 3, 4). V jednom prípade sa zachytil neúplný veniec vytvorený miestami z troch radov na seba ukladaných vrstiev kameňov, ktorý mal v strede urnu (obr. 41: 5). Vo dvoch prípadoch sa odkryli vence, tvorené z viacerých vrstiev na seba uložených kameňov, oválneho tvaru, ktorých vnútro bolo na úrovni zachytenia prekryté vrstvou kameňov. Jeden neobsahoval nálezy. V druhom sa v jeho severnej časti nachádzala urna a v južnej časti bola vytvorená skrinka, v ktorej bolo uložených dvanásť nádob, a sedem z nich obsahovalo kalcinované kosti (obr. 41: 6).

Novým zistením sú aj tri kostrové hroby, ktoré boli situované v juhovýchodnej časti pohrebiska, a to pri jeho okraji. Vo dvoch prípadoch išlo o jedincov uložených v natiahnutej polohe s rozdielnou orientáciou, s vázovitou nádobou a plochou pieskovcovou platňou. Jeden z hrobov poskytol iba dolné končatiny, na ktorých ležala vázovitá nádoba. V troch prípadoch sa na úrovni dna urny, ktorá obsahovala kalcinované kosti, nachádzala iba lebka. Či ide o istý spôsob birituálneho pochovania jedného jedinca nie je možné zatiaľ jednoznačne stanoviť. V jednom prípade mala lebka v oblasti spánkov a nad čelom v rade uložené plechové ozdoby.

Výskumom v roku 2007 sa kompletne preskúmalo žiarové pohrebisko lužickej kultúry a zároveň sa stanovil jeho celkový rozsah. Počtom 1673 odkrytých urnových hrobov patrí k jednému z doteraz najrozsiahlejších, ale predovšetkým najkomplexnejšie preskúmaným pohrebiskám tejto kultúry na Slovensku.

L i t e r a t ú r a

Cheben 2003 - I. Cheben: Hrobové a sídliskové nálezy z Trenčína-Biskupíc. AVANS 2002, 2003, 65-67.

Cheben 2004a - I. Cheben: Výskum žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. AVANS 2003, 2004, 80-82.

Cheben 2004b - I. Cheben: Keramika pražského typu zo sídliska v Trenčíne. In: Zborník na počesť Dariny Bialekovej, ASM - Communicationes 7, Nitra 2004, 141-142.

Cheben 2005 - I. Cheben: Skelettgräber der Schnurkultur aus Trenčín. Acta Archaeologica Carpathica, 40, 2005, 27-37.

Cheben/Miklíková 2004 - I. Cheben/Z. Miklíková: Zaujímavý kostrový hrob z Trenčína. In: Ve službách archeologie 5, Brno 2004, 243-249.

Cheben 2006 - I. Cheben: Tretia etapa výskumu žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. AVANS 2004, 2006, 102-104.

FORTSETZUNG DER GRABUNG DES LAUSITZER-KULTUR-BRANDGRÄBERFELDES IN TRENČÍN. Trenčín, Teil Biskupice (Bez. Trenčín), Flur Záhumnie, III. Stufe der Lengyel-Kultur, Latènezeit, Siedlungsobjekte, Brandgräberfeld, Lausitzer-Kultur. (Bez. Trenčín). Im Laufe der Jahre 2002 bis 2004 war auf dem rechten Ufer des Soblahovský potok (Bach) in der Flur Záhumnie ein weitreichender Siedlungsareal mit belegter Ansiedlung aus verschiedenen Zeiten, wie auch Westteil eines Brandgräberfeldes der Lausitzer-Kultur mit 866 Urnengräbern untersucht (Cheben 2003; Cheben 2004a; Cheben 2004b; Cheben/Miklíková 2004; Cheben 2006). Im Laufe der Monate März bis November 2007 wurde der Ostteil der Gräberfeldanlage, die im Herbst 2006 geophysisch vermessen wurde, untersucht. Angesichts der vielen Störungsmomente haben wir das erwartete Ergebnis nicht erreicht. Innerhalb des Gräberfeldes sind auf vier Stellen Gruppierungen vorgekommen, die nur mit dem Scherbenmaterial direkt unter dem Schotteruntergrund abgegrenzt werden können. Die Keramik und Spaltindustrie können wir in die III. Stufe der Lengyel-Kultur eingliedern. Im nordöstlichen Teil, bei dem Rand des Gräberfeldes, haben wir eine Grube mit latènezeitlichen Keramik erfasst. In diesem Teil befanden sich auch vier Gruben, nur Keramik aus dem 12. Jh. auswies. Nach und nach haben wir durch die Freilegung der Urnengräber im Ostteil des Gräberfeldes festgestellt, dass es sich um eine umfangreiche Anlage auf einer Fläche von 213x42 m handelt. Beide freigelegte Teile des Brandgräberfeldes, die eigentlich einen Komplex bilden, nahmen eine Fläche von 213x95 m ein. Was die Grabzusammensetzung betrifft, gilt dasselbe, was bei der Freilegung des Ostteils festgestellt wurde. Es zeigte sich, dass die Grubengräber, ohne oder mit fragmentarisch erhaltenem Gefäß, in diesem Teile deutlich häufiger vorgekommen sind. Unterschiedlich ist auch die Feststellung, im Gegensatz zu der vorigen Fläche, dass auch Fälle von mehreren Grubengräbern nebeneinander aufgetreten sind. Novum ist die Zerstreuung der kalzinierten Knochen in eine dünne Schicht auf einer Fläche von 0,5 do 1,0 m^2, wobei zerstreute Scherben zwischen den verbrannten Knochen keine Ausnahme waren. Eine weitere Gruppe bilden einige Gräber, die neben einer leeren „Urne" aufgeschüttete, bzw. verschüttete Knochen auf einem Haufen, oder auf größerer Fläche hatten. Auch in diesem Gräberfeldteil wurden ausnahmsweise Grabgruben erfasst. In drei Fällen ging es um größere kreisförmige oder ovale Flecke von dunkelbrauner Ausfüllung der Grüben, in den sich die Urnen mit den kalzinierten Knochen ungefähr in ihrer Mitte befanden. Außer ihnen sind einige Urnengräber vorgekommen, die über der Ebene Deckschüssel mit Erde und Holzkohlen ausgefüllt waren, womit sie sich vom Terrain deutlich unterschieden. Die Anzahl der Gefäße und die Zurichtung des Urnengrabes zeigt dieselbe Art, die bei den vorigen Grabungsetappen festgestellt wurden. Dasselbe gilt auch für die Anzahl der Gefäße in einzelnen Gräbern (Abb. 40), wie derer typologischer Zusammensetzung. Erwähnungswert ist der Fund von drei schuhförmigen mit einem Ohr versehene Gefäße und profilierte zweihenkelige Schale platziert im oberen Teil eines Gefäßes wie zum „Trinken" vorbereitet. Dasselbe gilt auch was die Beilagen, ihre Anzahl und Kombination angeht. Das Fundinventar ergänzte eine zweiteilige Gussform für zwei verschiedene Axttypen. Im nordöstlichen Teil des Gräberfeldes befanden sich Einzelsteine oder Steine in einer Schicht von unregelmäßiger Form (Abb. 41: 2). Aufgetreten sind auch mehr oder weniger gänzliche im Steinkreise, die eine Urne, die sich in der Regel in der Mitte befand, abgrenzten (Abb. 41: 1, 3, 4). In einem Fall wurde ein unvollständiger Kranz aus drei Reihen aufeinander gelegter Steinschichten, in der Mitte mit einer Urne, erfasst (Abb. 41: 5). In zwei Fällen sind Kränze aus mehreren aufeinander gelegten Steinschichten, überdeckt mit einer Steinschicht, vorgekommen. Einer war fundleer. Im Nordteil des zweiten befand sich eine Urne, im Südteil ein Steinkasten mit zwölf Gefäßen. Sieben von ihnen enthielten kalzinierte Knochen (Abb. 41: 6). Eine neue Erkenntnis stellten auch drei Skelettgräber im Südostteil des Gräberfeldes, bei seinem Rand, dar. In zwei Fällen ging es um Individuen in gestreckter Lage mit unterschiedlicher Orientierung, vasenförmigem Gefäß und flacher Sandsteinplatte. Einer der Gräber enthielt nur Unterextremitäten, auf denen ein vasenförmiges Gefäß lag. In drei Fällen befand sich auf dem Urnenboden, der die kalzinierten Knochen enthielt, nur ein Schädel. Ob es sich um eine birituelle Bestattungsart eines Individuums handelt, ist nicht möglich eindeutig festzustellen. In einem Fall hatte der Schädel im Bereich der Schläfen und über der Stirn in einer Reihe gelegte Blechanhänger.

Während der Grabung im Jahr 2007 wurde das Brandgräberfeld der Lausitzer-Kultur vollständig untersucht und seine gesamten Ausmaße erreicht. Mit der Anzahl von 1673 freigelegten Urnengräbern gehört es zu einem der bis jetzt umfangsreichsten, aber vor allem vollständigsten Gräberfeldern dieser Kultur in der Slowakei.

VÝSKUM NÁDVORIA A PIVNICE MEŠTIANSKEHO DOMU V PEZINKU

Igor C h o m a

P e z i n o k (okr. Pezinok), intravilán, R a d n i č n é n á m e s t i e 9, archeologický výskum, stredovek, novovek a 20. stor. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Pezinok.

Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum Bratislava a Mestské múzeum v Pezinku realizovali archeologický výskum na nádvorí a v pivnici meštianskeho domu na Radničnom námestí 9, na parcelách 4662/1 a 4662/2. Ťažiskom bol stredovek 14. a 15. stor., novovek 16.-19. a 20. stor. Skúmaná plocha nádvoria patrila v stredoveku s drevozemnými objektmi zo 14. a 15. stor. k hospodárskemu zázemiu pôvodnej kamennej zástavby. Podľa predbežných výsledkov a porovnaním situácie na susednom nádvorí meštianskeho domu na ulici Holubyho 22 (*Choma/Wittgrúber 2008*), došlo na parcele v 15. stor. (najneskôr však v polovici 16. stor.) k rozsiahlemu požiaru, ktorý zničil všetky (hlavne hospodárske) objekty. Dá sa predpokladať, že parcela v krátkom časovom období (v priebehu 100 rokov) vyhorela minimálne dvakrát. Ak sa tu aj nachádzali stredoveké kamenné stavby - kúrie (tzv. Perhaus), tak na ich použiteľných zvyškoch múrov bola v renesancii postavená časť súčasných budov. Archeologickým výskumom sa existencia stredovekých kamenných stavieb s jednoznačnosťou dokázať nedala a v tomto prípade sa musíme opierať o výsledok architektonicko-pamiatkového výskumu. Budova si s neskoršími prestavbami zachovala svoju ranno-renesančnú dispozíciu.

Skúmaná plocha bola rozdelená na viac sektorov. Prvý sektor, rozdelený na štyri štvrtiny, bol na nádvorí meštianskeho domu, kde boli zachytené rôzne objekty, nivelety a pôvodné úpravy nádvoria. Druhý sektor bola pivnica pod severným krídlom meštianskeho domu, kde sa musela odstraňovať v mieste budúcich sond tehlová dlážka. Tretím sektorom bol podjazd meštianskeho domu.

Interiér - pivnica A/07 pod severným krídlom meštianskeho domu. Pivnica sa nachádza v severnom uličnom krídle meštianskeho domu. Prvá sonda bola otvorená v juhozápadnom rohu pivnice pod prístupovým schodiskom a druhá sonda bola otvorená v strede pivnice pod jej severnou stenou. Sondy boli bez archeologických nálezov. Pod tehlovou dlážkou kladenou na tenkú maltovú vrstvu sa nachádzalo štrkové podložie.

Exteriér - nádvorie meštianskeho domu. V juhovýchodnej štvrtine nádvoria sa našli jamy na hasenie vápna a novoveká stavba slúžiaca s najväčšou pravdepodobnosťou ako tzv. „ľadovňa“. Zásyp tohto objektu tvoril odpad z prvej polovice 20. stor. (20./30. roky). Okrem toho tu bol odkrytý fragment základu múru postaveného s kameňa a tehál (ide o zvyšok novovekých prístavieb, po ktorých sa na nádvorí nachádzajú zachované aj väčšie úseky základových pásov - viď. nižšie). Na nádvorí pod západnou stenou (približne v jej strede v mieste zamurovaného renesančného portálu) východného krídla meštianskeho domu boli odkryté kamenné základy prístavby obdĺžnikového pôdorysu v strede rozdelenej priečkou na dve rovnaké časti (štvorce). Pôvodná funkcia objektu bola podľa všetkého hospodárska. Pri západnej stene objektu sa na nádvorí zachovala časť jeho kamennej úpravy - dlažby. Nádvorie bolo podľa miestneho zvyku vyložené riečnymi kameňmi. V juhozápadnej štvrtine nádvoria sa nachádzali už pred samotným výskumom viditeľné koruny základov asanovaných mladších prístavieb, datovaných do novoveku.

V juhozápadnom rohu nádvoria sa v Sonde V/2007 nachádzal objekt 13/07 - silno prepálená 16 cm hrubá vrstva, ktorá ležala na cca 20 cm hrubej vrstve hnedej hliny pod ktorou bolo podložie (obr. 42: 2). Predpokladáme, že by to mohla byť dlážka požiarom zničeného drevozemného objektu alebo, čo je menej pravdepodobné, dno pece. Na jej povrchu a vedľa jej pravouhlého severného okraja sa našli nevýrazné črepy z tela nádob, ktoré sú podľa štruktúry a farebnosti datované do 14. stor. Prepálený objekt bol zničený stavbou meštianskych domov. Do vrchnej zásypovej vrstvy boli v mladšom období položené cca 100 cm široké základy múru z nasucho kladených kameňov, spájaných hlinenou maltou. Pôvod a funkcia múru nie je zrejmá.

V strede západnej polovice nádvoria bol odkrytý základ 70 cm širokého múru z nasucho kladených kameňov, spájaných hlinenou maltou. Múr bol zapustený do prepálenej nivelety datovanej na rozhranie 15./16. stor. Os múru kolmo smerovala od západného krídla domu k jeho východnému krídlu. Ani v tomto prípade nie je pôvod a funkcia múru objasnená. Bola tu odkrytá aj kamenná studňa. Zásyp

studne tvoril odpad, datovaný do 30-tych rokov 20. stor. V hĺbke 380 cm od koruny začína hladina spodnej vody. Vonkajší priemer studne je 210 cm a šírka múru koruny je v priemere od 30 do 40 cm. Nie je vylúčené, že studňa môže byť renesančná, resp. staršia. V priestore medzi studňou a vyššie spomenutým kamenným múrom sa na podloží objavili kolové jamky, v zásype ktorých sa nachádzali úlomky prepálenej mazanice a črepov datovaných do cca 16. stor. (obr. 42: 1).

V Sonde IX/2007, ktorá prechádzala stredom podjazdu severného uličného krídla meštianskeho domu a končila uprostred nádvoria, sa našiel požiarom zničený drevozemný objekt 18/07 obdĺžnikového tvaru. Na severnej strane, súbežnej s terajšou uličnou čiarou, je objekt pravouhlo ohraničený - ukončený. Na južnej strane je smerom do terajšieho nádvoria deštruovaný. Objekt od severu dodržoval uličnú, alebo parcelnú čiaru. Nad objektom sú novoveké zásypy. Jeho šírka je 250 cm a zachovaná výška 40 až 72 cm. Vzhľadom na nedostatok archeologického materiálu ho môžeme len rámcovo datovať do 13. max. 14. stor.

Nivelety na skúmanej ploche dokazujú, že pôvodný terén mal mierne klesanie južným smerom. Nad stredovekou niveletou sú rôzne zásypy, obsahujúce premiešaný stredoveký (v jednom prípade praveký) a novoveký materiál. Dôvodom bolo postupné zasypávanie a vyrovnávanie plochy, hlavne v období renesancie. Podobná situácia sa vyskytla aj na susednej parcele nádvoria meštianskeho domu na Holubyho ulici 22 (*Choma/Wittgrúber 2008*).

L i t e r a t ú r a

Choma/Wittgrúber 2008 - I. Choma/P. Wittgrúber: Výskum meštianskeho domu v Pezinku. AVANS 2006, 2008, 82-84 .

GRABUNG IM INNENHOF UND IM KELLER EINES BÜRGERHAUSES IN PEZINOK. Pezinok (Bez. Pezinok), Innenbezirk, Radničné námestie 9 (Platz), archäologische Grabung, Mittelalter, Neuzeit und 20. Jh. Aufbewahrung der Funde: Stadtmuseum Pezinok. Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum Bratislava und Stadtmuseum in Pezinok führten zusammen eine archäologische Grabung im Gemeindegebiet von Pezinok im Innenhof und Keller eines Bürgerhauses am Radničné námestie 9 (Platz) durch. Schwerpunkt war das Mittelalter 14. und 15. Jh., Neuzeit 16.-19. und 20. Jh. Die untersuchte Fläche des Innenhofes gehörte im Mittelalter mit ihren Holz-Erde-Objekten aus dem 14. und 15. Jh. zum Wirtschaftshinterland der ursprünglichen Steinbebauung. Nach vorläufigen Ergebnissen und durch den Vergleich mit der Situation des Nachbarinnenhofes vom Bürgerhaus auf der Holubyho Straße 22, ist es auf der Parzelle im 15. Jh. (spätestens aber in der Hälfte des 16. Jh.) zu einem großen Brand gekommen, der alle (vor allem wirtschaftliche) Objekte zerstörte. Es kann angenommen werden, dass die Parzelle im kurzen Zeithorizont (während 100 Jahren) wenigstens zweimal ausgebrannt ist. Ach wenn sich hier mittelalterliche Steinbauten - Perhäuser befanden, auf ihren Fundamenten wurde in der Renaissance Teil der heutiger Gebäuden gebaut. Die ursprüngliche mittelalterliche Steinarchitektur muss unter oder in den stehenden Gebäudeflügeln, die den Innenhof schließen, gesucht werden. Mit der archäologischen Grabung konnte die Existenz der mittelalterlichen Steinbauten nicht eindeutig bewiesen werden und in diesem Fall müssen wir uns an die den Ergebnisse der architektonisch-historische Forschungen stützen. Das Gebäude hat sich trotz den späteren Umbauungen ihre frührenaissancezeitliche Disposition erhalten. Die Niveletten auf der untersuchten Fläche beweisen, dass das ursprüngliche Terrain leicht Richtung Süden sank. Über der mittelalterlichen Nivelette befinden sich verschiedene Aufschüttungen, die vermischtes mittelalterliches (in einem Fall vorgeschichtliches) und neuzeitliches Material enthalten. Die stammen von der sukzessiven Zuschüttung und Planierung der Fläche, vor allem während der Renaissance. Ähnliche Situation ist auch auf der Nachbarparzelle im Innenhof des Bürgerhauses auf der Holubyho Straße 22 vorgekommen.

VÝSKUM HROBKY VO FARSKOM KOSTOLE V PEZINKU

Igor C h o m a

P e z i n o k (okr. Pezinok), intravilán, interiér farského kostola Nanebovzatia Panny Márie, archeologický výskum, stredovek a novovek. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Pezinok.

Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum Bratislava a Mestské múzeum v Pezinku realizovali archeologický výskum hrobky, nachádzajúcej sa v interiéry farského kostola Nanebovzatia

Panny Márie. Kostol sa nachádza v intraviláne obce Pezinok, na Farskej ulici 7, parcela č. 5007. Ťažiskom bol novovek - 18. stor.

Skúmaná hrobka, sa nachádza vo východnom uzávere južnej bočnej lode a jej os je mierne odklonená severne od osi kostola a jeho lodí. Pred západným koncom hrobky bola vyhĺbená prístupová sonda a následne bol otvorený vchod do krypty. V interiéry krypty boli otvorené dve sondy (I/2007 a II/2007). V krypte sa nachádzala rakva s predpokladanými pozostatkami slečny grófky Rizikovský de Dobric, +1752 (obr. 43: 1). Rakva bola umiestnená popri ľavej stene krypty a na šírku zaberala polovicu jej interiéru. Na rakve chýbala jej vrchná polovica - vrchnák. Zachované bočnice boli z exteriérovej strany namaľované súvislou čiernou farbou. V rakve ležali neúplné kostrové pozostatky. V mieste hlavy bola štvorcová látka (vankúš?) a stuha s pozostatkom kovových cvočkov. Na dolných končatinách sa zachovala skladaná sukňa z cca tri metre dlhej látky. V záhyboch sukne bol zachytený fragment ruženca (drevený kríž zdobený intarziou, miniatúrna lebka vyrezaná z kosti a drevené koráliky) a malá kovová schránka v tvare valca (po jej otvorení sa v jej vnútri našla miniatúrna sklenená fľaštička bez obsahu). Nebohá mala na nohách polovičné črievice s vyšším širším podpätkom (kombinácia drevo, koža a látka). Po celom vnútri rakvy sa nachádzali kúsky prúžkov látky zošitých do kríža. Výstelku rakvy vytvárali drevené piliny. Sonda I/2007 sa nachádzala hneď za západnou stenou (za prebúraným vchodom). Bola vyhĺbená do štrkovo-hlineného podložia a kopírovala jamu vyhĺbenú za účelom sekundárneho uloženia kostrových pozostatkov starších pohrebov, ktoré sem boli s najväčšou pravdepodobnosťou umiestnené pri príležitosti posledného pohrebu do krypty (slečny grófky Rizikovský de Dobric, †1752). V tejto sonde sa nachádzali sekundárne uložené kosti zo štyroch jedincov. Podľa predbežného odhadu ide o troch mužov a jednu ženu. Na kostiach bola umiestnená poskladaná hodvábna vyšívaná látka (fragment šiat?). Medzi kosťami sa nachádzal fragment náhrdelníka, pozostávajúceho z väčších vápencových(?) a menších kovových korálikov, navlečených na šnúrke (obr. 43: 2). Sonda II/2007 sa nachádzala v severovýchodnom rohu krypty. Bola vyhĺbená do podložia s negatívnym výsledkom. Prítomnosť staršieho hrobu sa nepotvrdila (podložie tu nebolo porušené).

UNTERSUCHUNG DER GRUFT IN DER PFARRKIRCHE IN PEZINOK. Pezinok (Bez. Pezinok), Gemeindebereich, Innenbereich der Pfarrkirche Mariä Himmelfahrt, archäologische Grabung, Mittelalter und Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Stadtmuseum in Pezinok. Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum Bratislava und Stadtmuseum in Pezinok haben zusammen eine archäologische Grabung in der Gruft im Innenbereich der Pfarrkirche Mariä Himmelfahrt im Gemeindebereich von Pezinok, auf der Farská Straße 7 durchgeführt. Der Schwerpunkt war die Neuzeit - 18. Jh. Die untersuchte Gruft befand sich in dem Ostschiff. Im Innenbereich der Gruft wurden zwei Schnitte gemacht. In der Gruft befand sich ein Sarg mit angenommenen Überresten der Gräfin Rizikovský de Dobric, †1752. Im Sarg lagen unvollständige Skelettüberreste. Auf der Stelle, wo der Kopf lag befand sich ein Stoff quadratischer Form (Kissen?) und ein Band mit Resten von Metallzwecken. Auf den Unterextremitäten hat sich ein Faltenrock erhalten. In den Falten lag ein Teil vom Rosenkranz und eine kleine zylinderförmige Metallbüchse eingeklemmt. Drin befand sich ein kleines leeres Glasfläschchen. Die Selige hatte auf den Füßen Halbschuhe mit breiterem Untersatz. Im Sarg befanden sich in Kreuzform zusammengenähte Stoffstücke. Der Schnitt I/2007 war hinter der Westwand der Gruft in einen Schotterlehmboden gemacht und kopierte eine Grube, in die Skelettüberreste älterer Bestattungen sekundär gelegt wurden. Die wurden hier mit größter Wahrscheinlichkeit bei der Gelegenheit der letzten Bestattung (der Gräfin Rizikovský de Dobric) platziert. In diesem Schnitt befanden sich sekundär gelegte Knochen von vier Individuen. Nach der Schätzung geht es um drei Männer und eine Frau. Auf den Knochen befand sich ein gefalteter bestickter Seidenstoff. Zwischen den Knochen lag ein Halskettenfragment, das aus größeren Kalkstein-(?) und kleineren Metallperlen bestand. Der Schnitt II/2007 wurde in der nordöstlichen Gruftecke mit negativem Ergebnis gemacht. Anwesenheit eines älteren Grabes wurde nicht bestätigt (das Liegende war ungestört).

ANALÝZA ĽUDSKÝCH KOSTIER LUDANICKEJ SKUPINY V NITRE

Július Jakab

Nitra, časť Mlynárce (okr. Nitra), poloha Kapitulské (areál závodu SONY), predstihový záchranný výskum, sídlisko, ľudské kostry v hroboch a objektoch, pravek, eneolit, ludanická skupina. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V rokoch 2006-2007 vykonal Archeologický ústav SAV záchranný terénny výskum polykultúrnej lokality v Nitre, v areáli budúceho závodu Sony (*Kuzma/Kopčeková 2008; 2009*). Ľudské kosti sa našli v desiatich hroboch a v desiatich kultúrnych objektoch. Boli datované nálezmi z praveku, prevažne z kultúrneho okruhu ludanickej skupiny, t.j. väčšina z nich pochádzala z najmladšej fázy osídlenia nášho územia ľudom lengyelskej kultúry. I keď sa v tejto fáze antropologického výskumu hodnotenie kostrovej série zameralo predovšetkým na určenie veku a pohlavia jedincov z lokality, predbežne sa zistilo aj veľké množstvo stôp po závažných prejavoch násilia na kostrových zvyškoch. V hroboch boli pochovaní minimálne dvaja muži, deväť žien a jedno dieťa. Iba jeden jedinec sa dožil vyše 50 rokov života a traja vyše 40 rokov života (tabela 1). V objektoch sa okrem kostí dvoch detí našli pozostatky piatich mužov a siedmich žien. Až štyri razy sa však pohlavie dospelých určilo iba ako pravdepodobné (pre neúplnosť kostier) a len dvaja muži sa dožili aspoň 40 rokov života (tabela 2).

Najzávažnejšia chorobná zmena sa zistila na kĺbových plochách dlhých kostí končatín, ale hlavne na stavcoch a rebrách vyše 40-ročného muža z hrobu 10. Telá i oblúky jeho stavcov vytvorili pevný blok s mohutným kosteným premostením. Po začistení kostry v teréne sa konštatovalo, že sa zachovali (v polohe „na bruchu") len kosti z anatomicky uloženej oblasti trupu a dlhých kostí horných končatín, t. j. bez lebky, driekových stavcov, panvy a dolných končatín. Podľa vyjadrenia I. Kuzmu, susedné objekty 473 a 474 jednoznačne porušili hrob 10. V analyzovanom kostrovom súbore sú na kostiach stopy po zámerných zásahoch predovšetkým na lebkách. Ide najmä o plochy po nevyliečených štiepnych zlomeninách z tzv. perimortálneho obdobia, ktoré často unikajú pozornosti odborníkov. Prejavy násilia sú zastúpené u detí i u jedincov oboch pohlaví z hrobov i objektov. Hodnotili sa čisté, čiastočne rekonštruované kostrové zvyšky a postupovalo sa v rozsahu programov ANTRIS v AÚ SAV v Nitre (*Jakab/Poláčik 1990*).

Podrobné výsledky antropologického rozboru sú v antropologickom posudku uloženom v dokumentačnom oddelení AÚ SAV v Nitre.

Tabela 1.

hrob	jedinec	vek	pohlavie
1		maturus II	žena
2	1	juvenis	žena
	2	adultus I	žena
3		adultus I	žena
4		adultus II	žena
5		juvenis	žena
6	1	adultus I	žena
	2	infans II	dieťa
7		adultus II	žena
8		maturus I	žena
9		maturus I	muž
10		maturus I	muž

Tabela 2.

objekt	jedinec	vek	pohlavie
61		adultus II	žena ?
141		infans I	dieťa
317		adultus II	muž
350	1	adultus II	muž ?
	2	juvenis	žena ?
	3	juvenis	žena
	4	adultus II	muž
465		adultus	žena ?
473+474	1	infans III	dieťa
	2	adultus I	žena ?
475+476		maturus I	muž
481		adultus	žena
521		adultus II	žena
585		adultus II	muž

L i t e r a t ú r a

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/ Š. Poláčik: Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the SAS in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

Kuzma/Kopčeková 2008 - I. Kuzma/M. Kopčeková: Výskum v Nitre-Mlynárciach (Priemyselný park Sever - SONY). AVANS 2006, 2008, Nitra, 106-107.

Kuzma/Kopčeková 2009 - I. Kuzma/M. Kopčeková: Pokračovanie výskumu v Nitre - Mlynárciach. AVANS 2007, 2009, 130133.

ANALYSE DER MENSCHENSKELETTE DER LUDANICE GRUPPE IN NITRA. Nitra, Teil Mlynárce (Bez. Nitra), Flur Kapitulské (Betriebsanlage SONY), präventive Rettungsgrabung, Siedlung, Menschenskelette in den Gräbern und Objekten, Vorgeschichte, Äneolithikum, Ludanice Gruppe. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften hat in den Jahren 2006-2007 unter der Leitung von I. Kuzma eine Rettungsgrabung der polikulturellen Fundstelle in Nitra, in der Anlage des zukünftigen Betriebs Sony, durchgeführt. Praktisch auf der ganzen Fläche der vorgeschichtlichen Siedlung des slowakischen Äneolithikums sind Menschenknochen in zehn Gräbern und in zehn Kulturobjekten ge-

funden wurden. In dieser Phase der anthropologischen Grabung hat sich die Bewertung der Skelette vor allem auf die Alters- und Geschlechtsbestimmung der Individuen konzentriert. Vorläufig wurde große Menge Spuren nach Gewalttaten festgestellt. In den Gräbern waren mindestens zwei Männer, neun Frauen und ein Kind bestattet. In den Objekten wurden außer Knochen von zwei Kindern Überreste von fünf Männern und sieben Frauen gefunden (Tabelle 1; 2).

ANALÝZA KOSTROVÝCH ZVYŠKOV MUŽA ZO SÍDLISKA V NOVÝCH ZÁMKOCH

Július J a k a b

N o v é Z á m k y (okr. Nové Zámky), poloha D o l n ý P i r i t o v (obchodné centrum Aquario), predstihový záchranný výskum, sídlisko (ľudská kostra v objekte 27), včasný stredovek. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Tretia etapa vykopávok v priestore doteraz najväčšieho sídliska z obdobia avarského kaganátu na území Slovenska. Výskum realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre na severnom okraji Nových Zámkov, na ploche budúceho obchodného centra Aquario. Vedúcim archeologického výskumu bol *J. Zábojník* (*2009*), ktorý v tomto periodiku informuje o základnej charakteristike lokality a nálezov. V jednom z objektov sa našla extrémne skrčená kostra so železnou prackou. Vedúci výskumu usudzuje, že ide pravdepodobne o hrob z obdobia trvania sídliska. Hodnotili sa čisté, rekonštruované kostrové zvyšky a postupovalo sa v rozsahu programov ANTRIS v AÚ SAV v Nitre (*Jakab/Poláčik 1990*). Podrobné výsledky antropologického rozboru sú v antropologickom posudku.

Objekt 27 - muž, maturus II (50- až 60-ročný). Hodnotiť bolo možné len silno korodované fragmenty neúplnej lebky a neúplného postkraniálneho skeletu. Úlomky lebky svedčia o robustnej stavbe a mohutnom rozvoji reliéfu svalových úponov. Z opisných znakov bolo možné hodnotiť pravdepodobne malé čelové a temenné hrbole, mohutne vytvorenú čistinku (glabella) a výrazné nadočnicové oblúky, ako aj tzv. veľmi ubiehavé čelo. Lalôčkové výbežky (processus mastoideus) sú veľké, záhlavná hrčka (protuberantia occipitalis ext.) silná a reliéf šijovej plochy (planum nuchale) je veľmi mohutný. Zhryz bol pravdepodobne nožnicový (psalidontia) a očnice hranaté s veľmi zaoblenou bočnou časťou horného okraja. Lícne kosti sú vysoké s hrboľatým povrchom. Podľa úlomkov možno usudzovať, že sánka bola robustná s hrubým telom, silno vytvoreným bradovým trojuholníkom (trigonum mentale) a veľmi veľkými hlavicami. Zuby boli silno obrúsené a zastúpený bol plošný i miskovitý typ abrázie. Na záhlavnej kosti (obr. 48: 1, 2), na tele i ramene sánky (obr. 48: 3, 4) sa nachádzajú štiepne lomy z perimortálneho obdobia. Línia lomu prechádza približne po celej hornej tretine záhlavnej kosti od pravého processus mastoideus na ľavú stranu sutura lambdoidea. Na mandibule prechádzajú línie lomov viac-menej priečne na os jej tela, resp. ramena. Zachované fragmenty z kostí postkraniálnej kostry svedčia o strednej až robustnej stavbe s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Drsná čiara (linea aspera) je veľmi úzka i veľmi vysoká. Na zachovaných častiach diafýz dlhých kostí končatín je extrémne silno vytvorený reliéf svalových úponov (mimoriadne silne je vytvorený na diafýzach obidvoch ramenných kostí, obr. 48: 5, 6). Na zachovaných telách krčných stavcov je prítomná deformujúca spondylóza. Metrické údaje poskytli len hodnoty obvodov a prierezov diafýz dlhých kostí končatín. Obidve stehnové kosti sú v strede pilastrické (l. dx. 103,4; l. sin. 106,9) a horný prierez diafýz majú platymérny (l. dx. 76,5; l. sin. 79,4). Pravá píšťala (tibia) je v strede (67,7) i pri foramen nutricium (63,9) mezoknémna. Ľavá je v strede euryknémna (71,0). Z údajov metrického hodnotenia kostry nebolo možné vypočítať výšku postavy, ale podľa odhadu išlo o nízkeho jedinca s malou výškou postavy.

L i t e r a t ú r a

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/Š. Poláčik: Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the SAS in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

Zábojník 2009 - J. Zábojník: Výskum sídliska z obdobia avarského kaganátu v Nových Zámkoch. AVANS 2007, 2009, 199-201.

ANALYSE DER SKELETTÜBERRESTE EINES MANNES AUS DER SIEDLUNG IN NOVÉ ZÁMKY. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Flur Dolný Piritov, präventive Rettungsgrabung, Siedlung, Menschenskelett im Objekt 27, Frühmittelalter. Aufbewahrung des Fundes: Archäologisches Institut

SAW, Nitra. Dritte Etappe der Grabungen im Bereich der bis jetzt größten Siedlung aus der Zeit des Awarischen Kaghanats auf dem Gebiet der Slowakei auf der Fläche des zukünftigen Einkaufszentrums Aquario, am Nordrand von Nové Zámky. Anthropologische Analyse der Fragmente von unvollständigem Menschenskelett (Abb. 48) aus dem Objekt hat zu der Ergänzung der Erkenntnisse über diese Grabungsphase beigetragen. Außer den extrem mächtigen Muskelansätzen vor allem auf den Knochen des postkranialnen Skeletts waren auf den Fragmenten vor allem die offensichtlichen Spuren nach Frakturen aus der perimortalen Zeitf interessant. Die Muskelansätze vor allem auf den Armknochen zeugen von einer übermäßigen Belastung der Armmuskeln. Spuren nach Frakturen aus der perimortalen Zeit sind mit größter Wahrscheinlichkeit nach absichtlicher Anwendung von physischer Gewalt mit einem stumpfen Gegenstand knapp vor dem Tod dieses Mannes entstanden.

ANTROPOLÓGIA DVOCH KOSTIER Z OBJEKTU PILINSKEJ KULTÚRY V STRÁNSKEJ

Július J a k a b

S t r á n s k a (okr. Rimavská Sobota), poloha K r a l i n y, predstihový záchranný výskum, sídlisko, ľudské kostry v objekte 369, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalitu v Stránskej, polohe Kraliny skúmal Archeologický ústav SAV ako predstihový záchranný výskum pod vedením E. Fottovej. Na ploche lokality s dominanciou sídliskových nálezov pilinskej kultúry bol začistený aj objekt 369 s kostrovými zvyškami dvoch ľudí. Keďže aj tento objekt datovali nálezy pilinskej kultúry (*Fottová/Malček 2009*), t. j. kultúry so žiarovým pohrebným rítom, predstavoval nález dvoch ľudských kostier jedinečnú možnosť lepšieho poznania somatických vlastností vtedajšieho obyvateľstva nášho územia. Kvôli posúdeniu a detailnému podchyteniu nálezových okolností i prípadných zvláštností v uložení kostier bol na ich dokumentáciu, definitívne začistenie a vyzdvihnutie prizvaný antropológ (autor tohto príspevku).

V čase príchodu antropológa boli v objekte predovšetkým dve čiastočne začistené ľudské kostry v anatomickej polohe, z ktorých jedna bola takmer úplná a z druhej chýbali najvyššie umiestnené časti. Takmer kompletná kostra bola označená ako „jedinec A“. Z nej bol najvyššie uložený poškodený veľký chochol (trochanter major) pravej stehnovej kosti, ktorý bol o 2-3 cm vyššie, než najvyšší bod lebky tohto jedinca. Telo spočívalo na dne objektu v čiastočne skrčenej polohe na ľavom boku s hlavou opretou o južnú stenu objektu a tvárou obrátenou na západ (obr. 49: hore). Lebka jedinca A teda spočívala na ľavom boku s mierne privráteným temenom k ústiu a jeho brada smerovala ku dnu objektu. Najmenšia vzdialenosť lebky k začistenému okraju objektu bola asi 13 cm. Telo bolo privrátené na „brucho“, s pravou rukou ohnutou pod hornú časť hrude. Ramenná kosť zvierala s osou chrbtice asi 35-stupňový uhol a zároveň s kosťami predlaktia 15-20° (kosti vlastnej ruky smerovali k hrudi tesne pod krkom). Kostra ľavej ruky sa odkryla až po vyzdvihnutí väčšej časti kostí trupu (obr. 50: 1). Spočívala v takmer natiahnutej polohe a jej os bola prakticky identická s osou chrbtice. Spolu s kosťami ľavej ruky (približne pri dolnom konci tela prsnej kosti) sa odkrylo aj opracované telo rybieho stavca s priemerom od 31,8 do 33,4 mm a hrúbkou pri obvode od 10,3 do12,4 mm. Hrúbka tela stavca sa pri centrálnom otvore pohybovala od 4,2 do 5,1 mm (obr. 50: 2-6). Podľa lokalizácie a úmyselného opracovania tohto nálezu sa zdá, že išlo o prívesok. Cez centrálny otvor bola zrejme prevlečená šnúrka z organického materiálu a tento jedinec ho nosil zavesený na krku. Pravú nohu mal v kolene mierne ohnutú a čiastočne predsunutú pred telo, pričom prirodzený výškový rozdiel medzi proximálnym a vzdialenejším (distálnym) koncom pravej stehnovej kosti činil asi 18 cm. Dolná časť predkolenia ľavej nohy sa „in situ“ nezachovala. Spočinula totiž na okraji väčšej keramickej nádoby, čím sa spolu s chodidlom dostala na úroveň drieku jedinca B (vysvetlenie nižšie). Tesne pri kostiach pravého kolena jedinca A sa nachádzala lebka druhej kostry - jedinec B. Zachovali sa z nej len najnižšie umiestnené kosti. Vyššie uložené časti kostry sa nezachovali. Boli zrejme porušené a odstránené pravidelnou poľnohospodárskou činnosťou. Lebka bola umiestnená najnižšie a smerovala viac-menej na juh. Hlavy obidvoch jedincov boli teda orientované rovnakým smerom. Záhlavie jedinca B spočívalo na dne (teda tvárová časť bola privrátená k ústiu) objektu, ale zároveň bola odklonená mierne na západ. Horná časť tela spočívala na chrbte a zvyšná časť kostry (oblasti drieku, panvy a stehnové kosti) chýbala. Z pravej ruky sa zachovali všetky kosti. Boli na úrovni pliec, pričom ramenná kosť zvierala s osou chrbtice asi 50º. Kosti vlastnej ruky boli tesne vedľa pravého pleca, takže kosti predlaktia zvierali s ramennou kosťou extrémne ostrý uhol (cca 17º; obr. 49: hore). Z ľavej ramennej kosti (mohla

sa začistiť až po vyzdvihnutí kostí jeho ľavého predkolenia) sa zachovali len približne dve tretiny dĺžky. S osou chrbtice zvierala asi 18º. Ako sa uviedlo, ľavé predkolenie jedinca B spočívalo na vlastnom ľavom pleci tak, že chodidlo sa mu dostalo za temeno vlastnej hlavy. Z pravého predkolenia sa zachovali len približne dve tretiny dolnej časti. Boli tiež postmortálne ulomené a odstránené zrejme rovnako ako kosti z oblasti drieku, panvy a stehien. Z pravého chodidla bola „in situ" prítomná len členková kosť (talus). Ďalšie kosti chodidla, ktoré sa nachádzalo za panvou jedinca A, boli uvoľnené a vyzdvihnuté počas čiastočného začisťovania kostier. Z uloženia zachovaných častí kostier jedincov A a B (obr. 49: hore) možno jednoznačne tvrdiť: 1. telo jedinca A bolo pravdepodobne pietne uložené na dno objektu v mierne skrčenej polohe na ľavom boku a mierne privrátené bruchom ku dnu s hlavou na juh, a teda tvárou na západ; opracované telo rybieho stavca bolo s najväčšou pravdepodobnosťou príveskom a možno ho považovať za milodar; 2. telo jedinca B bolo nepietne vhodené/spustené na dno objektu dolu hlavou, ale tvárou k ústiu objektu; fixovala ho pravá noha jedinca A a čiastočne aj veľká keramická nádoba pri ľavom pleci; jeho telo sa opieralo krížami o severný okraj objektu, čím sa dostal do najvyšších vrstiev objektu jeho zadok; nohy mu klesli na trup tak, že pravé chodidlo sa dostalo za kríže jedinca A a ľavé chodidlo nad temeno vlastnej hlavy. Horná časť objektu bola zničená a odstránená po zániku pravekého osídlenia. Nič sa z neho nezachovalo. Kostrové zvyšky obidvoch jedincov sa pred analýzou očistili a rekonštruovali. Hodnotenie sa riadilo súborom programov ANTRIS v AÚ SAV v Nitre (*Jakab/Poláčik 1990*). Podrobná terénna dokumentácia kostier v objekte, ako aj výsledky hodnotenia morfologických a metrických znakov sú v antropologickom posudku uloženom v dokumentačnom oddelení AÚ SAV v Nitre.

Jedinec A - žena, adultus I (20- až 30-ročná). Zachovala sa takmer kompletná kostra tohto jedinca v podobe silne korodovaných, drobných fragmentov, ktoré svedčia o strednej stavbe so stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Z opisných znakov bolo možné na úlomkoch kostí z úplnej lebky hodnotiť len výrazné čelové a temenné hrbole, pravdepodobne stredne veľké lalôčkové výbežky (processus mastoidei), stredne veľkú záhlavnú hrčku (protuberantia occipitalis ext.) a stredne mohutný reliéf šijovej plochy (planum nuchale). Zhryz je kliešťovitý (labidontia) a očnice sú okrúhle s ostrou bočnou časťou ich horného okraja. Oblúk lícnych kostí (arcus zygomaticus) je tenký a lícne kosti (ossa zygomatici) sú vysoké s hrboľatým povrchom. Sánka je strednej stavby s úzkym telom, stredne mohutným bradovým trojuholníkom (trigonum mentale), vyvýšeným povrchom mandibulárneho uhla a s malými hlavicami (condyles mandibulae). Zuby boli stredne intenzívne obrúsené a zastúpený bol len plošný typ abrázie. Vzhľadom na individuálny vek tejto ženy je nepomerne vysoký stupeň abrázie zubov (obr. 51: 1-3), evidentný hlavne v maxile. Veľmi poškodené kosti postkraniálnej kostry svedčia o strednej stavbe so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Veľký zárez sedacej kosti (incisura ischiadica major) bol pravdepodobne veľmi široký a plytký, zložený oblúk (arc compose) je viac-menej zdvojený a telo sedacej kosti (corpus ossis ischii) je stredene široké. Hlavice stehnových kostí majú veľmi veľký priemer a drsná čiara (pilaster) je úzka a vysoká. Na kostiach postkraniálnej kostry nebola zistená žiadna anomália. Z chorobných zmien je prítomný len stredný stupeň deformujúcej spondylózy na telách krčných stavcov (obr. 52: 1, 2) a malé, plytké Schmorlove uzly na telách troch driekových stavcov (obr. 53: 2, 3). Podľa údajov metrickej analýzy bola pravá stehnová kosť pravdepodobne nepilastrická (88,5?), ľavá je pilastrická (107,4) a obidve stehnové kosti sú hyperplatymérne (l. dx. 72,7; l. sin. 68,6). Pravá píšťala (tibia) je v strede (61,3) i pri foramen nutricium (61,8) platyknémna a ľavá je v strede (66,7) mezoknémna a pri foramen nutricium (61,8) platyknémna. Podľa vypočítanej výšky postavy (z piatich údajov) bola táto žena vysoká (162,1 cm).

Jedinec B - muž, maturus I (40- až 50-ročný). Mozgová časť lebky (calvaria), rekonštruovaná z drobných, mierne postmortálne deformovaných úlomkov kompletnej lebky je strednej až robustnej stavby so stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Obrys mozgovej časti lebky je ovoidný, lícne oblúky (arcus zygomatici) sú fenozygické, čelové a temenné hrbole malé, čistinka (glabella) je výrazná, nadočnicové oblúky (arcus superciliares) sú tiež výrazné a čelo je tzv. ľahko ubiehavé. Lalôčkové výbežky (processus mastoidei) sú stredne veľké, záhlavná hrčka (protuberantia occipitalis ext.) je veľmi silná a reliéf šijovej plochy (planum nuchale) je stredne mohutný. Profil záhlavia je klenutý, zhryz bol pravdepodobne kliešťovitý (labidontia) a očnice i bočná časť ich horného okraja mali pravdepodobne prechodný tvar. Oblúk lícnych kostí (arcus zygomaticus) je hrubý, lícne kosti (ossa zygomatici) sú veľmi vysoké s hrboľatým povrchom a čeľustné jamy (fossa caninae) stredne hlboké. Sánka je robustná so stredne hrubým telom, so silným bradovým trojuholníkom (trigonum mentale) s bilaterálne vytvorenými protuberanciami, veľmi vyvýšeným povrchom mandibulárneho uhla a s veľkými hlavicami (condylus mandibulae). Zuby sú slabo obrúsené a zastúpený je plošný i miskovitý typ abrázie. Nebola zistená žiadna anomália lebky a z patologických zmien boli prítomné len cribra orbitalia na strope ľavej očnice (vpravo nehodnotiteľné), kaz druhej stoličky v ľavej polovici čeľuste (tzv. mrtvý zub; obr. 52: 1, 2) a mierna artróza obi-

dvoch temporomandibulárnych zhybov, evidentná predovšetkým na obidvoch hlaviciach mandibuly. Treba spomenúť aj nepomerne nízky stupeň abrázie zubov vzhľadom na individuálny vek tohto muža (obr. 51: 4-6). Metrické znaky umožnili stanoviť, že mozgová časť lebky je dlhá (185 mm), bola pravdepodobne stredne široká (142? mm) a zároveň mezokránna (76,8?). Kosti neúplnej postkraniálnej kostry sa zachovali vo veľmi poškodenom a korodovanom stave. Sú strednej až robustnej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov a napriek tomu, že stav zachovalosti úlomkov kostí neumožnil hodnotiť žiadny sexuálne determinovaný znak je isté, že ide o kostru muža. Na kostiach postkraniálneho skeletu boli zistené nasledovné chorobné zmeny: spondylosis deformans cervicalis; spondylarthrosis thoracalis (na artikulačných výbežkoch stavcových oblúkov); výrazné Schmorlove uzly na telách viacerých hrudných a driekových stavcov; preliačeniny dolných terminálných plôch predovšetkým na telách krčných a driekových stavcov. Podľa vypočítanej výšky postavy (z jedného údaja) bol tento muž tzv. podstredne vysoký (162,2 cm).

Diskrepancia medzi individuálnym vekom a stupňom abrázie ich zubov (obr. 51: 1-6) naznačuje, že pochádzali z odlišných sociálnych vrstiev, ale veľmi podobné, veľmi zriedkavé „zvrásnenie" povrchu lícnych kostí (ossa zygomatici) i konfigurácia bradových hrbolčekov (tubera mentalia) u obidvoch jedincov naznačujú ich príbuznosť (obr. 52: 3-6).

L i t e r a t ú r a

Fottová/Malček 2009 - E. Fottová/ R. Malček: Záchranný archeologický výskum vo Fige a v Stránskej. AVANS 2007, 2009, 63-65.

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/ Š. Poláčik: Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the SAS in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

ANTHROPOLOGIE VON ZWEI SKELETTEN AUS DEM OBJEKT DER PILINYER-KULTUR IN STRÁNSKA. Stránska (Bez. Rimavská Sobota), Flur Kraliny, präventive Rettungsgrabung, Siedlung, Menschenknochen im Objekt 369, jüngere Bronzezeit. Aufbewahrung des Fundes: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Auf der Fundstelle mit überwiegend Siedlungsfunden aus jüngerer Bronzezeit wurde auch das Objekt 369 freigelegt. Es wird durch die Funde der Pilinyer-Kultur mit Skelettüberresten von zwei Menschen datiert.

Wegen der Bewertung und exakter Erfassung von Fundsituationen wie auch möglicher Sonderheiten bei den Skelettlagen war für ihre Dokumentation, definitive Freilegung und Aushebung ein Anthropologe zugerufen. Es wurde festgestellt, dass das Körper vom Individuum A wahrscheinlich auf den Objektboden gelegt wurde - in leichten Hockerlage auf linker Seite, etwas mit dem Bauch zum Boden gekehrt und mit dem Kopf nach Süden und so mit dem Gesicht nach Westen. Zusammen mit den linken Handknochen ist auch ein bearbeiteter Fischwirbelknochen zum Vorschein gekommen. Nach der Lokalisation und Bearbeitung dieses Fundes scheint es zu sein, dass es sich mit größter Wahrscheinlichkeit um einen Anhänger, den dieses Individuum auf der Brust trug, handelte. Es kann für eine Beigabe gehalten werden. Der Körper des Individuums B war unrituell auf den Objektboden mit dem Kopf nach unten, aber dem Gesicht zur Objektmündung geworfen/heruntergelassen. Mit dem Kreuz lehnte es sich um den Nordrand, wobei sein Hinterteil in den höheren Schichten gekommen ist. Die Füße sind zum Rumpf gesunken. Die rechte Fußsohle hatte es hinter dem Kreuz des Individuums A und linke Fußsohle über den Giebel des eigenen Kopfs. Aus dem oberen Teil des Objekts wurde nichts erhalten. Es wurde nach dem Untergang der vorgeschichtlichen Ansiedlung zerstört. Die Skelettreste beider Individuen stellten spärliche, aber wertvolle und bis jetzt einzige Informationen über die körperlichen Eigenschaften des Volkes der Pilinyer-Kultur auf unserem Gebiet dar. Wertvoll sind auch die Informationen über die außergewöhnliche Ereignisse, die zur Skelettbestattung führten, wie auch der Knochenanhänger, der sich in einem Brandgrab sicherlich nicht erhalten würde.

NÁLEZY OTOMANSKEJ KULTÚRY Z HÔRKY - ONDREJA

Ľubomíra K a m i n s k á - Matúš H u d á k

H ô r k a, časť O n d r e j (okr. Poprad), poloha S k a l k a, povrchový zber, sídlisko, staršia doba bronzová, otomanská kultúra, uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Významná archeologická lokalita je známa nálezmi zo staršej doby kamennej, už od konca päťdesiatych rokov 20. stor. ako jedna z najvýznamnejších lokalít svojho druhu. Systematický výskum tu pre-

biehal v rokoch 1987-1992 a 1995. Na lokalite je doložené viacnásobné osídlenie počas stredného paleolitu. Okrem nich boli vo vrchnej vrstve profilu F, na okraji travertínovej kopy, nájdené črepy a ozdobné predmety z kosti (perla, prívesok), ktoré patria otomanskej kultúre zo staršej doby bronzovej (*Kaminská 2005*, 116, 117). Pri návšteve lokality študentom M. Hudákom v roku 2006 bolo zistené systematické ničenie náleziska a výkop na okraji lokality. Po obhliadke výkopu bol vykonaný zber materiálu. Prevažne išlo o črepy, predmety z kostí, kamennú brúsku a časť čepele. Z keramického materiálu bolo nájdených trinásť črepov, ktoré patria rozličným typom nádob. Jeden z okrajových črepov s hladeným povrchom pochádza z džbánku, rovnako ako časť pásikového ucha (obr. 54: 5). Ďalší okrajový črep hnedej farby je z džbánku alebo z hrncovitej nádoby s hladeným povrchom. Masívnejší črep čiernej farby s tunelovitým uchom na najväčšej vydutine predstavuje fragment amfory (obr. 54: 7). Najviac črepov je z hrncovitých nádob so slamovaným povrchom. Z nich dva črepy sú z mierne esovite profilovaného okraja (obr. 54: 1, 2), tretí je skôr z nádoby súdkovitého tvaru. Vyskytol sa aj črep z rovného dna hrncovitej nádoby a črep z tela hrubšie modelovanej šálky (obr. 54: 4). Jeden z črepov má tvar terča s obrúsenými hranami. Kostené predmety tvorí ihla (obr. 54: 3) a časť vyhladeného kančieho kla (obr. 54: 6). Z kamennej industrie sa tam našla bazálna časť čepele z krakovsko-jurského pazúrika a zlomok kamennej brúsky z pieskovca.

L i t e r a t ú r a

Kaminská 2005 - Ľ. Kaminská: Hôrka - Ondrej. Osídlenie spišských travertínov v staršej dobe kamennej. Košice 2005.

FUNDE DER OTTOMANI-KULTUR AUS HÔRKA - ONDREJ. Hôrka, Teil Ondrej (Bez. Poprad), Flur Skalka, Streufunde, Siedlung, ältere Bronzezeit, Ottomani-Kultur, Aufbewahrung der Funde: Podtatranské múzeum (Untertatra-Museum) in Poprad. Am Rande einer Travertin-Fundstelle aus mittlerem Paläolithikum, in der oberen Lehmschicht über dem Profil F ist es zur Beschädigung einer Kulturschicht der Ottomani-Kultur gekommen. Durch die Begehung wurden Scherben von einem Gefäß mit gestreiftem Henkel (Abb. 54: 5), einer Amphora (Abb. 54: 7), Körper einer grober modellierten Schale (Abb. 54: 4) und von topfförmigen Gefäßen oft mit Besenstrich-Oberfläche (Abb. 54: 1, 2) gewonnen. Außer der Keramik ist eine steinerne Nadel (Abb. 54: 3), Eberzahn (Abb. 54: 6), Basalteil einer Klinge aus jurazeitlichem Krakauer Feuerstein und Fragment eins Schleifsteins aus Sandstein zutage gekommen.

SYSTEMATICKÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V TRENČIANSKEJ TURNEJ

Ľubomíra K a m i n s k á - Janusz K. K o z ł o w s k i - Tomáš M i c h a l í k - Jiří A. S v o b o d a

Prieskumami, ktoré sa uskutočnili v katastri obce T r e n č i a n s k a T u r n á a T r e n č i a n s k a T u r n á, časť H á m r e sa významne rozšíril počet paleolitických lokalít v oblasti Trenčína. V auguste 2007 sme na niektorých polohách urobili sondážne práce s cieľom zistiť stratigrafickú polohu a presnejšie časové zaradenie bohatej kamennej industrie. V rámci Dohody o spolupráci medzi AÚ SAV Nitra, AÚ AV ČR Brno a IA UJ Kraków sa výskumu, ako letnej praxe, zúčastnili študenti z Poľska a zo Slovenska. Finančné náklady na terénny výskum boli čiastočne hradené z grantu Medzinárodného višegrádskeho fondu.

1. T r e n č i a n s k a T u r n á (okr. Trenčín), poloha V r l a č k a, lokalita I a II, systematický výskum, prechod medzi stredným a mladým paleolitom, mladý paleolit, sídlisko. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV Nitra, VPS, Košice.

Lokalita sa nachádza asi 700 m južne od obce, na severnom svahu spraševého kopca so sklonom k severu, v nadmorskej výške 265 až 700 m. Početná štiepaná industria, obsahujúca mladopaleolitické čepeľové artefakty charakteristické pre gravettien Považia, sa v ornici vyskytuje spolu so staršími artefaktami - listovitými hrotmi s plošnou retušou a driapadlami. Výskum sme uskutočnili formou deviatich zisťovacích sond s rozmermi 2x1 m. Ani v jednej z nich sme nezachytili pôvodnú nálezovú vrstvu. Avšak podarilo sa nám získať poznatky o prírodných procesoch, ktoré poznačili vrstvy spraše - mrazové kliny a ich výplň neskoršie uloženou spraš ou. Sú analogické mrazovým klinom zisteným na lokalitách gravettienskej kultúry v priestore Moravany nad Váhom - Banka a poskytujú určitú stratigrafickú oporu. Z jednej sondy sme odobrali vzorku na OSL datovanie a vrstvy zo všetkých sond sú podrobené

granulometrickým a mikromorfologickým analýzam. Ich výsledky zatiaľ nemáme k dispozícii. Hlavne zo zberu, počas výskumu, sme na lokalite I a II získali štiepanú kamennú industriu vyrobenú v prevažnej miere z radiolaritu a menej z patinovaného pazúrika, limnosilicitu a prekremeneného pieskovca. Najpočetnejšie boli úštepy z jednopodstavových jadier. Z nástrojov sa najčastejšie vyskytovali čepele, retušované čepele, klinové rydlo, škrabadlá čepieľky s otupeným bokom, charakteristické pre gravettien i epigravettien.

2. T r e n č i a n s k a T u r n á, časť H á m r e (okr. Trenčín), poloha Z a d v o r o m, systematický výskum, prechod medzi stredným a mladým paleolitom, mladý paleolit, sídlisko. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Lokalita sa nachádza východne od obce, asi 600 m od miestnej časti Hámre, na temene sprašového chrbta, v nadmorskej výške 255 m. Sklon sprašového chrbta je na východ až juhovýchod, smerom k Jastrabskému sedlu, ktoré bolo prechodom do oblasti Ponitria. Aj v tejto polohe sa v ornici nachádzajú artefakty gravettienskej kultúry a plošne retušované listovité hroty. V miestach s najväčším výskytom sme situovali štyri zisťovacie sondy o rozmeroch 2x1 m. Nálezová situácia i stratigrafické poznatky boli analogické polohe Vrlačka. Počas výskumu sme zozbierali v prevahe radiolaritovú industriu gravettienu

L i t e r a t ú r a

Michalík 2003 - T. Michalík: Komplex paleolitických sídlisk v okrese Trenčín. AVANS 2003, 2003, 89, 90.
Michalík 2007 - T. Michalík: Významné paleolitické nálezy v okrese Trenčín. AVANS 2005, 2007, 140, 141.

SYSTEMATISCHE ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN TRENČIANSKA TURNÁ. In manchen Fluren im Kataster von Trenčianska Turná haben wir Sondierungsarbeiten durchgeführt Der Zweck: Feststellung der stratigraphischen Lage und exaktere Datierung der reichen Steinindustrie. Die Kosten der Terraingrabung waren teilweise vom Grant des Internationalen Visegrad-Fonds gedeckt.
1. Trenčianska Turná (Bez. Trenčín), Flur Vrlačka, Fundstelle I und II, systematische Grabung, Wende des Mittel- und Jungpaläolithikums, junges Paläolithikum, Siedlung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra, Außenstelle Košice. Währen der Grabung wurden neun Probeschnitte mit den Ausmaßen von 2x1 m durchgeführt. In keinem von ihnen haben wir eine ursprüngliche Fundschicht erfasst. Dennoch ist es uns gelungen Erkenntnisse über die Naturprozesse - Lößschichten - sog. Frostkeile und ihre Ausfüllung aus später gelagertem Löß zu gewinnen. Während der Begehung haben wir auf der Fundstelle I und II Spaltindustrie vor allem aus Radiolarit und weniger aus patiniertem Feuerstein, Limnosilizit und quarzinhaltigen Sandstein gefunden. Aus den Werkzeugen sind am häufigsten Klingen, retuschierte Klingen, Klingenstecher, Kratzer und Klingen mit stumpfer Seite, charakteristisch für Gravettien und Epigravettien, zum Vorschein gekommen.
2. Trenčianska Turná, Teil Hámre (Bez. Trenčín), Flur Za dvorom, systematische Grabung, Wende des Mittel- und Jungpaläolithikums, junges Paläolithikum, Siedlung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice. Während der Grabung wurden hier vier Probeschnitte mit Ausmaßen von 2x1 m durchgeführt. Fundsituation wie auch stratigraphische Erkenntnisse waren analogisch mit der Flur Vrlačka verbunden. Bei den Funden überwiegte die Radiolaritindustrie aus Gravettien.

OJEDINELÉ NÁLEZY Z HERMANOVIEC

Anton K a r a b i n o š

H e r m a n o v c e (okr. Prešov), intravilán, K o s t o l s v. A l ž b e t y, exteriér, ojedinelý nález, 15. a 19. stor. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Do areálu kostolného dvora boli osádzané dva nové stĺpy elektrického vedenia, pre ktoré bol realizovaný ručný výkop jám na základový betón. Z haldy výkopu na severnej strane kostola boli vybraté dva fragmenty keramiky s pridaným ostrivom a zdobené plytkými horizontálnymi neumelými žliabkami, datované rámcovo do 15. stor. a črep dna nádoby potiahnutý hnedou glazúrou z 19. stor.

EINZELFUNDE AUS HERMANOVCE. Hermanovce (Bez. Prešov), Gemeindebereich, St. Elisabethkirche, Außenbereich, Einzelfund, 15. und 19. Jh. Aufbewahrung der Funde: Landesdenkmalamt Prešov. Aus dem Aushub für die neue Säule für die Stromleitung bei der St. Elisabethkirche in Hermanovce haben wir zwei mit flacher Rille verzierten Scherben aus dem 15. Jahrhundert und ein Fragment vom braun glasierten Gefäßboden aus dem 19. Jh. gewonnen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V MPR LEVOČA

Anton K a r a b i n o š

L e v o č a (okr. Levoča), intravilán, N á m e s t i e M a j s t r a P a v l a 1 3, Mestská pamiatková rezervácia (MPR), lekáreň U Hada - Národná kultúrna pamiatka, dvorová prístavba, pamiatkový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Spišské múzeum, Levoča.

Rozhodnutím Krajského pamiatkového úradu Prešov, pracovisko Levoča, boli stanovené podmienky realizácie pamiatkového archeologického výskumu v mieste prístavby v dvorovej časti meštianskeho domu. Prístavbu realizoval investor medzi čelnú budovu a dvorové, neskorobarokové krídlo, ktoré je napojené na hlavnú budovu prístavbou z 19. stor. K tejto najmladšej stavbe bol v súčasnosti pristavaný objekt s rozlohou 9 m^2 a prepojený s objektom z 19. stor. prechodom. Dnešná mestská zástavba a uličné čiary námestia sú od pôvodného členenia odlišné - v juhovýchodnej časti námestia sa stavali pôvodné vežovité domy v 14. stor. v dnešných dvorových častiach, neskôr boli vystavané dnešné čelné objekty uličného parteru (*Javorský 1990*). Mapa z roku 1787 (obr. 55: 1) ešte vnútorné členenie priestoru dvora meštianskeho domu nezachytáva; kolorovaná mapa z roku 1869 už pozná dnešné prístavby (obr. 55: 2).

V prvej fáze boli sledované základové výkopy s rozmermi 50x80 cm. Základový výkop odkryl vrstvu voľných pieskovcov v hĺbke cca 70-100 cm, korunu tehlového múra z 19. stor. oddeľujúceho plató prístavby od vstupu do pivníc pod čelný trakt, nefunkčnú modernú kanalizáciu a odsadený základový kameň neskorobarokovej prístavby vo východnej časti dvora v hĺbke 64 cm od dnešnej úrovne terénu. Následne bola na mieste prístavby po podložie vykopaná sonda I/07 s cieľom zachytiť nárast historického terénu, určiť stratigrafiu a získať materiál na datovanie. Vrchná vrstva sondy s rozmermi 120x130 cm bola zbavená betónovej deky a priestor tak pripravený na realizáciu sondy a dokumentáciu jednotlivých strát.

Opis sondy I/07

Dokumentácia sa sústredila na severný profil sondy (56: 1). Južná strana sa opierala o prístavbu z 19. stor., západná stena končila vyššie spomenutým tehlovým múrom. Východná stena bola začisťovaná priebežne a nevykazovala rozdiely s dokumentovaným profilom. Betónová deka, označená číslom 1, položená niekedy v 50. rokoch 20. stor., vrstvy 2 a 3 odlišné vo farebnosti ležali približne v rovnakých hĺbkach, vrstva 4 je prvou mohutnejšou a kompaktnou vrstvou tvorenou tmavosivou až čiernou zeminou s obsahom zásypov. Jej spodná časť sa vyrysovala do tvaru objektu, jeho prítomnosť sa však nepreukázala. Vrstvy 2-4 v hĺbke 0-50/60 cm datujeme podľa nálezov keramiky a škridly do 19. resp. prelomu 19. a 20. stor. Na východnej strane profilu zasiahla vrstva 4 vrstvy 5 a 5a. Vrstva 6 a 6a medzi 50 až 100 cm je vrstvou stavebnej sutiny. Obsahovala fragmenty bielej keramiky točenej na kruhu rámcovo datovanej do 17.-19. stor., kamene, vápennú maltu, tehly. V najspodnejšej časti sa vyrysovala jama prekrytá kameňom presahujúca vrstvy 7, 8 a 19, vyplnená maltou, pieskom, tehlovinou a málom zeminy; bez nálezov.

V hĺbke 100 cm bola odkrytá keramika datovaná do 16. stor. Ležala na výraznej sterilnej žltej ílovej vrstve - vrstva 8, hrubá od 5 do 15 cm. Po nej nasledovala sivá, sivohnedá vrstva s maltou, hlinou, kameňmi, ktorá nižšie prešla do svetlejšej pôdy rovnako s prímesou malty. Z popisovaných vrstiev 9 a 10 v hĺbke 110-130 cm pochádza jeden fragment z tela nádoby. Vrstvy 11-13, 130-145/150 cm: výkop ďalej narazil na výraznú čiernu vrstvu sadzí a spáleného dreva, ktorá sa striedala so sterilným žltým ílom a prechádzala do vrstvy zloženej z tehlovočervenej drobiacej sa vrstvy. Táto tvorí spolu so spáleným drevom planírku stavebného materiálu po požiari mesta. Z vrstvy bola vybratá vzorka sadzí, mazanica, našlo sa spálené drevo, kosti a keramika z 13. stor. rovnako so stopami sekundárneho žiaru. Vrstva 14 v hĺbke 140/145-150/160 cm obsahuje menej spáleného materiálu, fragmenty tehál, maltu, mazanicu. Číslom 15 bolo označené sypké sivožlté pieskovcové podložie s prímesou žltého ílu. Na podloží bola odkrytá veľká kamenná platňa, zachádzajúca do severného a východného profilu; priestorové ani technické podmienky neumožnili kameň odstrániť. Hĺbka sondy dosiahla 170 cm a bola pre overenie podložia prehĺbená do 200 cm od súčasnej pochôdznej vrstvy. Vrstvy 16 a 17 sú nevýrazné popolové vrstvy evidentne súvisiace s vyššie položenými spálenými vrstvami. Po požiari mesta v 16. stor. ostala pravdepodobne vrstva 18.

Pri južnom profile bol zachytený základ stredovej prístavby postavený z jedného radu presne rezaných kvadratických pieskovcov. Pod ním v hĺbke 90 až 100 cm sme zachytili vrstvu kameňov napájajúcu sa na základové múry hlavnej budovy, resp. jej pivnice.

O p i s n á l e z o v

Vo vrstve 2-4 - časti kvalitne vypálenej keramiky z tela nádob, profilovaný tehlovočervený okraj, jeden fragment zdobený maľovanou hnedou vlnovkou (obr. 56: 2), červené maľovanie na bielej keramike, vnútorná svetlá a tmavozelená glazúra, časti škridly; 19., resp. prelom 19. a 20. stor. Vo vrstve 6 - súbor fragmentov bielej keramiky točenej na kruhu, v lome tmavosivá s náznakmi profilovania. Jeden fragment poznačený žiarom. Ide o nevýrazný materiál ktorého datovanie je otázne, podľa stratigrafie môže ísť o horizont začiatku novoveku (obr. 56: 3). Horné plató vrstvy 8 - súbor fragmentov keramiky datovanej do 16. stor. Na kruhu točený jemný materiál matnej oranžovej farby obsahuje úlomok dna nádoby jeden črep s vnútornou zelenou glazúrou archaického vzhľadu (obr. 56: 4, 5). Vo vrstve 9-10 - jeden fragment z tela nádoby z jemne plavenej hliny (obr. 56: 6). Má vnútornú bielu farbu, poškodený povrch. Vonkajší tmavosivý povrch je pokrytý hustým jemným ryhovaním. Fragment rámcovo zaradený do začiatku novoveku. Vo vrstve 11-14 - keramika z 13. stor. vybratá z vrstvy sadzí a planírovanej tehlovej vrstvy. Sivá a bledooranžová farba, poznačené sekundárnym žiarom, s prímesou piesku ako ostriva. Jeden fragment je zdobený plytkým žliabkovaním (obr. 56: 7), ďalší, hrubší črep, je nezdobený (obr. 56: 8). Z vrstvy pochádza profilovaný fragment okraja nádoby (56: 9), mazanica, zvieracie kosti.

Výsledky dokumentácie a historické súvislosti

Výskumom bola zachytená stratigrafia nárastu terénu časti MPR Levoča v hĺbke takmer dvoch metrov. Nálezový materiál pochádza z obdobia od 13. do 20. stor., dokumentované vrstvy bolo možné s istotou datovať až od 14. stor. Z predchádzajúcich výskumov poznáme objekty z 13. stor. zistené na území dnešného Námestia Majstra Pavla v Levoči (*Javorský 1990*). Keramika datovaná do 13. stor. predstavuje obdobie transformácie dedinského osídlenia - villa, na stredoveké mesto - civitas; prvá písomná zmienka o Levoči pochádza z roku 1271 (*Suchý 1974*). Okrem podložia (vrstva 15) boli zachytené dve sterilné vrstvy - 8, 12 (príp. aj vrstva 20), tri vrstvy stavebnej planírovanej sutiny pozostávajúcej z vápennej malty, tehál a kameňov - 6-6a, 10, vrstva sadzí - 11 a vrstva prepálenej hliny - 13. V profile ako súčasť vrstvy 6 sa vyrysovala jama. Spálená vrstva a vrstva prepálenej hliny súvisí pravdepodobne s požiarom v roku 1332 alebo 1342, kedy väčšina mesta pozostávala z drevenej zástavby (*Suchý 1974*). O sto rokov neskôr, v roku 1431, vypálili Levoču husiti počas ich prvého vpádu. Do vrstvy sa sekundárne mohla dostať keramika z 13. stor. Vrstvy sú jednoznačne datované pod prelom 14.-15. stor., ktorý reprezentuje vrstva 9 a 10, nachádzajúca sa nad spálenými vrstvami. Po požiari mesta v roku 1550 alebo 1559 ostala pravdepodobne vrstvička prepálenej tehlovočervenej hliny - vrstva 18 s popolom. Sonda umiestnená na tak malom priestore prístavby neumožňuje určiť presnejšie historické súvislosti.

L i t e r a t ú r a

Javorský 1990 - F. Javorský: Záchranné výskumy a prieskumy v mestskej pamiatkovej rezervácii Levoča. AVANS 1988, 1990, 81-84

Suchý 1974 - M. Suchý: Dejiny Levoče I. Košice 1974.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER STADTDENKMALRESERVATION LEVOČA. Levoča (Bez. Levoča), Gemeindegebiet, Platz Majstra Pavla 13, Stadtdenkmalreservation, Apotheke U Hada - Nationalkulturdenkmal, Hofzubau, archäologische Denkmalgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Spišské múzeum (Zipsmuseum) in Levoča. Bürgerhaus auf dem Platz Majstra Pavla 13, heute Apotheke U Hada, Nationalkulturdenkmal in der Stadtdenkmalreservation von Levoča. Die archäologische Denkmalschutzgrabung wurde wegen einem Zubau im Hofteil des Hauses bei dem mittleren, jüngsten Teil des Objekts aus dem 19. Jahrhundert durchgeführt. Das wurde zwischen dem Frontalobjekt und spätbarockzeitlichen Flügel im Hinterteil des Hoftrakts gebaut. Auf der Stelle des zukünftigen Baus wurde die Grabungsfläche Nr. I/07 mit den Ausmaßen von 120x130 cm, 200 cm tief gemacht. Zur Verfügung standen zwei Karten - Karte aus dem Jahr 1787 hat die Gliederung des Innenhofs noch nicht erfasst (Abb. 55: 1); kolorierte Karte aus dem Jahr 1869 kennt schon die heutigen Nebengebäuden (Abb. 55: 2). Der Zweck der Grabung war den Zuwachs des historischen Terrains zu erfassen, die Stratigraphie zu bestimmen und Material für die Datierung zu gewinnen. Der Fundamentaushub mit den Ausmaßen 50x80 cm, der eine Fläche von 9m2 beschränkt, legte eine Sandsteinschicht, Ziegelmauer aus dem 19. Jahrhundert, Kanalisation und einen abgesetzten Fundamentstein vom spätbarockzeitlichen Zubau im Westteil des Hofes in der Tiefe von 64 cm von der derzeitigen Terrainebene frei. Dokumentation der Grabungsfläche I/07 (Abb. 56: 1) konzentrierte sich auf ihren

Nordprofil. Auf der Südseite sind flache Fundamente eines Zubaus aus dem 19. Jahrhundert in einer Schicht von quadratischen Sandsteinen zum Vorschein gekommen. Als Schicht 1 war eine moderne Betondecke bezeichnet, Schichten 2 und 3 lagen ungefähr in gleicher Tiefe, Schicht 4 ist eine Kompaktschicht aus dunkelgrauer bis schwarzer Erde. Schichten 2-4 in der Tiefe von 0- 50/60 cm datieren wir nach der gefundener Keramik und einer Dachziegel ins 19. bzw. Wende des 19. und 20. Jahrhunderts. Auf der Ostseite des Profils griff die Schicht 4 in die Schichten 5 und 5a ein. Die Schicht 6 und 6a zwischen dem 50 und 100 cm enthielt Bauschutt mit weißer gedrehter Keramik, Steinen, Kalkmörtel und Ziegeln. In dem niedrigsten Teil zeichnete sich eine mit Steinen bedeckte Grube, die mit Mörtel, Steinen, Ziegeln, Erde und Sand ausgefüllt war, ab. Eine absolute Datierung der Schicht aufgrund der fragmentarischen Funde ist problematisch, ungefähr ins 17.-19. Jahrhundert. In der Tiefe von 100 cm wurde Keramik aus dem 16. Jahrhundert freigelegt. Sie lag auf steriler gelber Tonschicht - Schicht 8, von 5 bis 15 cm dick. Nach ihr folgte eine graue und graubraune Schicht mit Mörtel, Lehm, und Steinen, die niedriger in eine hellere Erde, ebenfalls mit Mörtelbeimischung, überging. Aus den beschriebenen Schichten 9 und 10 in der Tiefe von 110-130 cm stammt ein Gefäßfragment mit weißem Innen und grauschwarzer Oberfläche (Abb. 56: 6). Die Schichten 11-13, 130-145/150 cm, bildet Ruß und verbranntes Holz, die sich mit sterilem gelben Ton wechselten und in eine dunkelrote bröcklige Schicht übergehen. Diese bildet zusammen mit dem verbrannten Holz eine Planierschicht mit Baumaterial nach einem Stadtbrand. In der Schicht befand sich Lehmbewurf, verbranntes Holz, Knochen und Keramik aus dem 13. Jahrhundert, ebenfalls mit Spuren von sekundärem Brand. Die Schicht 14 in der Tiefe von 140/145-150/160 cm enthaltet weniger von verbranntem Material, Ziegeln, Mörtel, Lehmbewurf. Graugelbes Sandsteinliegendes wurde in der Tiefe von 170 cm festgestellt. Auf dem Boden war ein Teil einer großen Steinplatte freigelegt. Die älteste Keramik aus dem 13. Jahrhundert enthielt Sandbeimischung, ein Fragment ist mit flachen Rillen verziert (Abb. 56: 7). Aus der Schicht stammt auch eine unverzierte dickwandige Scherbe (Abb. 56: 8) und ein Teil von einem profilierten Gefäßrand (Abb. 56: 9). Die Grabung erfasste Stratigraphie vom Terrainzuwachs im Teil der Stadtdenkmalreservation von Levoča in der Tiefe von fast zwei Meter. Das Fundmaterial stammt aus dem 13. Jahrhundert bis 20. Jahrhundert, dokumentierte Schichten konnte man mit Sicherheit erst ab 14. Jahrhundert datieren. Von den vorigen Grabungen kennen wir Objekte aus dem 13. Jahrhundert vom heutigen Platz Majstra Pavla in Levoča. Erste schriftliche Erwähnung von Levoča stammt aus dem Jahr 1271. Die verbrannte Schicht und Schicht mit verbranntem Lehm hängt wahrscheinlich mit dem Brand im Jahr 1332 oder 1342 zusammen. Hundert Jahre später brannten Levoča die Hussiten während ihren ersten Einfall im Jahr 1431 nieder. Die Schichten kann man eindeutig vor die Wende des 14-15. Jahrhundert datieren. Diese Zeitspanne repräsentieren die Schichten 9 und 10 die sich über den verbrannten Schichten befinden.

ĎALŠÍ NÁLEZ SÍDLISKOVÉHO OBJEKTU V MEDZANOCH

Anton K a r a b i n o š

M e d z a n y (okr. Prešov), poloha B o d o r o v e c, miestny názov Močaroše, náhodný nález, mladšia doba bronzová, gávska kultúra. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Výkop pivnice rodinného domu na východnom okraji intravilánu Medzian zachytil objekt s kolovou jamou datovaný na základe keramického materiálu do mladšej fázy mladšej doby bronzovej (*Karabinoš 2007*). Následne boli vykonané ohliadky okolitého terénu, na základe ktorých bolo možné definovať nové sídlisko z mladšej doby bronzovej v Medzanoch (*Karabinoš 2008*). K objavu ďalšieho objektu došlo pri kopaní ryhy pre elektrickú prípojku dvoch novopostavených domov v uvedenej polohe od stĺpa elektrického vedenia na severovýchodnej strane parciel. Výkop bol plánovaný na rozhraní parciel 107/2 a parcely 106; bagrista sa odklonil od pôvodného smeru a zasiahol susednú parcelu č. 106 vo vlastníctve obce, kde preťal zahĺbený praveký objekt. Množstvo do červena prepálenej zeminy, spáleného dreva a popola spozorovaného na halde upozornilo na prítomnosť porušeného objektu. V prvej fáze boli zozbierané vzorky mazanice a spáleného dreva, objekt v profile dokumentovaný fotograficky a zameraný od uličnej čiary a severného rohu novostavby domu. Ryha hlboká 70-75 cm chytila aj dno objektu až po sterilné podložie. Spočiatku len podľa analógií sa predpokladalo, že ide o objekt datovaný do mladšej doby bronzovej, predbežne definovaný ako pec bez bližšieho funkčného určenia. V spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom Prešov a po dohode so starostom obce sa prikročilo k celkovému odkrytiu objektu a jeho dokumentácii.

Objekt s rozmermi v profile 140x50 cm sa vyrysoval cca 20-20 cm pod súčasným terénom; horné vrstvy ornice a prechodu do žltého ílu rýchlo schli a odlupovali sa vo veľkých kusoch. Boli vyčistené profily na oboch stranách ryhy (ťahanej v smere JZ-SV) a dokumentované kresbovo. Ukázalo sa, že podstatná časť objektu leží ďalej severozápadne v parcele č. 106 a jeho prevažnú časť na juhovýchodnej strane deštruoval výkop. Posledné zvyšky črtajúce sa v profile boli plasticky vybraté, asi po 20 cm sa objektová výplň stratila. V profile (obr. 57: 1) boli zistené nasledujúce vrstvy: 1 - ornica; 2 - podložný íl; 3 - ílovito hlinitá vrstva s obsahom mazanice a ojedinelými uhlíkmi, žlto šedá až hnedá farba; 4 - žltá ílovitá vrstva, sterilná, ojedinele kúsky mazanice; 5 - ílovitá do tehlovo červena prepálená vrstva s kusmi mazanice, uhlíkmi a popolom, obsahuje sterilné ílové zásypy; 6 - spálené drevo; 7 - sivý, jemný popol. Vrstva 3 predstavuje deštruovanú kupolu pece, vrstva 4 zásyp vnútra pece, vrstva 5 vlastné teleso pece, vrstvy 6 a 7 sú zvyškami ohniska.

Pomocou bagra majiteľa susedného pozemku sme stiahli 20 centimetrovú vrstvu ornice z plochy objektu, a následne sa prikročilo k postupnému odkrývaniu objektu a dokumentácii plošnej a v profiloch. Objekt získal lavórovitý tvar s rovným kruhovým dnom a pomerne strmo sa dvíhajúcimi okrajmi v tvare nepravidelného kruhu v hornej časti (obr. 57: 2). Rozmery objektu sa ustálili na 140x130x50 cm. Dno objektu bolo upravené uložením dvoch pieskovcových kameňov, jedného plochého (54x50x5 cm) a jedného kvadratického (8x10x20 cm). Z objektu rozdeleného na sektory boli priebežne vyberané ďalšie vzorky na preplavovanie a prípadný dendrochronologický rozbor vzhľadom na vysoký stupeň zachovania kresby drevnej štruktúry na spálených kusoch vrstvy 6. Táto vrstva poskytla aj najviac keramického materiálu, hoci fragmentárneho. Medzi nálezy patrí aj črep hornej časti tela pomerne veľkej nádoby zdobený plastickou, šikmo presekávanou lištou (obr. 57: 3), ktorý objekt spoľahlivo datuje do mladšej doby bronzovej, gávskej kultúry. Z objektu ďalšie zdobené črepy nepoznáme, ide o pomerne hrubý materiál so svetlooranžovým alebo čiernym povrchom, v lome sivé a tehlovočervené. Z haldy pochádza črep zdobený plastickým výstupkom (obr. 57: 4). Medzi paleobotanickými nálezmi je čierny fragment orechovej škrupiny, pochádza z horných vrstiev, s istotou ho objektu priradiť nemožno. Konštrukčne ide o jednoduchú zahĺbenú pec s kupolou. Nebol zistený rošt, predpecná jama ani otvor. Dno bolo upravené - spevnené plochým pieskovcovým kameňom, doneseným na stavbu pece z iného miesta; dopĺňa ho kvadratický kameň na okraji objektu. Dôvody na spevňovanie vyplývajú zrejme zo skutočnosti, že v teréne bolo v rovnakej ryhe pre elektrickú prípojku zistené zamokrenie pôdy smerom do intravilánu obce v podobe tuhej čiernej bahnitej vrstvy pod sivými zlepencami a odkazuje ho snáď aj na miestny názov „Močaroše".

Materiál je v podstate zhodný s nálezmi z objektu zachyteného v roku 2005, ktorý je možné podľa mazanicovej výplne definovať ako pec. Od teraz opisovaného objektu je vzdialený 4 m juhovýchodným smerom. Identický mladobronzový keramický materiál bol získaný aj zbermi z vyvýšeniny - kóta 320, situovanej severovýchodne od polohy Kamenec - Na hore v katastri Medzian. Prítomnosť ďalšieho sídliska v tejto polohe potvrdená nebola. Odborným spracovaním pôdnych vzoriek a vzoriek dreva z objektu pece ako uzavretého nálezového celku bude možné získať obraz o krajine v mladšej dobe bronzovej a datovanie celého predpokladaného sídliska v polohe Bodorovec, resp. získať istú škálu dát pre gávsku kultúru v oblasti strednej Torysy.

L i t e r a t ú r a

Karabinoš 2007 - A. Karabinoš: Sídliskový objekt z mladšej doby bronzovej z novozistenej polohy v Medzanoch. AVANS 2005, 2007, 101, 102

Karabinoš 2008 - A. Karabinoš: Ďalšie nálezy z Medzian. AVANS 2006, 2008, 90, 91.

WEITERES SIEDLUNGSOBJEKT AUS MEDZANY. Medzany (Bez. Prešov), Flur Bodorovec, Ortsname Močaroše, Zufallsfund, jüngere Bronzezeit, Gava-Kultur. Aufbewahrung der Funde: Landesdenkmalamt Prešov. Angenommene Siedlung aus jüngerer Bronzezeit in Medzany, Flur Bodorovec, Ortsname Močaroše, war im Jahr 2007 um ein weiteres neu gefundenes eingetieftes Objekt erweitert. Zur Entdeckung des Siedlungsobjekts ist es zufällig beim Aushub der Furche für zwei Neubauten auf Parzellen, auf denen Siedlungsspuren schon im Jahr und 2005 a 2006 erfasst wurden, gekommen. Die Furche führte durch ein Kreisobjekt mit Ausmaßen 140x130x50 cm und erreichte es bis zu seinem Boden. Im Profil sind sieben Schichten zutage gekommen (Abb. 57: 1): 1 - Ackerkrumme; 2 - Tonschicht; 3 - schwere Lehmschicht mit Lehmbewurf und Kohlen, gelbgraue bis braune Farbe; 4 - gelbe Tonschicht, steril; 5 - rot durchgebrannte Tonschicht mit Lehmbewurf, Kohlen und Asche, enthaltet sterile Tonaufschüttungen; 6 - verbranntes Holz; 7 - graue, feine Asche. Die Objektdokumentation hat sich weiter auf Feststellung seiner Form (Abb. 57: 2), beziehungsweise Funktion und Datierung konzentriert. Aus dem Objekt stammt große Menge von archeobotanischem Material und

verbranntem Holz für eventuelle dendrochronologische Datierung. Zwischen den Funden ist auch ein Nussschalenfragment. Die Schicht 6 stellte auch Keramik, das das Objekt in die jüngere Bronzezeit, Gava-Kultur datierte, zur Verfügung. Es geht um eine Scherbe vom Gefäßoberteil, verziert mit einer plastischen gekerbten Leiste (Abb. 57: 3). Kleine Menge von Keramik bestand meistens aus ziemlich dicken unverzierten Scherben von einfachen Haushaltgefäßen. Ein Fragment verziert mit plastischem Vorsprung wurde auf der Aushubhalde gefunden (Abb. 57: 4). Der schüsselförmige Ofen hatte einen Kreisgrundriss und relativ steile Wände. Auf dem Boden des Objekts waren zwei Sandsteine gelegt, ein flacher und ein quadratischer. Weitere Konstruktionselemente des Ofens wurden nicht festgestellt. Das Objekt steht chronologisch dem Objekt mit der Pfostengrube, entdeckt im Jahr 2005 im Profil eines Kelleraushubs vom Einfamilienhaus, 4 m südöstlich entfernt. Gleiches Scherbenmaterial ist es gelungen in weiterer Lage - Na hore (Kote 320) - zu erfassen. Das Objekt wurde als Feuerstelle oder einfacher Ofen definiert.

NÁLEZ KERAMIKY V SPIŠSKEJ NOVEJ VSI

Anton Karabinoš

Spišská Nová Ves (okr. Spišská Nová Ves), intravilán, Hviezdoslavova ulica 15, dokumentácia nálezu, pamiatkové územie, 15. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Nálezisko sa nachádza v zastavanej časti mesta - v Ochrannom pásme pamiatkovej zóny mesta Spišská Nová Ves, na pravobrežnej terase rieky Hornád. Počas rekonštrukcie areálu budovy bývalého súdu, dnes patriacej Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, sa realizoval výkop pre položenie novej plynovej prípojky, rekonštrukcia dlažby a malé parkové úpravy v dvorovej časti školy. Na halde výkopu, v hlinitej pôde sa nachádzali dva črepy z tela nádoby s výrazne korodovaným povrchom datované rámcovo do stredoveku a zlomok ústia nádoby s výlevkou z 15. stor. Historické osídlenie mesta Spišská Nová Ves siaha do 13. stor., odkedy sa osídlenie transformuje na mesto s farským kostolom, námestím, uličným systémom a neskôr vystavaným rozsiahlym fortifikačným systémom.

KERAMIKFUNDE AUS SPIŠSKÁ NOVÁ VES. Spišská Nová Ves (Bez. Spišská Nová Ves), Gemeindegebiet, Hviezdoslavova Straße 15, Funddokumentation, Denkmalschutzgebiet, 15. Jh. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Spišská Nová Ves. In der Halde, die beim Aushub für die neue Gasleitung für das Gebäude des ehemaligen Gerichts auf der Hviezdoslavova Straße in Spišská Nová Ves entstanden ist, wurden ungefähr ins Mittelalter datierte Keramikfragmente gefunden. Zwischen den Funden ist auch ein Randfragment von einem Gefäß mit Ausguss aus dem 15. Jh. Die historische Stadt Spišská Nová Ves ist im Laufe des 13. und 14. Jhs. entstanden.

NOVÉ NÁLEZY Z LEVOČE

Anton Karabinoš - Gabriel Lukáč

Levoča (okr. Levoča), poloha Burg (kóta 886,5), výšinné opevnené sídlisko, prieskum, mladšia doba bronzová.

Poloha je situovaná severovýchodne od mesta na kopci s tromi výraznými terasami a vrcholovou plošinou s miernym sklonom na juh. V južnej časti je poloha odlesnená; severovýchodná časť je oplotená. Dejiny výskumu lokality, známej od 19. stor., spracoval *M. Soják* (*2002*). Prieskum bol realizovaný za účelom verifikovania údajných posledných zvyškov kamenného opevnenia. Vyššia koncentrácia plochých pieskovcových kameňov bola zistená v západnej časti strmého svahu vrchnej plošiny. Dá sa predpokladať, že kamene patrili fortifikačnému systému zničenému v 60-ych rokoch 20. stor. (*Javorský 1977*; *Soják 2002*), súvislejšie kamenné konštrukcie po očistení plochy od lístia a vrstvy splavenej zeminy zistené neboli. Prípadnú existenciu zvyškov pôvodného múru v tom mieste môže overiť len výkop sondy, na ktorý v čase ohliadky neboli vytvorené legislatívne podmienky. Sledovaním priebehu valových opevnení došlo na okraji južnej časti vrchnej plošiny k nálezu keramiky - črepy ležali v koľajach po lesnom stroji. Medzi keramikou s hladkým prevažne čiernym povrchom z pomerne jemne plavenej hliny sa nachádzajú črepy z pliec nádob zdobené plytkým šikmým žliabkovaním a úlomky dien nádob. Jeden oranžový črep

z tela nádoby má na povrchu zvyšky čierneho náteru. Materiál, vyhodnotený ako mladobronzový, patrí okruhu gávskej kultúry. Ďalšie fragmenty keramiky boli vybraté z miest vývratov stromov na vrchnej plošine. Ide o hrubší nevýrazný materiál rámcovo zaradený rovnako do mladšej doby bronzovej.

L i t e r a t ú r a
Javorský 1977 - F. Javorský: Výsledky archeologického prieskumu v okrese Spišská Nová Ves. AVANS 1976, 1977, 138-152.
Soják 2002 - M. Soják: Rekognoskácia Spiša. AVANS 2001, 2002, 183-196.

NEUE FUNDE AUS LEVOČA, FLUR BURG. Levoča (Bez. Levoča), Flur Burg (Kote 886,5), befestigte Höhensiedlung, Begehung, jüngere Bronzezeit. Befestigter Höhenburgwall in der Flur Burg, nordöstlich des Stadtzentrums von Levoča. Wegen der Prüfung der letzten Steinbefestigungsreste wurde hier eine Begehung der drei Terrassen mit Wallbefestigung und Gipfelplateau mit der Neigung nach Süden durchgeführt. Auf der Westseite ihres Abhangs wurde eine Konzentration von flachen Sandsteinen festgestellt, eine Mauer wurde nicht belegt. Auf der Südseite der Ebene hat man Keramik, die eine Waldmaschine mit ihren Rädern ausgehoben hat, gefunden. Das Material bestand aus ziemlich fein geschlämmter Keramik mit glatter, meistens schwarzer Oberfläche aus jüngerer Bronzezeit, Gáva-Kultur. Zwischen den Funden waren auch ein Paar Scherben von Gefäßen mit schrägen Rillen im Unterteil und Gefäßbodenfragmente. Eine orangefarbene Scherbe hat auf der Oberfläche Reste vom schwarzen Aufstrich. Einige Scherben sind auch unter den Baumwurzeln vorgekommen.

ĎALŠIE NÁLEZY Z BOHDANOVIEC NAD TRNAVOU

Titus K o l n í k - Vladimír M i t á š

B o h d a n o v c e n a d T r n a v o u (okr. Trnava), rôzne polohy v katastri obce, zber, pohrebisko(?), sídliská, šperkárska dielňa(?), neolit, kultúra s lineárnou keramikou, eneolit, lengyelská kultúra, bolerázska skupina, kultúra Kosihy-Čaka, staršia doba bronzová, doba laténska, doba rímska, obdobie sťahovania národov, včasný až neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V marci i apríli 2007 J. Kameň z Bohdanoviec nad Trnavou daroval pracovníkom AÚ SAV v Nitre dva obsiahle a obsahovo zaujímavé súbory archeologických nálezov, ktoré nahromadil vďaka jeho pochôdzkam chotárom uvedenej obce. Darca tvrdil, že tento materiál nazbieral na rôznych miestach po oboch brehoch Trnávky a jeho prevažnú časť lokalizoval na poľnohospodársky využívané parcely južne a juhovýchodne od intravilánu obce. Pravda, nevylučujeme ani možnosť, že časť nálezov pochádza z katastra niektorej susednej obce, poprípade z katastrálneho územia Trnavy. Načrtnutá možnosť prichádza do úvahy hlavne v súvislosti so slovami nálezcu, ktorý nás informoval zhruba v tom zmysle, že: *„... pri hľadaní archeologických nálezov nebola použitá mapa a zašlo sa aj ďalej od dediny.“* Vzhľadom na vysoký podiel kovových predmetov v kolekcii nálezov *„z Bohdanoviec nad Trnavou (a najbližšieho okolia?)“* je veľmi pravdepodobné, že ich značná časť nebola získaná klasickým zberom na pooranom poli, ale pomocou detektora kovov. Miesta nálezov darovaných artefaktov z rôznych období zatiaľ neboli v teréne overené, avšak vzhľadom na široké spektrum keramiky a kovov v tomto súbore nálezov je isté, že nižšie menované predmety pochádzajú z viacerých polôh s rozličným chronologickým postavením. Na tomto mieste považujeme za vhodné priniesť stručnú informáciu o nich a predbežne ich časovo a typologicky roztriediť.

Zberom keramiky bola potvrdená prítomnosť pravekého osídlenia obce vo viacerých časových úsekoch. Nálezy typických keramických zlomkov sa hlásia do obdobia neolitu (kultúra s lineárnou keramikou) a eneolitu až staršej doby bronzovej (lengyelská kultúra, bolerázska skupina a kultúra Kosihy-Čaka). Iste zaujímavými nálezmi sú dva fragmenty pomerne opotrebovanej malej medenej(?) dýky s nápadným stredovým rebrom (obr. 58: 1). Síce nie celkom presné, ale relatívne blízke analógie k tejto zbrani možno nájsť vo výrobkoch zo staršej doby bronzovej, ktoré boli zhrnuté medzi *„medené dýky tvaru vŕbového listu“* (*Vladár 1974*, 20, 21, tab. 1: 10, 11). Dýky tohto typu sú známe z kostrových hrobov nitrianskej kultúry v Branči (*Vladár 1974*, 21).

Jediným zlomkom tuhovej keramiky zdobenej zvislými hrebeňovitými ryhami je doložené neskorolaténske obdobie. Bohatším a pozoruhodnejším spôsobom ho však dokumentujú drobné kovové nálezy. Z nich na prvom mieste treba uviesť ohňom značne poškodený terčovitý bronzový zliatok, ktorý E. Kolníková identifikovala ako roztavenú mincu typu Kapos z 1. stor. pred Kr. Za výnimočný laténsky nález

možno považovať aj ozdobný terčíkovitý bronzový segment s profilovanými koncami, pôvodne súčasť zriedkavej spony spojenej konštrukcie (obr. 58: 2). Úplne identickú paralelu pre ňu nachádzame v spone zo žiarového hrobu 186 v Holiaroch (*Beňadik 1957*, 88, 89, 140; obr. 28: 5, 6; tab. XXXII: 12, 16). Unikátny je aj nález „*korunného*" prsteňa s hrotitými výčnelkami na vonkajšej strane (obr. 58: 3), ďalej ploché ozubené koliesko s dvadsiatimištyrmi výčnelkami a sedemnástimi otvormi (obr. 58: 4), zlomok nákončia pošvy meča i zlomky kovania s arkádovitým vzorom prelamovania a na vonkajšom povrchu so stopami pocínovania. Pravdepodobne k týmto nálezom možno priradiť aj železný krúžok a nôž.

Naše doterajšie predstavy o rozsahu a ráze osídlenia v dobe rímskej významným spôsobom dopĺňajú predovšetkým drobné nálezy z tohto obdobia. K nim pristupujú nepočetné zlomky sídliskovej keramiky, v ktorej je zastúpená rímskoprovinciálna tehlová keramika, ručne zhotovená germánska keramika a na kruhu točená barbarská keramika. Ako sme už naznačili, kvantitou i kvalitou prekvapujú drobné kovové nálezy, najmä mince a spony. Sedem nových mincí vypĺňuje časový úsek od konca 2. stor. (Julia Domna, denár 183-195) do začiatku 4. stor. (Diocletianus, folis 300-305; *Hunka/Kolníková 2009*).

Impozantnými prírastkami k nálezom z doby rímskej sú početné spony (obr. 58: 6-10). Zastúpené sú mladšie varianty výrazne profilovaných spôn (štyri kusy), rombické doštičkovité spony so stopami emailovej výzdoby (dva kusy), tzv. ďatelinkové doštičkovité spony (dva kusy), kolienkovité provinciálne spony s polkruhovitou záhlavnou doštičkou (dva kusy), barbarské kolienkovité spony (dva kusy), spony s vysokým zachycovačom (dva kusy), spony VII. Almgrenovej skupiny a deriváty spôn s podviazanou nôžkou (šesť kusov). Všetky sú z bronzu, viaceré sú zachované len torzovito a deformované. Nóvum v spektre nálezov spôn z danej lokality predstavuje železná spona Almgrenovej skupiny V so zvyškami strieborného obloženia na lúčiku a nôžke, zdobená klasovitými a perlovými líniami. Dôležitý nález predstavuje aj torzo striebornej spony Almgrenovej skupiny VI. s klinovitou nôžkou a s náznakom jej podviazania (variant A 175). Doložené sú aj bronzové súčasti rímskeho mobiliára (tri kusy; obr. 58: 5). Menované mince a spony dokladajú trvanie germánskej osady od polovice 2. stor. do 4. stor.

Novinkami v doterajšom nálezovom spektre z Bohdanoviec nad Trnavou sú fragment nôžky bronzovej spony (obr. 58: 11) a tŕň pásovej pracky z doby sťahovania národov.

Prekvapujúce sú neskoroavarské nálezy drobných liatych pásových kovaní a nákončí (šesť kusov; obr. 59: 1-4). Domnievame sa, že by mohli indikovať buď prítomnosť hrobov z 8. stor. na lokalite, alebo - čo pokladáme za pravdepodobnejšie - naznačovať zhromažďovanie suroviny pre predpokladanú šperkársku dielňu, v ktorej sa pracovalo niekedy v druhej polovici 13. stor., alebo v 14. stor., ako uvedieme nižšie.

V komplexe kovových nálezov získaných v Bohdanovciach nad Trnavou tvoria mimoriadne početnú a nápadnú skupinu predmety stredovekého pôvodu. Zastúpené sú najmä liate, ako i plechové súčasti bronzových opaskových kovaní (obr. 59: 5-11): pracky tvaru písmena D s bohato profilovaným rámom (šesť kusov), pracky s jednoduchým obdĺžnikovým rámom (päť kusov, z toho štyri kusy identických rozmerov!), plechové upevňovacie obdĺžnikové platničky praciek (päť kusov) a prevliečkové kovanie. Do rovnakého časového horizontu, s ohľadom k početným typologickým paralelám z pohrebiska v Ducovom (*Ruttkay 1979*, 88-99, obr. 42, 46, 47), patria aj fragmenty bronzových zápiniek (dva kusy - obr. 59: 12; *Ruttkay 1979*, 99, obr. 51).

V diskutovanom zberovom súbore kovových nálezov je nápadné bohaté zastúpenie zlomkového bronzového materiálu (obr. 59: 13-18). Sú to amorfné plechy z nádob (obr. 59: 18), fragmenty rôzne hrubého bronzového drôtu (obr. 59: 14), zlomky nástrojov (dlátko - obr. 59: 15; pilník - obr. 59: 16) a iných funkčne neidentifikovateľných artefaktov. Okrem vyššie spomenutých zlomkov bronzových predmetov pozornosť vzbudzuje aj zvýšený výskyt amorfných kusov bronzoviny rôznej veľkosti (22 kusov). Ide o ohňom roztavenú bronzovinu rozličnej kvality, kompaktnú (obr. 59: 13) i poréznu (obr. 59: 17). Myslíme si, že jej značný výskyt na lokalite ukazuje jednak na zvyšky vzniknuté pri metalurgickom, či šperkárskom spracovaní bronzu, a jednak na zhromažďovanie bronzovej suroviny. Nepriamo nám naznačuje existenciu dielne spracovávajúcej bronz. Podľa hojného zastúpenia takmer sériovo totožných exemplárov stredovekých praciek usudzujeme, že na území Bohdanoviec nad Trnavou pôsobila šperkárska dielňa. Predpokladáme, že táto stredoveká dielňa spracovávala ako surovinu aj staršie bronzové predmety, resp. ich zlomky. K nálezom z obdobia stredoveku pristupujú aj zlomky z typických druhov keramických nádob z vrcholného a neskorého stredoveku.

Nové zbery J. Kameňa čiastočne potvrdili a čiastočne rozšírili doterajšie poznatky o kultúrnom a chronologickom spektre nálezov z Bohdanoviec nad Trnavou, prípadne najbližšieho okolia (*Jansák 1933-1934*, 53-58; *1935*, 44-46; *Peciarová 2004; Pichlerová 1985*; *Kolník/Mitáš/Rajtár 2008*; *Turčan 1995*). Získané nálezy kvantitatívne i kvalitatívne rozhojnili nielen naše doterajšie predstavy o rozsahu a význame osídlenia polohy „Dolné pole", ale priniesli aj celý rad úplne nových poznatkov o ďalších nálezoch a náleziskách. Podrobnú správu o všetkých získaných nálezoch, vrátane ich dokumentácie, vzhľadom na ich

značný rozsah plánujeme zverejniť prostredníctvom rozsiahlejšieho príspevku v Študijných Zvestiach AÚ SAV.

L i t e r a t ú r a

Beňadik 1957 - B. Beňadik: Keltské pohrebiská na Slovensku. Keltische Gräberfelder in der Slowakei. Bratislava 1957.

Hunka/Kolníková 2009 - J. Hunka/E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2007. AVANS 2007, 2009, 89-91.

Janšák 1933-1934 - Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. (Dokončenie článku z roč. 1932). Sbor. MSS 27-28, 1933-1934, 30-71.

Janšák 1935 - Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Sbor. MSS 29, 1935, 15-51.

Kolník/Mitáš/Rajtár 2008 - T. Kolník/V. Mitáš/J. Rajtár: Germánska osada v Bohdanovciach nad Trnavou. AVANS 2006, 2008, 93, 94.

Peciarová 2004 - M. Peciarová: Staršie nálezy z okresu Trnava v zbierkach Západoslovenského múzea. AVANS 2003, 2004, 142-144.

Pichlerová 1985 - M. Pichlerová: Archeologická zbierka z Bohdanoviec na Trnavou. AVANS 1984, 1985, 195-197.

Ruttkay 1979 - A. Ruttkay: Stredoveké umelecké remeslo. Bratislava 1979.

Turčan 1995 - V. Turčan: Bohdanovce nad Trnavou. In: M. Ruttkay (Ed.): Archeológia a ropa. Nitra 1995, 26, 27.

Vladár 1974 - J. Vladár: Die Dolche in der Slowakei. München 1974.

WEITERE FUNDE AUS BOHDANOVCE NAD TRNAVOU. Bohdanovce nad Trnavou (Bez. Trnava), verschiedene Lagen im Gemeindekataster, Streufunde, Gräberfeld(?), Siedlungen, Schmuckwerkstatt(?), Neolithikum, Kultur mit Linearkeramik, Äneolithikum, Lengyel-Kultur, Boleráz-Gruppe, Kosihy-Čaka- Kultur, ältere Bronzezeit, Latènezeit, Römerzeit, Völkerwanderungszeit, Früh- bis Spätmittelalter. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Vorliegender Beitrag informiert über einen umfangsreichen archäologischen Fundkomplex, in dem außer einigen Keramikfragmenten und Eisenprodukten auch viele Bronzegegenstände vorkommen. Darunter befinden sich Dolchfragmente aus älterer Bronzezeit, keltische Münze des Kapos-Typs, Fibelfragment und weitere Artefakten aus Latènezeit, mehrere Münzen und Fibel aus der Römerzeit, Reste von zwei Gegenständen aus der Völkerwanderungszeit, spätawarische gegossene Beschläge und mehrere Gürtelgarnituren aus dem 13.-14. Jahrhundert. Die Autoren des Beitrags sind der Meinung, dass die vielen Fragmente von verschiedenen mittelalterlichen Bronzegegenständen, Bronzeklumpen und Bronzeschnallen auf eine Schmuckwerkstätte auf dieser Fundstelle hinweisen. Ausführliches Verzeichnis der Funde und ihre Bewertung wird im Periodikum Študijné zvesti vom AI SAW in Nitra veröffentlicht.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ŽILINE

Roman K o s

Ž i l i n a (okr. Žilina), intravilán, M a k o v i c k é h o u l i c a 4 9, pamiatková zóna, parcela meštianskeho domu, záchranný výskum, nálezy keramiky, kachlíc, drobných predmetov, studňa, 13.-19. stor. Uloženie nálezov: depozit spoločnosti Terra antiqua s. r. o., Rimavská Sobota.

Na jeseň roku 2007 prebiehali výkopové práce a výstavba polyfunkčného objektu na Makovického ulici. 49, v zadnom trakte meštianskeho domu, situovaného na parcele 133. Na základe rozhodnutia KPÚ v Žiline, bol na dotknutej ploche v auguste a septembri 2007 spoločnosťou Terra antiqua s. r. o., vykonaný záchranný archeologický výskum. Práve povaha záchranného archeologického výskumu a vzájomná súčinnosť so stavebnou činnosťou na ploche (obmedzená mobilita, bezpečnostné a statické hľadisko), determinovali metodiku pracovného postupu, t. j. počet a rozmiestnenie archeologických sond. Investorom stavby bola Magdaléna Brašková zo Žiliny. Parcela 133 je situovaná približne v strede Makovického ulice, ktorá svojou polohou predstavuje urbanistické ohraničenie Mariánskeho námestia z juhu. Je súčasťou parciel bloku ohraničeného zo západu Štúrovou a z východu Bottovou ulicou. Voľne nadväzuje na meštiansky dom, ktorého frontálna časť je orientovaná smerom do Mariánskeho námestia. Úlohou záchranného archeologického výskumu bolo v predstihu, pred začatím paženia stavebnej jamy, zdo-

kumentovať zistené archeologické objekty a vertikálnu stratigrafiu, využiteľnú pri datovaní hmotných artefaktov a terénnych situácií.

Keďže skúmaná parcela bola v 20. stor. "skládkou" odpadu, znížila sa jej pôvodná niveleta v rámci pôdorysnej dispozície o 0,6 m po celej ploche, čím sa odstránili sekundárne navážky a odpad. Následne sme v kooperácii so stavebnou firmou vyhĺbili na východnej strane parcely 133, vo vzdialenosti 2,5 až 4,4 m a 9,90 až 11,6 m od severovýchodného rohu parcely (bod 0) dve zisťovacie sondy, ktorými sme zachytili úroveň základového muriva domu situovaného na parcele 134/1 v hĺbke 2,2 m od pôvodnej úrovne terénu. Kultúrne vrstvy sa nám nepodarilo zachytiť v dôsledku premiešania zeminy, ku ktorému došlo pravdepodobne v druhej polovici 20. stor. pri výstavbe základov domu. Následne na to sa v časovej postupnosti vytýčili na parcele dve archeologické sondy (sonda I, sonda XXI) a 19 jám pre piloty, ktoré sa pracovne označili ako sonda II/pilota 1 až sonda XX/pilota 6.

V **sonde I** (širokej 2,0 m, dlhej 2,0 m, hlbokej 1,2 m), ktorá bola dvakrát prehĺbená (profil 1 vo vrstve 0,0-0,6 m a profil 2 vo vrstve 0,6-1,2 m) a orientovaná v smere SZ-JV, sme rozlíšili niekoľko stratigrafických jednotiek s primárnou čiernohnedou hlinitou kultúrnou vrstvou zhruba v hĺbke 0,5-0,8 m. Danú vrstvu zhora ohraničoval úzky desať centimetrový pás jemnej ílovitej zeminy a pod ňou pokračoval ako kompaktná sivohnedo oranžová ílovito-hlinitá vrstva (0,9-1,2 m), len jemne narušená úzkym pásom hnedočervenej mazľavej hliny a zvyškom prehnitej drevnej hmoty. Dané stratigrafické rozvrstvenie narúšala po celej hĺbke deštrukcia z neskôr zisteného kamenného obloženia renesančnej studne, ktorá nám znemožnila hlbší výkop. Úsek nad čiernohnedou vrstvou (cca 0-40 cm) bol vyplnený svetlohnedou až sivou hlinitou vrstvou, ktorú na základe nálezov keramiky môžeme datovať do 15.-17. stor. Čiernohnedej vrstve prislúcha časový horizont zhruba 13.-14. stor., opäť doložený nálezmi keramiky.

Takmer identický počet polychrómnych stratigrafických jednotiek, opäť s primárnou čiernou kultúrnou vrstvou v hĺbke 1,0-1,2 m, sme rozlíšili v severnom profile sondy XXI (širokej1,5 m, dlhej 3,0 m, hlbokej 2,0 m), ktorá bola umiestnená kolmo na severný profil parcely, vo vzdialenosti 3,0 a 4,0 m od východného profilu parcely 133. Aj danú sondu sme dvakrát prehĺbili (profil 1 vo vrstve 0,6-1,3 m a profil 2 vo vrstve 1,3-2,0 m). Homogénne sivozelené ílovité podložie sme zachytili v hĺbke 1,3-1,8 m. Približne vo vrstve 1,8 m pod úrovňou pôvodného terénu sa jeho kompaktnosť nezmenila, len nabrala oranžovožltý nádych. Západný a východný profil sondy XXI prakticky kopíroval rozvrstvenie severného profilu s tým rozdielom, že výraznú čiernohnedú hlinitú vrstvu sme zachytili v západnom profile v hĺbke 0,6-0,7 m, kým vo východnom profile v hĺbke cca 0,9 m. Pri porovnávaní polychrómnych vrstiev profilov sondy I a XXI môžeme vysloviť záver o stratigrafickej zhode vrstiev a časovej postupnosti pri ich utváraní, hoci ich hĺbkové rozvrstvenie navzájom kolíše. Pravdepodobne je to dôsledok nerovností terénu, čo je v skúmanom historickom bloku Makovického ulice evidentné. Severná časť západného profilu bola po celej hĺbke narušená tmavohnedou zemito štrkovitou vrstvou s úlomkami tehál. Skôr ako o deštrukciu bližšie neurčeného objektu sa pravdepodobne jednalo o zásypovú jednotku. S ohľadom na predchádzajúce zistenia, môžeme výraznú čiernu mazľavo hlinitú vrstvu opätovne datovať do 13.-14. stor., nakoľko tmavohnedú vrstvu nad ňou, ktorá korešponduje s rozvrstvením v sonde I, datuje nález keramiky do 15. stor. Iný charakter mali stratigraficky mladšie vrstvy, ktoré vznikli v novoveku. V sonde I, v hĺbke 1,1 m sme zachytili asi 5 cm hrubý a 40 cm dlhý nesúvislý pás prehnitej drevnatej hmoty. V sonde XXI sme taktiež vo vrstve 1,3 m narazili na cca 30 cm dlhý kus prehnitého dreva. Nakoľko však nevytvárali súvislejšiu štruktúru a ani pri celkovom prehĺbení sa nepotvrdili ďalšie podobné nálezy, nemôžeme nimi potvrdiť existenciu prípadnej hospodárskej budovy.

Stratigrafické rozvrstvenie, ktoré sme zdokumentovali pri hĺbení jám pre piloty (sonda II/pilota 1 až sonda XX/pilota 6) bolo navzájom identické a korešpondovalo aj so zistenými vrstvami so sondy I a XXI. K zaujímavému nálezu došlo pri severnom profile parcely, kde sme pri hĺbení dvoch pilotážnych jám (od ktorých sa napokon upustilo) narazili na tehlovú kupolu a kamenné obloženie plášťa studne (zachytili sme ho už v profile sondy I). Priemer studne je 2,0 m a hĺbka 14,0 m. Pri prehlbovaní vlastnej plochy parcely sa odkrylo kamenné obloženie plášťa do hĺbky cca 3,0 m. Podľa mestského urbanistu D. Mellnera (za informáciu mu ďakujeme), môžeme vznik studne datovať do obdobia renesancie, ale nevylučuje sa ani možnosť skoršieho obdobia. Kupola studne pochádza zrejme z 20. stor. Objekt doplnil mozaiku existujúcich studní na Mariánskom námestí, ktoré boli objavené počas výskumov v r. 1993 a 1995 (*Moravčík 1995*, 98; *Moravčík/Štanský/Šlopek 2002*, 15,19).

Pri celkovom prehlbovaní plochy sme narazili v hĺbke 0,6 m, vo vzdialenosti 1,0 m od západného profilu a 4,0 m od severného profilu parcely, na zásyp odpadovej jamy s predpokladaným priemerom 1,2 m a zisteným zahĺbením 0,9 m. Horné partie jamy boli rozrušené vodovodným potrubím. Výplň objektu tvorila nehomogénna hlinitá vrstva premiešaná s hnuteľnými nálezmi, ktoré sme následne vybrali. V závere výskumu bola skúmaná parcela prehĺbená na základovú úroveň 3,85 m.

Pri hodnotení nálezového súboru môžeme konštatovať, že najviac hnuteľných artefaktov, pochádza zo zásypovej jamy (vrstva 0,6-1,5 m). Jama obsahovala rôznorodý materiál, hlavne neskorostredovekú keramiku (obr. 60: 2, 4), fragmenty komorových a rímsových typov kachlíc, zdobených na čelnej reliéfnej ploche rastlinnými a geometrickými motívmi (obr. 60: 5-7), prepálenú mazanicu a klinec. Časový horizont nálezu je 13./14. stor.-18. stor. Okrem zásypovej jamy boli pozitívne niekoľkými fragmentmi vrcholnostredovekej keramiky hlavne sondážne vrstvy 0-60 cm a 60-120 cm v sonde I (obr. 60: 1, 3). Za určenie a datovanie nálezov ďakujeme doc. M. Slivkovi z FF UK v Bratislave.

L i t e r a t ú r a
Moravčík 1995 - J. Moravčík: Výskum na Mariánskom námestí v Žiline. AVANS 1993, 1995, 98.
Moravčík/Štanský/Šlopek 2002 - J. Moravčík/P. Štanský/V. Šlopek: História Žiliny - Žilinský rínok. Žilina 2002.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN ŽILINA. Žilina (Bez. Žilina), Stadtbereich, Makovického Straße 49, Denkmalzone, Parzelle vom Bürgerhaus, Rettungsgrabung, Funde: Keramik, Kacheln, Kleingegenstände, Brunnen, 13. - 19. Jh. Aufbewahrung der Funde: Depositar der Firma Terra antiqua s. r. o., Rimavská Sobota. Im August und September 2007 war auf der Parzelle 133 der Firma Terra antiqua s. r. o. eine archäologische Rettungsgrabung gemacht. Zuerst wurde die Fläche um 60 cm herabgesetzt, womit sich die sekundären Aufträge beseitigten. Anschließend wurden auf der Parzelle zwei archäologische Grabungsflächen (Grabungsfläche I, Grabungsfläche XXI) und 19 Gruben für die Piloten (Baugruben) gemacht. Auf der Grabungsfläche haben wir einige stratigraphische Einheiten mit primärer schwarzbrauner Lehmkulturschicht etwa in der Tiefe von 50-80 cm erfasst. Der Abschnitt mit schwarzbrauner Schicht (etwa 0-40 cm) war mit hellbrauner bis grauer Lehmschicht ausgefüllt, die wir aufgrund der Keramikfunde ins 15.-17. Jh. datieren. Die schwarzbraune Schicht gehört etwa ins 13.-14. Jh., belegt von Keramikfunden. Fast identische Anzahl von stratigraphischen Einheiten, wieder mit primärer schwarzer Kulturschicht in der Tiefe von 100-120 cm, haben wir im Nordprofil der Grabungsfläche XXI festgestellt. Homogenen graugrünen Tonboden haben wir in der Tiefe von 130-180 cm erfasst. Der West- und Ostprofil der Grabungsfläche XXI hat die Gliederung des Nordprofils praktisch kopiert. Bei der Vergleichung der Profilschichten von Grabungsflächen I und XXI können wir stratigraphische Übereinstimmung der Schichten und die Zeitsequenz bei ihrer Entstehung feststellen. Die stratigraphische Gliederung, die wir bei dem Aushub der Baugruben dokumentierten (Grabungsfläche II/Pilote 1 bis Grabungsfläche XX/Pilote 6), war identisch und korrespondierte auch mit den festgestellten Schichten aus der Grabungsfläche I und XXI. Beim Nordprofil der Parzelle sind wir auf eine Ziegelkuppel und Steinummantelung vom Brunnen gestoßen. Der Brunnendurchmesser ist 2,0 m und seine Tiefe ist 14,0 m. Die Entstehung des Brunnens kann in die Renaissance datiert werden. Bei der Vertiefung der Fläche auf eine Ebene von 3,85 m sind wir in der Tiefe von 60 cm auf eine Abfallgrube gestoßen. Ihre Ausfüllung bestand aus nicht homogener Lehmschicht vermischt mit anderen Funden. Die Grube enthielt spätmittelalterliche Keramik und Fragmente von Kammer- und Simskacheln. Außer der Aufschüttungsgrube sind hier einige Fragmente von hochmittelalterlicher Keramik vor allem in den Grabungsschichten 0-60 cm und 60-120 cm in der Grabungsfläche I zum Vorschein gekommen.

NÁHODNÝ NÁLEZ BRONZOVÉHO ZÁVESKU V CHOTČI

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

C h o t č a (okr. Stropkov), extravilán, ľavý breh Chotčianky, prítoku Ondavy, náhodný nález, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovcie nad Topľou.

Pri bagrovaní štrku v riečisku Chotčianky, na jej ľavom brehu, našiel miestny občan M. Radačovský ešte v roku 1999 ružicový bronzový predmet, ktorý v roku 2007 odovzdal do Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou. Ide o časť okuliarového závesku - ružicu a špirálovite stočenú strednú časť. Ružicu tvorí deväť vinutí a strednú časť tri závity. Priemer ružice je 35 mm. Typologicky sa radí k starším záveskom tohto typu, patriacim do mladšej doby bronzovej (*Veliačik 1983*, 83; *Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*, obr. 17: 13; *Furmánek 1982*, 328, 329). Z Chotče je to už druhý nález bronzového predmetu. Prvým je súbor štyroch plechových miskovitých nášiviek s oválnymi uškami, ktoré možno datovať do mladšej až neskorej doby bronzovej (*Hriž/Vizdal 2002*, 69).

L i t e r a t ú r a
Furmánek 1982 - V. Furmánek: Bronzové závěsky doby bronzové ze Slovenska. Slov. archeol. 30, 1982, 311-342.
Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 - V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.
Hriž/Vizdal 2002 - R. Hriž/M. Vizdal: Sídliskové(?) nálezy z doby bronzovej v Chotči. AVANS 2001, 2002, 68, 69.
Veliačik 1983 - L. Veliačik: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983.

ZUFALLSFUND EINES BRONZEANHÄNGERS IN CHOTČA. Chotča (Bez. Stropkov), Außenbereich, linker Ufer von Chotčianka, Zufluss von Ondava, Zufallsfund, jüngere Bronzezeit. Aufbewahrung des Fundes: Heimatmuseum in Hanušovce nad Topľou. Bei der Baggerung von Schotter im Flussbett von Chotčianka, auf ihrem linken Ufer, wurde noch im Jahr 1999 Teil eines Brillenanhängers - eine Rosette und spiralgedrehter Mittelteil - gefunden. Die Rosette besteht aus neun Windungen und der mittlere Teil besteht aus drei Wickeln. Durchmesser der Rosette ist 35 mm. Typologisch gehört er zu älteren Anhängern dieser Art, die in die jüngere Bronzezeit eingegliedert werden können (Veliačik 1983, 83; Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, Abb. 17: 13; Furmánek 1982, 328, 329). Aus Chotča ist es schon der zweite Bronzefund. Der erste ist ein Komplex von vier schüsselartigen Blechdekorierungen mit ovalen Ohren, der in die jüngere bis spätere Bronzezeit eingegliedert werden kann (Hriž/Vizdal 2002, 69).

VÝSKUM V STROPKOVE - SITNÍKU

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

S t r o p k o v, časť S i t n í k (okr. Stropkov), poloha M e d z i d e b r a m i, extravilán, poľnohospodársky kultivovaná plocha. Výskum na vedecké a dokumentačné účely, doba bronzová stredná(?), novovek. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Na lokalite sa v rokoch 2006-2007 realizoval dvojsezónny výskum, medzinárodná aktivita v spolupráci s Veľkou Britániou, projekt Graduate European Archeology Skills Exchange (Gr EASY) v programe Leonardo da Vinci. Kým prvá sezóna výskumu bola negatívna, v druhej sezóne sa zachytila jedna kultúrna jama s chudobným obsahom málo priekazného keramického materiálu. Okrem pravekej keramiky, datovanej pravdepodobne do strednej doby bronzovej, sa našla mazanica, v rozoranej kultúrnej vrstve tiež fragmenty novovekej keramiky a zlomky fajky. Výskum definitívne potvrdil, že lokalita, objavená na základe zberom zachytenej keramiky (*Gancarski/Lukáč 1996; Jenčová/Vateha 1998*), je už zničená prírodnými a civilizačnými vplyvmi. Do istej miery však stav lokality zrejme odráža aj krátke trvanie osídlenia, ktoré je pravdepodobne možné spojiť s pilinskou kultúrou a jej postupom pozdĺž toku Ondavy na sever.

L i t e r a t ú r a
Gancarski/Lukáč 1996 - J. Gancarski/G. Lukáč: Povrchové prieskumy v južnom predpolí Duklianskeho priesmyku. AVANS 1994, 1996, 61-63.
Jenčová/Vateha 1998 - M. Jenčová/M. Vateha: Nálezy z doby bronzovej a stredoveku zo Stropkova. AVANS 1996, 1998, 91, 92.

GRABUNG IN STROPKOV - SITNÍK. Stropkov, Teil Sitník (Bez. Stropkov), Flur Medzi debrami, Außenbereich, landwirtschaftlich kultivierte Fläche. Grabung für Fach- und Dokumentationszwecke, mittlere Bronzezeit(?), Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Heimatmuseum in Hanušovce nad Topľou. Zweite Grabungssaison für Fach- und Dokumentationszwecke bestätigte Destruktion der Fundstelle, auf der eine Kulturgrube mit Funden wahrscheinlich aus der mittleren Bronzezeit vorgekommen ist. Sie spiegelt wahrscheinlich eine kurze Besiedlungszeit, die mit der Pilinyer-Kultur verbunden ist, wider.

VÝSKUM V CENTRE VRANOVA NAD TOPĽOU

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

V r a n o v n a d T o p ľ o u (okr. Vranov nad Topľou), intravilán, u l i c a D o b r i a n s k e h o, predstihový výskum, pravek, mladšia doba bronzová(?), doba laténska, včasný stredovek, novovek. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Pri stavebných úpravách centra mesta sa na malej prístupnej ploche (cca 6x1,5 m) zistila kultúrna vrstva so skromnými nálezmi z praveku (mladšia doba bronzová). Výnimočne sa vyskytol slovanský keramický materiál, a vo väčšom počte keramika novoveká. Mobiliár dopĺňajú nevýrazné kovové fragmenty (železo) a osteologický materiál (zvieracie kosti). Najvýraznejšie sú nálezy z doby laténskej (grafitová keramika, pravdepodobne tiež praslen a v ruke modelovaná pohárová nádobka). Výskum napriek plošne malému záberu priniesol závažné zistenia: prvýkrát sa doložilo laténske osídlenie v centrálnej časti mesta Vranov nad Topľou; podobne prvýkrát sa tu zistilo praveké osídlenie, najpravdepodobnejšie z mladšej doby bronzovej. Vranov nad Topľou bol doteraz evidovaný predovšetkým ako slovanská lokalita s dokladmi osídlenia od 7. stor. na viacerých polohách (*Kotorová-Jenčová 2004*, 143-145). Zistenie vrstvy nezničenej stredovekým a novovekým osídlením v centre mesta dáva nádej, že aj v týchto intenzívne zastavaných polohách je ešte možné získať doklady staršieho osídlenia, veľmi cenné tak pre dejiny mesta, ako aj širšieho regiónu.

L i t e r a t ú r a

Kotorová-Jenčová 2004 - M. Kotorová-Jenčová: Okres Vranov nad Topľou. In: L. Gačková (ed.): Archeologické dedičstvo Zemplína. Michalovce 2004, 121-186.

GRABUNG IM CENTRUM VON VRANOV NAD TOPĽOU. Vranov nad Topľou (Bez. Vranov nad Topľou), Gemeindegebiet, Straße Dobrianskeho, präventive Grabung, Vorgeschichte, jüngere Bronzezeit(?), Latènezeit, Frühmittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung des Fundes: Heimatmuseum in Hanušovce nad Topľou. Die präventive Grabung stellte eine Kulturschicht mit Funden aus der Vorgeschichte (jüngere Bronzezeit), Slawenzeit und Neuzeit dar. Am deutlichsten sind latènezeitliche Funde. Die Grabung hat zum ersten Mal vorgeschichtliche und latènezeitliche Besiedlung im Stadtzentrum belegt.

NÁHODNÝ NÁLEZ DEPOTU BRONZOV V ŽALOBÍNE

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

Ž a l o b í n (okr. Vranov nad Topľou), intravilán, záhrada za domom č. 91, náhodný nález, doba bronzová mladá. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Počas záchranného výskumu v Kostole sv. Františka z Assisi v obci Žalobín sa prihlásil miestny občan A. Vrábeľ s informáciou, že našiel náramky z bronzu. Nález siedmich náramkovitých hrivien, ktorý pochádza z parcely jeho brata J. Vrábeľa sa podarilo doplniť o ďalšie predmety pri obhliadke lokality. V súčasnosti tento depot tvorí jeden náramok z tyčinky s nízkym segmentovým prierezom a zahrotenými koncami, šesť celých tyčinkových náramkov - hrivien s obdĺžnikovým prierezom, siedmy podobný je vo dvoch zlomkoch, a z ďalších štyroch kusov sú iba fragmenty. Najnovšie je hromadný nález doplnený deformovaným kusom s obdĺžnikovým prierezom tyčinky, nájdeným pri zemných prácach. Spolu nález predstavuje štrnásť kusov celých a fragmentárnych predmetov. Boli pravdepodobne uložené v schránke z organickej látky a pri hlbokej orbe na parcele rozťahané po oráčine. Depot chronologicky radíme do stupňa HA1, a kultúrne ho dávame do súvisu s osídlením gávskej kultúry. Či možno tento nález priamo spojiť s evidovaným sídliskom v centrálnej časti obce (*Kotorová-Jenčová 2007*), zatiaľ nie je jednoznačné. Historická hodnota hromadného nálezu stúpa výnimočnosťou výskytu takéhoto druhu v širšom povodí Ondavy, kde doteraz registrujeme minimálny počet depotov. Geograficky najbližšiu analógiu nachádzame v depote štyroch podobných bronzových predmetov z Ruskej Volovej (*Strakošová 1989*, 304-308). Predmety z nálezu považujeme za formu suroviny.

L i t e r a t ú r a

Kotorová-Jenčová 2007 - M. Kotorová-Jenčová: Nová archeologická lokalita v Žalobíne. AVANS 2005, 2007, 112, 113.

Strakošová 1989 - I. Strakošová: Bronzové náramky z Ruskej Volovej v okrese Humenné. Hist. Carpatica 20, 1989, 304-308.

ZUFALLSFUND EINES BRONZEHORTES IN ŽALOBÍN. Žalobín (Bez. Vranov nad Topľou), Gemeindegebiet, Garten hinter dem Haus Nr. 91, Zufallsfund, junge Bronzezeit. Aufbewahrung des Fundes: Heimatmuseum in Hanušovce nad Topľou. Sieben Armreifenbarren, die bei den Landwirtschaftsarbeiten auf der Parzelle hinter dem Haus Nr. 91 zutage gekommen sind, ist es gelungen um weitere Gegenstände bei der Begehung der Fundstelle zu ergänzen: Ein Stabarmring mit niedrigem Segmentdurchschnitt und zugespitzten Enden, sechs ganze Stabarmringe - Barren mit quadratischem Durchschnitt, siebter ähnlicher in zwei Fragmenten, und von anderen Stücken sind schon nur Fragmente. Das Depot wird in die Stufe HA1 datiert und hängt wahrscheinlich mit der Ansiedlung der Gava- Kultur im Flussgebiet von Ondava zusammen. Wie fern es mit der festgestellten Siedlung im Zentralteil der Gemeinde zusammenhängt, kann bis jetzt nicht eindeutig beantwortet werden.

NÁHODNÝ NÁLEZ A VÝSKUM V KOSTOLE V ŽALOBÍNE

Mária Kotorová - Jenčová - Ján Hunka - Peter Šafranko

Žalobín (okr. Vranov nad Topľou), interiér rímskokatolíckeho kostola sv. Františka z Assisi, náhodný nález a záchranný výskum, mladšia doba bronzová, stredovek, novovek. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Pri stavebných úpravách interiéru kostola sa náhodne našiel poklad strieborných mincí. Pôvodne sa odovzdalo 358 mincí. Pri následnom výskume na mieste nálezu a od občanov sa získali ďalšie mince, takže v súčasnosti nález predstavuje 367 mincí. Sú indície, že ich bolo o niekoľko desiatok viac. Strieborné mince boli uschované v malom keramickom džbánku, z ktorého sa zachovala spodná časť bez uška a okraja. Obsah zachovanej časti je 2,2 dcl. Mince boli uložene cca 40 cm pod úrovňou dlážky pred rekonštrukciou, pravdepodobne uschované v kostole v čase nebezpečenstva.

Žalobínsky poklad má na našom území len veľmi málo paralel. Skladá sa z minimálne troch základných častí - uhorskej - väčšinou sa jedná o denáre; nemeckej - groše a poľsko-litovskej -boli tu šilingy a poltoráky čiže 1,5-groše. Najmladšími mincami sú dva kremnické denáre Ferdinanda II. z roku 1623, tie datujú ukrytie celého nálezu. Najstaršími platidlami je poľský polgroš Kazimíra IV. Jagelovského z rokov 1456-1492 a české jednostranné biele peniaze Vladislava II. z rokov 1482-1516. Takže medzi jednotlivými mincami nálezu je rozdiel až 160 rokov. To je typickou vlastnosťou viacerých pokladov mincí uložených do bezpečných skrýš v prvej tretine 17. stor., lebo sa do nich včlenili nielen staré, z obehu vyradené, mince zo záveru 15. stor., ale aj nové platidlá obiehajúce na začiatku 17. stor. Podľa letopočtov jednotlivých mincí sa dajú zrekonštruovať jednotlivé fázy vytvárania žalobínskeho nálezu. K najstarším českým a uhorským minciam z konca 15. stor. a zo 16. stor. boli pridané mince poľské. Tie sú zo záveru 16. stor. a z prvých dvoch dekád storočia 17-teho. K nim boli pripojené razby nemecké, obsahujúce väčšinou len mince z rokov 1610-1619/1620. Dá sa preto povedať, že pôvodný majiteľ mincí mal najprv prístup iba ku uhorským platidlám, denárom a poldenárom, resp. získal aj zopár mincí českých a jednu poľskú. V danom čase, okolo polovice 16. stor., bol asi menej bohatým obchodníkom podnikajúcim len na lokálnych trhoch. Pravdepodobne v súvislosti s rozšírením svojich obchodných záujmov získal desiatky kusov šilingových a polturákových mincí z Poľska a Pruska, resp. Livónska a Kurónska. Stalo sa tak na prelome 16. a 17. stor. Podľa zloženia pokladu by sa mohlo predpokladať, že počas prvých dvoch dekád 17. stor. rozšíril svoje obchody aj o výjazdy do Nemecka, lebo tak sú datované nemecké platidlá. Ale to nie je veľmi pravdepodobné, lebo v danom čase musel byť pôvodný majiteľ už veľmi starý na to, aby vykonával namáhavejšie obchodné cesty. Pretože mince z Nemecka pochádzajú z 27 oblastí, asi neboli získané obchodom. Tieto razby naznačujú úplné iné súvislosti. Takýto široký rozptyl nemeckých razieb je typický pre poklady mincí datované do obdobia okolo roku 1620. Napr. boli v pokladoch mincí z Veľkých Kostolian pri Trnave, z Tuchyne pri Ilave a v ďalších nájdených pri Bratislave, Žiline, na Spiši. Boli síce pridané k jadru žalobínskeho pokladu, ale pravdepodobne iným človekom než pôvodným majiteľom. Vyššie uvedené súbory mincí sa dajú spájať s povstaním sedmohradského kniežaťa Gabriela Bethlena (1613-1629), ktorý sa snažil pomôcť českým a moravským stavom v boji s Habsburgovcami. Preto svojimi vojenskými akciami rušil činnosť cisárskych vojsk. Takže sa dá predpokladať, že pôvodnému majiteľovi žalobínskych mincí niektorý vojak cisárskej či povstaleckej armády tieto peniaze zobral a k takto získanému majetku potom pridal vlastné peniaze - mince z rôznych štátov Nemecka. V rámci

pokladu sa vyskytlo viacero u nás neobvyklých mincí - moskovské kopejky zo začiatku 17. stor., razby z Livónska a Kurónska. Vzácne sú aj uhorské poldenáre z rokov 1526-1531, 1541, 1593. Komplexné spracovanie celého nálezu bude zverejnené v niektorom z vedeckých časopisov.

Analýza mincí ukázala, že poklad bol uschovaný počas druhej dekády 17. stor., konkrétnejšie okolo roku 1623. Bolo to v čase, kedy Žalobín patril zemepánom Drugetovcom, pričom sa ako spoluvlastník objavuje šarišský zeman Ján Ďuričko z Veľkej Terne. Či možno uloženie pokladu spojiť so stavovskými povstaniami alebo s inými, menšími nepokojmi v obci, či snáď išlo o obetinu alebo bol dôvod úschovy mincí celkom iný dnes už ťažko rozhodnúť. V obci už pred r. 1549 stál drevený kostol. Veriaci boli rímskokatolíci, ale pred r. 1640 sa zemepán Žalobína - a v zmysle vtedajšieho práva aj jeho poddaní - stali evanjelikmi. Kedy presne sa tak stalo, nevieme. V r. 1666 sa tu uvádza drevený kostol s kamenným oltárom. K reakatolizácii tu došlo pravdepodobne po r. 1683 (*Michnovič 1997*, 27). Teoreticky mohol byť dôvodom uloženia pokladu aj strach zo straty financií v súvislosti so zmenou náboženského smerovania zemepána a s ním celej obce.

Na mieste nálezu sa vykonal záchranný archeologický výskum, ktorým sa odkryli nasucho položené kamene, s rezervou interpretovateľné ako súčasť kamennej podmurovky staršieho dreveného kostola. Žiaľ, plocha prístupná pre výskum bola už príliš malá na jednoznačné overenie tohto predpokladu. Kostol stál na mieste pravekého sídliska z mladšej doby bronzovej. Z tohto obdobia sa tu dochovala farebne výrazná kultúrna vrstva a našli sa fragmenty rekonštruovateľnej kvetináčovitej nádobky s perforovanými stenami a otvorom na dne. Bližšie chronologické zaradenie kultúrnej vrstvy na základe nálezov nie je možné. V kontexte výskumu v exteriéri kostola v r. 2005, kedy sa našla sídlisková jama gávskej kultúry datovaná do mladšej doby bronzovej (*Kotorová-Jenčová 2007*) usudzujeme, že ide o kultúrnu vrstvu z toho istého obdobia. Zistili sa tiež stopy novovekého cintorína, ktorý obkolesoval starší kostol. Odkryla sa časť kostry mladého jedinca, hrob dieťaťa a zvyšky ďalších hrobov dospelých jedincov. Hroby boli staršie ako stavba murovaného kostola, do jeho interiéru sa dostali až predĺžením svätyne kostola. Pri pochovaných sa nenašli žiadne hrobové prídavky, iba na detskej lebke boli zvyšky korálkovej výzdoby čepčeka. Z etnografických paralel vieme, že s takouto ozdobou sa pochovávali malé deti ešte v nedávnej dobe.

L i t e r a t ú r a

Kotorová-Jenčová 2007 - M. Kotorová-Jenčová: Nová archeologická lokalita v Žalobíne. AVANS 2005, 2007, 112, 113.

Michnovič 1997 - I. Michnovič: Žalobín kedysi a dnes. Prešov 1997.

ZUFALLSFUND UND GRABUNG IN DER KIRCHE IN ŽALOBÍN. Žalobín (Bez. Vranov nad Topľou), Innenbereich der römisch-katholischen Kirche des Hl. Franz von Assisi, Zufallsfund und Rettungsgrabung, jüngere Bronzezeit, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung des Fundes: Heimatmuseum in Hanušovce nad Topľou. Zufallsfund - Schatz mit 367 Silbermünzen im kleinen keramischen Krug. Der Schatz besteht aus wenigstens drei Grundteilen - ungarischem (meistens Denare), deutschem (Groschen) und polnisch-litauischem (Schillinge und poltoráky, das heißt 1,5-Groschen). Die Verbergung des Schatzes datieren zwei jüngste Münzen - in Kremnica geprägte Denare von Ferdinand II. aus dem Jahr 1623. Die ältesten Münzen waren ein polnischer Halbgroschen von Kasimir IV. aus den Jahren 1456-1492 und tschechische einseitige weise Münzen von Wladyslaw II. aus den Jahren 1482-1516. Der Zeitunterschied zwischen den einzelnen Münzen ist bis zu 160 Jahre. Vorgekommen sind auch mehrere bei uns ungewöhnliche Münzen - Moskauer Kopeiken vom Anfang des 17. Jahrhunderts, Prägungen aus Livonien und Kurland. Wertvoll sind auch ungarische Halbdenare aus den Jahren 1526-1531, 1541, 1593. Die Münzanalyse hat gezeigt, dass der Schatz während der zweiten Dekade des 17. Jh.s, genauer etwa im Jahr 1623 versteckt wurde. Bei der anschließenden Rettungsgrabung haben wir auf der Fundstelle eine Kulturschicht aus jüngerer Bronzezeit und einen neuzeitlichen Kirchenfriedhof erfasst.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V INTRAVILÁNE MPR KEŽMAROK

Marta K u č e r o v á

K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), intravilán, záchranný výskum, stredovek, novovek, ojedinelé praveké nálezy. Uloženie nálezu: Múzeum, Kežmarok.

1. H l a v n é n á m e s t i e č. 1 2, záchranný výskum na mieste pripravovanej prístavby v dvorovej časti meštianskeho domu na ploche s rozsahom 4x5 m. Dom sa nachádza v juhozápadnej časti historického jadra Kežmarku v blízkosti stredovekej gotickej radnice. Meštianske domy na Hlavnom námestí sú riešené ako jednoposchodové, trojosové a dvojtraktové s bočnou vstupnou chodbou. Veľká časť domov je ešte gotická s neskoršími prestavbami, z nich najvýraznejšia je renesančná, prípadne neskorobaroková až klasicistická. Dom č. 12 je gotický, renesančne prestavaný a upravovaný v 18. až 20. stor. (*Puškárová/ Puškár 1979*, 70)

Na mape Kežmarku z roku 1870 nie je na mieste plánovanej prístavby zachytená žiadna zástavba. Sondážnym výskumom boli odkryté pozostatky murovaného objektu 1, pristavaného k základom domu, so stopami vápna vo výplni, na stenách a dne. V tesnej blízkosti sa nachádzala zasypaná murovaná studňa a objekt 3 vymedzený prepálenou obdĺžnikovou plochou, takisto so stopami vápna. Murovaný objekt 1 mal obdĺžnikový tvar s rozmermi 2x2,2 m, bol zahĺbený do terénu do hĺbky 1,8 m od úrovne nadzákladového muriva domu č. 12. Steny mal z vnútornej strany obmurované pieskovcovými kameňmi pokrytými vápnom. Dno bolo takisto vyložené kameňmi, prekrytými vápennou krustou, na ktorej ležala hrubá popolovitá vrstva premiešaná s vápnom. Objekt bol zahĺbený ešte 0,2 m pod úroveň základov domu č. 12, pričom aj tieto niesli stopy vápna. Po skončení funkčnosti objekt zasypali zeminou a odpadovým materiálom. Ide predovšetkým o zlomky kachlíc, keramiky a zvieracie kosti. Objekt je interpretovaný ako pec na vypaľovanie vápna. Nálezy spomedzi kameňov v murive objektu naznačujú, že vznikol niekedy v druhej polovici 19. stor. Nálezy z výplne objektu kladú jeho zánik na koniec 19., resp. začiatok 20. stor., kedy bola zasypaná aj studňa.

K najstarším nálezom na lokalite patria nálezy z ílovitej vrstvy nesúcej stopy ohňa, ktorá je najstaršou sledovateľnou sídliskovou vrstvou. Pod ňou leží intaktné podložie. Ide o nálezy keramiky, ktorú možno zaradiť do 15. stor.

Nálezy z výmurovky studne (objekt 2) poukazujú na jej novoveký pôvod. Na úrovni prepálenej vrstvy sa našli pozostatky spáleného dreveného trámu, jedna výraznejšia (kolová?) jama a žľab. Ich príslušnosť k starším staveným zásahom na parcele nemožno vylúčiť. Novoveké zásahy vo veľkej miere prekryli stopy stredovekého horizontu. Objekt 3 vymedzený prepálenou obdĺžnikovou plochou s merateľnými rozmermi 1x0,8 m bol pravdepodobne súčasťou výrobného objektu súvisiaceho s pálením vápna.

Pri výskume sa našlo 146 fragmentov keramiky, šesť zlomkov kachlíc, päť zlomkov sklených predmetov, dva železné predmety, dvanásť zvieracích kostí, jeden kus železnej trosky, šesť kusov mazanice.

2. H l a v n é n á m e s t i e č. 1 4, záchranný výskum na mieste pripravovanej prístavby v dvorovej časti meštianskeho domu, ležiaceho bezprostrednej blízkosti predchádzajúceho. Plocha budúcej prístavby má rozmery 25x8 m. Dom v historizujúcom slohu z konca 19. stor. je postavený na dvoch stredovekých parcelách. Opravovaný bol v 20. stor. Na mape Kežmarku z roku 1870 sú zaznamenané pôvodné, dnes už neexistujúce dva súbežné dvorové trakty. Cieľom výskumu bolo overiť rozsah pôvodnej zástavby na mieste budúcej prístavby, kde sa pôvodne nachádzal dvorový trakt s dĺžkou asi 30 m a šírkou v rozmedzí 5-6 m. Trakt stál samostatne vo vzdialenosti asi 2,5 m od domu. Plocha bola skúmaná štyrmi sondami vedenými kolmo na dlhšiu os traktu rozmiestnenými po ploche. Preskúmaná plocha dosiahla 25 m^2. Sondami sa podarilo zachytiť obvodové základové murivo, dve priečky a dve nárožia uzavierajúce dlhšiu stranu traktu.

Šírka skúmaného dvorového traktu dosahovala najviac 6 m, v strede bola stavba mierne zúžená. Šírka základového muriva sa pohybovala od 1,1 do 1,3 m a nad základového od 0,6 po 0,7 m. Nálezová situácia poukazuje na stavebné úpravy traktu v priebehu jeho existencie. Najstaršie nálezy sa viažu k vrstvám, ktoré stavba dvorového traktu prekryla. Tak ako na viacerých iných miestach Kežmarku i tu ide o nadložnú ílovitú vrstvu so stopami ohňa. Najstaršie ojedinelé nálezy pochádzajú z 13.-15. stor. (obr. 44: 5). Pri výskume sa našlo celkom 43 fragmentov prevažne novovekej keramiky, desať zlomkov kachlíc, štyri zlomky dlaždíc, deväť železných predmetov, dva kúsky historického skla a sedem kúskov mazanice. Datovať vznik stavby možno len rámcovo na základe zlomku neskoro renesančnej kachlice (obr. 44: 1) zo základovej ryhy stavby do 17. až začiatku 18. stor.

3. H l a v n é n á m e s t i e č. 5 6, záchranný výskum na mieste pripravovanej prístavby v dvorovej časti meštianskeho domu. Nachádza sa v juhovýchodnej časti historického jadra Kežmarku. Dominantou Hlavného námestia, ktoré tvoria dve vidlicovito sa zbiehajúce ulice, je budova pôvodne gotickej radnice. Dom č. 56 je postavený na stredovekej parcele. Je to pôvodne jednoposchodový, trojosový a dvojtraktový renesančný dom, s neskoršími úpravami v druhej polovici 18. stor. a v 19. a 20. stor. Stav z roku 1870

ukazuje na dlhú úzku parcelu, ktorú v strednej časti vypĺňa dlhý dvorový trakt o dĺžke asi 40 m a šírke 5-6 m. Ukončená je stodolou, z ktorej viedol východ na ulicu vedúcu popri hradbách. V druhej polovici 20. stor. bola parcela skrátená o viac ako jednu tretinu svojej dĺžky za účelom individuálnej bytovej výstavby. Pôvodný dvorový trakt bol postupne asanovaný a dvorová časť bola splanírovaná takmer do úrovne podlahy pivnice domu č. 56. Tá sa v súčasnosti nachádza asi 0,5 m pod úrovňou terénu vo dvore. Navyše bola dvorová časť poznačená stavebnými zásahmi z 20. stor. Výpovedná hodnota výsledkov výskumu je preto obmedzená.

Vymerané boli dve sondy v interiéri a exteriéri pôvodného traktu, čo bolo dané priebehom kanalizácie a inými existujúcimi prekážkami vo dvore. Celková preskúmaná plocha dosiahla 15 m^2. Zámerom bolo zachytiť na ostávajúcom priestore základy pôvodného dvorového traktu aspoň v jednej línii, aby sa zistilo, či po posledných úpravách dvorovej časti je možné lokalizovať pôvodnú zástavbu vo vzťahu k súčasnej, resp. budúcej. Podarilo sa zistiť priebeh pozostatkov obvodového muriva pôvodného dvorového traktu, a čiastočne interiérovú a exteriérovú časť pozostatkov stavby a určité súvislosti medzi interiérom a členením stavby. Zistilo sa, že v určitom období prinajmenšom časť stavby zhorela a podarilo sa lokalizovať vstup do tejto časti v podobe drevených dverí alebo vrát, po ktorých ostal dverný pánt v murive a kovanie dverí vo výplni sondy. Úroveň podlahy prislúchajúca k stavbe v dobe existencie dverí ležala v hĺbke 0,5-0,6 m, t. j. na úrovni podlahy pivnice domu č. 56. Ílovitá vrstva s nálezmi stredovekej keramiky nad podložím pripomína nálezové situácie na iných miestach Kežmarku, kde boli skúmané dvorové trakty meštianskych domov.

Keďže nálezy zo zásypových vrstiev nad osadeným dverným pántom a nálezy z vrstvy nad podložím je možné datovať do záveru do 15. až začiatku 16. stor., možno vznik tejto časti stavby dvorového krídla datovať rámcovo do 15. stor., pričom k poškodeniu požiarom muselo dôjsť pred polovicou 16. stor. V roku 1521 sa spomína rozsiahly požiar v Kežmarku, pri ktorom horelo celé mesto.

V súvislosti s úrovňou pivnice domu musíme predpokladať, že aspoň časť dvorového traktu mohla byť v stredoveku podpivničená, prípadne, vzhľadom na zvažujúci sa terén, bola podlaha v tejto časti dvorového traktu v prízemí znížená. Túto situáciu možno ešte dnes sledovať v niektorých domoch na Hlavnom námestí. Škoda, že pri asanácii stavby došlo aj k odstráneniu vrstiev, ktoré by dokladali ďalší vývoj v interiéri stavby, no je zrejmé, že úroveň podlahy pred zánikom stavby ležala približne o 1,5 až 1,8 metra vyššie, ako tomu bolo v stredoveku. Pritom v miestach, kde boli v stredoveku osadené dvere, bola v novoveku priečka.

Z nálezov z interiéru dvorového traktu je zaujímavá prítomnosť jemného stolového riadu v podobe fragmentov pohárov a džbánu z plavenej hliny oranžovej a sivej farby (obr. 44: 2-4) datované na koniec 15. až začiatok 16. stor. Pri výskume bolo zachránených 69 fragmentov keramiky, dlaždica, dva železné predmety, dva kusy železnej trosky a dva zvieracie kosti.

4. S t a r ý T r h č. 4 0, záchranný výskum na mieste plánovanej prístavby v severovýchodnej časti dvorového areálu meštianskeho domu. V tejto časti je dom nepodpivničený a má plytko založené základy (do hĺbky 0,6 m). Rozmery prístavby boli 4,5x5,5 m. Dom sa nachádza v intraviláne mesta, v severozápadnej časti historického jadra Kežmarku. Starý Trh patrí k najstarším uličným priestorom mesta. Na jeho severozápadnej strane sa stretávame s náznakmi vežovitých domov z 13. stor. No celkovo je zástavba rôznorodá s renesančnými, neskorobarokovými, klasicistickými, historizujúcimi i s provinčnými domami. Na juhovýchodnej strane ulice, kde sa nachádza aj dom č. 40, stoja dnes domy, ktoré sú datované do 18., 19. a 20. stor., respektíve provinčné domy. Vznik zástavby na tomto mieste možno datovať do 16. stor.

Samotný meštiansky dom č. 40 je zo začiatku 20. stor. Prestavali ho po roku 1970 (*Puškárová/Puškár 1979*, 79). To, že vznikol na mieste staršej zástavby, je zrejmé z katastrálnej mapy Kežmarku z roku 1870. Z porovnania súčasného stavu s pôvodným vyplýva, že došlo k zmene rozmerov parcely, na ktorej stojí dom č. 40. Začiatkom 20. stor. sa na úkor susednej rozšírila z približne sedem na dnešných desať metrov. V tomto pomere sa zväčšila aj šírka domu. Dĺžku pôvodnej parcely je možné odhadnúť na 24 m, pričom dĺžka dvorovej časti bola asi 9 m. Dĺžka súčasného domu č. 40 bola v čase výskumu 14 m.

Plánovaná dvorová prístavba domu č. 40 sa realizovala na mieste pôvodnej dvorovej časti staršieho domu stojaceho na pôvodnej parcele. Sondážou na mieste budúcej prístavby boli zistené pozostatky dvorového krídla, ktoré už na mape z roku 1870 nie je zaznamenané. Zaniknuté dvorové krídlo bolo v minulosti viackrát prestavané, resp. stavebne upravené. Pri týchto úpravách sa menila dĺžka jednotlivých častí stavby a pravdepodobne aj ich funkcia. Dno interiéru dvorového krídla bolo v hĺbke 1 m vyložené plochými kameňmi, na tejto úrovni už presakovala spodná voda. Kamene prekrýval žltý íl. Nad touto izolačnou vrstvou zabraňujúcou prenikaniu vody do objektu ležala na hline drevená dlážka, ktorej po-

zostatky sa podarilo odkryť. Dlážku neskôr pri stavebných úpravách prekryla planírka. V nasledujúcom období vzniklo kúrenisko, ktorého spodná časť v podobe 0,1 m hrubej prepálenej vrstvy hliny na kruhovej ploche s priemerom 1 m sa odkryla v interiéri objektu. Po zániku dvorového krídla obvodové múry postupne rozobrali a dvor splanírovali.

Okrem spodnej vrstvy žltého ílu, obsahovala výplň objektu výlučne novoveké nálezy, ktoré možno datovať do 18. , resp. začiatku 19. stor.

V spodnej ílovitej vrstve nad kamenným dláždením sa nachádzal včasnonovoveký materiál z obdobia okolo polovice 16. stor. Vo vrstve na úrovni kamenného dláždenia dna objektu sa našiel jeden výrazný fragment zo zatiahnutého okraja nádoby púchovskej kultúry. Nálezový materiál je možné rozdeliť na dve hlavné skupiny - bežný kuchynský a stolový riad a pozostatky remeselnej činnosti - fragment železnej lupy, polotovary zo železa a hotové výrobky - ocieľky.

Keramika predstavuje prevažujúci druh nálezov. Celkovo sa našlo 931 fragmentov keramických nádob, 33 zlomkov kachlíc a fragment hlinenej fajky. Najstaršie nálezy keramiky predstavujú dva praveké črepy z obdobia púchovskej kultúry. Keramika datovaná do polovice 16. stor. z vrstvy žltého ílu je zatiaľ najstarším dokladom o existencii historickej zástavby na tomto mieste. K starším nálezom patria aj dva fragmenty renesančných kachlíc, ktoré možno datovať do 17. stor. Do uvedeného obdobia patrí časť keramiky, nachádzajúca sa pod drevenou dlážkou.

Vznik odkrytého objektu v dvorovej časti domu č. 40 môžeme klásť najskôr do 17. stor. No hlavné obdobie jeho využitia je storočie 18. a pravdepodobne aj začiatok, resp. prvá polovica 19. stor. Svedčí o tom keramika v jeho výplni. Fajka z bielej hliny s plastickou výzdobou a zelenou glazúrou datovaná najskôr do polovice 18. stor. sa našla vo vrstve pod ohniskom. Menej početný druh nálezov tvorí železný inventár, kde nachádzame opäť súčasti bežnej kuchynskej výbavy - dve lyžice, ale aj pracovné nástroje (sekera alebo čakan) a stavebné železo (šestnásť kusov). Výnimočné sú početné nálezy svedčiace o remeselnej činnosti - železná troska (jeden kus), polotovary (štyri kusy) a hotové výrobky ocieľok (jedenásť kusov). Je zrejmé, že v objekte v 18. stor. pracoval špecializovaný výrobca ocieľok. Spomedzi nálezového inventára sa vymyká nález mince. Ide o drobnú veľmi poškodenú poľskú mincu, solidus z roku 1664, z obdobia Jána II. Kazimíra (1648-1668). Našla sa pri vo vrstve v interiéri pôvodného domu narušenej základmi domu č. 40 v hĺbke 0,5-0,6 m. Je dobovým dokladom o existencii zástavby na uvedenej parcele v danom období.

L i t e r a t ú r a

Puškárová/Puškár 1979 - B. Puškárová/I. Puškár: Kežmarok. Pamiatková rezervácia. Bratislava 1979.

RETTUNGSGRABUNGEN IM GEMEINDEGEBIET DES DENKMALSCHUTZGEBIETES KEŽMAROK. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Gemeindegebiet, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit, Vorgeschichtliche Einzelfunde. Aufbewahrung des Fundes: Museum in Kežmarok.

1. Hlavné námestie (Platz) Nr. 12, Grabung auf der Fläche 4x5 m. Das ursprünglich gotische Haus war in der Renaissance umgebaut und im 18. bis 20. Jahrhundert restauriert. Die Grabung legte Reste vom Mauerobjekt 1 mit den Ausmaßen von 2x2,2 m frei. Es war in die Tiefe von 1,8 m eingelassen und zugebaut zu den Hausfundamenten, mit Spuren nach Kalk in seiner Ausfüllung und auf den Wänden und Boden. Das Objekt ist als Ofen zum Kalkbrennen interpretiert und in die zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts datiert. In direkter Nähe wurde ein verschütteter gemauerter Brunnen und das Objekt 3 mit durchgebrannter Fläche mit Ausmaßen 1x0,8 m, ebenfalls mit Kalkspuren, festgestellt. Zu ältesten Funden aus der Fundstelle gehört die Keramik aus dem 15. Jahrhundert aus verbrannter Tonschicht über dem Grundboden. Auf der Ebene der durchgebrannten Schicht wurden Reste eines verbrannten Holzbalkens, eine markante (Pfosten-?) Grube und eine Rinne gefunden. Ihre Zugehörigkeit zu älteren Baueingriffen auf der Parzelle kann nicht ausgeschlossen werden. Bei der Grabung wurden insgesamt 146 Keramikfragmente, sechs Kachelfragmente, fünf Fragmenten von Glasgegenständen, zwei Eisengegenstände, zwölf Tierknochen, ein Stück von Eisenschlacke, sechs Lehmbewurfstücke gefunden.

2. Hlavné námestie (Platz) Nr. 14, Fläche des zukünftigen Zubaus hat Ausmaßen von 25x8 m. Das Haus im historisierenden Styl aus dem Ende des 19. Jahrhunderts steht auf zwei mittelalterlichen Parzellen. Repariert war es im 20. Jahrhundert. Ursprünglich hatte es zwei parallele Hoftrakte. Der Zweck der Grabung war das Ausmaß der ursprünglichen Bebauung auf der Stelle des zukünftigen Baus zu prüfen. Ursprünglich befand sich dort ein Hoftrakt mit einer Länge von etwa 30 m und Breite von 5-6 m. Der Trakt stand etwa 2,5 m vom Haus entfernt. Die Grabung hat Fundamente und teilweise Mauer über den Fundamenten des ehemaligen Trakts freigelegt. Die ältesten Funde aus dem 15.

Jahrhundert hängen mit der Hangendtonschicht mit Feuerspuren zusammen (Abb. 44: 5). Es wurden 43 Fragmente von überwiegend neuzeitlicher Keramik, zehn Kachelfragmente, vier Bodenfließe, neun Eisengegenstände, sieben Lehmbewurfstücke und zwei Stücke vom historischen Glas gefunden. Die Entstehung des Baus kann aufgrund einer spätrenaissancezeitlichen Kachel aus der Fundamentfurche ins 17. bis Anfang 18. Jahrhundert datiert werden (Abb. 44: 1).
3. Hlavné námestie (Platz) Nr. 56. Das Haus gebaut auf einer mittelalterlichen Parzelle gehört in die Renaissance, mit späteren Änderungen in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts und im 19. und 20. Jahrhundert. Den mittleren Teil der ursprünglich langen engen Parzelle wurde von einem ein Gebäude mit der Länge von etwa 40 m und Breite 5-6 m bebaut. In der zweiten Hälfte des 20. Jahrhundert war die Parzelle verkürzt, der ursprüngliche Block war assaniert und der Hofteil bis zum Kellerboden des Hauses Nr. 56 planiert. Freigelegt wurden Reste einer Fundamentmauer des ursprünglichen Hoftrakts und teilweise der Innenbereich und Außenbereich. Es wurde festgestellt, dass in bestimmter Zeit wenigstens ein Teil des Baus verbrannte. Den Eingang ist es in Form von Holztüren, von der nur ein Türgelenk und Türbeschlag geblieben sind, gelungen zu identifizieren. Die Bodenebene lag in der Zeit in der Tiefe von 0,5 - 0,6 m, das heißt auf der Ebene des Kellerbodens vom Haus Nr. 56. Feines Tischgeschirr aus den Aufschüttungsschichten über dem Türgelenk und Funde aus der Tonschicht über dem Grundboden sind in das Ende des 15. Jahrhunderts bis Anfang des 16. Jahrhunderts datiert (Abb. 44: 2- 4). Die Entstehung des Hofflügels ist ungefähr ins 15. Jahrhundert datiert. Im Jahr 1521 war er wahrscheinlich bei einem großen Feuerbrand in der Stadt beschädigt.
Beim Abreißen des Baus im 20. Jahrhundert ist es auch zur Beseitigung der Schichten gekommen, die die weitere Entwicklung im Innenbereich belegen würden. Die Bodenebene lag vor ihrer Zerstörung etwa 1,5-1,8 m höher als im Mittelalter. Bei der Grabung wurden 69 keramische Scherben, Bodenfließe, zwei Eisengegenstände, zwei Stücke von Eisenschlacke und zwei Tierknochen gerettet.
4. Starý Trh (Alter Markt) Nr. 40, die untersuchte Fläche hatte Ausmaßen 4,5x5,5 m. Das Bürgerhaus Nr. 40 gebaut auf der Stelle einer älteren Bebauung ist aus dem Anfang des 20. Jahrhunderts. Der geplante Hofzubau wurde im Hofteil eines älteren Hauses realisiert. Freigelegt wurden Reste eines vor dem Jahr 1870 zerstörten Hofflügels. Der Boden von seinem Innenbereich war in der Tiefe von 1 m mit flachen Steinen ausgelegt. Auf dieser Schicht sickerte schon das Unterwasser durch. Die Steine waren mit gelbem Ton überdeckt. Über dieser Isolationsschicht lag auf dem Lehm ein Holzboden, dessen Reste es gelungen ist freizulegen. Den Boden hat bei den späteren Bauarbeiten die Planierschicht überdeckt. In folgender Zeit ist eine Feuerstelle entstanden, deren Unterteil in Form einer 0,1 m dicken durchgebrannten Lehmschicht auf einer Kreisfläche mit einem Durchmesser von 1 m im Innenbereich des Objekts zum Vorschein gekommen ist. Nach der Zerstörung des Hofflügels wurde die Umfangsmauer nach und nach demontiert und der Hof planiert. Die Objektausfüllung enthielt außer der unteren gelben Tonschicht ausschließlich neuzeitliche Funde, die ins 18., bzw. Anfang des 19. Jahrhundert, wann im Hoftrakt intensive Handwerkstätigkeit stattfand, datiert werden können. In der unteren Tonschicht über dem Steinboden ist frühneuzeitliches Material aus 16. Jahrhundert zutage gekommen. In der Schicht auf der Ebene des Steinbodens wurde ein markantes Fragment von einem Gefäß mit verjüngtem Hals der Púchov-Kultur gefunden. Das Fundmaterial enthielt außer Keramik auch Eisengegenstände von täglichem Verbrauch, wie auch Reste von Handwerkstätigkeiten - Fragment einer Eisenlupe, Halbprodukt aus Eisen und fertige Produkte - Wetzstahl. Insgesamt wurden 931 Keramikfragmente, 33 Kachelfragmente und Fragment einer Tonpfeife gefunden. Zur ältesten Keramik gehören zwei vorgeschichtliche Scherben der Púchov-Kultur. Die Keramik aus der Hälfte des 16. Jahrhunderts aus der gelben Tonschicht ist der älteste Beleg der historischen Bebauung dieser Stelle. Renaissancezeitliche Kacheln aus dem 17. Jahrhundert datieren wahrscheinlich die Entstehung des Hoftrakts. Im 18. Jahrhundert arbeitete hier ein spezialisierter Wetzstahl-Hersteller. Aus dem Fundinventar steht eine Münze aus der von Fundamenten des Hauses Nr. 40 beschädigter Schicht im Vordergrund.

POHREBISKO KYJATICKEJ KULTÚRY V CINOBANI

Rudolf K u j o v s k ý - Vladimír M i t á š

C i n o b a ň a (okr. Poltár), poloha J a r č a n i s k o, záchranný výskum, žiarové pohrebisko, kyjatická kultúra, mladšia a neskorá doba bronzová, stupne HA1-HB1. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra a Krajský pamiatkový úrad, Banská Bystrica.

Na jar 2007 bolo po dlhšom čase zistené ďalšie žiarové pohrebisko kyjatickej kultúry. V katastri obce Cinobaňa ho objavili nadšenci pre históriu Novohradu, páni P. Kováčik a M. Peťko z Lovinobane a J. Kliment z Ružinej. O nálezisku informovali vysunuté pracovisko banskobystrického KPÚ v Lučenci, kam odovzdali nájdený keramický materiál. Medzitým sa o novej lokalite kyjatickej kultúry dozvedel V. Furmánek z AÚ SAV v Nitre, ktorý sa na nej príležitostne zastavil, obhliadol si ju a rozpoznal tam porušenú kamennú skrinku s keramikou kyjatickej kultúry. Keďže uvedený skrinkový hrob bol situovaný v profile jednej z koľají lesnej cesty a bol značne poškodený eróziou, čo najrýchlejšie ho bolo nutné preskúmať. Pri prvom kontakte s náleziskom si V. Furmánek všimol i to, že pohrebisko preťaté menovanou cestou leží na svahu, od ktorého na severozápad sa týči vrch Strieborná (718,8 m n. m.), kde je hradisko kyjatickej kultúry (*Furmánek 1982*). Krátko na to žiarové pohrebisko v Cinobani navštívil M. Miňo z KPÚ v Banskej Bystrici, ktorý z ohrozenej časti prvého objaveného hrobu vyzdvihol časť keramického inventára. Ostáva dodať, že hrobový materiál zverejnený v predloženom príspevku bol získaný pri vyššie spomenutých obhliadkach a dvoch následných záchranných akciách pracovníkov AÚ SAV. Odkryté hroby boli označené ako hrob 1/2007 a 2/2007.

Hrob 1/2007 bol porušený. Preskúmať sa podarilo východnú časť jeho kamennej konštrukcie s keramickým inventárom. Ten pozostával z viac než 10 kusov pôvodne celých i rozbitých nádob. Iné nálezy v tomto hrobe neboli nájdené. Pri odkrývaní východnej polovice kamennej konštrukcie boli spozorované nepatrné zvyšky spálených kostí. Ich pôvodné uloženie ostáva neznáme. Vzhľadom na tvar zvyšku zachránenej kamennej konštrukcie sa dá usudzovať, že hrob 1/2007 mal naznačenú kamennú skrinku. Pod plochým kameňom, ktorý ležal na dne skrinky, boli zámerne položené štyri črepy z dvoch nádob. Keramický inventár (obr. 61: 1-3) a kamenná konštrukcia datujú nálezový celok do neskorej doby bronzovej, do prvej polovice stupňa HB.

Hrob 2/2007 nebol porušený. Bol to žiarový urnový hrob. Urna i ostatný inventár boli uložené v klasickej kamennej skrinke. Inventár tvorili tieto nálezy: urna a dve menšie keramické prílohy. Okrem nich bol vo vnútri skrinky nájdený fragment z ďalšej nádoby. K hrobovému inventáru pravdepodobne patria aj dva kamene miestneho pôvodu (bridlice). Prvý z nich mal kosoštvorcový tvar a ležal v rohu kamennej skrinky, druhý bol beztvarý a ležal spolu s kremačnými zvyškami vo vnútri urny. Medzi spálenými kosťami boli zistené aj silno prepálené kúsky bronzového predmetu (za upozornenie na prítomnosť kovu vo vzorke kalcinovaných kostí ďakujeme J. Jakabovi z AÚ SAV v Nitre). Predpokladáme, že to sú zvyšky nejakého drobného šperku. Keramický inventár (obr. 61: 4, 5) a kamenná konštrukcia datujú opísaný nálezový celok do mladšej doby bronzovej, do stupňa HA2. Celkom ale nemožno vylúčiť, že hrob 2/2007 bol vybudovaný v druhej polovici stupňa HA1 (v období pilinsko-kyjatického horizontu). Tvar vysokej dvojuchej kyjatickej amfory (obr. 61: 5), druh kamennej skrinkovej konštrukcie a rozloženie inventára v nej tomu vôbec neodporujú.

Skrinkové hroby z Cinobane sú dôležitým príspevkom k problematike pohrebného rítu mladšieho obdobia kultúr juhovýchodných popolnicových polí. Iste zaujímavé je zistenie, že v oboch hroboch bolo po jednej nádobe, ktoré nie sú typickými keramickými výrobkami kyjatickej kultúry (obr. 61: 1, 4). Predpokladáme, že táto keramika sa na pohrebisko dostala prostredníctvom kontaktov miestneho obyvateľstva s ľudom susedných kultúr popolnicových polí. Uvedené nádoby majú analógie predovšetkým na pohrebiskách lužickej kultúry (napr. Zvolen: *Balaša 1964*, nádoba s č. 35 na samom vrchu neočíslovanej tabuľky v obrazovej časti monografie; Zvolenská Slatina: *Bátora 1979*, obr. 2: 7; Zlaté Moravce - Kňažice: *Kujovský 1994*, tab. IV: 7).

Pohrebisko kyjatickej kultúry v Cinobani je novým náleziskom v západnom priestore rozšírenia kultúr juhovýchodných popolnicových polí. Význam tohto objavu zvýrazňujú ďalšie tri skutočnosti: po prvé - v celej oblasti rozšírenia kyjatickej kultúry je v súčasnosti známych len okolo 40 žiarových pohrebísk a v tomto čísle sú zahrnuté aj tzv. ojedinelé hroby a materiál zberového charakteru, ktoré indikujú existenciu pohrebiska (*Mitáš 2007*, tabela 2); po druhé - na území Slovenska pohrebisko kyjatickej kultúry nebolo zachytené už skoro 15 rokov (*Mosný 1995*, 99; *Mitáš 2007*, tabela 2) a po tretie - pohrebisko sa hlási k dvom súdobým náleziskám (polohám), a to, k otvorenému sídlisku ležiacemu na dohľad od pohrebiska (nepublikované) a k hradisku Strieborná (*Furmánek 1982*; *1983*, 30; *1984*, 122; *Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982*, 170). Vzhľadom na vyššie spomenuté špecifiká a veľmi dobrú zachovalosť lokality ju bude potrebné čo najskôr podrobiť zisťovaciemu výskumu a poprípade na nej uskutočniť systematický archeologický výskum.

Literatúra

Balaša 1964 - G. Balaša: Zvolen v období lužickej kultúry. Banská Bystrica 1964.
Bátora 1979 - J. Bátora: Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. Slov. Arch. 27, 1979, 57-86.

Furmánek 1982 - V. Furmánek: Cinobaňa „Strieborná“. Výskumná nálezová správa č. 10 041/82. Archív Archeologického ústavu SAV. Nitra 1982.
Furmánek 1983 - V. Furmánek: Hradiská pilinskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 24-32.
Furmánek 1984 - V. Furmánek: Pravěká hradiště na území Gemera a Novohradu. Obzor Gemera 15/2, 1984, 120-125.
Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982 - V. Furmánek/L. Veliačik/P. Romsauer: Jungbronzezeitliche befestigte Siedlungen in der Slowakei. In: Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa. Berlin/ Nitra 1982, 159-175.
Kujovský 1994 - R. Kujovský: Príspevok k poznaniu vzťahov lužických a stredodunajských popolnicových polí na Slovensku. Slov. Arch. 42, 1994, 261-317.
Mitáš 2007 - V. Mitáš: Pohrebný rítus západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí vo svetle pohrebiska v Radzovciach. Diel II. - Katalóg. Rukopis dizertačnej práce. Nitra 2007.
Mosný 1995 - P. Mosný: Prieskum v okresoch Banská Bystrica a Zvolen. AVANS 1993, 1995, 99.

GRÄBERFELD DER KYJATICE-KULTUR IN CINOBAŇA. Cinobaňa (Bez. Poltár), Flur Jarčanisko, Rettungsgrabung, Brandgräberfeld, Kyjatice-Kultur, jüngere und späte Bronzezeit, Stufen HA1-HB1. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra und Landesdenkmalamt Banská Bystrica. In Cinobaňa wurde ein Brandgräberfeld der Kyjatice-Kultur entdeckt. Auf seiner Fläche hat man zwei Brandgräber freigelegt. Das Grab 1/2007 war beschädigt. Sein Inventar enthielt mehr als 10 Stück ursprünglich vollständiger wie auch absichtlich zerscherbter Gefäße. Andere Funde wurden in dem Grab nicht entdeckt. Untersucht wurde auch Rest seiner Steinkonstruktion - ein schematischer Steinkasten. In seiner östlichen Hälfte befanden sich verbrannte Knochen. Die Keramik (Abb. 61: 1-3) und eine Art von Steinkonstruktion datieren diesen Fundkomplex in den jüngeren Zeitabschnitt der Kyjatice-Kultur, in die erste Hälfte der Stufe HB. Das Grab 2/2007 war nicht beschädigt, es war ein Urnengrab. Die Urne wie auch weiteres Inventar befanden sich in einem klassischen Steinkasten. Das Grabinventar bestand aus diesen Gegenständen: Urne, drei keramische Beilagen (Abb. 61: 4, 5) und wahrscheinlich auch zwei Steine örtlicher Herkunft (Schieferstein). Unter den Kremationsresten wurden auch Reste eines Bronzegegenstands festgestellt. Die Keramik und die Steinkonstruktion datieren den angegebenen Fundkomplex in die ältere Zeit der Kyjatice-Kultur, in die erste Hälfte der Stufe HA1 bis in die Stufe HA2. Die Entdeckung des Brandgräberfeldes in Cinobaňa ist ein wichtiger Beitrag zur Problematik des Bestattungsritus des jüngeren Zeitabschnitts der südöstlichen Urnenfelder-Kulturen.

LETECKÁ PROSPEKCIA NA JUHOZÁPADNOM SLOVENSKU

Ivan K u z m a - Martin B a r t í k

V roku 2007 sme v rámci leteckej prospekcie pokračovali v systematickom vyhľadávaní a dokumentovaní archeologických nálezísk na Slovensku. Uskutočnili sme štyri prieskumné lety v celkovom trvaní sedem letových hodín lietadlom Cessna 172 firmy Aero Slovakia. Prospekcia sa, podobne ako minulé roky, obmedzila na územie juhozápadného Slovenska, prieskumné lety smerovali hlavne do oblastí Trnavskej pahorkatiny, Žitného ostrova, dolného Považia, Ponitria, Požitavia, Pohronia a pozdĺž ľavobrežia Dunaja.

Dovedna bolo pri leteckej prospekcii dokumentovaných 54 lokalít či polôh, resp. objektov, zároveň boli dokumentované i prebiehajúce archeologické výskumy na viacerých lokalitách. Náleziská prevažne neboli overené povrchovým zberom alebo inými metódami, takže ich datovanie je väčšinou neznáme.

Údaje o zistených náleziskách sú uvádzané v poradí: Názov obce, okres, poloha, dátum letu, číslo letu, číslo záberu.

1. Borovce, (okr. Piešťany), Zadné pole, 23. 4. 2007, 1_07, 6131-6134; 11. 6. 2007, 3_07, 84-87, opätovné dokumentovanie rondelu, neolit.
2. Budmerice, (okr. Pezinok), 23. 4. 2007, 1_07, 6135-6, dokumentovanie Budmerického zámku, novovek.
3. Budmerice, (okr. Pezinok), 23. 4. 2007, 1_07, 6137-6142, opätovné dokumentovanie opevnenej osady, doba bronzová (obr. 62: 1).
4. Dubovany, (okr. Piešťany), Bajzovské, 11. 6. 2007, 3_07, 55-59, novozistené sídlisko, jamy, chaty?

5. Ducové, (okr. Piešťany), Kostolište, 23. 4. 2007, 1_07, 6118-6121, opätovné dokumentovanie veľkomoravského panského sídla.
6. Dvorníky, (okr. Hlohovec), Za hrádzami, 11. 6. 2007, 3_07, 39-48, novozistené mohyly, alebo hroby s kruhovými žľabmi, nedatované.
7. Golianovo, (okr. Nitra), Kozie, 12. 7. 2007, 4_07, 137-139, novozistené sídlisko, jamy, chaty?
8. Hosťovce, (okr. Zlaté Moravce), Sekaniny, 23. 4. 2007, 1_07, 6109-1611, opätovné dokumentovanie rondelu, neolit.
9. Kalná nad Hronom, (okr. Levice), Dolné lúky, 23. 4. 2007, 1_07, 6076-6084, opevnenie s trojnásobnou priekopou, rovnakého typu ako opevnené osady z doby bronzovej v Budmericiach a Vrábloch Fidvári, doba bronzová? (obr. 62: 2).
10. Komjatice, (okr. Nové Zámky), Toroslín - Štrkovisko, 11. 6. 2007, 3_07, 132-136, vraky pramíc alebo iných člnov, potopené v štrkovisku.
11. Krajné, (okr. Myjava), Kostol, 11. 6. 2007, 3_07, 74-83, dokumentovanie kostola a výskumu v jeho okolí, novovek.
12. Levice, (okr. Levice), Hrad, 23. 4. 2007, 1_07, 6060-6075, dokumentovanie Levického hradu (obr. 64: 2).
13. Majcichov, (okr. Trnava), Hradište, 23. 4. 2007, 1_07, 6155-6158, 11. 6. 2007, 3_07, 99-112, opätovné dokumentovanie veľkomoravského hradiska.
14. Malé Ripňany, (okr. Topoľčany), Od merašického, 11. 6. 2007, 3_07, 34-38, novozistený pôdorys o rozmeroch cca 10x35 m, nedatované (obr. 64: 1).
15. Malé Vozokany, (okr. Nitra), Kaštieľ, 23. 4. 2007, 1_07, 6038, dokumentačné zábery na kaštieľ.
16. Močenok, (okr. Šaľa), Býčie lúky, 17. 5. 2007, 2_07, 6633-6635, 6637-6639, zoskupenie jám a chát, nedatované.
17. Močenok, (okr. Šaľa), Dlhé lúky, 23. 4. 2007, 1_07, 6159-6178, pôdorysy dlhých domov.
18. Močenok, (okr. Šaľa), Dlhé lúky, 11. 6. 2007, 3_07, 113-120, pôdorysy dlhých domov.
19. Nemčiňany, (okr. Nitra), Nad kaštieľom, 23. 4. 2007, 1_07, 6034-6037, novozistené sídlisko, jamy, chaty?
20. Nitra, AU SAV (okr. Nitra), 12. 7. 2007, 4_07, 143.
21. Nitra, (okr. Nitra), 11.6.2007, 3_07, 14, 19; 12. 7. 2007, 4_07, 166, Budova súdu.
22. Nitra, (okr. Nitra), Centro, 12. 7. 2007, 4_07, 147-150.
23. Nitra, (okr. Nitra), Hrad, 23. 4. 2007, 1_07, 6210-6217; 17. 5. 2007, 2_07, 6576-6582; 11. 6. 2007, 3_07, 22-24; 4_07, 140-146, 167-172, 196, opätovné dokumentovanie hradu.
24. Nitra, (okr. Nitra), Mlyny, 23. 4. 2007, 1_07, 6218-6236; 17. 5. 2007, 2_07, 6569-6575, 6592-6597; 11. 6. 2007, 3_07, 2-13; 12. 7. 2007, 4_07, 151-156, dokumentovanie výstavby koplexu Mlyny s archeologickým výskumom (obr. 65: 2).
25. Nitra, (okr. Nitra), Piaristi, 17. 5. 2007, 2_07, 6585; 11. 6. 2007, 3_07, 15, 16, 18, 20, 21; 12. 7. 2007, 4_07, 157-159, 173, 174, 194, dokumentačné zábery na kláštor.
26. Nitra, (okr. Nitra), Priemyselný park sever, Kapitulské, 23. 4. 2007, 1_07, 6179-6202; 17. 5. 2007, 2_07, 6598-6616; 11. 6. 2007, 3_07, 25-30; 12. 7. 2007, 4_07, 175-180, dokumentovanie výskumu na stavbe závodu SONY.
27. Nitra, (okr. Nitra), Školská, 17. 5. 2007, 2_07, 6586-6591; 11. 6. 2007, 3_07, 17; 12. 7. 2007, 4_07, 160-165, dokumentovanie výskumu na stavbe hotela (obr. 65: 1).
28. Nitra, (okr. Nitra), Kalvária, 23. 4. 2 007, 1_07, 6237-6239, dokumentačné zábery na kalváriu.
29. Nitra, časť Lužianky, (okr. Nitra), Od lehotského chotára, 17. 5. 2007, 2_07, 6617-6628; 11. 6. 2007, 3_07, 31-33, novozistené mohyly, alebo hroby s kruhovými žľabmi, nedatované (obr. 63: 2).
30. Nitra, časť Veľké Janíkovce, (okr. Nitra), Malé Janíkovce, 11. 6. 2007, 3_07, 1, jamy.
31. Pobedim, (okr. Piešťany), Hradištia, 1_07, 6122-6130; 11. 6. 2007, 3_07, 63-73, opätovné dokumentovanie veľkomoravského hradiska.
32. Podhradie, (okr. Topoľčany), Hrad, 23. 4. 2007, 1_07, 6112-6117, opätovné dokumentovanie Topoľčianskeho hradu.
33. Podhradie, (okr. Topoľčany), 23. 4. 2007, 1_07, 6117, záber na hradisko, nedatované.
34. Rakovice, (okr. Piešťany), Pažiť, 11. 6. 2007, 3_07, 60-62, jamy, chaty?, nedatované.
35. Rišňovce, (okr. Nitra), Nad salašmi, 12. 7. 2007, 4_07, 187-189, zoskupenie jám, chát a jednotlivých línií, nedatované.
36. Rišňovce, (okr. Nitra), Tizardov, 12. 7. 2007, 4_07, 181-186, zoskupenie jám, chát a jednotlivých línií, nedatované.
37. Rybník, (okr. Levice), Kusá hora, 23. 4. 2007, 1_07, 6043-6049, dokumentovanie hradiska a polohy výskumu, doba bronzová.

38. Rybník, (okr. Levice), Na prieložkoch, 23. 4. 2007, 1_07, 6042, dokumentovanie polohy kruhového útvaru, jamy, nedatované.
39. Starý Tekov, (okr. Levice), 23. 4. 2007, 1_07, 6052,- 6059, dokumentovanie hradiska.
40. Starý Tekov, (okr. Levice), Bikatov, 23. 4. 2007, 1_07, 6050-6051, novozistená oblúková línia, nedatované.
41. Šintava, (okr. Galanta), Zaháje, 17. 5. 2007, 2_07, 6629-6632, jamy, chaty?, oblúková líni, nedatované.
42. Šurany, (okr. Nové Zámky), Annin Majer, 11. 6. 2007, 3_07, 121 -125, dve zoskupenia jám, chát ako i jednotlivé línie, nedatované.
43. Šurany, (okr. Nové Zámky), Zajačie, 11. 6. 2007, 3_07, 126-131, nepravidelný, mierne trapézovitý pôdorys o rozmeroch cca 20x6 m, jamy, nedatované.
44. Tlmače, (okr. Levice), Lipník, 23. 4. 2007, 1_07, 6039-6041, dokumentovanie hradiska.
45. Trnava, (okr. Trnava), Rybník, 11. 6. 2007, 3_07, 88-95, jamy, dvojrad jám o dĺžke cca 16 m, vzdialenosť medzi radmi cca 12 m, nedatované.
46. Veľké Kostolany, (okr. Piešťany), Za Dudváhom, 11. 6. 2007, 3_07, 49-54, husté zoskupenie jám, chát, jednotlivé línie, nedatované.
47. Veľké Vozokany, (okr. Nitra), Za Fenašom, 23. 4. 2007, 1_07, 6030-6033, oblúková línia a kruhový útvar - nie je vylúčené že ide o recentnú záležitosť, resp o geológiu, jamy?, nedatované.
48. Veľký Cetín, (okr. Nitra), Šaškaj, 23. 4. 2007, 1_07, 6019-6029, prepálené fľaky?, je možné že ide iba o geológiu, nedatované.
49. Vieska nad Žitavou, (okr. Nitra), Arborétum, 23. 4. 2007, 1_07, 6107, 6018, dokumentovanie kaštieľa, novovek.
50. Voderady, (okr. Trnava), Panský pozemok, 23. 4. 2007, 1_07, 6143-6146, jamy, chaty, nedatované.
51. Voderady, (okr. Trnava), Úvrať, 23. 4. 2007, 1_07, 6147-6154, 11. 6. 2007, 3_07, 96-98, 45-11-09, 105:23, dokumentovanie výstavby závodu Samsung a tzv. „archeologického výskumu“, nedatované.
52. Vráble, (okr. Nitra), Fidvár, 23. 4. 2007, 1_07, 6096-6106, dokumentovanie opevnenej osady, doba bronzová (obr. 63: 1).
53. Žitavce, (okr. Nitra), Nad hlbokým jarkom, 23. 4. 2007, 1_07, 6085-6089, opätovné dokumentovanie rondelu, neolit.
54. Žitavce, (okr. Nitra), Pri kaštieli, 23. 4. 2007, 1_07, 6090-6095, dokumentovanie odhumusovanej plochy pre stavbu, nedatované.

LUFTPROSPEKTION IN DER SÜDWESTSLOWAKEI. Im Jahre 2007 haben wir mithilfe der Luftprospektion die systematische Aussuchung und Dokumentierung von archäologischen Fundstellen auf der Slowakei fortgesetzt. Wir haben vier Prospektionsflüge, die insgesamt sieben Flugstunden dauerten, mit dem Flugzeug Cessna 172 der Firma Aero Slovakia absolviert. Die Prospektion hat sich, ähnlich wie vorige Jahre, auf das Gebiet der Südostslowakei beschränkt. Es ging vor allem um Trnavská pahorkatina, Große Schüttinsel, niederen Waagtal, Nitratal, Žitavatal, Grantal und linken Donauufer.

Insgesamt waren bei der Luftprospektion 54 Fundstellen oder Flure, bzw. Objekte dokumentiert. Gleichzeitig haben wir auch die stattfindenden archäologischen Grabungen auf mehreren Fundstellen erfasst. Die Fundstellen waren meistens nicht mit der Begehung oder anderen Methoden überprüft, also ist ihre Datierung meistens unbekannt.

Die Angaben über die festgestellten Fundstellen sind folgend eingeführt: Gemeindename, Bezirk, Flur, Flugdatum, Flugnummer, Aufnahmenummer.

1. Borovce, (Bez. Piešťany), Zadné pole, 23. 4. 2007, 1_07, 6131-6134; 11. 6. 2007, 3_07, 84-87, wiederholte Dokumentation des Rondells, Neolithikum.
2. Budmerice, (Bez. Pezinok), 23. 4. 2007, 1_07, 6135-6, Dokumentation des Kastells, Neuzeit.
3. Budmerice, (Bez. Pezinok), 23. 4. 2007, 1_07, 6137-6142, wiederholte Dokumentation befestigter Ansiedlung, Bronzezeit (Abb. 62: 1).
4. Dubovany, (Bez. Piešťany), Bajzovské, 11. 6. 2007, 3_07, 55-59, neuentdeckte Siedlung, Gruben, Grubenhäuser?
5. Ducové, (Bez. Piešťany), Kostolište, 23. 4. 2007, 1_07, 6118-6121, wiederholte Dokumentation eines großmährischen Herrensitzes.
6. Dvorníky, (Bez. Hlohovec), Za hrádzami, 11. 6. 2007, 3_07, 39-48, neuentdeckte Grabhügel, oder Gräber mit Kreisrillen, undatiert.
7. Golianovo, (Bez. Nitra), Kozie, 12. 7. 2007, 4_07, 137-139, neuentdeckte Siedlung, Gruben, Grubenhäuser?

8. Hosťovce, (Bez. Zlaté Moravce), Sekaniny, 23. 4. 2007, 1_07, 6109-1611, wiederholte Dokumentation vom Rondell, Neolithikum.
9. Kalná nad Hronom, (Bez. Levice), Dolné lúky, 23. 4. 2007, 1_07, 6076-6084, Befestigung mit dreifachem Graben, gleicher Typ wie die befestigten bronzezeitlichen Ansiedlungen in Budmerice und Vráble Fidvár, Bronzezeit? (Abb. 62: 2).
10. Komjatice, (Bez. Nové Zámky), Toroslín - Štrkovisko, 11. 6. 2007, 3_07, 132-136, Prahm- oder Bootwrack, gesunken in der Schotterbank.
11. Krajné, (Bez. Myjava), Kirche, 11. 6. 2007, 3_07, 74-83, Dokumentation der Kirche und Grabung in ihrer Umgebung, Neuzeit.
12. Levice, (Bez. Levice), Burg, 23. 4. 2007, 1_07, 6060-6075, Dokumentation der Burg Levice (Abb. 64: 2).
13. Majcichov, (Bez. Trnava), Burgwall, 23. 4. 2007, 1_07, 6155-6158, 11. 6. 2007, 3_07, 99-112, wiederholte Dokumentation des großmährischen Burgwalls.
14. Malé Ripňany, (Bez. Topoľčany), Od merašického, 11. 6. 2007, 3_07, 34-38, neuentdeckter Grundriss mit Ausmaßen von etwa 10x35 m, undatiert (Abb. 64: 1).
15. Malé Vozokany, (Bez. Nitra), Kastell, 23. 4. 2007, 1_07, 6038, Dokumentationsaufnahmen vom Kastell.
16. Močenok, (Bez. Šaľa), Býčie lúky, 17. 5. 2007, 2_07, 6633-6635, 6637-6639, Gruppierung von Gruben und Grubenhäusern, undatiert.
17. Močenok, (Bez. Šaľa), Dlhé lúky, 23. 4. 2007, 1_07, 6159-6178, Grundrisse langer Häuser.
18. Močenok, (Bez. Šaľa), Dlhé lúky, 11. 6. 2007, 3_07, 113-120, Grundrisse langer Häuser.
19. Nemčiňany, (Bez. Nitra), Nad kaštieľom, 23. 4. 2007, 1_07, 6034-6037, neuentdeckte Siedlung, Gruben, Grubenhäuser?
20. Nitra, AI SAW (Bez. Nitra), 12. 7. 2007, 4_07, 143.
21. Nitra, (Bez. Nitra), 11. 6. 2007, 3_07, 14, 19; 12. 7. 2007, 4_07, 166, Gerichtsgebäude.
22. Nitra, (Bez. Nitra), Centro, 12. 7. 2007, 4_07, 147-150.
23. Nitra, (Bez. Nitra), Burg, 23. 4. 2007, 1_07, 6210-6217; 17. 5. 2007, 2_07, 6576-6582; 11. 6. 2007, 3_07, 22-24; 4_07, 140-146, 167-172, 196, wiederholte Dokumentation der Burg.
24. Nitra, (Bez. Nitra), Mlyny, 23. 4. 2007, 1_07, 6218-6236; 17. 5. 2007, 2_07, 6569-6575, 6592-6597; 11. 6. 2007, 3_07, 2-13; 12. 7. 2007, 4_07, 151-156, Dokumentation des Aufbaus vom Einkaufskomplex Mlyny mit archäologischer Grabung (Abb. 65: 2).
25. Nitra, (Bez. Nitra), Piaristen, 17. 5. 2007, 2_07, 6585; 11. 6. 2007, 3_07, 15, 16, 18, 20, 21; 12. 7. 2007, 4_07, 157-159, 173, 174, 194, Dokumentationsaufnahmen vom Kloster.
26. Nitra, (Bez. Nitra), Industriepark sever (Nord), 23. 4. 2007, 1_07, 6179-6202; 17. 5. 2007, 2_07, 6598-6616; 11. 6. 2007, 3_07, 25-30; 12. 7. 2007, 4_07, 175-180, Dokumentation der Grabung beim Aufbau vom SONY-Betrieb.
27. Nitra, (Bez. Nitra), Školská Str., 17. 5. 2007, 2_07, 6586-6591; 11. 6. 2007, 3_07, 17; 12. 7. 2007, 4_07, 160-165, Dokumentation der Grabung beim Hotelaufbau (Abb. 65: 1).
28. Nitra, (Bez. Nitra), Kalvarienberg, 23. 4. 2007, 1_07, 6237-6239, Dokumentationsaufnahmen vom Kalvarienberg.
29. Nitra, Teil Lužianky, (Bez. Nitra), Od lehotského chotára, 17. 5. 2007, 2_07, 6617-6628; 11. 6. 2007, 3_07, 31-33, neuentdeckte Grabhügel oder Gräber mit Kreisrillen, undatiert (Abb. 63: 2).
30. Nitra, Teil Veľké Janíkovce, (Bez. Nitra), Malé Janíkovce, 11. 6. 2007, 3_07, 1, Gruben.
31. Pobedim, (Bez. Piešťany), Burgwälle, 1_07, 6122-6130; 11. 6. 2007, 3_07, 63-73, wiederholte Dokumentation vom großmährischen Burgwall.
32. Podhradie, (Bez. Topoľčany), Burg, 23. 4. 2007, 1_07, 6112-6117, wiederholte Dokumentation der Burg Topoľčany.
33. Podhradie, (Bez. Topoľčany), 23. 4. 2007, 1_07, 6117, Burgwallaufnahme, undatiert.
34. Rakovice, (Bez. Piešťany), Pažiť, 11. 6. 2007, 3_07, 60-62, Gruben, Grubenhäuser?, undatiert.
35. Rišňovce, (Bez. Nitra), Nad salašmi, 12. 7. 2007, 4_07, 187-189, Gruppierung von Gruben, Grubenhäusern und einzelnen Linien, undatiert.
36. Rišňovce, (Bez. Nitra), Tizardov, 12. 7. 2007, 4_07, 181-186, Gruppierung von Gruben, Grubenhäusern und einzelnen Linien, undatiert.
37. Rybník, (Bez. Levice), Kusá hora, 23. 4. 2007, 1_07, 6043-6049, Dokumentation vom Burgwall und Flur der Grabung, Bronzezeit.
38. Rybník, (Bez. Levice), Na prieložkoch, 23. 4. 2007, 1_07, 6042, Dokumentation eins kreisförmigen Gebildes, Gruben, undatiert.
39. Starý Tekov, (Bez. Levice), 23. 4. 2007, 1_07, 6052-6059, Burgwalldokumentation.

40. Starý Tekov, (Bez. Levice), Bikatov, 23. 4. 2007, 1_07, 6050-6051, neuentdeckte bogenförmige Linie, undatiert.
41. Šintava, (Bez. Galanta), Zaháje, 17. 5. 2007, 2_07, 6629-6632, Gruben, Grubenhäuser?, bogenförmige Linie, undatiert.
42. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Annin Majer, 11. 6. 2007, 3_07, 121-125, zwei Gruppierungen von Gruben, Grubenhäusern wie auch einzelne Linien, undatiert.
43. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Zajačie, 11. 6. 2007, 3_07, 126-131, unregelmäßiger, leicht trapezförmiger Grundriss mit Ausmaßen von etwa 20x6 m, Gruben, undatiert.
44. Tlmače, (Bez. Levice), Lipník, 23. 4. 2007, 1_07, 6039-6041, Burgwalldokumentation.
45. Trnava, (Bez. Trnava), Rybník, 11. 6. 2007, 3_07, 88-95, Gruben, doppelte Reihe von Gruben mit einer Länge von etwa 16 m, Entfernungen zwischen den Reihen etwa 12 m, undatiert.
46. Veľké Kostolany, (Bez. Piešťany), Za Dudváhom, 11. 6. 2007, 3_07, 49-54, dichte Gruppierung von Gruben, Grubenhäusern, einzelne Linien, undatiert.
47. Veľké Vozokany, (Bez. Nitra), Za Fenašom, 23. 4. 2007, 1_07, 6030-6033, Bogenlinie und Kreisgebilde - nicht auszuschließen, dass es sich um rezente Sache, bzw. Geologie handelt, Gruben?, undatiert.
48. Veľký Cetín, (Bez. Nitra), Šaškaj, 23. 4. 2007, 1_07, 6019-6029, durchgebrannte Flecke?, es kann sein, dass es nur um Geologie geht, undatiert.
49. Vieska nad Žitavou, (Bez. Nitra), Arborétum, 23. 4. 2007, 1_07, 6107, 6018, Kastelldokumentation, Neuzeit.
50. Voderady, (Bez. Trnava), Panský pozemok, 23. 4. 2007, 1_07, 6143-6146, Gruben, Grubenhäuser, undatiert.
51. Voderady, (Bez. Trnava), Úvrať, 23. 4. 2007, 1_07, 6147-6154, 11. 6. 2007, 3_07, 96-98, 45-11-09, 105:23, Dokumentation des Aufbaus vom Samsung-Betrieb und sog. „archäologischer Grabung“, undatiert.
52. Vráble, (Bez. Nitra), Fidvár, 23. 4. 2007, 1_07, 6096-6106, Dokumentation einer befestigten Ansiedlung, Bronzezeit (Abb. 63: 1).
53. Žitavce, (Bez. Nitra), Nad hlbokým jarkom, 23. 4. 2007, 1_07, 6085-6089, wiederholte Dokumentation vom Rondell, Neolithikum.
54. Žitavce, (Bez. Nitra), Pri kaštieli, 23. 4. 2007, 1_07, 6090-6095, Dokumentation einer Baufläche ohne Humusschicht, undatiert.

VÝSKUM VO VEĽKOM ZÁLUŽÍ

Ivan K u z m a - Mário B i e l i ch

V e ľ k é Z á l u ž i e (okr. Nitra), poloha Ďu r i h o s a d, závod Immora, záchranný výskum, sídlisko, čakanská kultúra, rímska doba. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Terénny archeologický výskum vo Veľkom Záluží, v polohe Ďuriho sad (obr. 66: 1) sa uskutočnil na ploche vymedzenej pre výstavbu výrobnej haly firmy Immora. Plocha bola pred výstavbou využívaná ako poľnohospodárska pôda. Terén v tejto časti je mierne prevýšený, ide o prvú terasu potoka Dolný Kanál. Plocha budúcej stavby bola odhumusovaná a následne začistená pomocou stroja UDS. V žltom, ílovitom podloží sme identifikovali 58 sídliskových objektov. Výplň objektov tvorila zväčša hnedočierna zemina. Niektoré objekty, nachádzajúce sa v nižších častiach terasy potoka, sa nepodarilo dovyberať keďže spodné časti objektov sa nachádzali už v spodnej vode. Celkove bolo preskúmaných 58 objektov (obr. 66: 2), z toho jeden čakanskej kultúry a zvyšok možno zaradiť do rímskej doby.

V strednej časti skúmanej plochy bol zachytený objekt 30, ktorý bol porušený objektom 29. Pôdorys objektu bol nepravidelný, skôr obdĺžnikový. Výplň tvorila hnedá zemina obsahujúca keramický materiál, zvieracie kosti a jednu celú nádobku.

Sídliskové objekty z doby rímskej možno rozdeliť do niekoľkých skupín: stavby, zásobné jamy, hliníky, pec a kolové jamy malých nadzemných stavieb. Najvýraznejším je objekt 47, obytná stavba šesťkolovej konštrukcie (obr. 67: 1, 2). Polozemnica s vchodovým výklenkom v dlhšej južnej stene mala šesť základných nosných kolov, pričom koly vo východnej časti stavby boli zdvojené. Dosahovala rozmery 4,2x3,6m, plocha dlážky bola, vrátene vchodu, 13,5 m². V interiéri za vchodom sa nachádzal stĺpik a miskovitá priehlbina s dočervena vypálenou mazanicou., ktorej funkcia môže súvisieť s ohniskom vo vnútri. Nosné kolové jamy o priemere 30 až 40 cm dosahovali hĺbku 30 až 60 cm. Dlážka chaty mala výmaz, v ktorom sa nachádzalo množstvo malých kolových jamiek. Podobné jamky sa zvyknú interpretovať ako pozostatok vnútorného zariadenia polozemnice.

Východne od tejto stavby sa nachádzalo viacero zásobných jám (objekty 22, 24, 25, 26, 54) s prevažne hruškovitého alebo valcovitého tvaru. Južne od obytnej stavby bol zachytený i väčší počet kolových jám (objekty 34-46). Ide o zvyšky malých nadzemných stavieb, ktoré mohli taktiež slúžiť na uskladňovanie potravín. Južne od tohto objektu sa nachádza sústava niekoľkých hliníkov, ktorých vzájomne vzťahy sú ťažko sledovateľné (objekty 4-9). Zaujímavý je objekt 1, ktorý sa nachádza cca 35 m južne od objektu 47. Ide o zvyšok pece, pravdepodobne aj s predpecnou jamou (objekt 2). Ich vzájomné prepojenie bolo zničené pri znižovaní terénu, z objektu nebol získaný žiadny materiál.

Drobné predmety z objektov možno rozdeliť do troch skupín: hlinené závažia, kostený prívesok a kadlub na odlievanie. Na veľkosť preskúmaného areálu je počet drobných predmetov veľmi malý, čo môže súvisieť s postupným opúšťaním sídliska. Na druhej strane ide o okraj sídliska, kde bola preskúmaná iba jedna stavba obytného charakteru a väčšie množstvo sídliskových jám súvisiacich s hospodárskou. Hlinené závažia sú vyrobené z jemne plavenej hliny, ktorá neobsahuje minerálne štruktúry a je vypálená do siva. Závažia majú kónický ale aj valcovitý tvar, sú vypálené v redukčnom prostredí, ich povrch je vyhladený.

Nálezový súbor z Veľkého Zálužia môžeme datovať do rámca mladorímskeho stupňa C1. Do tohto stupňa patria nádoby vyrobené v druhej polovici 3. stor. V nálezovom inventári sa nachádzajú zvyšky terry sigillaty (neskoro antoniovské až severovské obdobie) a ďalšie produkty panónskeho pôvodu. Záchranný archeologický výskum vo Veľkom Záluží potvrdil osídlenie z mladšej doby bronzovej a doby rímskej na polohe Ďuriho sad. Na skúmanej ploche sme zachytili pravdepodobne južný okraj sídliska, ktoré pokračuje pod haly firmy Nirotech a na ulicu Pod kaštieľom. Výskum potvrdil v katastri obce ďalšie sídlisko z doby rímskej, prvé sa nachádza v polohe Na Horných Zalamínoch.

GRABUNG IN VEĽKÉ ZÁLUŽIE. Veľké Záluzie (Bez. Nitra), Flur Ďuriho sad, Betrieb Immora, Rettungsgrabung, Siedlung, Čaka-Kultur, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra.

Die Grabung identifizierte 58 Siedlungsobjekte (Abb. 66: 2), davon ein der Čaka-Kultur und der Rest kann in die Römerzeit eingegliedert werden. Im mittleren Teile der untersuchten Fläche wurde das durch Objekt 29 beschädigtes Objekt 30 erfasst. Sein Grundriss war unregelmäßig, eher rechteckig. Die Füllung bildete braune Erde mit Keramik (Abb. 66: 3 - 12), Tierknochen und ein ganzes Gefäß. Die Siedlungsobjekte aus der Römerzeit können in einige Gruppen verteilt werden: Baus, Vorratsgruben, Lehmgruben, Ofen und Pfostengruben von kleinen oberirdischen Bauten. Am deutlichsten ist das Objekt 47, Wohnobjekt mit Sechspfostenkonstruktion (Abb. 67). Das Halbgrubenhaus mit Eintrittsausbau in der längeren südlichen Wand hatte sechs Tragpfosten, wobei die Pfosten im Ostteil des Baus verdoppelt sind. Es hatte Ausmaßen von 4,2x3,6m, der Fußboden einschließlich des Eintritts hatte 13,5 m². Die Pfostengruben hatten einen Durchmesser von 30 bis 40 cm und erreichten Tiefe von 30 bis 60 cm. Der Grubenboden hatte einen Aufstrich in dem sich große Menge von kleinen Pfostengruben befand. Interessant ist das Objekt 1, das sich etwa 35 m südlich des Objekts 47 befindet. Es geht um einen Ofenrest, wahrscheinlich auch mit einer Heizgrube (Obj. 2). Ihre Verbindung war bei einer Terrainvertiefung zerstört, aus dem Objekt konnte man kein Material gewinnen.

Die Kleingegenstände aus den Objekten können in drei Gruppen eingegliedert werden: Lehmgewichte, Knochenanhänger und Gussform. Die Lehmgewichte sind aus fein geschlämmtem Lehm ohne Mineralstrukturen hergestellt und grau ausgebrannt. Sie haben eine konische aber auch Zylinderform, sind im reduziert gebrannt und ihre Oberfläche ist geglättet. Der Fundkomplex aus Veľké Záluzie kann in die jungrömische Stufe C1 datiert werden. In diese Stufe gehören Gefäße aus der zweiten Hälfte des 3. Jahrhunderts. Im Fundinventar befinden sich Reste von Terra sigillata (spätantoninisch- bis severisch) und weitere Produkte von pannonischer Herkunft. Archäologische Rettungsgrabung in Veľké Záluzie bestätigte die Ansiedlung aus der jüngeren Bronzezeit und Römerzeit in der Flur Ďuriho sad. Auf der untersuchten Fläche haben wir wahrscheinlich den Südrand einer Siedlung, die Richtung Betriebshallen von Nirotech und auf der Straße Pod kaštieľom fortgesetzt wird, erfasst. Die Grabung hat so im Gemeindekataster eine weitere Siedlung aus der Römerzeit bestätigt, die erste befindet sich in der Flur Na Horných Zalamínoch.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU V NITRE - MLYNÁRCIACH

Ivan K u z m a - Monika K o p č e k o v á

N i t r a, časť M l y n á r c e (okr. Nitra), poloha K a p i t u l s k é, záchranný archeologický výskum, sídlisko, pohrebisko, lengyelská kultúra (ludanická skupina), staršia, mladšia a neskorá doba bronzová, doba laténska, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum v priestore výrobnej haly firmy SONY v Nitre-Mlynárciach (obr. 68: 1, 3), zahájený v roku 2006 (*Kuzma/Kopčeková 2008*), pokračoval aj v roku 2007 a trval do polovice mája. Začiatkom roka sa práce zamerali na doskúmanie priestoru medzi vnútroareálovou cestou a výrobnou halou. Metodika práce pozostávala z ručného znižovania kultúrnej vrstvy v rámci sektorov 5x5 m až po úroveň zachytenia obrysu objektov. Zistiť objekty už vo vrstve na základe koncentrácie črepového materiálu alebo odlišného sfarbenia výplne sa však podarilo iba v niekoľkých prípadoch - objekty 44, 45, 46 (stredoveké sídliskové jamy). Dôkladnejšie preskúmanie niektorých situácií, resp. aj celého priestoru, bolo značne obmedzené vysokou hladinou spodnej vody, ktorá kolísala v závislosti na počasí. Koncom januára bolo nevyhnutné predčasne ukončiť skúmanie časti medzi cestou a halou práve z dôvodu vysokej hladiny spodnej vody, ktorá zaplavila väčšinu objektov ako i časť nepreskúmanej plochy, a tým úplne znemožnila ďalšiu prácu na tomto úseku. Výskum bol presunutý vyššie na dunu. Z časových dôvodov bolo nevyhnutné zmeniť tiež metódu znižovania plochy (často až takmer o 1 m) dovtedy realizovaného prevažne ručne. Pomocou stroja UDS boli postupne plošne odstraňované vrstvy až po pieskové podložie, resp. po obrysy zahĺbených objektov.

Do polovice mája sa postupne preskúmala celá duna, ktorú investor plánoval znížiť na úroveň okolitého terénu. Výskumom v priestore areálu výrobnej haly firmy SONY sa podarilo preskúmať plochu približne 3,5 ha (obr. 69). Priestor bol osídlený takmer nepretržite rôznymi kultúrami, z toho dôvodu sa vyskytovalo i pomerne veľa superpozícií. Preskúmaných bolo v oboch sezónach spolu 706 sídliskových objektov a desať kostrových hrobov. Najstaršie osídlenie pochádza z obdobia eneolitu. Podarilo sa odkryť časť sídliska a pohrebiska ludanickej skupiny. Sídliskové objekty sa vyskytovali na celej ploche duny, tvorili ich najmä zásobné jamy a jamy iných funkcií. Je zaujímavé, že sa nezistili žiadne domy, čo však do istej miery môže byť zapríčinené i tým, že plocha bola prevažne znižovaná zemným strojom a plytkejšie pôdorysy tak mohli byť zničené. Rovnako neboli zistené ani materiálové jamy/zemníky. Výnimku tvorí objekt 351, ktorý sa nachádzal zhruba v centrálnej časti duny. Išlo o pravouhlý obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch 12,5x8,5 m (obr. 70). Tvorili ho na južnej, východnej a západnej strane žľaby o šírke 40 až 70 cm a hĺbke až 90 cm. Na severnej strane žľaby neboli zistené, nepodarilo sa však zrejme zachytiť celý pôdorys. Nemožno vylúčiť, že pokračoval kolovou konštrukciou, podobne ako domy v Jelšovciach (*Pavúk/Bátora 1995*, Abb. 28), hoci kolové jamy sme nezistili. Pôdorys bol na viacerých miestach porušený mladšími jamami (483, 449, 453, 666, 669), na J strane možno uvažovať o prítomnosti vchodu (obr. 70: 1, 5-6).

Z pohrebiska ludanickej kultúry bolo preskúmaných desať kostrových hrobov, pričom s určitosťou do ludanickej skupiny možno zaradiť sedem hrobov s nálezmi (1, 2, 3 a 4 z roku 2006; 6 (obr. 71: 1), 7 a 8 (obr. 71: 2). K ludanickej skupine radíme i hroby 9 a 10 bez nálezov. Zachovali sa iba v torzách, oba boli porušené jamami, z ktorých pochádza ludanický materiál a nemožno tiež vylúčiť, že mohlo ísť o dná objektov s pohrebmi. S veľkou pravdepodobnosťou sem možno zaradiť i pohreby označené ako objekty 465 a 696, kde sa našli iba silne skrčené dolné končatiny a azda i objekt 585. Okrem hrobov sa vyskytlo i niekoľko sídliskových jám - objekt 317 (obr. 71: 3), 512 (obr. 71: 4) s dochovanými ľudskými skeletmi. Z objektu 512 pochádza črep, ktorý je importom z okruhu kultúry Balaton-Lasinja (obr. 71: 5). Ďalšie objekty s kostrovými zvyškami nie je možné jednoznačne zaradiť vďaka absencii materiálu do ludanickej skupiny, vo viacerých prípadoch boli tiež porušené mladším zásahom. Zaujímavý je objekt 350 (obr. 72: 1), v ktorom sa našli nad sebou uložené štyri ľudské lebky, nie je však tiež možné s istotou určiť jeho datovanie.

Črepový materiál patriaci badenskej kultúre pochádza prevažne z kultúrnej vrstvy, sídliskový objekt 96 bol zistený iba v jednom prípade.

Výrazné zastúpenie má na lokalite osídlenie z bronzovej doby. Staršia bronzová doba je zastúpená maďarovskou kultúrou, jej klasickou fázou. Okrem bežného keramického materiálu ako hrnce, džbánky a ďalšie, pochádzajú z preskúmaných objektov i tri hlinené hrkálky z prostredia severopanónskej kultúry, podobné ako poznáme z Nitrianskeho Hrádku (*Točík 1978*, Taf. CXII: 22, CLXXXVI: 11). Dve, v zlomkoch, sa našli v sektore M/22 a v objekte 162 a jedna celá v objekte 433. Hrkálka fľašovitého tvaru má výšku 5,2 cm a max. priemer 4 cm. Zdobená je rytými líniami v tvare V, vyplnenými krúžkami (obr. 68: 2a), inkrustácia sa nezachovala. Röntgenový snímok ukázal, že vo vnútri sa nachádzajú štyri nerovnako veľké guľôčky (obr. 68: 2b).

Dôležitý je objekt 477, kde sa okrem materiálu klasickej maďarovskej kultúry našla tiež mierne poškodená šálka (obr. 73: 3). Svojim celkovým charakterom, najmä náznakom vypnulín ohraničených poloblúkovou rytou výzdobou ukazuje na otomanskú kultúru. Výzdobné prvky - ryté línie vyplnené dvojitou vlnovkou ako i motívy slniečok, sú však blízke wietenberskej kultúre, kde sa vyskytuje široká škála motívov medzi dvoma líniami (*Boroffka 1994*). Možno sa domnievať, že ide najskôr o import z oblasti otomanskej kultúry, ktorého výzdoba bola ovplyvnená wietenberskou kultúrou.

Zatiaľ najvýraznejšie sa javí osídlenie skúmanej polohy v období mladšej a neskorej doby bronzovej lužickou kultúrou, zastúpenou jej viacerými fázami. Ide o sídliskové jamy rôznych tvarov, veľkosti a funkcie, zväčša okrúhleho pôdorysu s konvexným a kónickým tvarom steny a rovným resp. mierne zaobleným dnom. Nálezový materiál tvorila predovšetkým keramika, vo viacerých prípadoch sa našli i celé zachované nádoby. V objekte 21, ktorý bol pri vyberaní prerezaný na polovicu, sa v profile zistili dve roztlačené nádoby, amfora a menší hrniec, uložený v nej. Pri vyberaní zvyšku objektu sa našla vo vzdialenosti 80 cm od oboch nádob ďalšia, celá amfora (obr. 73: 1). Na základe keramiky možno objekt zaradiť do záveru mladšej doby bronzovej, do stupňa HA2. Taktiež sa vyskytlo i niekoľko sídliskových jám so zvyškami ľudských skeletov, ktoré možno zaradiť do doby bronzovej, v niektorých prípadoch boli tiež porušené mladším zásahom.

Sídliskový materiál z laténskej a rímskej doby sa koncentroval prevažne v kultúrnej vrstve v severnej časti skúmanej plochy pod halou. Objekty s materiálom patriacim do laténskej doby sa zistili iba v niekoľkých prípadoch (objekt 108).

Stredoveké osídlenie bolo zistené najmä v okrajových, nižších častiach duny, vo vrstvách nachádzajúcich sa v súčasnosti na úrovni spodnej vody, výnimočne i vyššie. Staršiu fázu osídlenia možno datovať do 7.-8. stor. Do tohto obdobia patria prevažne dná objektov zistené v kultúrnej vrstve, ako aj objekt 187. Ide o kupolovú pec, z ktorej sa zachovalo iba dno, tvorené dvoma vrstvami výmazu a predpecná jama. Pod oboma výmazmi sa nachádzala výstelka z vrstvy črepov a kameňov (obr. 74: 1, 2). Keramický materiál (obr. 75: 1-4) plne zodpovedá svojim charakterom nálezom zo sídliska na Šindolke v Nitre (*Fusek 2009*), vzdialeného vzdušnou čiarou iba 2,5 km. Mladšiu fázu osídlenia dokladajú nálezy z 11.-12. stor. Sem patrí aj dochovaná časť zahĺbeného obydlia s kamennou pieckou v SV rohu (obr. 74: 3).

Výskum na stavbe výrobnej haly značne rozšíril poznatky o osídlení tejto časti Nitry, v roku 2008 naň nadviaže ďalší v inej časti areálu firmy Sony.

L i t e r a t ú r a

Boroffka 1994 - N. G. O. Boroffka: Die Wietenberg -Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 19, Bonn 1994.

Fusek 2008 - G. Fusek: Keramika predveľkomoravského horizontu z Nitry-Šindolky a otázka jej datovania. In: Srednji vek. Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino. Ljubljana, 2008, 21-34.

Kuzma/Kopčeková 2008 - I. Kuzma/M. Kopčeková: Výskum V Nitre Mlynárciach (Priemyselný park sever - SONY). AVANS 2006, 2008, 106-107.

Pavúk/Bátora 1995 - J. Pavúk/J. Bátora: Siedlung und Gräber der Ludanice- Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995.

Točík 1978 - A. Točík: Nitriansky Hrádok-Zámeček, Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur. Tafeln I-CLXXXVII; Pläne I-76. Nitra 1978.

FORTSETZUNG DER GRABUNG IN NITRA-MLYNÁRCE. Nitra, Teil Mlynárce (Bez. Nitra), Flur Kapitulské, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Gräberfeld, Lengyel-Kultur (Ludanice Gruppe), ältere, jüngere a späte Bronzezeit, Latènezeit, Frühmittelalter. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die archäologische Rettungsgrabung im Bereich der Herstellungshalle der Firma SONY in Nitra-Mlynárce (Abb. 68: 1, 3), angefangen im Jahr 2006 (Kuzma/Kopčeková 2008), fortsetzte auch im Jahr 2007 und dauerte bis Hälfte Mai. Bis Hälfte Mai wurde nach und nach die ganze Düne, die der Investor auf die Ebene des umliegenden Terrains herabsetzen wollte, untersucht. Der Grabung im Bereich der Herstellungshalle ist es gelungen eine Fläche von etwa 3,5 ha zu untersuchen (Abb. 69). Der Bereich war fast stets mit verschiedenen Kulturen besiedelt, aus diesem Grund sind ziemlich viele Superpositionen aufgetreten. Untersucht wurden in beiden Saisons insgesamt 706 Siedlungsobjekte und zehn Skelettgräber.

Die älteste Ansiedlung stammt aus Äneolithikum. Es ist gelungen Teil einer Siedlung und Gräberfeld der Ludanice Gruppe freizulegen. Siedlungsobjekte sind auf der ganzen Fläche der Düne vorgekommen. Es ging vor allem um Vorratsgruben und Gruben mit anderen Funktionen. Es ist interessant,

dass keine Häuser festgestellt wurden. Das kann allerdings in gewissen Maßen damit verursacht sein, dass die Fläche überwiegend mit Erdmaschine vertieft wurde und die flacheren Grundrisse konnten so zerstört werden. Ebenso wurden auch keine Materialgruben/Lehmgruben festgestellt. Eine Ausnahme bildet das Objekt 351, das sich ungefähr im Zentralteil der Düne befindet. Es ging um einen rechtwinkeligen rechteckigen Grundriss mit Ausmaßen von 12,5x8,5 m (Abb. 70: 1-6). Er bestand auf der Süd-, Ost- und Westseite aus Rinnen mit einer Breite von 40 bis 70 cm und Tiefe bis 90 cm. Auf der Nordseite wurden Rinnen nicht erfasst, es ist aber wahrscheinlich nicht gelungen den ganzen Grundriss zu erfassen. Es kann nicht ausgeschlossen werden, dass er mit einer Pfostenkonstruktion ähnlich wie die Häuser in Jelšovce fortsetzte (Pavúk/Bátora 1995, Abb. 28), obwohl wir Pfostengruben nicht festgestellt haben. Der Grundriss war auf mehreren Stellen von jüngeren Gruben (483, 449, 453, 666, 669) beschädigt, auf der Südseite kann über einen Eingang nachgedenkt werden (Abb. 70: 1, 5-6).
Von dem Gräberfeld der Ludanice-Kultur wurden zehn Skelettgräber untersucht, wobei mit Sicherheit in die Ludanice Gruppe sieben Gräber mit Funden eingereiht werden können (1, 2, 3, 4 /z Jahr 2006/, 6 (Abb. 71: 1), 7 a 8 (Abb. 71: 2)). Zur Ludanice Gruppe reihen wir auch die Gräber 9 und 10 ohne Funde ein. Erhalten wurden sie nur in Torsos. Beide waren mit Gruben beschädigt, aus denen das Ludanice- Material stammt und man kann auch nicht ausschließen, dass es um Objektböden mit Bestattungen gehen könnte. Mit großer Wahrscheinlichkeit können hier auch Bestattungen bezeichnet als Objekte 465 und 696, wo nur sehr gehockte Unterextremitäten entdeckt wurden, und vielleicht auch das Objekt 585, eingegliedert werden.
Außer der Gräber sind auch einige Siedlungsgruben - Objekt 317 (Abb. 71: 3), 512 (Abb. 71: 4) mit erhaltenen Menschenskelette vorgekommen. Aus dem Objekt 512 stammt eine Scherbe die ein Import aus dem Kulturmilieu von Balaton-Lasinja darstellt (Abb. 71: 5). Weitere Objekte mit Skelettüberresten kann man wegen der Abwesenheit des Materials der Ludanice Gruppe nicht eindeutig eingliedern, in mehreren Fällen waren sie auch mit einem jüngeren Eingriff beschädigt. Interessant ist auch das Objekt 350 (Abb. 72: 1), in dem vier übereinander gelegte Schädel gefunden wurden. Seine Datierung kann aber mit Sicherheit auch nicht eindeutig festgestellt werden. Das Scherbenmaterial der Baden-Kultur stammt überwiegend aus der Kulturschicht, Siedlungsobjekt wurde nur in einem Fall festgestellt (96).
Markante Vertretung auf der Fundstelle hat auch die Ansiedlung aus der Bronzezeit. Ältere Bronzezeit ist von Maďarovce-Kultur, ihrer klassischen Phase, repräsentiert. Außer geläufiger Keramik wie Töpfe, Krüge und weitere stammen aus den untersuchten Objekten auch drei Tonrassel der nordpannonischen Kultur, ähnliche wie aus Nitriansky Hrádok (Točík 1978, Taf. CXII: 22, CLXXXVI: 11). Fragmente von zwei wurden im Sektor M/22 und im Objekt 162 gefunden, im Objekte 433 ist eine ganze vorgekommen. Flaschenförmige Rassel hat eine Höhe von 5,2 cm und max. Durchmesser von 4 cm. Sie ist mit Ritzlinien in V-Form, ausgefüllt mit Kreisen verziert (Abb. 1: 2a), die Inkrustation wurde nicht erhalten. Eine Röntgenaufnahme zeigte, dass sich drin vier ungleich große Kügelchen befinden (Abb. 68: 2b).
Wichtig ist das Objekt 477, wo sich außer dem Material der klassischen Maďarovce-Kultur auch eine leicht beschädigte Schale fand (Abb. 73: 3). Mit seinem gesamten Charakter weist es auf die Ottomani-Kultur hin. Die Verzierungselemente - Ritzlinien ausgefüllt mit doppelter Welle wie auch Sonnenmotiven, stehen aber der Wietenberg-Kultur nahe, wo eine breite Skala von Motiven zwischen zwei Linien vorkommt (Boroffka 1994). Es kann angenommen werden, dass es sich um einen Import der Ottomani-Kultur handelt, dessen Verzierung durch die Wietenberg-Kultur beeinflusst war.
Die Ansiedlung der untersuchten Fläche wurde besonders intensiv in der jüngeren und späten Bronzezeit, in der Lausitzer Kultur, die mit mehreren Phasen vertreten ist. Es geht um Siedlungsgruben von verschiedenen Formen, Größen wie auch Funktion, meistens vom kreisförmigen Grundriss mit konvexen oder konkaven Wänden und geradem, bzw. leicht abgerundetem Boden. Das Fundmaterial bestand vor allem aus Keramik, in mehreren Fällen wurden auch ganz erhaltene Gefäße gefunden. Im Objekt 21, das bei der Aushebung in Hälfte geschnitten wurde, wurden im Profil zwei zerquetschte Gefäße festgestellt: Amphore und kleinerer Topf, der in ihr lag. Bei der Bergung des Restes des Objekts wurde in der Entfernung von 80 cm von beiden Gefäßen eine weitere, ganze Amphore gefunden (Abb. 73: 1). Aufgrund der Keramik kann das Objekt in den Abschluss der jüngeren Bronzezeit, in die Stufe HaA2, eingegliedert werden. Ebenfalls sind auch einige Siedlungsgruben mit menschlichen Skelettresten aus der Bronzezeit zum Vorschein gekommen. In einigen Fällen waren sie mit jüngerem Eingriff beschädigt.
Das Siedlungsmaterial aus der Latène- und Römerzeit konzentrierte sich überwiegend in der Kulturschicht im Nordteil der untersuchten Fläche. Objekte mit latènezeitlichem Material sind nur in manchen Fällen aufgetreten (Objekt 108).

Mittelalterliche Besiedlung wurde vor allem auf den niedrigeren Randteilen der Düne, in den Schichten, die sich heutzutage auf der Unterwasserebene, manchmal auch höher befinden, festgestellt. Die ältere Ansiedlungsphase kann ins 7.-8. Jh. datiert werden. In diese Zeit gehören vor allem Objektböden aus der Kulturschicht, wie auch das Objekt 187. Es geht um einen Kuppelofen, von dem nur der Boden mit zwei Aufstrichschichten und eine Heizgrube erhalten wurde. Unter beiden Aufschtrichen befand sich eine Auskleidung aus Scherben und Steinen (Abb. 74: 1, 2). Das Keramikmaterial (Abb. 75: 1-4) entspricht mit seinem Charakter völlig den Funden der Siedlung aus Šindolka in Nitra (Fusek 2009), entfernt mit der Luftlinie nur 2,5 km. Die jüngere Ansiedlungsphase belegen die Funde aus dem 11.-12. Jh. Hier gehört auch ein erhaltener Teil vom Grubenhaus mit Ofen in der nordöstlichen Ecke (Abb. 74: 3).

VÝSKUM KOSTOLÍKA A DOMU SKÚŠAČA RÚD NA STAROM MESTE V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Jozef Labuda

B a n s k á Š t i a v n i c a (okr. Banská Štiavnica), poloha K o s t o l í k (Staré mesto - Glanzenberg), 12.-16. stor., sídlisko, systematický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

Počas 26. výskumnej etapy v roku 2006 sa realizovali terénne práce výlučne na polohe Kostolík, ktorá vykazuje výsledky veľmi zaujímavého a rôznorodého vývoja lokality (obytné priestory, fortifikácia, podzemné priestory dobývané metódou kladivka, železka, pušného prachu, banské pingy na žile Bieber, technické objekty na spracovanie rudy). Z týchto dôvodov sme nadviazali na práce predchádzajúcej sezóny a mienime tu logicky pokračovať. Archeologický výskum v tejto polohe pokračoval v sondách, ktoré boli skúmané od roku 2004, ale otvorila sa aj nová sonda.

V sonde 1/04-06, ako vyplýva z jej označenia, išlo o nadväzujúce práce z predchádzajúcich rokov. Po rozšírení a prehĺbení sondy sa pri murive B (obvodové fortifikačné murivo, ku ktorému sa pristavovali jednotlivé stavby) zistilo lícovanie. Išlo teda o jeho prerušenie, i keď nevieme v akej šírke, avšak jeho línia po prerušení pokračuje ďalej. Z toho vyplýva, že existovala predpokladaná bránka pre peších. Je paradoxom, že aj súčasní obyvatelia domov pod Starým múrom v tejto časti vyšľapali chodník na lokalitu presne na trase tejto bránky. Z nálezov uvedenej sondy zaujme banícke železko, datované sprievodnými nálezmi do 14. stor. Banícke nástroje nie sú prekvapením, pretože pred niekoľkými rokmi sa skúmala pinga, ako pozostatok po banských prácach, v ktorej v zásype sa objavil výrazný okrajový črep z 13. stor. Pôvodné fortifikačné miesta s bránkou, datované do 13.-15. stor., boli neskoršou ťažbou rúd zasypané haldou.

Sonda 4/04-06, podobne aj v tomto prípade išlo o pokračovanie v odkrývaní terénnych situácií čiastočne preskúmaných v predchádzajúcich rokoch. V sezóne 2005 sa tu našli nálezy, dokazujúce existenciu objektu sídliskového charakteru, a v sezóne 2006 sme sa pokúsili zistiť charakter tohto objektu. Ďalšie práce potvrdili prekrytie pôvodného sídliskového objektu zo 14.-15. stor. haldovým materiálom z blízkej pingy. Aj Sonda 1/04 - 06, ako aj sonda 4/04-06 sa nachádzajú v línii žily Bieber. Tá bola na Starom meste exploatovaná v dvoch časových etapách. 1. V etape zisteného osídlenia lokality v 12.-16. stor., 2. V etape opätovných banských prác v priebehu 16.-17. stor., kedy lokalita bola opustená a osídlené boli len jej časti v dôsledku protitureckej ochrany. Počas výskumu sa podarilo v miestach sondy objaviť lícované murivo (čiastočne deštruované) a v závere tejto etapy výskumu nakoniec úzky priestor, vedúci k portálu dverí. Podľa výsledkov výskumu sondy 1/06 (text ďalej) mal spomenutý úzky priestor (š. 120 cm) zaklenutie v podobe zaklenutých lomových kameňov, spájaných vápennou maltou. Lícované kamene i ďalšie konštrukcie pozostávali najmä z lomového kameňa z blízkeho kameňolomu Šobov. Zaklenutý priestor s postranným lícovaním tvoril exteriérovú časť do suterénu sídliskového objektu, hoci mohlo ísť (vzhľadom na nálezy z r. 2005) aj o interiér ďalšieho objektu. Aj túto otázku vyrieši len budúci výskum. V rámci nálezov materiálnej kultúry treba poukázať na nálezy denára K. Roberta z Anjou, olovený žetón, banský kahanec - palčiak, fragmenty skla a iné artefakty zo 14. stor.

Sonda 1/06 s rozmermi 1x2,5 m sme vymerali v blízkosti sondy 4/04-06, a síce kolmo na hranu pôvodnej pingy. Uvedená sonda priniesla najväčšie prekvapenia tejto sezóny. Akoby symbolicky - po päťdesiatych rokoch od výskumu B. Pollu na neďalekej Polohe 2 - sme zachytili portál dverí. Oblúk portálu tvorili tri kusy na seba nadväzujúcich opracovaných kameňov z andezitu, dosadajúcich na líniu

muriva z lomového kameňa. Našli sa otvory po pántoch, v strede dverí kapsa pre priečnu drevenú závoru (dĺ. závory 190 cm), dvere však osadené neboli (na rozdiel od nálezu B. Pollu – jeho železné dvere z výskumu 1956 so symbolmi zlata a striebra z prelomu 13. a 14. stor. sú dnes ozdobou archeologickej expozície na Starom zámku). Počas ďalších prác sa pred portálom dverí odkryl veľký kameň kruhového tvaru v strede s otvorom. Rozmery: priemer 80 cm, v. 30 cm, priemer otvoru 10-12 cm. Materiál ryolit (určil Mgr. P. Jancsy). Kameň ležal na dlážke tou stranou, ktorá bola opracovaná, resp. vyhladená. V súvislosti s nálezom tohto kameňa na Starom meste môžeme uvažovať o jeho funkcii, ako o kameni na drvenie rudy. Osadenie dverí v portály a so závorou dokazujú, že kameň ležal v interiéri miestnosti. Manipulácia s drahými kovmi musela byť dostatočne zabezpečená. Sprievodné nálezy (keramika sídlisková a technická, banícke železiezko, mince) datujú tento priestor na začiatok 14. stor. (obr. 118). Obnažený portál, pôvodne vyplnený deštruovaným murivom, sme zabezpečili výdrevou a podperami pre výskum nadchádzajúcej sezóny 2007.

V roku 2007 sa výskumné práce na lokalite Staré mesto (Glanzenberg) koncentrovali aj počas tejto, v poradí už 27. etapy, na polohu Kostolík. Jedine tri nové zisťovacie sondy (S - 3/07, S - 4/07 a S - 5/07) boli situované západne od uvedeného miesta. Ide však o terasu, na ktorej sa objavili stavby I a II. Výskumom sme opätovne nadviazali na predchádzajúce sezóny.

Sonda 1/06-07 - dom skúšača rúd. Počas minuloročnej sezóny sa získali základné poznatky o možnej funkcii tohto objektu, a to na základe sprievodných nálezov (napr. časť rudného mlyna, technická keramika, troska a iné). Možno oprávnene predpokladať, že tento priestor obýval v 14.-15. stor. skúšač rúd, ktorý mal veľmi významné postavenie v komunite baníkov, a v prípade Starého mesta bol úzkym spolupracovníkom hlavného kráľovského úradníka. Jeho objekt prekryli haldovým materiálom z konca 15. stor. z blízkej pingy. V roku 2007 sa obnažilo južné, najlepšie zachované murivo interiéru stavby, kde bolo možné pozorovať väčšie plochy so zachovanou omietkou. Na toto murivo (A) nadväzovalo na západnej strane murivo C, pričom tieto múry boli previazané. Na protiľahlej strane, severne od vstupného portálu, sa odkryla časť lícovaného muriva a základové kamene muriva, ktorý uzatváral objekt na severe. Tým bolo možné zistiť rozmery interiéru stavby 5x5,7 m. Keďže nálezový materiál bol veľmi chudobný (železná podkovička čižmy, tri kusy črepov, zvieracie kosti), k odkrytiu „stredovej" hmoty výplne interiéru sa nepristúpilo. Popri murive A sa v hĺbke 2,3 m zachytili zvyšky dreva (zrejme z podlahy) v žltej ílovitej vrstve.

Sonda 4/04-07. Úlohou výskumu v tejto časti sondy bolo zistiť dĺžku muriva, situovaného západne od šijovitého vstupu k portálu dverí. Táto merala 2,7 m, pričom murivo bolo pripojené „do stratena" ku svahu. Hĺbka odkryvu dosahovala 1,8 cm. Aj v týchto miestach architektúra 14. až začiatku 15. stor. bola prekrytá haldou z blízkej pingy. Vo výplni sa objavili nálezy troch kusov veľkých opracovaných andezitových kameňov, pochádzajúcich z portálu dverí.

Sonda 2/06-07. Práce v tejto sonde, vymeranej ešte v roku 2006 v blízkosti veľkej pingy, skončili počas sezóny. V južnej prehĺbenej časti (hĺbka 1,3 m) sa zachytila nálezová vrstva 13.-14. stor. Našiel sa tu črep gombíkového držadla pokrievky, pričom táto situácia korešponduje s nálezmi okolitých architektúr. Banské práce v blízkej pinge spôsobili prekrytie nálezovej vrstvy haldovým materiálom.

Sonda 1/07 a sonda 2/07. Týmito sondami (sonda 1/07 - 4,5x1,2 m; sonda 2/07 - 3x1 m) boli skúmané miesta východne od domu skúšača rúd. Výsledok negatívny.

Sondy 3/07, 4/07 a 5/07. Západne od stavieb I, II a v uzávere terasy boli vymerané sondy, ktorých cieľom bolo zistiť možné architektúry a overiť priebeh obvodového múru. V sonde 3/07 s rozmermi 2,5x1 m sa v južnej časti objavilo lícované murivo, ktoré predstavovalo vnútornú časť obvodového múru tejto terasy. Z ďalších nálezov treba spomenúť fragment gotického pohára, železné kovanie, zvieracie kosti. Nálezové okolnosti môžu naznačovať interiér ďalšej stavby. Tento fakt zatiaľ nepriamo potvrdzujú nálezy zo sondy 5/07 v blízkosti sondy 3/07. Tu sa tesne pod povrchom zachytili tri kusy opracovaných kameňov, ktoré patrili pravdepodobne k podlahe interiéru zatiaľ neurčenej stavby. Najmä v týchto častiach sa bude pokračovať v budúcej sezóne.

GRABUNG IN KOSTOLÍK UND DEM HAUS VOM ERZPRÜFER IN DER ALTSTADT VON BANSKÁ ŠTIAVNICA. Banská Štiavnica (Bez. Banská Štiavnica), Flur Kostolík (Altstadt - Glanzenberg), 12.-16. Jh., Siedlung, systematische Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Slovenské banské múzeum (Slowakisches Bergwerk Museum) Banská Štiavnica.

Die Grabungsarbeiten in der Saison 2006, 26. in Folge, konzentrierten sich auf die Flur Kostolík. Sie knüpften an die untersuchten Stellen aus vorigem Jahr an. Bei der Umfangsmauer B ist eine Pforte für Fußgänger, Keramik, Bergeisen, datiert ins 13.-14. Jh., zum Vorschein gekommen. Nach dem 15. Jh. waren diese Stellen mit Halde der naheliegenden Pinge zugeschüttet. In der Grabungsfläche 4/04-06

wurde ein Teil vom Siedlungsobjekt aus dem 14. Jh., datiert durch Münze, Glass und Wertmarke, untersucht. Die gemauerten Fundamente des Objekts mit Steinportal und verjüngtem Eingang waren mit Halde der naheliegenden Pinge aus dem 16.-17. Jh. überdeckt. Im Innenbereich (Grabungsfläche 1/06) wurde ein großer Stein (Durchmesser 80 cm, Höhe 30 cm) aus Andesit, der Hälfte einer Erzmühle darstellte, wie auch weitere Funde, entdeckt (Abb. 118).
Im Jahr 2007 haben sich die Grabungsarbeiten auf der Fundstelle Altstadt (Glanzenberg) auf die Flur Kostolík konzentriert, nur drei neue Probeschnitte waren (S-3/07, S-4/07, S-5/07) westlich der angegebenen Stelle gemacht. Es geht um die Terrasse, auf der Bauten I und II. entdeckt wurden. Die Grabung hat wieder an die vorige Saisons angeknüpft. Die Grabungsfläche 1/06-07 - Haus eines Erzprüfers: während der Saison vom letzten Jahr wurden aufgrund der Funde (z. B. Teil eines Erzmühlsteins, technische Keramik, Schlacke und andere) Grundkenntnisse über die mögliche Funktion dieses Objekts gewonnen. Es kann berechtigt angenommen werden, dass diesen Bereich im 14.-15. Jh. ein Erzprüfer bewohnte, der eine sehr wichtige Position innerhalb der Bergmännerkommunität hatte und im Falle der Altstadt der Mittarbeiter vom Hauptkönigsbeamten gewesen ist. Sein Haus wurde mit Haldenmaterial aus dem 15. Jh. aus der naheliegenden Pinge überdeckt. Grabungsflächen 3/07, 4/07 und 5/07: westlich der Bauten I, II und im Abschluss der Terrasse waren Grabungsflächen ausgemessen, die mögliche Objekte feststellen und den Verlauf der Umfangsmauer prüfen sollten. Die Fundumstände können auf einen weiteren Innenbereich hinweisen. Hier wurden dicht unter der Oberfläche drei Stück von bearbeiteten Steinen, die wahrscheinlich zum Boden eines bislang unbestimmten Innenbereichs gehörten, erfasst.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V KOŠICIACH - KRÁSNEJ

Lucia L u š t í k o v á

K r á s n a (okr. Košice IV), poloha N a H o r e, hospodárske zázemie stredovekého kláštora, záchranný výskum, vrcholný stredovek, druhá polovica 12. stor.-prvá tretina 14. stor., neskorý stredovek, 15. stor.-prvá tretina 16. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Záchranný výskum sa uskutočnil na stavbe ulíc rezidenčnej štvrte, na základe objavených objektov pri skrývke ornice. Lokalita sa nachádza na terase severne od sútoku riek Torysa a Hornád v polohe Na Hore, v tesnej blízkosti zaniknutého kláštora benediktínov v polohe Breh. Lokality od seba delí poľná cesta. Kláštor je v písomných prameňoch spomínaný už v roku 1143 (*Polla 1986*, 294).

Pri zemných prácach bolo porušených 33 objektov a plytký žľab. Objekty 4-33 a žľab sa nachádzali na miernom svahu klesajúcom smerom na severovýchod vo vzdialenosti cca 30 až 40 m od zaniknutého kláštora. Objekty 1-3 sa nachádzali cca 250 m severne od objektov 4-33. Na zvyšnej ploche medzi spomenutými skupinami neboli zistené ďalšie objekty. Po odstránení ornice v hrúbke cca 40 cm sa ukázalo svetlohnedé ílové podložie. Objektov, z ktorých sa získal datovateľný archeologický materiál, je dvadsaťdva - ide o objekty 1, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 21, 22, 25, 27-31 a 33. Bolo preskúmaných pätnásť sídliskovo-hospodárskych objektov (objekty 1, 3, 4, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 25, 26, 27 a 30). Štyri objekty boli označené ako pece. Objekt 4 s otvoreným ohniskom ohraničeným troma tehlami. Objekt 6, pozdĺžna tehlová pec murovaná maltou. Otvor do pece s plytkou predpecnou jamou je zo severnej strany. Oválny objekt 18 s tehlovým vykurovacím kanálom zahĺbeným do dna objektu. Kanál má otvorené konce s predpecnými jamami a je orientovaný J-S. Objekt 21, tehlová pec v tvare písmena T, bola vybudovaná za pomoci hliny. Pec je orientovaná v smere V-Z. Otvor a predpecná jama sú z východnej strany. Východná vstupná časť, kde sa nachádza ohnisko, je rozšírená, prehĺbená a preložená troma kamennými platňami. Pec bola pravdepodobne zaklenutá, na čo poukazuje veľké množstvo tehál vo vnútri.

Za sídliskové objekty považujeme objekty 1, 3, 4, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 25, 26, 27 a 30. Boli prevažne plytké. Len objekt 12, 15 (jeho datovanie je neisté) a 18 sú hlboké do 60 cm. Z ostatných objektov sa zachovali len plytké dná. Objekt 12 a pravdepodobne aj objekt 14 mali kolovú jamku. Pri objekte 12 bola z južnej strany a pri objekt 14 z východnej strany. Sídliskové objekty s výnimkou objektu 15 poskytli bohatý črepový a kostený materiál. Boli preskúmané aj objekty označené ako žľaby. Žľab v reze 13 zasahoval až do objektu 12. Objekt 8 je pravdepodobne taktiež žľab. Ako jamy môžeme označiť objekt 2, 5, 9, 11, 17, 22, 23, 28, 29 a 31.

V objektoch 1, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 28, 29 a 30 sa nachádzali tehly, tzv. plevovky. V objektoch 6, 18, 21 boli použité ako stavebný materiál. V ostatných objektoch sa našli len vo výplni. V objekte 22 boli poukladané na dne v dvoch vrstvách. Tehly boli odobraté z nasledujúcich objektov: 1, 3,

4, 6, 10, 14, 18, 21 a 22. Na bočných stranách majú odtlačky po prstoch, vrchná strana je zahladená a spodná má odtlačky po plevách. V objektoch sa našla prevažne keramika a zvieracie kosti. Zo železných predmetov sú to hlavne klince, sekera a nôž. Z bronzových predmetov sa našla tyčinka zdobená ryhami a s ohnutými koncami. Ako koráliky pravdepodobne slúžili dva odrezané kúsky kosti.

Datovanie objektov na základe keramiky. Do obdobia vrcholného stredoveku, druhej polovice 12. stor. až 13. stor. (*Béreš 1999*, 29, 30) patria objekty 1, 3, 4, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 18, 19, 27, 30, 31, 32. Do druhej tretiny 13. stor. až prvej tretiny 14. stor. (*Uličný 2004*, 41) radíme objekty 20, 25. Neskorý stredovek, 15. až prvá tretina 16. stor. (*Uličný 2004*, 52) prezentujú objekty 28, 29, 33. Objekty 16, 21, 22 sú len rámcovo zaradené do obdobia druhej polovice 12. stor. až prvej tretiny 14. stor. Bez možnosti chronologického zaradenia ostali objekty 2, 5, 9, 11, 15, 17, 23, 24, 26 a žľab. Výsledky výskumu boli prezentované na konferencii Archaeologica historica v roku 2007 (*Luštíková 2008*).

L i t e r a t ú r a

Béreš 1999 - J. Béreš: Praveké a stredoveké nálezy z Obišoviec. AVANS 1997, 1999, 29, 30.

Luštíková 2008 - L. Luštíková: Hospodárske objekty benediktínskeho kláštora v Košiciach-Krásnej. Archaeologica historica 33, 2008, 331-341.

Uličný 2004 - M. Uličný: Premeny východoslovenskej keramiky v 13.-17. storočí. Dizertačná práca 2004.

Polla 1986 - B. Polla: Košice-Krásna. K stredovekým dejinám Krásnej nad Hornádom. Košice 1986.

RETTUNGSGRABUNG IN KOŠICE - KRÁSNA. Krásna (Bez. Košice IV.), Flur Na Hore, Wirtschaftstiel des mittelalterlichen Klosters, Rettungsgrabung, Hochmittelalter, zweite Hälfte des 12. Jh.s - erster Drittel des 14. Jh.s, Spätmittelalter, 15. Jh. - erster Drittel des 16. Jh.s. Aufbewahrung der Funde: Archäologische Institut SAW, Außenstelle Košice. Die Rettungsgrabung wurde beim Straßenbau eines Wohnviertels aufgrund einiger entdeckten Objekte durchgeführt. Die Fundstelle befindet sich nördlich des Zusammenflusses von Torysa und Hornád in der Flur Na Hore, in der Nähe des ehemaligen Benediktinerklosters in der Flur Breh. Die Objekte 4-33 und eine Rinne befanden sich auf einem Flachhang mit der Senkung Richtung Nordost in der Entfernung etwa 30-40 m von dem ehemaligen Kloster. Die Objekte 1-3 befanden sich etwa 250 m nördlich der Objekte 4-33. Aus 22 Objekten stammt datierbares archäologisches Material. Untersucht wurden auch fünfzehn siedlungs-wirtschaftliche Objekte, vier Objekte wurden als Öfen bezeichnet. Für Siedlungsobjekte halten wir Objekte 1, 3, 4, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 25, 26, 27 und 30. Das Objekt 12 und wahrscheinlich auch das Objekt 14 hatten eine Pfostengrube. Bei dem Objekt 12 war sie auf der Südseite und beim Objekte 14 auf der Ostseite. Die Siedlungsobjekte mit der Ausnahme vom Objekt 15 enthielten ein reiches Scherben- und Knochenmaterial. Untersucht wurden auch Objekte, die man als Rinnen bezeichnen kann (außer dem Objekt, das als Rinne bezeichnet war, der Rinne im Schnitt 13 und dem Objekt 8). In den Objekten 1, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 28, 29 und 30 befanden sich Ziegeln, sog. Spreuziegeln. In den Objekten 6, 18, 21 waren sie als Baumaterial benutzt. Auf den Seiten haben sie Fingerabdrücke, die Oberseite ist geglättet und auf der unteren sind Abdrücke von Spreu. In den Objekten befand sich vor allem Keramik und Tierknochen. Von den Eisengegenständen waren es Nägel, eine Axt und ein Messer. Von Bronzegegenständen war es ein Stäbchen mit gebogenen Enden, rillenverziert. Zwei abgeschnittene Knochenstücke dienten wahrscheinlich als Perlen.

Die Objekte haben wir aufgrund der Keramik datiert. Ins Hochmittelalter, zweite Hälfte des 12. Jh.s bis 13. Jh. (Béreš 1999, 29, 30), gehören Objekte 1, 3, 4, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 18, 19, 27, 30, 31, 32. In zweiten Drittel des 13. Jh.s bis ersten Drittel des 14. Jh.s (Uličný 2004, 41) gliedern wir Objekte 20, 25 ein. Spätmittelalter, 15. bis erster Drittel des 16. Jh.s (Uličný 2004, 52), repräsentieren Objekte 28, 29, 33. Objekte 16, 21, 22 sind nur ungefähr in die zweite Hälfte des 12. Jh.s bis ersten Drittel des 14. Jh.s eingegliedert. Chronologisch unbestimmbar blieben die Objekte 2, 5, 9, 11, 15, 17, 23, 24, 26 und die Rinne. Die Ergebnisse der Grabung waren bei der Konferenz Archaeologica historica im Jahr 2007 veröffentlicht (Luštíková 2008).

VÝSKUM NA KRMANOVEJ ULICI V KOŠICIACH

Lucia L u š t í k o v á

K o š i c e (okr. Košice I), intravilán, K r m a n o v a u l i c a 3, mestská fortifikácia, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Parcela, na ktorej sa realizoval výskum, je súčasťou MPR Košice. Parcela ako aj mladšia zástavba sa nachádza na mieste mladšieho fortifikačného systému mesta (16.-18. stor.). Na prelome 19. a 20. stor. tu bola postavená dvojkrídlová budova, ktorú asanovali v 20. stor. Na parcele boli vytýčené štyri sondy. Tri za účelom zdokumentovania asanovanej budovy. Štvrtá sonda (sonda 1) bola vykopaná po štrkové podložie za účelom zistenia nárastu terénu. Na dne sondy sa v hĺbke 3,3 m podarilo zachytiť štrkové podložie. V južnom profile, ako aj na dne sondy sa dala zdokumentovať okrajová časť vonkajšej fortifikačnej priekopy zahĺbenej do štrkového podložia. Nad podložím boli tri vrstvy naplavených sivých plastických ílov v hĺbkach 3,3-2,9 m. V hĺbke 2,9 až 1,6 m boli vrstvy pravdepodobne ešte súvisiace so zanášaním priekopy. Od hĺbky 1,6 m nasledujú vrstvy súvisiace so zarovnávaním terénu po zrušení hradieb a priekopy a s následnou zástavbou parcely. Pred začatím výskumu boli na parcele vykonané dva geologické vrty. Vrt VK-2 bol situovaný v severozápadnom rohu parcely, zhruba 12-14 m severozápadne od sondy 1. Tu bolo zistené štrkové podložie v hĺbke 3,7 m. Naplavené ílové vrstvy sú v hĺbke 3,7-2,3 m. Najvyššia úroveň štrku v sonde 1 je 2,6 m a tak na zdokumentovanom 14 m úseku klesá priekopa o 1,1 m. Vonkajšia mestská vodná priekopa je v 17. stor. popisovaná ako plytká a močaristá (*Duchoň 1989*, 17).

L i t e r a t ú r a
Duchoň 1989 - J. Duchoň: Prehľad vývojom opevnenia mesta Košice. Rukopis. Košice 1989.

GRABUNG AUF DER KRMANOVA STRASSE IN KOŠICE. Košice (Bez. Košice I), Gemeindegebiet, Krmanova Straße 3, Stadtbefestigung, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologische Institut SAW, Außenstelle Košice. Die Parzelle, auf der die Grabung durchgeführt wurde, ist ein Bestandteil vom Denkmalschutzgebiet der Stadt Košice. Die Parzelle, wie auch die jüngere Bebauung, befinden sich auf der Stelle eines jüngeren Befestigungssystems der Stadt (16.-18. Jh). Auf der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts wurde hier ein Gebäude mit zwei Flügeln gebaut und im 20. Jahrhundert assaniert. Am Boden der Grabungsfläche 1 ist es in der Tiefe von 3,3 m gelungen einen Schotterboden zu erfassen. Im Südprofil, wie auch am Boden konnte ein Randteil vom äußeren Befestigungsgraben, eingelassen in den Schotterboden, dokumentiert werden. Über dem Untergrund in der Tiefe von 3,3-2,9 m befanden sich drei Schichten vom grauen plastischen Schlick. In der Tiefe von 2,9 bis 1,6 m waren Schichten, die mit der Verschlämmung der Grube zusammenhängen. Ab 1,6 m Tiefe folgen Aufschüttungsschichten, die bei dem Untergang der Befestigung und der Zuschüttung des Grabens entstanden sind. Auf der Parzelle wurden zwei geologische Sonden gemacht. Sonde VK-2 war in der Nordwestecke der Parzelle 12-14 m nordwestlich der Sonde 1 situiert. Der Schotterboden ist hier in der Tiefe von 3,7 m. Aufgesch-wemmte Tonschichten sind in der Tiefe von 3,7-2,3 m. Das höchste Schotterniveau in der Sonde ist 2,6 m und so senkt der Graben auf dem dokumentierten 14 m Abschnitt um 1,1 m.

MENŠIE SÚBORY RASTLINNÝCH MAKROZVYŠKOV Z VÝSKUMOV Z ROKU 2007 A ZO STARŠÍCH VÝSKUMOV

Jana M i h á l y i o v á

V príspevku prezentujeme menej početné nálezové súbory archeobotanických zvyškov, ktoré sa získali pri archeologických výskumoch v roku 2007, pri prieskumoch v jaskynných útvaroch a staršie nálezové komplexy pochádzajúce zo starších archeologických výskumov, ktoré sa analyzovali na požiadanie archeológa.

Archeobotanické komplexy pochádzali z preplavovania hlinitých zásypov archeologických objektov (ohnísk, zásobných jám, kolových jám a pod.), ktoré prebiehalo mimo archeobotanického laboratória, ako aj zo samostatne vybratých zuhoľnatených aj nezuhoľnatených zvyškov driev. Identifikácia rastlinných makrozvyškov sa prevádzala pod binokulárnou stereoskopickou lupou s maximálnym zväčšením 40x pre semená a 250x pre uhlíky a zvyšky driev. Pri mikroskopickej analýze sa určovali zuhoľnatené rastlinné zvyšky, ktoré pravdepodobne patria k fosílnym a tiež nezuhoľnatené semená, no tie v príspevku nie sú spomínané, nakoľko sú najčastejšie naplaveninami v archeologických objektoch.

Kvantitatívne údaje pri jednotlivých rastlinných druhoch v danej publikácii neuvádzame nakoľko nemajú exaktnú vypovedaciu hodnotu. Poradie vymenovaných druhov v texte závisí od ich početnosti a výskytu na danej lokalite. Podrobnosti o archeobotanickej expertíze je možné získať z detailných nálezových správ uložených v Dokumentácii AÚ SAV v Nitre, podľa prírastkových čísel uvedených pri každej lokalite. Získané archeobotanické nálezy sú uložené v Archeologickom ústave SAV v Nitre.

1. K r a j n é (okr. Myjava), poloha K o s t o l S v. M i c h a l a, kostol s cintorínom, novovek, vedúci výskumu *M. Samuel* (*2009*), rok výskumu 2007.

Výskumná správa číslo 16333.

Analýzou nezuhoľnateného dreva zo zárubní, dverí kostola a dreva z hrobov sa zistila prítomnosť dubu (*Quercus* sp.), jedle bielej (*Abies alba*) a ihličnaté drevo.

2. I ž a (okr. Komárno), poloha L e á n y v á r, drevozemný a kamenný tábor, doba rímska, vedúci výskumu J. Rajtár, rok výskumu 2007.

Výskumná správa číslo 16331.

Archeobotanicky sa analyzovalo 117 uhlíkov, ktoré patrili listnatým drevinám a to dubu (*Quercus* sp.), hrabu obyčajnému (*Carpinus betulus*), buku lesnému (*Fagus sylvatica*), javoru (*Acer* sp.), topoľu alebo vŕbe (*Populus*/*Salix*), jabloňovým (*Pomoidae*). Z ihličnatých driev bola zistená jedľa biela (*Abies alba*).

3. P o p r a d (okr. Poprad), poloha P o d K e ž m a r s k o u c e s t o u 2, sídlisko, 1.-2. storočie (púchovská kultúra), vedúci výskumu *M. Soják* (*2009b*), rok výskumu 2007.

Výskumná správa číslo 16604.

Počas archeologického výskumu pri stavbe privádzača PP-KK bolo odobratých 15 nálezových komplexov uhlíkov z kolových jám a jednej kultúrnej vrstvy. Pri expertíze sa zistilo, že uhlíky sú z brezy (*Betula* sp.), pravdepodobne brezy (cf. *Betula* sp.), smreku obyčajného (*Picea abies*) a zo smrekovca opadavého (*Larix decidua*).

4. A r d o v o (Rožňava), poloha A r d o v s k á j a s k y ň a, záchranná exploatácia, bukovohorská a kyjatická kultúra, vedúci výskumu *M. Soják* (*2009a*), rok výskumu 2007.

Výskumná správa číslo 16342.

Pri záchrannom výskume v jaskyni odobral archeológ z kultúrnej vrstvy uhlíky. Analýza preukázala v uhlíkoch prítomnosť brezy (*Betula* sp.), dubu (*Quercus* sp.), buku lesného (*Fagus sylvatica*), jaseňa (*Fraxinus* sp.) a pravdepodobne hrabu obyčajného (cf. *Carpinus betulus*).

5. Ž e h r a (okr. Spišská Nová Ves), poloha P u k l i n o v á j a s k y ň a, prieskum jaskyne, badenská kultúra, vedúci výskumu M. Soják, (p. Šuster), rok výskumu 2007.

Výskumná správa číslo 16335.

Uhlíky nájdené počas speleologického a archeologického prieskumu jaskyne patrili smreku obyčajnému (*Picea abies*).

6. S t u p a v a (okr. Malacky), poloha j a s k y ň a D o l n á s k a l a, prieskum jaskyne, 15. storočie, vedúci výskumu *M. Soják* (*2009a*), rok výskumu 2007.

Výskumná správa číslo 16334.

Stredoveké uhlíky nájdené pri prieskume jaskyne sú z liesky obyčajnej (*Corylus avellana*).

7. K o š i c e (okr. Košice), poloha O p t i m a - Č e r v e n ý r a k, sídlisko, neolit (bukovohorská kultúra), vedúci výskumu Ľ. Kaminská, M. Novák, rok výskumu 2001.

Výskumná správa číslo 16234.

Záchranný archeologický výskum bol vyvolaný stavbou OC Optima (*Kaminská*/*Novák 2001*). Zo sídliskových objektov sa získalo 6 vzoriek hliny. Preplavením 17 litrov hliny sa pri analyzovaní vytriedilo 182 rastlinných makrozvyškov (uhlíkov a zuhoľnatených strukovín). Uhlíky pochádzali z dubu (*Quercus* sp.), buku lesného (*Fagus sylvatica*). Zo strukovín boli identifikované semená šošovice kuchynskej (*Lens culinaris*).

8. N i t r a, časť S t a r é m e s t o (okr. Nitra), F a r s k á u l i c a č. 2 4, záchranný výskum, včasný stredovek, vedúci výskumu E. Fottová, rok výskumu 2003 (*Fottová 2004*).

Výskumná správa číslo16162.

V roku 2003 a 2004 prebiehala rekonštrukcia a dostavba bytového domu na Farskej ul. č. 24, ktorý je vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Záchranný archeologický výskum sa tu vykonal v roku 2003 v súvislosti so začatými stavebnými prácami (*Fotová 2006*). Archeobotanické vzorky boli odobraté zo zásobnej jamy (obj. 60), zemnice/pivnice (obj. 87), kolových jám (obj. 85, 86, 94, 143), kamennej stavby (obj. 200), kultúrnej vrstvy a z jám bližšie neurčených (obj. 145, 209, 216, 223). Analýzou identifikovaných 15602 rastlinných zvyškov predstavujú uhlíky, zuhoľnatené pestované rastliny, strukoviny, technické plodiny a planorastúce rastliny. Z tohto počtu 88 makrozvyškov predstavovali semená nezuhoľnatených planorastúcich rastlín. Tie v našom príspevku neuvádzame nakoľko môžu predstavovať kontamináciu z povrchových vrstiev.

Uhlíky patria drevám dubu (*Quercus* sp.), smreku obyčajnému (*Picea abies*), jedli bielej (*Abies alba*), buku lesnému (*Fagus sylvatica*), jelši (*Alnus* sp.), vŕbe (*Salix* sp.), javoru (*Acer* sp.), hrabu obyčajnému (*Carpinus betulus*), jaseňu (*Fraxinus* sp.), topoľu/vŕbe (*Populus*/*Salix*), jabloňovým (*Pomoidae*), brestu (*Ulmus* sp.), lipe (*Tilia* sp.), slivke (*Prunus* sp.), zemolezu (*Lonicera* sp.), rešetliaku prečisťujúcemu (*Rhamnus catharti-*

cus), listnatým a ihličnatým bližšie neurčeným drevám. Pri analýze zuhoľnatených pestovaných rastlín boli identifikované všetky časti rastliny ako kláskové vreteno, plevy, klíčky, zrno a úlomky stebiel. Z obilnín, ktoré predstavovali najpočetnejšiu skupinu pestovaných rastlín, sa našli raž siata (*Secale cereale*), jačmeň siaty (*Hordeum vulgare*), pšenica siata (*Triticum aestivum*), ovos siaty (*Avena sativa*), ovos (*Avena* sp.), pšenica (*Triticum* sp.), proso siate (*Panicum miliaceum*), obilniny (*Cerealia* indet.). Strukoviny a technické plodiny sú ďalšou skupinou pestovaných rastlín, ktoré boli vo vzorkách identifikované a to šošovica kuchynská (*Lens culinaris*), hrach siaty (*Pisum sativum*), kapusta poľná olejnatá (*Brassica rapa subsp. oleifera*), pravdepodobne mak (cf. *Papaver* sp.) a pravdepodobne ľan (cf. *Linum* sp.). Zuhoľnatené planorastúce rastliny sú zastúpené semenami kúkoľa poľného (*Agrostemma ghitago*), marinkou roľnou (*Asperula arvensis*), lipkavca trojrohého (*Galium tricornutum*), skorocela kopijovitého (*Plantago lanceolata*), pravdepodobne večernice voňavej (cf. *Hesperis matronalis*), stavikrvu vtáčieho (*Polygonum aviculare*), stoklasu obilného (*Bromus secalinus*), ostrice (*Carex* sp.), lipkavca obyčajného (*Galium aparine*), lipkavca (*Galium* sp.), rezedy žltej (*Reseda lutea*), rebríka lekárskeho (*Agrimonia eupatoria*), stoklasu roľného (*Bromus arvensis*), stoklasu bezosťového (*Bromus inermis*), stoklasu strapcovitého (*Bromus racemosus*), stoklasu jalového (*Bromus sterilis*), stoklasu strechového (*Bromus tectorum*), stoklasu (*Bromus* sp.), prerastlíka okrúhlolistého (*Bupleurum rotundifolium*), prerastlíka (*Bupleurum* sp.), drieňa obyčajného (*Cornus mas*), pravdepodobne ježatky kurej (cf. *Echinochloa crus-galli*), pohánkovca ovíjavého (*Fallopia convolvulus*), mrlíka bieleho (*Chenopodium album*), mrlíka hybridného (*Chenopodium hybridum*), mrlíka (*Chenopodium* sp.), prstovky (*Digitaria* sp.), lobody (*Atriplex* sp.), zbehovca (*Ajuga* sp.), hluchavky (*Lamium* sp.), čermeľa roľného (*Melampyrum arvense*), pravdepodobne čremchy obyčajnej (cf. *Padus avium*), stavikrvu (*Polygonum* sp.), pravdepodobne iskerníka (cf. *Ranunculus* sp.), rezedy (*Reseda* sp.). škripiny (*Scirpus* sp.), mohára zeleného/praslenatého (*Setaria viridis/verticillata*), mohára (*Setaria* sp.), čistca ročného (*Stachys annua*), čistca (*Stachys* sp.), hviezdice (*Stellaria* sp.), mliečnika kolovratcového (*Tithymalus helioscopius*), pravdepodobne ďateliny (cf. *Trifolium* sp.) a viky (*Vicia* sp.). Kôstky zbieraného ovocia broskyne obyčajnej (*Persica vulgaris*), čerešne (*Cerasus* sp.), pravdepodobne slivky (cf. *Prunus* sp.), bazy (*Sambucus* sp.) sa našli v zásobnej jame (obj. 60).

9. S e ň a (okr. Košice), poloha V y š n ý l á n, záchranný výskum, sídlisko, pohrebisko, doba bronzová (pilinská a otomanská kultúra), vedúci výskumu E. Horváthová, rok výskumu 2003.

Výskumná správa číslo 16161 a 16338.

Stavbou plynofikácie Priemyselného parku bolo ohrozené sídlisko z doby bronzovej (pilinskej kultúra a pohrebisko (otomanskej kultúry) a v roku 2003 tu prebehol predstihový záchranný výskum (*Horváthová et al. 2004*). Archeobotanické vzorky boli odobraté z ohnisk, kolových jám, jám s bližšie neurčenou funkciou a z hrobov. Preplavených bolo spolu 90 vzoriek s celkovým objemom hliny 691 litrov, cez sústavu sít s rozmermi mriežky 0,2 mm, 0,7 mm a 1,5 mm. Analýzou v archeobotanickom laboratóriu boli zo vzoriek vyseparované uhlíky, zuhoľnatené semená obilnín, strukovín a planorastúcich rastlín. Z uhlíkov bola zistená na lokalite prítomnosť duba (*Quercus* sp.), hrabu obyčajného (*Carpinus betulus*), buku lesného (*Fagus sylvatica*), drieňa (*Cornus* sp.), jabloňových (*Pomoidae*), bršlena európskeho (*Euonymus europaeus*), zobu vtáčieho (*Ligustrum vulgare*) a listnatých bližšie neidentifikovaných drevín. Z obilnín boli na lokalite najbohatšie zastúpené semená prosa siateho (*Panicum miliaceum*), ďalej vidličky a zrná pšenice jednozrnovej (*Triticum monococcum*), pšenice dvojzrnovej (*Triticum dicoccon*), pšenice špaldovej (*Triticum spelta*), pšenice siatej (*Triticum aestivum*), jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*), ovsa (*Avena* sp.). Hrach siaty (*Pisum sativum*) a šošovica kuchynská (*Lens culinaris*) sú strukoviny, ktoré sa vo vzorkách vyskytli. Najmenej početnú skupinu rastlinných makrozvyškov predstavujú planorastúce rastliny: stoklas (*Bromus* sp.), lipkavec (*Galium* sp.), mrlík biely (*Chenopodium album*), mrlík (*Chenopodium* sp.), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*), mohár zelený/praslenatý (*Setaria viridis/verticillata*), mohár (*Setaria* sp.).

10. K o š i c e (okr. Košice), poloha H l a v n á u l i c a medzi dómom Sv. Alžbety a parkom, opevnené sídlisko a cintorín, stredovek -novovek, vedúci výskumu R. Rusnák, rok výskumu 2006.

Výskumná správa číslo 16612.

Z preplavených ôsmich vzoriek (o objeme 42 litrov) bolo analýzou získaných 1235 zuhoľnatených aj nezuhoľnatených driev, semien pestovaných aj planorastúcich rastlín. V prípade tejto lokality uvádzame aj nezuhoľnatené semená, nakoľko datovanie nálezových komplexov je v rozpätí stredovek až novovek a tu sa pravdepodobne nejedná o kontamináciu z povrchových vrstiev. Analýzou boli uhlíky a nezuhoľnatené drevo určené ako dub (*Quercus* sp.), jedľa biela (*Abies alba*), buk lesný (*Fagus sylvatica*), lieska obyčajná (*Corylus avellana*), jabloňové (*Pomoidae*), pravdepodobne topoľ (cf. *Populus* sp.), javor (*Acer* sp.), breza (*Betula* sp.), jaseň (*Fraxinus* sp.), pravdepodobne brečtan popínavý (cf. *Hedera helix*) a listnaté bližšie neurčené dreviny. zuhoľnatené zrná, kláskové vretená a kolienka stebiel patrili ovsu siatemu (*Avena sativa*), jačmeňu siatemu (*Hordeum vulgare*), raži siatej (*Secale cereale*), pšenici siatej (*Triticum aestivum*), pšenici tvrdej (*Triticum durum*), pšenici (*Triticum* sp.), prosu siatemu (*Panicum*

miliaceum) a kolienkam obilnín (*Cerealia* indet.).Strukoviny boli zastúpené zuhoľnatenými semenami hrachu siateho (*Pisum sativum*) a šošovice kuchynskej (*Lens esculenta*). Zo zbieraného a pestovaného ovocia sme identifikovali zuhoľnatené aj nezuhoľnatené semená viniča hroznorodého (*Vitis vinifera*), nezuhoľnatené kôstky broskyne obyčajnej (*Persica vulgaris*), čerešne vtáčej/višňovej (*Cerasus avium/vulgaris*), slivky trnkovej (*Prunus spinosa*), nezuhoľnatené semená pravdepodobne hrušky planej (cf. *Pyrus pyraster*), a škrupiny orecha vlašského (*Juglans regia*) a liesky obyčajnej (*Corylus avellana*). Zo zuhoľnatených burín sme zistili (uvedené sú v abecednom poradí): kúkoľ poľný (*Agrostemma ghitago*), ovos (*Avena* sp.), panevädzu bodliakovitú (*Calcitrapa stellaris*), nevädzu poľnú (*Cyanus segetum*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), lipkavec pochybný (*Galium spurium*), mrlík biely (*Chenopodium album*), komonica/ďatelina (*Melilotus/Trifolium*), repinka metlinatá (*Neslia paniculata*), horčiak štiavolistý (*Persicaria lapathifolia*), mohár praslenatý/zelený (*Setaria verticilata/viridis*), čistec roľný (*Stachys annua*), hviezdica veľkokvetá (*Stellaria holostea*), čistec (*Stachys* sp.). Nezuhoľnatené druhy burín zistené vo vzorkách (uvedené sú v abecednom poradí, skratka cf. vyjadruje výskyt s pravdepodobnosťou): štiavička obyčajná (*Acetosella vulgaris*), panevädzník plazivý (cf. *Acroptilon repens*), kúkoľ poľný (cf. *Agrostemma ghitago*), zbehovec plazivý (*Ajuga reptans*), lopúch väčší (*Arctium lappa*), piesočnica dúškolistá (*Arenaria serpyllifolia*), loboda rozprestretá (*Atriplex prostrata*), panevädza letná (cf. *Calcitrapa solstitialis*), ľaničník maloplodý (cf. *Camelina microcarpa*), bodliak (*Carduus* sp.), ostrica (*Carex* sp.), rožec nízky (cf. *Cerastium pumulum*), pichliač roľný (*Cirsium arvense*), pichliač obyčajný (*Cirsium vulgare*), nevädza poľná (*Cyanus segetum*), šachor (cf. *Cyperus* sp.) prýštec (*Euphorbia* sp.), jahoda obyčajná (*Fragaria vesca*), konopnica páperistá (*Galeopsis pubescens*), kuklík mestský (*Geum urbanum*), pieskovka múrová (*Psammophiliella muralis*), ľubovník bodkovaný (*Hypericum perforatum*), mrlík biely (*Chenopodium album*), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), mrlík mnohoplodý (*Chenopodium polyspermum*), žaburinka (*Lemna* sp.), karbinec európsky (*Lycopus europaeus*), mäta vodná (*Mentha aquatica*), mäta roľná (*Mentha arvensisi*), mäkkuľa vodná (*Myosoton aquaticum*), repinka metlinatá (*Neslia paniculata*), nikandra machovkovitá (*Nicandra physaloides*), horčiak štiavolistý (*Persicaria lapathifolia*), tunika lomikameňovitá (*Petrorhagia saxifraga*), machovka čerešňová (*Physalis alkekengi*), stavikrv vtáčí (*Polygonum aviculare*), nátržník strieborný (cf. *Potentilla argenthea*), nátržník priamy (*Potentilla recta*), čiernohlávok obyčajný (*Prunella vulgaris*), iskerník ilýrsky (cf. *Ranunculus illyricus*), iskerník plazivý (cf. *Ranunculus repens*), ostružina ožinová (*Rubus caesius*), ostružina malinová (*Rubus idaeus*), vŕba (*Salix* sp.), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*), baza čierna (*Sambucus nigra*), mydlica lekárska (*Saponaria officinalis*), rozchodník (*Sedum* sp.), sezel (*Seseli* sp.), mohár praslenatý/zelený (*Setaria verticillata/viridis*), silenka pavidlicovitá/ovisnutá (*Silene dichotoma/nutans*), silenka ovisnutá (cf. *Silene nutans*), čistec ročný (*Stachys annua*), čistec lesný (*Stachys sylvatika*), hviezdica trávovitá (*Stellaria graminea*), hviezdica prostredná (*Stellaria media*), peniažtek roľný (*Thlaspi arvense*), mliečnik kolovratcový (*Tithymalus helioscopia*), pŕhľava dvojdomá (*Urtica dioica*), železník lekársky (*Verbena officinalis*) a voškovník obyčajný (*Xanthium strumarium*).

L i t e r a t ú r a

Fottová 2006 - E. Fottová: Záchranný výskum v Nitre-Starom meste. AVANS 2004, 2006, 76, 77.

Hajnalová/Mihályiová 2007 - E. Hajnalová/J. Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16162/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Hajnalová/Mihályiová 2007 - E. Hajnalová/J. Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16161/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Horváthová et al. 2004 - E. Horváthová/R. Rusnák/D. Bomba/R. Hreha: Záchranný výskum na pohrebisku a sídlisku z doby bronzovej v Seni. AVANS 2003, 72, 73.

Kaminská/Novák 2002 - Ľ. Kaminská/M. Novák: Sídliskové nálezy bukovohorskej kultúry v polohe Košice-Červený rak. AVANS 2002, 82, 83.

Mihályiová 2007 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16333/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2007 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16331/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2007 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16342/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2007 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16335/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2007 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16334/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2007 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16234/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2007 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16338/07. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2008 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16604/08. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Mihályiová 2008 - J Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16612/08. Dokumentácia AÚ SAV, Nitra.

Soják 2009a - M. Soják: Amatérske výskmy v niektorých slovenských jaskyniach. AVANS 2007, 2009, 175-178.

Soják 2009b - M. Soják: Výskum diaľničného privádzača Poprad - Kežmarok. AVANS 2007, 2009, 178-180.

KLEINERE KOMPLEXE VON PFLANZLICHEN MAKRORESTEN AUS DEN GRABUNGEN IM JAHR 2007 UND AUS ÄLTEREN GRABUNGEN. Im Beitrag präsentieren wir kleinere Fundkomplexe von archäobotanischen Resten, die von den archäologischen Grabungen im Jahr 2007, den Höhlengebilden stammen, und ältere Fundkomplexe von älteren archäologischen Grabungen, die auf den Wunsch des Archäologen analysiert wurden.
Die archäobotanischen Funde stammen aus geschlemmten Lehmaufschüttungen der archäologischen Objekte und aus abgenommenen verkohlten wie auch nicht verkohlten Holzresten. Wir präsentieren nur verkohlte pflanzliche Makroreste, von denen wir annehmen, dass sie zu fossilen Makroresten gehören. Details über die archäobotanische Expertise ist es möglich von den Fundberichten, die sich in der Dokumentation des AI SAW in Nitra befinden, zu gewinnen. Die gewonnenen archäobotanischen Funde befinden sich ebenfalls im AI SAW, Nitra.
1. Krajné (Bez. Myjava), St. Michaelskirche, Kirche mit Friedhof, Neuzeit, Holz von Zargen, Türen der Kirche und Gräbern Quercus sp., Abies alba und Nadelholz.
2. Iža (Bez. Komárno), Flur Leányvár, Holzboden- und Steinlager, Römerzeit, 117 Holzhohlen: Quercus sp., Carpinus betulus, Fagus sylvatica, Acer sp., Populus/Salix, Pomoidae, Abies alba.
3. Poprad (Bez. Spišská Nová Ves), Flur Pod Kežmarskou cestou 2, Siedlung, 1.-2. Jahrhundert (Púchov-Kultur), Holzhohlen aus Pfostengruben und einer Kulturschicht: Betula sp., cf. Betula sp., Picea abies und Larix decidua.
4. Ardovo (Rožňava), Ardovská jaskyňa (Höhle), Rettungsexploitation, Bükk- und Kyjatice-Kultur, Holzhohlen aus der Kulturschicht: Betula sp., Quercus sp., Fagus sylvatica, Fraxinus sp. und cf. Carpinus betulus.
5. Žehra (Bez. Spišská Nová Ves), Puklinová jaskyňa (Höhle), Untersuchung der Höhle, Baden-Kultur, Holzhohlen: Picea abies.
6. Stupava (Bez. Malacky), jaskyňa Dolná skala (Höhle), Untersuchung der Höhle, 15. Jahrhundert, Holzhohlen: Corylus avellana).
7. Košice (Bez. Košice), Optima - Červený rak, Siedlung, Neolithikum (Bükk-Kultur), 17 Liter von geschlemmtem Lehm, davon 182 pflanzliche Makroreste (Holzhohlen und verkohlte Schotenfrüchte): Quercus sp., Fagus sylvatica, Lens culinaris.
8. Nitra (Bez. Nitra), Stadtteil Staré mesto, Farská Straße Nr. 24, Rettungsgrabung, Frühmittelalter.
Archäobotanische Proben abgenommen von: Vorratsgrube (Obj. 60), Grubenhaus/Keller (Obj. 87), Pfostengruben (Obj. 85, 86, 94, 143), Steinbau (Obj. 200), Kulturschicht und näher unbestimmten Gruben (Obj. 145, 209, 216, 223). Analyse identifizierte 15602 Pflanzenreste. Holzkohlen: Quercus sp., Picea abies, Abies alba, Fagus sylvatica, Alnus sp., Salix sp., Acer sp., Carpinus betulus, Fraxinus sp., Populus/Salix, Pomoidae, Ulmus sp., Tilia sp., Prunus sp., Lonicera sp., Rhamnus catharticus, näher unbestimmtes Laub- und Nadelholz. Angebaute Pflanzen (Ährenkörper, Bohnenstroh, Samenkeim, Korn und Halmbrüche): Secale cereale, Hordeum vulgare, Triticum aestivum, Avena sativa, Avena sp., Triticum sp., Panicum miliaceum, Cerealia indet. Schottenfrüchte und technische Früchte: Lens culinaris, Pisum sativum, Brassica rapa subsp. oleifera, cf. Papaver sp., cf. Linum sp. Verkohlte wildwachsende Pflanzen: Agrostemma ghitago, Asperula arvensis, Galium tricornutum, Plantago lanceolata, cf. Hesperis matronalis, Polygonum aviculare, Bromus secalinus, Carex sp., Galium aparine, Galium sp., Reseda lutea, Agrimonia eupatoria, Bromus arvensis, Bromus inermis, Bromus racemosus, Bromus sterilis, Bromus tectorum, Bromus sp., Bupleurum rotundifolium, Bupleurum sp., Cornus mas, cf. Echinochloa crus-galli, Fallopia convolvulus, Chenopodium album, Chenopodium hybridum, Chenopodium sp., Digitaria sp., Atriplex sp., Ajuga sp., Lamium sp., Melampyrum arvense, cf. Padus avium, Polygonum sp., cf. Ranunculus sp., Reseda sp., Scirpus sp., Setaria viridis/verticillata, Setaria sp., Stachys annua, Stachys sp., Stellaria sp., Tithymalus helioscopius, cf. Trifolium sp., Vicia sp. Kerner vom gesammelten Obst: Persica vulgaris, Cerasus sp., cf. Prunus sp., Sambucus sp. .
9. Seňa (Bez. Košice), Flur Vyšný lán, Rettungsgrabung, Siedlung (Pilinyer-Kultur), Gräberfeld, (Ottomani-Kultur).
Archäobotanische geschlemmte Proben (90 Proben) abgenommen von Feuerstellen, Pfostengruben, Gruben mit näher unbestimmter Funktion und Gräbern. Holzhohlen: Quercus sp., Carpinus betulus, Fagus sylvatica, Cornus sp., Pomoidae, Euonymus europaeus, Ligustrum vulgare und näher unbestimmte Laubholzarten. Getreidepflanzen: Panicum miliaceum, Triticum monococcum, Triticum dicoccon, Triticum spelta, Triticum aestivum, Hordeum vulgare, Avena sp. Schottenfrüchte: Pisum sativum und Lens culinaris. Wildwachsende Pflanzen: Bromus sp., Galium sp., Chenopodium album, Chenopodium sp., Sambucus ebulus, Setaria viridis/verticillata, Setaria sp..
10. Košice (Bez. Košice), Hauptstraße zwischen den St. Elisabeth-Dom und dem Park, befestigte Siedlung und Friedhof, Mittelalter-Neuzeit.

Aus acht geschlemmten Proben (insgesamt 42 Liter) hat man mit der Analyse 1235 verkohlte und nicht verkohlte Hölzer, Samen von angebauten wie auch wildwachsenden Pflanzen gewonnen. Im Falle dieser Fundstelle geben wir auch nicht verkohlte Samen an. Holzkohlen und nicht verkohltes Holz: Quercus sp., Abies alba, Fagus sylvatica, Corylus avellana, Pomoidae, cf. Populus sp., Acer sp., Betula sp., Fraxinus sp., cf. Hedera helix und näher unbestimmtes Laubholz. Angebaute Pflanzen: Avena sativa, Hordeum vulgare, Secale cereale, Triticum aestivum, Triticum durum, Triticum sp., Panicum miliaceum und Cerealia indet. Schottenfrüchte: Pisum sativum und Lens esculenta. Gesammeltes und angebautes Obst: Vitis vinifera, Persica vulgaris, Cerasus avium/vulgaris, Prunus spinosa, cf. Pyrus pyraster, Juglans regia und Corylus avellana. Verkohltes Unkraut: Agrostemma ghitago, Avena sp., Calcitrapa stellaris, Cyanus segetum, Galium odoratum, Galium spurium, Chenopodium album, Melilotus/Trifolium, Neslia paniculata, Persicaria lapathifolia, Setaria verticilata/viridis, Stachys annua, Stellaria holostea, Stachys sp. Nicht verkohlte Unkrautarten: Acetosella vulgaris, cf. Acroptilon repens, cf. Agrostemma ghitago, Ajuga reptans, Arctium lappa, Arenaria serpyllifolia, Atriplex prostrata, cf. Calcitrapa solstitialis, cf. Camelina microcarpa, Carduus sp., Carex sp., cf. Cerastium pumulum, Cirsium arvense, Cirsium vulgar), Cyanus segetum, cf. Cyperus sp., Euphorbia sp., Fragaria vesca, Galeopsis pubescens, Geum urbanum, Psammophiliella muralis, Hypericum perforatum, Chenopodium album, Chenopodium hybridum, Chenopodium polyspermum, Lemna sp., Lycopus europaeus, Mentha aquatica, Mentha arvensisi, Myosoton aquaticum, Neslia paniculata, Nicandra physaloides, Persicaria lapathifolia, Petrorhagia saxifraga, Physalis alkekengi, Polygonum aviculare, cf. Potentilla argenthea, Potentilla recta, Prunella vulgaris, cf. Ranunculus illyricus, cf. Ranunculus repens, Rubus caesius, Rubus idaeus, Salix sp., Sambucus ebulus, Sambucus nigra, Saponaria officinalis, Sedum sp., Seseli sp., Setaria verticillata/viridis, Silene dichotoma/nutans, cf. Silene nutan, Stachys annua, Stachys sylvatika, Stellaria graminea, Stellaria media, Thlaspi arvense, Tithymalus helioscopia, Urtica dioica, Verbena officinalis und Xanthium strumarium.

HRÁDZA ZANIKNUTÉHO RYBNÍKA V TRENČIANSKEJ TURNEJ - HÁMROCH

Tomáš Michalík

Trenčianska Turná, časť Hámre (okr. Trenčín), poloha Na chotároch, nadm. v. 246 m, hrádza zaniknutého rybníka, novovek.

Približne 1,5 km severovýchodne od obce Trenčianska Turná, v miestnej časti Hámre, asi 250 m južne od železničnej stanice Soblahov v doline medzi dvomi výbežkami západných svahov Strážovských vrchov, ktorou preteká Hukov potok sa nachádza umelý hlinený násyp. Násyp predstavujúci hrádzu zaniknutého rybníka, je situovaný v smere S-J. Dĺžka hrádze je 330 m, výška dosahuje na najvyššom mieste 4,5 m a maximálna šírka je cca 9 m. Vrchol hrádze (obr. 76: 1) je zaoblený. Na východnej stene hrádze, t. j. zo strany zaniknutého rybníka, má hrádza miestami takmer kolmý priebeh (obr. 76: 2). Približne v strede preteká cez hrádzu Hukov potok. Okrem toho je povrch hrádze na troch miestach (intencionálne?) prerušený. Pri strednej časti západnej steny, v smere toku potoka, je v reliéfe badateľná priekopa. Z dĺžky hrádze a z tvaru reliéfu možno zhruba odhadnúť plochu zaniknutého rybníka na asi 4 ha. V súčasnosti je hrádza zarastená náletovými drevinami a stromami.

Zaniknutý rybník možno rámcovo datovať do novoveku. V Hámroch, ktoré boli poddanskou obcou Trenčína, sa mestský rybník spomína už v 17. stor. (*Horváth 1993*, 95). Tri rybníky sa v 16. stor. (zaniknuté v 17. stor.) nachádzali v susednom Soblahove (*Súpis III*, 136), pričom nie je vylúčené, že vzhľadom na excentrické situovanie bol omylom považovaný za soblahovský i rybník v Hámroch. Hrádza rybníka je zachytená i na mape 2. vojenského mapovania z r. 1837. Charakter reliéfu a miestne rybníky a močiare mali značný vplyv na priebeh bitky pri Trenčíne, v ktorej boli 3. augusta 1708 cisárskym vojskom generála Heistera porazené kurucké oddiely Františka II. Rákocziho. Jednou z príčin porážky bol postup kuruckého generála Pekriho, ktorý poslal svojich jazdcov do útoku cez úzky, rozpadávajúci sa násyp tiahnúci sa medzi dvoma rybníkmi pri Soblahove. Po upozornení na nevhodnosť tohto terénu Pekri vydal rozkaz na ústup, čím vznikol v radoch kurucov zmätok. Situáciu chcel svojou osobnou angažovanosťou zachrániť samotný František II. Rákoczi, avšak jeho kôň pri preskakovaní jednej z priekop zakopol a spolu s jazdcom spadol, čo malo za následok úplný rozvrat kuruckých oddielov (*Dangl 2005*, 215, 216). Po bitke sa zachovalo prekvapivo málo materiálnych dokladov (*Michalík 2006*, 146; *Horňák 1998*, 90).

L i t e r a t ú r a
Dangl 2005 - V. Dangl: Bitky a bojiská v našich dejinách. Od Samovej ríše po vznik stálej armády. Bratislava 2005.
Horňák 1998 - R. Horňák: Odraz bitky v ľudovej slovesnosti a názvosloví. In: 290. výročie bitky pri Trenčianskej Turnej. Zborník príspevkov z 31. júla 1998. Trenčianska Turná 1998, 88-90.
Horváth 1993 - P. Horváth: Trenčín v období novoveku (1526-1848). Trenčín - Vlastivedná monografia, 1993, 73-127.
Michalík 2006 - T. Michalík: Nové nálezy z paleolitických lokalít na západnom Slovensku. AVANS 2004, 2006, 145, 146.
Súpis III 1969 - Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok III. Bratislava 1969.

EHEMLIGER TEICHDAMM IN TRENČIANSKA TURNÁ - HÁMRE. Trenčianska Turná, Teil Hámre (Bez. Trenčín), Flur Na chotároch, 246 m ü. M., Damm vom ehemaligen Teich, Neuzeit. Zwischen den Gemeinden Trenčianska Turná, Teil Hámre und Soblahov befindet sich ein Damm vom früheren neuzeitlichen Teich. Der Damm ist 330 m lang, auf der höchsten Stelle 4,5 m hoch und maximal 9 m breit. Die Dammspitze (Abb. 76: 1) ist abgerundet, auf der Ostseite (das heißt von der Seite des ehemaligen Teichs) hat der Damm stellenweise fast vertikalen Verlauf (Abb. 76: 2). Ungefähr in der Mitte fließt durch den Damm der Hukov potok (Bach). Außerdem ist die Dammoberfläche auf drei Stellen (intentionell?) beschädigt. Zurzeit ist der Damm mit Holzarten und Bäumen bewachsen.

ANALÝZA MALÝCH ARCHEOFAUNÁLNYCH SÚBOROV Z ROKOV 2006 A 2007

Zora M i k l í k o v á

Predmetom príspevku sú výsledky analýz málopočetných osteologických súborov, ktoré boli získané počas záchranných archeologických výskumov do roku 2007. Ich odborné posúdenie si vyžiadali publikačné alebo dokumentačné zámery autorov terénnych výskumov. Súbory zvyškov zvierat a mäkkýšov pochádzajú zo šiestich lokalít sídliskového charakteru. V jednom prípade ide o materiál získaný z areálu stredovekého cintorína, v blízkosti sakrálnej stavby. Preskúmané kostrové súbory reprezentujú časové horizonty eneolit, doba bronzová, doba laténska, včasný stredovek, vrcholný stredovek a novovek. Vzhľadom na malý počet zvyškov a nízku reprezentatívnosť súborov (kosti pochádzajú z malého počtu objektov, len ručný zber vzoriek bez špeciálnej metodiky) sa získané poznatky dajú hodnotiť predovšetkým z pohľadu sortimentu využívaných zvierat. Poradie identifikovaných druhov domácej alebo voľne žijúcej fauny pre jednotlivé lokality je uvedené v texte v závislosti od ich početnosti v súbore. V prípade zaujímavejších nálezov (napr. zvyšky koní z doby bronzovej) uvádzam i zistené metrické údaje. Kompletné archeozoologické poznatky o študovaných súboroch obsahujú výskumné správy (ďalej VS) uložené v Dokumentácii AÚ SAV v Nitre. Text je doplnený prehľadnou tabelou s absolútnym počtom kostí/fragmentov (NISP) podľa lokality a objektov. Lokality sú uvedené v abecednom poradí. Študovaný osteologický materiál je uložený v depozitoch Archeologického ústavu SAV v Nitre a SNM Archeologického múzea v Bratislave.

1. B o j n á (okr. Topoľčany), poloha V a l y, hradisko, včasný stredovek, záchranný výskum K. Pieta, rok výskumu 2007.

V roku 2007 boli analyzované zvyšky zvierat získané počas prvej etapy výskumu na hradisku v Bojnej. Na odkrytých plochách 1, 2, 3 a 5 bolo objavené len malé množstvo osteologických zvyškov, čo pravdepodobne súvisí s nepriaznivými pôdnymi podmienkami. Materiál bol veľmi fragmentárny. Zo zvyškov sa zachovali najmä najtvrdšie tkanivá - zuby zvierat. Osemnásť nálezových komplexov (prírastkových čísiel) poskytlo spolu k analýze iba dvadsať kostí/fragmentov. Vzhľadom na nízku kultúrnu vrstvu nemožno vylúčiť, že v prípade nálezov voľne žijúcej fauny ide o recentnú prímes (tíbia líšky, *Vulpes vulpes*). Niektoré fragmenty boli silne prepálené až kalcifikované, tu je súvis s kultúrnym osídlením pravdepodobný. Identifikované domáce druhy: hovädzí dobytok (*Bos taurus*) a ovca/koza (*Ovis*/*Capra*). V materiáli bola identifikovaná i kosť bližšie neurčeného druhu vtáka.

2. C h o r v á t s k y G r o b, časť Č i e r n a V o d a (okr. Senec), poloha Č e r e š ň o v ý h á j, sídlisko, doba bronzová, stredodunajská mohylová kultúra, záchranný výskum J. Bartík, rok výskumu 2007 (*Bartík et al. 2009*).

Analyzovaný materiál s celkovým počtom 79 fragmentov pochádzal z jediného objektu 9/07. Zvyšky zvierat a mäkkýšov predstavovali potravný odpad obyvateľstva, čo dokladajú zaznamenané stopy po kontakte kostí s ohňom (29 spálených) a stopy po delení a spracovaní jednotlivých mäsitých porcií (zárezy, záseky, údery vedúce k exploatácii špiku kosti, atď.). Identifikované druhy: hovädzí dobytok (*Bos taurus*), ovca/koza (*Ovis*/*Capra*), ošípaná (*Sus domestica*), kôň (*Equus caballus*), pes domáci (*Canis familiaris*), diviak (*Sus scrofa*) a slimák (*Cepaea* sp.).

3. K o š i c e (okr. Košice), intravilán, K a p l n k a s v. M i c h a l a, sakrálna stavba, stredoveký cintorín, stredovek až novovek, záchranný výskum M. Bielich, rok výskumu 2007.

Z odkrytých sond B, C, D1 a D2 sa získalo i malé množstvo steologického materiálu. Analyzovaných bolo dvanásť nálezových komplexov s celkovým počtom kostí/fragmentov 120. Zvieracie zvyšky predstavovali potravný a výrobný odpad. Najviac materiálu obsahoval objekt 29/sonda B, spolu 45, medzi ktorým boli identifikované kosti hovädzieho dobytka (*Bos taurus*), ovce/kozy (*Ovis*/*Capra*), ošípanej (*Sus domestica*), ovce domácej (*Ovis aries*), sánka nedospelého kôňa (*Equus caballus*) a pravdepodobne hus/kačica (*Anser*/*Anas*). Na lokalite boli zaznamenané aj kosti kozy domácej (*Capra hircus*). Medzi zvyškami zvierat boli identifikované ľudské kosti súvisiace s okolitým cintorínom.

4. M a r k u š o v c e (okr. Spišská Nová Ves), hrad, neskorý stredovek, záchranný výskum *M. Bielich* (*2008*), rok výskumu 2006.

V sondách 3A, 5 a 6 boli zachytené osteologické zvyšky zvierat s celkovým počtom 52 fragmentov. Väčšina kostí niesla stopy po ľudskej činnosti súvisiace s prípravou mäsitej potravy. Niektoré kosti ohryzené psom. Identifikované druhy: hovädzí dobytok (*Bos taurus*), ošípaná (*Sus domestica*), ovca/koza (*Ovis*/*Capra*), kôň (*Equus caballus*), ovca domáca (*Ovis aries*), kura domáca (*Gallus gallus f. domestica*) a zajac poľný (*Lepus europaeus*).

5. N o v ý T e k o v, časť M a r u š o v á (okr. Levice), poloha S i l á, sídlisko, doba bronzová (BB1), záchranný výskum O. Ožďáni, rok výskumu 2005 (*Ožďáni 2008*, 119-121).

Osteologický materiál pochádzal z výplne objektu 11/05, v čase analýzy (rok 2006) z doposiaľ neukončeného záchranného výskumu. Analyzoval sa materiál s celkovým počtom (NISP) 40. Materiál predstavoval nespálené, fragmentárne a dobre zachované zvyšky zvierat. Identifikované domáce druhy: ovca/koza (*Ovis*/*Capra*), hovädzí dobytok (*Bos taurus*), ovca (*Ovis aries*), ošípaná (*Sus domestica*) a kôň (*Equus caballus*). Z voľne žijúcej fauny bol v materiáli identifikovaný jeleň (Cervus elaphus). Vzácne sú zvyšky domáceho koňa - najmenšia šírka diafýzy prvého prstového článku (phalanx 1 posterior) bola 30 mm. Medzi konzumným odpadom boli prítomné dva opracované kostené fragmenty: intencionálne zahrotená proximálna časť tíbie ošípanej a časť mohutného parohu jeleňa s opracovaním pri báze.

6. S e n e c (okr. Senec), intravilán, T e h e l n á u l i c a, sídlisko, eneolit (bolerázska skupina?), mladšia doba bronzová, doba laténska, včasný a vrcholný stredovek, mladší novovek, záchranný výskum *M. Čurný* (*2006*), rok výskumu 2004.

Na lokalite sa preskúmalo spolu dvadsaťdva archeologických objektov, z ktorých osteologický materiál a zvyšky mäkkýšov boli zaregistrované v objekte 1, 2, 3, 5, 6, 7 a 9C. Celkovo sa z náleziska analyzovalo 25 nálezových komplexov s počtom fragmentov 428. Na preskúmaných kostiach boli zaznamenané stopy po hryzení mäsožravcami (pes?), niektoré kosti boli spálené, so stopami po zárezoch alebo zásekoch, prípadne opracované človekom za účelom výroby pracovného nástroja. Najpočetnejší materiál pochádzal z laténskeho objektu 1 a eneolitického objektu 6. Objekt 6 (bolerázska skupina?) obsahoval spolu 239 kostí/fragmentov. Zistené domáce druhy: ovca/koza (*Ovis*/*Capra*), ošípaná (*Sus domestica*), hovädzí dobytok (*Bos taurus*), pes domáci (*Canis familiaris*) a ovca domáca (*Ovis aries*). Vo výplni objektu sa nachádzala aj časť lebky jeleňa (*Cervus elaphus*) a fragmenty parožia (osem kusov), zvyšky bližšie neurčených hlodavcov (*Rodentia* indet.) a vtáka (*Aves* indet.). Dva fragmenty niesli stopy opracovania - diafýza tíbie ovce/kozy a neurčená kosť stredne veľkého až veľkého cicavca.

Z objektu 1 (doba laténska) pochádzalo 170 kostí/fragmentov. Zistené domáce druhy: hovädzí dobytok (*Bos taurus*), ošípaná (*Sus domestica*), pes domáci (*Canis familiaris*), ovca/koza (*Ovis*/*Capra*) a ovca domáca (*Ovis aries*). Početné zvyšky psa predstavovali temer kompletnú kostru nedospelého jedinca vo veku 6-10 mesiacov. Na základe morfológie dlhých kostí a mandibuly možno usudzovať, že išlo o psa menšieho až stredného vzrastu. U divo žijúcich zvierat sme v objekte zaznamenali zvyšky parožia (zhody) srnca (*Capreolus capreolus*).

Z novovekých objektov 2, 3, 5 a 7 pochádzalo malé množstvo fragmentov. Zaznamenaný bol výskyt zvyškov hovädzieho dobytka a malého hlodavca. Z objektu 7 pochádza diafýza femuru hovädzieho dobytka so stopami po pílení, lokalizovanými v strede a na koncoch kosti (odpad z výroby?).

7. Š a r o v c e (okr. Levice), poloha B o g d á ň, sídlisko, doba bronzová, maďarovská kultúra, záchranný výskum M. Bielich, rok výskumu 2005 (*Beljak*/*Bielich 2007*).

Zo záchranného archeologického výskumu boli analyzované osteologické zvyšky a schránky mäkkýšov odkryté v odpadovej jame v polohe Bogdáň. Päť nálezových komplexov predstavovalo spolu 76 kostí/fragmentov. Materiál vykazoval znaky typické pre sídelný odpad. Na kostiach boli zaznamenané stopy po delení tela zvierat, niektoré fragmenty boli spálené alebo ohlodané psom. Identifikované domáce druhy: hovädzí dobytok (*Bos taurus*), ovca/koza (*Ovis/Capra*), pes domáci (*Canis familiaris*), ošípaná (*Sus domestica*) a kôň (*Equus caballus*). Schránky mäkkýšov patrili rodu Unio alebo Anodonta. Za zmienku stojí nález kompletne zachovanej členkovej kosti (talus) koňa domáceho s mierami: najväčšia šírka 57,8 mm a najväčšia dĺžka 52,2 mm.

Capreolus capreolus						1							
Sus scrofa		1											
Vulpes vulpes	2												
Lepus europaeus				1									
Bos sp.		2											
Sus sp.													5
Bos/Equus/Cervus	2	3					2			6			
Ovis/Capra/Capreolus	1	1								13			
Canis/Vulpes										1			
Aves indet.	1		3							1			
Rodentia indet.									1	2			
Unio/Anodonta										1			2
Cepaea sp.		1											
neurčené, malé						1							
neurčené, stredne veľké	7	12	20	4	11	65		1		121			18
neurčené, stredne/veľké				10			2			1	1		5
neurčené, veľké		21	20	3	5	19			1	7			12
total NISP	20		110	52	39	170	5	2	3	239	3	4	76

L i t e r a t ú r a

Bartík et al. 2009 - J. Bartík/I. Bazovský/R. Čambal/I. Choma/V. Turčan: Záchranný výskum na trase podkarpatskej kanalizácie v Čiernej vode. AVANS 2007, 2009, 21, 22.

Bielich 2008 - M. Bielich: Výskum severovýchodného objektu hradu Markušovce. AVANS 2006, 2008, 36-38.

Beljak/Bielich 2007 - J. Beljak/M. Bielich: Záchranný archeologický výskum medzi obcami Želiezovce a Šarovce. AVANS 2005, 2007, 31-33.

Čurný 2006 - M. Čurný: Záchranný archeologický výskum na Tehelnej ulici v Senci. AVANS 2004, 2006, 56, 57.

Ožďáni 2008 - O. Ožďáni: Výsledky záchranného výskumu v Novom Tekove-Marušovej. AVANS 2006, 2008, 119-121.

SMALL ARCHAEOFAUNAL ASSEMBLAGES ANALYZED IN 2006 AND 2007. Basic results concerning the analyses of six small assemblages collected during the rescue excavations within the area of Slovakia are presented. Except the case of the area of medieval church and cemetery in Košice, all of the studied osteological remains have originated from the settlements. Their dating covers the time span from the Aeneolithic Period to the Modern Age. All of the studied material was hand retrieved, without special techniques on sampling for the microfaunal remains. The low number of identifiable specimens (NISP) per site causes that the achieved results can be interpreted only in the sense of animal assortment. In the following text, basic results of the analyses are listed according to the date and the site. The order of identified species follows the absolute frequency of their remains within particular assemblage. The Table 1 brings the overview of absolute frequencies of identified species in the material. In the case of interesting and complete bones of prehistoric horses the osteometrical data are given. Additional archaeozoological data on sex, age etc. can be found in the unpublished reports stored in the Documentary department of the Institute of Archaeology of the Slovak Academy of Sciences in Nitra.

Aeneolithic Period

Senec, Tehelná street, settlement, Boleráz Culture Group?, single feature No. 6, kitchen refuse, presence of butchery and gnawing marks, few bones burnt, total NISP 239, identified species: Ovis/Capra, Sus domestica, Bos taurus, Canis familiaris, Ovis aries, Cervus elaphus (part of cranium and eight

pieces of antler), small Rodentia indet., Aves indet. Two worked bones: diaphysis of small ruminant and unidentified fragment.
Bronze Age
Šarovce, Bogdáň, Maďarovce Culture, single feature No. 35A, settlement refuse, presence of butchery and gnawing marks, few bones burnt, total NISP 76, identified species: Bos taurus, Ovis/Capra, Canis familiaris, Sus domestica, Equus caballus (complete talus with greatest breadth 57.8 mm and greatest length 52.2 mm), Unio/Anodonta.
Nový Tekov-Marušová, Silá, BB1, single feature No. 11/05, settlement refuse, presence of butchery and gnawing marks, no burning, total NISP 40, identified species: Ovis/Capra, Bos taurus, Ovis aries, Sus domestica, Equus caballus (incomplete phalanx I posterior with smallest breadth of diaphysis 30 mm), Cervus elaphus. Two worked bones: pointed fragment of proximal part of pig tibia and part of robust antler with chopping marks on the base.
Chorvátsky Grob, Čerešňový sad, settlement, Middle Danubian Tumulus Culture, single feature No. 9, presence of butchery and gnawing marks, 29 bones burnt, total NISP 79, identified species: Bos taurus, Ovis/Capra, Sus domestica, Equus caballus, Canis familiaris, Sus scrofa, Cepaea sp.
La Tène Period
Senec, Tehelná street, Boleráz Culture Group?, single feature No. 1, settlement and dead animal body refuse, presence of butchery and gnawing marks, few bones burnt, total NISP 170, identified species: Bos taurus, Sus domestica, Canis familiaris (nearly complete skeleton of juvenile individual of the age 6-10 months of small to medium size), Ovis/Capra, Ovis aries, Capreolus capreolus (shed antler).
Early Middle Ages
Bojná I, Valy, fortified settlement, various trenches, settlement refuse with possible recent intrusions, few bones burnt, total NISP 20, identified species: Bos taurus, Ovis/Capra, Vulpes vulpes, Aves indet.
Late Middle Ages
Markušovce, Hrad, castle, various soundings, settlement refuse, presence of butchery and gnawing marks, total NISP 52, identified species: Bos taurus, Sus domestica, Ovis/Capra, Equus caballus, Ovis aries, Gallus gallus f. domestica, Lepus europaeus.
Middle to Modern Age
Košice, Chapel of Saint Michel, various soundings in the chapel's vicinity, settlement refuse, graves, total NISP 120, identified species: Bos taurus, Ovis/Capra, Sus domestica, Equus caballus (mandible of subadult individual), Capra hircus, Anas/Anser?
Modern Age
Senec, Tehelná Street, features No. 2, 3, 5 and 7, settlement refuse, presence of butchery and gnawing marks, few bones burnt, total NISP 19, identified species: Bos taurus and small Rodentia indet.

ZVYŠKY ZVIERAT Z VÝSKUMU STREDOVEKÝCH KLÁŠTOROV V KOŠICIACH

Zora M i k l í k o v á

Príspevok prináša výber najdôležitejších poznatkov, ktoré sme získali vďaka analýze osteologického materiálu zo záchranných výskumov realizovaných v areáli dvoch stredovekých kláštorov v Košiciach. Oba archeologické výskumy uskutočnili pracovníci košickej pobočky AÚ SAV v Nitre v rokoch 2006 a 2007 (*Rusnák, v tlači ; Rusnák/Luštíková 2008; 2009*) a získaný archeozoologický materiál predložil na analýzu R. Rusnák. Žiaľ, archeológ vykonal aj prvotnú selekciu materiálu v teréne a na analýzu vyzdvihol iba veľké a dobre zachované kosti (ústna informácia R. Rusnáka). To prirodzene spôsobilo, že odobraté vzorky predstavujú málopočetný a neveľmi reprezentatívny súbor zvieracích zvyškov (v sedimente mohli zostať nepovšimnuté aj kosti menších zvierat, podľa písomných prameňov tvoriacich podstatnú časť mäsitej potravy v kláštoroch - napr. ryby, vtáky, plazy a pod.). Napriek obmedzeniu interpretačných možností si ale objavené kosti zasluhujú našu pozornosť. Ide o vôbec prvé archeozoologicky vyhodnotené zvyšky zvierat z prostredia kláštorov na našom území. Výsledky analýzy tak v obmedzenej miere, ale predsa, prinášajú nové poznatky o hospodárskych aktivitách a stravovacích zvyklostiach dominikánov a františkánov pôsobiacich v Košiciach v období vrcholného stredoveku.

Kosti zvierat boli analyzované makroskopicky s použitím osteologickej porovnávacej zbierky na AÚ SAV v Nitre. Spolu sa preskúmalo šesť nálezových komplexov s celkovým počtom zvyškov 306. Výsledky analýz sú uvedené v archeozoologickej výskumnej správe 16665/08 a 16206/06, uložených v dokumentácii AÚ SAV v Nitre. Materiál je deponovaný na pracovisku AÚ SAV v Košiciach.

Areál františkánskeho kostola

Zo záchranného výskumu plochy za františkánskym kostolom z 13.-14. stor. (Košice, Kováčska ul., parcela 767) sa z preskúmanej plochy 2, sektor 23 a 24, získal archeozoologický materiál s celkovým počtom kostí/fragmentov 77. Kosti pochádzali z odpadu po delení tela zvierat a príprave mäsitej potravy človeka, ako aj z odpadu po kostiarskej výrobe. V materiáli bolo, vďaka už spomínanému výberu archeológa, vysoké zastúpenie ucelených kostí (lebky tura, svine a kozy), podľa ktorých bolo možné posúdiť morfológiu chovných zvierat. V súbore tvorili vysoký podiel rohové výbežky prežúvavcov (tur, koza, ovca). Preskúmané zvyšky pochádzali zo štyroch druhov zvierat - tur domáci (*Bos taurus*), koza domáca (*Capra hircus*), ovca domáca (*Ovis aries*) a ošípaná (*Sus domestica*). Približné relatívne zastúpenie identifikovaných druhov: tur (58%), koza (12%), ovca (1%), ovca/koza (14%) a ošípaná (8%). Vzhľadom na malý počet vzoriek ako aj metodiku odberu treba uvedené percentuálne hodnoty považovať iba za orientačné. V niektorých prípadoch (10) sa podarilo identifikovať pohlavie jatočných zvierat. Zastúpené boli samce i samice tura a kozy. Pomerne vysoký bol podiel zvyškov z juvenilných a nedospelých zvierat v súbore (28). Morfologické znaky zachovanej lebky svine domácej svedčia o tom, že zviera bolo podobné svojej divo žijúcej forme, len gracilnejšej stavby a menších rozmerov. Na väčšine zachovaných rohových výbežkoch tura a kôz boli zaznamenané stopy po získavaní rohoviny (početné zárezy, záseky na báze rohových výbežkov čelovej kosti). V materiáli sa nachádzal aj odpad po kostiarskej výrobe - distálna a proximálna epifýza metatarzu tura odseknutá/odpílená od časti kosti (diafýza), ktorá bola ďalej využitá k zhotoveniu výrobku. Zaznamenané boli tri prípady osteopatológie: nevyhojená zlomenina rebra, mierne rozšírenie kĺbovej plochy proximálnej epifýzy stehnovej kosti a vyhojená zlomenina priečneho výbežku driekového stavca u tura. Tieto zmeny na kostiach mohli súvisieť so zhoršeným zaobchádzaním so zvieratami, ale aj nedostatočnou úrovňou chovu či ustajnenia dobytka.

Areál dominikánskeho kláštora

Zo záchranného výskumu v areáli dominikánskeho kláštora z 15. stor. (Košice, Mäsiarska ul. 6) sa z „čiernej" vrstvy v sonde 4 získal archeozoologický materiál s celkovým počtom kostí/fragmentov 229. Podľa informácie vedúceho terénneho výskumu, preskúmaný materiál predstavuje asi len 1/10 z celkového množstva zvieracích kostí, ktoré sa pôvodne v odkrytej sonde nachádzali. Zo sondy 4 pochádzala ešte jedna vzorka - časť kostry ryby, ktorá bola vďaka tomu, že nález vybrali v bloku spolu s hlineným podložím, zachovaná v artikulovanej polohe. Žiaľ zvyšky pozostávali zo šupín a stavcov zadnej časti tela ryby a ich presná druhová determinácia nebola v našom prípade možná. Možno iba uviesť, že išlo o druh kaprovitej ryby z čeľade Cyprinidae. Ostatné analyzované kosti niesli jasné stopy po porciovaní tela jatočných zvierat, oddeľovaní šliach a mäsa od kostí alebo po iných zásahoch súvisiacich s prípravami mäsitej potravy človeka. V materiáli neboli stopy po kontakte s ohňom. Stopy po hryzení psom boli zaznamenané na jedinom fragmente, ostatné zvyšky neprišli do kontaktu s domácimi mäsožravcami. V rámci súboru boli identifikované kosti desiatich druhov, z toho päť domácich, jedného divého a troch voľne/v zajatí žijúcich zvierat (uvádzam v poradí podľa relatívnej početnosti ich zvyškov): tur domáci (*Bos taurus*), sviňa domáca (*Sus domestica*), kura domáca (*Gallus gallus f. domestica*), ovca/koza (*Ovis*/*Capra*), ovca domáca (*Ovis aries*), zajac poľný (*Lepus europaeus*), koza domáca (*Capra hircus*), veverica stromová (*Sciurus vulgaris*), šťuka severná (*Esox lucius*), kapor obyčajný (*Cyprinus carpio f.?*) a kačica divá/domáca (*Anas platyrhynchos f.?*). Z domácich zvierat v súbore dominovali kosti tura (34%). Zvyšky ošípanej tvorili 12% a ovca/koza 7%. Zistené bolo pohlavie jatočnej svini (tri krát samčie a dva krát samičie) a hydiny (dva krát samičie). Zastúpenie nedospelých a dospelých zvierat v súbore bolo pomerne vyrovnané (68:80). Zaujímavým zistením je tiež vysoký podiel kostí tura, svine a ovce/kozy vo veľmi mladom veku (práve narodené alebo niekoľko mesačné jedince) medzi zvyškami. Zaznamenali sme tiež výskyt kostí plodu alebo nenarodených mláďat ošípanej a ovce/kozy. Je možné, že práve tieto nálezy sú odrazom kulinárskych praktík a rehoľou stanovených obmedzení v stravovaní obyvateľov kláštora.

Literatúra

Rusnák, v tlači - R. Rusnák: Nález hypokausta v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. Zborník z konferencie „Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku".

Rusnák/Luštíková 2008 - R. Rusnák/L. Luštíková: Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. AVANS 2006, 2008, 135, 136.
Rusnák/Luštíková 2009 - R. Rusnák/L. Luštíková: Výskum plochy za františkánskym kostolom v Košiciach. AVANS 2007, 2009, 162-164.

ANIMAL BONE REMAINS FROM THE EXCAVATIONS OF TWO CLOISTERS IN KOŠICE. During rescue archaeological excavations within two cloisters in Košice animal bone material was discovered. The excavation work was carried out in 2006 and 2007 and undertaken by the archaeologists of the Institute of Archaeology of Slovak Academy of Sciences (Rusnák, im Druck; Rusnák/Luštíková 2008; 2009). The osteological material included mostly complete and well-preserved remains of large/medium size mammals due to the deliberate selection of bones by the excavators. This decision meant that the majority of bones were not retrieved and left at the site, especially in the case of Mäsiarska street location. Nevertheless, the recovered samples, their provenance (cloisters), character (more or less kitchen waste) and dating make this material unique in terms of possible interpretations of husbandry practices and consumption habits within a religious setting.
Altogether 77 animal bones were collected during the excavation of area No. 2, located behind the Franciscan church in Košice (Košice, Kováčska street location). On the basis of the revealed artifacts the bone assemblage was dated to the AD 13th-14th century. Considering intentional traces (i.e. butchery marks) and dog gnawing marks observed on bones, it was obvious that the material represents both kitchen (or butcher's) waste and the waste from bone tool production. The archaeologist's selection of the material at the site meant that this small assemblage included a large number of well preserved animal skulls and other complete bones. Well-preserved horn cores of cattle, sheep and goat were present too. Remains of four species have been identified: cattle (Bos taurus), goat (Capra hircus), sheep (Ovis aries) and pig (Sus domestica). The assemblage was dominated by cattle remains (58%), followed by small caprine (27%), with higher frequencies of goat (12%), and pig (8%). Amongst the cattle and goat both sexes were present (on the basis of 10 specimens). In general, the high frequency of juvenile and subadult animals was noted. On the majority of cattle and goat horn cores the traces of removing and detaching the keratinous cases were recorded. The bone production waste - chopped/sawed pieces of cattle metapodia - was also presented within the material. Three osteopathologies perhaps resulting from traumatic events were observed in the cattle bone remains.
Among the artifacts revealed by the excavation of the area of the Dominican cloister (Košice, Mäsiarska Street) an assemblage of 229 animal bones was retrieved. According to the archaeologist, the osteological material can be dated to AD 15th century and represents only one tenth of the whole amount originally presented at the site. Similar to the previously described assemblage, animal bones recovered here most probably represent kitchen waste from the cloister. Unlike the material from the area of Franciscan church, these bones were, with one exception, not touched by dogs; neither were they burnt. Ten species have been identified: cattle (Bos taurus), pig (Sus domestica), chicken (Gallus gallus f. domestica), sheep/goat (Ovis/Capra), sheep (Ovis aries), hare (Lepus europaeus), goat (Capra hircus), squirrel (Sciurus vulgaris), pike (Esox lucius), carp (Cyprinus carpio f.?) and duck (Anas platyrhynchos f.?). Remains of cattle prevailed (34%). Pig contributed 12% and sheep/goat 7% of total. The ratio of young and adult animals has been balanced (68:80). The high frequency of very young cattle, pig and sheep/goat (only a few days to a few months old) was remarkable. Moreover, the presence of unborn (foetal) bones of pig and sheep/goat was recorded which could reflect the special dietary habits of the monks.

VÝSLEDKY VÝSKUMU POHREBISKA V ŽDANI

Elena M i r o š š a y o v á - Ladislav O l exa

Ž d a ň a (okr. Košice-okolie) poloha K ö s z e r, záchranný výskum, pohrebisko, doba halštatská, nález povrchový, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Výskum pohrebiska pokračoval v sonde I/07 na ploche 13,5x5 m. V hĺbke 0,45 až 0,50 m sa zachytila horná úroveň 3 žiarových hrobov s kamennou konštrukciou. Hrob 32/07 s kamennou výplňou hrobovej jamy oválneho tvaru s rozmermi 2,10x1 m mal dno vyložené kameňmi zahĺbené do podložia 0,90 m. V kamennej konštrukcii sa našli dva železné náramky, dve malé vázovité nádoby a šálka. Jantárové koráliky a zvyšky zubov ležali na dne. Hrob 33/07 s kamennou konštrukciou obdĺžnikového tvaru s roz-

mermi 2,30x1,70 m a zahĺbením 1,20 m obsahoval iba bronzový krúžok. V mieste nálezu hrobu 34/07, ktorý zasahoval do profilu bola sonda I/07 rozšírená na plochu potrebnú k jeho preskúmaniu. Hrob s kamennou konštrukciou mal oválnu formu s rozmermi 3x1,7 m a zahĺbením do podložia 0,70 m. Okrem kalcinovaných kostí sa v hrobe našiel neúplný železný predmet, pravdepodobne nôž, železný náramok a keramika. Konštrukcia uvedených troch hrobov a ich výbava má rovnaký charakter ako hroby skúmané v predchádzajúcich sezónach a datované do doby halštatskej (*Miroššayová/Olexa 2008*).

V severozápadnom rohu sondy I/07 sa črtal amorfný zhluk kameňov. Po ich začistení sa existencia predpokladaného hrobu s kamennou konštrukciou nepotvrdila. Pri odkrývaní povrchovej vrstvy sa našli fragmenty keramiky, ktoré zrejme pochádzajú z rozoraných žiarových hrobov z doby rímskej.

Dĺžka a plošný rozsah tohoročného výskumu bol prispôsobený požiadavkám nájomcu pozemku.

Literatúra

Miroššayová/Olexa 2008 - E. Miroššayová/L. Olexa: Pokračovanie záchranného výskumu v Ždani. AVANS 2006, 2008, 113-115.

ERGEBNISSE DER GRABUNGU AUF DEM GRÄBERFELD IN ŽDAŇA. Ždaňa (Bez. Košice-Umgebung) Flur Köszer, Rettungsgrabung, Gräberfeld, Hallstattzeit, Streufund, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice. Die Grabung auf dem Gräberfeld wurde auf der Grabungsfläche I/07 mit Ausmaßen von 13,5x5 m fortgesetzt. Bei der Freilegung der Oberschicht haben wir Keramik gefunden, die wahrscheinlich aus den zerstörten römerzeitlichen Brandgräbern stammen. In der Tiefe von 0,45 bis 0,50 m wurde der obere Teil von drei Brandgräbern mit Steinkonstruktion erfasst. Das Grabinventar 32/07 bestand aus zwei Eisenarmreifen, zwei kleinen vasenartigen Gefäßen und einer Schale. Auf dem Boden lagen Bernsteinperlen und Zahnreste. Im Grab 33/07 war nur ein Bronzering und im Grab 34/07 befand sich ein unvollständiger Eisengegenstand, wahrscheinlich ein Messer, ein Eisenarmband und Keramik. Die Konstruktion der drei Gräber und ihr Inventar sind von gleichem Charakter wie die Gräber, die in den vorigen Grabungssaisons untersucht wurden und in die Hallstattzeit datiert sind (Miroššayová/Olexa 2008). In formloser Steingruppierung in der nordwestlichen Ecke der Grabungsfläche I/07 wurde das angenommene Grab mit einer Steinkonstruktion nicht bestätigt.

BRONZOVÉ PREDMETY Z NEZNÁMYCH NÁLEZÍSK

Vladimír Mitáš

Neznáme náleziská, mladšia doba bronzová, stupne BD-HA. Uloženie nálezov: súkromná zbierka J. Kameňa, Bohdanovce nad Trnavou.

V priebehu roka 2007 J. Kameň z Bohdanoviec nad Trnavou viackrát kontaktoval pracovníkov AÚ SAV v Nitre. Jeho iniciatíva úzko súvisela s objavom germánskej osady v rovnomennej obci (*Kolník/Mitáš/Rajtár 2008*). Pri jednej z návštev u tohto zberateľa sme si zapožičali na zdokumentovanie dva veľmi dobre zachovalé bronzové artefakty z obdobia popolnicových polí. Tvrdil, že ich nálezisko mu nie je známe, avšak ubezpečil nás, že tieto nálezy boli nájdené na území Slovenska. Taktiež nepoprel, že oba bronzové predmety pochádzajú z hromadných nálezov, ktoré boli zistené detektorom kovov.

Opis nálezov

1. Malá bronzová sekerka s tuľajkou a nalomeným uškom. Ústie má rovné a oválne, okraje sú mierne zdvihnuté. Boky sú takmer vodorovné. Pod zosilneným ústím sú na oboch stranách dve nepatrné plastické rebierka. Povrch je pokrytý zelenou patinou. Rozmery: dĺžka 5,9 cm; šírka ostria 3 cm; šírka v strede 2,8 cm; maximálna šírka aj s uškom 3,8 cm; priemer tuľajky 2,3x1,6 cm (obr. 77: 1).
2. Bronzový kosák s bočným tŕňom na báze. Pod tŕňom je trojica zvislých plastických rebierok. Okraj je výrazne zosilnený a pod ním je menej výrazné rebro. To má začiatok zhruba pri bočnom tŕni a kopírujúc okraj smeruje k opačnému koncu kosáka, ktorý však nedosahuje. Ostrie je starostlivo ukuté. Povrch je patinovaný do zelena. Rozmery: dĺžka 13,3 cm; maximálna hrúbka 2,3 cm (obr. 77: 2).

Opísané bronzové predmety patria k charakteristickým výrobkom staršieho obdobia kultúr popolnicových polí. Bronzová sekerka sa hlási k typu „*malých, nezdobených sekier s tuľajkou*“ (*Novotná 1970*, 96). Sekerky tohto typu korešpondujú s obdobím mladšej doby bronzovej a boli bežne rozšírené v strednej

i juhovýchodnej Európe (*Bialeková 1962*, 275; *Novotná 1970*, 97). Predložený exemplár má blízku paralelu v bronzovej sekerke z Pobedima (*Bialeková 1962*, obr. 1; *Novotná 1970*, tab. 42: 773). Táto sekerka je zaujímavá hneď z dvoch dôvodov: jednak je rovnakého typu a jednak má skoro zhodné rozmery (*Bialeková 1962*, 274). Malé sekerky s tuľajkou a rovným ústím zo Slovenska sú spravidla buď nálezmi z neznámych nálezísk, alebo ojedinelými nálezmi, čo ale nevylučuje možnosť, že vyššie opísaná sekerka pochádza z depotu. Bronzový kosák je typickým reprezentantom skupiny „*kosákov s bočným tŕňom a rebierkami na báze*" (*Furmánek/Novotná 2006*, 33, 34). Takéto kosáky sú charakteristickými výrobkami včasného a staršieho obdobia kultúr popolnicových polí a ich výskyt sa neobmedzuje len na sever Karpatskej kotliny (Furmánek/Novotná 2006, 35, tab. 55). Najbližšie paralely pre predložený exemplár možno nájsť v dvoch depotoch bronzových predmetov zo stredného Slovenska: Gemer - pravdepodobne Tovaš a Zvolen - Pustý hrad (*Furmánek/Novotná 2006*, 34, tab. 8: 137, 141). Keďže kosáky s bočným tŕňom a bázou s rebierkami sa väčšinou objavujú v hromadných nálezoch, je veľmi pravdepodobné, že aj vyššie opísaný exemplár bol súčasťou depotu.

Bronzové artefakty zo zbierky J. Kameňa síce rozširujú typologický rad sekier a kosákov o dva nové exempláre, ale ich vedecká hodnota je pre ich nejasné nálezové okolnosti minimálna. Vzhľadom na informácie o rotovaní predmetov medzi zberateľmi starožitností je celkom možné, že tieto nálezy sa stanú v budúcnosti súčasťou nejakej inej domácej, alebo zahraničnej zbierky.

L i t e r a t ú r a

Bialeková 1962 - D. Bialeková: Bronzová sekerka z Pobedima. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 274, 275.
Furmánek/Novotná 2006 - V. Furmánek/M. Novotná: Die Sicheln in der Slowakei. PBF XVIII, 6. Stuttgart 2006.
Kolník/Mitáš/Rajtár 2008 - T. Kolník/V. Mitáš/J. Rajtár: Germánska osada v Bohdanovciach nad Trnavou. AVANS 2006, 2008, 93-94.
Novotná 1970 - M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. PBF IX, 3. München 1970.

BRONZEGEGENSTÄNDE AUS UNBEKANNTEN FUNDSTELLEN. Unbekannte Fundstellen, jüngere Bronzezeit, Stufen BD-HA. Aufbewahrung der Funde: Privatsammlung von J. Kameň, Bohdanovce nad Trnavou. In dem vorliegenden Beitrag sind zwei Bronzegegenstände (Abb. 77) aus unbekannten Fundstellen und unbekannten Fundumständen beschrieben. Der erste Gegenstand ist ein Bronzebeil, der nach M. Novotná (1970) zu „kleinen, unverzierten Tüllenbeilen" gehört. Beile dieser Art korrespondieren mit der jüngeren Bronzezeit und waren geläufig in dem Mittel- a Südosteuropa verbreitet. Der zweite Gegenstand ist ein bronzener „Knopfsichel mit Griffrippe". Solche Sicheln sind nach V. Furmánek und M. Novotná (2006) für frühen und älteren Zeitabschnitt der Urnenfelderkultur charakteristisch. Die nächsten Parallelen zum vorliegenden Gegenstand wurden in den Depots aus der Mittelslowakei gefunden. Es ist sehr wahrscheinlich, dass beide Bronzegegenstände aus Hortfunden, die mit Metalldetektoren gefunden wurden, stammen.

ZÁCHRANNÁ AKCIA V DVORNÍKOCH

Gabriel N e v i z á n s k y

D v o r n í k y (okr. Hlohovec), osada P o l á n e, poloha R a b e ľ, pohrebisko, druhá polovica 10. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na severozápadnom úpätí miernej vyvýšeniny Rabeľ, pri vyhlbovaní úvozovej poľnej cesty vedúcej z obce Dvorníky do osady Poláne narušili, resp. zničili cca 12-13 kostrových hrobov. V jarných mesiacoch 1955 z jedného hrobu získal J. Vančo bronzové dvojdielne kovanie, ktoré prostredníctvom J. Šándora odovzdal J. Bártovi, vedeckému pracovníkovi AÚ SAV (Nález. správa AÚ SAV, č. 98/55). Dňa 25. 11. 1955 realizoval na lokalite J. Rajček krátkodobú záchrannú akciu, ktorý z piatych viac-menej devastovaných hrobov zachránil nálezy z dvoch (*Rajček*, nález. správa AÚ SAV, č. 89/55). Následný záchranný archeologický výskum na sledovanej lokalite vykonala až v roku 1963 Z. Liptáková, ktorá vtedy odkryla jedenásť kostrových hrobov z 10. stor. (obr. 78: 1). Výsledky uvedeného terénneho výskumy publikoval vo svojom katalógu staromaďarských pohrebísk *A. Točík* (*1968*, 24-26), v ktorom však nálezy zo záchrannej akcie z roku 1955 absentujú. Podobne nebol publikovaný ani plán preskúmanej časti pohrebiska, ktorý vyhotovila autorka (*Liptáková*, nález. správa č. 2145/64) terénneho výskumu (obr. 78: 9). Pohrebisko zrejme nebolo úplne doskúmané, pretože v roku 1970 zničili buldozérom ďalší hrob, ktorý obsahoval v oblasti hrudníka

zvyšky sklovitej hmoty (*Bialeková*, nález. správa AÚ SAV, č. 5421/71). O náleze dvoch jazdeckých hroboch, o ktorých sa zmieňuje *A. Habovštiak* (*1985*, 269), nemáme žiaľ k dispozícii bližšie informácie.

Opis hrobov a nálezov z roku 1955

Hrob 1/55. Neúplne odkrytý devastovaný hrob v hĺbke 70 cm, orientovaný v smere Z-V; dĺžka hrobovej jamy nezistená; š. 85 cm. Pravdepodobne v oblasti hrude nájdené dva celé (1) a jeden neúplný dvojdielny závesok (2). 1. Dve liate bronzové dvojdielne kovania, horná fixovaná kotúčovitá časť na zadnej strane opatrená dvomi uškami. Dolná časť pozostáva z voľného srdcovitého závesku. Dĺ. 47 mm; priemer hornej časti 15 mm, max. š. závesku 17 mm; v. 30 mm (obr. 78: 7-8). 2. Horná kotúčovitá časť liateho bronzového dvojdielneho kovania o priemere 15 mm, na zadnej strane opatrená dvomi uškami (obr. 78: 2).

Hrob 2/55. Čiastočne zničený hrob orientovaný s smere V-Z. Kosti ležali v hĺbke 50 cm, šírka hrobovej jamy 80 cm, dĺžka nezistená. Pravdepodobne v oblasti pravého ramena tri romboidné nášivky (1) a fragmenty zo závesku náušnice (2). 1. Tri liate bronzové romboidné nášivky s romboidnou priehlbinou v strede so stopami po pozlátení. Na zadnej strane pri vrcholoch dlhšej osi po jednom ušku. V. 25 mm; š. 14 mm (obr. 78: 3-4, 6). 2. Tri liate plné strieborné guľôčky pôvodne usporiadané do radu, ktoré tvorili súčasť zvislého závesku náušnice (obr. 78: 5). 3. Na zadnej strane romboidných nášiviek zvyšky textilu.

Na sledovanej lokalite v priebehu dvoch výskumných etáp sa odkrylo dovedna trinásť hrobov pospolitého ľudu najmä z druhej polovice 10. stor. Počet zničených hrobov v priebehu zemných prác mohol byť obdobný. O náleze dvoch jazdeckých hrobov, o ktorých sa zmieňuje *A. Habovštiak* (*1985*, 269), nie sú k dispozícii iné bližšie informácie. Pohrebisko podľa dostupných informácií zrejme nebolo doskúmané.

Literatúra

Habovštiak 1985 - A. Habovštiak: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava 1985.
Točík 1968 - A. Točík: Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1968.

RETTUNGSGRABUNG IN DVORNÍKY. Dvorníky (Bez. Hlohovec), Gemeinde Poláne, Flur Rabeľ, Gräberfeld, zweite Hälfte des 10. Jh.s, Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra, Nr. 185/55. Die Rettungsgrabung auf dem Gräberfeld aus der zweiten Hälfte des 10. Jh.s wurde in zwei Etappen durchgeführt. Die Ergebnisse der Aktion aus dem Jahr 1955, während der J. Rajček Funde aus zwei Gräbern, bzw. den Plan des untersuchten Gräberfeldteils rettete, waren bis jetzt nicht veröffentlicht (Abb. 78). Auf der untersuchten Fundstelle wurden insgesamt dreizehn Gräber der gewöhnlichen Bevölkerung aus der zweiten Hälfte des 10. Jh.s freigelegt (Točík 1968, 24-26). Die Anzahl der bei den Erdarbeiten zerstörten Gräber konnte gleich gewesen sein. Über die zwei Reitergräber, die A. Habovštiak (1985,269) erwähnt, stehen bis jetzt keine näheren Informationen zur Verfügung. Das Gräberfeld war nach den zugänglichen Informationen wahrscheinlich nicht vollständig untersucht.

NÁLEZY ESOVITÝCH ZÁUŠNÍC V GÁNI

Gabriel Nevizánsky

Gáň, starší názov Brakoňská Gáň (okr. Galanta), bývalé obecné pieskovisko, zber v roku 1962, pohrebisko, esovité záušnice, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Asi 700 m severozápadne od miestneho románskeho kostola, cca 100 m vpravo od cesty Veľká Mača - Gáň, na niekdajšej pieskovej dune s kótou 127,1, v šesťdesiatych rokoch minulého storočia ťažili piesok pre miestnu potrebu (obr. 79: 1). Pri obhliadke pieskoviska, dňa 21. marca 1962 našli na povrchu duny A. Habovštiak a J. Rajček množstvo porozlamovaných ľudských kostí a dve esovité záušnice, resp. pazúrikové úštepy a nevýrazné, pravdepodobne neolitické črepy (*Habovštiak* 1962; 1967).

Opis nálezov

Väčšia bronzová esovitá záušnica s rozmermi 22x27 mm; hrúbka drôtu 4 mm; š. slučky 4 mm (obr. 79: 2).
Menšia bronzová esovitá záušnica s rozmermi 15x19 mm; hrúbka drôtu 3,5 mm; š. slučky 5 mm (obr. 79: 3).

O rozlohe radového pohrebiska a o počte ťažbou zničených hrobov nie sú k dispozícii spoľahlivé informácie. Bronzové šperky, ktoré nepochybne boli súčasťou hrobového inventára možno rámcove datovať do 11. stor.

L i t e r a t ú r a
Habovštiak 1962 - A. Habovštiak. Gáň. Nálezová správa AÚ SAV, č. 738/62.
Habovštiak 1967 - A. Habovštiak. Gáň. Nálezová správa AÚ SAV, č. 3737/67.

S-FÖRMIGE SCHLÄFENRINGE AUS GÁŇ. Gáň, älterer Name Brakoňská Gáň (Bez. Galanta), ehemalige Sandgrube, Begehung im Jahr 1962, Gräberfeld, S-förmige Schläfenringe, Mittelalter. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nr. 47/62. Etwa 700 m westlich der örtlichen romanischen Kirche, etwa 100 m rechts der Straße Veľká Mača - Gáň, auf der ehemaligen Sanddüne mit der Kote 127,1, hat man in den sechziger Jahren des vorigen Jahrhunderts Sand für den örtlichen Bedarf abgebaut (Abb. 79: 1). Bei der Begehung der Sandgrube in dem Jahr 1962 haben A. Habovštiak und J. Rajček auf der Dünenoberfläche viele gebrochene Menschenknochen und zwei S-förmige bronzene Schläfenringe gefunden (Abb. 79: 2, 3). Über die Größe des Reihengräberfelds, wie auch die Anzahl der durch Abbau zerstörten Gräber, stehen keine zuverlässigen Informationen zur Verfügung. Der Bronzeschmuck, der ohne Zweifel Bestandteil eines Grabinventars gewesen ist, kann ungefähr ins 11. Jh. datiert werden.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM VO SVÄTOM JURE

Lucia N o v á k o v á - Drahoslav H u l í n e k - Peter V a l e n t

S v ä t ý J u r (okr. Pezinok), intravilán, B r a t i s l a v s k á u l i c a 1 0, parcela č. 140, 139/4, záchranný výskum, stredovek?, novovek (17. až 18. stor.). Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút, o. z., Bratislava.

Na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Bratislava č. BA/07/76-2/164/Hab uzavrel Slovenský archeologický a historický inštitút - SAHI, o. z. a vlastník pozemku - Maxim, s. r. o. dohodu o vykonaní záchranného archeologického výskumu na predmetných parcelách, kde bude postavený „Dom správcu hotela Maxim". Pozemok sa nachádza v intraviláne obce Svätý Jur, v priestore mestskej pamiatkovej rezervácie, ktorú za ňu vyhlásili v roku 1990. Keďže z územia Svätého Jura je známych niekoľko pozitívnych archeologických zistení, bolo tu možné očakávať archeologické nálezy z obdobia od stredoveku až po novovek.

Z dôvodu realizácie sondážneho archeologického výskumu sa uskutočnila primárna identifikácia náleziska geodetickým zameraním, ktoré pre účely tohto výskumu vyhotovila firma Situm, s r. o. Pri vytyčovaní sond sa využili geodetické plány a zamerania z projektovej dokumentácie pre stavebné povolenie.

Historickú časť obce tvoria vinohradnícke domy nemeckých kolonistov zo 16.-17. stor. Podľa odborného vyjadrenia AÚ SAV v Nitre zn. 11/07/9764 sa v priestore náleziska predpokladala prítomnosť kultúrnych vrstiev a objektov z obdobia stredoveku. Staršie archeologické výskumy v bezprostrednom okolí náleziska nie sú doteraz známe. Záchranný výskum prebiehal na ploche, ktorú neskôr zasiahla stavebná činnosť. Výkopové práce na dvoch sondách pokračovali do max. hĺbky 150 cm pod úrovňou okolitého terénu. Výskum viedla a koordinovala T. Štefanovičová. Spolu s ňou sa ňom odborne podieľali autori tohto príspevku. Účelom záchranného výskumu bolo preskúmať tie časti lokality, ktoré boli bezprostredne ohrozené plánovanou výstavbou - plocha 1. Výskum sa uskutočňoval formou sondážneho odkryvu, pričom sa vytýčili dve sondy. Rozmery oboch sond na ploche 1 boli v plošnej rozlohe 2x7 m.

Sonda 1. Postupne bola odkrytá koruna kamenného múru s rozmermi cca 400x50 cm (sektor 1, 2), ktorý bol súčasťou pôvodnej zástavby rodinného domu. Štruktúru muriva tvoril nasucho kladený lomový kameň. Murivo siahalo do hĺbka cca 40 cm pod úrovňou okolitého terénu. Už 10-15 cm po začistení terénu bola v sektore 1 odkrytá kultúrna vrstva s nálezom novovekej keramiky, ktorú je možné sledovať vo všetkých troch sektoroch sondy (1/1, 1/2, 1/3). Vrstva má klesavú tendenciu: v sektore 2 ju môžeme sledovať do hĺbky 100 cm a v sektore 3 až do hĺbky cca 120 cm. Ide o žiarový horizont, ktorý dokladá prepálená keramika a kúsky tehál, množstvo uhlíkov. V južnej obvodovej stene sondy (sektor 1, 2) sa postupne vyberal objekt č. 1, ktorý predstavovala jama vyliata vápnom. Pochádzajú z nej ojedinelé nálezy novovekej keramiky. Dôležitým priestorom, ktorý poskytol významnejšie archeologické nálezy sa stal sektor 3, kde sa našli takmer celé keramické nádoby (s pokrievkou) a drobné kovové predmety. Priestor bol preskúmaný až po sterilnú vrstvu (dno), ktorú tvorila silne piesočnato- hlinitá pôda s množstvom kamenia, premiešaná so sivými ílovými vrstvami. Skúšobné rezy, ktoré dosvedčovali prítomnosť tejto sterilnej vrstvy, boli realizované vo všetkých troch sektoroch sondy 1 do hĺbky cca 130 cm.

Objektové nálezové situácie v sonde 1. Objekt 1 - zasahuje do južného profilu sondy 1, stal sa viditeľný po začistení 20-30 cm pod úrovňou okolitého terénu. Bol zapustený do tmavohnedej uhlíkovej vrstvy, ktorá sa objavuje v priestore celej sondy 1 v mocnosti cca 20-120 cm. Výplň objektu tvorili dve základné vrstvy: tmavohnedá uhlíková a svetlohnedá piesčitá vrstva, premiešaná s maltovinou. Dno a čiastočne aj bočné steny objektu tvorila maltová krusta s hrúbkou do 1 cm. Predpokladáme, že ide o hospodársku jamu. Inventár tvorili ojedinelé a fragmentárne nálezy novovekej keramiky.

Sonda 2. Už 5-10 cm po začistení terénu bol v sektore 1 viditeľný objekt 1 (odpadová jama s hĺbkou cca 80 cm), vyplnený tmavohnedou uhlíkovou vrstvou. Táto vrstva pokračovala v sektore 2 a 3 v hĺbke cca 50 cm. Objekt a vrstvu čiastočne narušil výkop pre vodovodnú rúru, ktorá sa nachádza pozdĺž celej severnej bočnej steny sondy 2 v hĺbke cca 30 cm pod úrovňou okolitého terénu. Na základe nálezového materiálu (keramika) môžeme datovanie objektu spresniť opäť do obdobia novoveku. Archeologické nálezy zo sondy 2 zo všetkých troch sektorov predstavujú pomerne ojedinelé nálezy novovekej keramiky a drobných kovových predmetov (najčastejšie klince). Kultúrna vrstva, ktorú sme zachytili už v sonde 1, bola v sektore 3 premiešaná so svetlohnedou hlinou s množstvom kamenia. Narušenie tohto priestoru bolo spôsobené aj výkopom pre kanalizačnú rúru, ktorá sa nachádzala v hĺbke cca 60-80 cm pod povrchom. Skúšobné rezy, ktoré dosvedčovali prítomnosť sterilnej vrstvy (dna) boli opäť realizované vo všetkých troch sektoroch sondy 1, do hĺbky cca 130 cm.

Objektové nálezové situácie v sonde 2. Objekt 1 - zasahuje do severného profilu sondy 2. Stal sa viditeľný po začistení už 5-10 cm pod úrovňou okolitého terénu. Bol zapustený do tmavohnedej uhlíkovej vrstvy, ktorá sa objavuje v priestore celej sondy 2 v mocnosti cca 40-60 cm. Výplň objektu tvorila tmavohnedá uhlíková vrstva zeminy. Účel objektu nie je známy, predpokladáme, že je to odpadová jama. Inventár tvorili ojedinelé a fragmentárne nálezy keramiky.

Opis nálezov

1. Okraj nádoby: prehnutý, materiál jemnozrnný, farba sivá.
2. Okraj nádoby: zavinutý, materiál jemnozrnný, farba tehlová.
3. Okraj nádoby: obojstranne zosilnený (ovalený), zdobený dvomi vodorovnými žliabkami.
4. Okraj nádoby: límcovitý plochý, hrana zrezaná vodorovne, zosilnený smerom dovnútra, materiál jemne zrnitý, farba svetlohnedá.
5. Límcovitý profilovaný okraj nádoby: zdobený pásom dvoch horizontálnych žliabkov, materiál hrubozrnný, farba tehlovočervená, hrana okraja zošikmená.
6. Okraj nádoby: prehnutý, hrana oblá, materiál jemne zrnitý, farba svetlosivá až hnedá.
7. Okraj nádoby: preklopený, zvlnený, hrana okraja zaoblená, materiál jemnozrnný, farba sivá.
8. Okraj nádoby: odsadený, zahnutý do vnútra, hrana okraja zošikmená, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená, bez výzdoby.
9. Nádoba s pokrievkou: spodok nálevkovitý, plynule nadväzuje na výduť, vnútorné dno rovné a plynule nasadené, podstava rovná s ostrou hranou, kónické telo, priem. dna: 12 cm, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená. Pokrievka: kuželovitá s dutým gombíkovitým držadlom - stopy po zrezávaní, hrana okraja tiež zrezaná.
10. Okraj nádoby: prehnutý, materiál jemne zrnitý, farba svetlosivá až hnedá.
11. Okraj nádoby: mierne odsadený, zahnutý do vnútra, hrana okraja zaoblená, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená až sivá.
12. Okraj nádoby: hrana okraja zašpicatená, materiál jemnozrnný, redukčne vypálená sivej farby.
13. Okraj nádoby: mierne odsadený, zahnutý do vnútra, harana okraja zaoblená, materiál jemnozrnný, farba tehlovičervená až sivá.
14. Fragment plytkej misy/taniera: okraj zošikmený, podstava rovná so zaoblenou hranou, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená, zvnútra zdobený žltou a svetlohnedou a tmavohnedou glazúrou, z vonkajšej strany hnedo glazovaný.
15. Fragment pokrievky: jednoduchá kupolovitá, okraj zaoblený, materiál jemne zrnitý, farba sivá.
16. Okraj nádoby: hrana okraja zašpicatená, materiál jemnozrnný, redukčne vypálená sivej farby.
17. Fragment tela nádoby: zdobený obdĺžnikovým vodorovným vpichovaním, materiál jemnozrnný, farba tehlová.
18. Ucho nádoby: ploché a zaoblené, priečne prehnuté, zdobený tromi hlbokými ryhami, medzi ktorými sa nachádzajú šikmé vpichy. Materiál jemnozrnný, farba na povrchu oxidačne vypálená tehlová červená, vo vnútri lomu sivá.
19. Fragment z tela nádoby: zdobený zľava preklopenou vlnovkou, materiál jemne zrnitý, farba svetlohnedá.
20. Ucho nádoby: ploché zaoblené, zdobené hlbokými, šikmými zárezmi na vonkajšej strane, farba na povrchu oxidačne vypálená tehlovo červená, vo vnútri lomu sivá.
21. Okraj nádoby: odsadený, zahnutý do vnútra, hrana okraja zaoblená, vnútro zdobené žltohnedou glazúrou, okraj z vonkajšej strany poliaty glazúrou len čiastočne, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená.
22. Okraj nádoby: límcovitý profilovaný, zdobený pásom horizontálnych žliabkov, materiál jemne zrnitý, farba tehlovočervená, hrana okraja zošikmená.

23. Okraj nádoby: odsadený, zdobený pásom horizontálnych žliabkov, materiál hrubozrnný, tehlová farba.
24. Okraj nádoby: límcovitý jemne profilovaný, zdobený pásom horizontálnych žliabkov, materiál jemne zrnitý, farba tehlovočervená, hrana okraja zošikmená.
25. Okraj nádoby: odsadený, zdobený horizontálnym ryhovaním, hrana okraja zošikmená, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená až svetlohnedá.
26. Okraj nádoby: odsadený, zahnutý do vnútra, hrana okraja šikmo zrezaná - zdobená dvojicou vodorovných žliabkov, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená až sivá.
27. Nádoba: spodok nálevkovitý, plynule nadväzuje na výduť, vnútorné dno rovné a plynule nasadené, podstava rovná s ostrou hranou, kónické telo, priem. dna: 9,5 cm, materiál jemnozrnný, farba tehlovočervená.

Charakteristické znaky nájdenej kuchynskej a stolovej keramiky v sonde 1 a 2 sú:

- panvice na nôžkach rôznej veľkosti a s väčšou variabilitou tvarov.
- nárast plochých tvarov a plytkých nádob: zvýšený podiel mís a tanierov, ktoré boli v predchádzajúcom období stredoveku zriedkavé, ploché pokrývky (*Hoššo 2004*, 569-580).
- približne porovnateľná zrnitosť stolovej a kuchynskej keramiky.
- chudé, menej plastické hliny.
- drsné dno a dno so stopami po zrezávaní z disku hrnčiarskeho kruhu.
- rytá výzdoba a pretláčanie okrajov sa objavuje výnimočne. Ide o prežívanie stredovekej tradície (*Hoššo 1983*, 215-231).
- glazovanie: podiel glazovanej keramiky je menší ako neglazovaného hrnčiarskeho riadu. Bežné glazovanie - gliedenie nádob z vnútornej strany s dominantným oxidačným vypaľovaním. Farba glazúry: monochrómna: hnedá, hnedožltá, tmavohnedá, polychrómna: hnedá, biela, zelená.
- monochrómne glazovanie kachlíc (zelená farba).

Najstaršie stratifikované nálezy z archeologického výskumu predstavuje horizont 17.-18. stor., ktorý je zastúpený v rôznych polohách sondy 1 a 2. Predovšetkým ide o nájdený súbor novovekej kuchynskej a stolovej keramiky. Vzhľadom na výskyt glazovanej keramiky môžeme za maximálnu možnú spodnú hranicu pokladať 16. stor., ktoré sa tradične chápe ako hraničné obdobie medzi stredovekým a novovekým hrnčiarstvom (*Hulínek 1999*, 141-160). Počas výskumu neboli zistené žiadne unikátne architektonické situácie. Domnievame sa, že výskum zasiahol časť novovekého sídliskového komplexu, avšak žiaden z nájdených objektov v sonde 1 a v sonde 2 túto domnienku jednoznačne nepotvrdzuje. Znaky sídliskového objektu čiastočne obsahoval objekt 1 v sonde 1, ktorý podľa nálezovej situácie sa dá interpretovať ako vápenná jama. Skúmaná plocha sa nachádza na území Mestskej pamiatkovej rezervácie Svätý Jur. Počas výskumu neboli zistené žiadne unikátne architektonické situácie. Vzhľadom na to, že na lokalite v mieste výkopových prác boli nálezové situácie preskúmané a všetky objekty vybraté, nie je potrebné lokalitu pamiatkovo prezentovať.

L i t e r a t ú r a

Hoššo 1983 - J. Hoššo: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. Arch. Hist. 8, 1983, 215-231.
Hoššo 2004 - J. Hoššo: Hranica medzi stredovekom a novovekom vo svetle archeologických nálezov keramiky. Arch. Hist. 29, 2004, 569-580.
Hulínek 1999 - D. Hulínek: Keramika. In: Gotické umenie z Bratislavských zbierok (katalóg výstavy). Bratislava 1999, 141-160.

RETTUNGSGRABUNG IN SVÄTÝ JUR. Svätý Jur (Bez. Pezinok), Gemeindegebiet, Bratislavská Straße 10, Parzellennummer 140, 139/4, Rettungsgrabung, Mittelalter?, Neuzeit (17. bis 18. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Slowakisches archäologisches und historisches Institut, Bratislava.
Die ältesten stratifizierten Funde der archäologischen Grabung gehören in die Stufe des 17.-18. Jh.s, die auch in den Grabungsflächen 1 und 2 vertreten ist. Es geht vor allem um einen Komplex der neuzeitlichen Küchen- und Tischkeramik. Angesichts des Vorkommens von glasierter Keramik können wir für die maximale untere Grenze das 16. Jh. halten, das gewöhnlich als die Grenzzeit zwischen der mittelalterlichen und neuzeitlichen Töpferei verstanden wird (*Hulínek 1999*, 141-160). Während der Grabung wurden keine einzigartigen architektonischen Situationen festgestellt. Wir sind der Meinung, dass die Grabung einen Teil vom Siedlungskomplex erfasste, kein der gefundenen Objekte aus den Grabungsflächen 1 und 2 bestätigt diese Hypothese aber eindeutig. Merkmale eines Siedlungsobjekts hatte teilweise das Objekt 1 in der Grabungsfläche 1, das der Fundsituation nach als eine Kalkgrube interpretiert werden kann. Die Grabungsfläche befindet sich im Denkmalschutzgebiet Svätý Jur. Während der Grabung wurden keine einzigartigen architektonischen Situationen festges-

tellt. Alle Fundsituationen wurden untersucht und alle Objekte ausgehoben, und deshalb ist es nicht nötig die Fundstelle zu präsentieren.

TRIDSIATAPRVÁ ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav Olexa

N i ž n á M y š ľ a (okr. Košice okolie), poloha V á r h e g y I I, staršia a stredná doba bronzová, otomansko-füzesabonský kultúrny komplex, pohrebisko a opevnená osada II, dlhodobý systematický výskum, uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS Košice.

S personálnou a finančnou podporou n. o. COLLEGIUM MYSSLE - Klubu priateľov archeologického výskumu v Nižnej Myšli - uskutočnil Archeologický ústav SAV v poradí ďalšiu, už 31. etapu systematického výskumu na ploche pohrebiska a opevnenej osady II. Práce sa sústredili v severovýchodnej časti lokality v priestore pri fortifikácii patriacej sídlisku z počiatkov strednej doby bronzovej. Spodné časti hlineného valu s pôvodne asi drevenou komorovou konštrukciou, spolu s pravdepodobným torzom vstupnej brány, boli preskúmané v predchádzajúcich sezónach. Pri rozsiahlych stavebných aktivitách súvisiacich s výstavbou areálu mladšej osady v stupni BB1 došlo k porušeniu viacerých starších kostrových hrobov, ktoré sú početnými milodarmi datované do predchádzajúceho, mladšieho klasického horizontu otomansko-füzesabonského kultúrneho komplexu (stupeň BA3). S predmetným pohrebiskom súvisí osídlenie staršej, menšej opevnenej osady I, situovanej v juhozápadnej časti lokality.

Tohtoročné výskumné práce sa zrealizovali v dvoch nových sondách (č. 46 a 47) situovaných pri mladšom opevnení. V horných vrstvách sa zachytila výrazná kultúrna vrstva z najmladšieho osídlenia lokality so zvyškami rozoraných obydlí a torzami vykurovacích telies. Z ohnísk sa odkryli už len zvyšky estrichov. V blízkosti príbytkov boli situované zahĺbené hospodárske objekty. V tejto sezóne sa preskúmalo osem jám, čo boli pôvodne exploatačnými na spraš, a potom poslúžili ako zásobnicové objekty. V závere svojho využitia boli všetky jamy použité na skládku sídliskového odpadu. V ich zásypoch sa popri početných zvieracích kostiach našlo veľa zlomkov keramiky, časť nádob sa dá zrekonštruovať.

Pred valom opevnenej osady II bola vyhĺbená rozmerná priekopa. Počas tohtoročného výskumu sme začali s odkryvom jej časti pred predpokladaným vstupom - bránou do sídliska. Priekopa mala šikmý vnútorný svah siahajúci v spraši až do hĺbky 4 m a jej šírka bola 22 m. Nakoľko aj priekopa bola v stupni BB1 využívaná na skládku domového odpadu našli sme na jej svahu a dne zlomky nádob, zvieracie kosti a kamene zo zosunutého valu.

Zo staršieho pohrebiska sa v tejto výskumnej sezóne preskúmal iba jeden hrob (č. 784), a ten mal len keramické milodary. V mladšej sídliskovej vrstve sa našli v sekundárnych polohách torzá ľudských kostí a nádob, čo môžu pochádzať z dávno poškodených hrobov. Výskum potvrdil pokračovanie pohrebiska východným smerom. Ani v tomto roku sa nepodarilo lokalizovať korešpondujúce pohrebisko s mladšou opevnenou osadou II.

EINUNDDREISSIGSTE GRABUNGSETAPPE IN MYŠĽA. Nižná Myšľa (Bez. Košice-Umgebung), Flur Várhegy II, ältere und mittlere Bronzezeit, Otomani-füzesabon Kulturkomplex, Gräberfeld und befestigte Siedlung II, langzeitige systematische Grabung, Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice und Außendepositar in Nižná Myšľa. In den Sommer- und Herbstmonaten führte das Archäologische Institut SAW in Zusammenarbeit mit COLLEGIUM MYSSLE eine weitere Etappe der systematischen Grabung in Nižná Myšľa bei Košice durch. Die Fundstelle gehört zum Otomani-füzesabon Kulturkomplex und ist schon mehrere Jahre eine der bedeutendsten in der Slowakei. Die Fundstelle mit den Ausmaßen von etwa 10 ha war am Anfang der Bronzezeit besiedelt und das fast 300 Jahre. Die Anlage besteht aus einer älteren, kleineren befestigten Siedlung I und gleichzeitigem Gräberfeld - datiert in ältere Bronzezeit. Am Anfang der mittleren Bronzezeit war die ganze ältere Ansiedlung mit einer neuen, jüngeren und größeren - befestigten Siedlung II - überdeckt. Von dem älteren Gräberfeld hat man bis heute 784 Gräber untersucht, eine Nekropole der jüngeren Niederlassung ist es noch nicht gelungen zu lokalisieren. Während der diesjährigen Grabungssaison haben wir in dem nordöstlichen Teil der Fundstelle gearbeitet, wo sich in Superpositionen Gräber aus dem älteren Gräberfeld und jüngere Siedlungsobjekte der Niederlassung II befinden. Wir untersuchten auch ein Skelettgrab. Es wurde belegt, dass mehrere Gräber schon längst bei dem Bau der jüngeren Siedlung zerstört waren. Wir untersuchten auch Reste von Häusern, eingelassene

Wirtschaftsgruben, in den sich zahlreicher Hausabfall befand, und Teile einer Befestigung, die vom Wall und tiefen Graben bestand. Die Grabung wird im Zusammenhang mit dem geplanten Bau des archäologischen Freilichtmuseums MYSSLE, das direkt auf dieser bedeutenden Fundstelle in der Zukunft entstehen sollte, fortgesetzt.

VÝSKUM REFORMOVANÉHO KOSTOLA V ČEČEJOVCIACH

Ladislav O l exa - Peter T a j k o v

Č e č e j o v c e (okr. Košice okolie), intravilán, reformovaný kostol, pamiatkový výskum, nálezy hrobu, drobných predmetov, 13.-18. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS Košice.

V mesiacoch júl - november 2007 sa uskutočnil pamiatkový archeologický výskum Reformovaného kostola v Čečejovicach. Výskum mal dve etapy, ktoré boli zamerané na objasnenie starších podlahových úprav interiéru kostola (v presbytériu v prvej a v lodi v druhej etape), odkrytie jeho prípadných starších stavebných fáz a otázky pochovávania v objekte. Predchádzalo mu odstránenie staršej drevenej podlahy kostola napadnutej drevomorkou.

Po odstránení drevenej podlahy sme celú plochu presbytéria začistili a zistili sme jedinú staršiu súvislú podlahovú úpravu v podobe ubitej spraše, ktorá pochádza pravdepodobne z čias interiérových úprav v 18. stor. V tejto dlážke bola zreteľná priehlbina pri vstupe na barokovú kazateľnicu. Objavili sme tam aj fragmenty tehlových dlaždíc pochádzajúcich s najväčšou pravdepodobnosťou ešte z predošlej - stredovekej podlahovej úpravy (rozmery dlaždíc: 10 cmx?x3,7 cm). V sonde vedenej stredom presbytéria v smere V-Z (s rozmermi 5x1 m) sme hneď po odstránení lôžkovej vrstvy barokovej dlážky, v hĺbke 43 cm objavili v strednej časti sondy zvyšky dvoch drevených trámov s rozmermi cca 60x10 cm, položených v smere S-J a vzdialených od seba 85 cm. Identifikovali sme ich ako drevený podstavec lavice, resp. oltára. Vo východnej časti sondy sme preskúmali základové murivo východného uzáveru presbytéria, ktoré pozostávalo z menších lomových kameňov spájaných maltou. Už od hĺbky 70 cm bolo založené do sterilnej ílovitej spraše. Základová špára sa nachádzala v hĺbke 138 cm od pôvodnej podlahy kostola. V presbytériu sme objavili orientovaný hrob dospelého muža. Rozmery hrobovej jamy boli 2,8x1,1 m. Značne strávená kostra ležala v hĺbke 2,4 m. Na kostre (v hrudnej časti) sme našli medené pukličky so zvyškami rakvy, ktoré tvorili jej ozdobu. Na nohách boli zvyšky kože pochádzajúcej z vysokých čižiem a na hrudi mosadzné gombíky z dolománu. Hrob datujeme do druhej polovice 17. stor.

V druhej etape výskumu sme sledovali práce spojené s odstraňovaním drevomorkou napadnutej podlahy v lodi kostola. I tu sme narazili, podobne ako v presbytériu, na vrstvu ubitej spraše - pravdepodobne podlahovej úpravy z 18. stor. Tu však bola táto vrstva silno (do červena) prepálená a súvisí pravdepodobne s požiarom, ktorý zničil stredoveké fresky v lodi kostola. Aj po odstránení betónu spod modernej tribúny, sme objavili pomerne hrubú vrstvu popola. Obe tieto vrstvy boli neskôr zasypané vrstvou navozenej hliny, na ktorú neskôr položili drevenú palubovku. Preskúmali sme aj sondu pri zamurovanom južnom vstupe do kostola. I tu sme mohli sledovať úroveň predošlej, asi barokovej podlahy. Nižšie, v úrovni prahu stredovekého vstupu, boli objavené in situ ďalšie zvyšky tehlových dlaždíc rovnakých rozmerov, ako v presbytériu. V rámci tohto vstupu sa ale nezachoval prah v podobe kamenného článku, a ani zvyšky iných ostení. Základová cezúra lode sa nachádza v sterilnej ílovitej spraši.

Pamiatkový archeologický výskum nepreukázal existenciu jeho staršej či mladšej stavebnej fázy, ani zvyšky staršej stavby. Samotný kostol s pravouhlým presbytériom a sakristiou na severnej strane je datovaný do záveru 13. stor.

GRABUNG DER REFORMIERTEN KIRCHE IN ČEČEJOVCE. Čečejovce (Bez. Košice - Umgebung), Gemeindegebiet, reformierte Kirche, Denkmalgrabung, Grab, Kleigegenstände, 13.-18. Jh. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice. Grabung in der Kirche aus dem Ende des 13. Jahrhunderts konzentrierte sich auf die Beleuchtung der älteren Bodenzurichtungen im Innenbereich und die Bestattungen im Objekt. Die Grabung bestätigte keine ältere Bauphase oder Baureste. Die untersuchten Fundamente bestanden aus kleineren mit Mörtel zusammengefügten Bruchsteinen, eingesetzten im sterilen Löß. Gefundenen wurde historische Schicht mit stark durchgebranntem barockzeitlichem Lehmboden und Fragmente von wahrscheinlich mittelalterlichem Ziegelboden. Entdeckt wurde auch ein Männergrab mit Kleidungsresten - Stiefeln und Messingknöpfen aus einem Doloman, datiert in zweite Hälfte des 17. Jahrhunderts.

BRONZOVÁ SPONA Z DOBY RÍMSKEJ Z KOČÍNA - LANČÁRA

Ondrej Ožďáni

Kočín-Lančár, časť Lančár (okr. Piešťany), poloha Lančárska zvonica, staršia doba rímska, nález ojedinelý, spona bronzová. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

V roku 2007 sa autorovi príspevku podarilo získať na zdokumentovanie bronzovú sponu, ktorá sa našla v obci Kočín - Lančár, v časti Lančár na juhozápadnom svahu výšiny s kótou 282 m n. m. nad obcou, na ktorej sa nachádza r. k. kostol sv. Michala Archanjela (obr. 80: 1). Podľa údajov sprostredkovateľa nálezu na spracovanie, predmet sa našiel detektorom kovov.

Opis nálezu

Bronzová spona s dvoma profilovanými uzlíkmi na rovnom lučíku (Doppelkopffibel) a rámcovým zachycovačom, s trojuholníkovo rozšírenou hlavicou, pôvodne vinutie s ôsmimi závitmi a hornou tetivou (dva závity sú odlomené), uchytenou na hlavicu obdĺžnikovým háčikom. Nôžka je ukončená gombíkovitým výčnelkom, zachycovač je prelamovaný tromi oválnymi, neuzavretými otvormi. Ihla je odlomená. Rozmery: dĺ. 7,34 cm, š. hlavice 1,7 cm, hmotnosť 15,425 gr (obr. 80: 2).

Uvádzaná spona patrí podľa *O. Almgrena* (*1923*, 109) k noricko-panónskej sérii spôn typu 236, podľa *J. Garbscha* (*1965*, 28, Abb. 3), ktorý ich detailnejšie rozdelil do viacerých variantov, predstavuje typ A 236 b. Z územia Slovenska k tomuto typu spôn patrí zatiaľ len spona pochádzajúca z Devína (Eisner 1933, 218, tab. LXX: 6), ktorú M. *Lamiová-Schmiedlová* (*1961*, 15, 36, tab. IV: 4) uvádza v skupine silno profilovaných spôn a datuje ju rámcove do 1. až 2. stor. Tento typ spony sa vyvinul z neskorolaténskych foriem niekedy na prelome letopočtov v provinciálnych oblastiach Norica a Panónie. Kým staršie exempláre majú zachycovač schodkovite, resp. stupňovite prelamovaný, mladšie varianty ho majú prelamovaný prostredníctvom okrúhlych otvorov (*Lamiová-Schmiedlová 1961*, 15; *Peškař 1972*, 75). V slobodnej Germánii sa tento typ spôn pomerne často vyskytuje na území Čiech. V zadunajskom barbariku v dnešnom Rakúsku, na Morave a na Slovensku sú pomerne vzácne (*Peškař 1972*, 76).

Hoci *J. Garbsch* (*1965*, 78, Abb. 41) spony typu A 236 b datuje súhrnne do prvej polovice 1. stor., domnievam sa, že v prípade spony z Lančára sa treba skôr prikloniť k datovaniu podľa M. Lamiovej-Schmiedlovej, i vzhľadom na charakter prelamovaných otvorov na zachycovači, a zaradiť ju na koniec 1., resp. na začiatok 2. stor.

Nález rímskej spony v Lančári na svahu kostolnej výšiny sa zdá byť pomerne prekvapujúci, najmä v súvislosti s absenciou akýchkoľvek bližších nálezových okolností a skutočnosti, že zatiaľ priamo z katastra obce Kočín-Lančár nepoznám žiadne lokality alebo predmety z doby rímskej. Údaj o mieste získania predmetu nálezcom je však podľa vyjadrenia sprostredkovateľa absolútne hodnoverný.

V najbližšom okolí obce sa osídlenie z doby rímskej zistilo v katastri obce Dolný Lopašov (okr. Piešťany), na ľavej terase potoka Lopašová, ktorá sa nachádza od Lančára cca 2 km smerom na juhozápad (*Bátora 1985*, 43). *M. Klčo* (*1994*, 8) uvádza z Dolného Lopašova ďalšie sídlisko z doby rímskej z polohy Ohrada, ktoré datuje do 2.-4. stor. a z neznámej polohy nález hlinenej lampy s neúplne čitateľným kolkom na dne. Záverom sa teda môže konštatovať, že informáciu o náleze bronzovej spony v obci Lančár treba považovať za celkom pravdepodobnú, resp. pravdivú.

Literatúra

Almgren 1923 - O. Almgren: Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berück- sichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen. Mannus-Bibl. 32, 2. Auflage. Leipzig 1923.

Bátora 1985 - J. Bátora: Prieskum zameraný na zistenie sídlisk na začiatku doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1984, 1985, 42-45.

Eisner 1933 - J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.

Garbsch 1965 - J. Garbsch: Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 11. Veröffentlichungen der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätrömischen Raetien der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Bd. 5. München 1965.

Klčo 1994 - M. Klčo: Dolný Lopašov 1394-1994. Nitra 1994.

Lamiová-Schmiedlová 1961 - M. Lamiová-Schmiedlová: Spony z doby rímskej na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 5, 1961.

Peškař 1972 - I. Peškař: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha 1972.

RÖMERZEITLICHE BRONZEFIBEL AUS KOČÍN - LANČÁR. Kočín - Lančár, Teil Lančár (Bez. Piešťany), Flur Lančárska zvonica, ältere Römerzeit, Einzelfund, Bronzefibel. Aufbewahrung des Fundes: Privatsammlung. Im Jahr 2007 wurde für die Dokumentierung eine Bronzefibel gewonnen. Sie wurde mit einem Metalldetektor in der Gemeinde Kočín - Lančár (Bez. Piešťany), im Teil Lančár, auf dem südwestlichen Abhang einer Anhöhe mit Kote 282 m ü. M. über der Gemeinde, auf der sich die St. Michaelskirche befindet (Abb. 80: 1), gefunden. Fundbeschreibung: Bronzefibel mit zwei profilierten Köpfen auf einem geraden Bogen (Doppelkopffibel) und rahmenförmigen Nadelhalter, mit dreieckigem erweitertem Kopf, ursprüngliche Windung mit acht Gewinden und oberen Sehne (zwei Spiralen sind abgebrochen), die zum Kopf durch einen Haken befestigt wurde. Der Fuss ist mit einem knopfartigen Aufsatz beendet, der Nadelhalter trägt drei ovale, nicht abgeschlossene Öffnungen. Die Nadel ist abgebrochen. Ausmaßen: Länge 7,34 cm, Kopfbreite 1,7 cm, Gewicht 15,425 g (Abb. 80: 2). Die Fibel gehört nach O. Almgren (1923, 109) zur norisch-pannonischer Fibelserie, Typ 236 nach J. Garbsch (1965, 28, Abb. 3) stellt sie den Typ A 236 b dar. Aus dem Gebiet der Slowakei gehört zu diesem Fibeltyp bisher nur eine Fibel aus Devín (Eisner 1933, 218, tab. LXX: 6), die M. Lamiová-Schmiedlová (1961, 15) in der gruppe der stark profilierten Fibeln anführt und ungefähr in das 1. bis 2. Jh. datiert. Obwohl J. Garbsch (1965, 78, Abb. 41) den Fibeltyp A 236 b in die 1. Hälfte des 1. Jh.s datiert, scheint es zu sein, dass die Fibel aus Lančár, auch angesichts des Charakters der durchbrochene Öffnungen auf dem Nadelhalter, ins Endes des 1., bzw. Anfang des 2. Jh.s eingegliedert werden sollte.

VÝSKUM MESTSKÉHO OPEVNENIA V KRUPINE

Lukáš R o g a n s k ý

K r u p i n a (okr. Krupina), intravilán, K u z m á n y h o u l i c a 2 6 3 0, záchranný výskum, mestské opevnenie, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum A. Sládkoviča, Krupina.

KPÚ v Banskej Bystrici a AÚ SAV v Nitre podmienili realizáciu stavebnej činnosti v areáli asanovaného rodinného domu na parcele č. 125/3 v intraviláne Krupiny zabezpečením predstihového archeologického výskumu, ktorý na prelome mesiacov máj a jún roku 2006 uskutočnila Terra Antiqua, s.r.o. (*Hanuliak/Roganský 2006*). Samotný výskum prebiehal v interiéri dvojizbového domu, ktorý bol v rámci spojitej zástavby pristavaný k vnútornej stene hradobnej fortifikácie z polovice 16. stor. (1551-1564). Predmetná poloha sa nachádza pri východnej línii mestského opevnenia so vzdialenosťou cca 10 m od Krupinice (smerom na západ), cca 80 m od najbližšieho, severovýchodného bastiónu - Tupej bašty (smerom na juh) a cca 140 m od historického jadra mesta s neskororománskou bazilikou, klasicistickým kostolom či neskorobarokovým trojičným stĺpom (smerom na severovýchod).

Za účelom zdokumentovať metrické a morfologické dispozície fortifikačnej architektúry pod súčasnou niveletou a terénnu situáciu v jej bezprostrednej blízkosti, prípadne doložiť staršie stavebné aktivity, boli na uvedenej parcele vytýčené dve zisťovacie sondy. Prvou (sonda 1/06), vedenou pozdĺž základu priečky asanovaného domu, t. j. kolmo na múr opevnenia, bola potvrdená sekundárna dostavba priečky k neskorostredovekej hradbe a zachytená cezúra posledného riadku základového muriva priečky, pod ktorou boli identifikované ďalšie dva paralelné múry rovnakého prierezu (50 cm) a materiálu (lomový kameň spájaný hnedým ílom), priečne pretínajúce sondu. Evidentne ich možno považovať za torzo staršej stavby s tehlovým komínom, ktorého zvyšok bol odkrytý pri jednom z múrov. Na uzáver prvej sondy nadviazala v pravom uhle sonda 2/06, sledujúca už vlastný priebeh opevnenia. Základovú škáru hradby dosiahla až na úrovni skalného podložia v hĺbke 250 cm, nad ktorým sa nachádzala sterilná vrstva okruhliakov a riečnych sedimentov (mocná 70 cm), indikujúca meandrovanie neďalekej Krupinice. Murivo opevnenia bolo už od päty základu pomerne homogénne (vápenaté pojivo s pieskom), pričom základový pás (vysoký 110 cm) presahoval v mieste odkrytia svojou hrúbkou nadzemnú časť (širokú 80 cm) o 10 cm. Rozšírenie základu aj na exteriérovej strane opevnenia nebolo možné overiť, keďže tento priestor nebol výskumu sprístupnený.

Hnuteľné nálezy boli z hľadiska vertikálnej stratigrafie početne zastúpené predovšetkým vo vrstvách z hĺbky 60-180 cm, obsahujúcich rôznorodú novovekú keramiku a kachlice, ale i archeozoologický materiál a zlomky mazanice. Neskororenesančnú keramickú produkciu reprezentuje džbán na bočný ohrev (obr. 83: 12) alebo fragmenty rímsových a komorových kachlíc, zdobených na čelnej reliéfnej ploche, prekrytej zelenou glazúrou, vegetabilnými motívmi (obr. 83: 1-3). Okrem početného črepového materiálu s hladkým, engobovaným alebo glazovaným povrchom (obr. 83: 4-6, 9-11), možno do horizontu

17.-19. stor. zaradiť aj železný nožík s rukoväťou obloženou parohovinou (obr. 83: 7) a hlinenú fajku tehlovočervenej farby s rytou geometrickou výzdobou (obr. 83: 8).

L i t e r a t ú r a

Hanuliak/Roganský 2006 - V. Hanuliak/L. Roganský: Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu na Kuzmányho ulici č. 2630 v Krupine (okr. Krupina). Nepublikovaná nálezová správa č. 6/2006-AV-22/06.

THE EXCAVATION OF TOWN FORTIFICATION IN KRUPINA. Krupina (Krupina district), location of Kuzmányho St. No. 2630, rescue excavation, town fortification, late Middle Ages, modern period. Deposition of finds: Museum of A. Sládkovič, Krupina. The archaeological excavation was realized at the turn of May and June in the year 2006 by way of two sondes (1/06 and 2/06) in interior of the house that had been proposed for demolition. By this research was documented a relation of the house foundations to the wall of adjacent fortification built around town in half of the 16th century (1551-1564), were recorded the metrical proportions and material features of fortification (above all in its underground part) and was detected the older architecture formed from quarrystone and clay. It´s possible to suppose the meandering of river Krupinica on the basis of vertical stratigraphy which can be also used for more exact dating of numerous finds (pottery, stove tiles, knife, pipe, etc.) from the 16th-19th century.

SLEDOVANIE VÝKOPOVÝCH PRÁC V HOSTIŠOVCIACH

Peter R o t h

H o s t i š o v c e (okr. Rimavská Sobota), intravilán, novovek, sídlisko, sledovanie zemných prác. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Sledovali sme výkopové práce na rozšírení kapacity vodovodu. Počas prác, ktoré sa vykonávali ručne sme nezistili žiadne porušenie archeologických objektov, ani v profile ryhy sa nečrtali porušené objekty. Ojedinelý nález črepu môže pochádzať z náhodne rozbitého hrnca alebo džbánu zberačmi lesných plodov, alebo lesných robotníkov.

VERFOLGUNG DES AUSHUBARBEITEN IN HOSTIŠOVCE. Hostišovce (Bez. Rimavská Sobota), Gemeindegebiet, Neuzeit, Siedlung, Verfolgung der Erdarbeiten. Aufbewahrung der Funde: Podtatranské múzeum (Untertatra-Museum), Poprad. Während der Aushubarbeiten bei der Erweiterung der Wasserleitung haben wir keine Beschädigung von archäologischen Objekten festgestellt.

VÝSKUMY A SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁC V KEŽMARKU

Peter R o t h

1. K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), intravilán, výstavba dvorného traktu a oprava domu, stredovek až novovek, sídlisko, murovaná architektúra, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Vzhľadom na pripravovanú prestavbu domu, bolo potrebné urobiť zisťovací, resp. overovací výskum na dvore domu, pretože na starých katastrálnych mapách tam bola zakreslená budova, ktorá v súčasnosti už nestála. Vykopali sme tri sondy tak, že dvomi z nich sme zachytili nárožia stavby a treťou sme overili predpokladaný priebeh múru medzi nimi. Zo získaného materiálu je zrejmé, že išlo o novovekú prístavbu, ktorej vznik sa nám nepodarilo bezpečne datovať. Vzhľadom na to, že sme našli ešte umelohmotnú rúrku, ktorá mohla pochádzať zo zaniknutého vodovodu, a ktorá bola nad zisteným murivom tesne pod povrchom, môžeme sa domnievať, že v týchto priestoroch stála stavba ešte v nedávnej minulosti.

2. K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), intravilán, U l i c a D r. A l e x a n d r a 2 2, stredovek až novovek, sídlisko, murovaná architektúra, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Vzhľadom na pripravovanú prestavbu domu, bolo potrebné urobiť zisťovací, resp. overovací výskum na dvore, kde sa mala realizovať prístavba. V preskúmaných sondách sme zachytili iba priebeh

muriva, ktoré zabiehalo pod prístavbu dnešného hotela Grand. Vychádzajúc z jeho situovania a zo skutočnosti, že evidentne tvoril pokračovanie časti ešte stojaceho muriva, sa môžeme domnievať, že tvoril ohradu pozemku domu č. 22 na Ul. Dr. Alexandra.

3. K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), intravilán, P r i e k o p a 1 4 7 4, stredovek až novovek, sídlisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Výkopové práce prebiehali v pomerne mocnej vrstve navážky, ktorá vznikla pomerne neskoro, pretože na niektorých miestach sme pri dne ryhy našli zvyšky igelitov. Miestami bolo dobre viditeľné zvrstvenie planírky dvora. K pozoruhodným nálezom radíme nález oblých kameňov, ktoré zrejme pochádzali pôvodne z dlažby cesty, tzv. mačacie hlavy a tiež časť ostenia, pravdepodobne okna, ktoré boli zrejme použité sekundárne ako stavebný materiál.

GRABUNGEN UND VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN IN KEŽMAROK. 1. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Aufbau des Hoftrakts und Reparation des Hauses. Archäologische Grabung hat einen Bau überprüft, der auf den Katasterkarten vorkommt, heutzutage steht er schon aber nicht. Aufgrund des gewonnenen Materials kann er in die Neuzeit datiert werden. 2. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Dr. Alexander Straße 22. In den untersuchten Grabungsflächen wurde nur eine Mauer, die bis unter den Zubau des heutigen Grand-Hotels verlief, erfasst. Aufgrund ihrer Situierung und der Tatsache, dass sie eine Fortsetzung des noch stehenden Mauerteils ist, können wir vermuten, dass sie eine Umzäunung des Grundstücks vom Haus Nr. 22 auf der Dr. Alexander Straße 3 war. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Graben 1474. Bei der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt.

SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁC V OKRESE POPRAD

Peter R o t h

1. P o p r a d, časť M a t e j o v c e (okr. Poprad), intravilán, U l i c a s v. M a t e j a, sledovanie zemných prác. Bez nálezov. Kontrolovali sme výkopové práce na stavbe rodinného domu na Ulici sv. Mateja, ktorý sa nachádza v radovej zástavbe. Obhliadka a sledovanie stavebných prác sme vykonávali v roku 2005 (výskumná dokumentácia Podtatranského múzea č. 4/2005), kedy sme skontrolovali základové ryhy a výkopy pre prvých sedem domov, ktoré sa stavali na novo vznikajúcej Ulici sv. Mateja. Počas obhliadky sme zistili, že pod vrstvou ornice sa nachádza už iba svetložltá hlina podložia, v ktorej sme nezistili žiadne porušenie archeologických objektov.

2. P o p r a d (okr. Poprad), intravilán, stavba Big Boxu, nedatované, sídlisko, sledovanie zemných prác. Bez nálezov. Stavenisko ležalo na pomerne nízkej terase rieky Poprad, vlastne tesne nad jeho korytom, preto neboli predpoklady na zistenie staršieho, hlavne pravekého osídlenia tohto územia. Keďže stavebné práce zasahovali do podložia iba minimálne, pretože po odstránení ornice, bola na plochu ešte navezená vrstva zeminy, ktorá bola zhutnená, a až do nej sa hĺbili základové pätky, nezistili sme žiadne porušenie archeologických objektov.

3. P o p r a d (okr. Poprad), intravilán, Skala - Business centrum, nedatované, sídlisko, sledovanie zemných prác. Bez nálezov. Podobne ako v predchádzajúcom prípade stavenisko ležalo na pomerne nízkej terase rieky Poprad, kde bol malý predpoklad existencie starších objektov. Vzhľadom na to, že z lokality bolo odvážané pomerne veľké množstvo zeminy na celej ploche staveniska, sledovali sme z väčšej časti iba profily výkopov. Počas výkopových prác sme nezistili žiadne porušenie archeologických objektov. Nachádzali sa tu zvyšky z píly, ktorá tu kedysi bola a potom vrstvy riečnych štrkov, čo sťažovalo možnosť zachytenia prípadných nálezov.

4. P o p r a d (okr. Poprad), intravilán obce, Centrum obchodu a služieb, nedatované, sídlisko, sledovanie zemných prác. Bez nálezov. Lokalita ležala tej istej terase rieky Poprad, ako predchádzajúce, preto neboli predpoklady na zistenie staršieho, hlavne pravekého osídlenia tohto územia. Keďže stavebné práce zasahovali do podložia iba minimálne, pretože po odstránení ornice, bola na plochu ešte navezená vrstva zeminy, ktorá bola zhutnená a až do nej sa hĺbili základové pätky, nezistili sme žiadne porušenie archeologických objektov.

5. S p i š s k á T e p l i c a (okr. Poprad), intravilán, sídlisko, sledovanie zemných prác. Bez nálezov. Väčšia časť výkopových prác, podobne ako v roku 2005, sa konala v navážke, ktorá vznikla bezprostredne pred začatím prác. Po odstránení ornice, bola na plochu navozená zemina a do tej sa zapúšťali

základové ryhy. Vo vykopaných ryhách sme zistili, že časť lokality bola podmáčaná, čo by vylučovalo existenciu zahĺbených objektov.

VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN IM BEZIRK POPRAD. 1. Poprad, Teil Matejovce (Bez. Poprad). Wir haben die Aushubarbeiten bei dem Bau des Einfamilienhauses auf der Straße sv. Mateja verfolgt. Es wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 2. Poprad (Bez. Poprad). Bau von Big Box. Währen der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 3. Poprad (Bez. Poprad), Skala - Business centrum. Währen der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 4. Poprad (Bez. Poprad), Einkaufszentrum. Währen der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 5. Spišská Teplica (Bez. Poprad), Aufbau von 44 Familienhäusern. Währen der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt.

VÝSKUMY A SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁC V OKRESE STARÁ ĽUBOVŇA

Peter R o t h

1. H n i e z d n e (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, rozšírenie liehovaru, novovek, sídlisko, záchranný výskum. Bez nálezov. Archeologický výskum pozostával z dvoch častí: predstihového, sondážneho výskumu a následne zo sledovania výkopov pre stavebné účely. Celkove boli vyhĺbené tri sondy, ktoré pokryli tú časť stavebnej plochy, ktorá bola zatrávnená. Druhá časť stavebnej plochy bola zaliata asfaltom a tam sa sondy nedali vyhĺbiť. V troch sondách sme začistili a zdokumentovali celkove päť profilov, ktoré dokumentovali zvrstvenie na danej ploche. Z nich bolo zrejmé, že celá stavba sa bude zakladať do navážok a riečnych naplavenín. Štrky zmiešané so zeminou dosahujú podľa výsledkov geologického prieskumu až do hĺbky 3,6 m .Sledovaním stavebných zemných prác sme skontrolovalo ostatné časti plochy a tiež plochu, ktorá bola pôvodne zakrytá asfaltom. Vzhľadom na to, že ide o navážky a nánosy, nezistili sme ani počas výskumu, ani pri sledovaní zemných prác prítomnosť archeologických objektov.

2. P l a v e č (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, kanalizácia a ČOV, stredovek až novovek, sídlisko, sledovanie zemných prác. Bez nálezov. Počas sledovanie zemných prác v obci Plaveč sme sa sústredili hlavne na úseky, pri ktorých sa dala predpokladať existencia staršej zástavby. Predovšetkým to bolo okolie kostola a centra obce. Napriek tomu sme nezistili porušenie archeologických objektov. Výsledky sledovania mohli čiastočne ovplyvniť aj nepriaznivé poveternostné podmienky počas neskorých jesenných a skorých jarných mesiacoch.

3. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, H r a d Ľ u b o v ň a, stredovek až novovek, sídlisko, fortifikácia, sledovanie zemných prác. Uloženie nálezov: Ľubovnianske múzeum, Stará Ľubovňa.

Archeologický výskum, nadviazal na doterajšie výskumy z rokov 1971, 1988-1993, 2004 a 2006. Hlavne výsledky výskumu v roku 1993 pod nástupnou budovou nás presviedčali, že výkopové práce nepresiahnu vrstvu navážky, ktorá tu vznikla hlavne zasypaním pôvodnej hradnej priekopy. Tieto naše predpoklady potvrdili aj výkopové práce, ktoré sa realizovali pod nástupnou budovou, v juhovýchodnom bastióne a medzi pokladňou a rondelom. Všetky boli hĺbené vo vrstvách navážky a nezistili sme prítomnosť staršej architektúry. Vyplynulo to aj z toho, že niektoré výkopy sa realizovali v už dávnejšie vykopaných ryhách pre odpadové potrubie.

4. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, F a r b i a r s k a 1 4, stredovek až novovek, sídlisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Ľubovnianske múzeum, Stará Ľubovňa.

Na ploche sme vyhĺbili tri sondy, ktoré boli situované v miestach, kde stál pôvodne dom č. 14, ktorý bol pred začatím výskumných prác zbúraný. Sondy boli situované tak, aby pokryli plochu bývalého objektu. Po ich vyhĺbení sme zistili, že sa prakticky nachádzame na rastlom teréne, ktorý nám bol známy z predchádzajúcich výskumoch na námestí a jeho okolí.

5. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, F a r b i a r s k a 3 5, stredovek až novovek, sídlisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Ľubovnianske múzeum, Stará Ľubovňa.

Podľa požiadaviek Pamiatkového úradu sme vyhĺbili dve sondy v mieste budúceho dvorného traktu. V jednej sme zachytili iba novovekú jamu na hasenie vápna. Vzhľadom na to, že počas stavebných prác sa zmenil projekt a došlo k zbúraniu aj väčšej časti pôvodného domu, sledovali sme aj výkopové práce na mieste, kde pôvodne stál. Sondy boli volené tak, že pokrývali budúce základy. V miestach

základov domu sme nezistili, s výnimkou úseku dlhého 1,4 m, žiadne zvrstvenie a základové ryhy boli hĺbené do rastlého terénu. Výnimku tvorilo spomínané zvrstvenie, ktoré tvorilo bližšie neznámy objekt, s vrstvami prepálenej zeminy. Na základe získaného materiálu ho môžeme zaradiť do novoveku.

6. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, G a r b i a r s k a 2 1, Uloženie nálezov: Ľubovnianske múzeum, Stará Ľubovňa.

Na základe rozhodnutia Pamiatkového úradu, ktorý predpísal urobiť na ploche predstihový prieskum formou sondy vedúcej priečne cez stavebný pozemok, sme túto vyhĺbili v miestach budúcej stavby. Pri hĺbení sondy a následnom hodnotení výsledkov archeologického výskumu sme sa hlavne opierali o výsledky neďalekého výskumu v priestoroch predajne nábytku na Garbiarskej ulici, ktorý sme realizovali formou plošného odkrytia v roku 2004. Vychádzajúc zo získaných poznatkov sme zistili, že svetložlté podložie sa nachádza v neveľkej hĺbke pod súčasným terénom. To bolo porušené dvoma recentnými zásahmi - septikom, alebo kanalizáciou odvádzajúcou vodu a jamou, v ktorej sme našli zvieracie kosti a zlomky skla, ktoré nemali ani náznaky korózie.

7. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, Závod na skladovanie vín, muštov a liehu, nedatované, sídlisko, záchranný výskum. Bez nálezov. V súlade s rozhodnutím Pamiatkového úradu sme realizovali sondážny výskum, ktorý pozostával z dvoch zisťovacích sond, ktoré boli hĺbené mechanizmom. Neskôr sme sledovali výkopy pre základové pätky budúcej stavby, taktiež aj ďalšie výkopové práce, ktoré súviseli s inžinierskymi prácami na lokalite. Ukázalo sa, že pod vrstvou recentných uložení a stavebného odpadu sa nachádza sterilná vrstva tmavohnedej alebo svetložltej, ílovitej hliny, v ktorej sme nezistili žiadne porušenie archeologických objektov

GRABUNGEN UND VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN IM BEZIRK STARÁ ĽUBOVŇA. 1. Hniezdne (Bez. Stará Ľubovňa), Gemeindegebiet, Erweiterung der Brennerei. Bei der archäologischen Grabung wie auch bei der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 2. Plaveč (Bez. Stará Ľubovňa), Gemeindegebiet, Kanalisation und Wasserreinigungsanlade. Bei der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 3. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa), Burg Ľubovňa. Die Aushubarbeiten verliefen auf den Aufschüttungsschichten und es wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 4. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa), Gemeindegebiet, Farbiarska Straße 14. Bei der archäologischen Grabung wie auch bei der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 5. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa), Gemeindegebiet, Farbiarska Straße 35. Archäologische Grabung hat eine neuzeitliche Kalklöschgrube und näher unbestimmtes archäologisches Objekt erfasst. 6. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa), Gemeindegebiet, Garbiarska Straße 21. Bei der archäologischen Grabung wie auch bei der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt. 7. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa), Gemeindegebiet, Betrieb für Wein-, Most- und Spritlagerung. Bei der archäologischen Grabung wie auch bei der Verfolgung der Erdarbeiten wurden keine archäologischen Objekte festgestellt.

VÝSKUM PLOCHY ZA FRANTIŠKÁNSKYM KOSTOLOM V KOŠICIACH

Rastislav R u s n á k - Lucia L u š t í k o v á

K o š i c e (okr. Košice I), intravilán, K o v á č s k a u l., parcela č. 767, sídlisko, kláštor, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Výskum sa uskutočnil v dňoch 2. 5.-27. 8. 2007 a predchádzal plánovanej výstavbe podzemných garáží. Skúmanú plochu z juhu vymedzuje Františkánska ulica, z východu Kováčska ul., zo západu presbytérium bývalého františkánskeho kostola a budovy bývalého kláštora, v súčasnosti Kňazského seminára sv. Karola Boromejského, so severu hospodárske budovy patriace k semináru. Západná časť plochy bola skúmaná formou sondáže. Išlo o sondy pretínajúce plochu v smere J-S v celej dĺžke plánovanej stavby, doplnené o kratšie sondy - spojnice (Z-V) medzi nimi. Celkove sa takto realizovalo sedem sond. V miestach nálezov architektúr sa pristúpilo k rozšíreniu sond v miere potrebnej na dostatočné preskúmanie nálezu. V každej sonde sa minimálne na jednom mieste došlo až po úroveň geologického podložia. V západnej časti plochy to bola najčastejšie štrková vrstva, miestami sa však nad ňou vyskytla i žltá ílovitá vrstva. Pri sonde 7/07 sa neskôr pristúpilo k jej rozšíreniu východným smerom a celá východná polovica plochy bola následne plošne odkrytá až po hranicu Kováčskej ulice.

Archeologický výskum preukázal prítomnosť celkovo šiestich murovaných architektúr. V dvoch prípadoch preukázateľne ide o stredoveké stavby, pracovne nazvané kamenný objekt 1 a kamenný objekt 2, zvyšné architektúry datujeme už do novovekých období. Z nich jednu predstavuje plášť kamennej kanalizácie, križujúcej plochu od budovy seminára po dnešnú Kováčsku ulicu. Poslednou so štyroch kamenných architektúr, bol objekt s pracovným označením pivnica, skúmaný v sondách 1/07, 2/07 a 3/07. Z funkčného hľadiska však môže ísť i o inú stavbu technického rázu. V severovýchodnej časti plochy boli odkryté i pozostatky tehlovo-kamenných murív, tzv. pivnice 2. Posledný, kamenno-tehlový objekt nemohol byť odkrytý v celej jeho dispozícii, pretože väčšinou svojho objemu zasahoval mimo stavebný zámer investora a do využívanej cestnej komunikácie. Na celej skúmanej ploche dochádzalo k nálezom dvoch úrovní určitej plošnej povrchovej úpravy - dlažby, ktoré nám dovoľujú predpokladať, že prakticky celá plocha bola v neskorom stredoveku a staršom období novoveku nezastavaná a bola voľným, otvoreným priestorom s povrchom spevneným nasucho kladenými, menšími lomovými kameňmi. Staršiu úroveň dlažby predbežne datujeme približne do polovice 15. stor., mladšia by sa dala stotožniť s opätovným návratom františkánov do Košíc v druhej polovici 17. stor. Možno konštatovať, že oba stredoveké kamenné objekty sú staršie, ako prvá úroveň dlažby, všetky novoveké murované architektúry sú mladšie, ako druhá úroveň dlažby.

Kamenný objekt 1 a kamenný objekt 2 boli zachytené v juhovýchodnej, resp. východnej časti skúmanej plochy a svojim celkovým charakterom vykazovali viacero spoločných znakov, ktoré dovoľujú predpokladať ich relatívne zhodné časové i funkčné zaradenie. Predbežne možno konštatovať, že ide o suterény jednopriestorových stavieb, mierne obdĺžnikového tvaru s pristavaným kamenným schodiskom v SV rohu. Svetlosť miestností je 5-6x4-5 m. V prípade kamenného objektu 1 bola čiastočne zachytená i vnútorná povrchová úprava dlážky, v prípade kamenného objektu 2 sa o tom dá na jednom mieste tiež uvažovať. Orientácia schodísk smerom do Kováčskej ulice dovoľuje predpokladať, že stavby nesúviseli s existenciou františkánskeho kláštora na tomto mieste a svojim vznikom mu predchádzali. Oba objekty boli založené do najstarších vrstiev zachytených v tejto časti plochy. Dobre to bolo sledovateľné v priestore schodiska kamenného objektu 2, ktoré bolo založené do staršej kultúrnej vrstvy, pravdepodobne odpadovej jamy. Tá obsahovala keramiku, ktorá sa v rámci Košíc radí do najstaršieho horizontu s datovaním do druhej polovice 13. stor., s možným presahom do začiatku 14. stor. Ďalšou oporou v datovaní vzniku týchto kamenných objektov je i celý hlinený hrniec, objavený zamurovaný v základoch kamenného objektu 1, ktorý možno stotožniť so základovou obetou. Hrniec s jednotlivými obežnými líniami v hornej polovici tela, s iba mierne vytiahnutým okrajom a značkou na dne, možno datovať najneskôr k polovici 14. stor. V prípade kamenného objektu 2 bola preukázaná časová následnosť zániku kamennej architektúry a následnom vydláždení plochy, ktoré pravdepodobne súvisí so zmenou funkcie celého priestoru po príchode františkánov. Vznik kamenného objektu 1 a 2 predbežne datujeme najneskôr pred polovicu 14. stor. a ich zánik najneskôr do druhej polovice 15. stor.

Kamenný plášť kanalizácie prebiehal celou plochou výskumu v smere SZ-JV. Jej pokračovanie západným smerom zachytil archeologický výskum na nádvorí seminára (Hlavná ulica 89) v roku 2005 (*Rusnák 2007*). Výskum z roku 2007 v dostatočnej miere vylúčil možnosti jej staršieho (dokonca stredovekého) datovania. Vybudovanie kanalizácie v súčasnej dobe radíme najskôr do prvej polovice 19. stor.

L i t e r a t ú r a

Rusnák 2007 - R. Rusnák: Záchranný výskum na nádvoriach františkánskeho kláštora v Košiciach. AVANS 2005, 2007, 168.

GRABUNG HINTER DER FRANZISKANERKIRCHE IN KOŠICE. Košice (Bez. Košice I), Gemeindegebiet, Kováčska Str., Parzelle č.767, Siedlung, Kloster, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice. Die Grabung wurde in den Tagen 2. 5.-27. 8. 2007 durchgeführt. Die untersuchte Fläche begrenzen: von Süden Františkánska Straße, von Osten Kováčska Str., von Westen Presbyterium der ehemaligen Franziskanerkirche und das Gebäude des ehemaligen Klosters, heutzutage der Priesterseminar, von Norden zum Seminar zugehörige Wirtschaftsgebäuden. Der Westteil der Fläche war mit einem Schnitt untersucht, ganze östliche Hälfte war flächenweise bis zur Kováčska Straße freigelegt.

Die archäologische Grabung erfasste Fundamente von zwei mittelalterlichen Steinhäusern. Es geht um Souterrains von einräumigen Bauten, mit leicht viereckiger Form und zugebauter Steintreppe in der Nordostecke. Die Orientierung der Treppe Richtung Kováčska Straße erlaubt vermuten, dass die Baus nicht mit dem Franziskanerkloster zusammenhingen und älter waren. Ihre Entstehung wird vorläufig spätestens vor die Hälfte des 14. Jahrhundert und ihr Untergang spätestens in die zweite

Hälfte des 15. Jh.s datiert. Festgestellt wurden auch zwei Pflasterungen, die ermöglichen anzunehmen, dass die Fläche im späten Mittelalter und älterer Neuzeit nicht bebaut war, sondern ein freier offener Raum mit einer Oberfläche mit trocken gelegten, kleineren Bruchsteinen gewesen ist. Die ältere Pflasterebene datieren wir vorläufig ungefähr in die Hälfte des 15. Jh.s, jüngere könnte mit der Wiederrückkehr der Franziskaner nach Košice in der zweiten Hälfte des 17. Jh.s identifiziert werden. Die Grabung erfasste auch einen Abschnitt von neuzeitlicher Steinkanalisation und Reste von drei neuzeitlichen Stein-, bzw. Stein-Ziegel-Objekten.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU V AREÁLI DOMINIKÁNSKEHO KLÁŠTORA V KOŠICIACH

Rastislav R u s n á k - Lucia L u š t í k o v á

K o š i c e (okr. Košice I), intravilán, M ä s i a r s k a u l i c a 6, sídlisko, kláštor, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, VPS, Košice.

Areál dominikánskeho kláštora v Košiciach vymedzuje z východu Mäsiarska ulica 6, z juhu Dominikánske námestie a zo západu Hradbová ulica. Archeologický výskum bol realizovaný v dvorovej časti súčasného kláštora (1/07 a 2/07) a čiastočne i v interiéri mladšej prístavby barokovej kláštornej budovy (3/07 a 4/07). Mal formu sondážneho zisťovacieho výskumu, kvôli posúdeniu projektov v rámci prebiehajúcej rekonštrukcie. Realizovali sa štyri sondy. Sonda 2/07 však rešpektovala zámer investora zakladať prístavbu iba do hĺbky 120 cm, preto nie je v stave vypovedať o vývoji terénu v danom mieste. Sonda 3/08 bola len zdokumentovaná statická sonda, k jej rozšíreniu a prehĺbeniu nedošlo, keďže v jej tesnej blízkosti bola zrealizovaná sonda 4/07. Plnohodnotný výskum bol zrealizovaný v miestach plánovaných výťahových šácht a to sondou 1/07 a 4/07. Výskumom sa nadviazalo na archeologický výskum v roku 2006, najmä na priestorovo blízke sondy 4/06 a 5/06 (*Rusnák/Luštíková 2008*).

Sonda 1/07: jej rozmery boli 475x450 cm s maximálnou hĺbkou 386 cm. Nachádzala sa pri severnej stene dvorového krídla súčasného kláštora za komínom a prvým z pivničných vetrákov, od SZ rohu vzdialená 520 až 960 cm. V sonde 1/07 boli zachytené pozostatky viacerých kamenných múrov, ktoré svedčia o niekoľkých prestavbách a úpravách a sú dokladom dlhého využívania týchto priestorov. Z toho dôvodu sa i stavebný vývoj v sonde 1/07 dá určiť len pomerne ťažko, s jeho využívaním treba rátať až do priebehu 17. stor. Dlhodobé využívanie, spojené s úpravami a prestavbami spôsobilo zánik starších vrstiev až po úroveň podložia. Zachovali sa len murivá, ktoré je samé osebe veľmi ťažké datovať, a tiež fragment dlažby s úlomkov lomových kameňov, ktorú je možné datovať len na základe horizontálnej stratigrafie - priestorovo blízkych analógií zo sond 4 a 5/06 (rámcovo do horizontu druhej polovice 13. až prvej polovice 14. stor.; *Rusnák, v tlači*). Vzájomný vzťah spodnej časti západného múru a muriva základovej časti súčasnej budovy kláštora nám napovedá, že murivá zachytené v sonde 1/07 (s výnimkou novšej tehlovej kanalizácie), časovo predchádzajú vzniku súčasných budov kláštora. Jednoznačne najstarším je múr v severnom profile, ku ktorému je západný a východný múr iba prirazený. Svojim celkovým charakterom pripomína murivá v sonde 4/06. Bližšie časové zaradenie jeho vzniku je však v rámci sondy 1/07 ťažko zodpovedateľné. Datovanie zániku využívania priestoru môžeme rámcovo zaradiť do obdobia 17. stor.

Sonda 4/07: Sonda s rozmermi 220x240 cm dosiahla maximálnu hĺbku 345 cm. Výplň sondy tvorili z väčšej časti zásypové, sutinové vrstvy. Výnimkou boli pozostatky mohutných kamenných murív na dne sondy a tiež dve úrovne povrchovej úpravy z menších lomových kameňov. V prípade spodnej úrovne „dlažby" (tzv. 2. dlažba) mohlo ísť i o vrchnú úroveň vyrovnanej planírky z rozobratých murív na dne sondy, ktorá mohla plniť funkciu spevneného povrchu, no podľa všetkého iba krátku dobu. Murivá na dne sondy boli rozobrané takmer po základovú špáru. Zachytené boli pravdepodobne už iba posledné rady kameňov, na niektorých miestach sa murivo zachytilo už iba v negatíve. Išlo o mohutné murivá západného, severného a juhovýchodného smeru, spájajúce sa v sonde. Z celkovej stratigrafickej situácie je možné spájať tieto múry so stredovekou fázou dominikánskeho kláštora. V prípade vrchnej úrovne „dlažby" je pravdepodobné, že išlo o formu provizórneho spevnenia plochy, ktorá vo svojom období tvorila reálnu niveletu terénu. Dokladajú to i blízke analógie priamo z areálu kláštora (sonda 4/06 a 5/06), kde sa zachytili interiérová a kvalitná exteriérová dlažba prakticky v rovnakej hĺbkovej úrovni, teda 195-210 cm od súčasnej nivelety. Črepový materiál získaný spod jej úrovne zároveň umožňuje datovať toto spevnenie povrchu do rovnakého obdobia, teda do neskorého stredoveku - na prelom 15. a 16. stor.

Výplň sondy medzi touto dlažbou a súčasným povrchom už tvorili len rôzne zásypové vrstvy. Dajú sa v nich rozoznať dve základné súvrstvia, ktoré predstavujú pravdepodobne i dve chronologické obdobia nárastu terénu. Obe už možno zaradiť do novovekého obdobia.

L i t e r a t ú r a

Rusnák, v tlači - R. Rusnák: Nález hypokausta v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. In: Zborník z konferencie „Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku".

Rusnák/Luštíková 2008 - R. Rusnák/L. Luštíková: Výskum v areály dominikánskeho kláštora v Košiciach. AVANS 2006, 2008, 135, 136.

FORTSÄTZUNG DER GRABUNG IM AREAL DES DOMINIKANERKLOSTERS IN KOŠICE. Košice (Bez. Košice I), Gemeindegebiet, Mäsiarska Straße 6, Siedlung, Kloster, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Außenstelle Košice. Die archäologische Grabung wurde in dem Hofteil des heutigen Klosters und teilweise auch im Innenbereich eines jüngeren Zubaus des barockzeitlichen Klostergebäudes durchgeführt. Die meiste Aufmerksamkeit wurde den Grabungsflächen 1/07 und 4/07 gewidmet. Die Grabung knüpfte an die archäologische Grabung aus dem Jahr 2006 an, vor allem die naheliegende Grabungsflächen 4/06 und 5/06 (Rusnák/Luštíková 2008). Grabungsfläche 1/07: Ihre Ausmaßen waren 475x450 cm mit maximaler Tiefe 386 cm. In der Grabungsfläche 1/07 wurden Reste mehrere Steinmauern erfasst. Sie zeugen von einigen Umbauungen und belegen lange Benutzung dieser Bereiche. Die Mauern aus der Grabungsfläche 1/07 sind mit größter Wahrscheinlichkeit älter als die heutigen Klostergebäude. Erfasst wurde auch ein Fragment von mittelalterlicher Pflasterung. Den Bereich hat man ungefähr in dem 17. Jh aufgehört zu benutzen. Grabungsfläche 4/07: Grabungsfläche mit den Ausmaßen 220x240 cm erreichte maximale Tiefe von 345 cm. Die wichtigste Entdeckung in der Grabungsfläche 4/07 waren massive Mauerungen auf ihrem Boden. Die Mauerungen verliefen Richtung Westen, Norden und Südosten und trafen sich in der Grabungsfläche. Aus der gesamten statigraphischen Situation können diese Mauern mit der mittelalterlichen Phase des Dominikanerklosters zusammenhängen. Der Rest der Ausfüllung der Grabungsfläche bestand aus Aufschüttungs- und Schüttschichten und zwei Ebenen der verstärkten Oberfläche -Pflasterung.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA ŠKOLSKEJ ULICI V NITRE

Jaroslava Ruttkayová - Matej Ruttkay

N i t r a, časť S t a r é m e s t o (okr. Nitra), intravilán, Š k o l s k á u l., parc. č. 1205, 1206, 1207, sídliskové objekty, včasný a vrcholný stredovek, 9.-15. stor., novovek, pohrebisko 10.-11./12. stor. Uloženie nálezov: Ponitrianske múzeum, Nitra.

Archeologický výskum sa uskutočnil v mesiacoch apríl - december na asanovaných parcelách približne v strede dnešnej Školskej ulice. Priestor prešiel v minulosti mnohými stavebnými úpravami a preto nebolo zrejmé, či je tu ešte možnosť zachytenia pôvodných archeologických situácií. Po asanovaní budov stavebník bez prítomnosti archeológa, a ešte pred uzatvorením dohody o vykonaní archeologického výskumu, odstránil tehlovú sutinu v severovýchodnej časti pozemku. Stratigrafická situácia naznačuje, že mohlo dôjsť aj k narušeniu stredovekých vrstiev, avšak iba v minimálnom rozsahu (väčšiu časť plochy zaberali novoveké pivnice).

Poloha sa nachádza na pomerne strmom východnom svahu centrálneho nitrianskeho návršia. Na západe je ohraničená parkom a na východe dvorom domovej zástavby Farskej ulice. Obe tieto hranice tvoria štyri až päť metrov vysoké terasy, čo od začiatku naznačovalo, že terén bol v minulosti výrazne upravovaný. Podobne aj na juhu sa nachádza terasovite znížená platforma pre susedný obytný dom, resp. terasu kaviarne Piáno.

Výskum, keďže sa tu stavali dve budovy so samostatným stavebným harmonogramom, bol realizovaný vo dvoch etapách. Najskôr sa preskúmala východná a následne západná časť parciel. Metóda výskumu spočívala v postupnom znižovaní kultúrnych vrstiev po štvorcoch 1x1 m (v hornej časti cca 40, resp. 120 cm sa nachádzali kultúrne súvrstvia bez možnosti identifikácie objektov) a následnom odkrytí identifikovaných objektov a hrobov. Celková skúmaná plocha je 31x19 m (obr. 110).

Celkove sa preskúmalo 47 objektov reprezentujúcich osídlenie od doby veľkomoravskej po novovek a 50 hrobov z druhej polovice 10.-11./12. stor.

Sídliskové objekty z doby veľkomoravskej sú výrazne porušené neskoršími aktivitami. Ležia tiež v subpozícii s odkrytým pohrebiskom. Ide spravidla o funkčne bližšie neurčiteľné jamy s tmavohnedým zásypom. Z nálezov je najčastejšia keramika, výnimočne sa zistili železné predmety (nožík, fragment ostrohy s platničkami a pod.).

Rozhodujúcu časť tvoria objekty z vrcholného stredoveku - z 13.-15. stor. Ide o rôzne jamy, často zásobnicové (obr. 113: 1, 2). Vo viacerých prípadoch hroby ležali zdanlivo nad týmito jamami, ale v skutočnosti sa spodná časť jám rozširovala, takže sa samotný výkop dostal pod hrob (obr. 111: 1). Aj z tohto dôvodu sa v niektorých prípadoch pri deštrukcii stien dostali celé časti kostier do sekundárnej polohy (detská kostra „na dne" objektu 7). Najextrémnejšie sa to prejavilo v objekte pivničného charakteru - objekt 10 (pôvodne do svahu vyhĺbená pivnica). Po páde stropu sa aj temer celé hroby z 11. stor. dostali na dno mladšej pivnice.

V zásype objektov tvorila rozhodujúcu časť keramika. Nápadne veľký bol aj výskyt rohov z dobytka. Je možné, že sa tu v blízkosti nachádzala dielňa na spracovanie kostí.

Novoveké objekty tvorili buď veľké pivnice, alebo menšie odpadové jamy. zachytila sa aj studňa s tehlovou konštrukciou. Odpadové jamy poskytli obrovské množstvo zaujímavých nálezov - desiatky rekonštruovateľných keramických nádob, sklenené nádoby, hlinené fajky, kostené a železné predmety a pod. (obr. 111: 2; 113: 3-6).

Najprekvapivejším objavom bolo pohrebisko z druhej polovice 10. stor. až po prelom 11.-12. stor. (obr. 111: 2)

Nezachytila sa ani jedna z reálnych hraníc pohrebiska. Všetky plochy mimo skúmaného priestoru už boli v dávnej minulosti výrazne znížené a archeologické situácie temer komplexne zničené. Aj veľká časť spomedzi preskúmaných hrobov bola už v stredoveku narušená budovaním sídliskových objektov. Mŕtvi boli do hrobu uložení na chrbte vo vystretej polohe hlavou približne na západ. V hroboch sa našli najmä šperky - esovité záušnice, náramky, prstene, perly z náhrdelníkov (obr. 112). V hrobe 42 sa našla aj minca bližšie neurčiteľná a v jednom z hrobov sa našla aj časť jazykovitého kovania z obdobia avarského kaganátu (starožitnosť).

Z polohy hrobov sa nedá presne určiť, či boli súčasťou samostatného pohrebiska, alebo prikostolného cintorína patriaceho ku Kostolu Blahoslavenej Panny Márie, ktorý stál na mieste dnešného Kostola sv. Ladislava (piaristický kostol). Odpoveď na túto otázku by v budúcnosti mohol dať výskum v parku, medzi piaristickým kostolom a skúmanou plochou.

Výskum priniesol dôležité poznatky o vývoji stredovekej Nitry a upozornil na nevyhnutnosť výskumu na každej ploche ohrozenej výstavbou.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DER ŠKOLSKÁ STRASSE IN NITRA. Nitra (Bez. Nitra), Teil Altstadt, Innenbereich, Parzellennummer 1205, 1206, 1207, Siedlungsobjekte, Früh- und Hochmittelalter, 9.-15. Jh. und Neuzeit, Gräberfeld 10.-11/12. Jh. Aufbewahrung der Funde: Ponitrianske múzeum (Museum), Nitra.

Die archäologische Grabung untersuchte 47 Objekte, die die Ansiedlung der großmährischen Zeit bis Neuzeit repräsentieren, und 50 Gräber aus der zweiten Hälfte des 10.- 11/12. Jh.s.

Die großmährischen Siedlungsobjekte sind stark beschädigt durch spätere Aktivitäten. Sie liegen in Subposition mit dem freigelegten Gräberfeld. Es geht was die Funktion betrifft in der Regel um näher unbestimmbare Gruben mit dunkelbrauner Füllung. Von den Funden kommt am öftesten die Keramik vor, ausnahmsweise wurden auch Eisengegenstände (Messer, Plattenspornfragment und ähnlich) festgestellt.

Einen entscheidenden Teil bilden hochmittelalterliche Objekte aus dem 13.-15. Jh. Es geht um verschiedene Gruben, oft Vorratsgruben. In der Objektfüllung fand man meistens die Keramik. Auffallend oft kamen auch Viehhörner vor. Es ist möglich, dass sich hier in der Nähe eine Beinverarbeitungswerkstatt befand.

Die neuzeitlichen Objekte bildeten entweder große Keller, oder kleinere Abfallgruben und ein Brunnen mit Ziegelkonstruktion. Die Abfallgruben stellten riesige Menge von interessanten Funden zur Verfügung - zehnte von rekonstruierbaren Tongefäßen, Glasgefäßen, Tonpfeifen, Bein- wie auch Eisengegenständen und ähnlich.

Eine erstaunlichste Entdeckung war das Gräberfeld aus der zweiten Hälfte des 10. Jh.s bis Wende des 11.-12. Jh.s. Keine der realen Grenzen des Gräberfelds wurde erfasst. Alle Flächen außerhalb des untersuchten Bereichs waren schon in der Vergangenheit markant abgesetzt und die archäologischen Situationen fast komplett zerstört. In den Gräbern wurde vor allem Schmuck gefunden - S-förmige Schläfenringe, Armbänder, Ringe, Perlen von Halsbändern.

Aus der Lage der Gräber kann man nicht genau feststellen, ob sie ein Bestandteil von einem Gräberfeld waren, oder ein Bestandteil vom Kirchenfriedhof. Der gehörte zur Kirche der seligen Jungfrau Maria, die auf der Stelle der heutigen (piaristischen) St. Ladislav-Kirche stand. Die Antwort auf diese Frage könnte in der Zukunft die Grabung im Park zwischen der piaristischen Kirche und der untersuchten Fläche geben.
Die Grabung brachte wichtige Erkenntnisse über die Entwicklung der mittelalterlichen Stadt Nitra und machte aufmerksam auf die Notwendigkeit der Grabung auf jeder Fläche, die von Bebauung bedroht wird.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM R.K. KOSTOLA SV. MICHAELA ARCHANJELA V KRAJNOM

Marián S a m u e l

K r a j n é (okr. Myjava), K o s t o l s v. M i c h a l a A r c h a n j e l a, sakrálna stavba, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Veľká kopaničiarska obec Krajné sa rozkladá v juhovýchodnom cípe Myjavskej pahorkatiny a v Čachtických vrchoch neďaleko úpätia Malých Karpát, v doline potokov Jablonky a Korytárky. Krajné, súčasť čachtického hradného panstva, sa prvý krát spomína v roku 1392 (Krayna). Kostol stojí ako solitér nad obcou na ostrohovitom výbežku kopca zvaného Čipčiny. Areál kostola je z južnej a severnej strany oharničený strmými zrázmi, ostatné strany vytvára mierny svah s cintorínom. Okolo cintorína sa donedávna nachádzal kamenný ohradový múr, ktorého nevýrazné zvyšky sú dodnes v teréne identifikovateľné na severnej, východnej a čiastočne aj južnej strane. Kostol pozostáva z lode s pôdorysom mierneho lichobežníka a vyoseného, nepravidelného, polygonálneho uzáveru svätyne s pôdorysom troch strán osemuholníka v závere (obr. 114: 1). Sakristia stojaca pri severnej stene svätyne má nepravidelný štvoruholníkový pôdorys. Na západnej strane sa nachádza predstavaná hranolová veža. Kostol bol doteraz považovaný za renesančný, postavený v roku 1595 (*Súpis 1968*, 119), hoci na niektoré stredoveké prvky tejto architektúry bolo už v minulosti poukázané (*Lukačka 1992*, 17).

V roku 1991 počas prieskumu vlhkosti a následnom oddrenážovaní základov kostola bolo pri južnej stene svätyne odkryté kamenné základové murivo naznačujúce prítomnosť zvyškov staršej stavby. Po ohlásení nálezu a jeho následnej základnej dokumentácii (S. Paulusová) sa vo výskume nepokračovalo. Uskutočniť archeologický výskum umožnil až v roku 2007 projekt celkového odvlhčenia objektu spojený s odstránením tehlových podláh. Šiestimi sondami sa preskúmala približne štvrtina plochy interiéru kostola a ďalšími deviatimi časť jeho exteriéru, hlavne priestor okolo presbytéria a sakristie kostola (obr. 114: 5). Paralelne s archelogickým výskumom sa uskutočnil aj umelecko-historický a architektonicko-historický výskum kostola, ktorými sa identifikovalo šesť hlavných stavebných fáz vývoja objektu od 14. resp. 15. stor. do 18. stor. (*Paulusová/Kalinová 2006-2007*; *2008*).

Najdôležitejšími výsledkami archeologického výskumu bolo objavenie kamenných murív - základov staršieho polygonálneho presbytéria, zaniknutých oporných pilierov súčasného presbytéria, lode i sakristie kostola. Doposiaľ zachytená stratigrafická situácia zatiaľ neumožňuje určiť obdobie výstavby staršieho presbytéria ani čas výstavby dodnes stojaceho „menšieho“ gotického polygonálneho presbytéria s opornými piliermi.

V exteriéri kostola sme preskúmali priestor severne od svätyne kostola, kde podľa tradície stála kedysi kostnica. Jeden z jej múrov sa veľmi nezreteľne rysoval v teréne ešte pred výskumom. Ukázalo sa, že kostnica s takmer štvorcovým pôdorysom (vnútorná svetlosť 1,8x1,8 m), bola postavená súčasne s kamenným ohradovým múrom ku ktorému sa primkýnala z vonkajšej strany (obr. 114: 2). Bližšie než rámcové datovanie jej vzniku do obdobia včasného novoveku neumožnuje absencia datovateľných nálezov. Kostnica zanikla niekedy v priebehu 19. stor. Ešte v prvej polovici 20. stor. sa používala ako odpadová jama. V exteriéri kostola sme odkryli päť hrobov, v žiadnom z nich sa však nenachádzal datovateľný materiál. V interiéri kostola sme preskúmali tri novoveké hroby: dva v južnej polovici lode kostola a tretí pod dnešným pódiom oltárnej menzy. Na nálezy bol najbohatší hrob č. 1. Jeho obdĺžniková hrobová jama sa vyrysovala po odstránení tehlovej podlahy (koniec 18. stor., resp. začiatok 19. stor.) v staršej liatej maltovej podlahe. V jemnom piesčito hlinitom zásype hrobu sa cca 50 cm nad kostrou našla strieborná minca - norimberský grajciar z roku 1705 (*Hunka/Kolníková 2009*) a na rukách zosnulého obojstranne zdobený bronzový krížik s votívnym nápisom: „VIRGINN VITAM PREST PURAM“ (obr. 114: 3, 4). Hrob

č. 7 sme odkryli vo svätyni kostola pod dreveným pódiom murovanej menzy. Hrobovú jamu prekrývala liata maltová podlaha na ktorej ležal denár Leopolda I. z roku 1695 (*Hunka/Kolníková 2009*) a dve mladšie tehlové podlahy z 18. až začiatku 19. stor. Na dne hrobu sa nachádzala kostra muža na ktorej sa zachovali časti knažskej sutany a v rukách zvyšky knihy s koženými doskami. V hrobe č. 2 sa nachádzala kostra asi 40-ročného muža uloženého do drevenej truhly so strechovitým vekom. Na nohách kostry sa zachovali zvyšky vysokých kožených čižiem. Celkovo sme v interiéri kostola identifikovali minimálne dve tehlové a tri liate maltové podlahy. Zachované tehlové podlahy na základe analýzy značiek na tehlách (väčšinou CIE, CAE, FS) pochádzajú z 18. resp. začiatku 19. storočia (*Čurný 2008*). Najmladšia liata podlaha v lodi kostola niesla výrazné znaky po prepálení, čo spolu s ďalšími stopami po požiari na stojacich murivách korešponduje s informáciami z písomných prameňov o vypálení dediny v roku 1608 (*Lukačka 1992*, 17).

Archeologickým výskumom Kostola sv. Michaela Archanjela sa potvrdil stredoveký pôvod objektu o ktorom sa doteraz predpokladalo že pochádza až zo záveru 16. storočia (1595). Presnejšie než rámcové určenie jeho výstavby do 14., resp. 15. storočia však zatiaľ nie je možné.

L i t e r a t ú r a

Čurný 2007 - M. Čurný: Krajné - Kostol sv. Michala Archanjela. Posudok o nálezoch tehál. Nitra 2007.
Krajné, Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok druhý. Bratislava, 1968, 118, 119.
Hunka/Kolníková 2009 - J. Hunka/E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2007. AVANS 2007, 2009, 89-91.
Lukačka 1992 - J. Lukačka: Krajné 1392-1992. Krajné 1992.
Paulusová/Kalinová 2006-2007 - S. Paulusová/M. Kalinová: Krajné, rímskokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela, umelecko-historický a architektonicko - historický výskum. Archív Krajského pamiatkového úradu Trenčín, 2006-2007.
Paulusová/Kalinová 2008 - S. Paulusová/M. Kalinová: Pamiatkový výskum Kostola sv. Michala Archanjela v Krajnom. In: Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach. Trnava, 22-26.

RETTUNGSGRABUNG DER RÖMISCH-KATHOLISCHEN ST. MICHAELSKIRCHE IN KRAJNÉ. Krajné (Bez. Myjava), St. Michaelskirche, Sakralbau, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra.

Archäologische Grabung der römisch-katholischen St. Michaelskirche in Krajné (Abb. 114: 1) wurde im Zusammenhang mit der gesamten Entfeuchtung des Objekts und Beseitigung der Ziegelböden aus dem Ende des 18. Jh.s, bzw. Anfang des 19. Jh.s durchgeführt. Mit sechs Schnitten hat man ungefähr einen Viertel des Innenbereichs der Kirche untersucht und mit weiteren neun Teil ihres Außenbereichs, vor allem den Bereich um das Presbyterium und die Sakristei (Abb. 114: 5). Parallel mit der archäologischen Grabung wurde eine kunsthistorische und architektonisch-historische Untersuchung der Kirche durchgeführt. Durch sie ist es gelungen sechs Hauptbauphasen vom 14. bzw. 15. Jh. bis 18. Jh. zu identifizieren (Paulusová/Kalinová 2006-2007; 2008). Das bedeutendste Ergebnis der archäologischen Grabung war die Freilegung der Fundamente eines außergewöhnlich asymmetrischen polygonalen Presbyteriums, ziemlich hohen im Bezug zum rhomboiden Kirchenschiff. Gleichzeitlich ist ein ehemaliger Stützpfeiler des heutigen Presbyteriums, zwei ehemalige Stützpfeiler der Sakristei und quadratisches Knochenhaus - ein Bestandteil der steinernen Umfangsmauer vom Friedhof zum Vorschein gekommen (Abb. 114: 2). Im Innenbereich der Kirche hat man Reste von zwei Ziegel- und wenigstens drei Mörtelböden festgestellt. Freigelegt wurden auch drei neuzeitliche Gräber. Weitere fünf Gräber, die im Außenbereich zutage gekommen sind, enthielten kein datierbares archäologisches Material. Die archäologische Grabung in der St. Michaelskirche bestätigte den mittelalterlichen Urs-prung des Objekts, von dem bis jetzt angenommen wurde, dass es erst aus dem Ende des 16. Jahrhunderts stammt (Lukačka 1992, 17). Eine genauere Bestimmung seines Aufbaus als ungefähr in das 14., bzw. 15. Jahrhundert ist bis jetzt allerdings nicht möglich.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM „FRANKLINOVSKÉHO KAŠTIEĽA“ V NECPALOCH

Marián S a m u e l

N e c p a l y (okr. Martin), tzv. „franklinovský kaštieľ“, číslo popisné 132, stredovek, novovek, (15.-20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V súvislosti s plánovanou obnovou tzv. „franklinovského kaštieľa“ v Necpaloch sa v jeho interiéroch a blízkom okolí uskutočnil krátky zisťovací výskum. Kaštieľ stojí na pravom brehu Necpalského potoka, na úpätí svahu a okraji strmých skalných zrázov.

Obec Necpaly sa nachádza v Turčianskej kotline, cca 11 km juhovýchodne od Martina (515 m n. m.). Obec je v archeologickej literatúre známa vďaka hromadnému nálezu bronzových predmetov z mladšej doby bronzovej, existencii hradiska na kopci nad obcou a nálezmi z doby laténskej. Menej informácií a dokladov hmotnej kultúry je z obdobia včasného a vrcholného stredoveku. Prvá správa o dedine, rozprestierajúcej sa na vyústení necpalského potoka z hôr Veľkej Fatry, je z roku 1282 (Nazpal). Ďalšie názvy z 13. stor. spomínajú Necpaly (*VSO 1977*, 287, 288) pod názvami: 1269 - Necspal, 1282 - Nochpal, 1287 - Nachpal. Dedina s potočnou radovou zástavbou postupne sa rozširujúcou v smere toku potoka, patrila v roku 1287 Jánovi, synovi Narchanka, od konca 13. do konca 15. stor. rodine Necpalských, neskôr Justhovcom a ďalším rodinám. Najznámejšími pamiatkami obce sú Kostol sv. Ladislava, renesančný kaštieľ s dvojicou nárožných veží stojaci uprostred obce a ďalšie renesančné i mladšie kaštiele a zemianske kúrie. Rannogotický Kostol sv. Ladislava stojí na ľavom brehu potoka na výraznom skalnom hrebeni nad okrajom obce. V kostole prestavanom v 14.-15. stor., a upravovanom aj v nasledujúcich storočiach, sa zachovali zvyšky unikátnych gotických nástenných malieb s ladislavským cyklom.

V doterajšej literatúre bol kaštieľ charakterizovaný ako renesančný, postavený v 17. stor. (archívne spomínaný 1695), zväčšený a prestavaný v 18. stor. s menšími adaptáciami v 19. a 20. stor. V blízkosti kaštieľa donedávna stála malá renesančná kúria slúžiaca pravdepodobne ako byt správcu (*SPS 1969*, 356). Kaštieľ je národnou kultúrnou pamiatkou, v súčasnosti ho vlastní Matica slovenská. Poloha skúmaného kaštieľa v blízkosti kostola, teda v najstaršej časti dediny naznačovala, že objekt dlho považovaný za renesančný, má starší pôvod.

Nový pohľad na vznik a celkový vývoj objektu priniesol stavebno-historický výskum uskutočnený v roku 2006 (*Marček/Zvedelová 2006*). Zistilo sa, že kaštieľ je oveľa starší, ako sa predpokladalo, a jeho stavebné jadro pochádza už z 15. stor. Celkovo sa identifikovalo osem hlavných stavebných etáp. Stavebným jadrom kaštieľa je obdĺžniková dvojposchodová stavba, pričom spodné podlažie je vo východnej časti opreté priamo o steny skalného brala. Upravená skala tvorí aj jednu zo stien miestnosti vo východnej časti prízemia. V ďalších troch renesančných stavebných etapách (polovica 16. stor., druhá polovica 16. stor., polovica 17. stor.) sa prístavbami kaštieľ rozšíril smerom na JV, JZ a SZ. Po barokových úpravách v polovici 18. stor. sa vzhľad objektu zjednotil do dnešnej dispozičnej podoby počas klasicistickej prestavby na začiatku 19. stor. Menšie úpravy sa na kaštieli uskutočnili v druhej polovici 19. stor. a súčasný stav je výsledkom zásahov realizovaných tesne po polovici 20. stor. (obr. 84). Objekt bol obývaný do konca sedemdesiatych rokov, odvtedy pustol.

Keďže zo strany investora (Matica slovenská) nebola známa presnejšia lokalizácia a rozsah plánovaných stavebných úprav, polohu sond ovplyvnili len požiadavky Krajského pamiatkového úradu v Žiline. Archeologický výskum mal teda charakter zisťovacieho výskumu a vykonal sa metódou prieskumných sond (väčšinou širokých 100 cm), situovaných pozdĺž exteriérových a interiérových murív. Cieľom zisťovacieho archeologického výskumu bolo získať základné informácie o lokalite v nadväznosti na výsledky stavebno-historického prieskumu. Z takto stanoveného cieľa vyplývalo aj rozmiestnenie jednotlivých sond v objekte kaštieľa a jeho okolí. Priamo z rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu v Žiline vyplývala požiadavka situovať archeologické sondy v interiéri objektu do miestností číslo 102 a 119, a preskúmať priľahlú časť ich exteriérov, hlavne v miestach, kde sa na základe stavebno-historického výskumu predpokladali zaniknuté nárožné veže. Ďalšie sondy sme situovali pozdĺž vonkajších stien kaštieľa, hlavne do miest, kde sa stýkali jednotlivé identifikované stavebné etapy. Celkovo sme dvanástimi sondami preskúmali plochu s rozlohou približne 70 m^2.

Súčasťou archeologického výskumu bol aj geofyzikálny prieskum. Prieskum sa uskutočnil na troch plochách v exteriéri budovy. Cieľom prieskumu bolo overiť prítomnosť zaniknutých architektúr, resp. objektov ako napr. ohradového múru kaštieľa, resp. zaniknutej bašty v exteriéri miestnosti číslo 102. Výsledky meraní tieto predpoklady nepotvrdili (*Tirpák 2008*).

Archeologickým výskumom sa získali nové poznatky o vzniku a vývoji tejto národnej kultúrnej pamiatky. Potvrdili sa výsledky stavebno-historického výskumu, hlavne skutočnosť, že stavebné jadro objektu vzniklo už v polovici 15. stor. (obr. 84). Z tohto obdobia pochádzajú (okrem početných črepov a fragmentov keramického riadu) aj fragmenty neskorogotických glazovaných komorových kachlíc (obr. 84: 8, 9). Nálezy niekoľkých črepov stredovekej keramiky, dovoľujú uvažovať o možnosti, že panské sídlo existovalo v týchto miestach ešte pred vybudovaním murovanej architektúry. Odkrytím niekoľkých úsekov murív sa doplnili a spresnili poznatky o stavebnom vývoji kaštieľa. Výnimočným nálezom je súbor novovekej keramiky a skla z obdobia prelomu 17. a 18. stor., nájdený v zasypanom pivničnom priestore pod jednou z renesančných bášt.

L i t e r a t ú r a
Marček/Zvedelová 2006 - M. Marček/K. Zavedelová: Necpaly, franklinovský kaštiel, Výskumná správa zo stavebno-historického výskumu. Martin 2006.
SPS 1969 - Súpis pamiatok na Slovensku, 2. Bratislava 1969, 356.
VSO 1977 - Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, II. Bratislava 1977, 287, 288.
Tirpák 2008 - J. Tirpák: Necpaly, franklinovský kaštieľ. Výskumná správa AÚ SAV 16 411.

PROBEGRABUNG IM SOG. „FRANKLINOVSKÝ KAŠTIEĽ" IN NECPALY. Necpaly (Bez. Martin), sog. „franklinovský kaštieľ" (Kastel), Konskriptionsnummer 132, Mittelalter, Neuzeit, (15.-20. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Im Zusammenhang mit der geplanten Erneuerung des sog. „franklinovský kaštieľ" in Necpaly wurde in seinen Innenbereichen und der nahen Umgebung eine archäologische Probegrabung durchgeführt. Sie hat neue Erkenntnisse über die Entstehung und Entwicklung des Baus gebracht. Lange wurde angenommen, dass er erst aus dem 17. Jh. stammt. Die Ergebnisse der archäologischen Grabung unterstützten die Resultate der letztlich durchgeführten (Marček/Zavedelová 2006) bau-historischen Grabung, dass der Baukern vom Objekt schon in der Hälfte des 15. Jhs. entstanden ist (Abb. 84). Aus dieser Zeit stammen (außer den zahlreichen Scherben vom Tongeschirr) auch Fragmente von spätgotischen glasierten Kammerkacheln (Abb. 84: 8, 9). Einige gefundene mittelalterliche Scherben erlauben über die Möglichkeit nachzudenken, dass der Herrensitz in diesen Stellen noch vor dem Aufbau des gemauerten Objekts entstanden ist. Durch die Freilegung einiger Mauerabschnitte wurden die Erkenntnisse über die Bauentwicklung des Kastells ergänzt und richtiggestellt. Ein außergewöhnlicher Fund war der Komplex mit neuzeitlicher Keramik und Glas aus der Wende des 17. und 18. Jhs., gefunden im zugeschütteten Kellerbereich unter einer der Renaissancebastionen.

VÝNIMOČNÝ NÁLEZ TEGULE S KOLKOM CANANEFATSKYCH JAZDCOV

Jaroslava S c h m i d t o v á

B r a t i s l a v a, mestská časť R u s o v c e (okr. Bratislava IV), H á j o v á u l., sídlisko, kolová jama, tegula, doba rímska. Uloženie nálezov: Múzeum mesta Bratislavy.

Výskum sa uskutočnil na novostavbe rodinného domu na parcele č. 405. Z historického hľadiska ide o sídlisko v širšom zázemí kastela Gerulata. Stavby boli objavené leteckým prieskumom a verifikované klasickým prieskumom v roku 1997 (*Blažová/Kuzma/Rajtár 1999*, 32; *Varsik/Kovačiková/Ivan 1999*, 162, 163). Stavby pokladáme za samostatnú sídliskovú jednotku typu villa rustica, vzhľadom na signifikantný materiál získaný výskumom a prieskumom. V obvodovej ryhe stavby rodinného domu sme odkryli konštrukčný prvok sídliskovej stavby - kolovú jamu s rímskou strešnou krytinou. Veľké fragmenty tegúl, ktoré lemovali okraje kolovej jamy, boli zdobené prstovaním a na jednej sa nachádzal začiatok kolku patriaci elitnej jazdeckej jednotke ALA PRIMA CANNANEFATUM, stacionovanej v Gerulate od začiatku 2. stor. Nápis je prvým kolkom na tehle. Doterajšie epigrafické doklady prítomnosti tejto jednotky sú z kamenných oltárov, umiestnených v múzeu Antická Gerulata, získaných výskumom na polohe Bergl (*Hošek 1984*, 110, 116-131; *Schmidtová/Jezná/Kozubová 2005*, 38-64).

L i t e r a t ú r a :
Blažová/Kuzma/Rajtár 1999 - E. Blažová/I. Kuzma/J. Rajtár 1999: Letecký prieskum na Slovensku. AVANS 1997, 1999, 32, 33.
Hošek 1984 - R. Hošek: Tituli Latini Pannoniae Superioris annis 1967-1982 in Slovacia Reperti. Praha 1984.
Schmidtová/Jezná/Kozubová 2005 - J. Schmidtová/J. Jezná/A. Kozubová: Rímske kamenné pamiatky. Gerulata. Bratislava - Nitra 2005.
Varsik/Kovačiková/Ivan 1999 - V. Varsik/J. Kováčiková/P. Ivan: Novoobjavené rímske stavby z Rusoviec - Gerulaty. AVANS 1997, 1999, 162, 163.

AUSSERGEWÖHNLICHER FUND EINER TEGULA MIT DEM STEMPEL DER CANANEFAT-REITER. Bratislava, Stadtteil Rusovce (Bez. Bratislava IV), Hájová Straße, Siedlung, Pfostengrube, Tegula, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Stadtmuseum von Bratislava.

Grabung auf der Fläche des neuen Einfamilienhauses, Bratislava-Rusovce, Hájová 179, Parzellennummer 405, erfasste Rand einer Siedlung, die sich im breiteren Hinterland des Kastells Gerulata befand. Die Siedlung wurde durch Luftprospektion entdeckt und durch klassische Untersuchung im Jahr 1997 verifiziert (Blažová/Kuzma/Rajtár 1999, 32; Varsik/Kovačiková/Ivan 1999, 162-163). Angesichts des beachtenswerten Materials gewonnen durch Grabung und Begehung halten wir die Bauten für eine Siedlungseinheit vom villa rustica Typ. In der Umfangsfurche des Hauses haben wir ein Konstruktionselement freigelegt - eine Pfostengrube mit römischer Dachbedeckung. Große Ziegelfragmente am Rand der Pfostengrube waren mit Fingerabdrücken verziert und auf einem von ihnen befand sich Anfang vom Stempel, der zur elitären Reitereinheit ALA PRIMA CANNANEFATUM, stationiert in Gerulata seit dem Anfang des 2. Jahrhunderts, gehörte. Es geht um erste Aufschrift auf einem Ziegel, die bisherigen epigraphischen Belege der Anwesenheit dieser Einheit stammen aus Steinaltaren. (Hošek 1984, 110, 116-131; Schmidtová/Jezná/Kozubová 2005, 38-64).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA BERGLI V RUSOVCIACH

Jaroslava S c h m i d t o v á - Anita K o z u b o v á

Hlavné mesto SR Bratislava získalo z medzinárodných fondov ERDF podporu projektu „Obnova antického tábora Gerulata v Rusovciach“. Projekt podľa požiadavky investora stavebných prác, ktorým bolo Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja vypracoval V. Šimkovič, autorizovaný architekt, podľa pôvodného návrhu J. Jeznej a J. Schmidtovej, vedúcej archeologického výskumu MMB v Rusovciach.

Konzervácii a následnej prezentácii murív predchádzal archeologický výskum zisťovacích sond a vypracovanie kvalitnej archeologickej dokumentácie. Zisťovacie sondy boli umiestnené na lokalite 3, ktorá sa nachádza v severnej časti ohraničeného pozemku a predstavuje civilnú osadu a vo východnej časti ohraničeného pozemku na lokalite 1, kde sme zachytili niekoľko stavebných etáp vojenského tábora. Keďže sa objavili nové nálezové situácie rozhodli sme sa na odporučenie archeologických komisií a Pamiatkovej rady pri MK SR vypustiť úpravu a prezentáciu lokality 3 v tomto Projekte. Túto časť je potrebné doskúmať, zdokumentovať a prezentovať ako aj čitateľne a zreteľne prepojiť na neskoroantickú vežovitú stavbu.

Pod zatrávneným povrchom a novovekým upraveným terénom sme zachytili objekty alebo antropogénne vrstvy zahĺbené do pôvodnej pôdy a podložných prirodzených vrstiev. Na lokalite 3 boli na niektorých polohách v antropogénnych vrstvách zahĺbené mladšie objekty. Dná niektorých objektov sa nachádzali až v hĺbke 2-2,5 m od súčasného terénu.

Záchranný archeologický výskum na mieste zisťovacích sond priniesol významné výsledky týkajúce sa civilnej osady (lokalita 3), ako aj priamo kastela (lokalita 1). Na mieste kastela sme zachytili nové konštrukčné prvky tábora - dvojitá obranná priekopa, patriaca 2. alebo 3. stavebnej etape. Za priekopou sme odkryli stopy komunikácie. V strede východného frontu obranného múru neskoroantickej pevnostnej stavby sme zachytili dvojitú obrannú priekopu najstaršieho drevozemného tábora. Na skúmanej polohe sa stáčala na juhovýchod. Doteraz sme poznali iba jej priamy smer po oboch stranách studne, ktorá sa nachádza v interiéri neskoroantickej pevnostnej stavby. V tejto časti polohy sme zachytili pokračovanie múru č. 5 smerom na juh. V juhozápadnej časti neskoroantickej pevnostnej stavby sme zachytili základové murivo staršej kamennej stavby, o ktorej predpokladáme že patrí kamennému táboru staršej etapy.

V severovýchodnej časti kastela pri múroch 11 a 12 bola až do hĺ 160 cm od súčasného terénu odkrytá lícovaná časť neskoroantického múru. Predpokladáme, že v tejto časti sa mohol nachádzať suterénny priestor veže.

Na lokalite 3 (vicus) sme zachytili intenzívne antropogénne osídlenie. Podložie sa nachádza až pod 2 m hrubým nánosom stôp po činnosti človeka. Najstaršie objekty sú potom zahĺbené do podložia. V tejto časti sme odkryli ďalšiu časť kamenného domu zo 4. stor., pričom sme zistili jeho dvojfázovú výstavbu. Jeho východná časť bola zničená zásahom, ktorý sa javil ako vrstva s prímesami štrku a antropogénneho materiálu a ktorého rozsah a dobu vzniku sme zatiaľ neohraničili. Predpokladáme, že tento zásah môže predstavovať mladšie úpravy, súvisiace so stredovekom. V interiéri domu sme umiestnili sondu, pričom sme pri západnom múre zachytili časť steny staršieho domu z nepálených tehál.

Pri múre 11 sme odkryli pokračovanie kanálu s intenzívne prepálenými vrstvami, ktorý je pokračovaním už prezentovaného objektu v betónovom priehľade. Zdá sa, že tento kanál je i hranicou medzi kastelom a vicusom.

Cieľom výskumu bolo takisto čitateľne a zreteľne prepojiť civilnú osadu (lokalita 3) na neskoroantickú vežovitú stavbu a ostatné stavebné etapy tábora. V sonde 14 (1 meter široká) sme okrem staršieho objektu, predbežne datovaného do laténu, neodkryli žiadne objekty z doby rímskej. Zdá sa, že priestor pri obvodových múroch tábora bol kvôli bezpečnosti nezastavaný.

Sprievodným javom archeologických výskumov je nálezový fond, ktorý je zvlášť bohatý vo vicuse - civilnej osade. K unikátom patrí nález pokladničky, veľký počet kahancov a ich fragmentov, kostených ihlíc, mincí, bronzových a železných kovaní, fragmentov sklenených nádob, keramiky a terry sigillaty ako aj stavebných zvyškov, medzi ktorými nechýbajú tehly s kolkami, interiérové tehly a maľované omietky.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER FLUR BERGL IN RUSOVSE. Die Hauptstadt der Slowakischen Republik Bratislava erhielt von den internationalen Projekten ERDF Unterstützung für das Projekt „Erneuerung des antiken Lagers Gerulata in Rusovce“. Der Konservierung und anschließender Präsentation der Mauer ging eine archäologische Grabung vor. Die Probeschnitte befanden sich auf der Fundstelle 3, die im Nordteil des begrenzten Grundstücks liegt und eine Siedlung darstellt, und im Ostteil des begrenzten Grundstücks auf der Fundstelle 1, wo wir einige Bauetappen des Militärlagers erfasst haben. Die archäologische Rettungsgrabung brachte bedeutende Ergebnisse. Auf der Stelle des Kastells haben wir neue Konstruktionselemente des Lagers erfasst - doppelten Wehrgraben aus der 2. oder 3. Bauetappe. In der Mitte des östlichen Wehrgrabens eines spätantiken Baus haben wir doppelten Graben des ältesten Holz-Erde-Lagers, der sich nach Südosten biegt, erfasst. In diesem Teil haben wir die Fortsetzung der Mauer Nr. 5 Richtung Süden erfasst. Im südwestlichen Teil der spätantiken Befestigung haben wir eine Fundamentmauer von einem älteren Steingebäude, von dem wir annähmen, dass es zum Steinlager der älteren Etappe gehört, erfasst. Im nordöstlichen Teil vom Kastell bei der Berührung der Mauer 11 und 12, bis in die Tiefe von 160 cm vom derzeitigen Terrain, war die Mauer Nr. 11 verblendet. Wir nehmen an, dass sich in diesem Teil ein Souterrainbereich des Turms befinden konnte.
Auf der Fundstelle 3 (vicus) haben wir einen weiteren Teil vom Steinhaus aus dem 4. Jh. freigelegt, wobei wir seinen zweiphasigen Ausbau feststellten. Sein Ostteil war durch einen Eingriff zerstört, der mit den jüngeren Renovierungen im Mittelalter zusammenhängen kann. Im Innenbereich des Hauses machten wir einen Schnitt, wobei wir bei der Westmauer einen Wandteil von einem älteren Haus aus ungebrannten Ziegeln erfassten. Bei der Mauer 11 haben wir die Fortsetzung eines Kanals mit stark durchgebrannten Schichten, der eine Fortsetzung des schon stilisiert präsentierten Objekts ist, festgestellt. Es scheint zu sein, dass dieser Kanal auch eine Grenze zwischen dem Kastell und vicus ist.

VÝSKUM NA STAVBE ODKANALIZOVANIA RUSOVIEC

Jaroslava S c h m i d t o v á - Anita K o z u b o v á

V roku 2007 bola realizovaná ďalšia etapa stavby Jarovce, Rusovce, Čunovo, Odkanalizovanie obcí - III. etapa - 3. časť, Kanalizácia a rekonštrukcia vodovodu Rusovce na uliciach Colnícka, Irkutská. Z hľadiska doby rímskej a kastela Gerulata je stavba situovaná do vicusu - civilnej časti vojenského tábora, ktorý sa rozprestieral severozápadne od kastela..

Na Colníckej ulici sme nezaznamenali žiadne historické antropogénne zásahy. V celej časti prekrýval recentný horizont pôvodný pôdny horizont, resp. plytké antropogénne novoveké zásahy. Práce v tejto časti ulice boli veľmi sťažené zalievaním rýh spodnou vodou, úzkym priestorom a predchádzajúcou líniovou stavbou plynofikácie. Razantnejší zásah do stratigrafie sme zachytili až pri križovatke s hlavnou cestou. Nachádza sa tu pokračovanie bohatého vicusu, ktorý sa rozprestieral pri ceste vedúcej do Carnunta. Patrí k nemu stavba s podpodlahovým vykurovaním a kamenné základy stavieb na začiatku Colníckej ulice (parcely 228, 229).

V spodnej časti Irkutskej ulice sme zdokumentovali stopy po inundácii Dunaja. V hornej časti Irkutskej ulice bolo potvrdené mimoriadne bohaté a intenzívne osídlenie doby rímskej a novoveku 18. a 19. storočia – nachádzali sa tu tehlové pivnice. Dobu rímsku reprezentujú kamenné základy budov, sídliskové jamy, kostrový hrob, katastrofické horizonty, ktoré predstavujú prepálené vrstvy hrubé niekoľko desiatok centimetrov, vrstvy rímskej strešnej krytiny, planírkové a stavebné vrstvy, ktoré svedčia o prestavbách vo vicuse, obľube, výhodnosti a nepretržitej prítomnosti obyvateľov na tejto polohe.

Jednoznačne odporúčame park na Irkutskej ulici ako aj plochy smerom k Balkánskej ulici vyznačiť na územnom pláne ako plochy s najvyššou ochranou a vylúčiť tu rozparcelovanie plochy a zničenie vicusu, ktorý sa tu javí ako uličná zástavba.

GRABUNG BEIM KANALISATIONSBAU VON RUSOVCE. Im Jahr 2007 wurde eine weitere Etappe des Kanalisationsbaus von Rusovce, in den Straßen Colnícka und Irkutská, durchgeführt. Erfasst wurde vicus - Zivilsiedlung des Kastells Gerulata, die sich nordwestlich vom Kastell befindet. Auf der Colnícka Straße haben wir keine historischen anthropogenen Eingriffe erfasst. Auf der Kreuzung von Colnícka und Balkánska haben wir einen Teil der Zivilsiedlung, zu der auch ein Bau mit Bodenheizung gehört, untersucht. Auf der Irkutská Straße hat man eine außergewöhnlich reiche und intensive römerzeitliche und neuzeitliche Ansiedlung aus dem 18. und 19. Jahrhundert bestätigt. Die Römerzeit repräsentieren Steinfundamente, Siedlungsgruben, Skelettgrab, Katastrophenhorizonte - durchgebrannte Schichten dick auch einige zehn Zentimeter, Schichten römischer Dachbedeckung, Planier- und Bauschichten, die von Renovierungen in vicus, Vorliebe, Zuträglichkeit und permanenter Anwesenheit der Einwohnern in dieser Flur zeugen. Vicus sieht in diesem Teil von Rusovce wie eine Straßenbebauung aus.

OJEDINELÝ NÁLEZ HROTU ŠÍPU Z PODHRADIA PRI MARTINE

Matúš S l á d o k

P o d h r a d i e (okr. Martin), poloha S m r e k o v é (miestne tiež Vrchmúr), hrádok, stredovek, ojedinelý nález. Uloženie nálezu: u autora.

V apríli 2004 autor príspevku našiel mimo opevnenej plochy hrádku v zosuve pôdy hrot šípu. Na základe analógií z blízkej Rakše v Turci ako i z iných miest Slovenska (Smolenice, Ruská Nová Ves) ho možno datovať do 14.-15. stor. (*Pieta 2002*; *Ruttkay 1978*, 56; *Tomášová 2000*, 171-173). Hrot železného šípu do kuše so štvorbokým ostrím. Telo je romboidného prierezu. Tuľajka má mierne nepravidelný kruhový prierez a je zúžená k miestu ukončenia. Hmotnosť 44,4 g. Dĺžka 8,2 cm. Priemer prierezu tuľajky 1,4-1,6 cm. V súčasnosti je hrot po odbornej konzervácii autorom príspevku. Tuľajka je na začiatku prehrdzavená a poškodená. Na tele hrotu je niekoľko puklín vzniknutých pri výrobe.

Zvyšky hrádku sa nachádzajú nad obcou Podhradie na zalesnenom skalnom vrchole polohy Smrekové v okrajovej severozápadnej časti chránenej krajinnej oblasti Veľká Fatra. Vrch obkolesuje Hradská a Hlavná dolina. Dodnes sú v teréne zreteľné mohutné priekopy a valy. Na vrcholovej plošine a malom predhradí sa nachádzajú zvyšky veže a múrov. V roku 2004 realizovali pracovníci Krajského pamiatkového úradu Žilina prieskum predmetnej polohy. Prieskumom bol získaný bohatý keramický súbor (67 prírastkových čísel po zlepení), ktorý možno datovať približne do 14.-15. storočia (*Zachar 2006*).

Hrádok, známy pod menom Sučiansky hrad, postavili asi v poslednej tretine 13. stor., čo nepriamo vyplýva z listiny z roku 1321, kedy sa prvý krát spomína ako castrum Zyuchan. Podľa nie celkom dôveryhodnej správy zanikol pravdepodobne v roku 1488, keď ho pri vojenskej akcii proti prívržencom poľského kráľoviča Kazimíra dal zbúrať kráľ Matej. Keďže sa ešte spomína v niekoľkých listinách ohľadom majetkových sporov aj po roku 1488 a v prvej tretine 16. stor., najneskôr zanikol v tomto období, podobne ako druhý hrádok, nachádzajúci sa priamo v obci na skalnej vyvýšenine v polohe Hrádok (miestne tiež Bašta). Ten obsadilo a poškodilo vojsko Jána Zápoľského 1. novembra 1526 (*Nešpor 2006*, 117-119). Sučiansky hrad bol v minulosti často nesprávne stotožňovaný s polohou Skala pri neďalekých Sučanoch (*Nešpor 2006*, 117, 118; *Zachar 2006*).

L i t e r a t ú r a

Nešpor 2006 - J. Nešpor: Za tajomstvami zrúcaním II. Bratislava 2006.
Pieta 2002 - K. Pieta: Stredoveké opevnenie pri Rakši. AVANS 2001, 2002, 159, 160.
Ruttkay 1978 - A. Ruttkay: Umenie kované v zbraniach. Bratislava 1978.
Tomášová 2000 - B. Tomášová: Nálezy z hradu Solivar. SASM II/1999, 2000, 169-192.
Zachar 2006 - J. Zachar: Prieskum katastrálneho územia Podhradia. AVANS 2004, 2006, 214, 215.

EINZELFUND EINER PFEILSPITZE AUS PODHRADIE BEI MARTIN. Podhradie (Bez. Martin), Flur Smrekové (örtlich auch Vrchmúr), kleine Burg, Mittelalter, Einzelfund. Aufbewahrung des Fundes:

bei Autor. Im April 2004 wurde außerhalb der befestigten Burgfläche in einem Erdrutsch eine Pfeilspitze gefunden. Aufgrund der Analogien aus der naheliegenden Gemeinde Rakša in der Turiec-Region wie auch aus anderen Städten der Slowakei (Smolenice, Ruská Nová Ves) kann sie in das 14.-15. Jh. datiert werden (Pieta 2002; Ruttkay 1978, 56; Tomášová 2000, 171-173). Eiserne Spitze eines vierkantigen Armbrustpfeiles. Der Körper hat einen rhomboiden Durchschnitt. Die Tülle hat einen leicht unregelmäßigen kreisförmigen Durchschnitt und ist am Ende verjüngt. Gewicht 44,4 g. Länge 8,2 cm. Durchmesser des Pfeiltülle ist 1,4-1,6 cm. Heutzutage ist die Spitze nach der Fachkonservierung, durchgeführt vom Autor des Beitrags. Auf dem Körper der Spitze befinden sich einige Risse, die bei der Herstellung entstanden sind.

ŽELEZNÉ ZBRANE Z LOKALITY HRADISKO

Marián S o j á k

Prostredníctvom M. Chripku zo Spišskej Teplice (spolupracovníka AÚ SAV) sa na pracovisko Archeologického ústavu SAV v Spišskej Novej Vsi dostali na zdokumentovanie dva železné predmety, ktoré v roku 2006 našiel v Levočskom pohorí P. Jasečko z Ľubice. Bližšie nálezové okolnosti sú neznáme. Podľa telefonického rozhovoru s nálezcom sa obidva železné výrobky našli medzi zaniknutou osadou D v o r c e a H r a d i s k o m (okr. Kežmarok), „SV od obce Hradisko na hrebeni, vzdialené od seba asi 500 až 800 m“. Nálezy objavili robotníci počas hromadného vyčisťovania lesov od munície vo Vojenskom obvode.

O p i s n á l e z o v

1. Sekera - širočina (masívna sekera tvaru širokej bradatice), železná, s asymetrickým telom (listom). Má rovný tyl (obuch) s lichobežníkovým otvorom na porisko; spodná časť tela je čiastočne odlomená, poloblúkové ostrie je nevýrazne vyštrbené. Rozmery: dĺ. 17,2 cm, š. zachovaného ostria 10,2 cm, otvor na násadu 2,8-4,4 cm (obr. 89: 1).
2. Meč - dvojsečný/dvojostrý, železný, s priečkou/záštitou (sčasti odlomenou) výrazne esovitého tvaru; odlomená čepeľ bez viditeľného stredového krvného žliabku prechádza v zúženú rukoväť ukončenú plochou hranatou hlavicou. Na oboch stranách plochej hlavice sú v kruhovej jamke značky výrobcu v podobe trojlístka(?); ďalšie dve značky pod sebou sú na jednej strane tŕňa rukoväte, majú štvorcový tvar s piatimi polguľami (jedna v strede, ostatné štyri v rohoch štvorca). Spodná časť čepele meča s hrotom (špičkou) sa nedochovala. Rozmery: dĺ. neúplnej čepele 79,5 cm, š. čepele 4,5 cm, dĺ. rukoväte s hlavicou 26,6 cm, hlavica 4,3x4,8x2,5 cm (obr. 89: 2).

Typológia obidvoch „aktívnych artefaktov výzbroje“ (*Ožďáni et al. 1992*, 15-70) prezrádza, že patria do 15. stor. Sekeru možno zaradiť do kategórie úderových zbraní, ktorá mala univerzálne použitie (boj, praktická činnosť - rúbanie dreva, spracovanie mäsa a pod.). Meč, ako typická vojenská zbraň, patrí do kategórie sečných zbraní. Nálezy analogického charakteru z územia Slovenska prezrádzajú, že ich možno dať do súvisu s pôsobením bratríckych vojsk v druhej polovici 15. stor. V rámci regiónu Spiša sa analogická sekera našla na bratríckom hradisku v Poprade-Kvetnici/Hranovnici/Gánovciach-Filice - v polohe Zámčisko (kóta 921), JV od liečebnej osady Kvetnica (*Slivka/Vallašek 1981*, 267, obr. 159: 1). Rovnaký meč pochádza z Hornej Stredy - z inundácie Váhu (*Klčo/Krupa 1994*, 20, obr. 67: 4) ho datujú do polovice 15. stor.

Charakter nálezov indikuje prítomnosť bratríckej pevnosti v blízkom okolí objavených artefaktov. Preto je bližšia identifikácia miesta nálezu žiaduca. Po spracovaní a fotografickej dokumentácii bol nález vrátený M. Chripkovi do súkromného vlastníctva.

L i t e r a t ú r a

Klčo/Krupa 1994 - M. Klčo/V. Krupa: Katalóg zbraní zo zbierok Balneologického múzea v Piešťanoch. Piešťany 1994.

Ožďáni et al. 1992 - O. Ožďáni/J. Zábojník/G. Nevizánsky/I. Kuzma: Militáriá - Konský postroj - Voz. Terminológia archeologickej hmotnej kultúry na Slovensku II. Nitra 1992.

Slivka/Vallašek 1981 - M. Slivka/A. Vallašek: Výsledky prieskumu hradiska v Poprade-Kvetnici. AVANS 1980, 1981, 266-268.

EISENWAFFEN AUS DER FUNDSTELLE HRADISKO. Mithilfe von M. Chripka haben wir zwei Eisengegenstände aus der Fundstelle Hradisko dokumentiert. Sie wurden von Waldarbeitern gefunden. Es geht um eine Breitaxt (Abb. 89: 1) und einen zweischneidigen Schwert mit S-förmiger Parier-

stange und gebrochenem Körper (Abb. 89: 2). An beiden Seiten des flachen Schwertkopfs sind im Kreisgrübchen Stempel des Herstellers in Form von einem Dreiblatt(?); Weitere zwei Stempel sind untereinander auf einer Seite des Griffdorns und haben quadratische Form mit fünf Halbkugeln (eine in der Mitte, die weiteren vier in den Quadratecken). Aufgrund der Analogien von ähnlichen Waffen aus den slowakischen Fundstellen (Poprad-Kvetnica - Zámčisko, Horná Streda - Inundation von Waag) können sie in den Zusammenhang mit der Bewegung der Brüderchen, die sog. Bratriken in der Slowakei gebracht und in die zweite Hälfte des 15. Jh. eingegliedert werden. Weil wir die exakten Fundumstände beider Gegenstände nicht kennen, können wir die beiden Produkte nicht mit Sicherheit interpretieren (Zufallsfunde? Anwesenheit einer Bratriken-Festung?).

AMATÉRSKE VÝSKUMY V NIEKTORÝCH SLOVENSKÝCH JASKYNIACH

Marián S o j á k

Podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny sú jaskyne chránené ako prírodné pamiatky. Predstavujú súčasť prírodného dedičstva Slovenskej republiky s najvyšším stupňom ochrany. Napriek tejto skutočnosti sa neustále stávajú terčom vykrádania a vedomého či nevedomého (pri speleologických akciách) poškodzovania. V roku 2007 sa v spolupráci so Správou slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši zdokumentoval stav ohrozovania a ničenia jaskynných sedimentov vo viacerých jaskyniach na Slovensku. Popritom sa zachránil, resp. vďaka spolupráci s jaskyniarmi zdokumentoval súbor nálezov z jaskýň, z ktorých v predloženom príspevku vyberám nasledovné speleo-archeologické lokality.

1. A r d o v o (okr. Rožňava), A r d o v s k á j a s k y ň a, sídlisko, záchranná exploatácia a zdokumentovanie amatérskych výkopov, neolit, želiezovská skupina, bukovohorská kultúra, mladšia a neskorá doba bronzová, kyjatická kultúra, predbežné uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Fluviokrasová Ardovská jaskyňa, dlhá 1492 m (314 m n. m.), leží pri juhozápadnom okraji Silickej planiny v Slovenskom krase, juhovýchodne od obce Ardovo (*Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 132, č. 2697). Nachádza sa vo vápencovom masíve Veľkého vrchu, kóta 419, na ktorú bol napojený vchod do jaskyne (*Kučera 1965*). Archeologický výskum v Ardovskej jaskyni začal J. Böhm, ktorý ju preskúmal s účasťou študentov Americkej Archeologickej školy v roku 1934 (*Lichardus 1968*). Revízny výskum zameraný na stratigrafiu neolitu tu realizoval J. Bárta (*1973*) v roku 1962. V roku 1968 podnietil nález ľudskej lebky ďalší výskum. Uskutočnili ho pracovníci SNM v Bratislave (*Nejdl 1976*, 110). Vo svojej geomorfologickej štúdii uviedol J. Kunský (1940) tri fázy osídlenia - z neolitu (bukovohorská kultúra), doby bronzovej (pilinská - pravdepodobne kyjatická kultúra) a laténskej. Okrem viacerých oterov fakieľ sa v jaskyni nachádzajú viaceré zámerné nástenné kresby (Bánesz 1978; Bárta 1984). Analýza vzorky uhľového oteru zo steny jaskyne v Hlavnej chodbe (Centrum pre výskum izotopov pri Univerzite Groningen) ukázala na prekvapujúco vysoké datovanie - 42 300 ± 750 BP (*Šefčáková 2007*). Škodou však je, že mnohé uhľové otery a „maľby" sú z väčšej časti zničené alebo výrazne poškodené novodobými zásahmi. Nechýba dokonca súčasná napodobenina troch najvýznamnejších domických malieb s charakteristickou korunkou.

Napriek uzavretiu vchodu do jaskyne zamknuteľnými kovovými dvermi sa Ardovská jaskyňa neustále poškodzuje amatérskymi výkopmi (*Horváth 2005*). Tie sú zreteľné pozdĺž celej Hlavnej chodby a vo výraznejšej miere v najpriestrannejšej sále pred Zrúteným dómom. Tu sa záchrannou exploatáciou v roku 2007 podarilo zozbierať črepy bukovohorskej (57 kusov) a kyjatickej kultúry (107 kusov) a dva obsidiánové artefakty (mikročepieľka a čepeľ). V jaskynnom prostredí a na území rozšírenia bukovohorskej kultúry prekvapil črep importovanej želiezovskej skupiny. Skromné sú nálezy ľudských a zvieracích kostí. Popri kečovskej jaskyni Domica patrí Ardovská jaskyňa k najdôležitejším jaskynným archeologickým lokalitám Slovenského krasu. Pokračujúca devastácia celej jaskyne indikuje nevyhnutnú potrebu urýchlenej realizácie komplexného záchranného archeologického výskumu. Akékoľvek speleologické práce, počas ktorých sa nedávno objavili nové priestory (*Šmída 2007*), by sa mali realizovať výhradne za účinnej spolupráce s archeológmi.

2. Č i e r n a L e h o t a (okr. Bánovce nad Bebravou).

a) jaskyňa D u b n á s k a l a, sídlisko, záchranná exploatácia a zdokumentovanie amatérskych výkopov, mladšia až neskorá doba bronzová, doba laténska(?), uloženie nálezov: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš.

V roku 2007 sa na AÚ SAV dostala informácia o amatérskych výskumoch v niektorých jaskyniach geomorfologického celku Strážovské vrchy, podcelku Zliechovská hornatina - Belianska vrchovina. Po dohovore so Správou slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši (v zastúpení P. Staníkom) sa spolu s ním, autorom príspevku a M. Sovom (Slovenská speleologická spoločnosť, Trenčiansky speleoklub) uskutočnila obhliadka viacerých jaskýň, z ktorých sa nelegálne výskumy doložili v jaskyniach Dubná skala a Sokolie.

Jaskyňa Dubná skala (nesprávne Dúpna skala) je evidovaná v speleologickej literatúre (*Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 192, č. 4141, tu ďalšia literatúra). Lokalizovaná je na juhovýchodnej strane vápencovej skaly rovnomenného názvu, asi 0,5 km severovýchodne nad obcou (505 m n. m.). V roku 1969 jaskyňu navštívil J. Bárta, ktorý uskutočnil polohopisný prieskum a fotografickú dokumentáciu. Archeologický výskum v nej nerealizoval, ale spojil ju s jej využitím na prechodný úkryt na sklonku 2. svetovej vojny (*Bárta 1973*, 92; *1992*). Pravdepodobne z tejto jaskyne, označenej ako Dubná diera, pochádzajú údajné neolitické črepy. Vyplýva to z výpisu správy Ernesta Opluštila o činnosti z roku 1972 o archeologických nálezoch (*Kliský 1973*). V roku 2000 jaskyňu Dubná skala zameral M. Sova spolu s členmi OS SSS Uhrovec (obr. 91: 1).

Záchrannou exploatáciou v roku 2007 sa zistilo poškodenie jaskynných sedimentov pri západnej stene jaskyne, kde bola vyhĺbená nelegálna sonda. Na halde hliny a zo začisteného profilu sa získali štyri črepy a štyri fragmenty neurčiteľných zvieracích kostí. Tri keramické zlomky (dva z tela nádob, jeden z rozhrania hrdla a pleca nezdobenej nádoby) charakterom materiálu s ostrivom a farbou (oranžová a hnedosivá) indikujú ich datovanie do obdobia praveku, najskôr do mladšej až neskorej doby bronzovej. Iný charakter má tenkostenný črep, ktorý pochádza z pôvodnej nádoby vyrobenej na hrnčiarskom kruhu. Podľa K. Pietu (za ústnu informáciu mu ďakujem) ide s najväčšou pravdepodobnosťou o keramiku z doby laténskej. Začistením juhovýchodného profilu sondy sa ukázalo, že nálezy pochádzajú z nevýraznej kultúrnej vrstvy sivožltej až hnedej farby s ojedinelými uhlíkmi.

Najbližšie pamiatky z doby bronzovej evidujeme v katastri obce Krásna Ves, a to pohrebisko lužickej kultúry (*Budinský-Krička/Veliačik 1986*). Nemožno vylúčiť, že aj tri fragmenty z jaskyne Dubná skala súvisia s vyššie spomenutou kultúrou. Osídlenie z doby laténskej je doložené najmä v Slatine nad Bebravou, kde sa v polohe Udrina identifikovalo a čiastočne skúmalo hradisko z tohto obdobia (*Pieta, v tlači*). Nálezy polykultúrneho charakteru, medzi nimi aj z doby laténskej, poznáme tiež z jaskyne Dupná diera v Slatinke nad Bebravou (*Pieta 1982*, 222; *Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 190, č. 4083). Prieskum jaskyne Dubná skala v Čiernej Lehote ukázal, že je poškodzovaná amatérskymi výkopmi. Vzhľadom k malým rozmerom jaskyne (dĺ. 10 m, aktívny „sídliskový priestor" len 4x5 m) bude v prípade pokračujúcich amatérskych výkopov rýchlo zničená. Preto je na mieste realizácia záchranného archeologického výskumu.

b) jaskyňa S o k o l i e, sídlisko, záchranná exploatácia a zdokumentovanie amatérskych výkopov, mladšia až neskorá doba bronzová, 16.-18. stor., uloženie nálezov: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš.

Podobne ako predchádzajúcu lokalitu aj túto jaskyňu (tiež jaskyňa v Sokolích skalách) speleológovia poznajú (*Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 193, č. 4166). Situovaná je asi 1 km severovýchodne od okraja obce (dĺ. 14 m, 641 m n. m.). V roku 1969 ju zdokumentoval J. Bárta, ktorý ju považoval za nádejnú a spojil s útočiskovou funkciou na konci 2. svetovej vojny (*Bárta 1973*, 92; *1992*). V roku 2000 jaskyňu zameral M. Sova (obr. 91: 2). Obhliadkou jaskyne v roku 2007 sa zistilo, že pri západnom a juhozápadnom okraji je systematicky skúmaná amatérmi, a to metódami archeologického výskumu (sondy vytýčené „kolíkmi", postupné prehlbovanie sedimentov po tenkých vrstvičkách). Na povrchu jaskynných sedimentov, ktoré pochádzajú z dvoch obdĺžnikových sond (s max. dĺ. 3,5 m), a tiež zo zberu blízko jaskynného vchodu sa našlo päť črepov, z nich dva z praveku a tri z novoveku (16.-18. stor.). Praveké nezdobené keramické fragmenty (najskôr z mladšej až neskorej doby bronzovej) pochádzajú z tela nádob, prvý je svetlohnedej, druhý čiernej farby. Na svetlohnedom črepe sú zreteľné stopy vyhladzovania povrchu kosteným hladidlom. Na základe nálezových správ (uložených v dokumentačnom oddelení AÚ SAV) sa vie, že v katastri obce Čierna Lehota evidujeme okrem hore uvedených neolitických črepov z „Dubnej diery" lokalitu z eneolitu v polohe Podštepie (tiež Roľa pod štiepim), čo dokladajú nálezy črepov a kamenného sekeromlatu lengyelskej kultúry (*Pavúk 1970; Krupica 1972*). Najznámejším je však stredoveký hrádok v polohe Hrádok, kde sa doterajšími výskumami doložila časť veže s keramikou z 11.-12. stor. Časť nálezov z tejto polohy je uložená vo Vlastivednom múzeu v Topoľčanoch (*Anonymus 1956; 1964; Wiedermann 1983*). Z vyššie spomenutých správ vyplýva, že z prezentovanej jaskynnej lokality ide o záchranu prvých archeologických nálezov. Keďže je výrazne poškodzovaná amatérskymi výkopmi, realizácia záchranného archeologického výskumu je žiaduca.

3. S t u p a v a (okr. Malacky), jaskyňa D o l n á s k a l a, Malé Karpaty - Borinský kras, sídlisko, speleologický výskum, dokumentácia nálezov, paleontologické nálezy, 14.-15. stor., uloženie nálezov: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš.

Jaskyňa Dolná skala leží v západnom svahu údolia Prepadlé, na východnom úpätí skalného brala, asi 100 m povyše konca kameňolomu v smere od Borinky na chatovú osadu Košarisko. Jaskyňu od jej objavenia v roku 2007 prekopáva speleológ I. Fillo s kolektívom bratislavských jaskyniarov (T. Ďurka a i.). Jaskyňu s jednou hlavnou severozápadnou chodbou (terajšia dĺ. 18 m) a s dvoma až troma bočnými sienkami naďalej prehlbujú, pričom v hlinito-kamenných sedimentoch našli paleontologický materiál, zvieracie kosti (podľa Z. Miklíkovej Cervus elaphus/jeleň - metatarzus, radius a ohryzená ružica parohu) a fragmenty keramiky minimálne z dvoch nádob. Okrem črepu oranžovej farby z tela nádoby sa podarilo rekonštruovať hrncovitú nádobu (obr. 92). Má von vyhnutý zosilnený okraj, na pleci štyri obežné žliabky, pod maximálnou vydutinou odsadenie a na dne so stopami podsýpky a strhnutia z pomaly rotujúceho hrnčiarskeho kruhu. Farba sivá v odtieňoch, materiál so slabou prímesou piesku s viditeľnými zrnkami sľudy. Rozmery: v. 15 cm, š. max. 14 cm, pr. dna 8 cm. Typológia nádoby s charakteristickým materiálom a výzdobou prezrádza jej zaradenie do horizontu druhej polovice 14. až prvej polovice 15. stor. Archeobotanický rozbor uhlíkov z dna nádoby doložil prítomnosť Corylus avellana/liesky obyčajnej (*Mihályiová 2007*). Zdá sa, že dosiaľ sa v jaskyni doložilo len monokultúrne osídlenie (za spracovanie nálezov ďakujem I. Fillovi) z vrcholného stredoveku. Nemožno vylúčiť, že súvisí s blízkymi stredovekými lokalitami - Dračím hrádkom a hradom Pajštún. Z ostatných významnejších jaskynných lokalít v okolí možno spomenúť Zbojnícku jaskyňu, Sedmičku, no najmä jaskyňu Trojuholník, z ktorej sa analyzovala fosílna fauna a flóra (*Klepsatel/Marec 2006; Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 58, č. 1093). V týchto a ďalších jaskyniach tejto časti Malých Karpát však archeologické nálezy chýbajú.

L i t e r a t ú r a

Anonymus 1956 - Anonymus: Čierna Lehota - Hrádok. Výskumná nálezová správa 503/56. Archív AÚ SAV. Nitra.

Anonymus 1964 - Anonymus: Čierna Lehota - Hrádok. Výskumná nálezová správa 2019/64. Archív AÚ SAV. Nitra.

Bánesz 1978 - L. Bánesz: Pravek Rožňavy a okolia. In: L. Tajták (ed.): Dejiny Rožňavy. Košice 1978, 30-42.

Bárta 1973 - J. Bárta: Druhé desaťročie intenzívnej speleoarcheologickej činnosti Archeologického ústavu SAV v Nitre (1962-1971). Slov. Kras 11, 1973, 85-98.

Bárta 1984 - J. Bárta: K otázke paleolitického umenia v slovenských jaskyniach. Spravodaj SSS, 15, 4, 1984, 42-46.

Bárta 1992 - J. Bárta: Útočisková funkcia jaskýň Strážovských a Súľovských vrchov na konci 2. svetovej vojny. Slov. Kras 30, 1992, 131-151.

Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007 - P. Bella/I. Hlaváčová/P. Holúbek (ed.): Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 30. 6. 2007). Liptovský Mikuláš 2007.

Budinský-Krička/Veliačik 1986 - V. Budinský-Krička/L. Veliačik: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra 1986.

Horváth 2005 - P. Horváth: Diviaky v jaskyni alebo prečo je potrebné jaskyne zatvárať. Spravodaj SSS 36, 4, 2005, 50.

Klepsatel/Marec 2006 - P. Klepsatel/J. Marec: Fosílna fauna stavovcov z jaskyne Trojuholník v Borinskom krase v Malých Karpatoch. In: P. Bella (ed.): Výskum, využívanie a ochrana jaskýň, 5. Liptovský Mikuláš 2006, 113-117.

Kliský 1973 - M. Kliský: Jaskyňa Dubná diera. Výskumná nálezová správa 6693/73. Archív AÚ SAV. Nitra.

Kučera 1965 - B. Kučera: Krasová morfologie a vývoj Ardovské jeskyně v Jihoslovenském krasu. Čsl. Kras 16, 1965, 41-56.

Kunský 1940 - J. Kunský: Ardovská jeskyně ve Slovenském krasu. Rozpravy II. třídy československé akademie, 49, 21. Praha 1939, 1-12.

Krupica 1972 - O. Krupica: Čierna Lehota - Podštepie. Výskumná nálezová správa 6098/72. Archív AÚ SAV. Nitra.

Lichardus 1968 - J. Lichardus: Jaskyňa Domica najvýznačnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry. Bratislava 1968.

Mihályiová 2007 - J. Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16 334/07. Archív AÚ SAV. Nitra.

Nejdl 1976 - Z. Nejdl: Ardovská jaskyňa - archeologická lokalita. Čsl. Kras 27, 1976, 109-111.

Pavúk 1970 - J. Pavúk: Čierna Lehota - Roľa pod štiepim. Výskumná nálezová správa 5364/70. Archív AÚ SAV. Nitra.

Pieta 1982 - K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.
Pieta, v tlači - K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska (mladšia doba laténska). Nitra 2008.
Šefčáková 2007 - A. Šefčáková: Praveké skalné kresby a nové starobylé stopy po prítomnosti človeka v Ardovskej jaskyni v Slovenskom krase (Slovenská republika). Slovenská Antropológia 10, 2, 2007, 79-84.
Šmída 2007 - B. Šmída: Kde a aké by mohlo byť pokračovanie Ardovskej jaskyne. Spravodaj SSS 38, 4, 2007, 42-46.

AMATEURGRABUNGEN IN MANCHEN SLOWAKISCHEN HÖHLEN. Trotz strenger Bewachung der Hohlen wurde im Jahr 2007 (in der Zusammenarbeit mit der Verwaltung der slowakischen Höhlen in Liptovský Mikuláš) Gefährdungszustand der Höhlensedimente in mehreren slowakischen Höhlen dokumentiert. Dabei wurde ein Fundkomplex gerettet, bzw. dank der Zusammenarbeit mit den Höhlenforschern dokumentiert. In dem Beitrag hat der Autor folgende speläo-archäologische Fundstellen ausgewählt: 1. Ardovo - Ardovská Höhle, 2. Čierna Lehota - Höhle Dubná skala, 3. Čierna Lehota - Höhle Sokolie, 4. Stupava - Höhle Dolná skala. In der Ardovská Höhle wurden umfangreiche Amateuraushübe gemacht, womit die wichtige speläo-archäologische Fundstelle im Slowakischen Karst beschädigt wurde. Mit einer Rettungsgrabung hat man Funde (Scherben, zwei Obsidian Artefakten) aus Neolithikum (Bükk-Kultur, Import der Želiezovce-Kultur) und jüngerer bis später Bronzezeit (Kyjatice-Kultur) gewonnen. In der Höhle Dubná skala und Sokolie wurden auch illegale Aushübe durchgeführt (Abb. 91). In der ersten wurde Ansiedlung aus jüngerer bis später Bronzezeit und angenommener Latènezeit erfasst, in der zweiten aus jüngerer bis später Bronzezeit und aus dem 16.-18. Jh. In der Höhle Dolná in Kleinkarpaten ist während der speläologischen Arbeiten paläontologisches Material, Tierknochen, Holzkohlen, Scherbe und ein unvollständiges Gefäß aus dem 14.-15. Jh. zum Vorschein gekommen (Abb. 92). In allen Höhlen zeigte sich die Notwendigkeit der archäologischen Rettungsgrabungen und der effektiven Zusammenarbeit der Speläologen und Archäologen.

VÝSKUM DIAĽNIČNÉHO PRIVÁDZAČA POPRAD - KEŽMAROK

Marián S o j á k

V roku 2007 sa uskutočnil v katastrálnom území mesta Poprad - miestnych častí Matejovce a Spišská Sobota predstihový archeologický výskum na stavbe diaľničného privádzača Poprad - Kežmarok, v rámci D1 na úseku Mengusovce - Jánovce. Investorom stavby bola Národná diaľničná spoločnosť, a. s. Bratislava a dodávateľom Doprastav, a. s. Bratislava - závod Zvolen. Výskum sa pridržiaval podmienok vyplývajúcich zo stanoviska KPÚ Prešov, podľa ktorého sa mal realizovať vo dvoch etapách. V prvej etape v priebehu zemných prác sa uskutočnil prieskum počas odhumusovávania telesa diaľničného privádzača a formou zisťovacích sond sa mali doložiť, prípadne vylúčiť stopy zaniknutých osídlení. V prípade zistenia archeologickej lokality mala na výskum nadviazať druhá etapa výskumu, zameraná na preskúmanie zistených archeologických objektov. V jednotlivých stavebných úsekoch boli výsledky výskumu rozmanité (*Soják 2007*). Všetky nálezy z výskumu sú uložené v Archeologickom ústave SAV Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

1. P o p r a d, časť S p i š s k á S o b o t a (okr. Poprad)

a) východne od výrobnej haly závodu Whirlpool, nad ľavým brehom rieky Poprad, ojedinelé nálezy, doba rímska?. Na uvedenej polohe sa vytýčili a strojom UDS vyhĺbili dve sondy - I (2,5x30 m) a II/07 (2,5x30 m). Obidve boli negatívne, a to aj napriek zberovému nálezu ojedinelého nezdobeného črepu z doby rímskej(?) v mieste prvej sondy. Výskum ukázal, že novodobými stavebnými aktivitami sa celá plocha predpokladaného osídlenia úplne zničila. Sondami sa odkrylo niekoľko novovekých zahĺbených objektov a inžinierske siete. V minulosti sa niekde v týchto miestach prišlo na menší súbor železných výrobkov púchovskej kultúry, pozostávajúci z listovitej kopije a kovania štítu (*Novotný/Kovalčík 1987*). Časť drobných črepov z prieskumu môže patriť aj do neskorej doby rímskej až počiatku sťahovania národov a poukazuje na blízke osídlenie nositeľmi severokarpatskej skupiny.

b) pod cestou č. 67, severovýchodne od benzínovej čerpacej stanice OKTAN, ojedinelé nálezy a staré koryto potoka, doba rímska - púchovská kultúra. Ďalšie dve sondy (III a IV/07) sa preskúmali juhozápadne od predošlých dvoch, pri východnom okraji uvedenej štátnej cesty medzi Spišskou Sobotou a Mate-

jovcami. Pôvodná sonda III (2,5x20 m) sa kvôli doloženému „objektu" s cieľom komplexného preskúmania rozšírila o ďalšie tri pásy, čím sa rozdelila na sondy IIIa až IIId. Pokusný rez „objektom" charakteru 2 m širokej a vyše 26 m dlhej pravidelnej čierno sfarbenej ryhy ukázal, že má plytké dno a po prehĺbení nepravidelný - meandrujúci (vlnitý) priebeh. Jeho čiastočným odkrytím sa zistilo, že ide o pôvodné koryto zaniknutého potoka, ktoré mohlo plniť aj funkciu odvodňovacieho kanála z areálu sídliska, ležiaceho (v polohe Pod Kežmarskou cestou 1) za štátnou cestou v smere k spomenutej benzínovej čerpacej stanici. V naplaveninách koryta potoka sa našli štyri nevýrazné črepy z doby rímskej, drobné kúsky mazanice a prepálené kamene. Sonda IV (2,5x20 m) sa umiestnila 17 m južne od pôvodnej sondy III (IIIa). Až na jeden drobný čriepok bola bez nálezov a objektov.

c) Pod Kežmarskou cestou 2 (tiež Jarmoky, Jarmočný pľac), za severovýchodným okrajom historického námestia Spišskej Soboty, sídlisko, staršia doba rímska - púchovská kultúra (1.-2. stor.), novovek.

Nálezy z predpokladanej staršej doby bronzovej, získané v roku 1983 F. Javorským (*1984*, 97) v polohe Pod Kežmarskou cestou 1 a v roku 1995 M. Sojákom v stavebnom areáli zmienenej čerpacej stanice (črep púchovskej kultúry a novoveké nálezy sú uložené v Podtatranskom múzeu Poprad, nepublikované), umožňovali predpokladať na sledovanej polohe výraznejšie praveké a včasnodejinné osídlenie. V tejto časti skúmanej plochy sa v minulosti konali sobotské trhy (prevažne s dobytkom), preto sa poloha ľudovo nazýva Jarmočný pľac či Jarmoky. V prvej etape výskumu sa tu umiestnili a preskúmali dve sondy - V (2,5x22,5 m) a VI/07 (2,5x26 m), vzdialené od seba približne 16 m. V sonde V sa pod 40-50 cm hrubou vrstvou navážok s tehlami a odpadkami doložila výrazná kultúrna vrstva s prepálenými kameňmi a keramikou. Najmä v juhozápadnej časti sondy sa prišlo na zreteľnú mazanicovú vrstvu zo stien pôvodných príbytkov a na sterilnom podloží na kolovú jamu 1. Sídlisko v tejto časti poškodzovala vodovodná ryha. V sonde VI/07, kde sa smerom k benzínovej čerpacej stanici OKTAN kultúrna vrstva stenčovala, sa na sterilnom podloží doložila kolová jama 2 spolu s fragmentom objektu 1 a dodatočne zistenou kolovou jamou 23. Vzhľadom k prítomnosti objektov, kultúrnej vrstvy a výskytu nálezov (črepy, mazanica, kosti, paleobotanický materiál) sa celá poloha preskúmala komplexne, a to v druhej etape archeologického výskumu (za technickej spolupráce M. Stejskala). Počas nej postupne došlo k plošnému odkrytiu okolia obidvoch sond až po sterilné podložie. Postupne sa preskúmalo 36 kolových jám (1-17, 20-29, 31-39/07) a dva objekty (1, 2/07). V kolových jamách sa sporadicky vyskytovali črepy z 1.-2. stor., niekedy mazanica a uhlíky. V intenzívne prepálenej jame 5 sa okrem siedmich kusov črepov a drobnej mazanice našiel fragment prepálenej kostičky. Jama 16 mala dno spevnené kamennými okruhliakmi. Z viacerých jám s uhlíkmi sa odobrala vzorka na archeobotanický rozbor. Analýza J. Mihályiovej (za čo jej ďakujem) ukázala na dominanciu uhlíkov smreka obyčajného na úkor brezy a smrekovca opadavého. Priemer jám, z ktorých sa preskúmali len spodné partie, sa pohyboval od 14 do 43 cm. Posledne identifikovaná jama 39 mala priemer 100 cm; keďže sa nestihla preskúmať, jej bližšia funkcia zostáva neosvetlená (skôr sídliskový objekt ako kolová jama). Z dvoch objektov možno s dobou rímskou spojiť len objekt 1 (spolovice zachovaný), ktorý mal nepravidelne obdĺžnikový pôdorys. Bol však plytký, s nepravidelným dnom, pričom v jeho výplni spočívali prepálené kamene a nevýrazné črepy. Objekt 2 predstavoval základy pravouhlej murovanej stavby (max. dĺ. múru 5,8 m), ktorú sa podarilo identifikovať ešte ako stojaci objekt na pohľadnici z roku 1941 (*Gašpar/Mačura/Žiška 2006*, 169; za upozornenie vďačím M. Stejskalovi). Nemožno vylúčiť, že mal súvis s vtedy ešte jestvujúcim futbalovým ihriskom, ktorého oplotenie sa sčasti zachytilo zvyškami drevených kolov na skúmanej ploche. Veľa môže ešte napovedať štúdium archívnych dokumentov a výpovede miestnych pamätníkov.

Počas rozšírenia skúmanej plochy pri juhozápadnom okraji pôvodnej sondy V/07 sa tesne nad sterilným dnom našiel fragment kamenného sekeromlatu, typologicky datovaný do eneolitu až staršej/strednej doby bronzovej. Keďže sa osídlenie z tejto etapy pravekého vývoja na skúmanej ploche nedoložilo, nemožno vylúčiť, že ho sekundárne využili (ako brúsku?) v dobe rímskej. Väčšina nálezov pochádza z kultúrnej vrstvy, ktorá tu bola splavená z vyšších partií v rámci polohy, azda z areálu bývalej nemocnice, ktorej výstavbou sa mohlo zničiť dôležité archeologické nálezisko. Soliflukciou sa zničili nadzemné časti stavieb, z ktorých zostali už len nepatrné zvyšky pozostávajúce z nosných kolov. Okrem kolových jám na jestvovanie stavieb upozorňuje početná mazanica, ktorá sa koncentruje práve pri juhozápadnom okraji skúmanej polohy, bližšie k asanovanej nemocnici. Z nálezového inventára popri mazanici dominuje nevýrazná keramika, zachovaná v črepoch. Až na niekoľko okrajov a zvyškov zdobených exemplárov ide najmä o črepy z tiel nezdobených hrubostenných nádob, ktoré neumožňujú spoľahlivé chronologicko-kultúrne zaradenie. Väčšina fragmentov patrí podľa zachovaných tvarov nádob (misy, amforovité tvary, hrnce), ojedinelej rytej výzdoby a charakteru keramického materiálu s prímesou piesku a drobných kamienkov do staršej doby rímskej, teda do prvých dvoch storočí nášho letopočtu. Vyrobili ju obyvatelia mladšej fázy púchovskej kultúry. Podľa konzultácií s K. Pietom (za čo mu ďakujem) možno v keramickej

náplni rozlíšiť dva horizonty - obdobie rozhrania letopočtov s prežívajúcimi tvarmi nádob zo sklonku doby laténskej a druhú polovicu 2. stor., teda zo záveru púchovskej kultúry. V kultúrnej vrstve sa však obidva horizonty nedali rozlíšiť. Je zrejmé, že obyvatelia púchovskej kultúry osídlili skúmanú polohu v Spišskej Sobote opakovane. Novodobou výstavbou sa však zničila väčšia časť osídlenej plochy.

Literatúra

Gašpar/Mačura/Žiška 2006 - J. Gašpar/R. Mačura/D. Žiška: Poprad. História mesta na starých pohľadniciach. Poprad 2006.

Javorský 1984 - F. Javorský: Záchranné výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš. AVANS 1983, 1984, 96-112.

Novotný/Kovalčík 1987 - B. Novotný/R. M. Kovalčík: Hromadný nález železných zbraní z Popradu-Matejoviec. AVANS 1986, 1987, 81.

Soják 2007 - M. Soják: Archeologická sezóna pod Tatrami. In: Ozveny, 10. Poprad, december 2007, II-III.

GRABUNG AUF EINER ZUBRINGERSTRASSE POPRAD - KEŽMAROK. Die archäologische Grabung hatte zwei Etappen. In der ersten wurde die von Humus befreite Fläche der Zubringerstraße ausführlich untersucht und es wurden sechs Probeschnitte ausgehoben. Aufgrund der Ergebnisse aus der ersten Grabung in der I. Etappe wurde auch eine II. Grabungsetappe durchgeführt, während der man die belegte Ansiedlung flächig freilegte. Die Schnitte Nr. I, II, IV/07 waren negativ. In der Grabungsfläche III/07 ist ein mehr als 2 m breites und mehr als 26 m langes ehemaliges Bachbett (Entwässerungskanal?) zutage gekommen. In der Ausfüllung befanden sich kleiner Lehmbewurf, durchgebrannte Steine und vier kleine römerzeitliche Scherben. Die II. Etappe der Grabung hat sich auf die Flur Pod Kežmarskou cestou 2 (auch Jarmoky oder Jarmočný pľac), am nordöstlichem Rand des historischen Platzes in Spišská Sobota, konzentriert. Unter der deutlichen Schicht aus neuzeitlichen Aufträgen mit Abfall wurde eine dicke Kulturschicht mit Scherben, viel Lehmbewurf und vereinzelten Tierknochen festgestellt.

Auf dem sterilen Untergrund hat man nach und nach 36 Pfostengruben (1-17, 20-29, 31-39/07) und zwei Objekte (1, 2/07) untersucht. In den Pfostengruben sind sporadisch Scherben aus dem 1.-2. Jh., manchmal Lehmbewurf und Holzkohlen aufgetreten. Aus mehreren Gruben mit Holzkohlen wurde Probe für archäobotanische Analyse abgenommen. Die Gruben, aus denen wir nur die Unterteile untersuchten, hatten im Durchschnitt von 14 bis 43 cm. Die zu letzt identifizierte Grube Nr. 39 hatte einen Durchschnitt von 100 cm. Von zwei Objekten kann mit der Römerzeit nur das Objekt 1 mit einem unregelmäßig rechteckigen Grundriss verbunden werden. In seiner Ausfüllung waren durchgebrannte Steine und nicht sehr deutliche Scherben. Das Objekt 2 bestand aus Fundamenten eines rechtwinkeligen Mauerbaus (max. Länge der erhaltenen Mauer 5,8 m), den man noch als stehendes Objekt auf einer Ansichtskarte aus dem Jahr 1941 identifizieren kann. Es ist nicht auszuschließen, dass er mit dem damals noch existierenden Fußballplatz zusammenhing. Reste seiner Umzäunung konnte man noch teilweise auf der untersuchten Fläche in Form von Holzpfosten erfassen. Bei der Erweiterung der erforschten Fläche bei dem südwestlichen Rand der ursprünglichen Grabungsfläche V/07 ist direkt über dem sterilen Boden ein Fragment von einer Steinstreitaxt, typologisch aus Äneolithikum bis älterer/mittlerer Bronzezeit, zum Vorschein gekommen. Weil die Ansiedlung aus diesem Zeitabschnitt hier nicht belegt wurde, kann man nicht ausschließen, dass sie sekundär in der Römerzeit (als Schleifer) benutzt wurde.

Die meisten Funde stammen aus einer Kulturschicht, die her von den höheren Teilen der untersuchten Fläche zugeschlemmt wurde. Man kann nicht ausschließen, dass sie aus der Anlage des ehemaligen Krankenhauses, das eine wichtige archäologische Fundstelle zerstörte, stammt. Durch Solifluktion wurden oberirdiche Teile der Baus zerstört, geblieben sind nur kaum sehbare Reste in Form von Pfostengruben. Außer den Pfostengruben weist auf die Bauten auch der zahlreiche Lehmbewurf hin. Er konzentriert sich gerade am südwestlichen Rand der untersuchten Fläche, näher zum assanierten Krankenhaus. Dem Fundinventar dominiert außer dem Lehmbewurf auch atypische Keramik. Bis auf ein paar Ränder und Reste von verzierten Exemplaren geht es vor allem um Scherben von dickwandigen Gefäßkörpern, die eine zuverlässige chronologisch-kulturelle Eingliederung nicht ermöglichen. Die meisten Fragmente gehören nach den erhaltenen Gefäßformen (Schüsseln, amphorenförmige Gefäße, Töpfe), seltener Ritzverzierung und dem Charakter der Keramik mit Beimischung von Sand und kleinen Steinen in die Púchov-Kultur der älteren Römerzeit (1. und 2. Jh.). In der Kulturschicht konnten aber die beiden Horizonte nicht unterscheidet werden. Es ist offensichtlich, dass die Bewohner der Púchov-Kultur die untersuchte Fläche in Spišská Sobota wiederholt besiedelten.

VÝSKUMY V RÁMCI MALÝCH STAVEBNÝCH AKCIÍ NA SPIŠI

Marián S o j á k

V priebehu roka 2007 prebiehali výskumy na Spiši v katastrálnom území viacerých obcí a miest. Vyvolali ich investičné akcie menšieho rozsahu. Zväčša išlo o výstavbu vodovodov a kanalizácií, parkovísk, neveľkých obchodných reťazcov, rodinných domov, resp. odvodnenie ich základov a pod. Príspevok prináša výber z terénnych aktivít, vyvolaných touto stavebnou činnosťou. Všetky nálezy sú uložené v Archeologickom ústave SAV Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

1. G e l n i c a (okr. Gelnica), H l a v n á u l i c a, murované objekty, záchranný výskum, novovek.

Výskum sa uskutočnil v Pamiatkovej zóne Gelnica, na parcelných číslach 683, 684, 2232 a 2267/4, v mieste jestvujúceho, no nevyhovujúceho parkoviska. Na základe záväzného stanoviska KPÚ v Košiciach sa výskum realizoval počas sledovania zemných prác. Na odhumusovanej ploche parkoviska (do hĺbky 30/40 cm) sa hlavne v jej severnej časti doložila deštrukcia stavebného materiálu z asanovanej časti obytnej zástavby z druhej tretiny 19. stor. (datovanie podľa stanoviska KPÚ). S týmto obdobím akiste súvisia nálezy zriedkavých glazovaných črepov.

2. K r o m p a c h y (okr. Spišská Nová Ves), H l a v n á u l i c a 9 9 5 a 9 9 6, murované objekty, záchranný výskum, novovek.

Sledovaním výkopov na stavbe preložky NTL plynového rozvodu sa vo vykopanej ryhe pri severnom okraji bytovej jednotky č. 995 zachytili a zdokumentovali fragmenty troch múrov, širokých 0,7-0,76 m a vzdialených od seba 2,8 -2, 83 m. S najväčšou pravdepodobnosťou ide o zaniknuté novoveké objekty predpokladaného obytného charakteru. Štúdium archívnych dokumentov v Archíve mesta Krompachy ukázal, že objekty v čase výstavby uvedených bytoviek v r. 1973 už nejestvovali. V zásype ryhy medzi múrmi sa našli ojedinelé glazúrované črepy (18.-19. stor.) so zvieracími kosťami. Pri severovýchodnom rohu bytovej jednotky č. 996 ryha zachytila deštrukciu tehál a kachľovej pece so sklenými črepmi a novovekou keramikou.

3. L e v o č a (okr. Levoča), za juhozápadným okrajom mesta, nad ľavým brehom Levočského potoka, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, novovek.

Sledovaná líniová stavba s názvom „Stanica katódovej ochrany Levoča“ prebiehala južne od novostavby predajne potravín LIDL. Napriek doloženým polykultúrnym osídleniam neďaleko tejto polohy (Pri podkove a predpokladaná lokalita na kóte 559,9) sa v profile vykopanej ryhy (pre elektrický kábel a koľajnicu) nepodarilo identifikovať poškodenie kultúrnej vrstvy, resp. sídliskové či funerálne využitie polohy. Na celej ploche výkopu boli zreteľné kamene z pôvodného geologického podložia, len v severnej časti stavby sa našli dva glazúrované črepy z 19.-20. stor., ktoré sa tu pravdepodobne dostali spolu s navezenými odpadkami.

4. P o p r a d (okr. Poprad), Š t e f á n i k o v a u l., medzi Nábrežím Jána Pavla II. a uvedenou ulicou, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, novovek.

Lokalita leží v intraviláne mesta, nad pravým brehom rieky Poprad, za budovou Istrobanky. Počas stavebných prác nedošlo k narušeniu archeologického náleziska. Nájdený nepočetný nálezový materiál (drobné glazúrované črepy, zlomky kachlíc, stavebné železo) mal odpadkový charakter, na čo poukázali odkryté profily, najmä na východnom okraji staveniska. Vo výkope sa zistila humusovitá, resp. navážková vrstva s novodobým odpadom, deštrukciou z tehál a kameňov zo zaniknutých murovaných stavieb a z miestneho geologického podložia.

5. S p i š s k á N o v á V e s (okr. Spišská Nová Ves)

a) Cirkevné gymnázium Štefana Mišíka, kanalizácia, záchranný výskum, stredovek až novovek.

Počas výkopu odvodňovacích rýh pozdĺž základov vyššie menovanej stavby došlo v jej severnej časti (smerom k Letnej ulici) k odkrytiu kamennej klenby, širokej 120 cm (obr. 93: 1, 2). Po ohlásení nálezu KPÚ-om Prešov (A. Karabinoš) sa uskutočnil výskum zachytenej klenby s cieľom osvetliť jej funkciu. Po odstránení kamenného bloku z vrchnej časti klenby a následnej fotodokumentácii sa ukázalo, že v severnom smere pokračuje chodba v dĺžke asi 3-4 m, kde končí hlinito-kamenným závalom (obr. 93: 3). Fotografia v južnom smere, teda popod základy gymnázia, zreteľne ukázala na jej sekundárne zamurovanie kameňmi (obr. 93: 4). Chodba s valenou klenbou je postavená z opracovaných pieskovcových blokov

spájaných maltou, miestami so zlomkami tehál. Výskum ukázal, že ide o ďalšiu zo zachytených kanalizácií v meste, na ktoré sa prišlo na viacerých miestach historického námestia, napr. v areáli dnešného parku a na Letnej ulici. Rozmery vybudovaných kanalizačných objektov sú zväčša odlišné.

b) D u k l i a n s k a u l., parcela č. 2216, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, novovek.

Skúmaná parcela leží v Ochrannom pásme pamiatkovej zóny Spišská Nová Ves, na pozemku pôvodného rodinného domu. Výskumom plochy 6x10 m pred samotnou výstavbou predajne sa zistilo jej zničenie novovekými stavebnými úpravami. Na časti skúmanej plochy sa tesne pod úrovňou súčasného terénu narazilo na štrkové podložie ľavobrežnej terasy Hornádu. V sekundárnych polohách v severnej časti staveniska sa našli dva drobné keramické fragmenty so zelenou glazúrou (19.-20. stor.) a zvieracie kosti. Dominoval novoveký odpad s tehlami, kameňmi a stavebným železom. Blízkosť evidovaných pravekých lokalít (Hotel Metropol, Duklianska ul.) nevylučuje, že aj táto poloha bola v minulosti osídlená, avšak je už z väčšej časti zničená alebo zastavaná.

c) L e t n á u l i c a 3 9 (Nezábudka), zahĺbený objekt, záchranný výskum, bez možnosti datovania (doba bronzová?).

Skúmaná lokalita leží v Pamiatkovej zóne Spišská Nová Ves, za severným okrajom námestia. Nachádza sa v dvorovom trakte na Letnej ulici 39 - za železiarstvom Nezábudka (obr. 94: 1). Prvá etapa výskumu formou dvoch sonda (I, II/07, 2x10 m) ukázala, že celá dotknutá plocha staveniska je zničená stredovekými a najmä novovekými úpravami, pri ktorých došlo k odstráneniu väčšej časti sedimentov a k následnému splanírovaniu plochy vysypanej odpadkami (deštrukcia tehál, stavebného kameňa a železa). Jedine stredná časť pri západnom okraji plochy zostala čiastočne neporušená. Práve tu, v hĺbke 120 cm od úrovne dnešného terénu, sa pod novovekými navážkami prišlo na zvyšok pôvodnej kultúrnej vrstvy s prepálenými kameňmi a rozdrobenou mazanicou. Po začistení západného profilu výkopu sa vyrysoval zahĺbený objekt lichobežníkového prierezu so zaobleným dnom (obr. 94: 2). Objekt charakteru zásobnicovej jamy bol zahĺbený cca 140 cm do pôvodného sterilného podložia. Jamu v hĺbke 80 cm od jej dna prikrývali drevené dosky z jedle bielej (analýza J. Mihályiovej), ktoré boli vzhľadom k vlhkému prostrediu výnimočne dobre zachované. V čiernej mastnej výplni objektu sa okrem uhlíkov vyskytli sporadické fragmenty zvieracích kostí a zvyšky slamy, azda z pôvodného obloženia zásobnicovej jamy. Sprievodný datovací materiál (najmä keramický) sa však nepodarilo objaviť. Chronologicko-kultúrna klasifikácia tak zostáva neobjasnená. Vzhľadom k typologicky podobným objektom s keramikou z doby bronzovej na Letnej ulici (z výskumu autora v roku 2005) je analogické datovanie pravdepodobné.

d) Obchodný dom MEGA, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, novovek.

Stavenisko uvedeného obchodného domu je situované v Ochrannom pásme pamiatkovej zóny Spišská Nová Ves (parcela č. 2379/12), severozápadne od Kauflandu. Na základe rozhodnutia KPÚ Košice výskum prebiehal vo dvoch etapách - v prvej formou sond pred realizáciou stavby, v druhej sledovaním výkopových prác počas stavby. Výkopom dvoch sond - I a II/07 (obidve o rozmeroch 2,5x10 m, max. hĺ. 180 cm) sa pod výraznou deštrukčnou vrstvou s tehlami a stavebným odpadom doložilo v hĺbke 140-150 cm od úrovne dnešného terénu sterilné podložie. Pri západnom okraji plochy sa v ryhe pre základy stavby a uloženie elektrického kábla zistili zvyšky štyroch betónových múrov novodobej stavby a s odpadkami v zásypovej vrstve. V ryhe pri severnom okraji sa zachytil ďalší fragment novovekého múru. Nemožno vylúčiť, že stavebný odpad a zvyšky múrov pochádzajú z niekdajšej škrobárne, ktorá čiastočne zasahovala na skúmanú parcelu.

GRABUNGEN BEI KLEINEN BAUARBEITEN IN DER ZIPS. Im Jahr 2007 verliefen in der Zips Grabungen auch wegen kleiner Investitionsaktien. Der Beitrag erfasst die Grabungsergebnisse aus ausgewählten Fundstellen. Bei den meisten überwiegt neuzeitliches Fundmaterial. Es beschränkt sich auf vereinzelte Glasurscherben, Baueisen, Reste von Ziegeln, Kacheln und Baudestruktion. In Spišská Nová Ves - Letná Straße Nr. 39 (Nezábudka) wurde teilweise eine massive mit Holzbrettern bedeckte Vorratsgrube untersucht (Abb. 94). In ihrer Ausfüllung fand man Tierknochen und Strohreste, viell-eicht von der ursprünglichen Auskleidung der Grube. Typologie der Gruben und das Vorkommen von analogischen Objekten mit Begleitkeramik auf dem Platz schließen ihre Eingliederung in die Bronzezeit nicht aus. Während des Aushubs der Entwässerungsfurchen entlang der Fundamente vom Gymnasium Štefana Mišíka in Spišská Nová Ves ist eine 120 cm breite Steinwölbung zum Vors-chein gekommen (Abb. 93: 1, 2). Nach der Beseitigung des Steinblocks von dem Oberteil der Wölbung und der anschließenden Fotodokumentation zeigte sich, dass in Richtung Norden ein ungefähr 3-4 m langer Gang verlauft und mit einem Lehm-Stein-Verbruch endet (Abb. 93: 3). Die Fotografie in der Südrichtung unter den Gymnasiumfundamenten zeigte eindeutig ihre sekundäre Einmauerung mit Steinen (Abb. 93: 4). Der Gang mit Halbkreisgewölbe ist aus bearbeiteten Sandsteinquadern, zu-

sammengefügt mit Mörtel, auf einigen Stellen mit Ziegelbrüchen. Die Grabung zeigte, dass es sich um eine weitere erfasste Kanalisation der Stadt handelt. Die wurden auf mehreren Stellen des historis-chen Platzes gefunden, z. B. in der heutigen Parkanlage und auf der Letná Straße.

NÁLEZY Z POVRCHOVÉHO ZBERU V DVORNÍKOCH

Danica S t a š š í k o v á - Š t u k o v s k á

D v o r n í k y (okr. Hlohovec), osada P o l á n e, extravilán - pole pod lesom juhozápadne od obce, zber, doba bronzová až halštatská, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Povrchové nálezy nájdené MUDr. Klčom z Nitry na povrchu pooraného poľa pri rekreačnom výlete do extravilánu Dvorníkov. Nálezy boli odovzdané prostredníctvom autorky príspevku do AÚ SAV. Ide o črepy, úštepy a mazanicu.

O p i s n á l e z o v

1. Črep z tela v ruke zhotovenej nádoby s pozostatkami výzdoby v tvare drobných zvislých plastických rebier porušených staršou ryhou sekundárneho pôvodu (obr. 90: 1). Materiál jemne plavený, farba z vonkajšej strany čierna s vyhladeným povrchom a z vnútornej strany tmavohnedá. Rozmery: výška 29 mm, šírka cca 36 mm, hrúbka 6 mm. Kultúra: pravdepodobne karpatská mohylová.
2. Črep z okraja tenkostennej v ruke zhotovenie nádoby, materiál jemne plavený, farba sivohnedá, pozostatky výzdoby v podobe jemnej šikmej ryhy (obr. 90: 2). Rozmery: výška 29 mm, šírka 37 mm, hrúbka 7 mm. Kultúra: neolit bližšie neurčený.
3. Črep z okraja hrubšej nádoby, materiál s prímesami drobného biotitu, farba svetlo hnedá nerovnomerná, okraj rovný, povrch bez výzdoby a ďalších úprav (obr. 90: 3). Rozmery: výška 51 mm, šírka 75 mm, hrúbka 15 mm. Kultúra: starší pravek.
4. Črep z tela v ruke zhotovenej nádoby, pozostatky výzdoby v podobe drobných rýh, materiál s prímesami drobného biotitu, farba tehlovýá pravidelná, povrch uhladený, neupravovaný dodatočnou vrstvou (obr. 90: 4). Kultúra: starší pravek.
5. Jadro limnosiliitu so stopami po odštepovaní (obr. 90: 5). Rozmery: 28x16x14 mm.
6. Úštep z rohovca hnedej farby (obr. 90: 6). Rozmery: 32x24x3 mm.

Okrem týchto nálezov sa v obsahu odovzdaných nálezov vyskytovalo osem novovekých a postmedieválnych črepov väčšinou so zvyškami zelenej a bielej glazúry, sedem ďalších pravekých črepov málo výrazných, fragment minerálu, fragment tehloviny a fragment keramického? kadluba. Kultúrne určenie nebolo možné presnejšie stanoviť, nakoľko nálezy nemajú výraznejšie kultúrne znaky. S výnimkou črepu z doby kamennej, ostatné praveké vyzerajú kultúrne homogénne. Novoveké črepy zrejme súvisia s blízkymi domami intravilánov.

Dvorníky sú odbornej archeologickej verejnosti známe viacerými nálezmi z rôznych období (neolit, doba bronzová, kultúra mohylová, halštatská, kultúra laténska, staromaďarské hroby), ktoré pochádzajú z rôznych polôh intravilánu a extravilánu obce. Uskutočnili sa tu už viaceré prieskumy a krátkodobé záchranné výskumy zamerané hlavne na ničené pohrebisko z 10. stor. Podľa doteraz známych nálezov z obce by uvedené nálezy mohli indikovať ďalšie praveké osídlenie, resp. spresňovať rozsah osídlenia zisteného už dávnejšie, nakoľko sa udávané miesto nálezu nachádza medzi náleziskami polykultúrnej lokality v časti Poláne a severnejšie položených nálezov kultúry karpatskej mohylovej v intraviláne. Tu prezentované nálezy pochádzajú z miesta približne medzi oboma týmito náleziskami, a podľa dostupných záznamov z miesta, kde doteraz neboli zaznamenané nálezy. V súvislosti s týmto nálezom a jeho odovzdaním do AÚ SAV nálezca vyslovil nádej vo väčší záujem archeológov o Dvorníky, nakoľko miestni i pôvodní obyvatelia sa o najstaršie dejiny obce živo zaujímajú.

FUNDE AUS DER BEGEHUNG IN DVORNÍKY. Dvorníky (Bez. Hlohovec), Gemeinde Poláne, Feld unter dem Wald südwestlich der Gemeinde, Streufunde, Bronzezeit bis Hallstattzeit, Vorgeschichte. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Den Fund hat ein Amateur abgegeben, der ihm zufällig gefunden hat. Es geht um vorgeschichtliche Scherben, karpatische Hügelgräber-Kultur? und näher unbestimmtes Neolithikum, Abschlag, Kern und Fragment? einer Gussform, wie auch neuzeitliche Scherben. Die Flur befindet sich zwischen schon länger bekannten Fluren mit Funden der karpatischen Hügelgräber-Kultur im Gemeindegebiet und einer polikulturellen Fundstelle (Neolithikum, Hallstattzeit, Latènezeit, Römerzeit, 10. Jahrhundert - Gräber) in der Flur Polán. Die Funde wurden dem AI SAW abgegeben.

DRUHÁ ETAPA VÝSKUMU VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA VO SVÄTOM JURE

Peter Šalkovský - Július Vavák

Svätý Jur (okr. Pezinok), poloha hradisko Neštich, zisťovací výskum, doba halštatská, doba sťahovania národov(?), včasný stredovek, vrcholný/neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

V nadväznosti na zisťovací výskum z roku 2006 (*Turčan/Vavák 2008*) bolo preskúmaných päť sond, dve na predhradí a tri na hlavnej časti hradiska (obr. 95). Na predhradí sme pokračovali v prácach v sonde II, kde sme zo zrušeného kontrolného bloku v objekte 1 získali ďalšie kamenné hladidlo či brúsik. S objektom mohla súvisieť zistená kolová jamka. Sondu VI (polovičný prierez valom) sme predĺžili smerom dovnútra hradiska, pričom sme zachytili celý priebeh tzv. vnútornej priekopy, ktorej dno je ploché, mierne sa dvíhajúce na oboch koncoch. Priekopa vznikla odkopaním zeminy pri stavbe valu, jej funkcia nebola fortifikačná.

Na hlavnom areáli sme pokračovali vo výskume sondy V na vrcholovej plošine, doskúmali sme rozšírenia, sondu sme predĺžili a prehĺbili až na kamenné podložie. Zo sondy sa získal črepový a ojedinelo i železný materiál, fragmenty mazanice. Sonda VII bola vytýčená pod vrcholovým areálom hradiska na štvrtej terase. Zo sondy sa získal včasnostredoveký keramický materiál, ojedinelo halštatský materiál, železné predmety, zlomok silexu, nepatrné fragmenty vápennej malty. Sonda VIII bola vytýčená na tretej terase nad sondou VII. Sonda bola rozšírená kvôli mimoriadnej koncentrácii črepového materiálu nachádzajúceho sa už na povrchu v tmavej zemine. Na vybraných miestach sme zvolili zachovanie kontrolných blokov. Na počiatku sondy sme na dĺžke 1,5 m zistili koncentráciu kamenia, ktorá javí známky zámerného uloženia, podobnú situáciu sme zachytili na siedmich metroch dĺžky sondy, kamenie v oboch prípadoch zachádza pod nepreskúmanú plochu. Za oboma koncentráciami kamenia sa nachádza žlté ílovité podložie s kamením, ktoré predpokladaný objekt (objekty?) ohraničuje, nemožno vylúčiť, že kamenie predstavuje prípadné kamenné spevnenie(?). V priestore sondy sme objavili deštrukciu kamennej piecky s mazanicovým oblúkovým otvorom. Preskúmaná bola priehlbeň dokola obložená kameňmi obsahujúca drobný štrk, uhlíky, črepy. Jej podstatná časť ostala v ponechanom kontrolnom bloku. Zo sondy sme získali početné včasnostredoveké črepy, zaujímavá je kolekcia praslenov, sklené predmety zastupuje zlomok diskovitého predmetu s otvorom, azda z doby sťahovania národov. Z kovových nálezov možno spomenúť najmä železný kosák, bočnicu konského postroja, miniatúrnu sekerovitú hrivnu. Z ďalších nálezov to bol zlomok nekovovej trosky, kamenný ihlanovitý predmet, mazanica, kosti zvierat. Okrem keramiky rámcovito zaraditeľnej do 9. až prvej polovice 10. stor. sa na rôznych miestach sondy (z vrchnej vrstvy) získali zlomky stredovekého keramického potrubia. Zaujímavá, no komplikovaná situácia v sonde, bude doskúmaná v nasledovnej sezóne.

Prieskumom detektorom kovov sme na hlavnom areáli, predovšetkým v okolí sond, získali prevažne železné predmety (nožíky, hroty šípov, klince, vinohradnícke nože, bočnica konského postroja, ostroha, masívny rybársky háčik, kľúč, prsteň a iné, najmä drobné predmety a zlomky). Železná troska, nájdená severne od sondy VIII, svedčí o existencii výroby železa. Vystupoval s ňou slovanský črepový materiál. Neďaleko nálezov trosky sa nám podarilo prieskumom identifikovať možný halštatský sídliskový objekt. Plánovaný výskum v roku 2008 nepochybne prispeje k spresneniu poznatkov.

Literatúra

Turčan/Vavák 2008 - V. Turčan/J. Vavák: Výskum na včasnostredovekom hradisku vo Svätom Jure. AVANS 2006, 2008, 168, 169.

ZWEITE GRABUNGSETAPPE AUF DEM FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALL IN SVÄTÝ JUR. Svätý Jur (Bez. Pezinok), Flur Burgwall Neštich, Probegrabung, Hallstattzeit, Völkerwanderungszeit, Frühmittelalter, Hoch-/Spätmittelalter. Aufbewahrung der Funde: Malokarpatské múzeum (Kleinkarpatisches Museum), Pezinok. Mit der Anknüpfung an die Probegrabung aus dem Jahr 2006 (Turčan/Vavák 2008) waren fünf Grabungsflächen, zwei auf der Vorburg und drei auf dem Hauptteil des Burgwalls untersucht (Abb. 95). Auf der Vorburg haben wir die Arbeiten in der Grabungsfläche II fortgesetzt, wo wir in der Nähe vom Objekt 1 eine Pfostengrube zu ende untersuchten. Aus dem Objekt 1 haben wir einen weiteren Glätt- oder Schleifstein gewonnen. In der Grabungsfläche VI haben wir den ganzen Verlauf des sog. Innengrabens erfasst. Sein Boden war flach, an beiden Enden leicht gehoben. Der Graben entstand durch den Erdaushub bei dem Wallaufbau, er diente nicht als

Befestigung. In der Haupanlage haben wir die Grabung in der Grabungsfläche V fortgesetzt und von daher Scherben- und sporadisch auch Eisenmaterial wie auch Lehmbewurfstücke gewonnen. Die Grabungsfläche VII wurde unter der Burgwall-Anlage ausgehoben. Aus ihr stammt frühmittelalterliches Keramikmaterial, selten hallstattzeitliches Material, Eisengegenstände, Silexfragment, Kalkmörtelfragmente. Die Grabungsfläche VIII wurde über der Grabungsfläche VII freigelegt. Hier ist eine Konzentration von Steinen, vielleicht eine Verstärkung(?), vorgekommen. Freigelegt wurde ein Steinofen mit einer halbbogenförmigen Lehmbewurföffnung. Untersucht haben wir auch eine Pfostengrube und eine Vertiefung mit gelegten Steinen. Das gewonnene Material repräsentieren zahlreiche frühmittelalterliche Scherben, Spinnwirteln, Fragment eines scheibenförmigen Glasgegenstrands, vielleicht aus der Völkerwanderungszeit. Von den Metallfunden kann ein Eisensichel, Seitenteil einer Pferdeschirrung und ein Axtbarren erwähnt werden. Weitere Gegenstände vertreten: Fragment einer nichtmetallischen Schlacke, pyramidenförmiger Steingegenstand und Lehmbewurf. Außer Keramik aus dem 9. bis ersten Hälfte des 10. Jh.s wurden Fragmente einer mittelalterlichen keramischen Wasserleitung gewonnen. Interessante, aber komplizierte Situation wird noch in der folgenden Saison untersucht. Mit Metalldetektoren hat man überwiegend Eisengegenstände (Messer, Pfeilspitzen, Nägel, Winzermesser, Seitenteil einer Pferdeschirrung, Sporn, massiver Angelhaken, Schlüssel, Ring und andere vor allem Kleingegenstände und Fragmente) gefunden. Eisenschlacke zeugt von Eisenherstellung. Identifiziert wurde ein mögliches hallstattzeitliches Siedlungsobjekt. Geplante Grabung im Jahr 2008 wird sicherlich zur Erweiterung der Erkenntnisse beitragen.

GEOFYZIKÁLNE MERANIE PRI FORGÁČOVEJ BAŠTE V NOVÝCH ZÁMKOCH

Ján Tirpák - Ivan Cheben

Nové Zámky (okr. Nové Zámky), ul. Pod Kalváriou (areál Strednej zdravotnej školy), CMZ, geofyzikálne meranie, opevnenie, stredovek. V rámci prípravy technickej štúdie pre urbanistický blok 38 v Centrálnej mestskej zóne Nových Zámkov sa uskutočnilo geofyzikálne meranie, ktorého úlohou bolo zachytiť priebeh západnej časti ušnicového bastiónu renesančného opevnenia, ako i ohraničiť priebeh kurtiny. To znamená, že na základe geodetického zamerania sledovaného územia presne do plánu vyznačiť priebeh fortifikácie vo vzťahu k plánovanej zástavbe a parkovej úprave v zmysle predloženého doplnku ÚPN CMZ z roku 2005. Ide o súvislejšiu nezastavanú plochu, využívanú na športové účely, situovanú zhruba kolmo na ul. Pod Kalváriou. Terén v najvyššej časti, vrátane budovy školy, je rovný (plocha 1). Takáto konfigurácia terénu je sledovateľná pozdĺž celej dĺžky (v súčasnosti zastavaná obytnými domami) medzi Forgáčovou a Žerotínovou baštou. Plocha sa smerom južným sa výrazne zvažuje (plocha 2) a v spodnej časti bola upravená do roviny (plocha 3).

Predmetná parcela, na ktorej sa robilo geofyzikálne meranie, sa nachádza v južnej časti intravilánu Nových Zámkov, a je bezprostredne spojená s centrálnou časťou historického jadra. Sledovaný priestor sa nachádza v blízkosti výraznej vyvýšeniny, na ktorej je v súčasnosti kalvária. Tento prirodzený terénny útvar bol súčasťou mestského opevnenia. I súčasná konfigurácia terénu v tejto časti zodpovedá tvaru bastiónu v hviezdicovom usporiadaní. Podobne aj uličný systém v centrálnej časti rešpektuje pôvodné šesťuholníkové usporiadanie. Tejto štruktúre bola podriadená aj pôvodná stredoveká zástavba.

Geofyzikálne meranie sa uskutočnilo na ploche športových ihrísk (plocha 1 a 3), ktoré boli situované v časti priestoru Forgáčovej bašty a kurtiny, ako i v mieste vodnej priekopy. Plocha 2 sa nachádzala na zatrávnenej ploche medzi oboma ihriskami (obr. 116). Na základe rekonštrukcie pôdorysu pevnosti a jeho zanesenia do plánu centrálnej časti mesta, by sa v priestore plochy 1 mala nachádzať kurtina, ako súčasť pevnostného systému, ktorá bola v tejto časti vybudovaná medzi Forgáčovou a Žerotínovou baštou. Približne pozdĺž južného okraja budovy školy je situovaný obranný múr (obr. 116), ktorý zasahuje k okraju plochy 1. V tejto časti začína aj západný okraj Forgáčovej bašty. Smerom južným sa terén zvažuje (plocha 2 a3), a práve v tejto časti, by sa mala nachádzať západná a juhozápadná časť Forgáčovej bašty a vodná priekopa, ktorá pokračuje smerom k Žerotínovej bašte. Geofyzikálnym meraním sa pokryla plocha od línie chodníka až po spodný okraj parcely. Z pohľadu opevnenia ide o priestor kurtiny, pevnostného múru, bašty a vodnej priekopy.

Nedeštruktívny geofyzikálny prieskum pomocou georadarovej metódy bol zameraný na zistenie stavu pod povrchom skúmaného terénu do hĺbky cca 3 m, a v prípade zistenia anomálnych nehomogenít, ich identifikovať a získať podklady o celkovej situácií na skúmanej polohe.

Meranie bolo uskutočnené aparatúrou RAMAC-X-3M od firmy Geoscience Mala (Švédsko) s tienenou anténou o frekvencií 250 MHz, s ktorou je možné dosiahnuť hĺbkový dosah cca 5 m v závislosti od skúmaného horninového prostredia. Úspešná aplikácia georadarovej metódy (GPR) je obecne založená na existencií rozdielnych permitivít ε_r a merných odporov, resp. vodivosti jednotlivých vrstiev i pripovrchových nehomogenít. Ak poznáme ε_r, môžeme z času príchodu odrazenej vlny určiť hĺbku odrážajúceho rozhrania. Pre náš prípad bola zvolená relatívna permitivita $\varepsilon_r = 36$ a rýchlosť $v_r = 0{,}05$ m/ns, čím maximálny hĺbkový dosah bol stanovený do 2,5 m. Georadarovým prieskumom boli premerané tri plochy (obr. 116) s rozmermi 20 x 25 m, 20 x 30 m a 17 x 22m s hustotou bodov 0,05 m x 0,5 m. Na spracovanie údajov bol použitý softvér GPR-SLICE od firmy Geophysical Archaeometry Laboratory z USA. Výsledky meraní GPR sú spracované vo forme horizontálnych časových rezov a 3D zobrazení.

Na základe spracovania radarogramov na ploche 1 (obr. 117: 1, 2) vidíme, že radarové anomálie s maximálnou amplitúdou signálu (označené čiernou farbou) sa nachádzajú v hĺbkach od cca 50 cm do 200 cm. Výrazná anomália v západo-východnom smere široká zhruba 600 cm a mocná 150 cm (obr. 117: 2) indikuje stavebné základy, ktoré s veľkou pravdepodobnosťou súvisia so stredovekou zástavbou.

Na základe spracovania radarogramov na ploche 2 (obr. 117: 3, 4) vidíme, že radarové anomálie s maximálnou amplitúdou signálu (označené čiernou farbou) sa nachádzajú v hĺbkach od 30 cm do 120 cm. Tieto georadarové anomálie pravdepodobne indikujú architektonické základy nešpecifikovaného charakteru a neznámeho vzniku.

Na základe spracovania radarogramov na ploche 3 (obr. 117: 5, 6) vidíme, že radarové anomálie s maximálnou amplitúdou signálu (označené čiernou farbou) sa nachádzajú v hĺbkach od 30 cm do 120 cm. Tieto georadarové anomálie pravdepodobne indikujú architektonické základy nešpecifikovaného charakteru a neznámeho vzniku.

Výsledky geofyzikálnych prác vyčlenili na skúmaných plochách rôzne orientované anomálie, ktoré pravdepodobne zobrazujú jednak zvyšky po základoch stredovekých architektúr, ale aj prítomnosť nehomogenít nešpecifikovaného charakteru súvisiace s inžinierskymi sieťami. V hornej časti, na ploche 1, môžeme konštatovať, že s najväčšou pravdepodobnosťou ide o zvyšky stredovekej, resp. novovekej zástavby, ktorá v týchto miestach mohla vzniknúť aj po zániku pôvodného významu kurtiny a Forgáčovej bašty. Anomálie nevytvárajú línie, takže nie je možné ohraničiť stavbu, alebo viaceré stavby. Nie je však vylúčené, že ide o stavebnú sutinu, ktorá vytvára nerovnako veľké koncentrácie. Obdobná situácia sa zachytila aj na plochách 2 a 3. Ani v tejto časti sa nezachytila súvislá línia, ktorá by umožnila stanoviť tvar, resp. časť línie architektúry. Nie je vylúčené, že aj v týchto miestach sa nachádza stavebná sutina.

Výsledky geofyzikálneho merania neumožňujú jednoznačne vyznačiť priebeh línie, príp. časť architektúry opevnenia. Keďže ide o priestor, na ktorom sa plánuje výstavba polyfunkčného domu, je už v čase prípravy nevyhnutné vyčleniť dostatočný časový priestor na realizáciu celoplošného archeologického výskumu pred zahájením zemných prác. V tejto časti pevnostného systému sa ukazuje, že je možné archeologickými metódami preskúmať všetky súčasti opevnenia - kurtinu, pevnostný múr, vodnú priekopu.

GEOPHYSIKALISCHE MESSUNGEN BEI FORGÁČOVA BAŠTA IN NOVÉ ZÁMKY. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Straße Pod Kalváriou (Anlage der Mittleren Gesundheitsschule), Zentrale Stadtzone, geophysikalische Messungen, Befestigung, Mittelalter.

Wegen der Vorbereitung der technischen Bebauungsstudie für die zentrale Stadtzone von Nové Zámky hat eine geophysikalische Messung stattgefunden, deren Aufgabe es war den Verlauf des Westteils der Sternbastion der renaissancezeitlichen Befestigung zu erfassen, wie auch den Verlauf der Kurtine zu begrenzen. Die Messung wurde auf einer nicht bebauten Fläche, benutzt für Sportszwecke, durchgeführt. Das Terrain im obersten Teil, einschließlich des Schulgebäudes, ist flach (Fläche 1). Diese Terrainkonfiguration kann entlang der ganzen Länge (heutzutage mit Wohnhäusern bebaut) zwischen Forgáčova und Žerotínova bašta verfolgt werden. Die Fläche senkt stark Richtung Süden (Fläche 2) und im unteren Teil war sie gerade gemacht (Fläche 3). Der verfolgte Bereich befindet sich in der Nähe einer markanten Anhöhe, aus der heutzutage ein Kalvarienberg ist. Dieses Naturgenbilde war ein Bestandteil der Stadtbefestigung. Auch die heutige Terrainkonfiguration entspricht der Bastionsform in Sternkonfiguration. Die geophysikalische Messung wurde auf drei Flächen gemacht - im Bereich von Forgáčova bašta und Kurtine, wie auch auf der Stelle des Wassergrabens (Abb. 116). Aufgrund der Rekonstruktion vom Befestigungsgrundriss und seiner Einführung in den Stadtplan sollte sich im Bereich der Fläche 1 die Kurtine als Bestandteil des Befestigungssystems befinden. Ungefähr entlang des Südrandes des Schulgebäudes befeindet sich eine Mauer (Abb. 116), die bis zum Rand der Fläche 1 reicht. In diesem Teil fängt auch der Westteil von Forgáčova bašta an. Das Terrain senkt Richtung Süden (Fläche 2 und 3), und gerade in diesem Teil sollte sich der westliche wie auch

südwestliche Teil von Forgáčova bašta und der Wassergraben befinden, der Richtung Žerotínova bašta fortgesetzt wird. Die geophysikalische Messung befasste die Fläche von der Fußsteiglinie bis zum unteren Parzellenrand. Von der Sicht der Befestigung handelt es sich um den Bereich von Kurtine, Befestigungsmauer, Bastei und dem Wassergraben.
Nichtdestruktive geophysikalische Untersuchung mithilfe der Georadar-Methode konzentrierte sich auf die Feststellung des Zustands unter der Ebene des untersuchten Terrains bis in die Tiefe von etwa 3 m, und im Falle der Feststellung von anomalen Ungleichartigkeiten, auf ihre Identifizierung und Gewinnung von Unterlagen über die Gesamtsituation auf der Bezugsfläche. Die Messung wurde mit der Apparatur RAMAC-X-3M der Firma Geoscience Mala (Sweden) mit abgeschirmter Antenne mit Frequenz von 250 MHz und einer Reichtiefe von etwa 5 m in Abhängigkeit von dem untersuchten Gesteinbereich durchgeführt. Die erfolgreiche Applikation der Georadar-Methode (GPR) basiert im Allgemeinen auf der Existenz von unterschiedlichen Permitivitäten ε_r und spezifischen Widerständen, bzw. Leitfähigkeit einzelner Schichten wie auch Ungleichartigkeiten im Bereich der Oberfläche. Wenn wir ε_r kennen, können wir aus der Rückkehrzeit der Rückwelle die Tiefe der Grenzschicht bestimmen. Für unseren Fall wurde die Dielektrizitätszahl $\varepsilon_r = 36$ und Geschwindigkeit $v_r = 0{,}05$ m/ns gewählt, womit die maximale Reichtiefe bis 2,5 m festgestellt wurde. Mit der Georadar-Untersuchung wurden drei Flächen (Abb. 116) mit Ausmaßen von 20x25 m, 20x30 m und 17x22m und Punktdichte 0,05x0,5 m vermessen. Für die Datenverarbeitung wurde die Software GPR-SLICE von der Firma Geophysical Archaeometry Laboratory aus den USA benutzt. Die Ergebnisse der Messungen GPR sind in Form von horizontalen Zeitschnitten und 3D Abbildungen verarbeitet.
Von der Verarbeitung der Radarogramme können wir auf der Fläche 1 (Abb. 117: 1, 2) sehen, dass sich die Radar-Anomalien mit maximaler Signalamplitude (markiert mit schwarzer Farbe) in den Tiefen von etwa 50 cm bis 200 cm befinden. Eine starke Anomalie in westlich-östlicher Richtung, etwa 600 cm breit und 150 cm stark (Abb. 117: 2), indiziert Baufundamente, die mit großer Wahrscheinlichkeit mit der mittelalterlichen Bebauung zusammenhängen. Aufgrund der Verarbeitung der Radarogramme sehen wir auf der Fläche 2 (Abb. 117: 3, 4), dass sich die Anomalien mit maximaler Signalamplitude (markiert mit schwarzer Farbe) in den Tiefen von 30 cm bis 120 cm befinden. Diese Georadar-Anomalien indizieren wahrscheinlich architektonische Fundamente von unspezifischem Charakter und unbekanntem Ursprung. Aufgrund der Verarbeitung der Radarogramme sehen wir auf der Fläche 3 (Abb. 117: 5, 6), dass sich die Radar-Anomalien mit maximaler Signalamplitude (markiert mit schwarzer Farbe) in den Tiefen von 30 cm bis 120 cm befinden. Diese Georadar-Anomalien indizieren wahrscheinlich architektonische Fundamente von unspezifischem Charakter und unbekanntem Ursprung. Die Ergebnisse der geophysikalischen Arbeiten gliederten auf den untersuchten Flächen unterschiedlich orientierte Anomalien aus. Die stellen wahrscheinlich einerseits Fundamentreste mittelalterlicher Architekturen, aber auch Anwesenheit von Uneinheitlichkeiten von unspezifischem Charakter, die mit dem Bau der Ingenieurnetze zusammenhängen, dar. Im oberen Teil, auf der Fläche 1, können wir sagen, dass es sich mit größter Wahrscheinlichkeit um Reste einer mittelalterlichen, bzw. neuzeitlichen Bebauung handelt. Die konnte auf diesen Stellen auch nach dem Ende der ursprünglichen Bedeutung von Kurtine und Forgáčova bašta entstehen. Die Anomalien bilden keine Linien, also ist es nicht möglich den Bau, oder mehrere Baus, zu begrenzen. Es ist aber nicht ausgeschlossen, dass es um Bauschutt geht, der ungleich große Konzentrationen bildet. Ähnliche Situation wurde auf den Flächen 2 und 3 erfasst. Auch in diesem Teil wurde keine ununterbrochene Linie, die die Feststellung der Form, bzw. eins Teils der Linie ermöglichen würde, erfasst. Es ist nicht ausgeschlossen, dass sich auch in diesen Stellen der Bauschutt befindet.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA SVÄTOPLUKOVEJ ULICI V PREŠOVE

Marián U l i č n ý

P r e š o v (okr. Prešov), intravilán, S v ä t o p l u k o v a u l i c a, dokumentácia archeologického nálezu, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Krajský pamiatkový úrad Prešov sledoval menšie stavebné úpravy súvisiace s adaptáciou časti Záhrady umenia pre potreby detského ihriska. Dotknutá plocha sa nachádza na Svätoplukovej ulici, v tesnom susedstve novovekého bastiónu za františkánskym kláštorom. V rámci prípravy územia bola sústredená pozornosť na priebeh nad zemou zaniknutého hradbového múru, ktorý sa nachádzal na východnom okraji riešeného územia. Pre potreby detailnejšieho zdokumentovania bola v polohe priebehu

hradbového múru situovaná menšia sonda rozmerov 270x150 cm. Sondou sa zachytili zvyšky murovaných konštrukcií hradbového múru, ktorý bol na vonkajšej strane šírkovo redukovaný na 110 cm v závere 18., resp. začiatkom 19. stor. Šírkovo redukovaný múr bol totiž využitý ako západná obvodová stena menšieho obytného domu osadeného do priestoru parkánu. V sonde sa zachytila aj tenká 15 cm hrubá tehlová priečka vymedzujúca dve omietnuté miestnosti s podlahou cca až 100 cm pod jestvujúcim povrchom terénu. Hradbový múr bol dodatočne posilnený primurovkou na východnej strane na 180 cm. Priestor západne od hradby bol narušený prístavbou domu s podpivničenou miestnosťou zaklenutou tehlovou klenbou. Dom bol zlikvidovaný v druhej polovici 20. stor.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER SVÄTOPLUKOVA STRAßE IN PREŠOV. Prešov (Bez. Prešov), Gemeindegebiet, Svätoplukova Straße, Dokumentation des archäologischen Fundes, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Landesdenkmalamt Prešov. Das Landesdenkmalamt Prešov verfolgte kleinere Bauarbeiten, die mit der Anpassung des Artgartens (Záhrada umenia) auf der Svätoplukova Straße für die Bedürfnisse eines Kinderspielplatzes in naher Nachbarschaft der neuzeitlichen Bastion hinter dem Franziskanerkloster zusammenhangen. Ein kleinerer Schnitt von 270x150 cm erfasste Reste von gemauerten Konstruktionen der Festungsmauer. Nach dem Ende ihrer Funktion am Ende des 18. Jahrhunderts war die zugerichtete Festungsmauer in ein kleines Wohnhaus eingefügt, das in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts abgerissen wurde.

VÝSKUM MEZOLITICKÝCH LOKALÍT V SPIŠSKEJ BELEJ

Pawel Valde-Nowak - Marián Soják

V roku 2007 prebiehal medzinárodný archeologický výskum v Spišskej Belej. Realizovali ho Archeologický ústav SAV v Nitre (M. Soják) a Jagellonského univerzita v Krakove (P. Valde-Nowak). Výskum sa uskutočnil v rámci projektu FEPRE (The Formation of Europe: Prehistoric Population Dynamics and the Roots of Socio-Cultural Diversity), ktorého regionálnym koordinátorom je J. K. Kozłowski. Cieľom výskumu bolo rozpoznať stratigrafickú a chronologickú pozíciu mezolitických nálezov, doposiaľ známych zo Spiša len z povrchových prieskumov M. Greisigera, A. Nováka a M. Sojáka (*Bánesz 1962; Soják/Novák 2000; Soják 2006*). Vytypované boli dve archeologické lokality.

1. Spišská Belá (okr. Kežmarok), poloha Vyšná zákruta II, táborisko, mezolit, neskorá doba rímska až počiatok sťahovania národov (severokarpatská skupina), zisťovaco-záchranný výskum, uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - pracovisko Spišská Nová Ves.

Vytýčili sa tri sondy I - III/07. Sonda I/07 mala rozmery 5x5 m, sondy II/07 a III/07 1x10 m. Vo všetkých sondách bezprostredne pod ornicou sa objavili okruhliaky z granodioritu rozličnej veľkosti (max. do 15 cm). Areál lokality zničila hlboká orba a meliorácie. Zo sondy I/07 z ornice pochádza päť kusov štiepanej kamennej industrie, z toho sú dve čepieľky z červeného radiolaritu, okruhliak s negatívmi z oceľovosivého radiolaritu a dva mikroúštepy z bližšie neznámej silicitovej suroviny. Nálezový materiál z prieskumov bol nedávno opísaný (*Soják 2002*, 265, 270, obr. 6: 9-13, 15). Medzi artefaktmi sa vyníma niekoľko drobných mikrojadier z radiolaritu, fragment mikrolitu (poľsky zbrójnika) a malé škrabadlo.

2. Spišská Belá (okr. Kežmarok), poloha Hoher Rand, táborisko, neskorý paleolit, mezolit, doba bronzová, resp. neskorá doba rímska až počiatok sťahovania národov (severokarpatská skupina), zisťovaco-záchranný výskum, uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - pracovisko Spišská Nová Ves.

Vytýčili sa tri sondy I - III/07. Sonda I/07 mala rozmery 2x4 m, II/07 0,8x0,8 m a III/07 1x1 m. Stratigrafia lokality sa javí nasledovne: 0-30 cm - ornica, 30-60 cm - peľová vrstva (piesčitý žltohnedý íl). Pod touto vrstvou spočívalo geologické podložie - sľudnatý pieskovec. Archeologické nálezy sa našli len v sonde I/07, a to v hĺbke 30-38 cm. V sektore A3 sa na skalnom podloží črtal v hĺbke 50 cm zahĺbený objekt o rozmeroch 23x55 cm antropogénneho charakteru. Nad ním sa nachádzal okruhliak z granodioritu, menší pieskovcový okruhliak a zlomky prepálených pieskovcov. Vo výplni objektu sa pod okruhliakmi počas preosievania a preplavovania našli tri štiepané kamenné artefakty, predstavujúce bazálnu časť čepieľky z jurského podkrakovského pazúrika, fragment prepáleného mikroúštepu a zlomok slabo prepáleného úštepu, ako aj drobné fragmenty prepálených zvieracích kostí. Z uhlíkov prilepených na okruhliakoch a z uvedených kostí sa odobrala vzorka na rádiokarbónovú analýzu (Poznań), ktorá poukázala na obdobie prelomu 1. a 2. stor. po Kr. Z prieskumu pochádza stredná časť čepele s otupeným bokom (poľsky

tyłczak) z čokoládového pazúrika a klinové rydlo z radiolaritu, obidva neskoropaleolitického charakteru, ako aj črep z doby bronzovej, resp. neskorej doby rímskej až počiatku sťahovania národov.

Zo sondy I/07 pochádza 36 kusov artefaktov, z toho desať z ornice, dvadsaťtri z peľovej vrstvy a tri z výplne zahĺbeného objektu. Surovinová skladba je nasledujúca: jurský podkrakovský pazúrik - trinásť kusov, radiolarit - dvanásť kusos, prepálený silicit - sedem kusos, świeciechowský pazúrik - dvakusys, limnosilicit - jeden kus, patinovaná surovina - jeden kus. V inventári sa vyníma čepeľové jadro z radiolaritu, nachádzajúce paralely v inventároch janisławickej kultúry, a tiež fragment mikrolitu (zbrójnika), azda pravouhlého trojuholníka, ktorý je typický pre vyššie uvedenú kultúru. Na spojitosť s touto kultúrou poukazuje aj nález trapézu z jurského podkrakovského pazúrika.

Výsledky výskumu na lokalite Hoher Rand sú dôležité najmä preto, lebo archeologické nálezy sa našli v primárnej polohe. Zároveň sa podarilo kultúrne klasifikovať objavené artefakty a zaradiť ich do neskorého mezolitu v rámci atlantického obdobia. Tento poznatok je dôležitý aj vzhľadom k doloženému blízkemu neolitickému osídleniu v katastri Spišskej Belej, známemu z polohy Kahlenberg (Stirn).

L i t e r a t ú r a

Bánesz 1962 - L. Bánesz: Nálezy drobnotvarej štiepanej industrie pod Vysokými Tatrami. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 5-20.

Soják 2002 - M. Soják: Osídlenie horného Spiša na sklonku staršej doby kamennej. In : J. Gancarski (ed.) : Starsza i środkowa epoka kamienia w Karpatach Polskich. Krosno 2002, 255-278.

Soják 2006 - M. Soják: Pred prvou písomnou zmienkou. In: Z. Kollárová (ed.): Spišská Belá. Prešov 2006, 23-51, 130.

Soják/Novák 2000 - M. Soják/A. Novák: Prieskum okolia Spišskej Belej. AVANS 1999, 2000, 123-126.

GRABUNG DER MEZOLITISCHEN FUNDSTELLEN IN SPIŠSKÁ BELÁ. Im Rahmen des Projekts „The Formation of Europe: Prehistoric Population Dynamics and the Roots of Socio-Cultural Diversity“ wurde im Jahr 2007 eine archäologische Grabung in Spišská Belá durchgeführt. Die Grabung fand auf zwei Fundstellen - Flur Vyšná zákruta II und Flur Hoher Rand statt. Zweck der Grabung war die stratigraphischen und chronologischen Positionen der mezolitischen Funde zu erkennen.

Die Grabung zeigte, dass die Fundstelle Vyšná zákruta II durch tiefen Ackerbau und Meliorationen zerstört wurde. In drei untersuchten Grabungsflächen wurden direkt unter der Ackerkrume Rollsteine aus Granodiorit gefunden. In der Grabungsfläche I/07 sind fünf Artefakten der Spaltindustrie zum Vorschein gekommen: 2 Klingen aus rotem Radiolarit, Rollstein mit Negativen aus stahlgrauem Radiolarit und 2 Mikroabschläge aus näher unbekanntem Silizitstoff.

Auf der Fundstelle Hoher Rand wurden 3 Grabungsflächen gemacht. Archäologische Artefakte wurden während der Begehung und in der Grabungsfläche I/07 (2x4 m), in der Tiefe von 30-38 cm gefunden. Die Stratigrafie der Fundstelle sieht folgend aus: 0-30 cm - Ackerkrumme, 30-60 cm - Pollenschicht (sandiger gelbbrauner Ton). Unter dieser Schicht befand sich geologischer Untergrund - Glimmersandstein. Im Sektor A3 hat sich auf dem Steinuntergrund (in der Tiefe von 50 cm) ein eingelassenes Objekt mit Ausmaßen von 23x55 cm abgezeichnet. Über ihm befand sich ein Rollstein aus Granodiorit, kleinerer Rollsandstein und Fragmente von durchgebrannten Sandsteinen. In der Objektausfüllung unter den Rollsteinen sind drei Spaltindustrie-Artefakte (Basalteil einer Klinge aus jurazeitlichem Krakauer Feuerstein, Fragment eines durchgebrannten Mikroabschlags und Fragment eines leicht durchgebrannten Abschlags) und kleine Fragmente von durchgebrannten Tierknochen zutage gekommen. Aus den Holzkohlen, die auf den Rollsteinen festklebten, ist eine Probe für Radiokarbon-Analyse abgenommen worden. Die Ergebnisse waren: Wende des 1. und 2. Jh. nach Chr. Aus der Begehung stammt ein mittlerer Klingenteil mit stumpfer Seite (polnisch tyłczak) aus Schokoladenfeuerstein und Klingenstichel aus Radiolarit, beide von spätpaläolithischem Charakter, wie auch eine Scherbe aus der Bronzezeit, bzw. dem 4.-5. Jh. Aus der Grabungsfläche I/07 stammen 36 Artefakten, daraus 10 aus der Ackerkrumme, 23 aus der Pollenschicht und 3 aus der Ausfüllung des eingelassenen Objekts. Die Rohstoffvertretung ist folgende: jurazeitlicher Krakauer Feuerstein - 13 Stück, Radiolarit - 12 Stück, durchgebrannte Opoka - 7 Stück, świeciechow-Feuerstein - 2 Stück, Limnosilicit - 1 Stück, Patinierter Rohstoff - 1 Stück. Im Inventar hebt sich ab der Klingenkern aus Radiolarit, mit Parallelen in den Inventaren der Janisławice-Kultur, wie auch Fragment vom Mikrolit, vielleicht rechteckigem Dreieck, typisch für die oben angegebene Kultur. Auf den Zusammenhang mit dieser Kultur weist ein Trapezfund aus jurazeitlichem Krakauer Feuerstein hin.

Die Grabungsergebnisse auf der Fundstelle Hoher Rand sind wichtig vor allem deswegen, weil die archäologischen Funde in primärer Lage gefunden wurden. Gleichzeitig ist es gelungen die gefunde-

ne Artefekte kulturell zu klassifizieren und sie in das späte Mezolithikum einzugliedern. Diese Erkenntnis ist auch im Bezug zur belegten naheliegenden neolithischen Ansiedlung im Kataster Spišská Belá wichtig.

LATÉNSKE NÁLEZY Z PODHRADIA

Terézia V a n g ľ o v á

P o d h r a d i e (okr. Topoľčany), polohy Ú h r a d a M n í c h o v a r o ľ a, doba laténska, stredovek, zber. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V auguste 2007 našiel Z. Packa, pracovník Štátnych lesov (Polesie Duchonka) pri úpätí kopca Úhrad, v katastri obce Podhradie, v rozrytej zemi skupinu črepov. Kopec Úhrad (684 m n. m.) sa nachádza v zalesnenom teréne oproti zrúcanine Topoľčianskeho hradu v obci Podhradie a juhozápadne od lesnej cesty Podhradie - Nová a Stará Lehota. Z. Packovi ďakujem za záchranu a odovzdanie nálezov.

Už poloha hradiska na ceste spájajúcej údolia rieky Nitry s údolím Váhu dozaista predurčovala jeho funkciu (*Dušek 1975*, 46). Hradisko je opevnené kamennohlinitým valom, akropola sa nachádza pri okraji východnej časti valu. Na tejto polohe v minulosti prebehli povrchové prieskumy ako aj výskum, ktoré doložili osídlenie v období lužickej kultúry, halštatu, doby laténskej ako aj v stredoveku (*Dušek 1975; Nešporová 2003*, 101).

O p i s n á l e z o v

1. Črepy z laténskej zásobnice s vysokým obsahom grafitu; priemer ústia 470 mm; priemer dna približne 390 mm; výška nádoby nezistená. Zásobnica má ovalený okraj a hrebeňovú výzdobu (obr. 97: 1).
2. Železná troska.
3. Skupina črepov, pravdepodobne zo štyroch rôznych nádob. Dva kusy s vysokým obsahom grafitu - jeden črep je prezentovaný ovaleným okrajom z menšej nádoby neurčeného priemeru ústia (obr. 97: 2).

Nález črepov z laténskej zásobnice a ďalších nádob pri úpätí Úhradu potvrdzuje dávnejšie zistené osídlenie tejto polohy v dobe laténskej, ktoré dokladá i náhodný nález depotu keltských mincí z konca 90-tych rokov minulého storočia. Tento depot obsahoval 50 strieborných a nezistený počet zlatých razieb a je datovaný do polovice 1. stor. pred Kr. (*Kamhalová/Kolníková 1998*, 217, 220). Múzeum získalo desať strieborných a jednu zlatú mincu: drobné strieborné bójske(?) mince s okrídleným koníkom; drobná strieborná východonorická minca, čiastková jednotka tetradrachmy typu „s okom"; zlatá bójska 1/3 statéra typu Athéna Alkis. Podobné strieborné bójske mince s okrídleným koníkom boli nájdené na stredolaténskom sídlisku Roseldorf (*Dembski 1991*, 6, 9, 10). V súkromnej zbierke sa nachádza zlatý bójsky statér typu Athéna Alkis (*Kamhalová/Kolníková 1998*, 218).

Poloha Mníchova roľa sa nachádza neďaleko Úhradu. Na základe nálezu keltských mincí (*Pieta 2008*) na tomto mieste tu vykonal K. Pieta v auguste 2007 obhliadku a našiel v rozkopanej zemi súbor železných a bronzových predmetov, ako aj niekoľko črepov. Pravdepodobne sú to predmety, ktoré tu pre nezáujem nechali hľadači pokladov. Menovanému ďakujem za poskytnutie materiálu na spracovanie.

O p i s n á l e z o v

1. Fragment železného reťazového opaska z dvojnásobne pretočených článkov s uzáverovým článkom, dĺ. 193 mm; dva fragmenty železného reťazového opaska z dvojnásobne pretočených článkov, dĺ. 142 a 27 mm (obr. 96: 1).
2. Nepravidelný bronzový krúžok; priemer: 13-14 mm; max. hrúbka 3 mm; min hrúbka 1 mm (obr. 96: 6).
3. Zoomorfná zápona opaska - hlavička koňa, bronz (obr. 96: 5).
4. Fragment bronzového predmetu - zrejme závesok obr. 96: 4).
5. Železná botka (obr. 96: 3).
6. Železná zápona (obr. 96: 2).
7. Bronzová štvorhranná pracka so železným pohyblivým tŕňom (obr. 96: 8).
8. Železná pravouhlá zápona (obr. 96: 7).
9. Železná svorka.
10. Železná kramlička.

11.-14. Fragmenty železných svoriek.

15. Železný nit s klobúkovitou hlavičkou.

16.-17. Železné nity s veľkou plochou hlavičkou.

18. Železný nit s malou plochou hlavičkou.

19. Fragment železnej platničky (kovanie?).
20. Železná tyčinka so štvrohranným prierezom; dĺ. 86 mm, hrúbka 1,5 mm (možno deformovaná svorka).
21. Pravdepodobne železný hrot (šidla?).
22. Železná tyčinka so pravouhlým prierezom, zužujúca sa do čepele(?).
23. Železná tyčinka oválneho prierezu, zakončená závesným očkom/uškom; tŕň pracky?; dĺ. 37 mm, priemer očka 10 mm, hrúbka tyčinky 7 mm.
24. Tri kusy železnej trosky.
25. Keramika: deväť atypických tiel nádoby, päť okrajov (obr. 97: 3-5); dva okraje obsahujú grafit. (obr. 97: 4, 5).

Nález reťazového opaska z dvojnásobne pretočených článkov (obr. 96: 1) spolu s fragmentom zoomorfného bočného háčika (obr. 96: 5), datovaný do stupňa Lt B2/C1 až Lt C1 (*Bujna 1982*, 334), naznačuje existenciu laténskeho sídliska na polohe Mníchova roľa. Zoomorfný bočný háčik pochádza z celokovového reťazového opaska, ktorý náležal len vyššie postaveným ženám. Podobné zápony, prípadne bočné závesné háčiky, pochádzajú prevažne z hrobových celkov, napr. v Palárikove (*Pieta 1982*, obr. 53, 55) a Ižkovciach (*Vizdal 1976*, obr. 11: 1). Ojedinelý sídliskový nález dvoch zápon (alebo zápony a bočného závesného háčika) je známy z polohy Hradiščá v Zemianskom Podhradí (*Veliačik 1997*, 43, obr. 4: 4; *Pieta 1982*, obr. 56).

Laténske osídlenie tejto oblasti dokladá neďaleký nález laténskej zásobnice na úpätí kopca Úhrad, ako aj depot keltských mincí z jeho vrcholu (*Kamhalová/Kolníková 1998*, 217-220). Napriek rozdielnemu datovaniu nálezov z oboch polôh (stredný a neskorý latén), možno na základe ich priestorového rozmiestnenia medzi nimi predpokladať vzťah hradisko - sídlisko. Chronologické zaradenie ďalších železných nálezov je problematické, nakoľko s výnimkou bronzovej pracky so železným tŕňom ide o nevýrazný materiál. Pracka je datovaná do stredoveku, pravdepodobne vrcholného.

L i t e r a t ú r a

Bujna 1982 - J. Bujna: Spiegelung der Sozialstruktur auf laténzeitlichen Gräberfeldern im Karpatenbecken. Pam. Arch. 73, 1982, 312-431.
Dembski 1991 - G. Dembski: Neue Keltenmünzen aus Niederösterreich. Mitt. Österr. Num. Ges., 31, 5-10.
Dušek 1975 - M. Dušek: Hradisko z doby halštatskej v Podhradí. AVANS 1974, 1975, 46, 47.
Kamhalová/Kolníková 1998 - M. Kamhalová/E. Kolníková: Keltské mince z polohy Úhrad v Podhradí. Slov. Num. 15, 1998, 217-220.
Nešporová 2003 - T. Nešporová: Nálezy z výšinných sídlisk západného a stredného Slovenska. AVANS 2002, 2003, 101, 102.
Pieta 1982 - K. Pieta: Umenie doby železnej. Bratislava 1982.
Pieta 2008 - K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska (mladšia doba laténska). Nitra 2008.
Veliačik 1997 - L. Veliačik: Prehľad najstaršieho osídlenia Bošáckej a Moravskolieskovskej doliny. In: Zemianske Podhradie v histórii. Zemianske Podhradie 1997, 32-46.
Vizdal 1976 - J. Vizdal: Záchranný výskum keltského pohrebiska v Ižkovciach. Slov. Arch. 24, 1976, 151-190.

LATÈNEZEITLICHE FUNDE AUS PODHRADIE. Podhradie (Bez. Topoľčany), Flur: Úhrad und Mníchova roľa, Latènezeit, Mittelalter, Streufunde. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Im August 2007 hat ein Mittarbeiter der Staatswälder auf dem Fuß des Berges Úhrad Scherben gefunden, die vor allem von einem latènezeitlichen Vorratsgefäß stammte. Dieser Fund bestätigt die Besiedlung von Úhrad in der Latènezeit. Das belegt auch ein Zufallsfund von keltischen Münzen. Im August 2007 hat Karol Pieta eine Begehung auf der Fläche Mníchova roľa gemacht. Er stellte fest, dass die Fundstelle von Schatzsuchern ausgeraubt wird. Die haben auf der Stelle ein Komplex von Eisen- und Bronzegegenständen, wie auch einige Scherben hinterlassen. Am bedeutendsten war der Fund eines Kettengürtels und einer bronzenen zoomorphen Gürtelschließe aus der mittleren Latènezeit.

ĎALŠIE NÁLEZY LUŽICKEJ KULTÚRY Z MARTINA

Terézia V a n g ľ o v á - Barbara Z a j a c o v á

M a r t i n (okr. Martin), poloha H r a d i s k o, mladšia doba bronzová, lužická kultúra, náhodný nález. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Pri výstavbe lesnej cesty na Martinské hole na jar v roku 1970 boli nájdené dve bronzové ihlice. Podľa nálezcu sa predmety nachádzali v zemi, ktorá bola zosunutá z vyšších častí svahu. Opis náleziska zodpovedá východnému svahu vrchu, na ktorom sa nachádza hradisko s valovým opevnením. Predmety boli objavené pod valom, mimo priestoru vlastného hradiska.

Opis predmetov

1. Bronzová ihlica s kotúčovitou hlavicou typu Petervására (*Novotná 1980*, 99). Kŕčok ihlice je zdurený, má prstencovité členenie a na najväčšej výduti sa po obvode nachádzajú krátke vertikálne ryhy. Maximálne vydutie kŕčika ohraničujú obvodové ryhy, z ktorých v spodnej časti vystupujú dva zväzky navzájom kolmých šikmých rýh; dĺ. 5 cm, max. priemer hlavice 4 cm, max. priemer kŕčka 1,2 cm, priemer tela 7 mm (obr. 98: 1).
2. Bronzová ihlica s guľovitou hlavicou typu Malá Vieska (*Novotná 1980*, 108), ktorá je po obvode zdobená horizontálnymi ryhami, ktoré sú ohraničené pásmi vertikálnych rýh. Kŕčok ihlice je po dĺžke zhrubnutý a po celom obvode zdobený jemnými žliabkami; dĺ. 7,5 cm, max. priemer hlavice 2,4 cm, max. priemer kŕčika 1 cm, priemer tela 0,5 cm.

Z nálezových okolností je zrejmé, že išlo pravdepodobne o depot, prípadne jeho časť. Tento fakt dokladajú aj veľké rozmery ihlíc nevhodné na nosenie. Môže ísť teda o depot obchodníka rovnako ako o depot votívny. Vzhľadom na geografický priestor a prítomnosť ihlice typu Malá Vieska v súbore možno nález priradiť lužickej kultúre. Hromadné nálezy ihlíc typu Malá Vieska sú v oblasti severozápadného Slovenska veľmi časté, napr. Dolný Kubín, Martin - Priekopa, Nová Lehota, Ovčiarsko, Púchov, či Turčianske Teplice (*Novotná 1980*, 108; *Veliačik 1983*, 64). Ich datovanie sa kladie do stupňa BD až na začiatok stupňa HA1. Významná je prítomnosť bronzovej ihlice typu Petervására (*Novotná 1980*, 99; tab. 24: 566), ktorá je okrem tohto nálezu na Slovensku známa už iba z depotu v Gemerskom Jablonci, okr. Rimavská Sobota (*Novotná 1980*, 99). Ďalšie ihlice tohto typu pochádzajú z depotu Petervására II (*Kemenczei 1965*, 106n.). Depot Petervására II je na základe prítomnosti peschierskej dýky datovaný do stupňa HA1 (*Kemenczei 1965*, 121). Nájdené ihlice datujeme do stupňa BD, príp. na začiatok stupňa HA1 mladšej doby bronzovej a opäť len potvrdzuje významné osídlenie danej oblasti lužickou kultúrou v mladšej dobe bronzovej.

Literatúra

Kemenczei 1965 - T. Kemenczei: Die Chronologie der Hortfunde vom Typ Rimaszombat. Herm. Ottó Muz. Évk. 5, 1965, 105-175.
Novotná 1980 - M. Novotná: Die Nadeln in der Slowakei. PBF XIII, Band 6, München 1980.
Veliačik 1983 - L. Veliačik: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983.

WEITERE FUNDE DER LAUSITZER KULTUR AUS MARTIN. Martin (Bez. Martin), Flur Hradisko, jüngere Bronzezeit, Lausitzer-Kultur, Zufallsfund. Aufbewahrung der Funde: Privatsammlung. Im Frühling des Jahres 1970 wurden beim Straßenbau Richtung (Bez. Martin) zwei Bronzenadeln gefunden (Abb. 98). Es handelt sich um Typ Malá Vieska und Typ Petervására. Beide Nadeln sind von außergewöhnlich großen Ausmaßen und stammen wahrscheinlich aus einem Depot. Aufgrund der analogischen Gegenständen können beide in die jüngere Bronzezeit (BD, bzw. Anfang der Stufe HA1) datiert und kulturell zur Ansiedlung der Lausitzer-Kultur in Turiec eingegliedert werden.

NESKORORÍMSKA OSTROHA Z UNÍNA

Vladimír Varsik

Unín (okr. Skalica), poloha Zámčisko, ojedinelý nález, doba rímska alebo doba sťahovania národov. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Z katastra obce Unín pochádza ostroha, ktorú našiel súkromný zberateľ a prostredníctvom K. Pietu odovzdal do Archeologického ústavu SAV (za sprostredkovanie nálezu ďakujem K. Pietovi). Ako nálezisko nálezca uviedol známu polohu Zámčisko.

Železná ostroha má symetrické ramená, ktoré sú ukončené odsadenými kosoštvorcovými záchytnými platničkami s otvormi pre nity. V strede ostrohy je štvoruholníková báza pre jednoduchý bodec, z jej hornej časti vybieha malý háčik. Z vnútornej strany ostrohy je k báze bodca pripevnený poškodený bronzový pásik, ktorý pôvodne siahal až k záchytným platničkám s nitmi. Ostroha patrí do skupiny

ostrôh s nitmi typu Leuna s trojbodovým upevnením. Zaraďuje sa k variantu D - západný provinciálnorímsky variant - podľa *U. Gieslerovej* (*1978*, 12, 13), resp. do podskupiny H v triedení *J. Ginalskeho* (*1991*, 70, 71). U. Gieslerová variant D datuje do časového rámca od druhej polovice 3. až po začiatok 5. stor. (*Giesler 1978*, 23). Zo širšieho okolia Unína možno ako paralely uviesť dve ostrohy Gieslerovej variantu D z dnešného Rakúska. Z náleziska Velm, v panónskom zázemí južne od Dunaja, pochádza kostrový hrob ozbrojeného jazdca. M. Pollaková pochovaného pokladá za príslušníka germánskych ozbrojených skupín, ktoré sa v závere doby rímskej objavujú vo viacerých limitných táboroch a v ich okolí. Autorka hrob datuje do doby po polovice 4. stor. (*Pollak 1999*, 196, Abb. 2). Druhý exemplár sa našiel v kolovej stavbe z 5. stor. sídla germánskej nobility na Oberleiserbergu (*Stuppner 2002*, 307, Taf. 8: 5).

Archeologická lokalita Zámčisko je známa predovšetkým ako opevnené hradisko z doby bronzovej a z doby halštatskej. Medzi nálezmi z roku 1980 sa však spomínajú aj „rímsko-barbarské črepy" (*Studeníková 1981*, 279). Po náleze neskororímskej ostrohy sa aj unínske Zámčisko zaraďuje medzi praveké opevnené polohy, ktoré v závere doby rímskej a v počiatkoch doby sťahovania národov ako útočištia vyhľadávalo neskorosvébske obyvateľstvo (*Pieta 1999*, 175, 178).

L i t e r a t ú r a

Giesler 1978 - U. Giesler: Jüngerkaiserzeitliche Nietknopfsporen mit Dreipunkthalterung vom Typ Leuna. Saalburg-Jahrb. 35, 1978, 5-56.

Ginalski 1991 - J. Ginalski: Ostrogi kabłąkowe kultury przeworskiej. Klasyfikacja typologiczna. Przeglad Arch. 38, Wrocław 1991, 53-84.

Pieta 1999 - K. Pieta: Anfänge der Völkerwanderungszeit in der Slowakei (Fragestellungen der zeitgenössischen Forschung). In: L´Occident romain et l´Europe centrale au debut de l´époque des Grandes Migrations. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 13, Brno 1999, 171-189).

Pollak 1999 - M. Pollak: Späte Sueben beiderseits der mittleren Donau in der Spätkaiser- und Völkerwanderungszeit. In: L´Occident romain et l´Europe centrale au debut de l´époque des Grandes Migrations. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 13, Brno 1999, 191-204.

Studeníková 1981 - E. Studeníková: Záchranný výskum na Zámčisku v Uníne. AVANS 1980, 1981, 278-280.

Stuppner 2002 - A. Stuppner: Der Oberleiserberg bei Ernstbrunn, NÖ, in der frühen Merowingerzeit. In: Probleme der frühen Merowingerzeit im Mitteldonauraum. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 19, Brno 2002, 297-311.

SPÄTRÖMERZEITLICHER SPORN AUS UNÍN. Unín (Bez. Skalica), Flur Zámčisko, Einzelfund, Römerzeit oder Völkerwanderungszeit. Aufbewahrung des Fundes: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Aus dem Kataster der Gemeinde Unín, aus der Fundstelle Zámčisko, stammt ein Sporn, den ein Privatsammler gefunden hat. Der Eisensporn gehört zur Gruppe der Nietknopfsporen mit Dreipunkthalterung vom Typ Leuna. Er ordnet sich zur Variante D nach U. Giesler (Giesler 1978, 12, 13), bzw. zur Untergruppe H nach J. Ginalski (Ginalski 1991, 70, 71). U. Giesler datiert die Variante D in den Zeitraum seit der Hälfte des 3. bis 5. Jahrhundert (Giesler 1978, 23). Aus der breiteren Umgebung von Unín können als Parallelen zwei Sporne der Variante D nach Giesler aus heutigem Österreich angegeben werden: Velm (Pollak 1999, 196, Abb. 2) und Oberleiserberg (Stuppner 2002, 307, Taf. 8: 5), mit der Datierung in die zweite Hälfte des 4. bis 5. Jahrhundert. Die archäologische Fundstelle Zámčisko ist bekannt vor allem als befestigter Burgwall aus der Bronzezeit und Hallstattzeit. Bei den Funden aus dem Jahr 1980 werden allerdings auch „römisch-barbarische Scherben" erwähnt (Studeníková 1981, 279). Nach dem Fund des spätrömischen Sporns wird auch dieser Burgwall zu den vorgeschichtlichen befestigten Fluren eingegliedert, die zum Abschluss der Römerzeit und Anfängen der Völkerwanderungszeit die spätsuebische Bevölkerung als Schutzort aussuchte (Pieta 1999, 175, 178).

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY V MPR BANSKÁ BYSTRICA

Ján Z a c h a r - Marta M á c e l o v á

V roku 2007 uskutočnila Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v spolupráci so Stredoslovenským múzeom Banská Bystrica v centre mesta niekoľko záchranných archeologických výskumov,

ktoré boli vyvolané stavebnou činnosťou a realizovali sa na základe príslušného rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu.

1. U l. M. R á z u s a, parc. č. 1720/1, 1720/4, 1720/7, 5516/6, mestské opevnenie, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Lokalita je situovaná v centre mesta, v mestskej časti Fortnička. Stavebný pozemok sa rozprestiera na južnom okraji panelákovej zástavby vo voľnom medzipriestore vymedzenom z východnej strany priebehom Rázusovej ulice a zo západne strany potokom Bystrička. Na južne strane pozemok smeruje až po začiatok asfaltovej plochy pred budovou Slovenskej poisťovne. Hneď na začiatku terénnych úprav bol vo východnej časti stavebného pozemku zachytený priebeh hradobného múru mestského opevnenia (nálezová situácia č. I). Výskum sa následne sústredil na dokumentáciu jeho priebehu a technických parametrov. K tomuto účelu bola z vonkajšej strany múru vytýčená sonda B/I/07. V priestore základovej jamy sa v južnej časti pri prekládke inžinierskych sietí zachytili relikty novodobej, resp. súdobej zástavby, ktoré neboli predmetom dokumentácie. V juhovýchodnom nároží základovej jamy sa podarilo zachytiť časť kanalizačného odvodu (nálezová situácia č. II). Osobitná pozornosť sa koncentrovala na dokumentáciu stratigrafie východného a južného profilu základovej jamy, ktoré priniesli informácie o pôvodných hydrologických pomeroch priestoru (obr. 101: 1).

Nálezová situácia I: predstavuje nález lineárnej murovanej stavebnej konštrukcie na severovýchodnej strane stavebnej jamy. Nález muriva pokračoval aj mimo severný okraj stavebnej jamy (časť B), kde bol múr na úrovni koruny začistený a na jeho vonkajšom líci bola vytýčená sonda B/I/07.

Stratigrafické jednotky - opis

A. Uloženiny.

110-typ: vrstva, zloženie: štrk, farebnosť: -, interpretácia: podložie

B. Stavebné konštrukcie.

900-kategória: murovaná, interpretácia: základové a nadzákladové murivo obvodového hradobného múru vonkajšieho opevnenia mesta

900a-kategória: murovaná , materiál: kameň lomový- bloky/veľké, lícovanie, spojivo: malta vápenná hrubá zaškárovaná, základová škára/niveleta: -, interpretácia: nadzákladové murivo s. j. 900

900b-kategória: murovaná, materiál: kameň lomový - bloky/veľké/, spojivo: malta vápenná hrubá miestami vytečená, základová škára/niveleta: 270/280 cm od koruny, interpretácia: základové murivo s. j. 900

Zachytená s. j. 900 v severovýchodnej časti stavebnej jamy predstavuje fragment hradobného múru mestského opevnenia. Línia múru bola zachytená aj mimo severnej hrany stavebnej jamy (časť B), kde bola začistená koruna. Línia hradobného múru korešponduje s dochovaným mapovým materiálom, ako aj s archívnymi prameňmi. Základové rozšírenie (6-8 cm) bolo zistené v časti A na vonkajšom líci 170 cm od koruny. V nadzákladovej časti bolo doložené lícovania a škárovania. Základy boli zapustené do štrkového podložia. Základová škára bola miestami vystlatá drevenými fragmentmi (drenážna funkcia?). V rastlej zemine pokrývajúcej korunu ako aj líce muriva sa vyskytoval početný keramický materiál s rámcovým datovaním do novoveku.

Sonda B/I/07: vytýčená z vonkajšej strany hradobného múru časti B. Výkop sondy prebiehal ručne, v záverečných fázach (v neantropogénnych vrstvách), vzhľadom na časový faktor, ako aj zo statických dôvodov bol použitý strojný mechanizmus.

Stratigrafické jednotky - opis: uloženiny (obr. 101: 2)

100-typ: vrstva, zloženie: štrková hlina , farebnosť: hnedá, interpretácia: rastlá zemina s prímesou stavebnej deštrukcie

101-typ: vrstva, zloženie: štrk, farebnosť: -, interpretácia: sedimentácia?

102-typ: vrstva, zloženie: piesčitá hlina, farebnosť: sivočierna, interpretácia: -

103-typ: vrstva, zloženie: piesčitá hlina s prímesou štrku (fragmentárne), farebnosť: hnedá, interpretácia: -

104-typ: vrstva, zloženie: piesčitá hlina, farebnosť: sivočierna, interpretácia: -

105-typ: vrstva, zloženie: hlinitý piesok, farebnosť: okrová, interpretácia: sedimentácia?

106-typ: vrstva, zloženie: piesčitá hlina, farebnosť: hnedá, interpretácia: -

107-typ: súvrstvie, zloženie: piesok, farebnosť: okrová, interpretácia: sedimentácia?

108-typ: vrstva, zloženie: piesčitý íl, farebnosť: čierna, interpretácia: bahenná vrstva riečišťa

109-typ: vrstva, zloženie: organický materiál, interpretácia: -

Zachytená stratigrafická sekvencia odráža zložitý vývoj hydrologických pomerov priestoru. Spodná bahenná vrstva (s. j. 108) prekrývajúca štrkové podložie predstavuje pravdepodobne zaniknuté riečisko. Môže ísť o pôvodné koryto Bystričky, resp. jej rameno. Štrková vrstva 101 a piesčité vrstvy 105 a 107 odrážajú pravdepodobne sekundárne sedimentačné procesy súvisiace so druhotným zamokrením terénu resp. s náplavami(?). Pôvodnú niveletu v čase výstavby hradobného múru môže reprezentovať vrstva 103 alebo 106. V kontexte s. j. 108 bol zachytený heterogénny keramický materiál s prevahou novovekých črepov.

Nálezová situácia II: predstavuje nález lineárnej konštrukcie na juhovýchodnej strane stavebnej jamy.

Stratigrafické jednotky - opis: stavebné konštrukcie

901-kategória: kladená, materiál: kameň lomový- bloky/platne, spojivo: hlina resp. bez pojiva, základová škára/niveleta: -, interpretácia: konštrukčná zložka

400-kategória: -, materiál: drevo , interpretácia: konštrukčná zložka

Konštrukčné zložky s. j. 901 a 400 predstavujú zdeštruované fragmenty novovekého kanalizačného systému. Ten bol tvorený kamennými platňami (s. j. 901), ktoré prekrývali paralelné kamenné stienky. Dno vypĺňala čiastočne opracovaná časť drevenej guľatiny (s. j. 400). Kanál bol osadený do prostredia čiernej bahennej vrstvy. Smeroval z východnej strany okraja stavebnej jamy.

Stavebná jama: výkop prebiehal pomocou strojného mechanizmu. Vo východnom a južnom profile bola zachytená výrazná čierna bahnitá vrstva (s. j. 108) identifikovaná už v sonde B/I/07 prekrývajúca štrkové podložie (s. j. 110). S. j. sa koncentrovala predovšetkým vo východnej polovici základovej jamy, a smerom k Bystričke sa postupne vytrácala (štrky). V kontexte vrstvy bol zaznamenaný početný výskyt fragmentov driev, predovšetkým guľatiny, ktoré sa koncentrovali predovšetkým v juhovýchodnom nároží. Vzhľadom na celkový komplikovaný vývoj hydrologických pomerov priestoru je problematické interpretovať s. j. 108. Ide každopádne o pozostatok zaniknutého riečiska, ktoré sa však môže spájať ako so zaniknutým korytom Bystričky, resp. jej mŕtveho ramena, tak aj so zaniknutým korytom náhonu mlyna.

Najvýraznejším výsledkom archeologického výskumu na Rázusovej ulici bolo zachytenie priebehu západnej časti mestského opevnenia. Na východnej strane stavebnej parcely sa odkryli dve ucelené časti priebehu hradobného múru. Zameraná línia priebehu korešponduje s líniou hradieb zachytenou na historických mapách. Časť predmetného hradobného úseku je viditeľná ešte na katastrálnych mapách z 50-tych rokov 20. stor. Zistil sa stavebný materiál, základová škára ako aj niveleta základového rozšírenia. Na základe archívnych prameňov možno klásť výstavbu múru na začiatok 17. stor. (*Graus 1999, 2000*), čo korešponduje aj so získaným keramickým materiálom.

2. L a z o v n á u l i c a, urbanizmus, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Lazovná ulica predstavuje súčasť historického intravilánu mesta. Vychádza približne zo stredu severnej strany Námestia SNP a smeruje severným smerom. Do historického jadra patrí úsek po areál evanjelického kostola. Približne v strede jej polovice ju pretína Krížna ulica smerujúca od Striebornej ulice po Nám. Št. Moyzesa. Archeologický výskum v Lazovnej ulici bol vyvolaný zámerom komplexnej rekonštrukcie, ktorá zahrňovala uloženie nového kanalizačného a vodovodného systému, inžinierskych sietí ako aj povrchové a dlažobné úpravy. Terénna časť prebiehala v súčinnosti s výskumom spoločnosti Terra Antiqua, ktorý zahŕňal dozor a dokumentáciu výkopu vodovodnej/ kanalizačnej ryhy a dažďových prípojok, ako aj zabezpečenie dokumentácie Lazovnej brány v priestore vyústenia historickej časti Lazovnej ulice. Výskum realizovaný FHV UMB zahŕňal odborný dozor a dokumentáciu nálezových situácií v priestore povrchových úprav (komunikácia a chodníky; obr. 101: 3).

Nálezová situácia I: zachytená pri východnej fasáde domu č. 21.

Stratigrafické jednotky - opis: stavebné konštrukcie

900-kategória: murovaná , materiál: kameň - platne/veľké, spojivo: malta vápenná, základová škára/ niveleta: -, interpretácia: novoveký kanál

Kanál kopíroval východnú fasádu meštianskeho domu č. 21, na ktorú sa napájal cez cezúru viditeľnú predovšetkým v priestore ohybu južnej kruhovej časti domu. Na severnom nároží sa kanál zatáčal smerom na Katovnú ulicu.

Nálezová situácia II: zachytená v sektore domov č. 12 a 14.

Stratigrafické jednotky - opis: stavebné konštrukcie

901-kategória: murovaná , materiál: kameň - platne/veľké, spojivo: bez spojiva, základová škára/ niveleta: -, interpretácia: novoveký kanál

Kanál bol tvorený kamennými platňami, ktoré prekrývali paralelné kamenné stienky. Záklop kamenných platní bol kladený bez maltového spojiva. Kanál bol zachytený vo vzdialenosti 480 cm od východnej uličnej fasády. Línia trativodu bola rovnobežná s uličnou fasádou domov.

Nálezová situácia III: zachytená v sektore domu č. 28 (obr. 101: 4).

Stratigrafické jednotky - opis: stavebné konštrukcie

902-kategória: murovaná , materiál: kameň lomový pritesávaný- bloky/veľké/, vápenec (makroskopicky), spojivo: malta vápenná hrubozrnná, základová škára/niveleta:-, interpretácia: nadzákladové murivo

903-kategória: deštrukcia, materiál: kameň lomový-bloky/veľké/stredne veľké/okruhliaky, vápenec (makroskopicky), spojivo: bez spojiva, základová škára/niveleta: -, interpretácia: -

Predmetná stratigrafická sekvencia zachytáva superpozíciu časti nadzákladového muriva (s. j. 902) východnej uličnej fasády meštianskeho domu č. 28 tvoreného lomovými pritesávanými kameňmi s exteriérovým lícovaním nad kamennou deštrukciou (s. j. 903) tvorenou vápencovými lomovými kameňmi rôznej veľkosti a tvarov bez spojiva. Deštrukcia bola zachytená v začistenom výreze uličnej fasády domu č. 28. Dá sa predpokladať, že smerovala pozdĺž celej fasády meštianskeho domu. Jej ďalší priebeh pri domoch č. 26, resp. 30 je otázny. Časťou svojej hmoty vychádzala mimo rámec uličnej čiary, časťou zachádzala do hmoty nadzákladového muriva domu, pričom toto na ňu nasadalo. Bližšie funkčne určenie deštrukcie, ako aj vzťah k domu č. 28 je nejasný. V prostredí zásypu s. j. 903 bol získaný keramický materiál s prevahou stredovekých tvarov zaraditeľných do 15. stor. (obr. 101: 5).

Nálezová situácia IV: zachytená v sektore domu č.13 v rámci drenážnej ryhy (š. 60 cm, hĺ. 50 cm) vytýčenej vo vzdialenosti 220 cm rovnobežne od uličnej fasády domu.

Stratigrafické jednotky - opis

A. Uloženiny

100- typ: vrstva, zloženie: štrk, farebnosť: -, interpretácia: recentný zásyp

101- typ: vrstva, zloženie: piesčitá hlina s prímesou štrku a drobných kamienkov (do 40%), farebnosť: hnedá, interpretácia: -

102- typ: vrstva, zloženie: piesčitý íl s prímesou uhlíkov a zuhoľnateného dreva (náhodile), farebnosť: čierna, interpretácia: -

103- typ: vrstva, zloženie: štrk, farebnosť: -, interpretácia: -

104- typ: vrstva, zloženie: piesčitý íl tvrdý, farebnosť: žltohnedá, interpretácia: podložie

B. Stavebné konštrukcie

904-kategória: murovaná , materiál: kameň lomový - bloky (náhodile)/veľké/stredne veľké, spojivo: bez spojiva, základová škára/niveleta: -, interpretácia: -

S. j. 100 a 101 súvisia pravdepodobne s novodobým vyžívaním priestoru. S. j. 904 sa javí ako súvislá kamenná deštrukcia bez viditeľných stôp po spojive. Svojim priebehom však môže súvisieť s existenciou zaniknutej murovanej konštrukcie nejasnej funkcie a dáta. S. j. 102 a 103 môžu súvisieť s pôvodnými hydrologickými pomermi priestoru. Vzhľadom na absenciu datovacích prostriedkov, ako aj limitovaného priestoru odkrytej plochy zostáva stratigrafická sekvencia interpretačne nejasná.

Nálezová situácia V: zachytená v sektore domu č. 15 v rámci drenážnej ryhy.

Stratigrafické jednotky - opis

A. Uloženiny

100- typ: vrstva, zloženie: štrk, farebnosť: -, interpretácia: recentný zásyp

102- typ: vrstva, zloženie: piesčitý íl s prímesou uhlíkov a zuhoľnateného dreva (náhodile), farebnosť: čierna, interpretácia: -

105- typ: vrstva, zloženie: štrková hlina s recentnou zásypovou intrúziou, farebnosť: -, interpretácia: -

B. Stavebné konštrukcie
400-kategória: -, materiál: drevo zuhoľnatené fragment , interpretácia: súčasť s. j. 102
Ide o pokračovanie nálezovej situácie IV.

3. N á m. Š t. M o y z e s a, areál m e s t s k é h o h r a d u - pri východnej strane objektu Pretória, záchranný výskum, stredovek, novovek.. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Zemné práce pozostávali z výkopu dvoch vodojemných šácht pri styku rekonštruovaného hradobného múru s východnou stranou Pretória a z hĺbenia ryhy na prívod vody k terase (obr. 101: 6). Výkop ryhy dosahoval hĺbku len 30 cm a prebiehal zväčša v štrkovom zásype obrubníka a nepriniesol archeologické nálezové situácie. Vodojemná šachta II vyhĺbená z vnútornej strany rekonštruovaného hradobného múru predstavovala stratigraficky nerekonštruovateľný zásyp vodovodného potrubia s početným keramickým materiálom (uloženým v sekundárnej polohe, ako súčasť recentného zásypu). Archeologicky pozitívna bola vodojemná šachta I, vytýčená na vonkajšej strane hradobného múru.

Vodojemná šachta (VŠ) I: vytýčená na vonkajšej strane hradobného múru.

Stratigrafické jednotky - opis
A. Uloženiny
100- typ: vrstva, zloženie: piesčitá hlina s organickou prímesou, farebnosť: hnedá, interpretácia: rastlá zemina
101- typ: vrstva, zloženie: piesčitý íl, farebnosť: hnedosivá, interpretácia: -
102- typ: vrstva, zloženie: maltovina, farebnosť: -, interpretácia: -
103- typ: vrstva, zloženie: suťový materiál, farebnosť: -, interpretácia: stavebná deštrukcia
104 zásyp recentnej kanalizácie
B. Stavebné konštrukcie
900-kategória: murovaná, materiál: kameň - bloky, spojivo: malta vápenná hrubozrnná, cement, základová škára/niveleta: -, interpretácia: základové a rekonštruované nadzákladové murivo obvodového hradobného múru mestského hradu
901-kategória: murovaná zdeštruované, materiál: kameň - bloky/veľké/platne + tehla-rozptýlene, spojivo: malta vápenná hrubozrnná, základová škára/niveleta: -, interpretácia: deštrukcia muriva neznámeho objektu
901a-kategória: murovaná , materiál: kameň - platne, spojivo: malta vápenná hrubozrnná, základová škára/niveleta: -, interpretácia: spodná (dlažobná?) časť neznámeho objektu
901b-kategória: murovaná zdeštruované , materiál: kameň - bloky/veľké/ + tehla-rozptýlene, spojivo: malta vápenná hrubozrnná, základová škára/niveleta: -, interpretácia: východná obvodová stena neznámeho objektu
901c-kategória: murovaná zdeštruované , materiál: kameň - bloky/veľké/ + tehla-náhodile, spojivo: malta vápenná hrubozrnná, základová škára/niveleta: -, interpretácia: južná obvodová stena neznámeho objektu

Stratigrafická sekvencia 102 až 103 súvisí s deštruovanou časťou neznámeho objektu 901. Predovšetkým v západnej časti sondy bola intaktnosť sekvencie výrazne narušená osadením kanalizačnej rúry. Vo výplni vrstvy 103 sa nachádzal početný keramický chronologicky nehomogénny materiál (stredovek, novovek), čo odráža sekundárne premiešanie vrstvy pri výstavbe kanalizácie. S. j. 900 reprezentuje obvodový hradobný múr, ktorý sa napája na východnú stranu objektu Pretória. Jeho nadzemná časť je plne rekonštruovaná. Základová časť bola výrazne narušená pri osádzaní kanalizačnej rúry, ktorá prechádzala cez múr.

S. j. 901 reprezentuje neznámy objekt zachytený v celom priestore VŠ I. V rozšírenom južnom (juhovýchodnom) priestore sondy VŠ I sa dal jeho priebeh sledovať južným (juhovýchodným) smerom pozdĺž objektu Pretória. Smerom na východ až severovýchod (k budove Pošty) nebol jeho ďalší priebeh preukázaný. Zachytená časť objektu predstavovala nárožie s previazanými stenami (901b, 901c), ktoré boli z „interiérovej" strany lícované. Materiál predstavoval slieňový vápenec a tehla (zastúpenie do 10%) zväčša vo forme neúplných tvarov. Dno vypĺňali kamenné platne (901a), ktoré sa na obvodové steny napájali cez škáru. Na severnej strane sa objekt cez viditeľnú cezúru napájal na základové murivo hradobného múru (obr. 101: 7). Vzťah k objektu Pretória nie je známy (priestor tu vypĺňala mohutná recentná betónová platňa). Celkový rozsah ani dispozične členenie nie je nateraz zrejmé. Začistená časť predstavuje pravdepodobne interiérové nárožie s istou formou podlahovej úpravy. Získaný keramický materiál z nadložných vrstiev nevylučuje datovanie do neskorého stredoveku až včasného novoveku, no nie je vylúčené ani mladšie datovanie (*Zachar/Mácelová 2007*, 9-16).

Vodojemná šachta (VŠ) II: vytýčená na vnútornej strane hradobného múru.

Priestor vypĺňal zásyp bez stratigrafickej priekaznosti, ktorý vznikol pri osádzaní vodovodného potrubia v hĺbke 120 cm. V zásype sa nachádzal početný prevažne stredoveký keramický materiál. Nádoby boli vyrobené vytáčaním z jemne plaveného materiálu s jemnozrnnou kremičitou prímesou. Uplatňovalo sa redukčné vypaľovanie, v prípade aplikácie polevy oxidácia. Prevládajú hrncovité nádoby s lievikovitým ústím a výrazne profilovaným okrajom resp. s dutou profiláciou ústia a hraneným okrajom. Svojou morfológiou spadajú do 15. stor.

L i t e r a t ú r a

Graus 1999 - I. Graus: Vývoj fortifikácie Banskej Bystrice do konca 16. storočia v podmienkach špecifík pasívnej obrany stredoslovenských banských miest. In: Vojenská história, 3-21.

Graus 2000 - I. Graus: K datovaniu najstarších tzv. Ferrariovských pôdorysných plánov Banskej Bystrice. Pamiatky a múzeá, 1, 2000, 20-22.

Zachar/Mácelová 2007 - J. Zachar/M. Mácelová: Neznámy objekt v areáli mestského hradu v Banskej Bystrici. Stredné Slovensko 11 - Spoločenské vedy, 1997, 9-16.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNGEN IM DENKMALSCHUTZGEBIET DER STADT BANSKÁ BYSTRICA. Im Jahr 2007 hat die Fakultät der Geisteswissenschaften der Matej-Bel-Universität in Zusammenarbeit mit dem Mittelslowakischen Museum in Banská Bystrica im Stadtzentrum einige archäologische Rettungsgrabungen gemacht.

1. M. Rázus Straße, Parzellennummer: 1720/1, 1720/4, 1720/7, 5516/6, Stadtbefestigung, Rettungsgrabung, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Mittelslowakisches Museum, Banská Bystrica.

Die Fundstelle befindet sich im Stadtzentrum von Banská Bystrica, Stadteil Fortnička. Das Baugrundstück liegt am Südrand der Wohnhausbebauung am freien Zwischenplatz begrenzt von der Ostseite mit der Rázusova Straße und von der Westseite mit dem Bach Bystrička. Die Grabung erfasste einen Teil der äußeren Stadtbefestigung. Die Linie der Befestigungsmauer korrespondiert mit dem erhaltenen Kartenmaterial wie auch den Archivquellen (Datierung - Anfang des 17. Jahrhunderts). Die Fundamenterweiterung (6-8 cm) wurde im Teil A auf der Vorderseite 170 cm von der Krone festgestellt. Im Teil über den Fundamenten war das gerade Frontmauerwerk und Fugen der Bausteine belegt. Die Fundamente waren im Schotteruntergrund eingelassen. Die Fundamentfurche war stellenweise mit Holzfragmenten ausgelegt (Drainagefunktion?). Die erfasste deutliche schwarze Schlammschicht über dem Schotteruntergrund kann mit dem ehemaligen Flussbett von Bystrička, bzw. seinem Altwasser wie auch ehemaligen Mühlenantrieb, verbunden werden.

2. Lazovná ulica, Urbanismus, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Mittelslowakisches Museum, Banská Bystrica.

Lazovná Straße ist ein Bestandteil des historischen Innenbereichs der Stadt. Die Grabung der Matej Bel-Universität hing mit den Rekonstruktionsarbeiten und Flächenzurichtungen zusammen. Es ist gelungen zwei neuzeitliche Kanäle, Steindestruktion bei der Hausfassade Nr. 28 (Mittelalter?) wie auch eine unklare Fundsituation mit einer Steindestruktion in der Drainagefurche bei dem Haus Nr. 13 und 15 zu erfassen.

3. Št. Moyzes Platz, Anlage der Stadtburg - bei der Ostseite vom Prätorium, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Mittelslowakisches Museum, Banská Bystrica.

Die Erdarbeiten bestanden aus Aushub von zwei Wasserbehälterschachten bei dem Stoß der rekonstruierten Befestigungsmauer mit der Ostseite vom Prätorium und aus Aushebung der Furche für den Wasserzugang zur Terrasse. In der Wasserbehälterschachte Nr. 1 aus der Außenseite der Befestigungsmauer wurde ein Thorso von einem unbekannten Objekt freigelegt. Der erfasste Teil stellte eine Mauerecke mit verbundenen Wänden dar, die aus der Innenseite glatt gemauert waren. Das Material war margliger Kalkstein und Ziegel (Vertretung bis 10%), meistens inkomplett. Der Boden war mit Steinplatten ausgefüllt die auf die Umfangswänden mit einer Fuge anknüpften. Auf der Nordseite knüpfte das Objekt mit einer erkennbare Zäsur an die Fundamentmauer der Befestigung an. Der Bezug zum Prätorium ist nicht bekannt (der Bereich ist mit einer Betonplatte ausgefüllt). Das gänzliche Ausmaß und die Dispositionsgliederung sind zurzeit unklar. Freigelegter Teil stellt wahrscheinlich eine Mauerecke vom Innenbereich mit zugerichtetem Boden dar. Die gewonnene Keramik aus den oberen Schichten schließt die Datierung in das Spätmittelalter bis Frühneuzeit nicht aus. Eine jüngere Datierung ist allerdings auch nicht ausgeschlossen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA KOZÁČEKOVEJ ULICI VO ZVOLENE

Ján Zachar - Marta Mácelová

Zvolen (okr. Zvolen), intravilán, Kozáčekova ul., parc. č. 166/2-5, mestské opevnenie, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Lokalita je situovaná v centre mesta Zvolen na ulici J. Kozáčeka, ktorá tvorí východnú hranicu mestskej pamiatkovej zóny. Parcelne vymedzený stavebný pozemok predstavuje preluku v radovej zástavbe na západnej strane ulice oproti reštaurácii Centrum. Zo západnej strany sa primkýna k zachovanej časti mestského hradobného múru (obr. 100: 1). Plánovaná kompletná zástavba predmetného priestoru bola rozhodnutím Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica podmienená záchranným archeologickým výskumom. Vzhľadom na skutočnosť, že priestor stavebnej parcely bol predmetom sčasti zasanovanej novodobej zástavby zo začiatku 20. stor. s podpivničeným priestorom, ktorý výrazne narušil celú nálezovú situáciu, sa výskum sústredil na definovanie stratigrafických súvislostí v blízkosti hradobného múru. Na základe doterajšej literatúry sa s výstavbou kamenných mestských hradieb počíta od 90-tych rokov 16.stor., pričom práce mali trvať až do 60-tych rokov 17. stor. (*Bánik 1891*, 15, 16; *Menclová 1954*, 53; *Zrebený 1976*, 118).

Okrem torzálnych architektonických dokladov novodobej meštianskej zástavby z 19.-20.stor. (stratigrafické jednotky - s. j. - 900 a 902) sa v priestore základového pásu podarilo zachytiť základové rozšírenie hradobného múru mestského opevnenia (s .j. 901b; obr. 100: 2), ktoré činilo 10-15 cm. Výskyt omietky na vonkajšom líci nadzákladového muriva múru (s. j. 901a) ako aj tehlovej priečky (s. j. 902) napájajúcej sa kolmo na múr (obr. 100: 2) svedčia o sekundárnom využití hradobného múru ako časti interiérového priestoru v rámci novodobej meštianskej zástavby. Táto skutočnosť podmienila aj nejednotnú niveletu základového rozšírenia hradobného múru, ktoré bolo čiastočne pri novodobých obytných úpravách sekundárne zasekané. Získaný hnuteľný nálezový fond pochádzal zo zásypovej vrstvy stavebnej deštrukcie novodobej zástavby (s. j. 100) a predstavoval keramické fragmenty z 19.-20. stor.

Literatúra

Bánik 1891 - J. Bánik: Slobodné a kráľovské mesto Zvolen. Opis historicko - topografický. Turčiansky Svätý Martin. 1891.

Menclová 1954 - D. Menclová: Hrad Zvolen. Bratislava 1954.

Zrebený 1976 - A. Zrebený: Zo starších dejín Zvolena. Vlastivedný časopis 25, 1976, 3, 114-121.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER KOZÁČEKOVA STRAßE IN ZVOLEN. Zvolen (Bez. Zvolen), Gemeindegebiet, Kozáčekova Straße Parzellennummer 166/2-5, Stadtbefestigung, Rettungsgrabung, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Mittelslowakisches Museum, Banská Bystrica. archäologische Rettungsgrabung, durchgeführt in Übereinstimmung mit der Entscheidung des Landesdenkmalamts Banská Bystrica, brachte Belege von bürgerlicher Reihenbebauung des Bereichs in dem 19.-20. Jh., die deutlich die stratigraphische Situation beeinflusste. Am wichtigsten war die Erfassung der Fundamenterweiterung der Stadtbefestigungsmauer. Der Verputz auf der Außenseite des oberen Teils, wie auch die Ziegeltrennmauer, die im rechtem Winkel an die Mauer anknüpfte, zeugt von sekundärer Nutzung der Befestigungsmauer als Teil eines Innenbereichs bei der neuzeitlichen bürgerlichen Reihenbebauung.

VÝSKUM SÍDLISKA Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU V NOVÝCH ZÁMKOCH

Jozef Zábojník

Nové Zámky (okr. Nové Zámky), poloha Dolný Piritov (obchodné centrum Aquario), predstihový záchranný výskum, sídlisko, včasný stredovek (8. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Skúmaná plocha obchodného centra Aquario sa nachádza na severnom okraji mesta Nové Zámky, v bezprostrednej blízkosti obchodného domu Tesco a obchodného komplexu Big Box. Predstavuje súčasť intravilánu mesta Nové Zámky, v blízkosti Nitrianskej cesty na parcelách č. 8683/66, 67, 68, 69

a 72. Celková plocha zasiahnutá výstavbou obchodného centra Aquario predstavuje cca 1,5 ha. Lokalita leží na rovine s miernym sklonom na JZ až Z. Rozkladá sa na rozhraní sprašového a štrkovo-pieskového podložia. Vzdialenosť lokality od súčasného koryta rieky Nitra je cca 2,3 km, vzdialenosť od koryta starej Nitry je cca 1,95 km (oboje západným smerom). Cca 150 m na juh sa nachádza občasný malý tok s názvom Piritov.

Nálezisko leží v severnej okrajovej časti Podunajskej roviny, ktorú v týchto miestach tvoria Novozámocké pláňavy, a ktorá ďalej smerom na S plynulo prechádza do Nitrianskej tabule. Mesto Nové Zámky sa rozkladá na styku južného výbežku Nitrianskej tabule a alúvia rieky Nitry. Podunajská rovina je na území, kde sa lokality nachádza, tvorená kvartérnymi fluviálnymi sedimentmi nízkych terás so sprašovým krytom würmu. Tu sa na niektorých miestach vytvorili na prelome mladšieho würmu a holocénu eolické pieskové sedimenty. Podunajská rovina je južným celkom Podunajskej nížiny. Geomorfologicky je súčasťou provincie Západopanónska panva, ktorá patrí do Alpsko-Himalájskej sústavy. Na spraši, resp. piesku a štrku sa vytvorila vrstva černozeme s hrúbkou 30-60 cm. Región Nových Zámkov, patriaci medzi najteplejšie a zároveň najsuchšie oblasti Slovenska, má priaznivé klimatické podmienky.

Výskum na ploche obchodného centra Aquario bol treťou etapou vykopávok v priestore doteraz najväčšieho sídliska z obdobia avarského kaganátu na území Slovenska. Zasiahnutá plocha tvorila cca štvrtinu rozlohy lokality ohrozenej výstavbou rôznych obchodných centier.

V roku 2003 uskutočnil na lokalite predstihový záchranný výskum Archeologický ústav SAV v Nitre (vedúci P. Bednár). Na ploche staveniska hypermarketu TESCO bolo preskúmaných spolu 1022 objektov na ploche 31200 m^2. Väčšina zo zistených objektov neobsahovala žiaden archeologický materiál, a preto ich nemožno datovať. Nálezy sa našli v 178 objektoch, z toho jeden objekt z obdobia neskorého eneolitu. Ťažisko osídlenia predstavovali sídliskové objekty datované do obdobia včasného stredoveku, resp. do obdobia avarského kaganátu. Z tohto časového úseku sa preskúmalo 117 rôznych jám, päť plytkých objektov obdĺžnikového tvaru a štyri studne. Viaceré objekty možno spoľahlivo datovať na základe výskytu keramiky (aj fragmenty z okruhu tzv. žltej keramiky, resp. zlomky tzv. zvonov na pečenie).

V roku 2006 sa uskutočnila v susedstva hypermarketu na ploche 13000 m^2 druhá etapa výskumu lokality. Vykopávky na mieste výstavby obchodného centra Big Box realizovala spoločnosť Terra Antiqua (vedúci V. Hanuliak). Celkovo sa preskúmalo 150 objektov, z toho 96 bolo možné datovať do obdobia avarského kaganátu (väčšinou jamy rôzneho tvaru a účelu, ďalej tzv. klete, tri studne a jedno obydlie).

Predpokladám, že sídlisko pokračuje severným smerom v priestore, na ktorom stoja budovy šľachtiteľskej stanice. Táto poloha je totiž nevýrazne vyvýšená a ideálna na zakladanie sídliskového areálu s obydliami.

Tretiu etapu výskumu v Nových Zámkoch, poloha Dolný Piritov možno charakterizovať ako predstihový záchranný výskum vyvolaný výstavbou obchodného centra Aquario. V predjarnom období roku 2007 bola na ploche budúcej stavby odstránená za pomoci mechanizmov ornica do hĺbky cca 30 cm. Takto upravená plocha bola sprístupnená pre záchranný výskum, ktorý realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre (vedúci J. Zábojník).

Prvou fázou výskumu bolo odstránenie podorničia za pomoci zemných strojov. Následne sa plocha začisťovala ručne. Archeologické objekty sa koncentrovali vo východnej časti plochy, avšak boli od seba značne vzdialené. Jednotlivé objekty sme fixovali pre potreby dokumentácie meraním na existujúcu budovu nákupného strediska Big Box. Konečnú fázu predstavovalo geodetické zameranie a vyhotovenie celkového plánu. Začistená bola cca polovica plochy dotknutej výstavbou. Na nej sa našli všetky archeologické objekty. Západným a juhozápadným smerom sídliskový areál obklopovali žľaby. Za nimi sa už archeologické objekty nevyskytli. Túto skutočnosť sme si overili celým radom rezov, ktoré sme realizovali pomocou strojov a následného ručného začistenia. Terén nepatrne klesal a aj tento fakt dokladá okraj osídlenej plochy. Predpokladám, že v období včasného stredoveku bolo toto územie príležitostne zaplavované. Podložie v tejto časti náleziska bolo tvorené jemným štrkom/pieskom.

V čase od 5. marca do 11. apríla bolo na lokalite evidovaných 30 objektov, z ktorých sme napokon jeden vyradili (objekt 28 nebol sídliskovým objektom, ale pravdepodobne geologický útvar - plytká jamka). Celkovo sme preskúmali štrnásť jám rôzneho tvaru a veľkosti, desať kolových jám, štyri objekty predstavovali úseky žľabov a jeden objekt bol hrobom. Kolové jamy nevytvárali žiaden systém a vzhľadom na absenciu materiálu (s výnimkou jednej - objekt 14 azda z včasného stredoveku) ich nemožno datovať. Žľaby s veľkou pravdepodobnosťou boli vybudované v období avarského kaganátu a zrejme ohraničovali existujúce sídlisko. Hrob dospelého jedinca v extrémne skrčenej polohe (*Jakab 2009*) obsahoval železnú pracku, a preto ho nemožno datovať do praveku. Možno sa azda domnievať, že je súčasný so sídliskom z obdobia avarského kaganátu. Jamy možno väčšinou datovať do obdobia avarského kaganátu, pretože obsahovali charakteristický črepový materiál (fragmenty zvyčajne obtáčanej a zdobenej

keramiky, fragmenty tzv. zvonov na pečenie, výnimočne črep z okruhu tzv. žltej keramiky). Výnimku predstavuje pomerne veľká a hlboká jama označená ako objekt 22, vo výplni ktorej sa našiel novoveký črep.

Malý počet archeologického materiálu z objektov (črepy, zvieracie kosti, mazanica) môže byť spôsobený okrajovou pozíciou preskúmaných sídliskových jám.

L i t e r a t ú r a

Bednár/Ďuriš/Masaryk 2006 - P. Bednár/J. Ďuriš/R. Masaryk: Záchranný arccheologický výskum na stavenisku Hypermarket TESCO v Nových Zámkoch. AVANS 2004, 2006, 37-39.

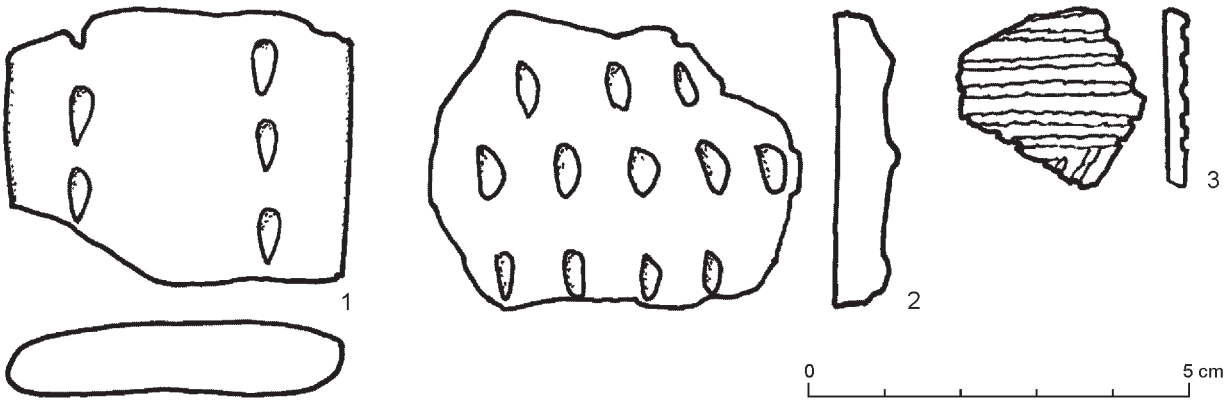
Jakab 2009 - J. Jakab: Analýza kostrových zvyškov muža zo sídliska v Nových Zámkoch. AVANS 2007, 2009, 99, 100.

Zábojník 2006 - J. Zábojník: Nálezy tzv. zvonov na pečenie na lokalitách z obdobia avarského kaganátu na území Slovenska. In: J. Zábojník (Red.): Aevum medium. Zborník na počesť Jozefa Hošša. Bratislava 2006, 133-147.

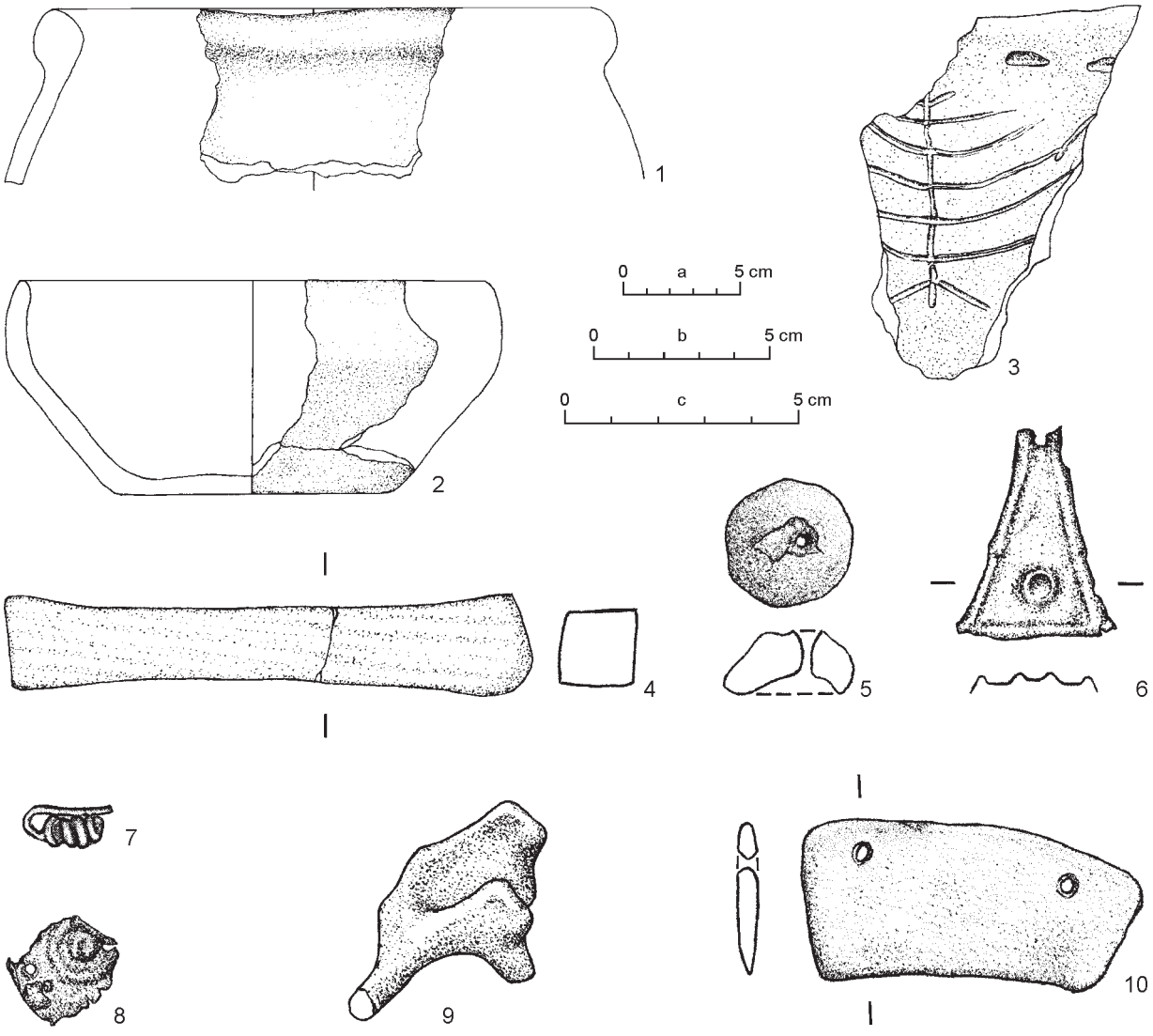
GRABUNG EINER SIEDLUNG AUS AWARISCHEM KAGHANAT IN NOVÉ ZÁMKY. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Flur Dolný Piritov (Einkaufszentrum Aquario), präventive Rettungsgrabung, Siedlung, Frühmittelalter (8. Jh.), Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften Nitra. Die untersuchte Fläche befindet sich am Nordrand der Stadt Nové Zámky, in unmittelbarer Nähe des Einkaufshauses Tesco und Einkaufskomplexes Big Box. Die Grabung auf der Fläche des Einkaufszentrums Aquario war die dritte Etappe der Grabungen im Bereich der bis heute größten Siedlung aus der Zeit des Awarischen Kaghanats auf dem Gebiet der Slowakei. Die betroffene Fläche bildete etwa einen Viertel der Fundstelle, die von verschiedenen Einkaufszentrumbaus gefährdet war. Vor dem Frühling des Jahres 2007 war auf der zukünftigen Baufläche die Ackerkrumme bis in die Tiefe von etwa 30 cm beseitigt. Die erste Phase der Grabung war die Beseitigung der Schicht unter der Ackerkrumme mithilfe von Erdmaschinen. Anschließend war die Fläche per Hand nachgeputzt. Die archäologischen Objekte konzentrierten sich auf dem Ostteil der Fläche, sie waren aber von einander ziemlich entfernt. Gereinigt wurde etwa eine Hälfte der Baufläche. Dort wurden auch alle archäologischen Objekte gefunden. Westlich und südwestlich haben die Siedlungsanlage Rinnen umgeben. Hinter ihnen sind die archäologischen Objekte schon nicht vorgekommen. Diese Tatsache belegte ganze Reihe von Schnitten, die mithilfe von Maschinen durchgeführt und anschließen manuell nachgeputzt wurden. Das Terrain ist leicht gesunken und auch das belegt den Rand der Siedlungsfläche. Es kann angenommen werden, dass in im Frühmittelalter die angegebene Fläche gelegentlich überflutet war. Den Grundboden dieses Teils der Fundstelle bildete feiner Schotter/Sand.

Seit 5. März bis 11. April wurden auf der Fundstelle 30 Objekte, aus denen letztendlich einer ausgereiht war, erfasst. Insgesamt hat man 14 Gruben von verschiedener Form und Größe, 10 Pfostengruben, vier Objekte, die Rinnenabschnitte darstellten und ein Objekt - Grab untersucht. Die Pfostengruben hatten kein System und angesichts der Abwesenheit vom Material können sie nicht datiert werden. Die Rinnen wurden mit größter Wahrscheinlichkeit im Awarischen Kaghanat gebaut und grenzten offenbar die existierende Siedlung ab. Das Grab eines erwachsenen Individuums in extremer Hockerlage enthielt eine Eisenschnalle und deswegen kann es nicht in die Vorgeschichte datiert werden. Es kann vielleicht angenommen werden, dass es zeitgleich mit der Siedlung aus dem Awarischen Kaghanat ist. Die Gruben können meistens in den Awarischen Kaghanat eingegliedert werden, weil sie charakteristisches Scherbenmaterial enthielten (Fragmente meistens nachgedrehter und verzierter Keramik, Fragmente sog. Backglocken, selten Scherbe sog. gelber Keramik). Eine Ausnahme stellt die ziemlich große und tiefe Grube, bezeichnet als Objekt 22, in deren Ausfüllung eine neuzeitliche Scherbe aufgetreten ist.

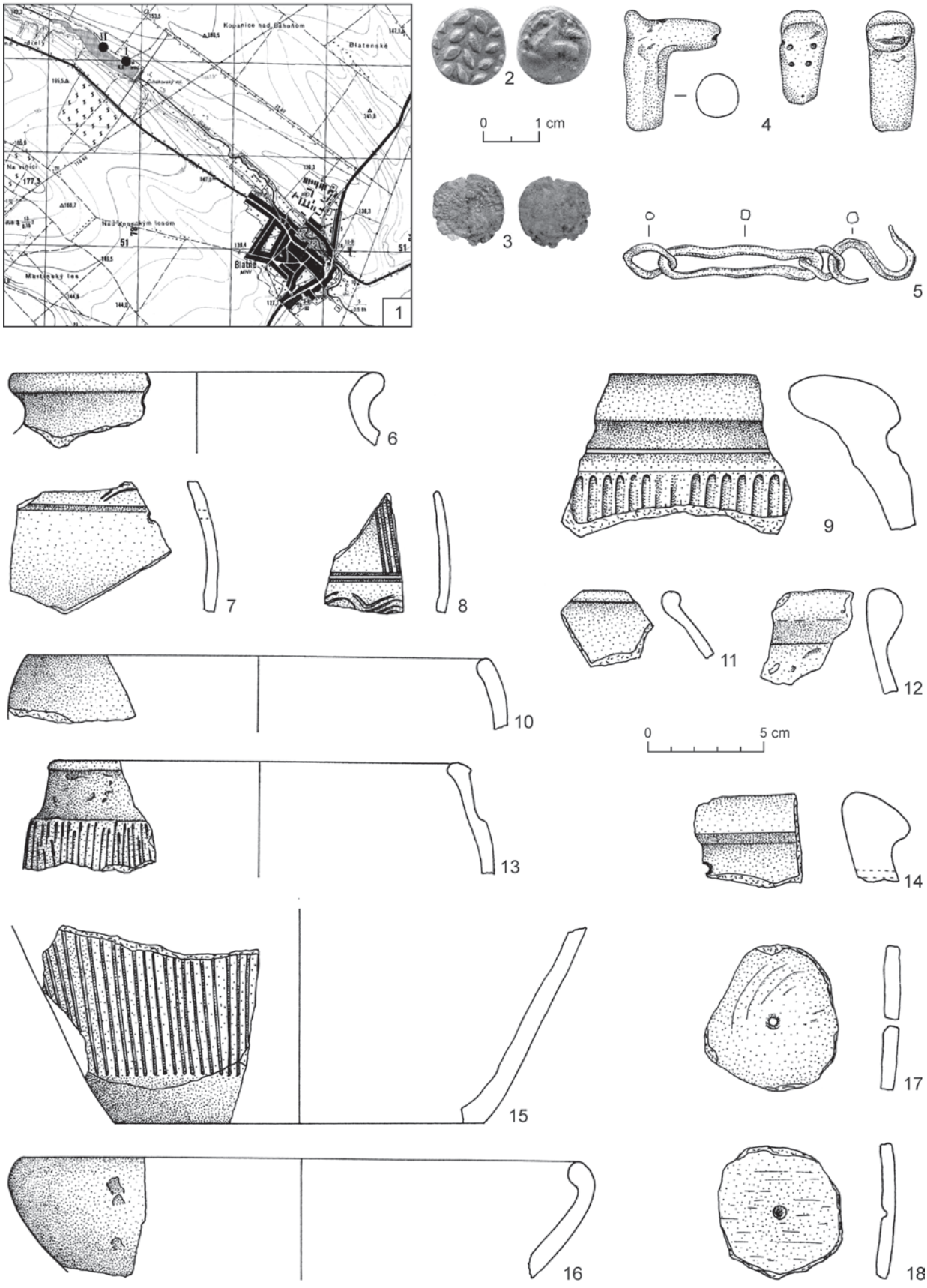
Die kleine Anzahl des archäologischen Materials aus den Objekten (Scherben, Tierknochen, Lehmbewurf) kann durch die Randposition der untersuchten Siedlungsgruben verursacht werden.

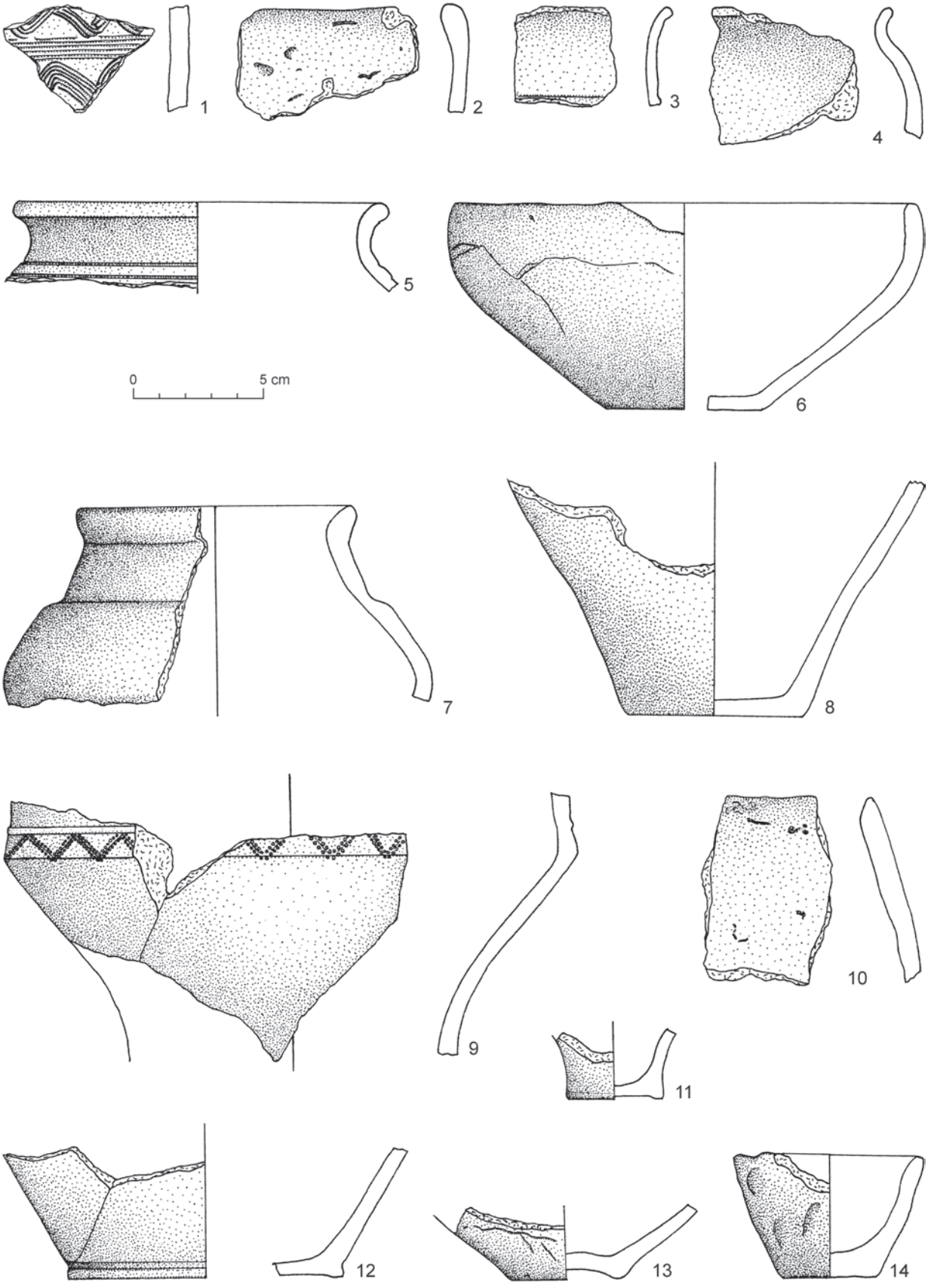
Obr. 1. Ochtiná (Hrádok). Výber charakteristických črepov bolerázskej skupiny (Bartík/Bakoš, 21).
Abb. 1. Ochtiná (Hrádok). Auswahl charakteristischer Scherben der Boleráz-Gruppe (Bartík/Bakoš, 21).

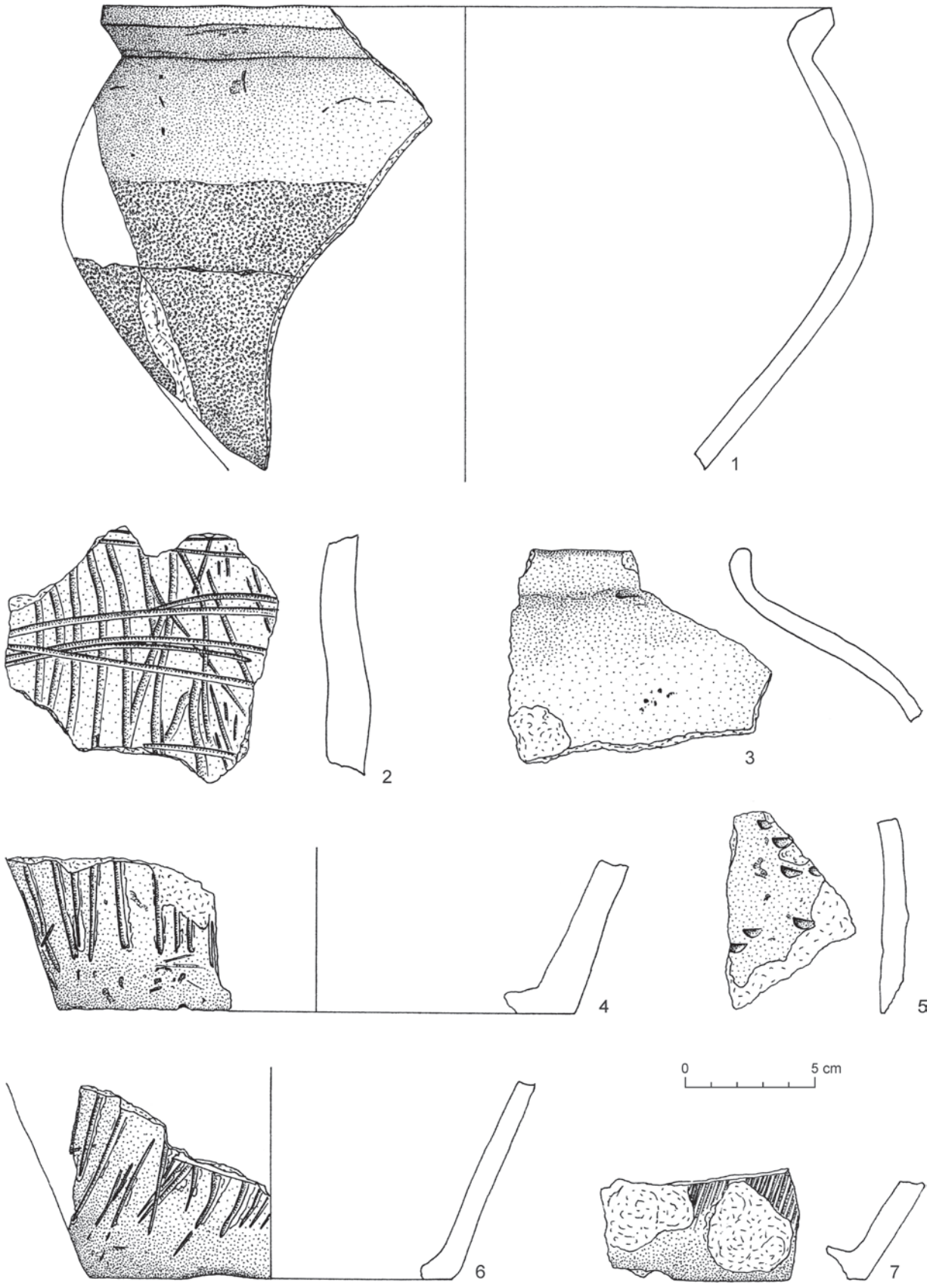
Obr. 2. Žehra (Pod Spišským hradom). Výber nálezov predpúchovského stupňa a púchovskej kultúry. Mierka: a - 1, 2; b - 5-10; c - 3, 4 (Bazovský/Stejskal, 23, 24).
Abb. 2. Žehra (Pod Spišským hradom). Auswahl der Funde der Vorpúchov Stufe und der Púchov-Kultur. Maßstab: a - 1, 2; b - 5-10; c - 3, 4 (Bazovský/Stejskal, 23, 24).

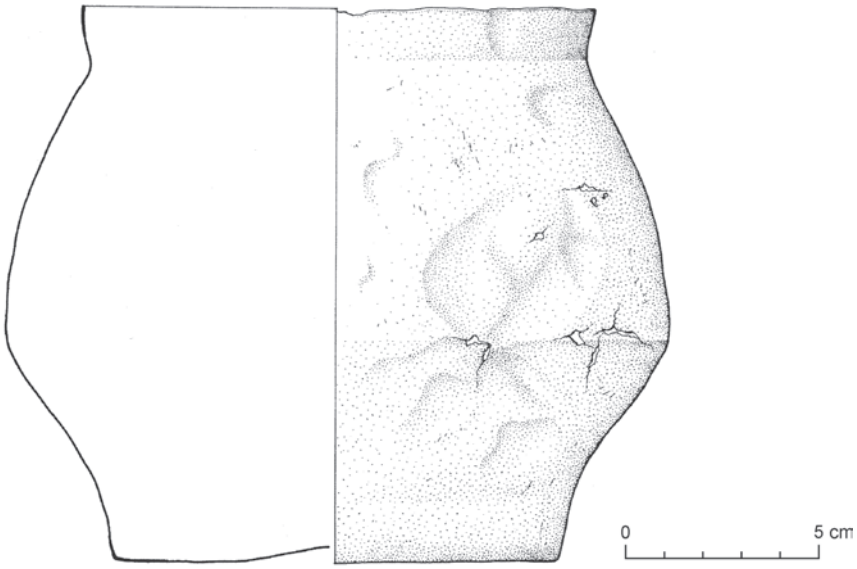
Obr. 3. Blatné (Čihákovský mlyn). 1 - situovanie polôh I a II; 2-18 - výber nálezov zo zberu (Bartík/Čambal/Farkaš/Vrablec, 23).
Abb. 3. Blatné (Čihákovský mlyn). 1 - Flur I und II; 2-18 - Auswahl der Streufunde (Bartík/Čambal/Farkaš/Vrablec, 23).

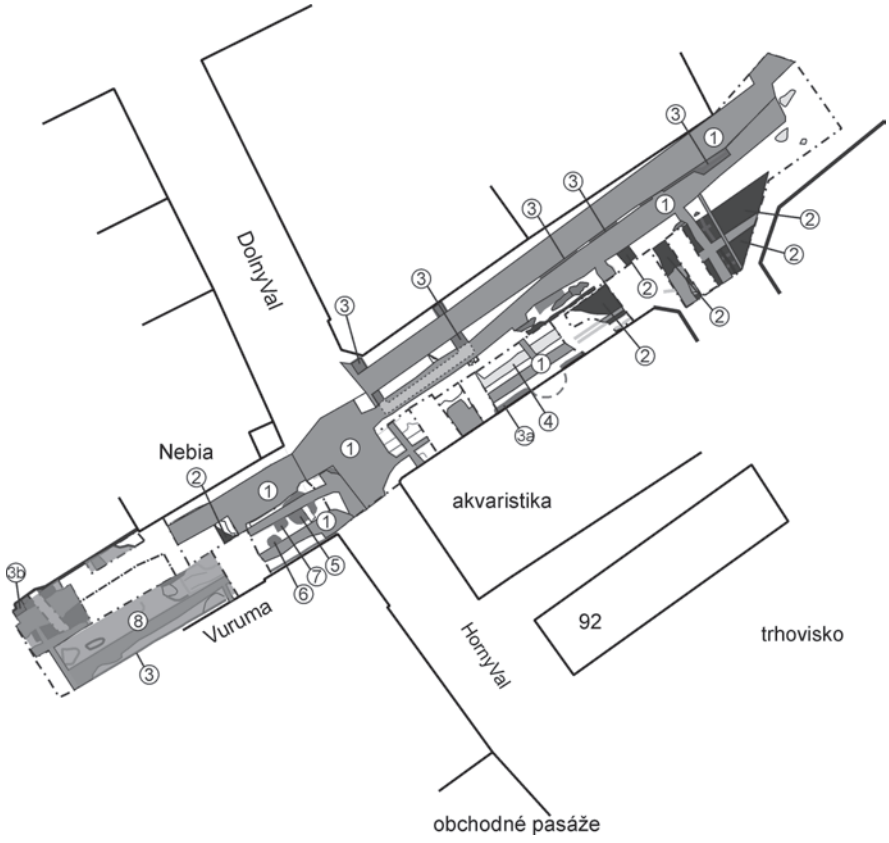
Obr. 4. Blatné (Čihákovský mlyn). 1-14 - výber nálezov zo zberu (Bartík/Čambal/Farkaš/Vrablec, 23).
Abb. 4. Blatné (Čihákovský mlyn). 1-14 - Auswahl der Streufunde (Bartík/Čambal/Farkaš/Vrablec, 23).

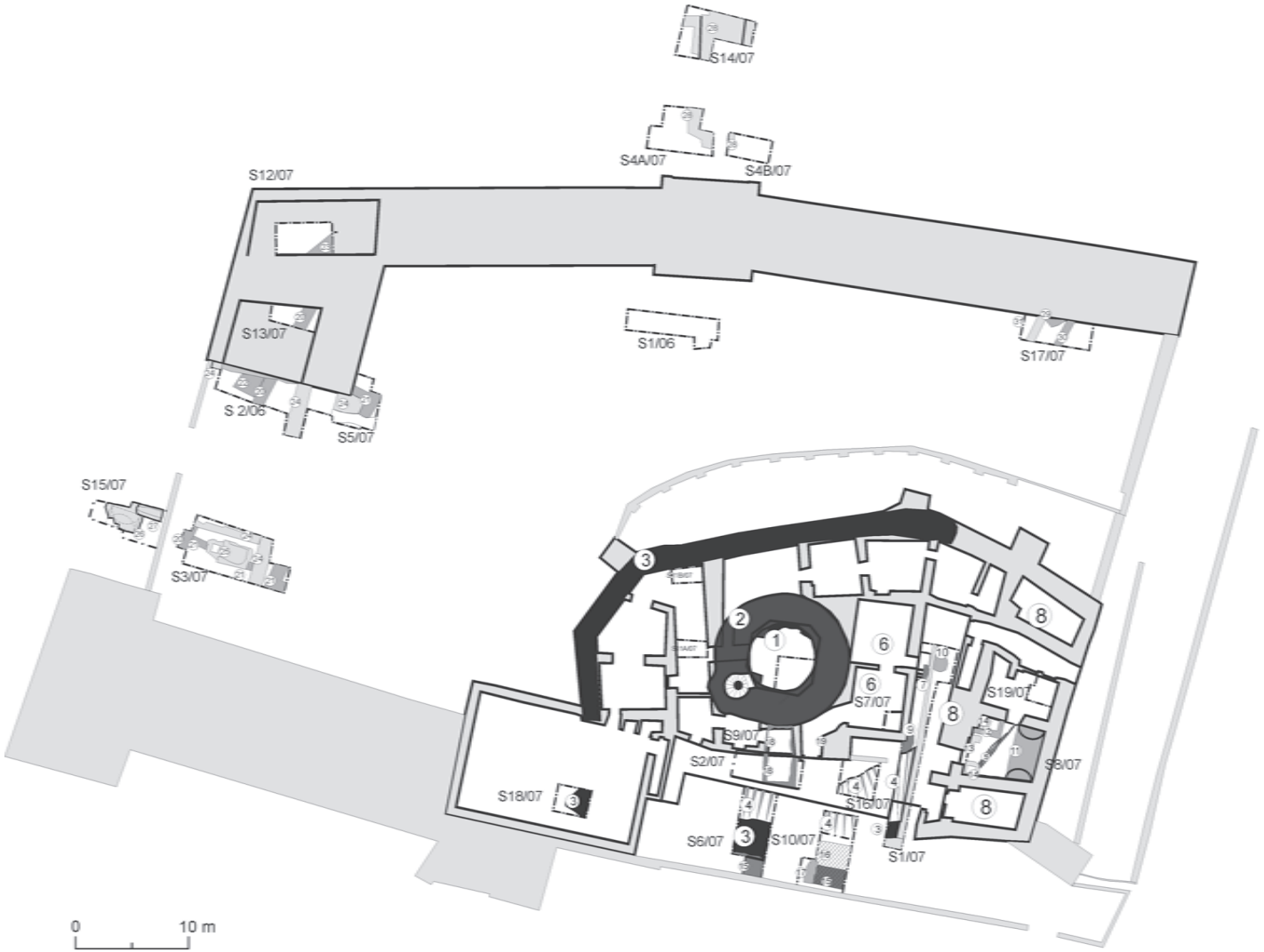
Obr. 5. Blatné (Čihákovský mlyn). 1-7 - výber nálezov zo zberu (Bartík/Čambal/Farkaš/Vrablec, 23).
Abb. 5. Blatné (Čihákovský mlyn). 1-7 - Auswahl der Streufunde (Bartík/Čambal/Farkaš/Vrablec, 23).

Obr. 6. Želiezovce (rieka Hron). Bronzová nádoba z doby rímskej (Bátora/Ďurišová/Hříbal, 25).
Abb. 6. Želiezovce (Fluß Hron). Römerzeitliches Bronzegefäß (Bátora/Ďurišová/Hříbal, 25).

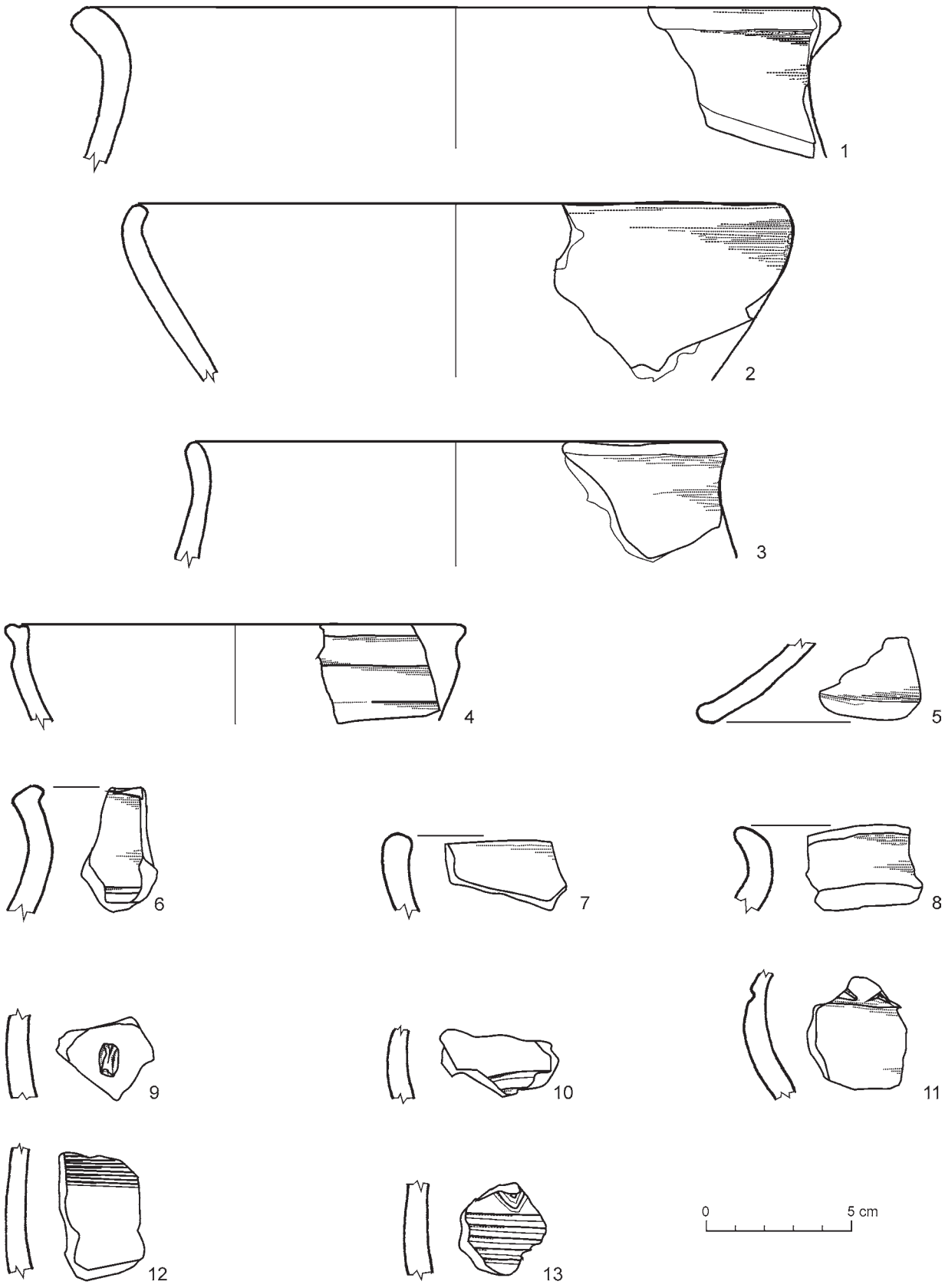

Obr. 7. Žilina (ulica Dolný Val a Vurumuva). Pôdorys odkrytej situácie: 1 - výkopy inžinierskych sietí; 2 - zvyšky dlažby z riečnych kameňov; 3 - časti murív starších objektov; 3a - vstup do suterénu staršieho objektu alebo základový statický pás; 3b - základy staršieho domu; 4 - koľaj cesty; 5 - jama s veľkým množstvom zlomkov kachlíc, fajkou a mincou; 6 - pravdepodobne zásobná jama; 7 - jama bez nálezov; 8 - kamenná deštrukcia (Bednár/Poláková, 27-29).
Abb. 7. Žilina (Straßen Dolný Val und Vurumuva). Grundriss der freigelegten Situation: 1 - Aushübe für Ingenieurnetze; 2 - Reste einer Pflasterung aus Rollsteinen; 3 - Mauerteile von älteren Objekten; 3a - Eingang ins Souterrain eines älteren Objekts oder statische Fundamente; 3b - Fundamente eines älteren Hauses; 4 - Straßengleis; 5 - Grube mit großer Menge von Kachelfragmenten, Pfeife und Münze; 6 - wahrscheinlich Vorratsgrube; 7 - Grube ohne Funde; 8 - Steindestruktion (Bednár/Poláková, 27-29).

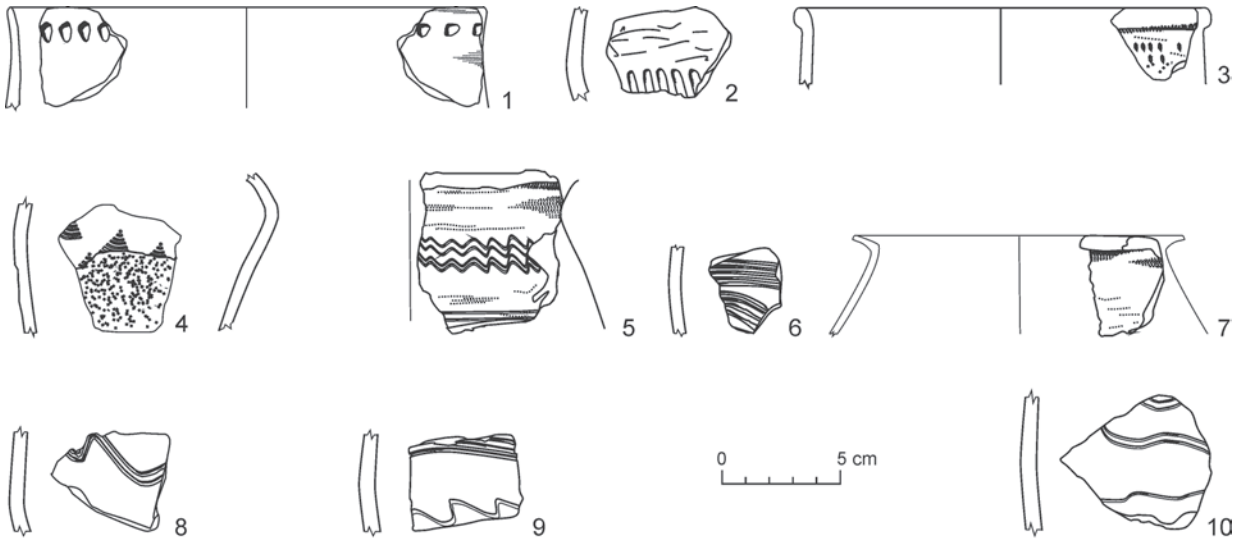
Legenda:
1 - staršie murivo pod murivom veže;
2 - veža;
3 - obvodová hradba, 1. fáza;
4 - depresia po zosunutí 1. fázy hradby;
5 - výdreva východného svahu násypu (eskarpy priekopy?);
6 - prístavba na V strane veže;
7 - schodisko pôvodného vstupu do suterénu V prístavby (2. pol. 15. stor.);
8 - východný palác (2. pol. 15. stor.);
9 - zahĺbený objekt (2. pol. 15. stor.);
10 - studňa (?; 16. stor.);
11 - pivnica V paláca;
12 - sokel staršej pece vo V paláci (16. stor.);
13 - sokel mladšej pece (17.-19. stor. ?);
14 - tehlové šachty;
15 - obvodová hradba, 2. fáza (2. pol. 15. stor-1. pol. 16. stor.);
16 - kamenná dlažba (17.-18. stor.);
17 - kanalizácia (18.-19. stor.);
18 - zaniknutá pivnica pod J prístavbou (16.-17. stor.);
19 - schodisková prístavba k veži a V prístavbe (16.stor.);
20 - renesančné opevnenie tzv. Dolného hradu (16. stor.);
21 - murivá renesančného paláca;
22 - oporný pilier renesančného opevnenia;
23 - bastión renesančného opevnenia (?);
24 - murivá barokového paláca (1. pol. 18. stor.);
25 - pec s predpecnou šachtou (18. stor.);
26 - pivnica (18.-19. stor.);
27 - kanalizácia (19. stor.);
28 - most (18. stor.);
29 - blok muriva (16.-17. stor.);
30 - asanované renesančné murivo (16.-17. stor.);
31- murivo asanovaného V krídla hosp. budovy (18. stor.).

Obr. 8. Žilina, časť Budatín (hrad). Pôdorys Budatínskeho zámku s vyznačením skúmaných plôch a skúmaných objektov (Bednár/Staneková, 29-31).
Abb. 8. Žilina, Teil Budatín (Burg). Grundriss der Burg Budatín mit markierten untersuchten Flächen und Objekten (Bednár/Staneková, 29-31).

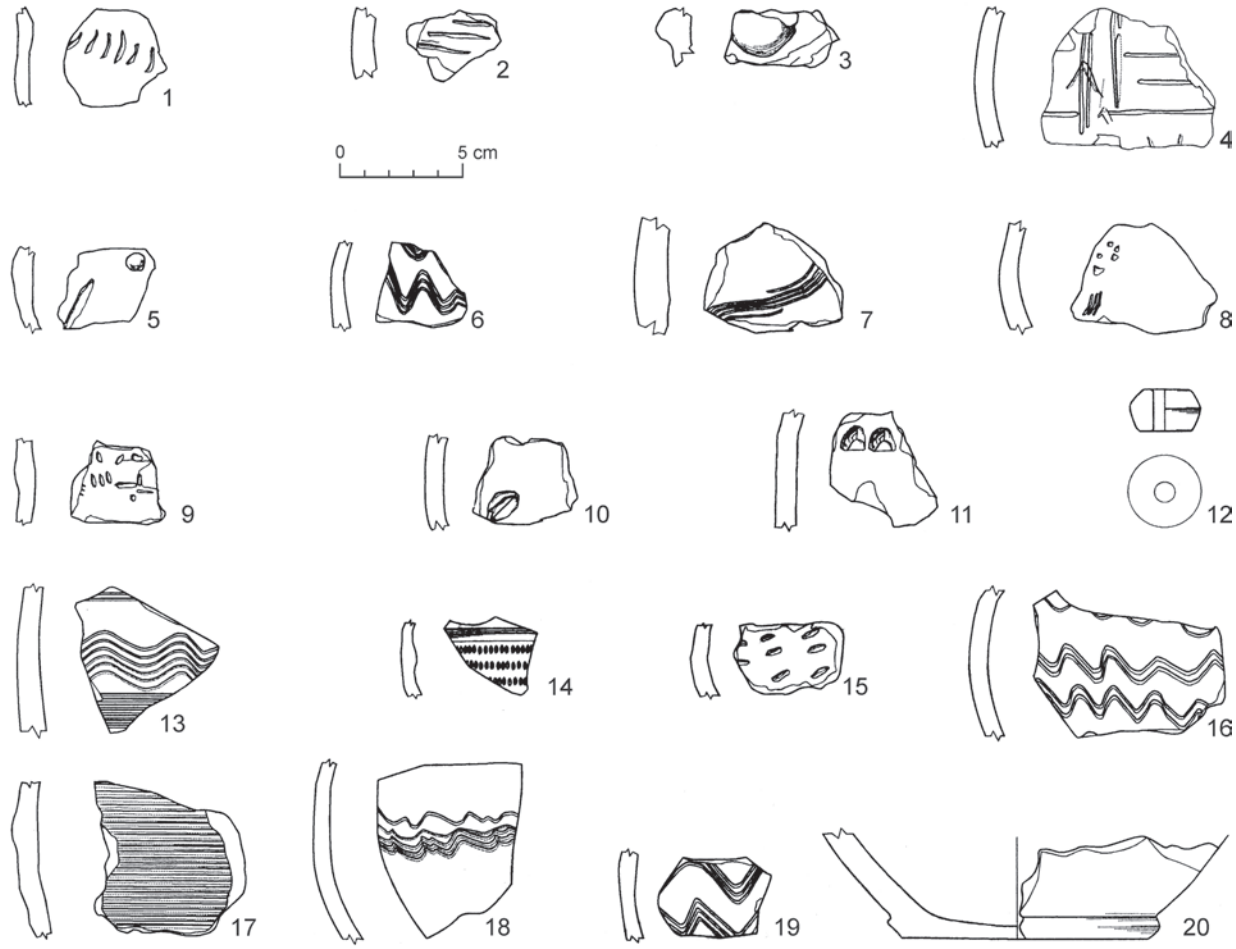

Obr. 9. Vígľaš, časť Pstruša (Kostolisko). Výber keramiky: 1-11 - doba rímska; 12, 13 - včasný stredovek (Beljak/Malček, 31, 32).

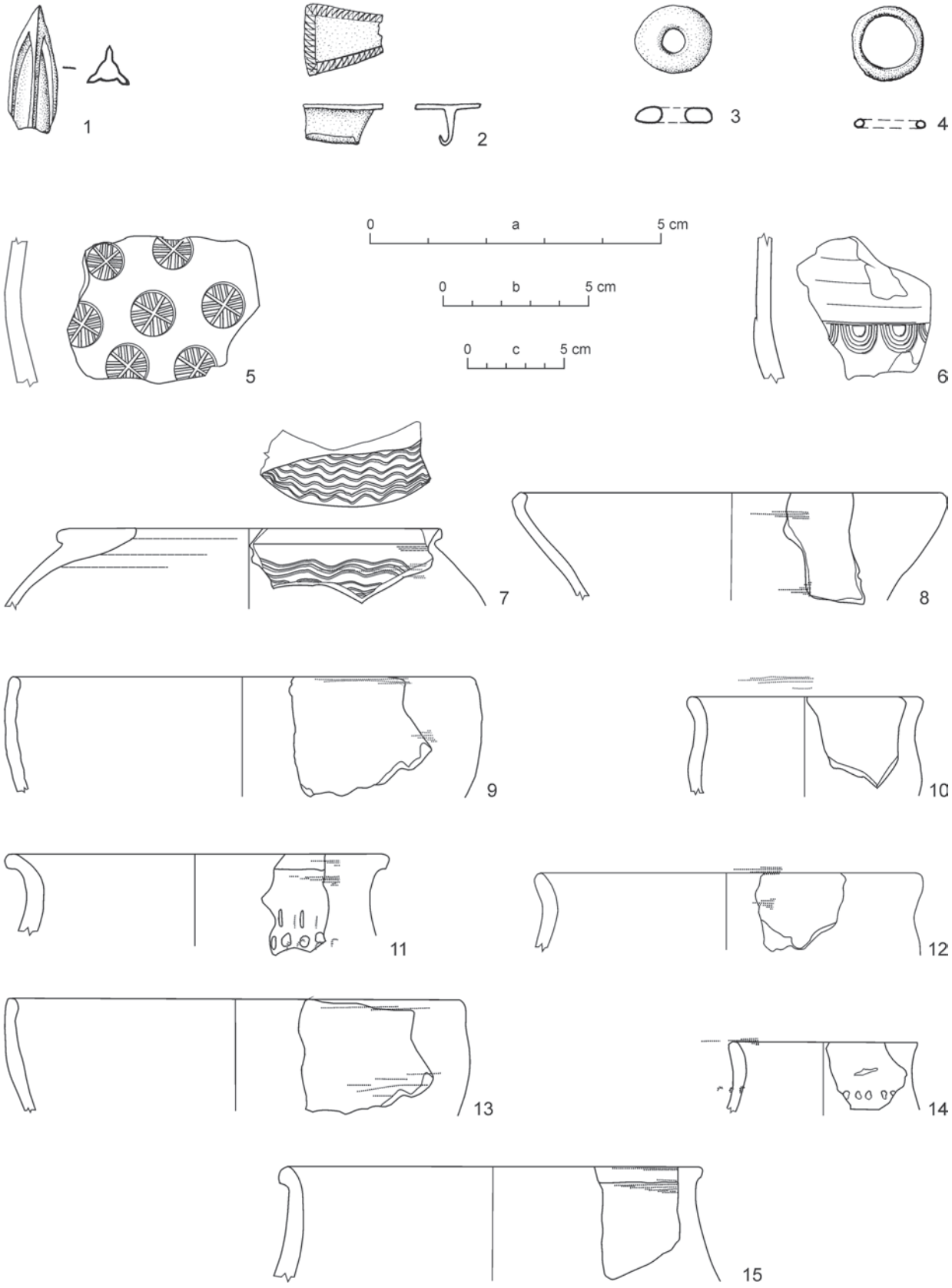
Abb. 9. Vígľaš, Teil Pstruša (Kostolisko). Keramikauswahl: 1-11 - Römerzeit; 12, 13 - Frühmittelalter(Beljak/Malček, 31, 32).

Obr. 10. Lieskovec (Za mlynom). 1-4 - výber nálezov; Sliač, časť Rybáre (Horné zeme); 5-8 - výber nálezov z povrchového prieskumu (Beljak/Maliniak/Pažinová, 32-35).
Abb. 10. Lieskovec (Za mlynom). 1-4 - Fundauswahl; Sliač, Teil Rybáre (Horné zeme); 5-8 - Fundauswahl aus der Geländebegehung (Beljak/Maliniak/Pažinová, 32-35).

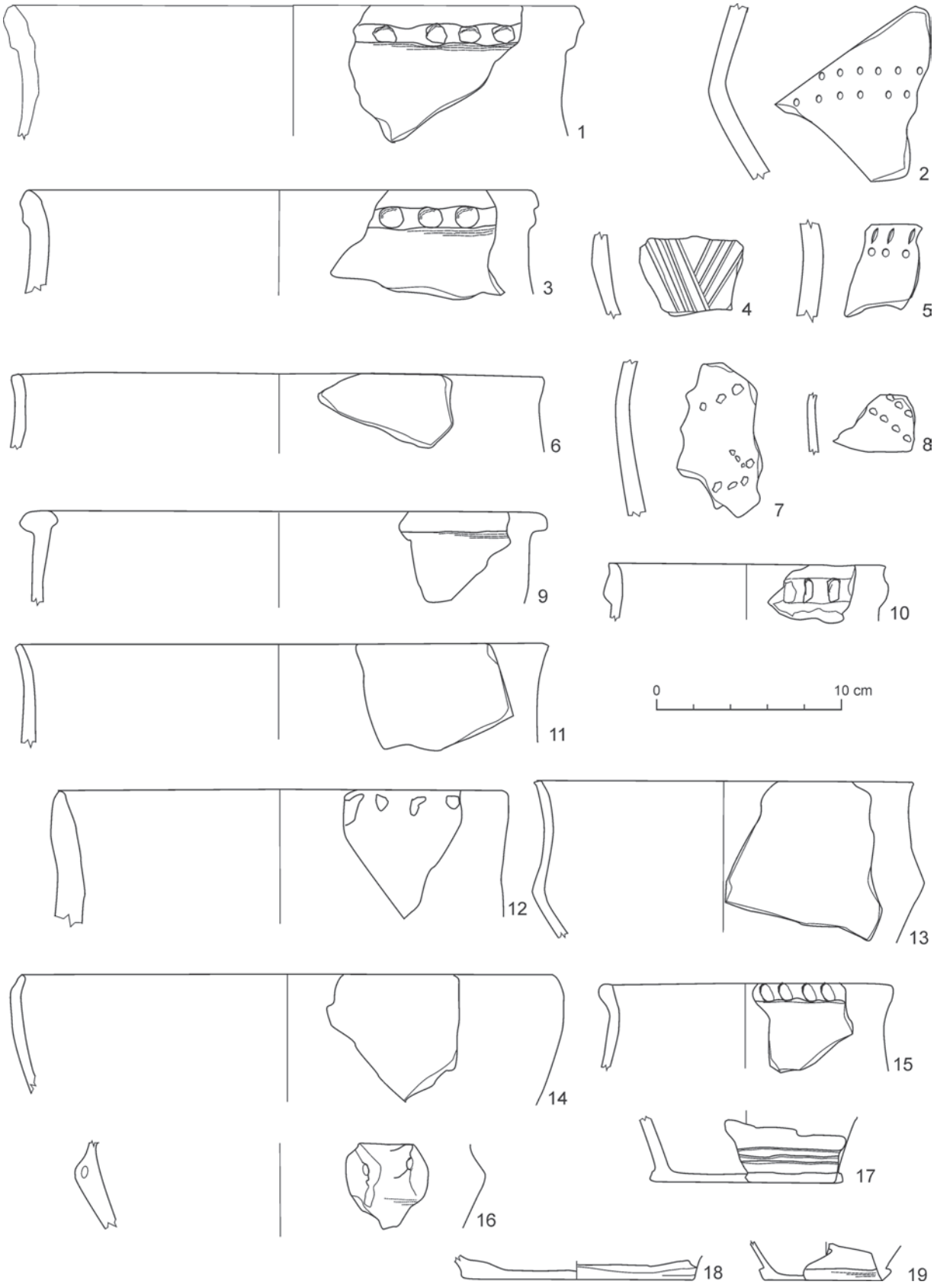

Obr. 11. Bíňa (Stredný hon). Výber nálezov keramiky z povrchového prieskumu (Beljak/Pažinová, 35, 36).
Abb. 11. Bíňa (Stredný hon). Keramikauswahl aus der Geländebegehung (Beljak/Pažinová, 35, 36).

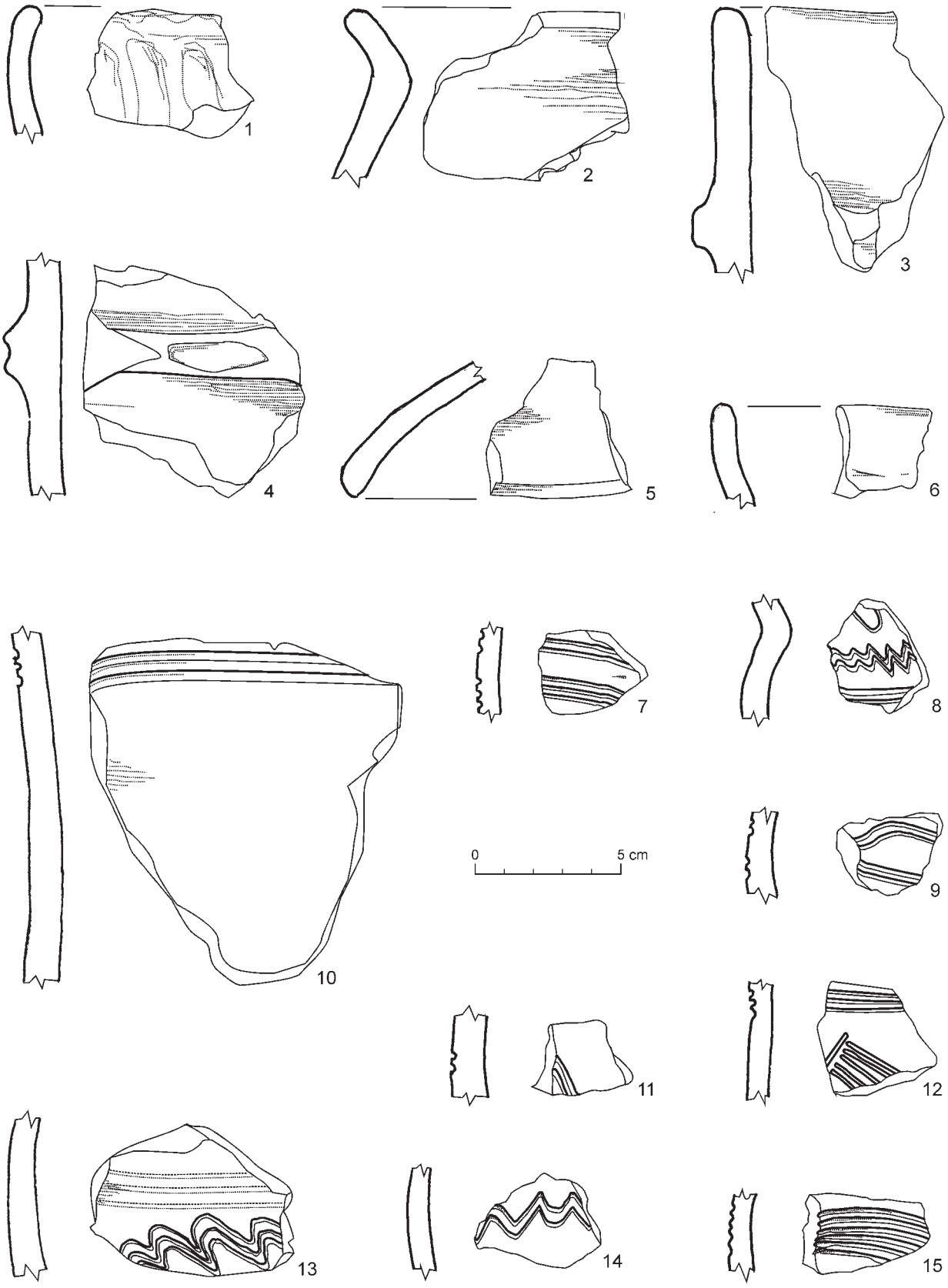

Obr. 12. Bíňa (Stredný hon). Výber nálezov z povrchového prieskumu. 1 - bronzová strelka; 2 - fragment bronzovej spony; 3, 4 - bronzové krúžky; 5-15 - výber keramiky. Mierka: a - 1-4; b - 6, 7; c - 8-15 (Beljak/Pažinová, 35, 36).

Abb. 12. Bíňa (Stredný hon). Fundauswahl aus der Geländebegehung. 1 - Bronzenadel; 2 - Fragment einer Bronzefibel; 3, 4 - Bronzeringe; 5-15 - Keramikauswahl. Maßstäb: a - 1-4; b - 6, 7; c - 8-15 (Beljak/Pažinová, 35, 36).

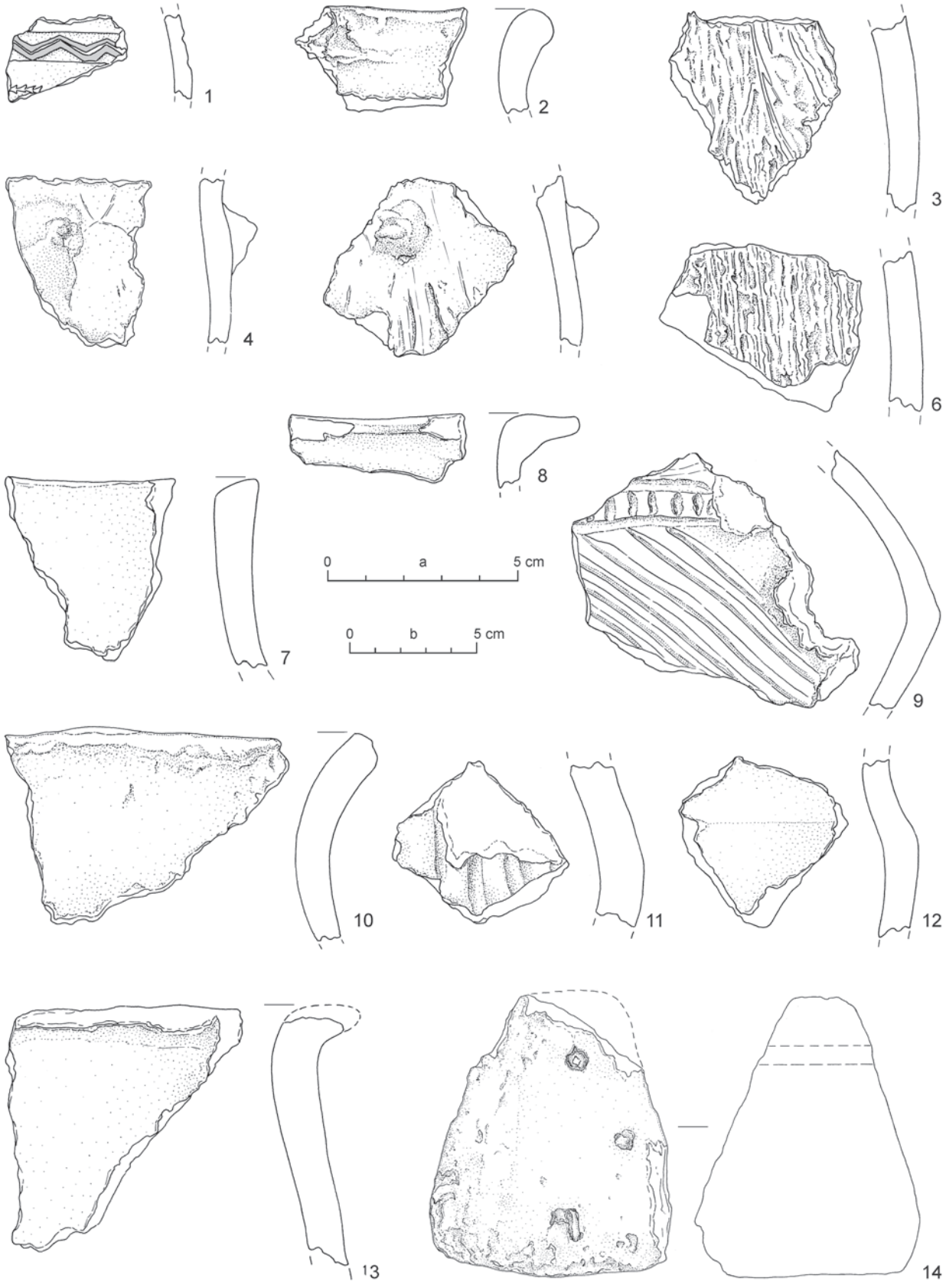

Obr. 13. Nová Vieska (Pri dolnom potoku). Výber nálezov z povrchového prieskumu. 1-5, 7-10, 12, 15, 16 - bádenská kultúra; 6, 11, 13, 14 - ludanická skupina (Beljak/Pažinová, 36-38).
Abb. 13. Nová Vieska (Pri dolnom potoku). Fundauswahl aus der Geländebegehung. 1-5, 7-10, 12, 15, 16 - Baden-Kultur; 6, 11, 13, 14 - Ludanice Gruppe (Beljak/Pažinová, 36-38).

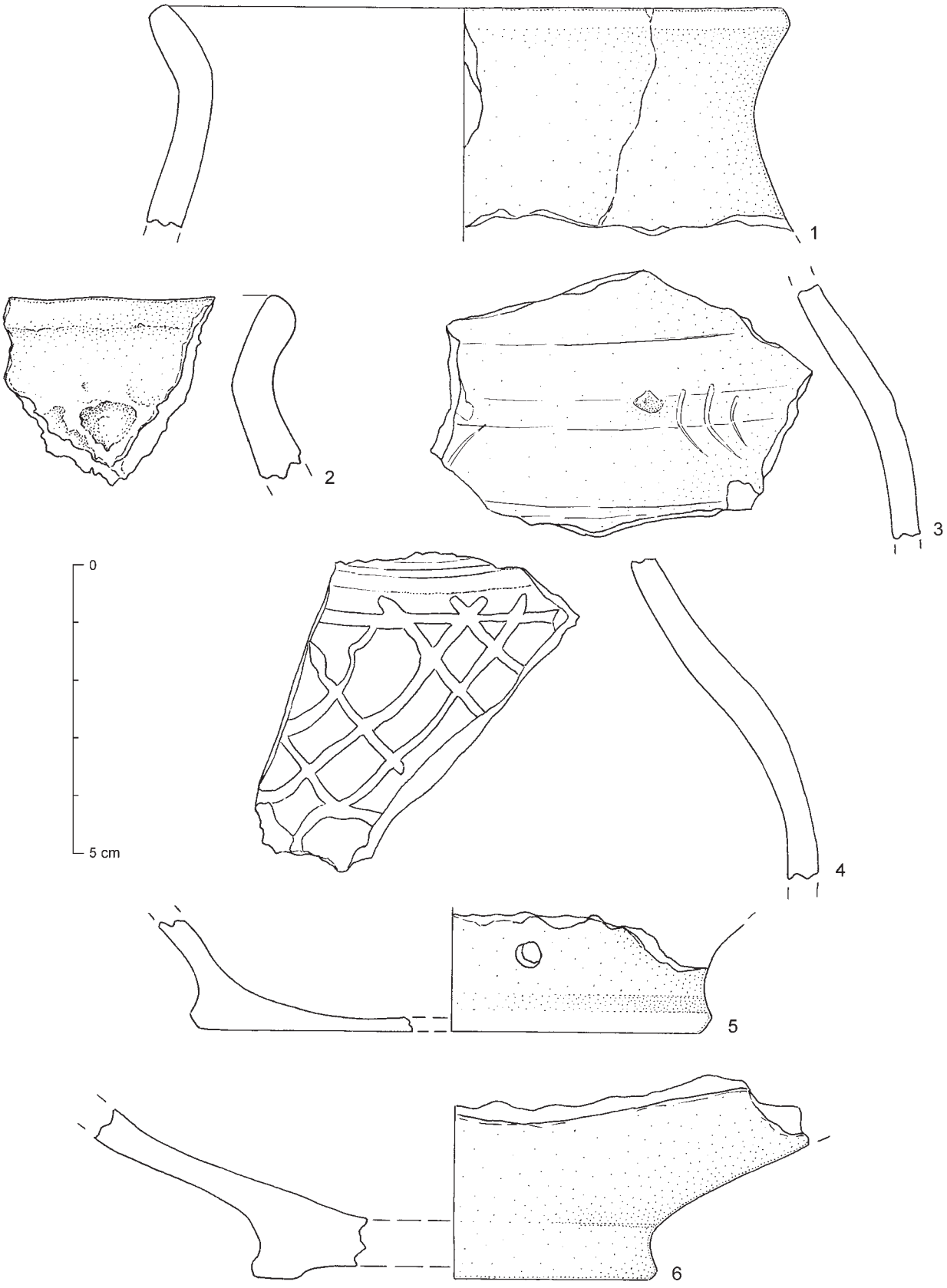
Obr. 14. Dolné Mladonice (Konopiská). Výber nálezov z povrchového prieskumu: 1-4, 6, 10, 12 - lužická kultúra; 5, 7-9, 11, 13-15 - stredovek (Beljak/Pažinová/Roganský/Zábojník, 38-41).

Abb. 14. Dolné Mladonice (Konopiská). Fundauswahl aus der Geländebegehung: 1-4, 6, 10, 12 - Lausitzer-Kultur; 5, 7-9, 11, 13-15 - Mittelalter (Beljak/Pažinová/Roganský/Zábojník, 38-41).

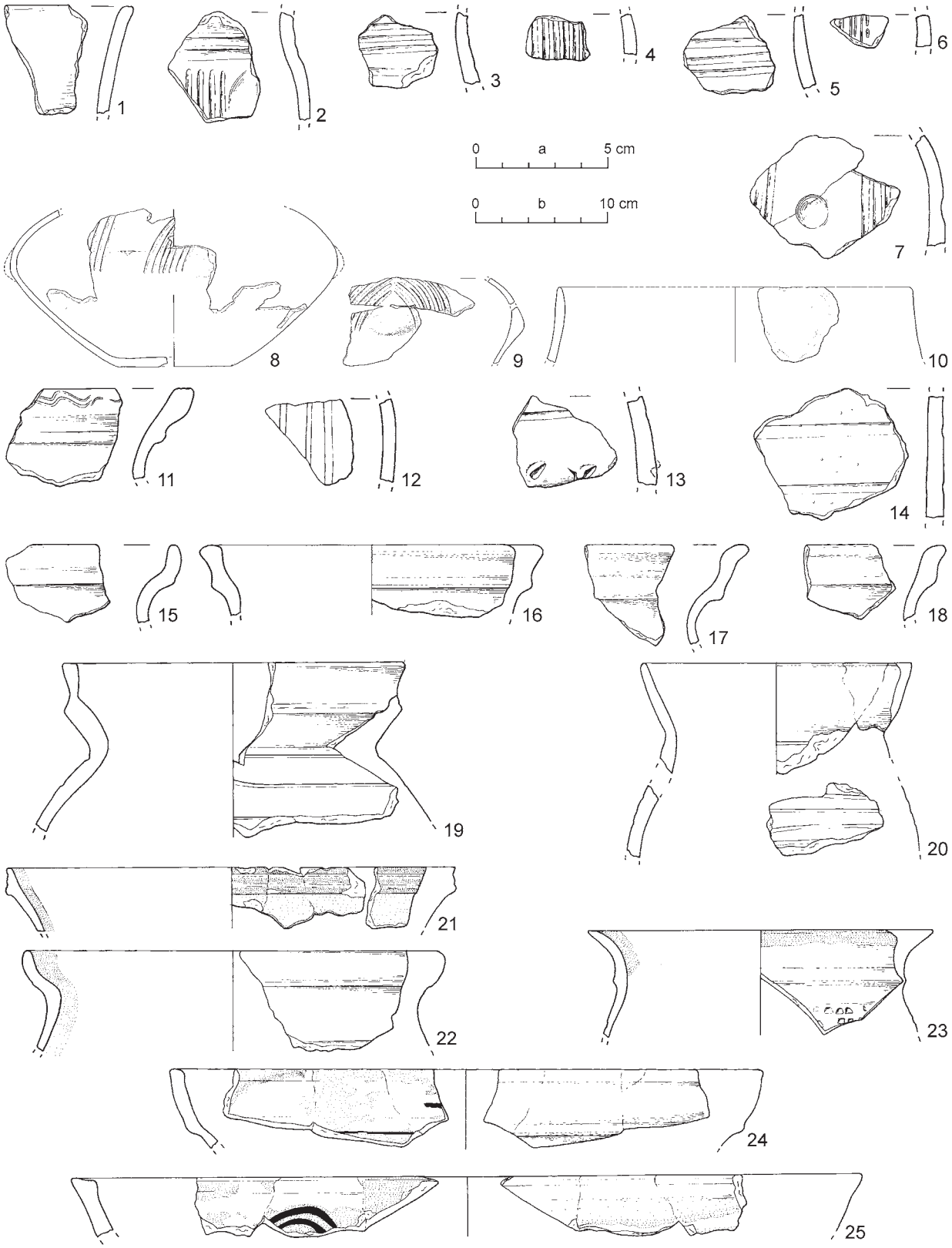
Obr. 15. Rad (Hegyeshomok). Výber keramiky: 1-6, 9 - kultúra Nyírség-Zatín; 7, 8, 10-13 - gávska kultúra; 14 - kultúrne bližšie neurčený fragment. Mierka: a - 1-13; b - 14 (Benediková/Březinová/Miroššayová, 41-43).

Abb. 15. Rad (Hegyeshomok). Keramikauswahl: 1-6, 9 - Nyírség-Zatín-Kultur; 7, 8, 10-13 - Gava-Kultur; 14 - kulturell näher unbestimmtes Fragment. Maßstab: a - 1-13; b - 14 (Benediková/Březinová/Miroššayová, 41-43).

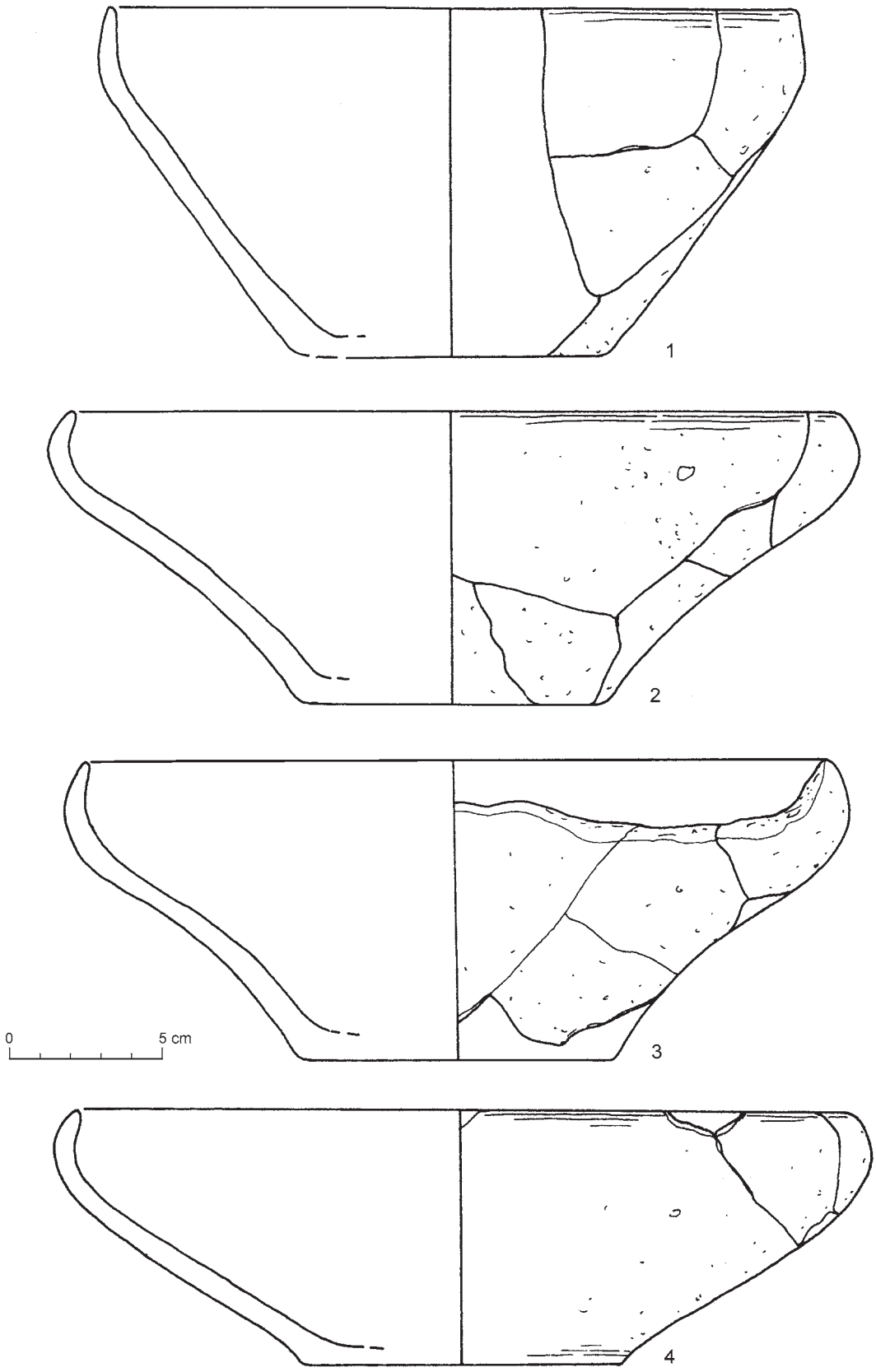
Obr. 16. Rad (Hegyeshomok). Výber keramiky zo záveru doby rímskej a počiatku doby sťahovania národov (Benediková/Březinová/Miroššayová, 41-43).

Abb. 16. Rad (Hegyeshomok). Keramikauswahl aus dem Ende der Römerzeit und Anfang der Völkerwanderungszeit (Benediková/Březinová/Miroššayová, 41-43).

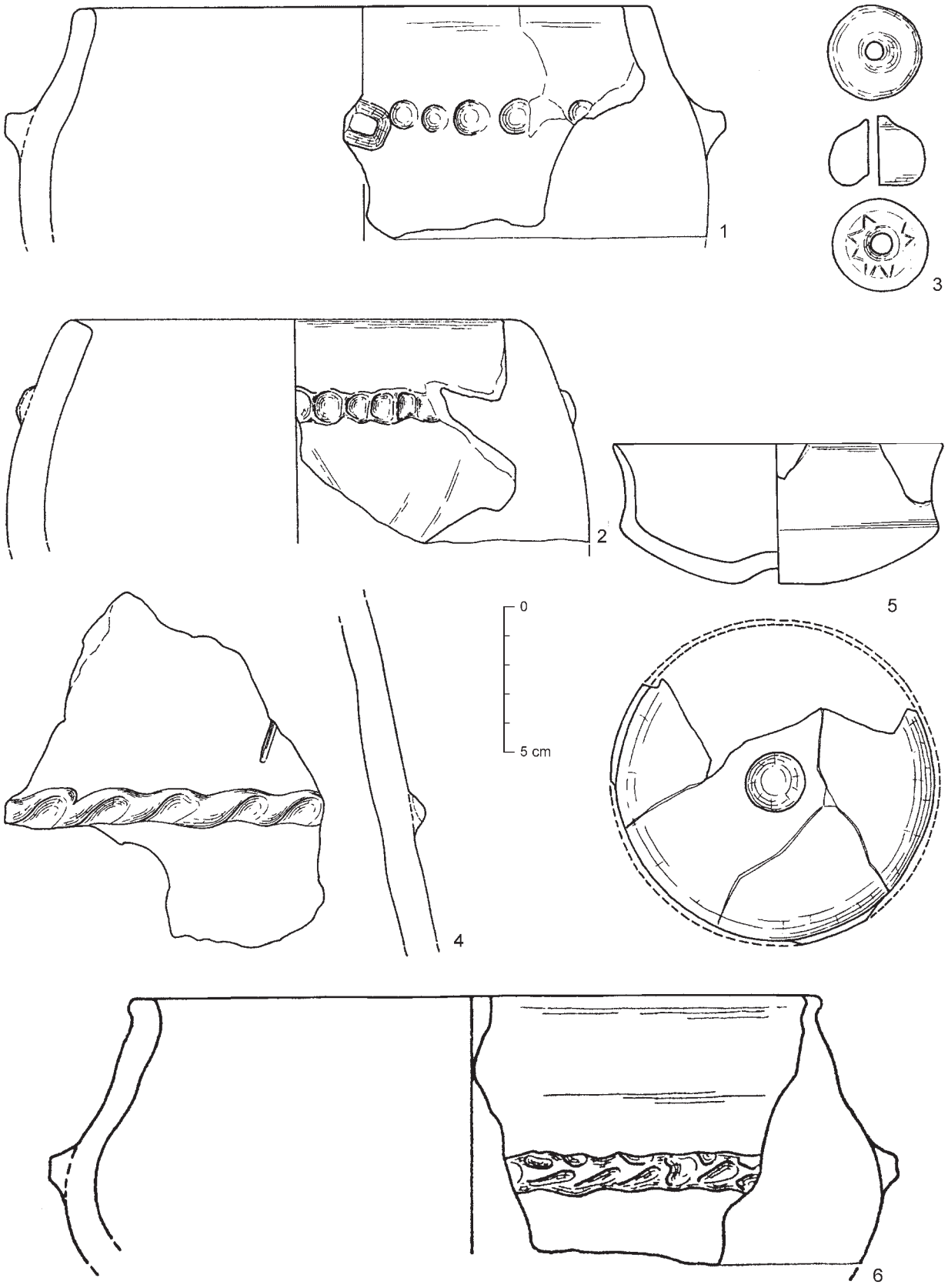
Obr. 17. Rajec (Charubina). 1-9 - keramika z lužického pohrebiska; 10 - keramika z objektu s tkáčskymi závažiami; 11-14 - keramika zo stredovekej pece na GI/V; 15-20 - keramika zo stredovekých a novovekých objektov; 21-25 - keramika z murovanej stavby s kachľovou pecou. Mierka: a - 1-7, 11-25; b - 8-10 (Benediková/Haruštiak, 43-45).

Abb. 17. Rajec (Charubina). 1-9 - Keramik aus dem Lausitzer Gräberfeld; 10 - Keramik aus dem Objekt mit Webgewichten; 11-14 - Keramik aus mittelalterlichem Ofen GI/V; 15-20 - Keramik aus mittelalterlichen und neuzeitlichen Objekten; 21-25 - Keramik aus einem mauerten Bau mit Kachelofen. Maßstab: a - 1-7, 11-25; b - 8-10 (Benediková/Haruštiak, 43-45).

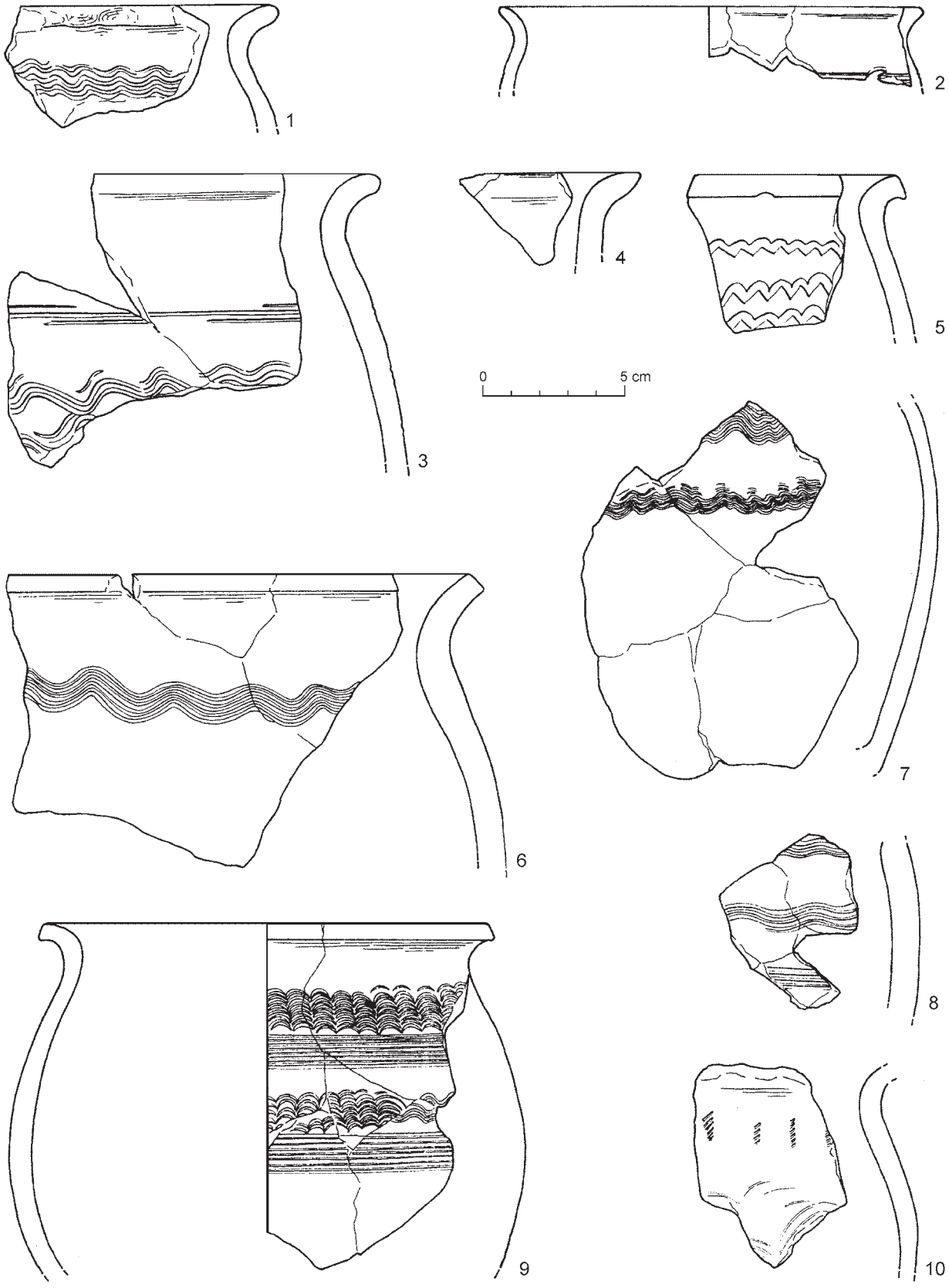
Obr. 18. Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda (Vlčie kúty). Výber nálezov z eneolitu (ludanická skupina): 1-3 - objekt 39/07; 4 - objekt 38/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

Abb. 18. Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda (Vlčie kúty). Fundauswahl aus Äneolithikum (Ludanice Gruppe): 1-3 - Objekt 39/07; 4 - Objekt 38/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

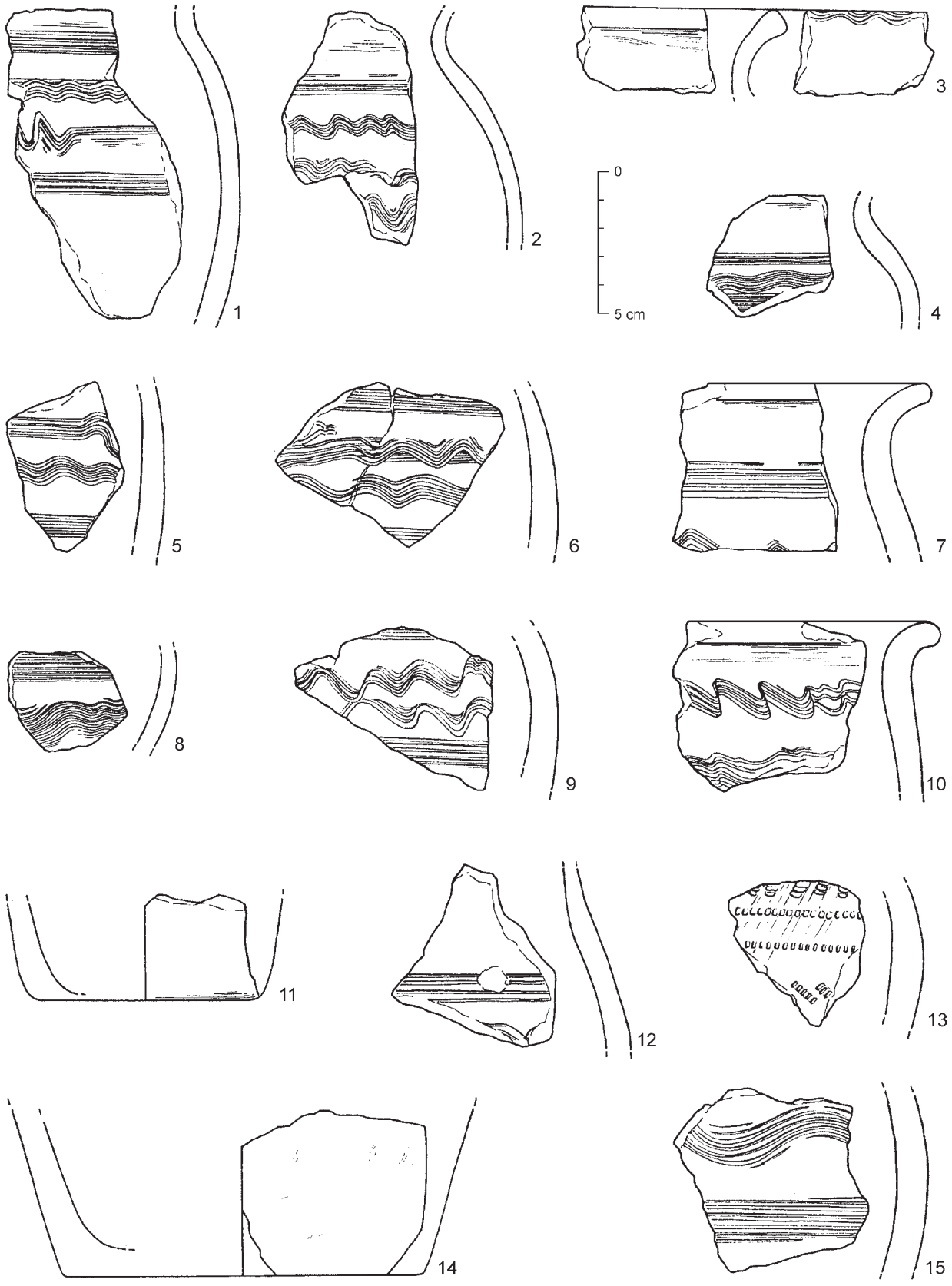
Obr. 19. Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda (Vlčie kúty). Výber nálezov z doby halštatskej: 1-4 - objekt 2/07; 5 - objekt 18/07; 6 - objekt 5/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

Abb. 19. Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda (Vlčie kúty). Fundauswahl aus der Hallstattzeit: 1-4 - Objekt 2/07; 5 - Objekt 18/07; 6 - Objekt 5/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

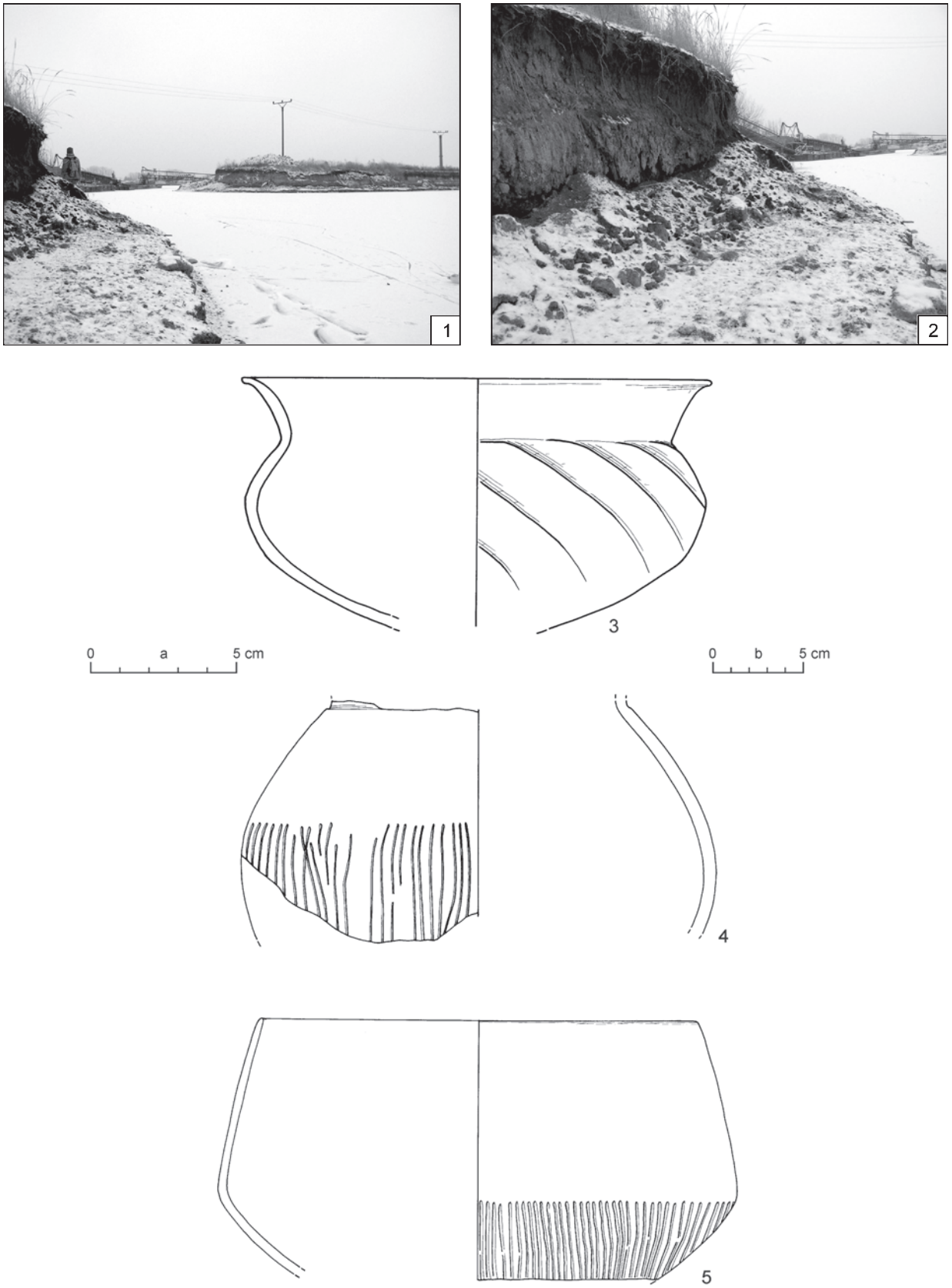
Obr. 20. Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda (Vlčie kúty). Výber nálezov zo včasného stredoveku (8.-9. stor.): 1-10 - objekt 6/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

Obr. 20. Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda (Vlčie kúty). Fundauswahl aus dem Frühmittelalter (8.-9. Jh.): 1-10 - Objekt 6/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

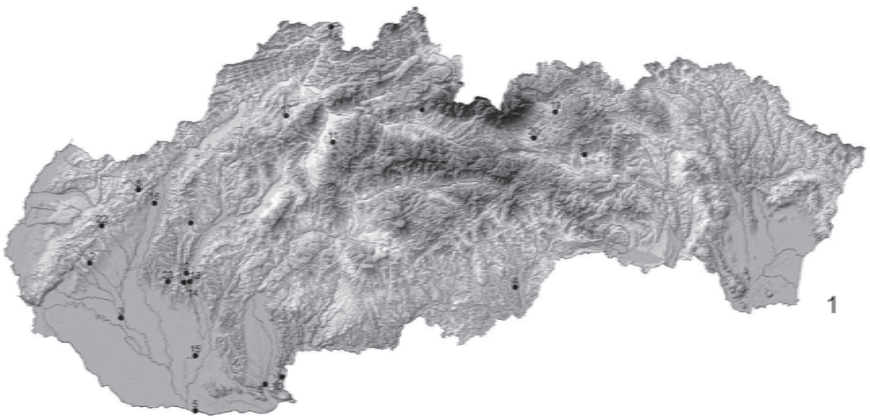
Obr. 21. Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda (Vlčie kúty). Výber nálezov zo včasného stredoveku (8.-9. stor.): 1-15 - objekt 26/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

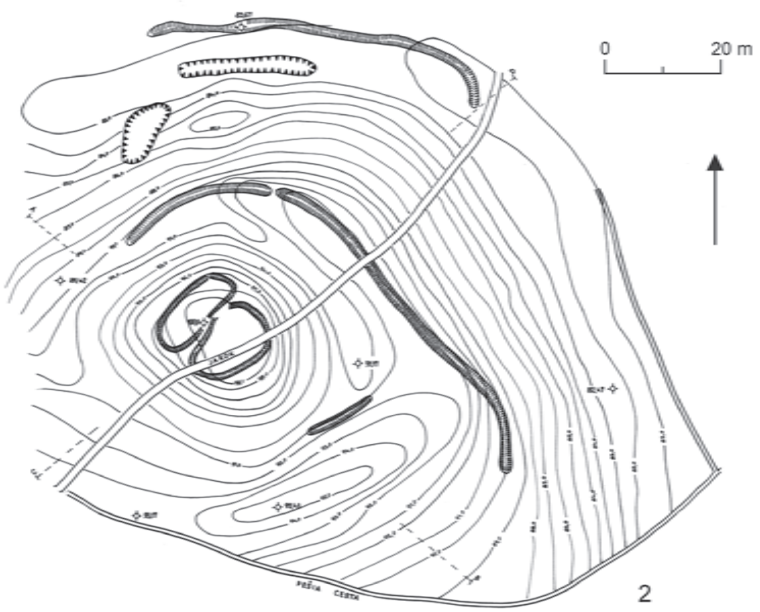
Abb. 21. Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda (Vlčie kúty). Fundauswahl aus dem Frühmittelalter (8.-9. Jh.): 1-15 - Objekt 26/07 (Bielich/Elschek/Šimčík, 48, 49).

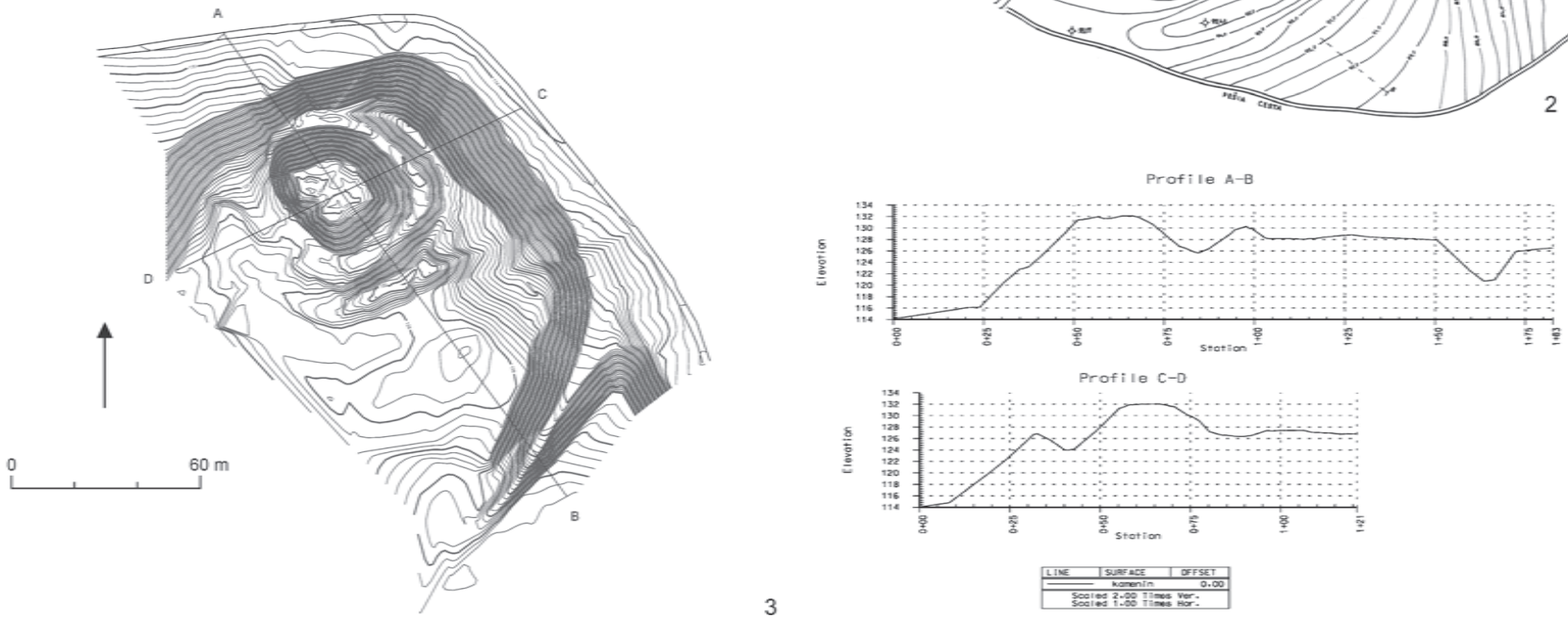

Obr. 22. Veľký Cetín (Piesky). 1 - nálezisko čakanskej kultúry v priestore štrkoviska; 2 - miesto nálezu; 3-5 - výber keramiky čakanskej a velatickej kultúry. Mierka: a - 3, b - 4, 5 (Bielich/Mitáš/Mikláš, 49-51).

Abb. 22. Veľký Cetín (Piesky). 1 - Fundstelle der Čaka-Kultur im Bereich des Schotterbruchs; 2 - Fundstelle; 3-5 - Keramikauswahl der Čaka- und Velatice-Kultur. Maßstab: a - 3, b - 4, 5 (Bielich/Mitáš/Mikláš, 49-51).

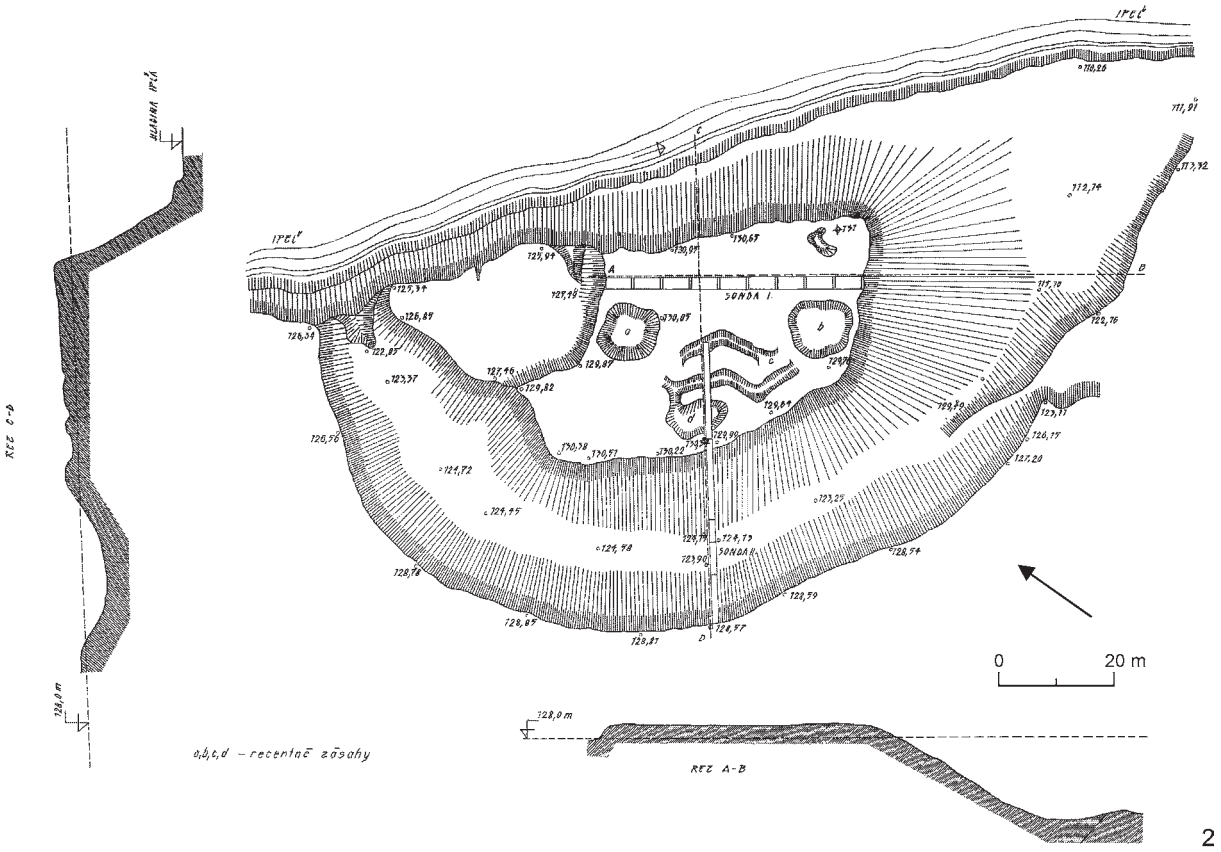

Obr. 23. Slovensko. 1 - mapa meraných lokalít; Kamenín (Várhegy); 2 - plán v lokálnej výškovej sústave z roku 1964; 3 - plán z roku 2007 s profilmi (Blažová, 51, 52).
Abb. 23. Slowakei. 1 - Karte der gemessenen Fundstellen; Kamenín (Várhegy); 2 - Plan im örtlichen Höhensystem aus dem Jahr 1964; 3 - Plan aus dem Jahr 2007 mit Schnitten (Blažová, 51, 52).

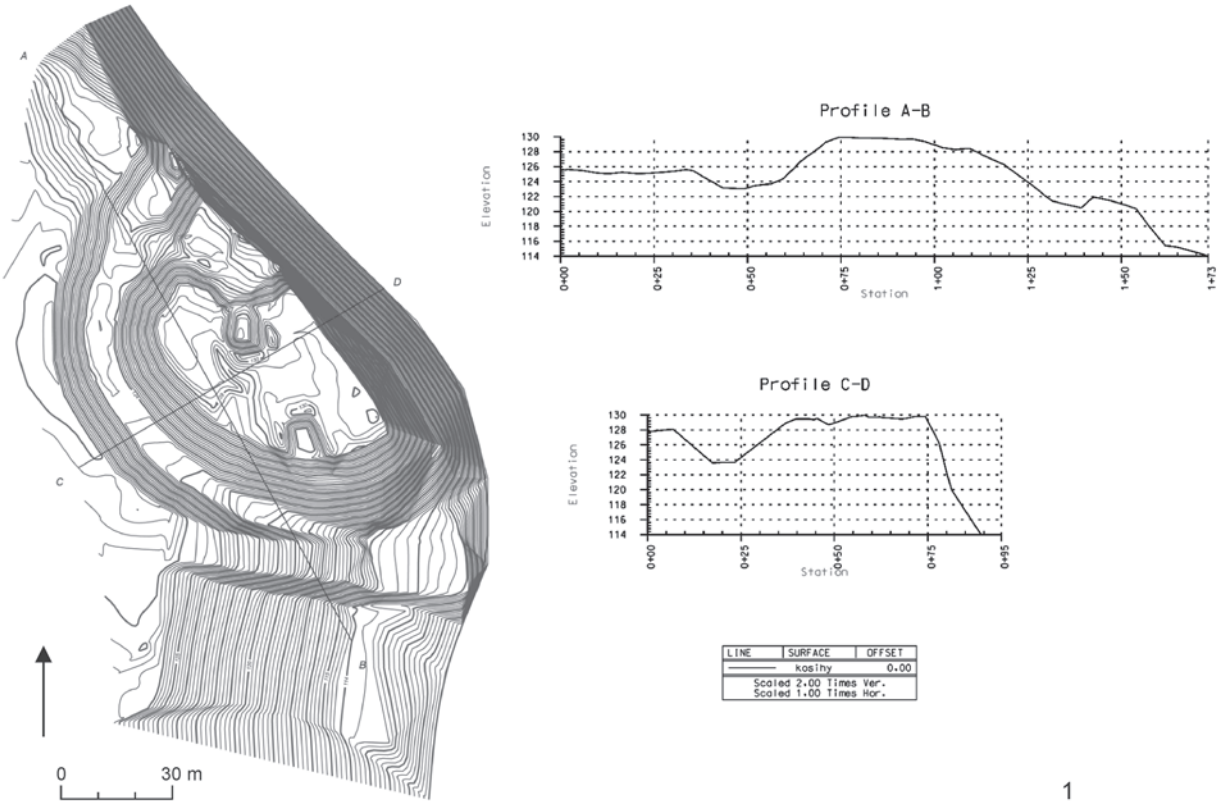

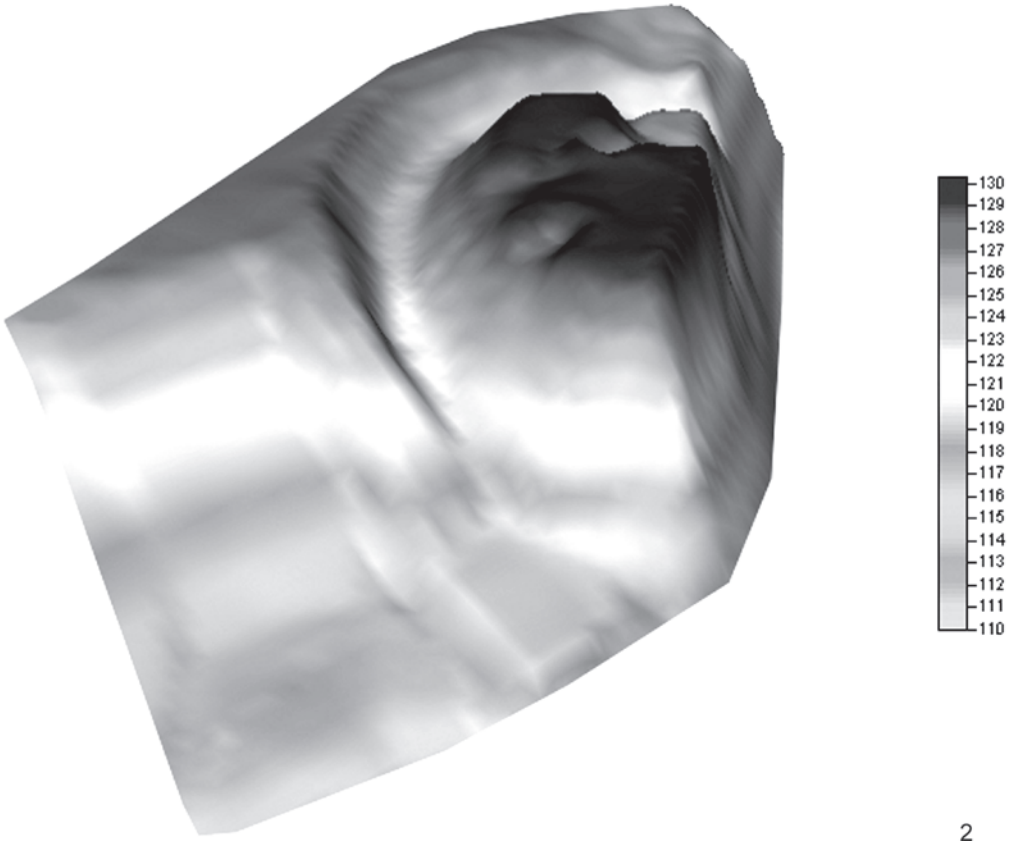
1

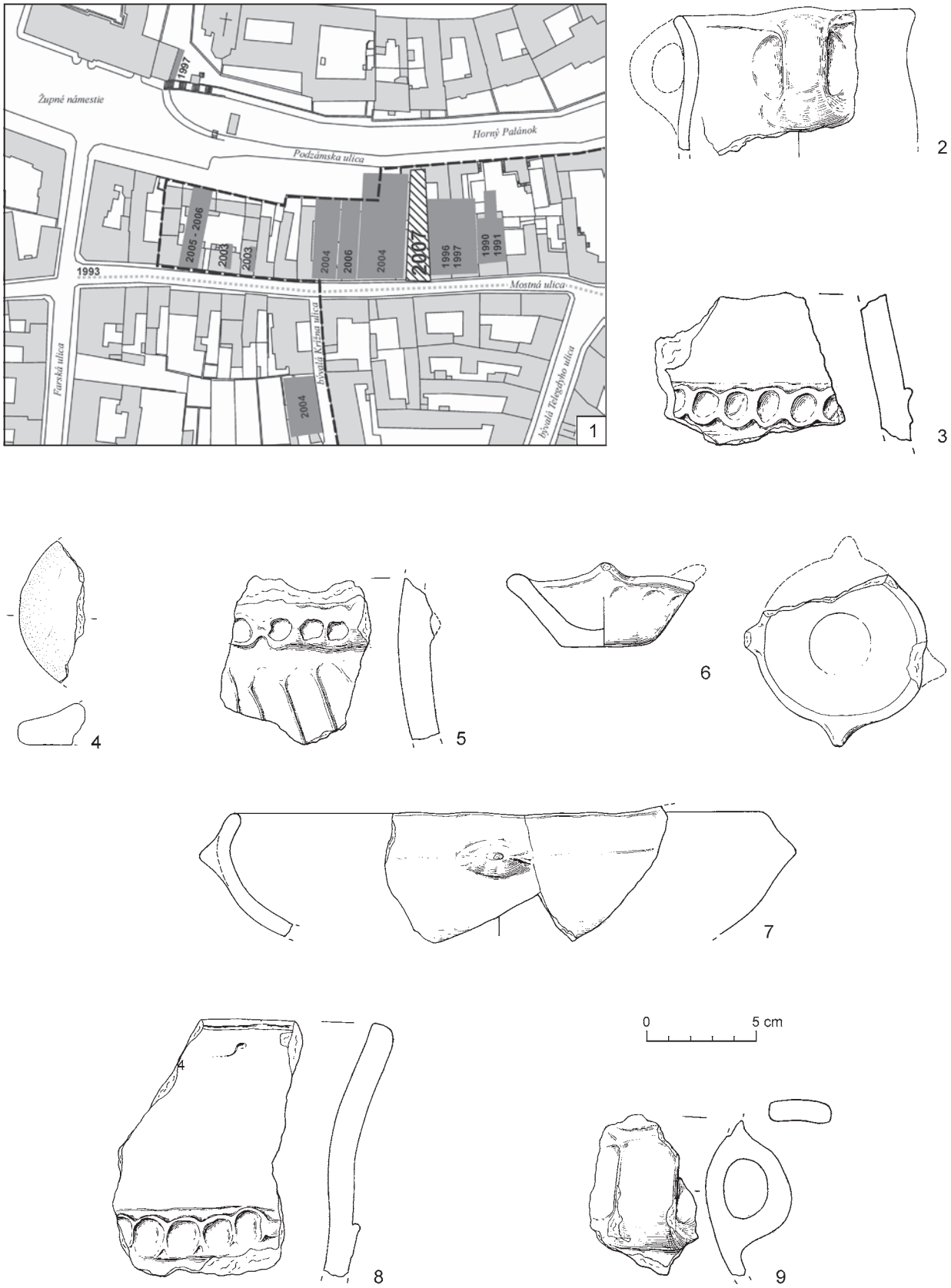
2

Obr. 24. Kamenín (Várhegy): 1 - model z roku 2007; Malé Kosihy (Törökdomb): 2 - plán z roku 1967 (Blažová, 51, 52).
Abb. 24. Kamenín (Várhegy): 1 - Model aus dem Jahr 2007; Malé Kosihy (Törökdomb): 2 - Plan aus dem Jahr 1967 (Blažová, 51, 52).

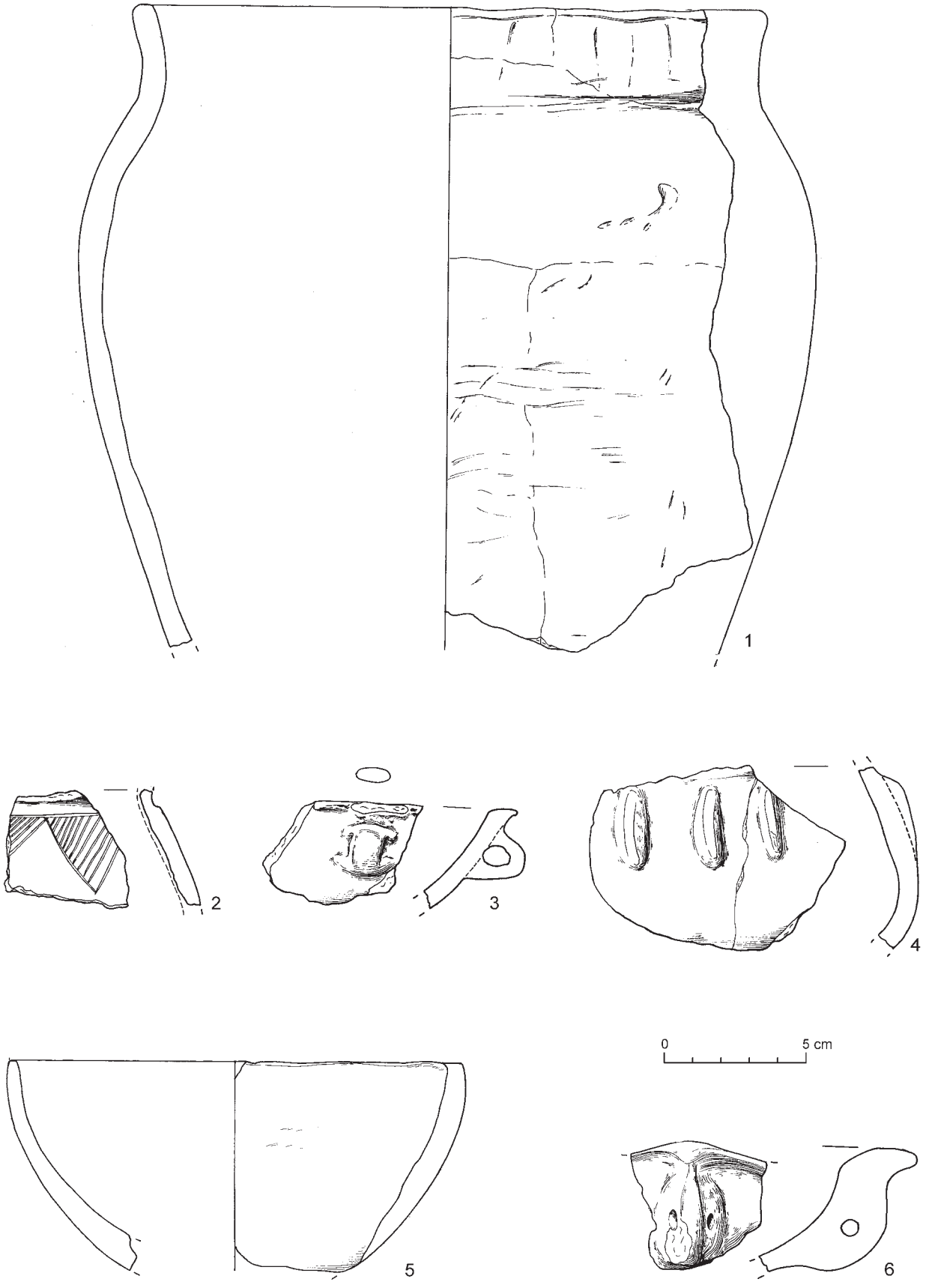

Obr. 25. Malé Kosihy (Törökdomb). 1 - plán z roku 2007 s profilmi; 2 - model z roku 2007 (Blažová, 51, 52).
Abb. 25. Malé Kosihy (Törökdomb). 1 - Plan aus dem Jahr 2007 mit Schnitten; 2 - Model aus dem Jahr 2007 (Blažová, 51, 52).

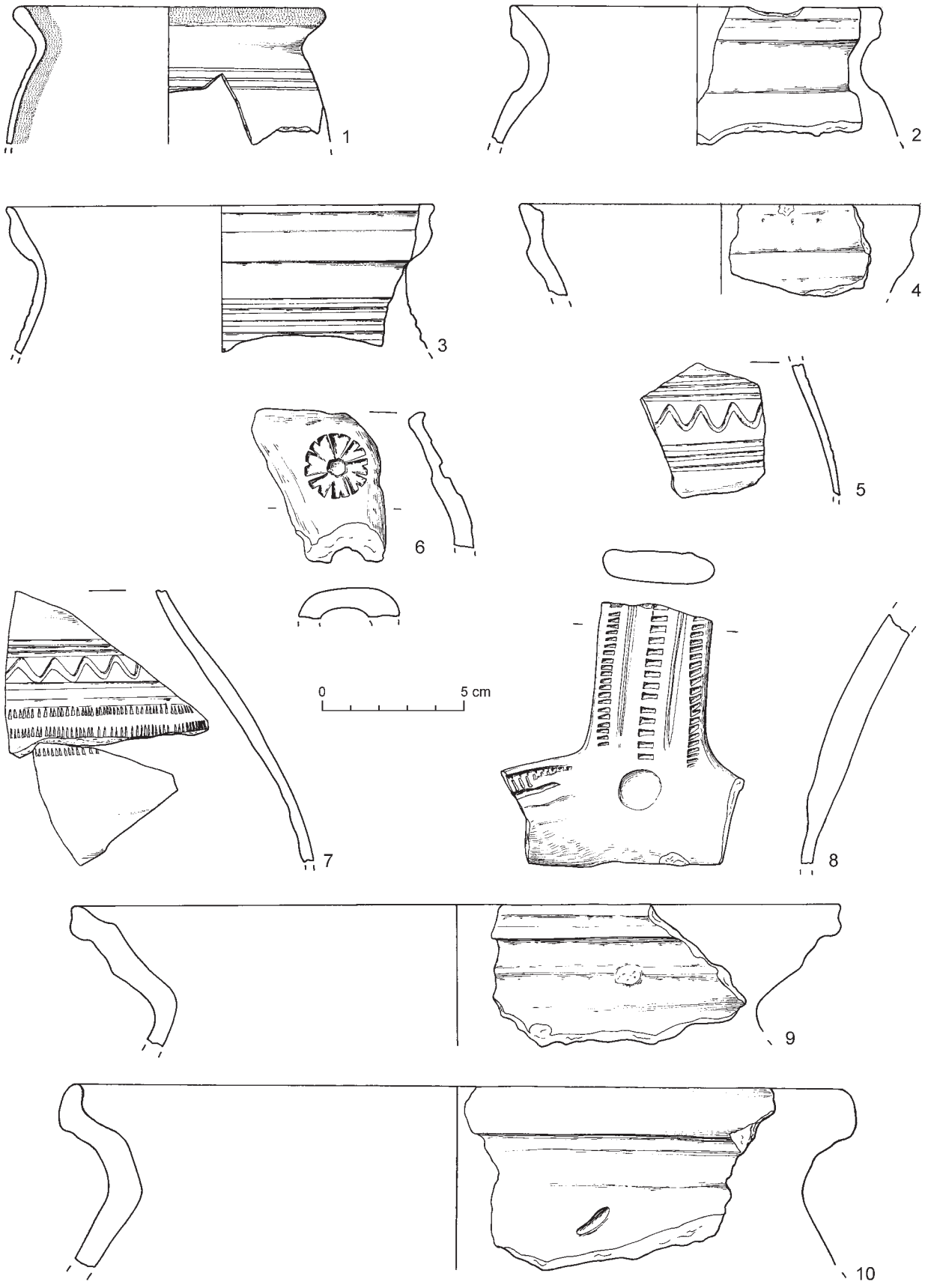

Obr. 26. Nitra (Mostná ulica). 1- vyznačenie preskúmaných parciel, zvýraznená je parcela 327/07; 2-9 - výber keramiky z doby bronzovej (Březinová, 52, 53).

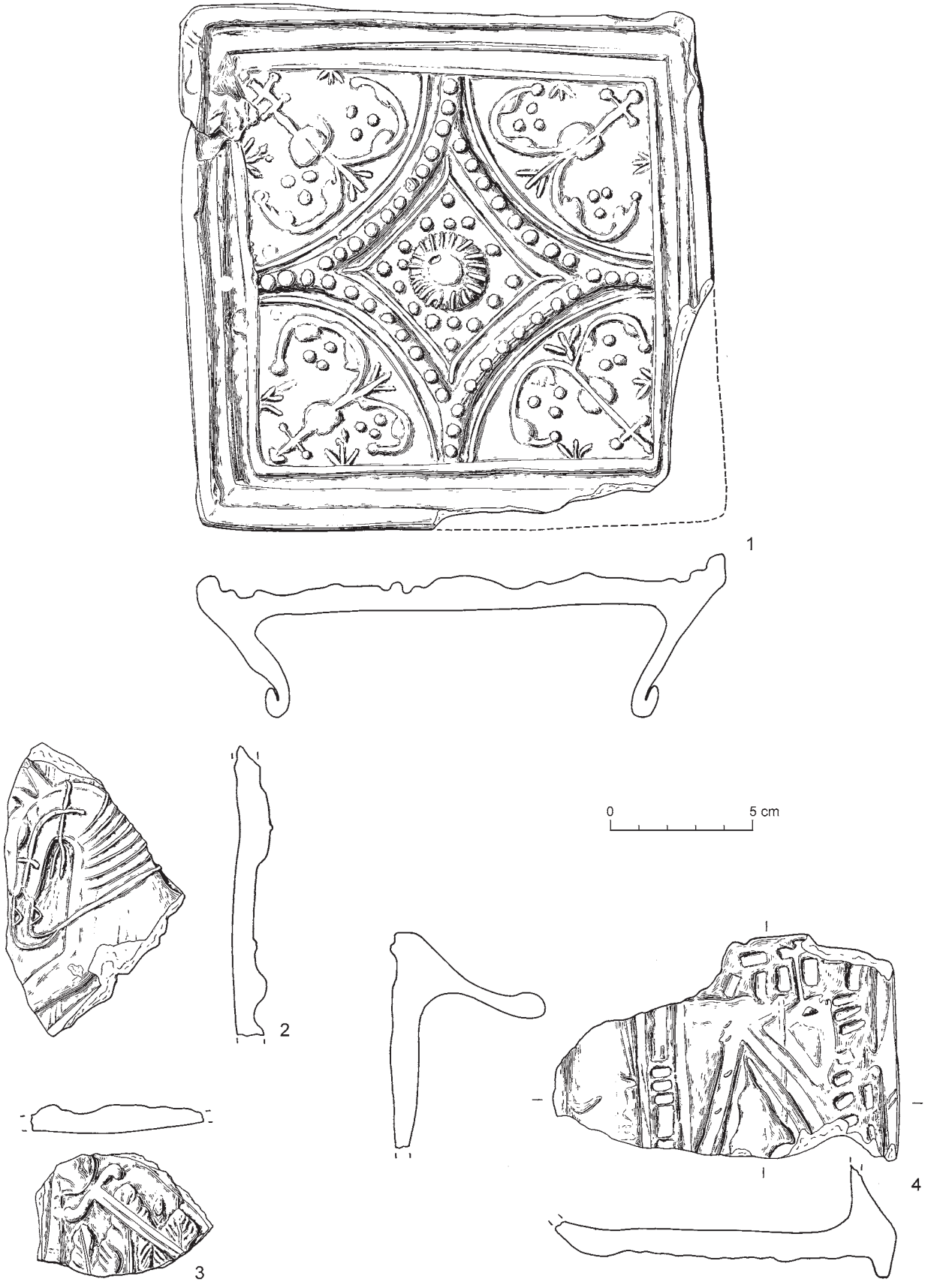
Abb. 26. Nitra (Mostná Straße). 1- Markierung der untersuchten Parzellen, hervorgehoben ist Parzelle 327/07; 2-9 - Keramikauswahl aus der Bronzezeit (Březinová, 52, 53).

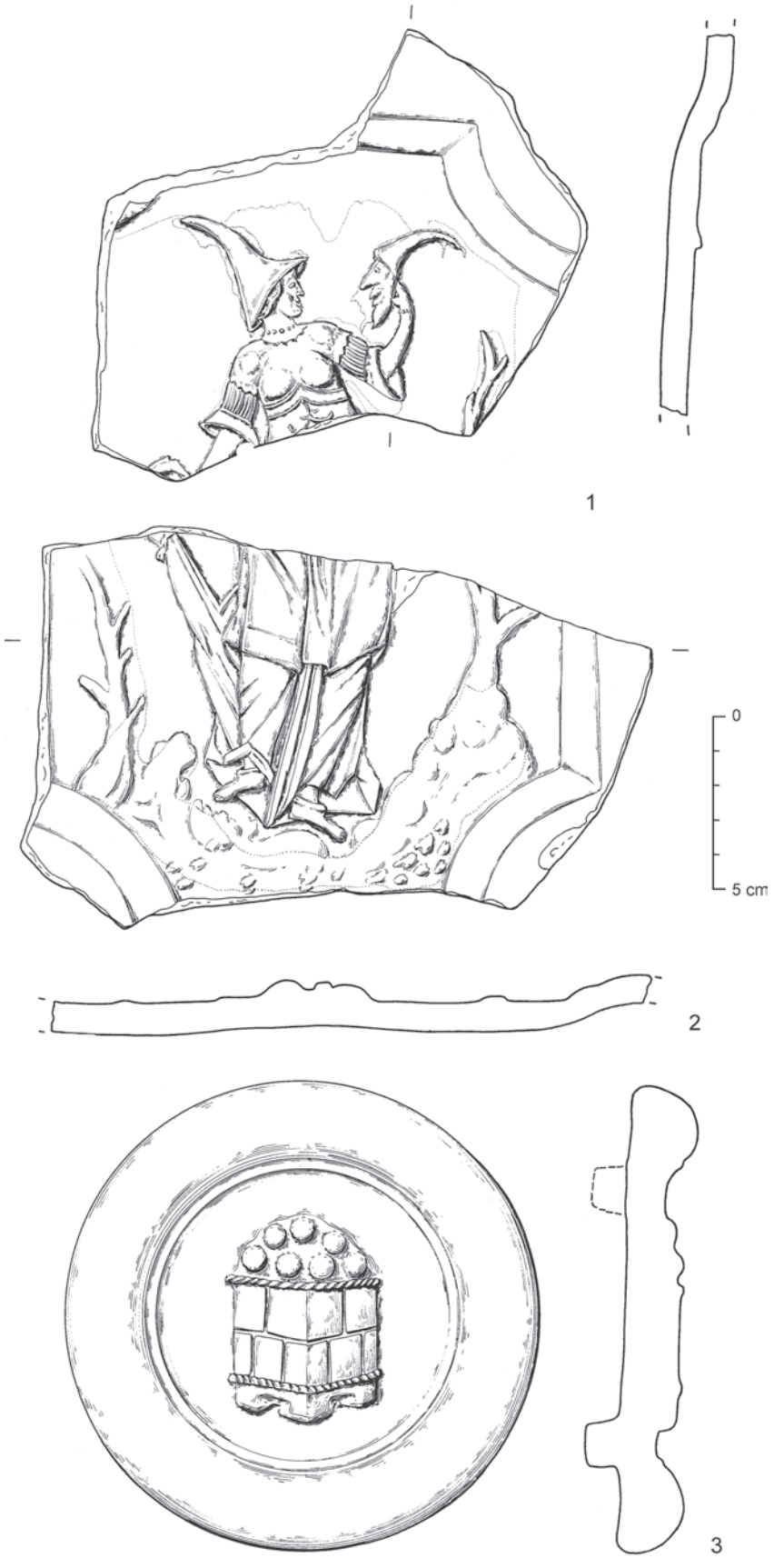
Obr. 27. Nitra (Mostná ulica). Výber keramiky z doby bronzovej (Březinová, 52, 53).
Abb. 27. Nitra (Mostná Straße). Keramikauswahl aus der Bronzezeit (Březinová, 52, 53).

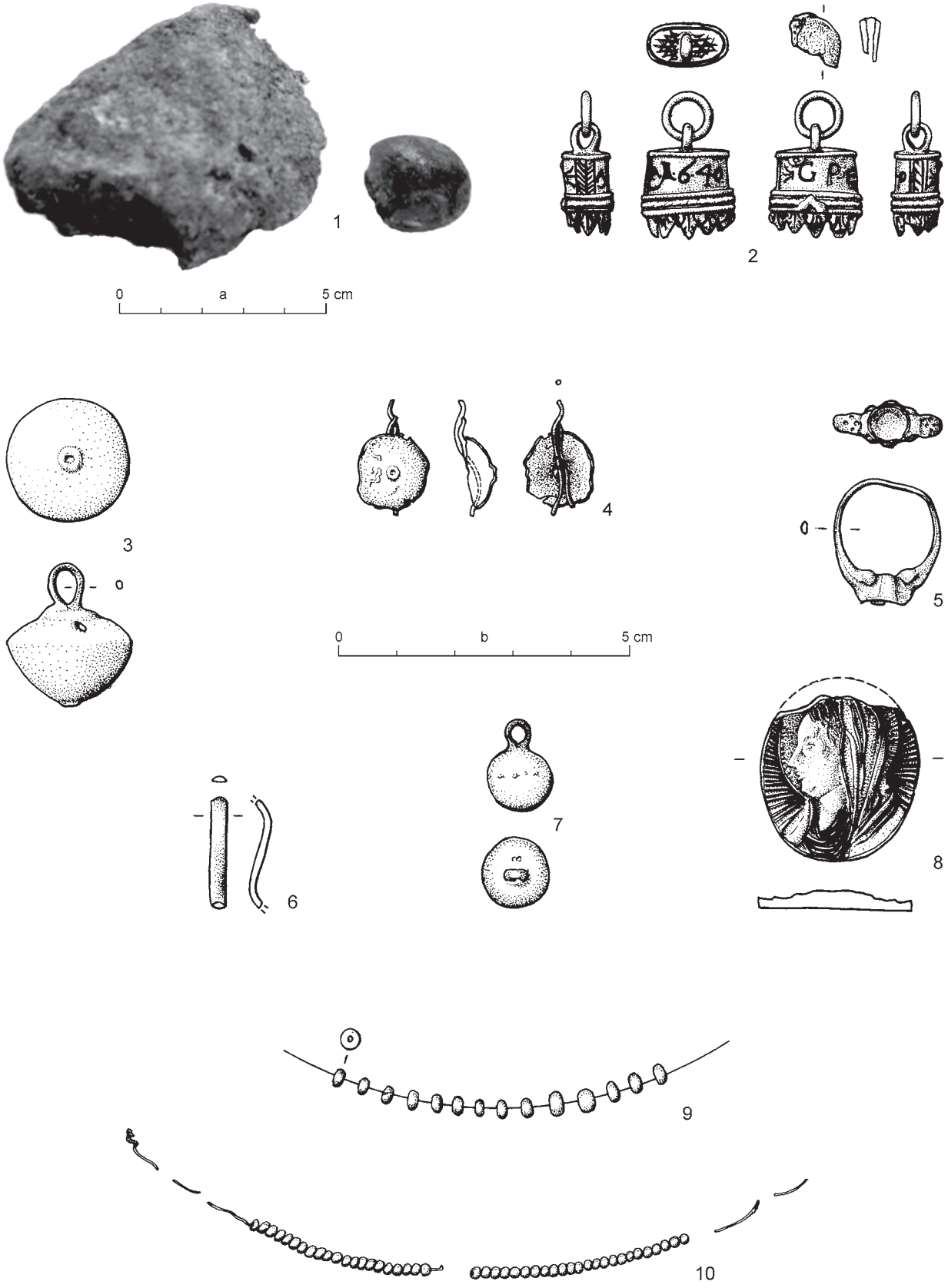
Obr. 28. Nitra (Mostná ulica). Výber sídliskovej keramiky zo stredoveku a novoveku (Březinová, 52, 53).
Abb. 28. Nitra (Mostná Straße). Auswahl der mittelalterlichen und neuzeitlichen Siedlungskeramik (Březinová, 52, 53).

Obr. 29. Nitra (Mostná ulica). Renesančné kachlice (Březinová, 52, 53).
Abb. 29. Nitra (Mostná Straße). Renaissancekacheln (Březinová, 52, 53).

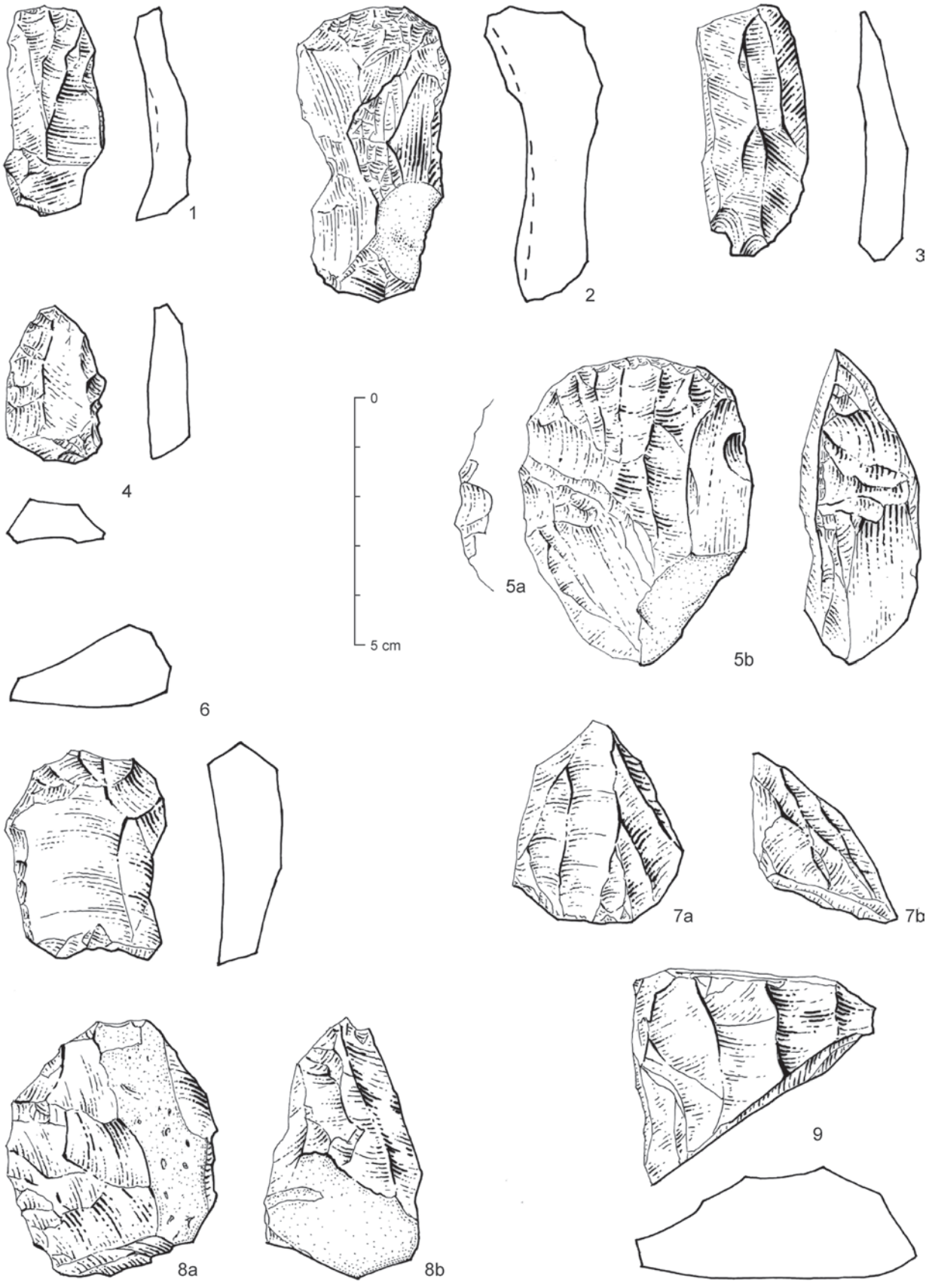

Obr. 30. Nitra (Mostná ulica). Novoveké glazované kachlice (Březinová, 52, 53).
Abb. 30. Nitra (Mostná Straße). Neuzeitliche glasierte Kacheln (Březinová, 52, 53).

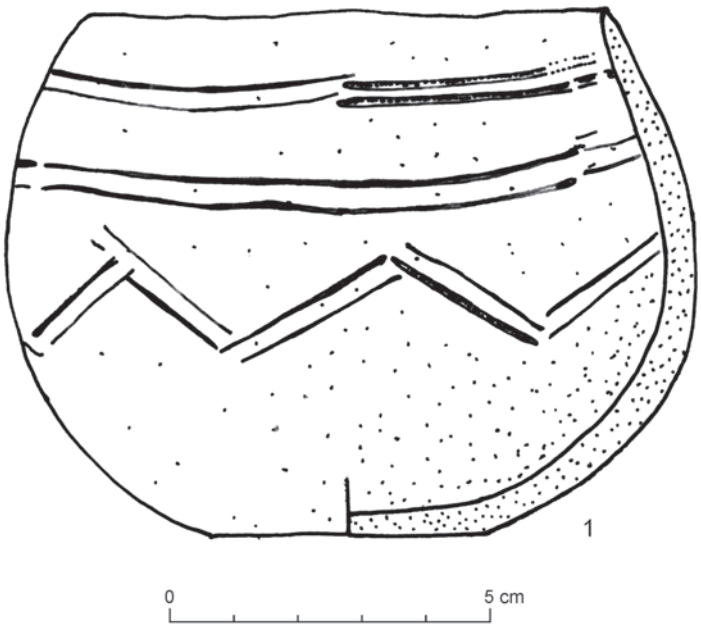

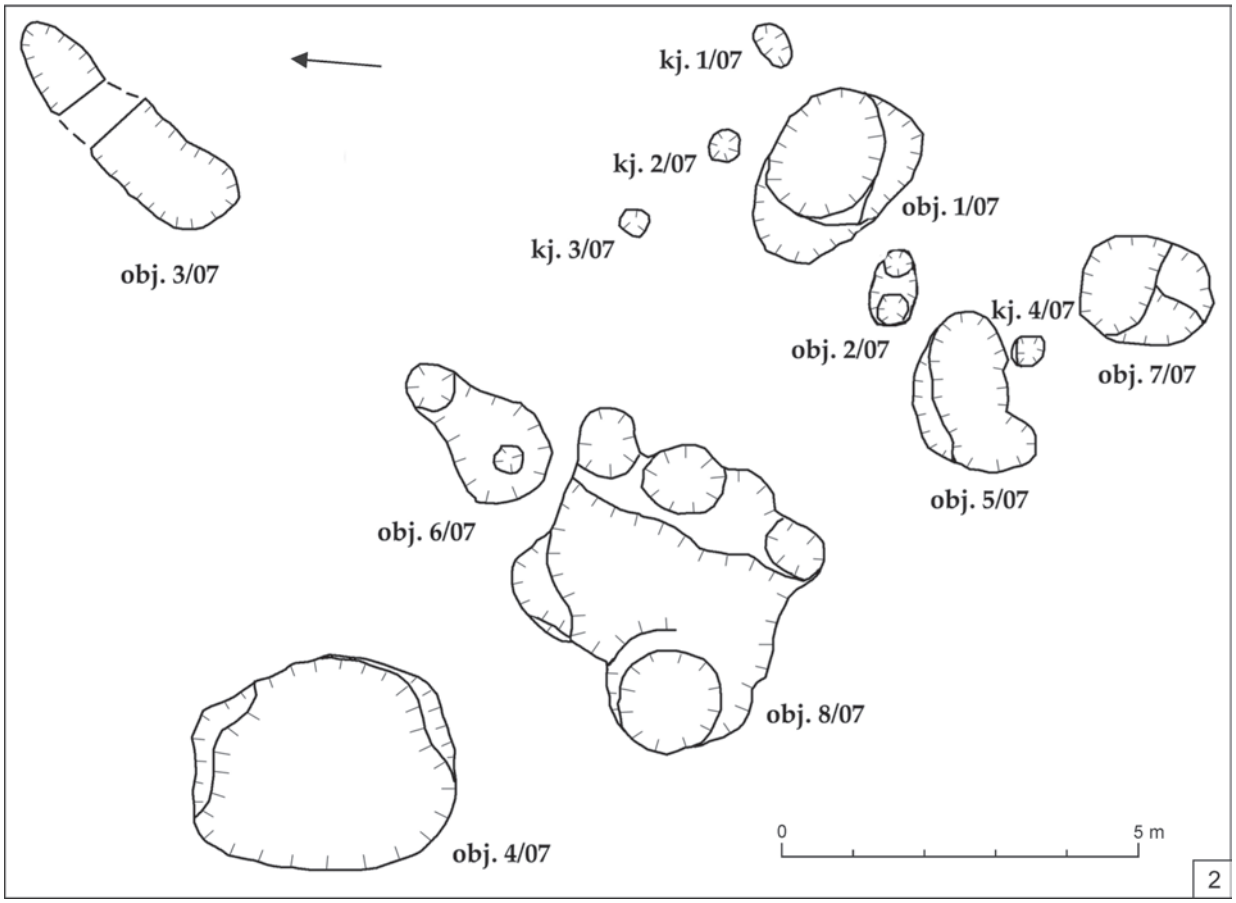
Obr. 31. Nitra (Mostná ulica). 1 - záber na prepálený mešec(?), 2-5, 7-10 - predmety z mešca, 6 - medailón prilepený na mešci z vonku. Mierka: a - 1; b - 2-10 (Březinová, 52, 53).

Abb. 31. Nitra (Mostná Straße). 1 - Aufnahme eines durchgebrannten Beutels(?), 2-5, 7-10 - Gegenstände aus dem Beutel, 6 - Medaillon, das auf dem Beutel von Außen aufgeklebt ist. Maßstab: a - 1; b - 2-10 (Březinová, 52, 53).

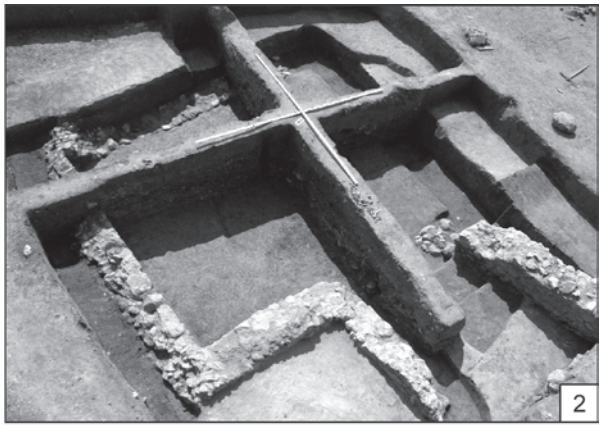
Obr. 32. Medzany (Kamenec - Na hore I). Výber mladopaleolitickej industrie (Derfiňák/Karabinoš/Vizdal, 59-61).
Abb. 32. Medzany (Kamenec - Na hore I). Auswahl der jungpaläolithischen Industrie (Derfiňák/Karabinoš/Vizdal, 59-61).

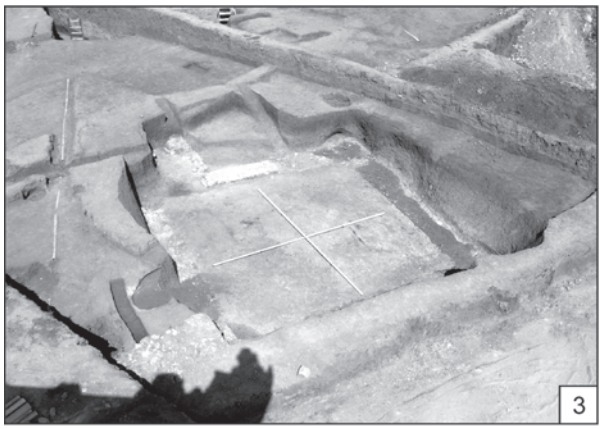

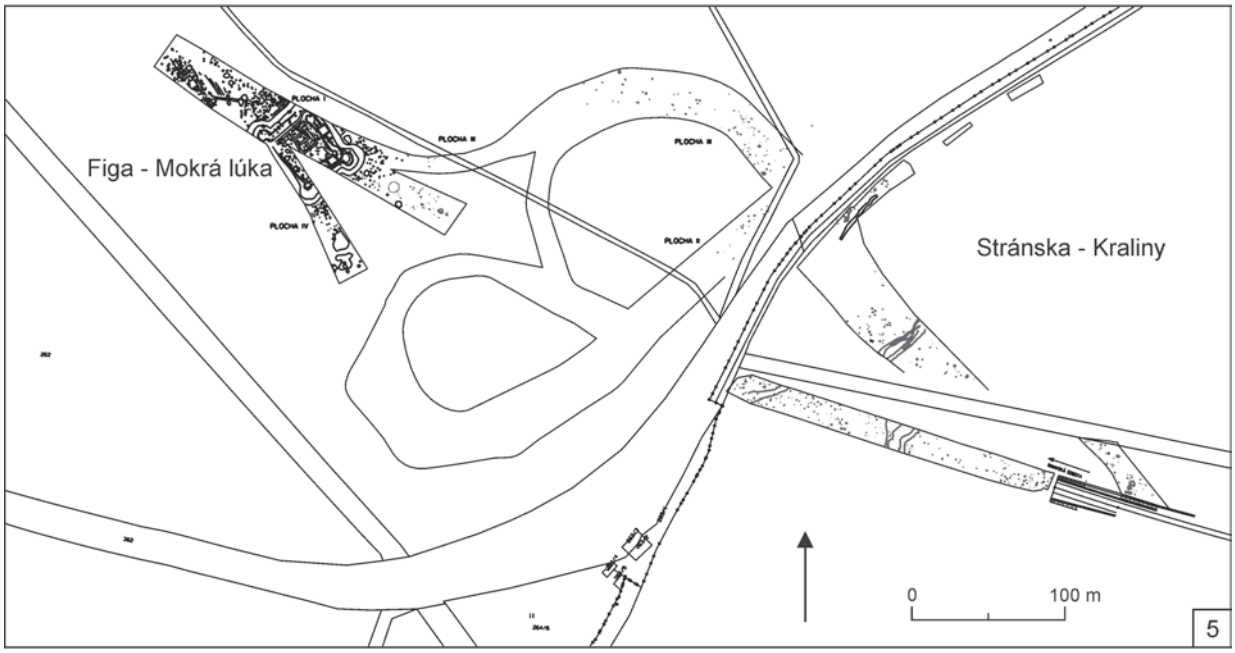
Obr. 33. Senica, časť Sotina. 1 - nádoba želiezovskej skupiny(?) zo zásobnej jamy 8/07; 2 - plocha parkoviska so zachytenými archeologickými objektami (Farkaš, 62, 63).
Abb. 33. Senica, Teil Sotina. 1 - Gefäß der Želiezovce-Gruppe(?) aus der Vorratsgrube 8/07; 2 -Parkplatz mit erfassten archäologischen Objekten (Farkaš, 62, 63).

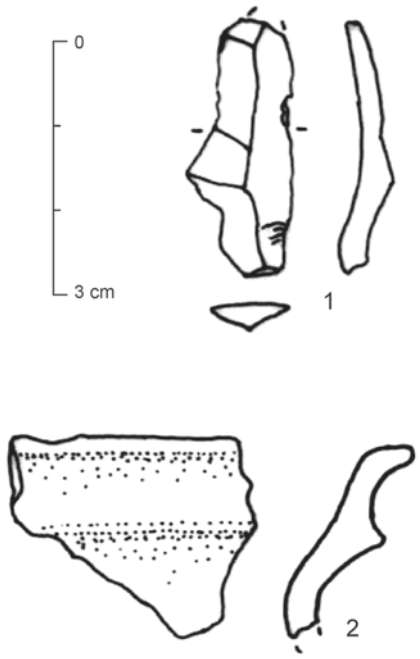

Obr. 34. Figa (Mokrá lúka). 1 - pohľad na opevnené feudálne sídlo; 2 - suterén vstupnej veže; 3 - zemnica v juhovýchodnej línii opevnenia; 4 - základy obrannej veže v juhozápadnej línii opevnenia; 5 - celkový plán archeologického výskumu Figa - Mokrá lúka a Stránska - Kraliny (Fottová/Malček, 63-65).

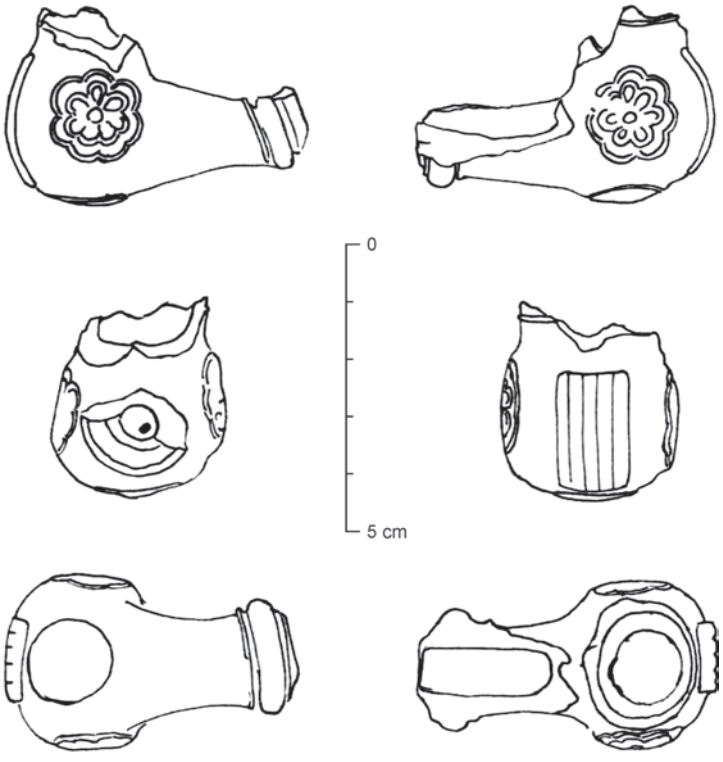
Abb. 34. Figa (Mokrá lúka). 1 - Blick auf den befestigten Feudalsitz; 2 - Souterrain des Eintrittsturms; 3 - Grubenhaus in der südöstlichen Befestigungslinie; 4 - Fundamente des Wehrturms in der südwestlichen Befestigungslinie; 5 - Gesamtplan der archäologischen Grabung in Figa - Mokrá lúka und Stránska - Kraliny (Fottová/Malček, 63-65).

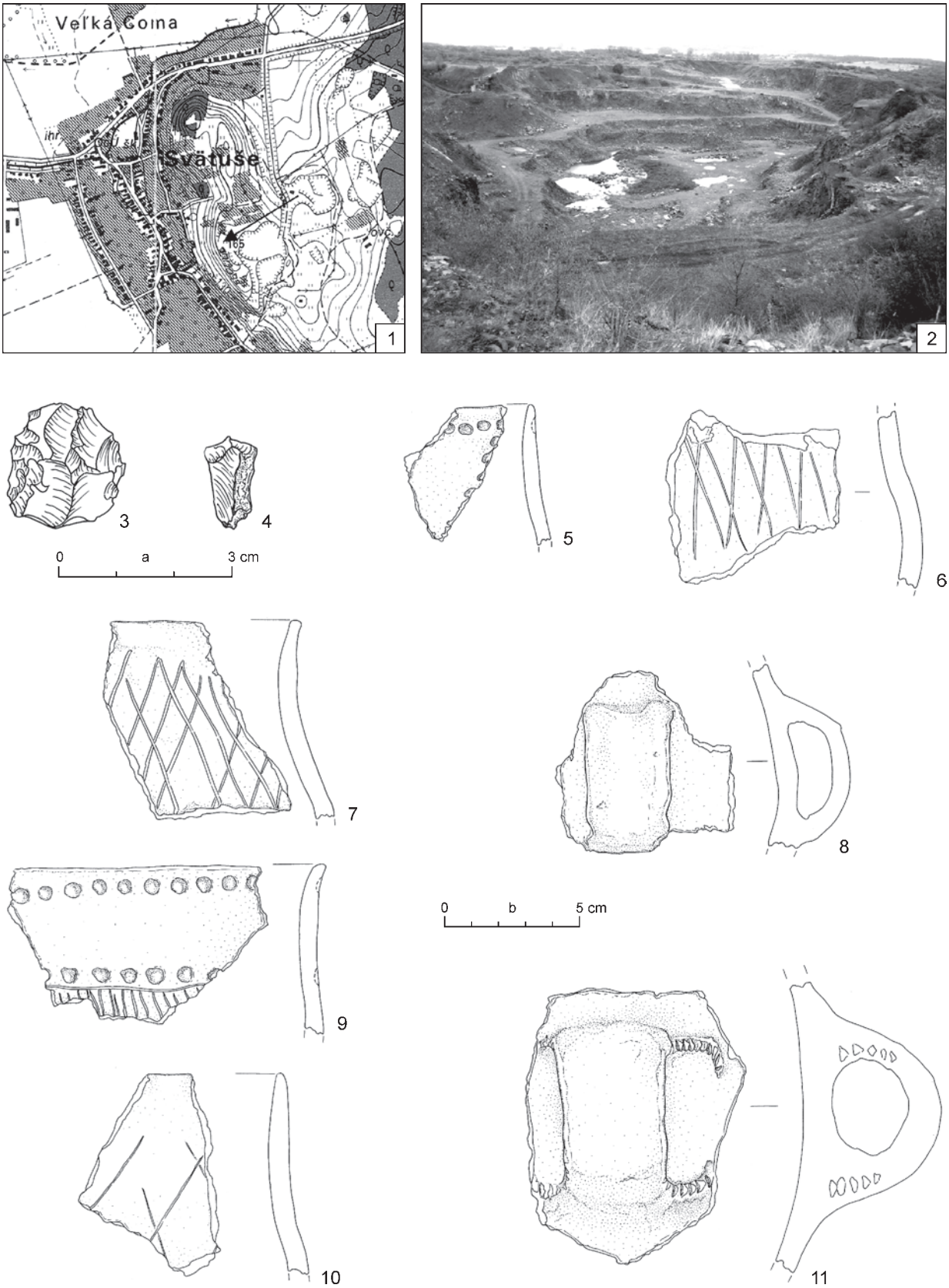
Obr. 35. Dolný Kubín, časť Bysterec (Trniny). Stopy po nelegálnych výkopoch (Furman, 65, 66).
Abb. 35. Dolný Kubín, Teil Bysterec (Trniny). Spuren nach illegalen Aushüben (Furman, 65, 66).

Obr. 36. Žilina (Rosinská cesta). 1 - čepieľka z pazúrika; Kysucké Nové Mesto (Dlhé Lúky): 2 - okrajový črep (Furman, 66-69).
Abb. 36. Žilina (Rosinská cesta): 1 - Feuersteinklinge; Kysucké Nové Mesto (Dlhé Lúky): 2 - Randscherbe (Furman, 66-69).

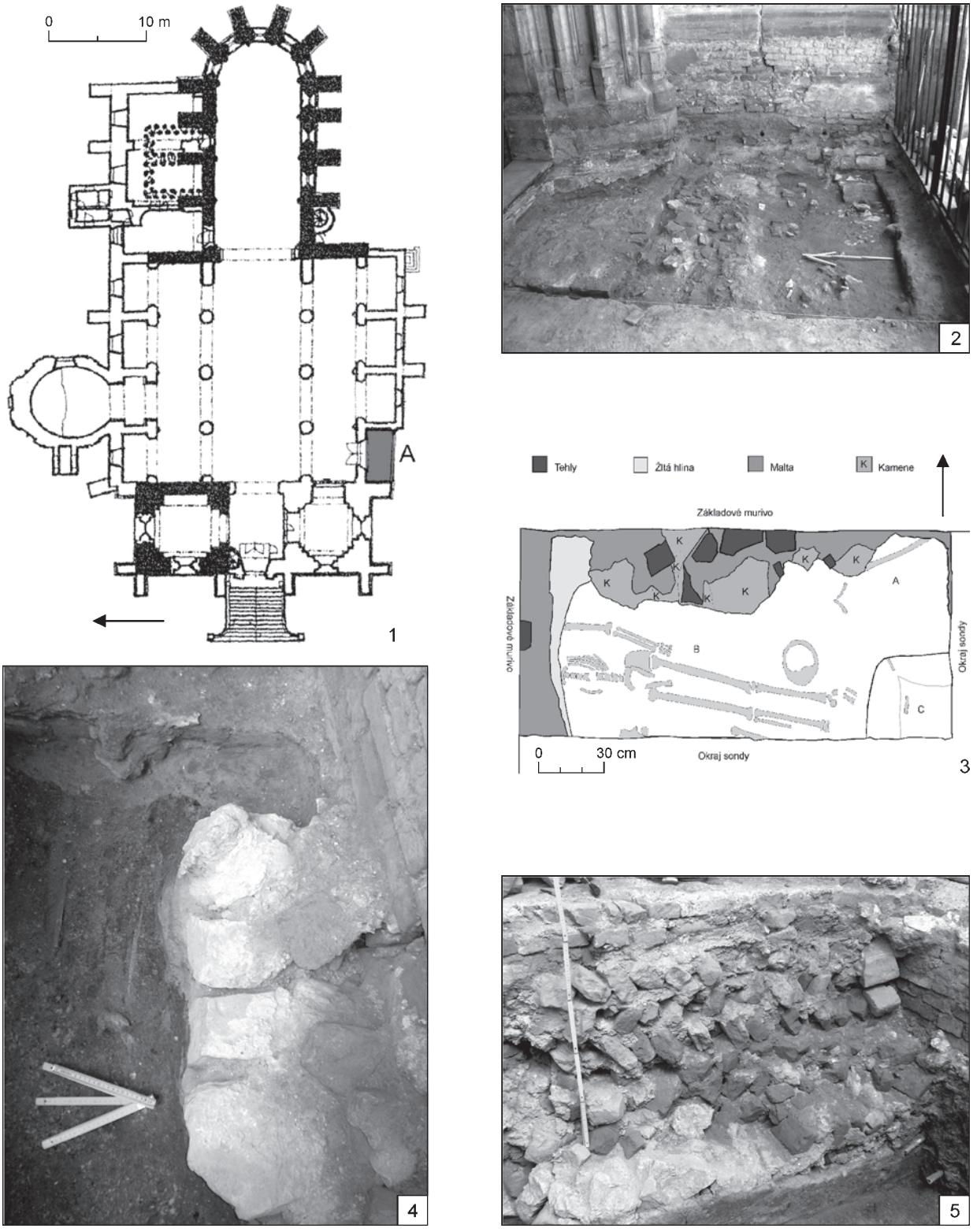

Obr. 37. Varín (hrad Starhrad). Hlinená fajka (Furman/Večerík/Čurný, 69, 70).
Abb. 37. Varín (Burg Starhrad). Tonpfeife (Furman/Večerík/Čurný, 69, 70).

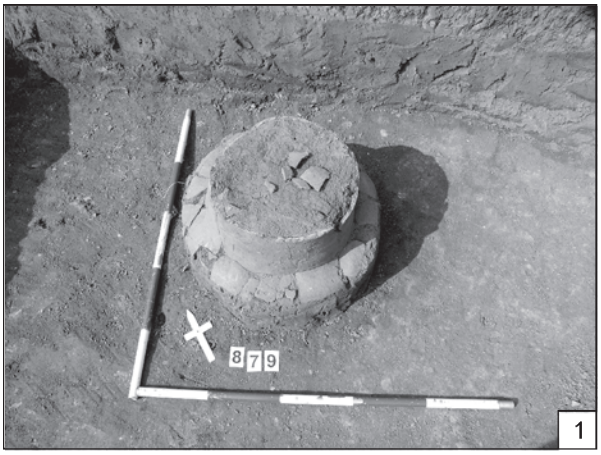
Obr. 38. Svätuše (vrch Plešivec). 1 - situovanie lokality; 2 - súčasný stav devastovania náleziska kameňolomom; 3-10 - keramika badenskej kultúry; 11 - keramika z okolia lokality. Mierka: a - 3, 4; b - 5-11 (Horváthová, 78, 79).

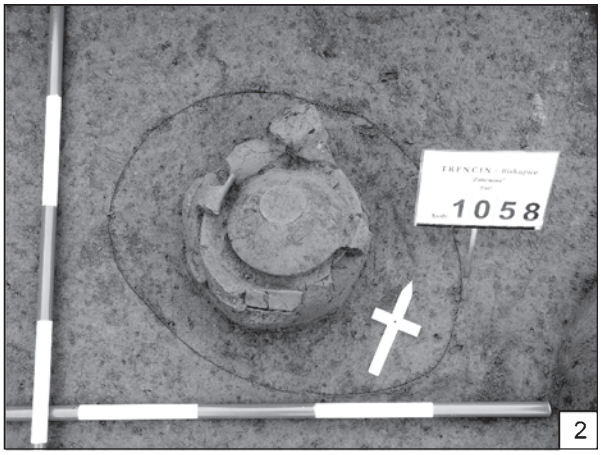
Abb. 38. Svätuše (Berg Plešivec). 1 - Lokalisation der Fundstelle; 2 - Gegenwertiger Zustand der Fundstellendestruktion durch Steinbruch; 3-10 - Baden-Kultur-Keramik; 11 - Keramik aus der Umgebung der Fundstelle. Maßstab: a - 3, 4; b - 5-11 (Horváthová, 78, 79).

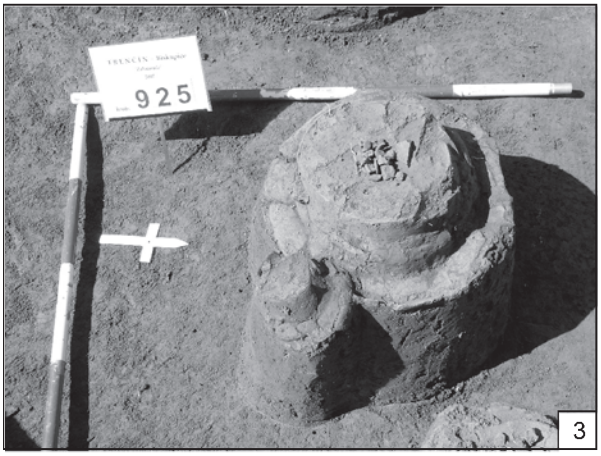

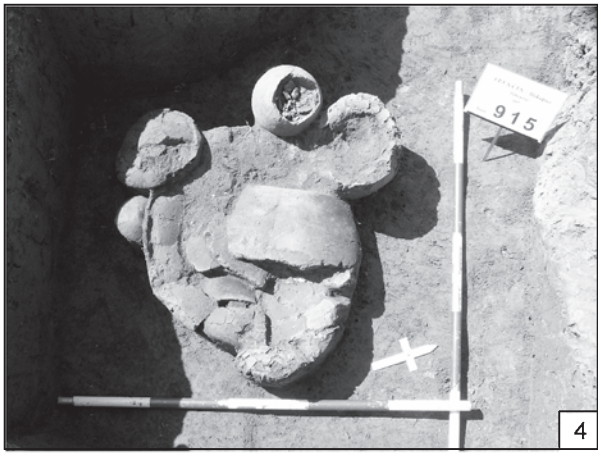
Obr. 39. Trnava (Kostol sv. Mikuláša). 1A - plocha výskumu; 2 - vrstva tehál s maltovým poterom, najmladšia výskumom doložená úroveň; 3 - západná časť skúmanej plochy, nálezová situácia na úrovni hrobu 4/07. A - Hrob 3/07; B - Hrob 4/07; C - Hrob 6/07; 4 - detail severozápadnej časti skúmanej plochy, nálezová situácia na úrovni hrobu 5/07; 5 - východná časť skúmanej plochy, zvyšky tzv. klasovitého základového muriva (Hrnčiarik/Kuzmová, 81-84).

Abb. 39. Trnava-Altstadt (St. Nicolaus-Kirche). 1A - Grabungsfläche; 2 - Ziegelschicht mit Mörtelaufstrich, jüngste durch Grabung belegte Schicht; 3 - Westteil der Grabungsfläche, Fundsituation auf der Ebene des Grabes 4/07. A - Grab 3/07; B - Grab 4/07; C - Grab 6/07; 4 - Detail des nordwestlichen Teils der Grabungsfläche, Fundsituation auf der Ebene des Grabes 5/07; 5 - Ostteil der untersuchten Fläche, Reste der sog. ährenförmigen Fundamentmauer (Hrnčiarik/Kuzmová, 81-84).

Obr. 40. Trenčín (Záhumnie). 1-6 - urnové hroby (Cheben, 91-95).
Abb. 40. Trenčín (Záhumnie). 1-6 - Urnengräber (Cheben, 91-95).

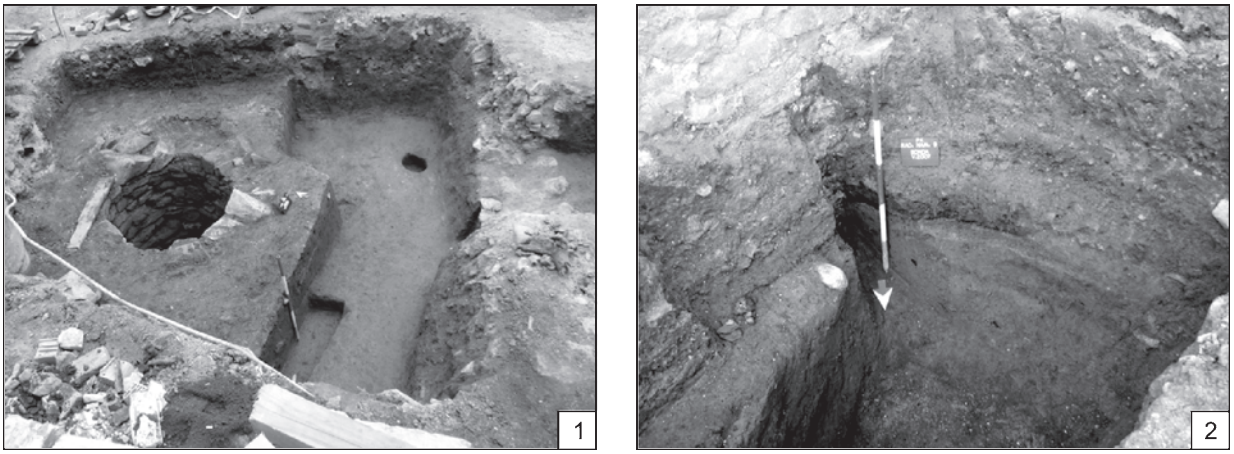

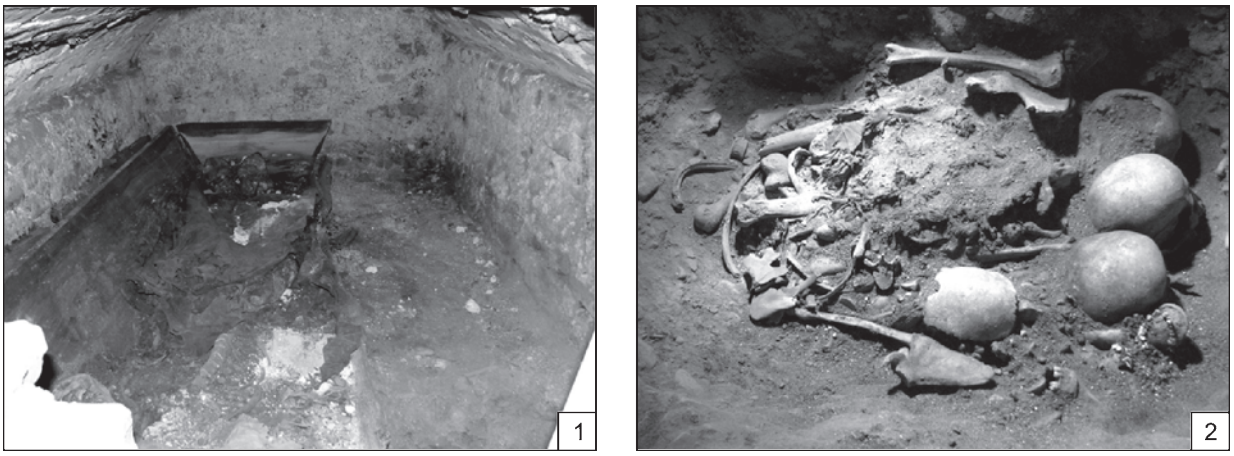

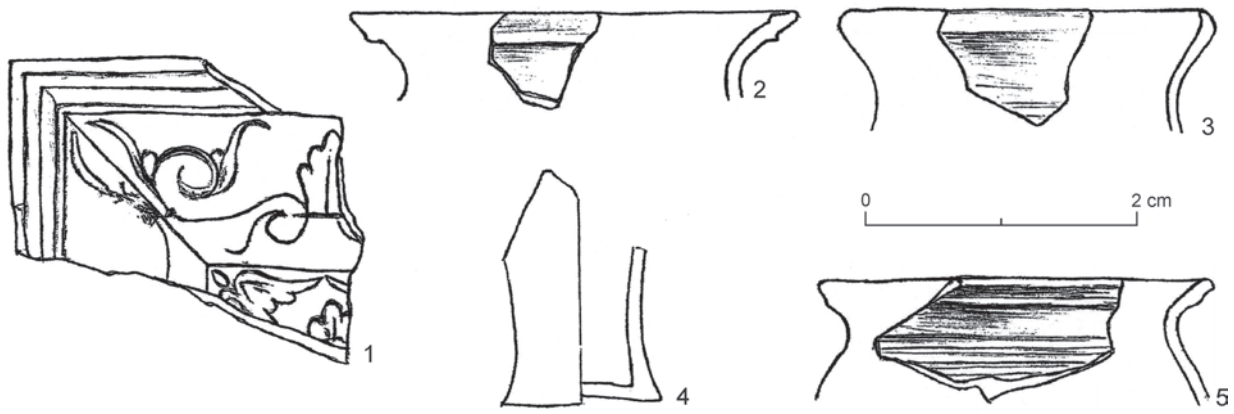
Obr. 41. Trenčín (Záhumnie). 1-6 - kamenné konštrukcie urnových hrobov (Cheben, 91-95).
Abb. 41. Trenčín (Záhumnie). 1-6 - Steinkonstruktionen der Urnengräber (Cheben, 91-95).

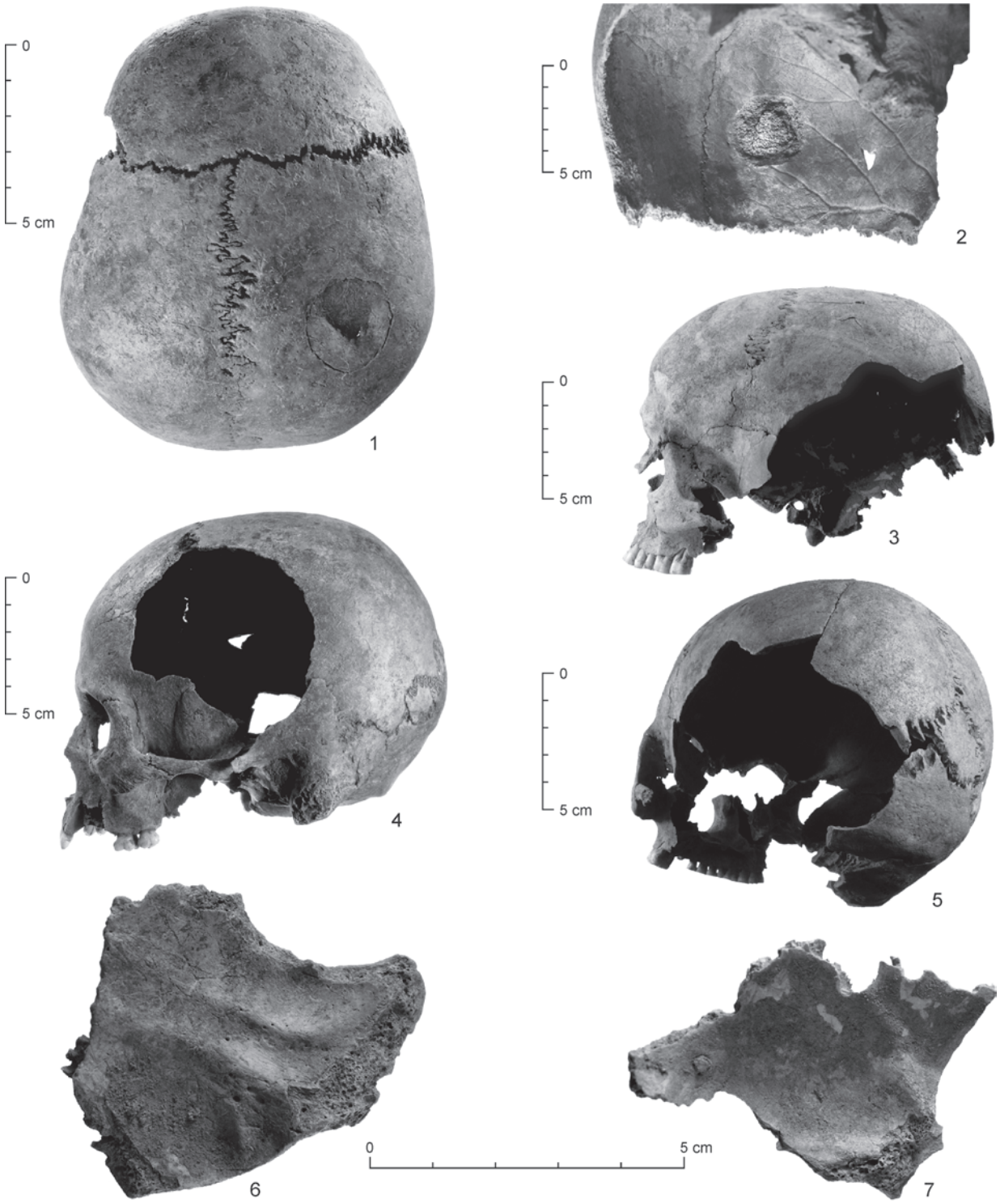
Obr. 42. Pezinok (Radničné nám. 9). 1 - kamenný múr a studňa; 2 - objekt 13/07 (Choma, 95, 96).
Abb. 42. Pezinok (Radničné nám. 9). 1 - Steinmauer und Brunnen; 2 - Objekt 13/07 (Choma, 95, 96).

Obr. 43. Pezinok (farský kostol). 1 - interiér krypty; 2 - sekundárne uložené kosti (Choma, 95, 96).
Abb. 43. Pezinok (Pfarrkirche). 1 - Innenbereich der Gruft; 2 - sekundär gelegte Knochen (Choma, 95, 96).

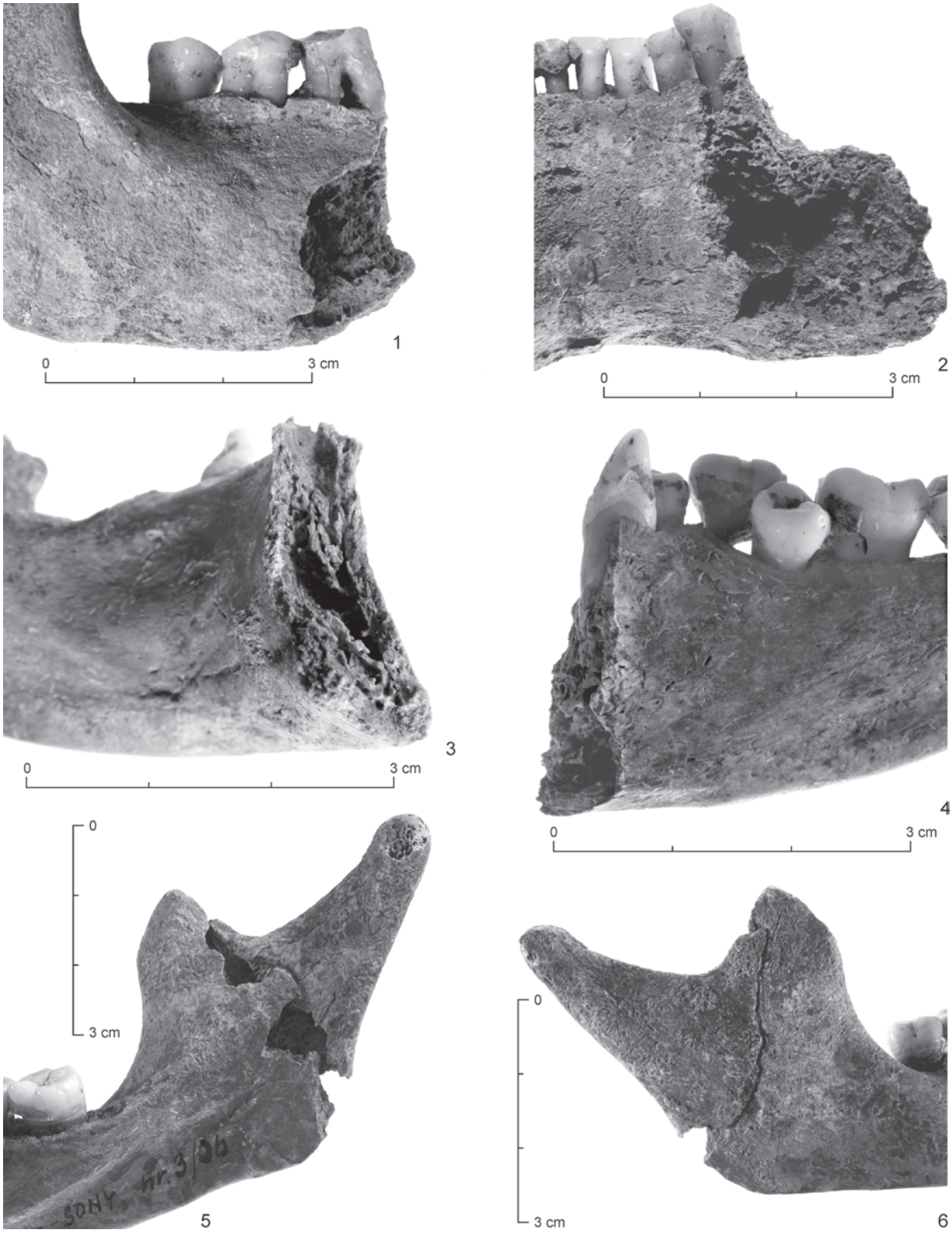

Obr. 44. Kežmarok (Hlavné námestie 14): 1, 5 - výber keramických nálezov. Kežmarok (Hlavné námestie 56): 2-4 - výber keramických nálezov (Kučerová, 118-122).
Abb. 44. Kežmarok (Hlavné námestie 14): 1, 5 - Keramikauswahl. Kežmarok (Hlavné námestie 56): 2-4 - Keramikauswahl (Kučerová, 118-122).

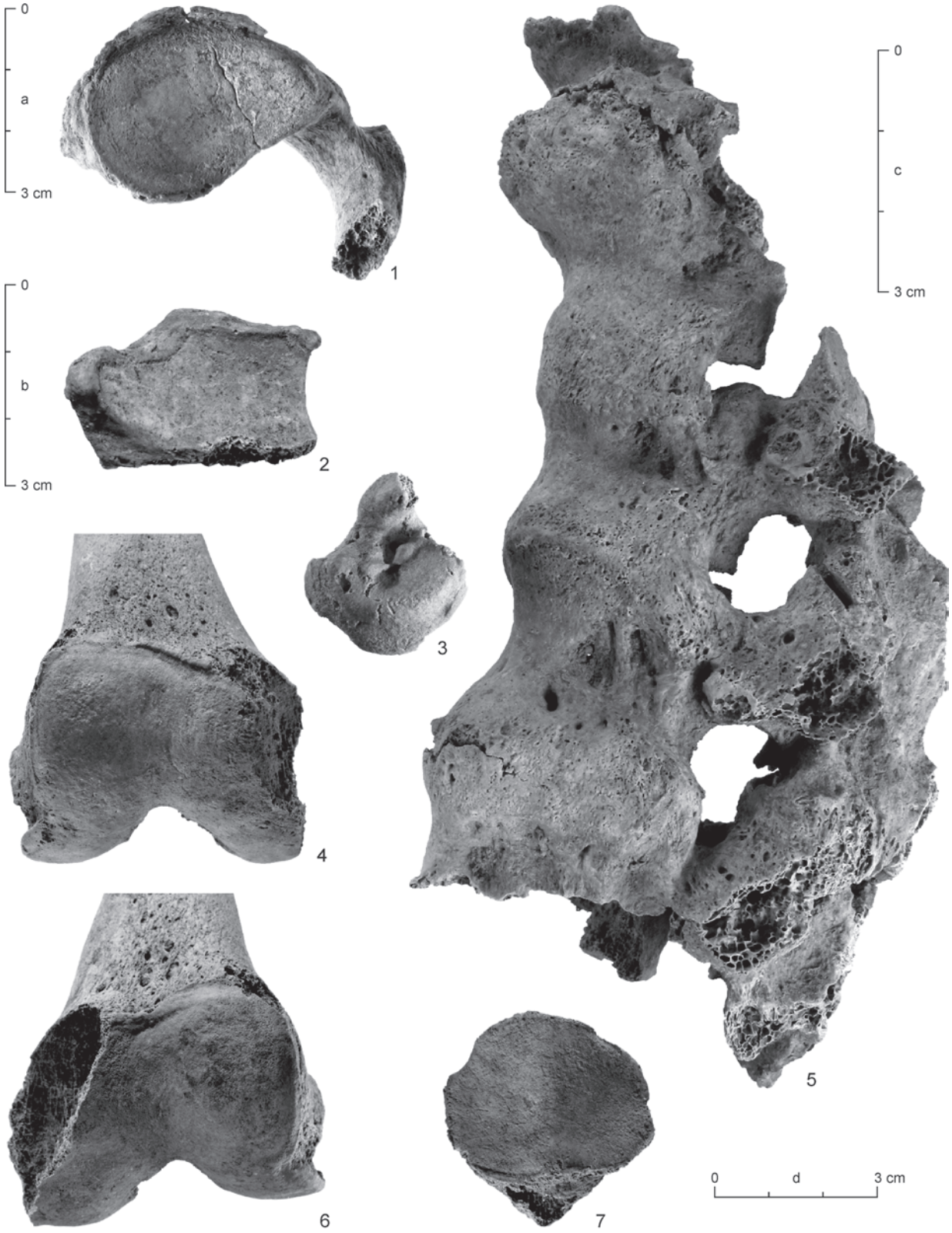
Obr. 45. Nitra. 1 - hrob 2/06, jedinec 2: stopa po intencionálnom zásahu na vonkajšej platni pravej temennej kosti; 2 - hrob 2/06, jedinec 2: prejav zásahu na povrchu vnútornej platne; 3 - objekt 350/07, lebka 4: stopa po intencionálnych zásahoch v oblasti ľavého spánku a na vonkajšej platni ľavej temennej kosti; 4 - hrob 2/06, jedinec 2: rozsiahly otvor po intencionálnom zásahu v oblasti ľavého spánku; 5 - objekt 350/07, lebka 4: stopa po intencionálnych zásahoch v oblasti ľavej polovice lebky: spánku, vonkajšej platne temennej a záhlavnej kosti; 6, 7 - detaily plôch štiepnych lomov na vnútornej platni záhlavnej kosti (Jakab, 97-99).

Abb. 45. Nitra. 1 - Grab 2/06, Individuum 2: Spur nach absichtlichem Eingriff auf der Außenplatte des rechten Scheitelbeins; 2 - Grab 2/06, Individuum 2: Eingriff auf der Oberfläche der Innenplatte; 3 - Objekt 350/07, Schädel 4: Spur nach absichtlichen Eingriffen im Bereich der linken Schläfe und der Außenplatte des linken Scheitelbeins; 4 - Grab 2/06, Individuum 2: großes Loch nach absichtlichem Eingriff im Bereich der linken Schläfe; 5 - Objekt 350/07, Schädel 4: Spur nach absichtlichen Eingriffen im Bereich der linken Schädelhälfte: Schläfe, Außenplatte des Scheitel- und Hinterhauptbeins; 6, 7 - Details der Spaltbrüche auf der Innenplatte des Hinterhauptbeins (Jakab, 97-99).

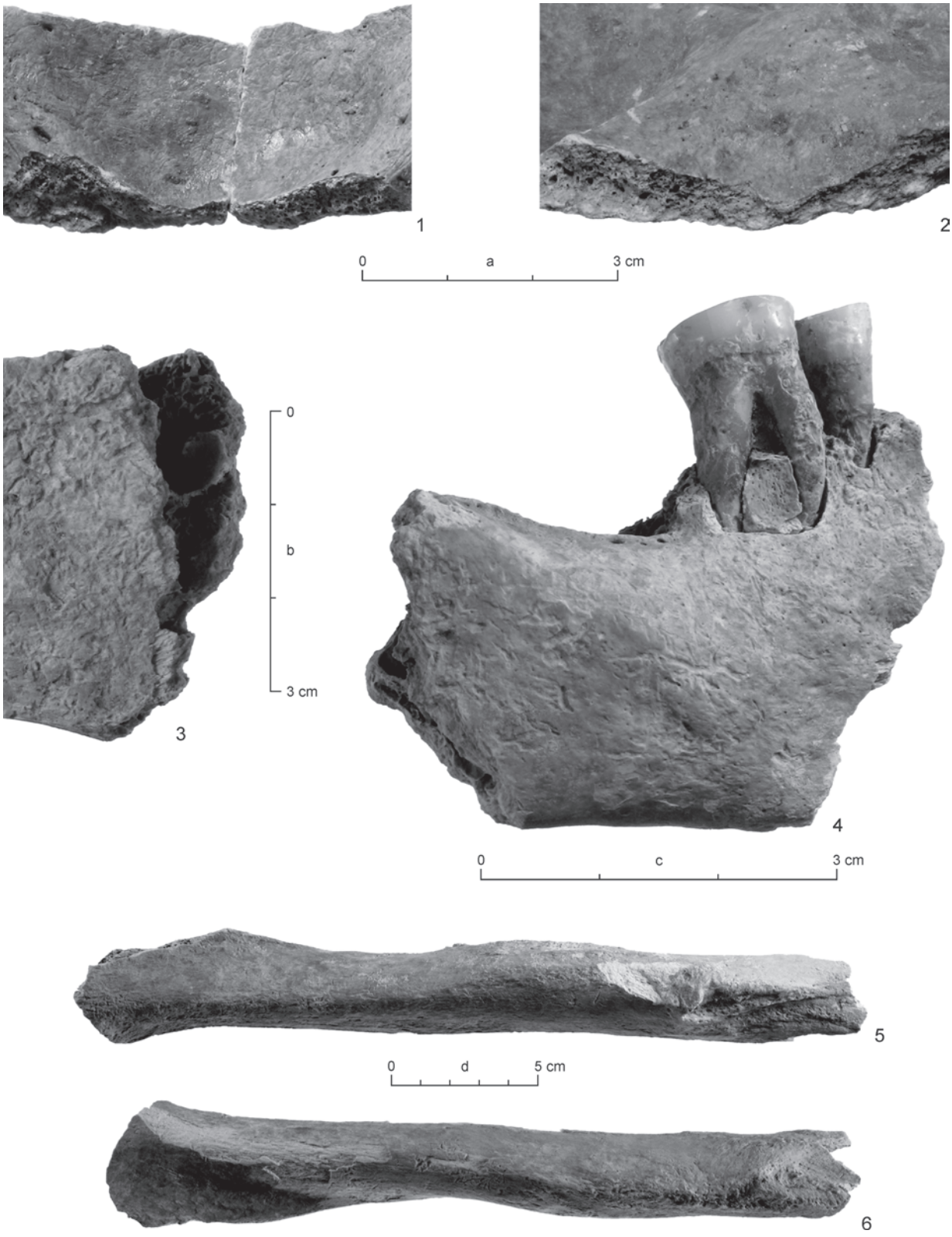
Obr. 46. Nitra. 1, 2 - hrob 1/06: plochy štiepnych lomov na tele sánky (1 - z vonkajšej, laterálnej strany; 2 - z vnútornej, mediálnej strany); 3, 4 - hrob 2/06, jedinec 2: plochy štiepnych lomov na tele sánky (3, 4 - z mediálnej strany); 5, 6 - plochy štiepnych lomov na pravom ramene sánky (5 - z mediálnej strany, 6 - z laterálnej strany; Jakab, 97-99).

Abb. 46. Nitra. 1, 2 - Grab 1/06: Spaltbrüche auf dem Unterkiefer (1 - von der äußeren, Lateralseite; 2 - von der inneren, Medialseite); 3, 4 - Grab 2/06, Individuum 2: Spaltbrüche auf dem Unterkiefer (3, 4 -von der Medialseite); 5, 6 - Spaltbrüche auf dem rechten Unterkiefer (5 - von der Medialseite, 6 - von der Lateralseite; Jakab, 97-99).

Obr. 47. Nitra. 1-3, 5 - hrob 10/07: rozsiahle artrotické zmeny na kĺbových plochách (1 - pravá lopatka; 2 - ľavá vretenná kosť; 3 - ľavá lakťová kosť; 5 - stavce); 4, 6, 7 - objekt 473 a 474/07: rozsiahle artrotické zmeny na kĺbových plochách (4 - pravá stehnová kosť; 6 - ľavá stehnová kosť; 7 - pravé jabĺčko). Mierka: a - 1; b - 2, 3; c - 5; d - 4, 6, 7 (Jakab, 97-99).

Abb. 47. Nitra. 1-3, 5 - Grab 10/07: umfangreiche arthritische Veränderungen auf den Gelenkflächen (1 - rechter Schulterblatt; 2 - linker Radius; 3 - linke Elle; 5 - Wirbelknochen); 4, 6, 7 - Objekt 473 und 474/07: umfangreiche arthritische Veränderungen auf den Gelenkflächen (4 - rechter Oberschenkelknochen; 6 - linker Oberschenkelknochen; 7 - rechte Kniescheibe). Maßstab: a - 1; b - 2, 3; c - 5; d - 4, 6, 7 (Jakab, 97-99).

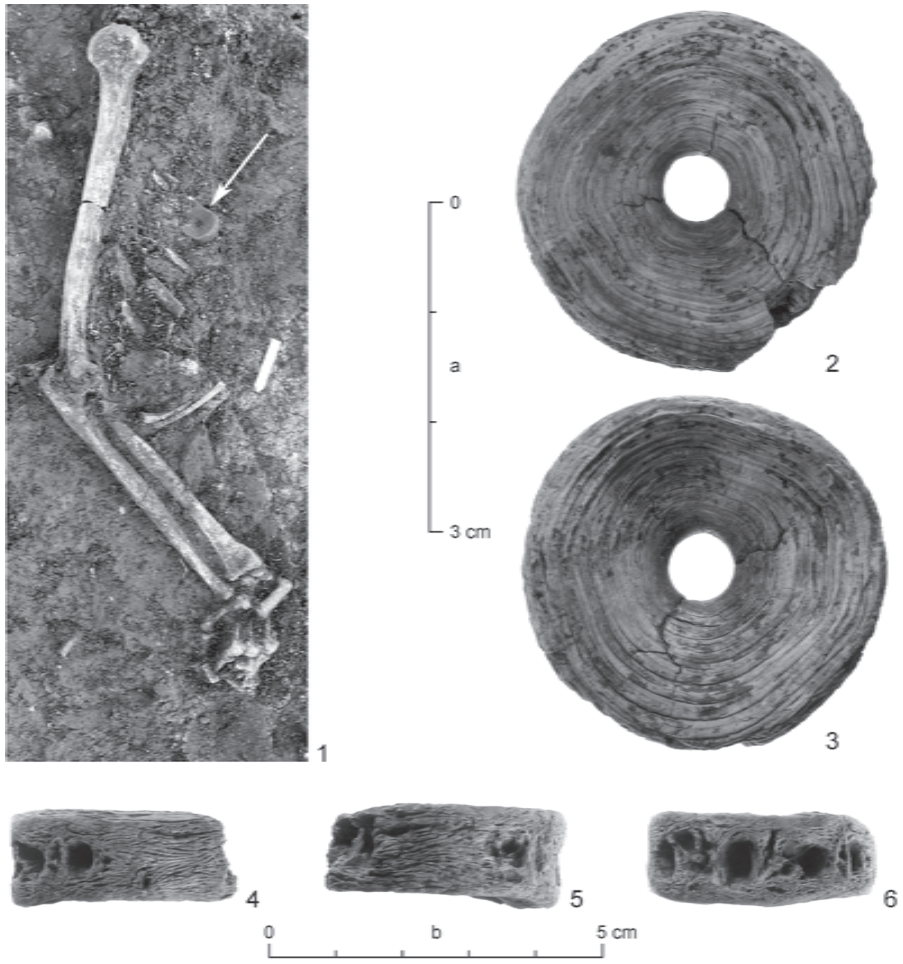

Obr. 48. Nové Zámky (Dolný Piritov). 1-6 - fragmenty ľudských kostí z objektu 27; 1, 2 - lomné plochy z perimortálneho obdobia na záhlavnej kosti; 3, 4 - lomné plochy z perimortálneho obdobia na tele a ramene sánky; 5, 6 - extrémne vytvorený reliéf svalových úponov na ramenných kostiach. Mierka: a - 1, 2; b - 3; c - 4; d - 5, 6 (Jakab, 99, 100).

Abb. 48. Nové Zámky (Dolný Piritov). a-f - Menschenknochenfragmente aus dem Objekt 27; a, b -Bruchflächen aus perimortaler Zeit auf dem Hinterhauptbein; c, d - Bruchflächen aus perimortaler Zeit auf dem Unterkiefer; e, f - extrem gebildeter Relief der Muskelansätze auf den Oberarmknochen, Maßstab: a - 1, 2; b - 3; c - 4; d - 5, 6 (Jakab, 99, 100).

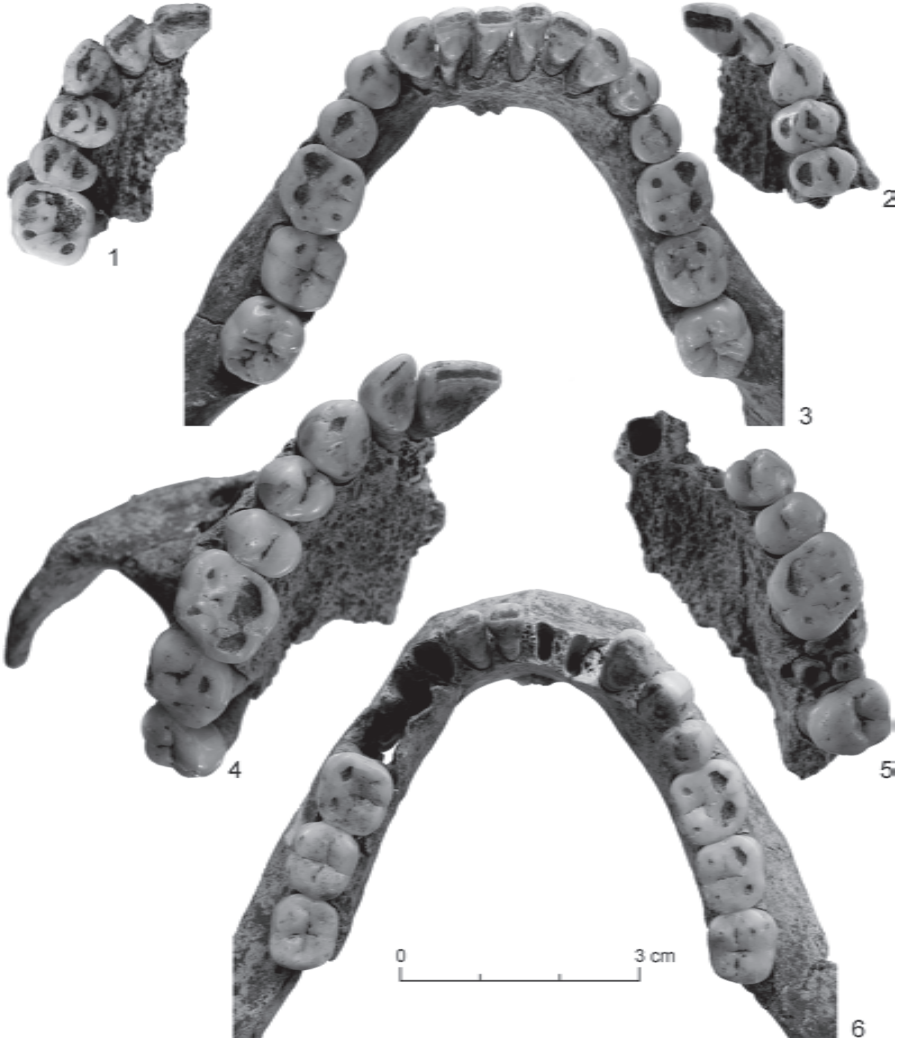

Obr. 49. Stránska (Kraliny). 1 - objekt 369/2006, začistené zvyšky kostier pred vyzdvihnutím (bez mierky); 2 - zrekonštruovaná časť lebky jedinca B (Jakab, 100-102).
Abb. 49. Stránska (Kraliny). 1 - Objekt 369/2006, freigelegte Knochenfragmente vor der Bergung (ohne Maßstab); 2 - rekonstruierter Schädelteil des Individuums B (Jakab, 100-102).

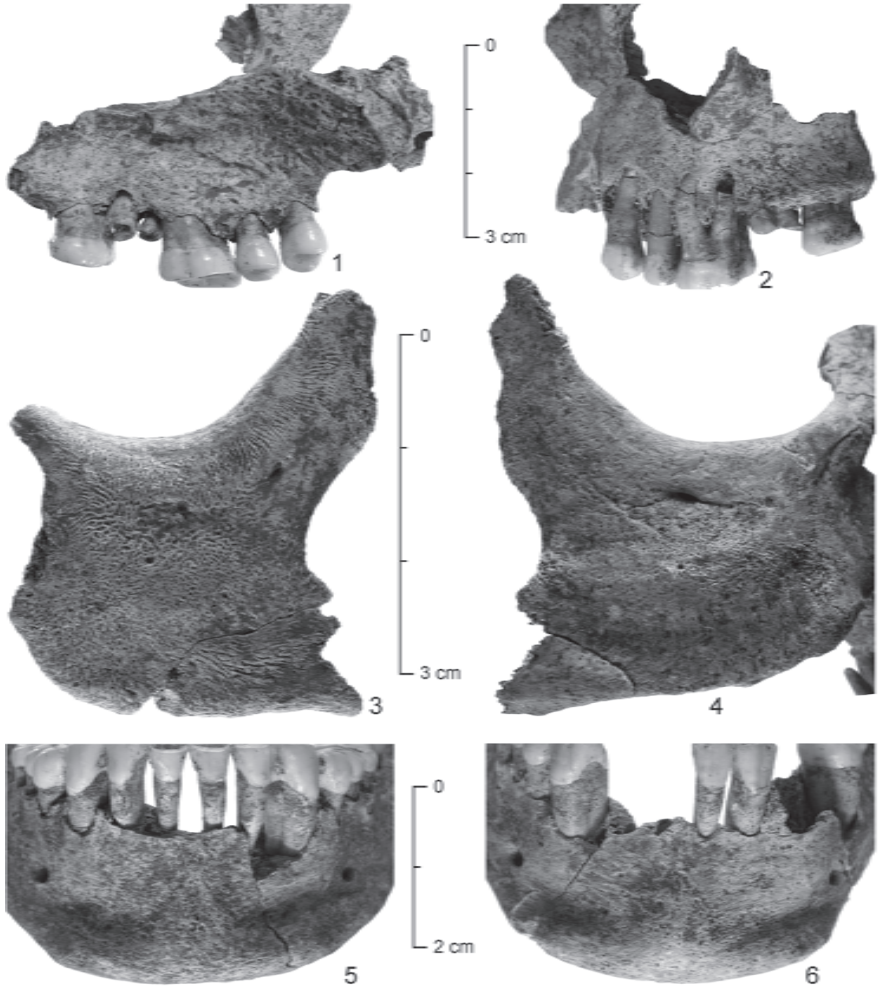
Obr. 50. Stránska (Kraliny). 1 - jedinec A, nálezy kostí ľavej hornej končatiny, časti rebier s telom a opracovaného rybieho stavca; 2, 3 - jedinec A, zväčšenina prednej a zadnej plochy tela rybieho stavca; 4-6 - jedinec A, zväčšeniny bočných pohľadov na telo opracovaného rybieho stavca. Mierka: a - 2, 3; b - 4-6 (Jakab, 100-102).

Abb. 50. Stránska (Kraliny). 1 - Individuum A, Knochen linker Oberextremität, Teile von Rippen mit Körper und eines bearbeiteten Fischwirbels; 2, 3 - Individuum A, Vergrößerung der vorderen und hinteren Fläche des Fischwirbels; 4-6 - Individuum A, Vergrößerung der Seitenblicke auf den Körper des bearbeiteten Fischwirbels. Maßstab: a - 2, 3; b - 4-6 (Jakab, 100-102).

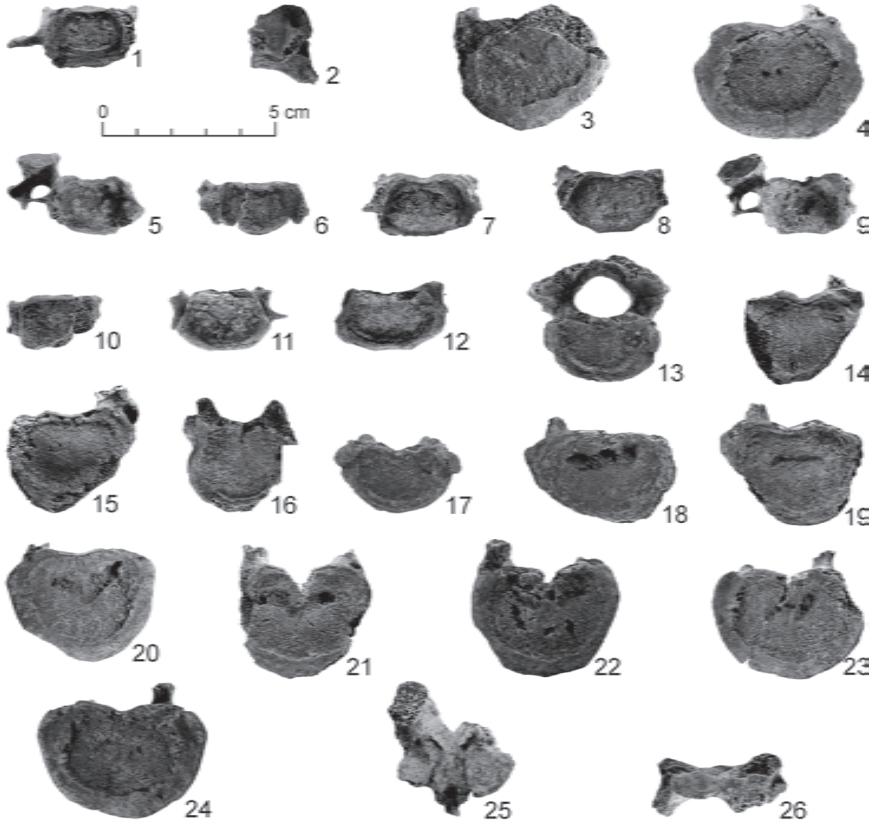
Obr. 51. Stránska (Kraliny). 1-3 - jedinec A, abrázia žuvacích plôch zubov čeľuste (1, 2) a sánky (3); 4-6 - jedinec B, abrázia žuvacích plôch zubov čeľuste (4, 5) a sánky (6; Jakab, 100-102).

Abb. 51. Stránska (Kraliny). 1-3 - Individuum A, Abrasion der Zahnkauflächen auf dem Oberkiefer (1, 2) und Unterkiefer (3); 4-6 - Individuum B, Abrasion der Zahnkauflächen des Oberkiefers (4, 5)) und Unterkiefers (6; Jakab, 100-102).

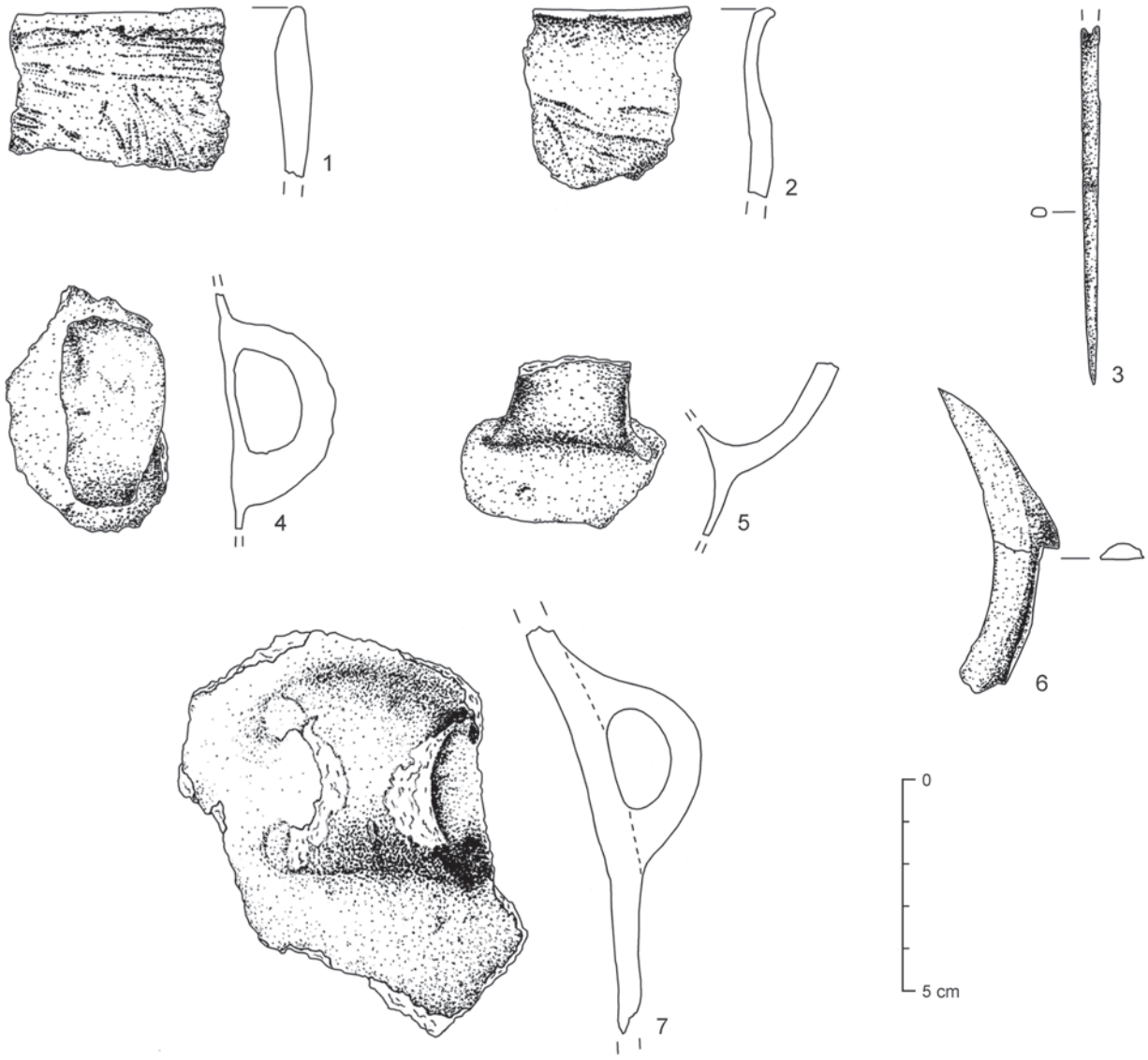
Obr. 52. Stránska (Kraliny). 1, 2 - jedinec B, odumretý zub v čeľusti z vnútornej (1) a vonkajšej (2) strany; 3, 4 - „zvrásnenie" povrchu lícnych kostí jedinca A (3) i jedinca B (4); 5, 6 - neobvyklá konfigurácia bradových hrbčekov u jedinca A (5) i jedinca B (6; Jakab, 100-102).

Abb. 52. Stránska (Kraliny). 1, 2 - Individuum B, abgestorbener Zahn in dem Oberkiefer von der Innen- (1) und Außenseite (2); 3, 4 - „Einfaltung" der Backenknochenoberfläche vom Individuum A (3) und Individuum B (4); 5, 6 - ungewöhnliche Konfiguration der Kinnausläufer beim Individuum A (5) wie auch Individuum B (6; Jakab, 100-102).

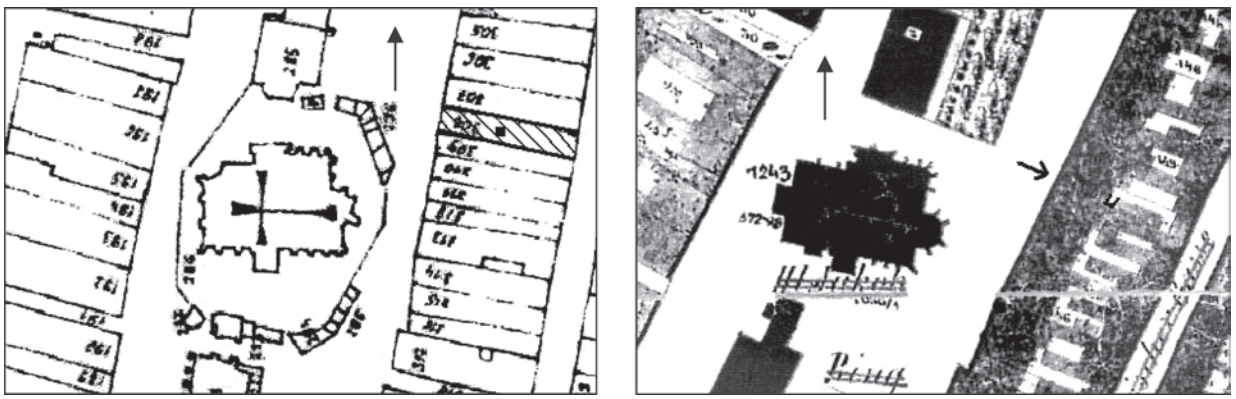

Obr. 53. Stránska (Kraliny). 1-4 - jedinec A, deformujúca spondylóza na tele krčného stavca z hornej (1) i pravej (2) strany a Schmorlove uzly na tele driekového stavca z hornej (3) i dolnej (4) strany; 5-26 - jedinec B, deformujúca spondylóza na telách krčných (5-12), hrudných (13-20) a driekových (21-24) stavcov, Schmorlove uzly na telách hrudných i driekových stavcov a zmeny po spondylartritíde na artikulačných výbežkoch (25, 26) hrudných stavcov (Jakab, 100-102).

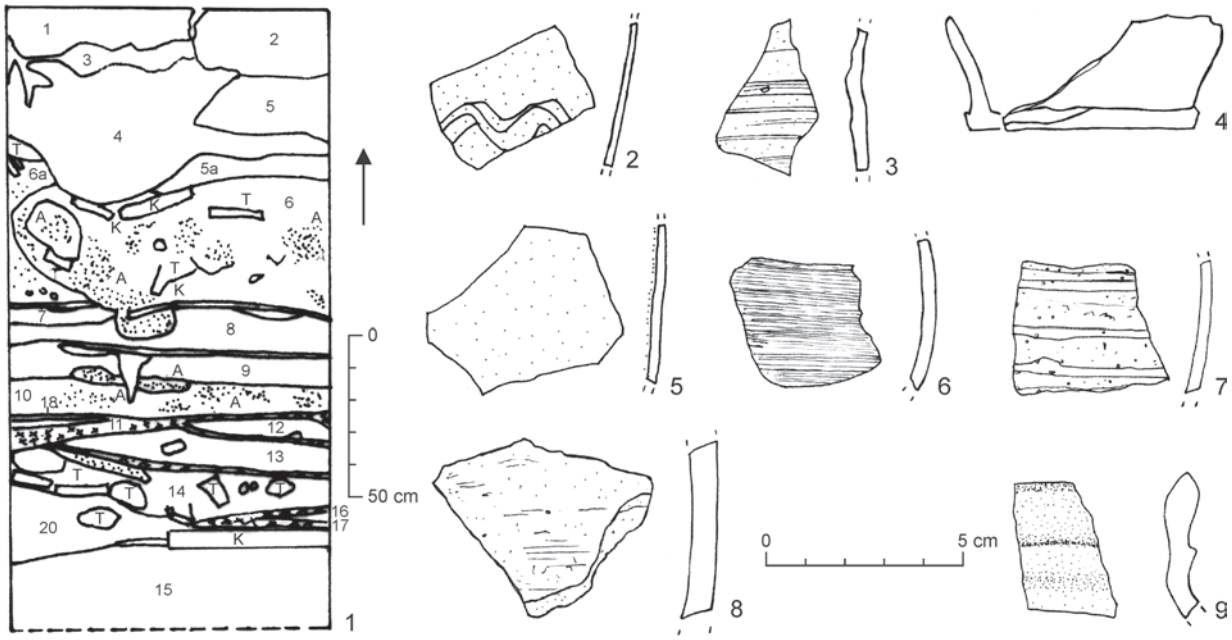
Abb. 53. Stránska (Kraliny). 1-4 - Individuum A, Spondylose auf dem Körper des Nackenwirbels aus der oberen (1) wie auch rechten Seite (2) und Schmorl-Knorpelknötchen auf dem Körper des Lendenwirbels von der oberen (3) wie auch unteren Seite (4); 5-26 - Individuum B, Spondylose auf den Körpern der Nacken- (5-12), Brust- (13-20) und Lendenwirbel (21-24), Schmorl-Knorpelknötchen auf den Körpern der Brust- wie auch Lendenwirbel und Veränderungen nach Spondylarthritis auf den Artikulationsfortsätze (25, 26) der Brustwirbel (Jakab, 100-102).

Obr. 54. Hôrka, časť Ondrej (Skalka). Nálezy zo zberu: 1, 2, 4, 5, 7 - keramika; 3 - kostená ihla; 6 - kančí kel (Kaminská/Hudák, 102, 103).
Abb. 54. Hôrka, Teil Ondrej (Skalka). Streufunde: 1, 2, 4, 5, 7 - Keramik; 3 - Beinnadel; 6 - Eberzahn (Kaminská/Hudák, 102, 103).

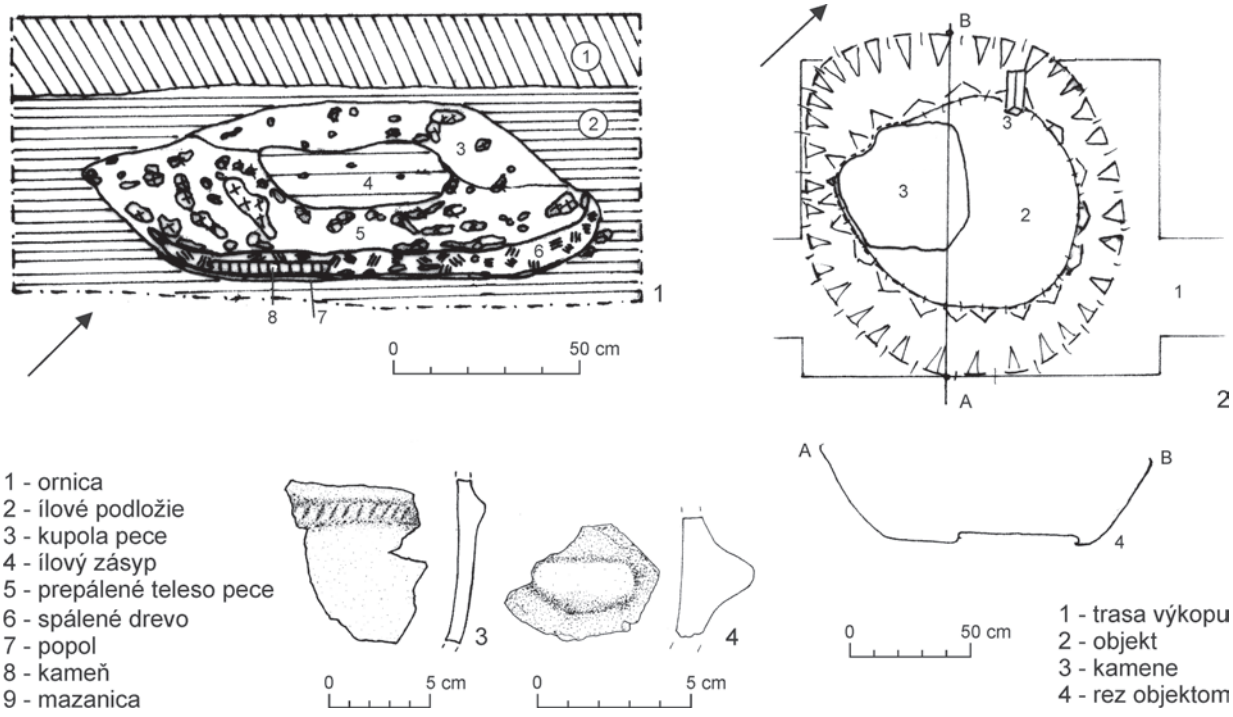

Obr. 55. Levoča (Námestie Majstra Pavla 13). 1 - výsek mapy mesta z roku 1787 (kópia z roku 1845) s polohou výskumu - šrafovaná parcela; 2 - kolorovaná mapa Levoče z roku 1869, parcela s polohou výskumu označená šípkou (Karabinoš, 105-107).
Abb. 55. Levoča (Platz Majstra Pavla 13). 1 - Ausschnitt aus dem Stadtplan aus dem Jahr 1787 (Kopie aus dem Jahr 1845) mit der Grabungsstelle - schraffierte Parzelle; 2 - kolorierte Karte von Levoča aus dem Jahr 1869, Parzelle mit Grabungsstelle ist mit Pfeil markiert (Karabinoš, 105-107).

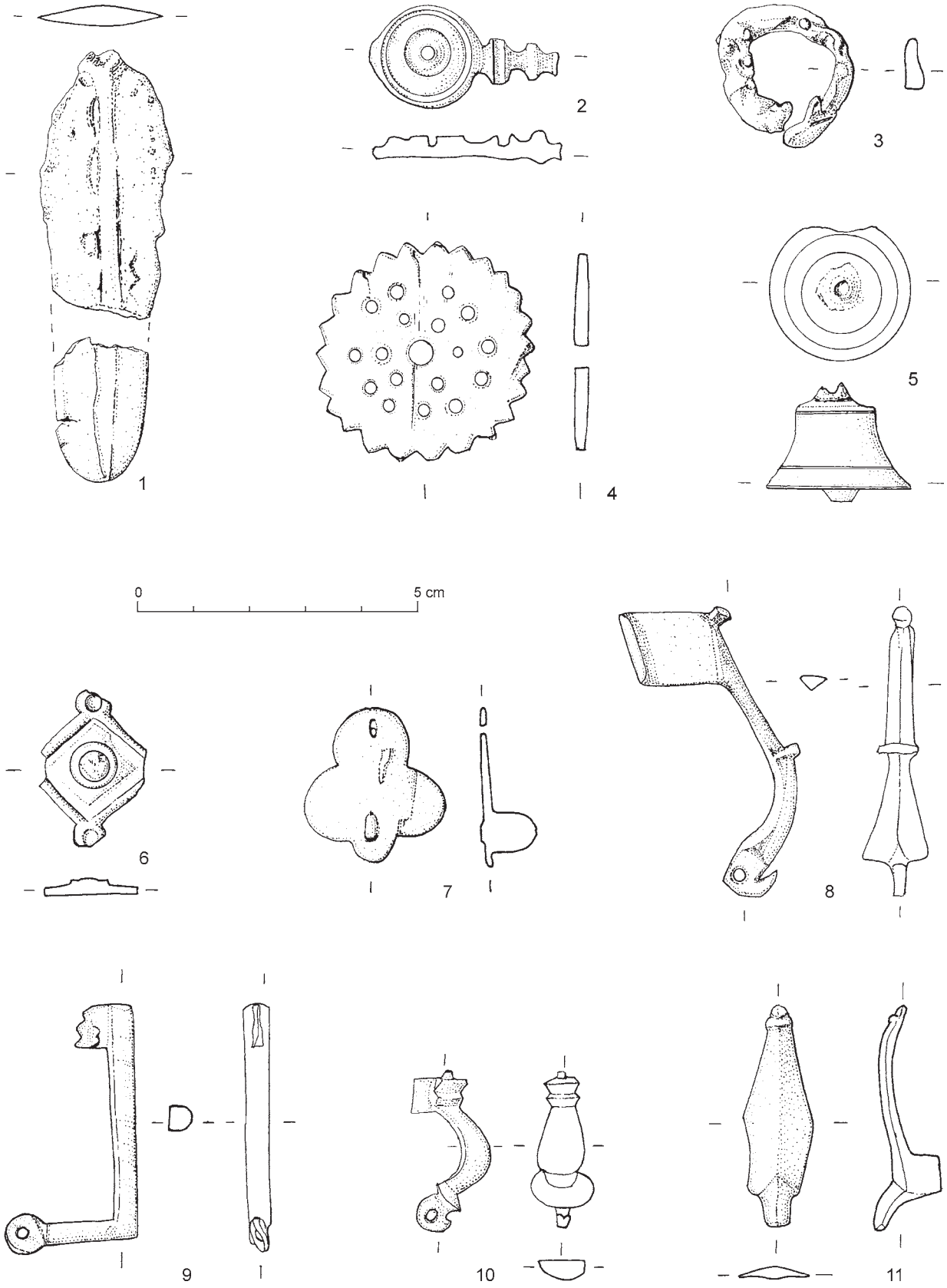
Obr. 56. Levoča (Námestie Majstra Pavla 13). 1 - severný profil sondy I/07 (legenda: 1 - betónová deka, 20. st.; 2-4 - hlinito pieskové vrstvy, 19./20. stor.; 5, 5a, 6, 6a - stavebná sutina, 17.-18. stor.; 8 - sterilná ílová vrstva, na ktorej ležala keramika zo 16. stor.; 9-10 - hlinitá vrstva so stavebným odpadom, 14.-15. stor.; 11-14 - spálená vrstva zo 14. stor. so sekundárnym materiálom z 13. stor.; 15 - podložie; 16-17 - vrstvy popola; 18 - požiar mesta v polovici 16. stor.(?), A - malta a stavebná sutina, T - tehla a zhluky prepálenej tehlovej hmoty, K - kameň; 2-9 - keramika viacerých horizontov (Karabinoš, 105-107).

Abb. 56. Levoča (Platz Majstra Pavla 13). 1 - Nordprofil der Grabungsfläche I/07 (Legende: 1 - Betonschicht, 20. Jh.; 2-4 - sandige Lehmschichten, 19./20. Jh.; 5, 5a, 6, 6a - Bauschutt, 17.-18. Jh.; 8 - sterile Tonschicht, auf der Keramik aus dem 16. Jh. lag; 9-10 - Lehmschicht mit Bauabfall, 14.-15. Jh.; 11-14 - verbrannte Schicht aus dem 14. Jh. mit sekundärem Material aus dem 13. Jh.; 15 - Liegendes; 16-17 - Aschenschichten; 18 - Stadtbrand in der Hälfte des 16. Jh.s.(?), A - Mörtel und Bauschutt, T - Ziegel und Kumulationen von durchgebranntem Ziegelmaterial, K - Stein; 2-9 - Keramik aus mehreren Stufen (Karabinoš, 105-107).

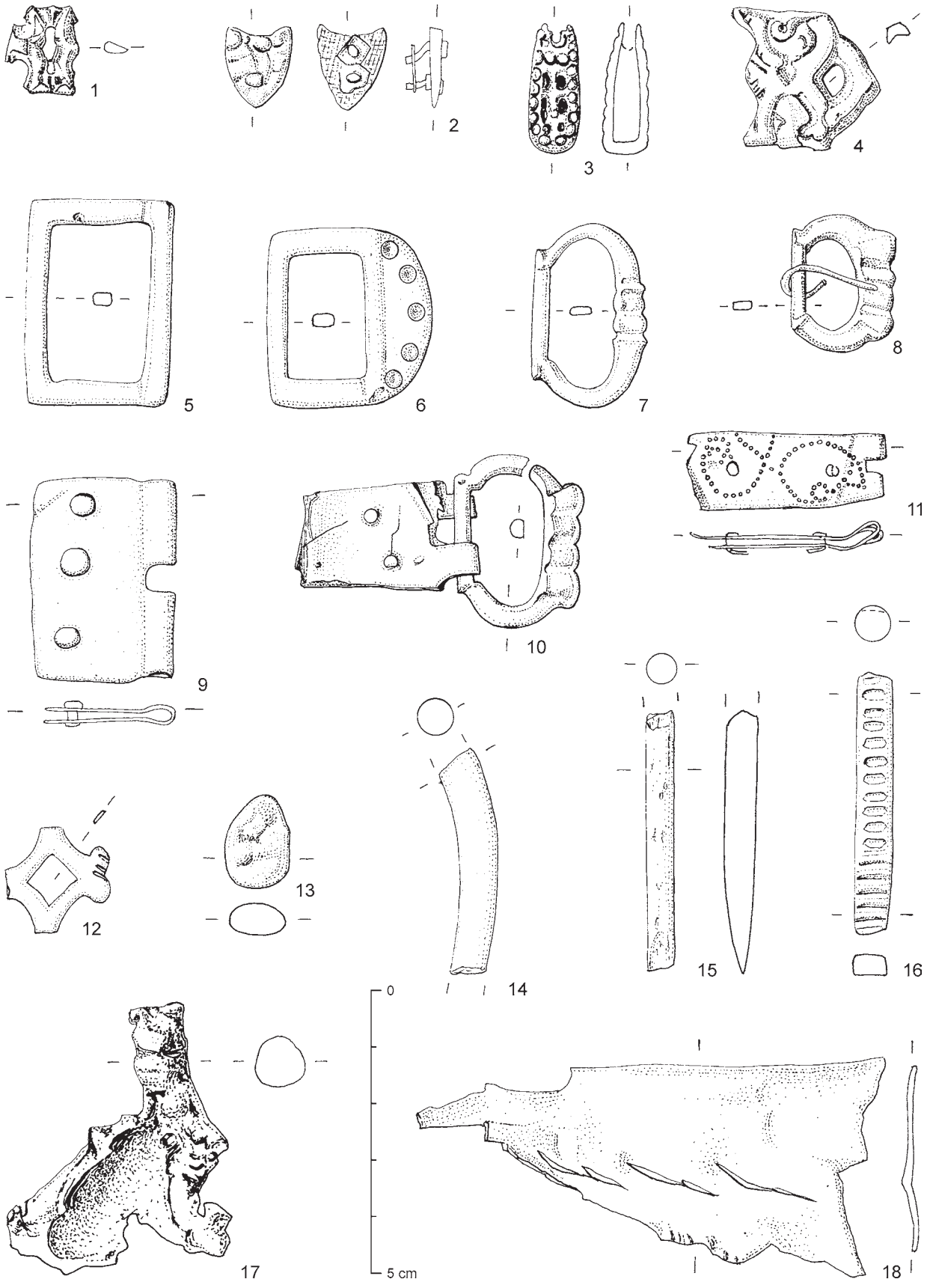

Obr. 57. Medzany (Bodorovec). 1 - profil objektu zachyteného výkopom; 2 - pôdorys objektu s rezom; 3 - črep nádoby zdobenej plastickou šikmo presekávanou lištou; 4 - črep zdobený plastickým výstupkom (Karabinoš, 107-109).

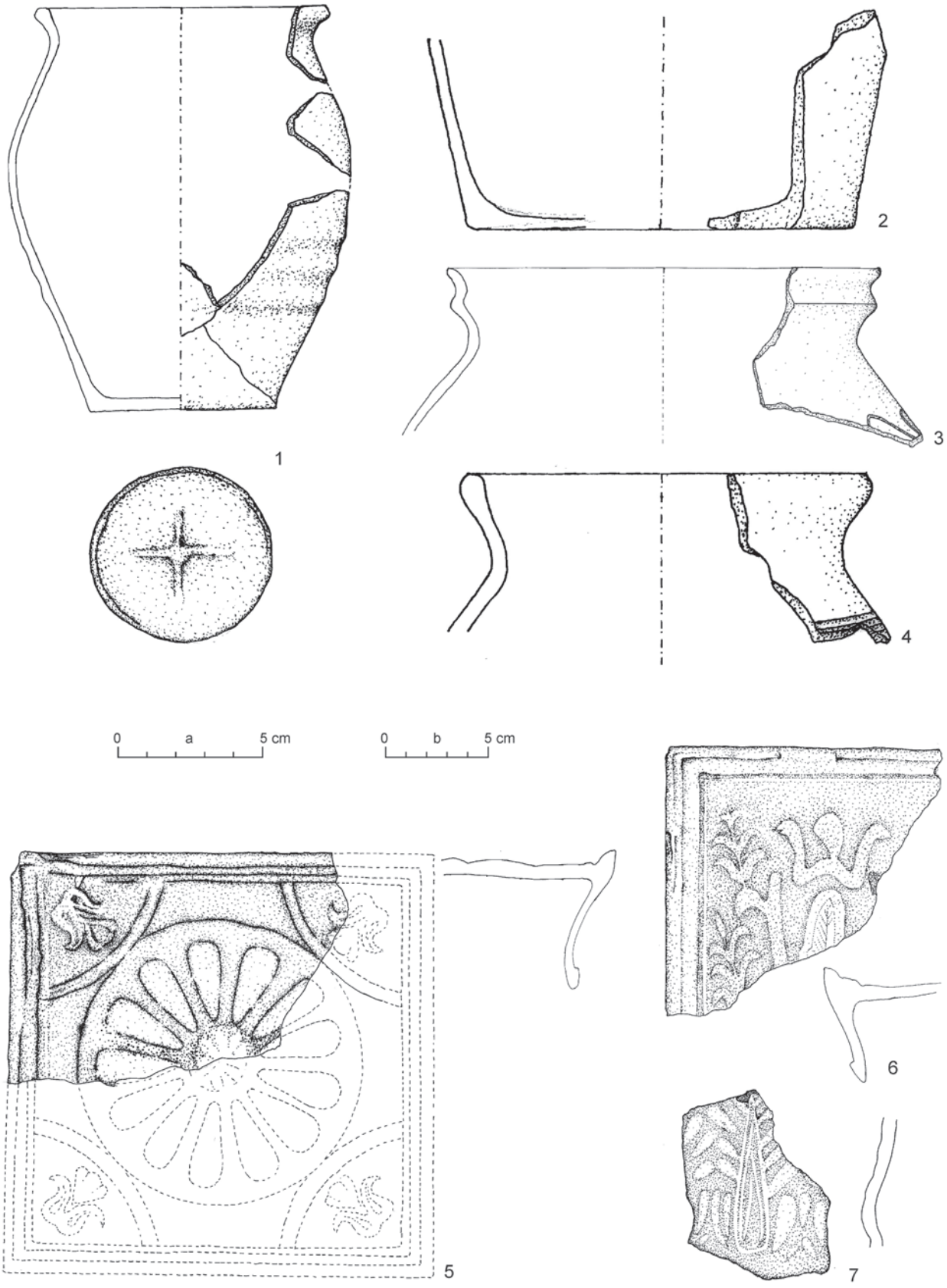
Abb. 57. Medzany (Bodorovec). 1 - Objektprofil erfasst beim Aushub; 2 - Objektgrundriss mit Schnitt; 3 - Scherbe vom Gefäß verziert mit plastischer Querleiste; 4 - mit plastischem Vorsprung verzierte Scherbe (Karabinoš, 107-109).

Obr. 58. Bohdanovce nad Trnavou (extravilán). Výber kovových nálezov zo zberu (Kolník/Mitáš, 110-112).
Abb. 58. Bohdanovce nad Trnavou (Außengebiet). Auswahl der Metallstreufunde (Kolník/Mitáš, 110-112).

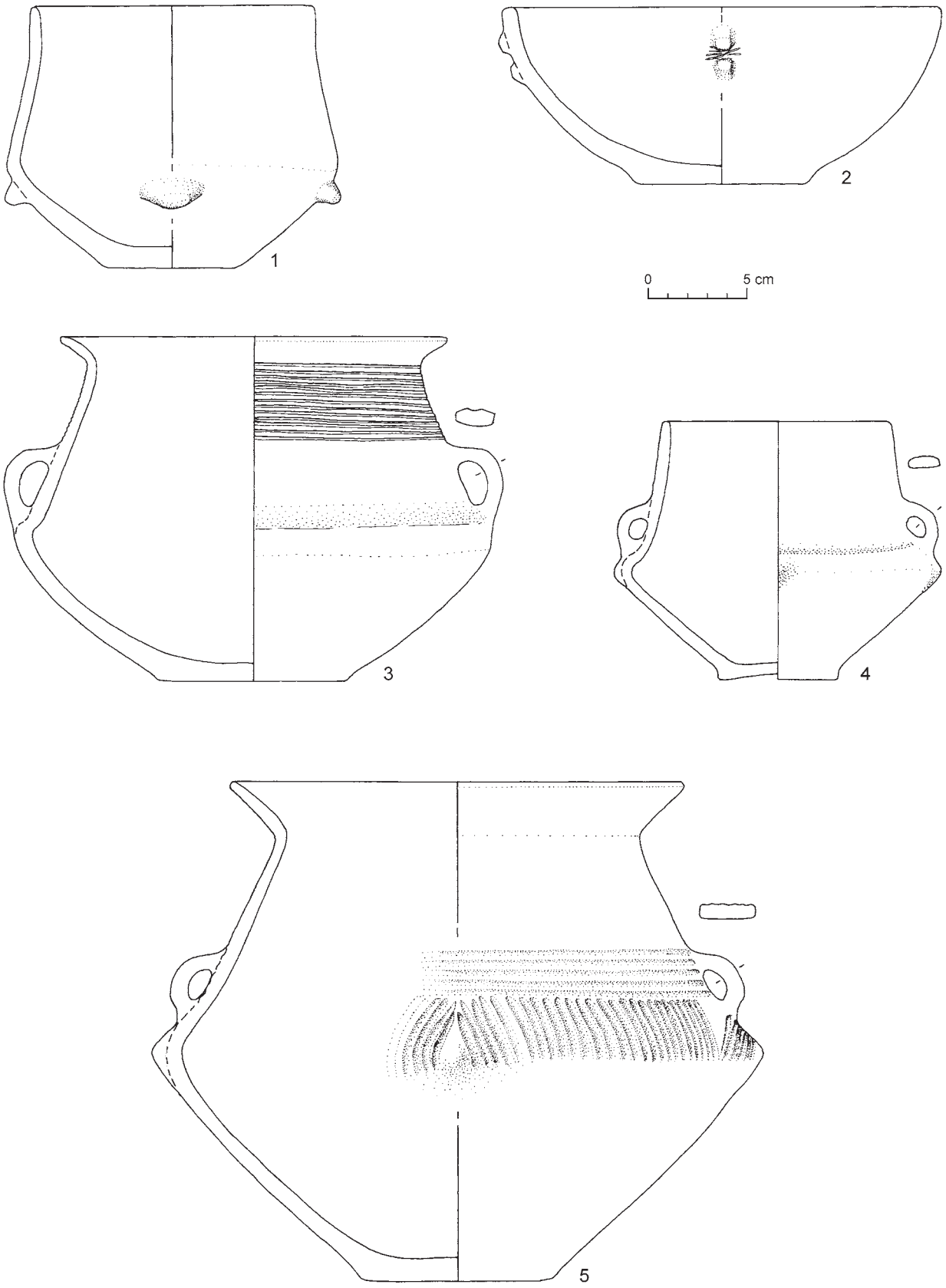

Obr. 59. Bohdanovce nad Trnavou (extravilán). Výber kovových nálezov zo zberu (Kolník/Mitáš, 110-112).
Abb. 59. Bohdanovce nad Trnavou (Außengebiet). Auswahl der Metallstreufunde (Kolník/Mitáš, 110-112).

Obr. 60. Žilina (Makovického ul. 49). Výber vrcholno- a neskorostredovekej keramiky: 1, 3 - sonda I; 2, 4 - zásypová jama; 5-7 - neskororenesančné až barokové kachlice zo zásypovej jamy. Mierka: a - 1-4; b - 5-7 (Kos, 112-114).

Abb. 60. Žilina (Makovického Str. 49). Auswahl der hoch- und spätmittelalterlichen Keramik: 1, 3 - Grabungsfläche I; 2, 4 - Grubenfüllung; 5-7 - spätrenaissancezeitliche bis barockzeitliche Kacheln aus der Grubenfüllung. Maßstab: a - 1-4; b - 5-7 (Kos, 112-114).

Obr. 61. Cinobaňa (Jarčanisko). 1-3 - výber keramických nálezov z hrobu 1/2007; 4, 5 - výber keramických nálezov z hrobu 2/2007 (Kujovský/Mitáš, 122-124).

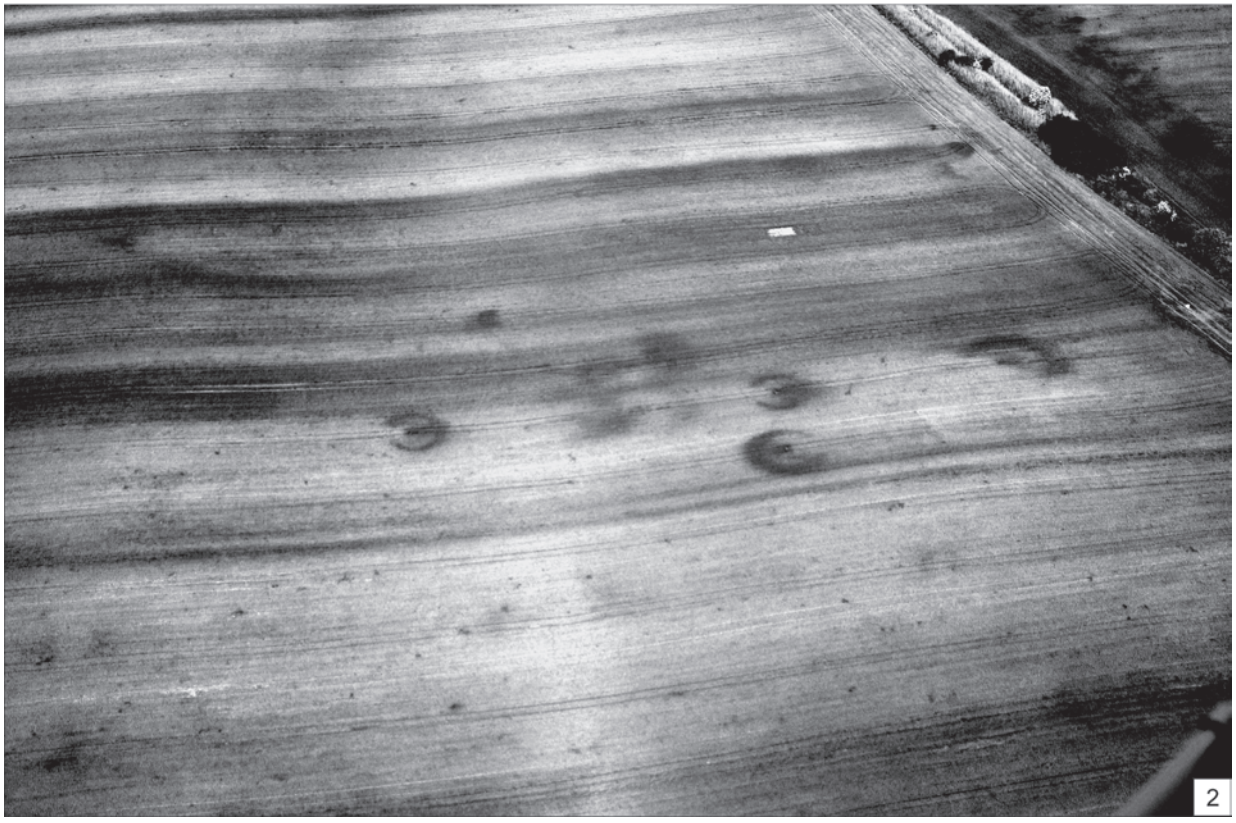
Abb. 61. Cinobaňa (Jarčanisko). 1-3 - Keramikauswahl aus dem Grab 1/2007; 4, 5 - Keramikauswahl aus dem Grab 2/2007 (Kujovský/Mitáš, 122-124).

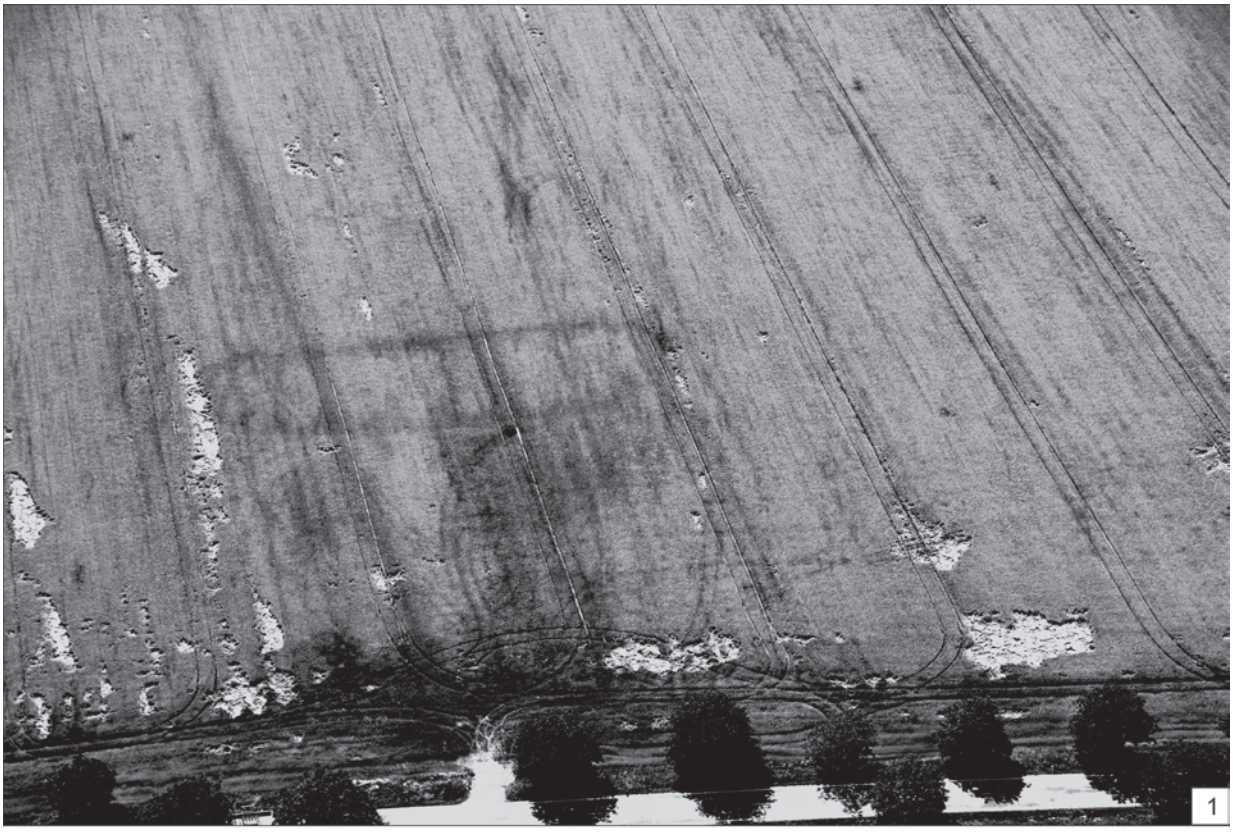

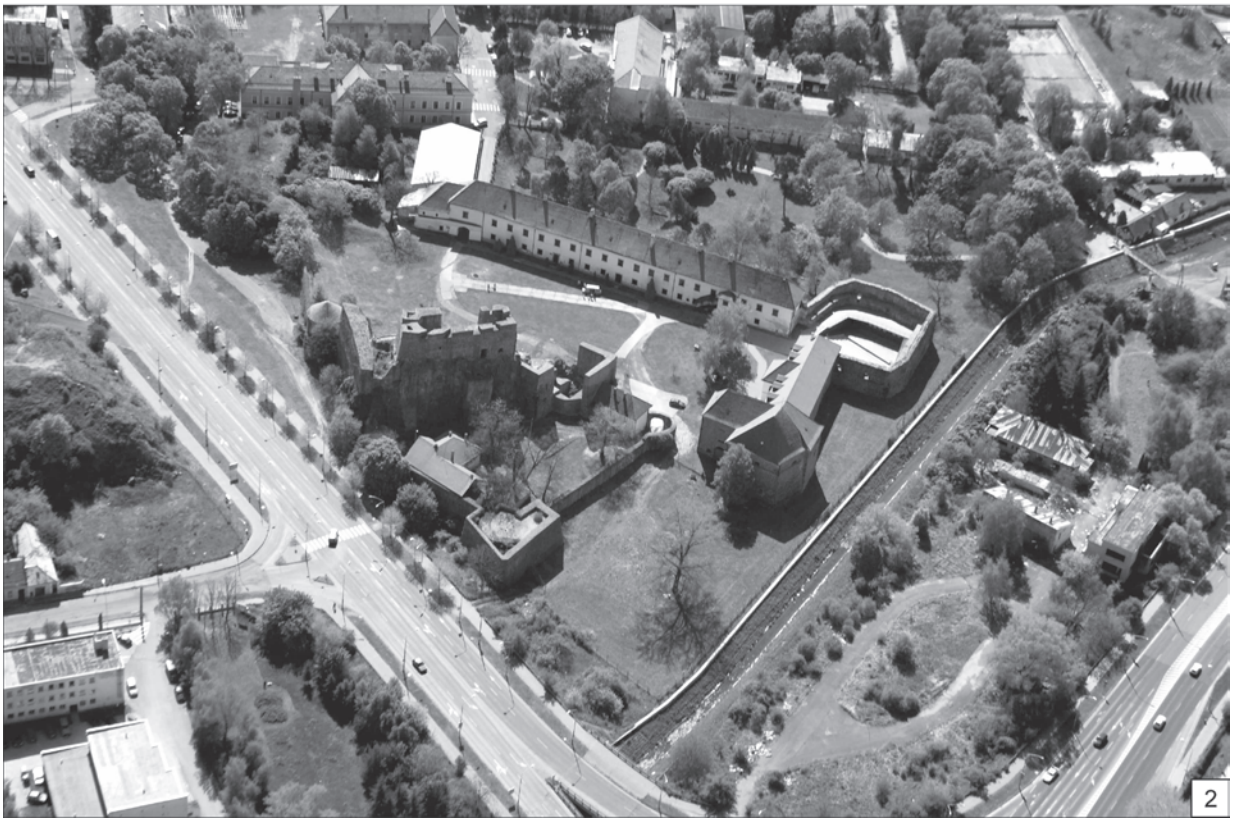
Obr. 62. Budmerice: 1 - opevnená osada z doby bronzovej; Kalná nad Hronom (Dolné lúky): 2 - opevnenie s trojnásobnou priekopou, doba bronzová (Kuzma/Bartík, 124-128).
Abb. 62. Budmerice: 1 - befestigte bronzezeitliche Siedlung; Kalná nad Hronom: 2 - Dolné lúky, Befestigung mit dreifachem Graben, Bronzezeit (Kuzma/Bartík, 124-128).

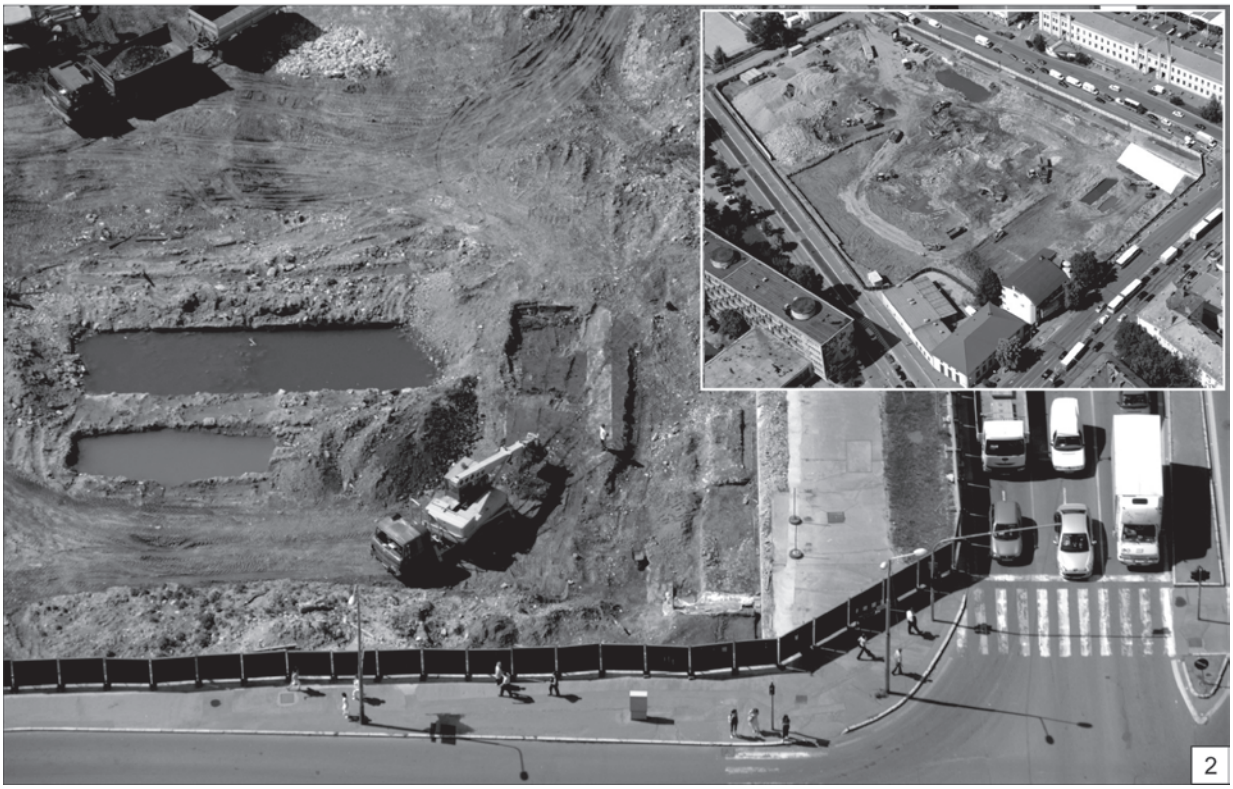
Obr. 63. Vráble (Fidvár): 1 - opevnená osada z doby bronzovej; Nitra, časť Lužianky (Od lehotského chotára): 2 - novozistené mohyly alebo hroby s kruhovými žľabmi (Kuzma/Bartík, 124-128).
Abb. 63. Vráble (Fidvár): 1 - befestigte bronzezeitliche Niederlassung; Nitra, Stadtteil Lužianky (Od lehotského chotára): 2 - neuentdeckte Hügel oder Gräber mit Kreisgräben (Kuzma/Bartík, 124-128).

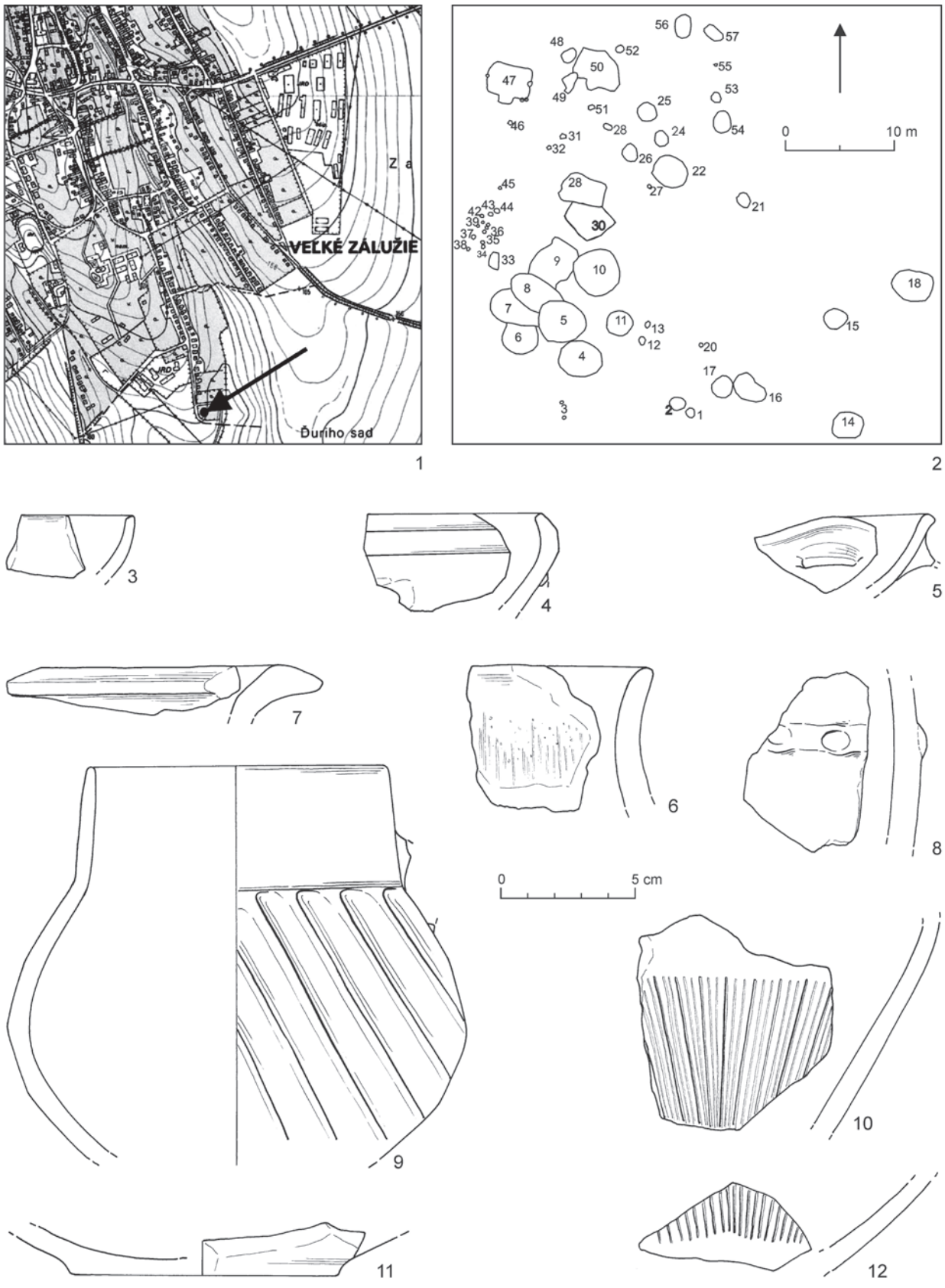

Obr. 64. Malé Ripňany (Od merašického): 1 - pôdorys o rozmeroch cca 10x35 m, nedatované; Levice (hrad): 2 - dokumentovanie Levického hradu (Kuzma/Bartík, 124-128).
Abb. 64. Malé Ripňany (Od merašického): 1 - Grundriss mit Ausmaßen von etwa 10x35 m, undatiert; Levice (Burg): 2 - Dokumentierung der Burg Levice (Kuzma/Bartík, 124-128).

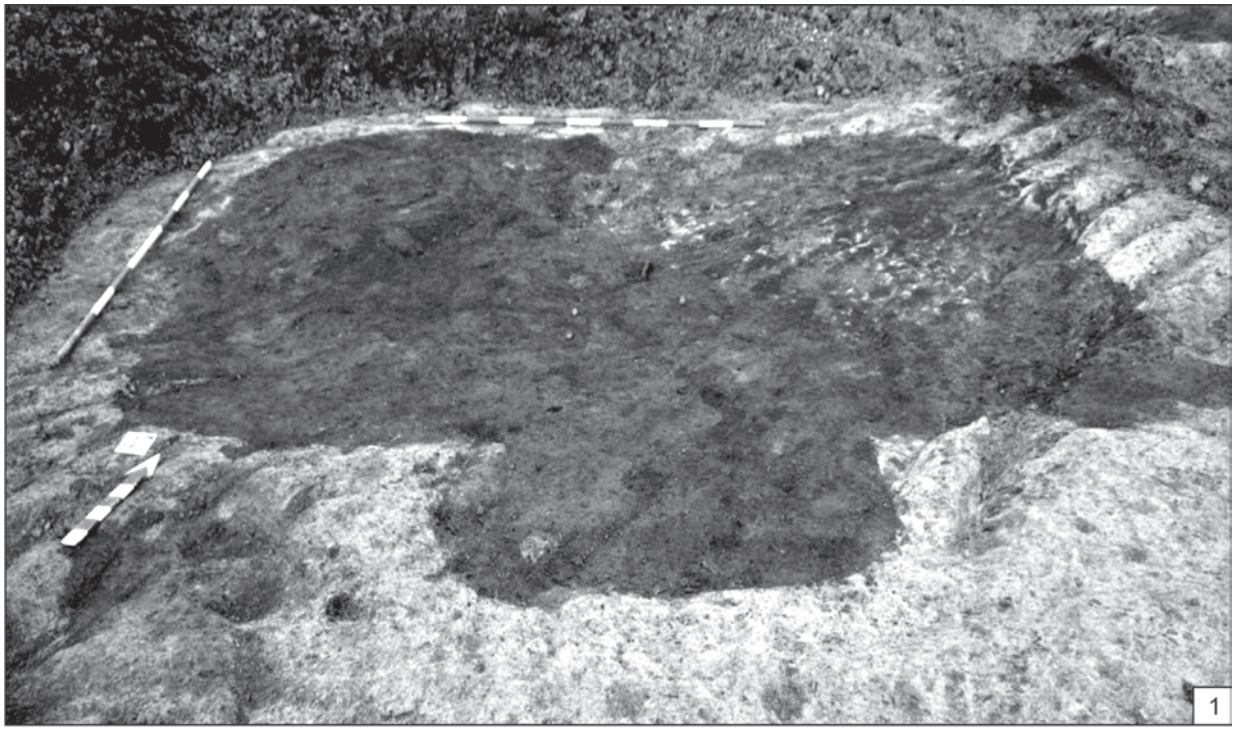

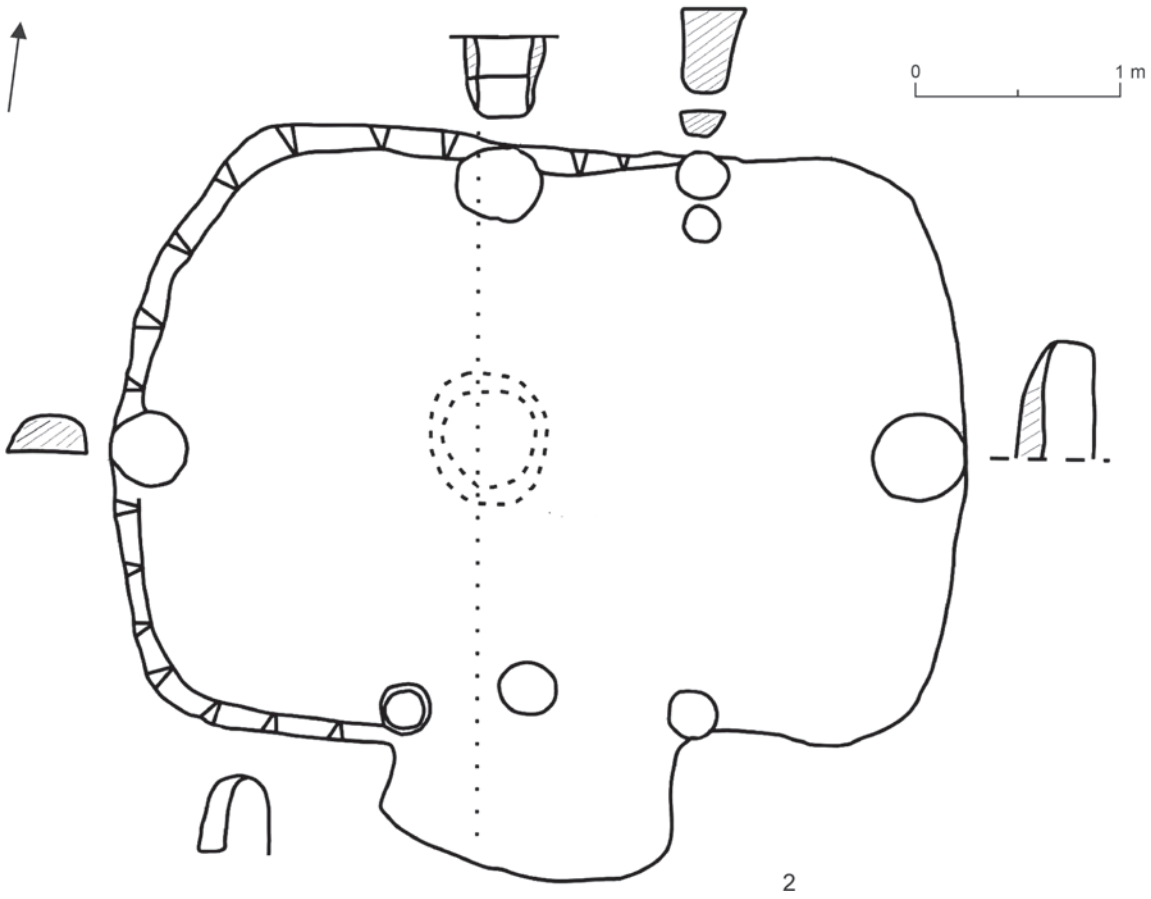
Obr. 65. Nitra (Školská ulica): 1 - dokumentovanie výskumu na stavbe hotela; Nitra (Mlyny): 2 - dokumentovanie výskumu na stavbe koplexu Mlyny - vyznačenie plochy výskumu vo výreze vpravo hore (Kuzma/Bartík, 124-128).
Abb. 65. Nitra (Školská Straße): 1 - Dokumentierung der Grabung auf der Hotelbaufläche; Nitra (Mlyny): 2 - Dokumentierung der Grabung auf der Baufläche vom Einkaufszentrum Mlyny - Markierung der Grabungsfläche im Ausschnitt rechts oben (Kuzma/Bartík, 124-128).

Obr. 66. Veľké Zálužie (Ďuriho sad). 1 - situovanie lokality; 2 - celkový plán výskumu; 3-12 - výber materiálu z objektu 30 (Kuzma/Bielich, 128, 129).

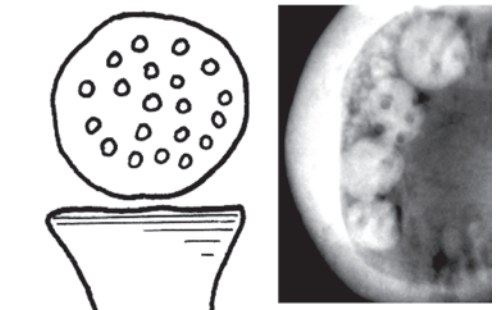
Abb. 66. Veľké Zálužie (Ďuriho sad). 1 - Lokalisation der Fundstelle; 2 - Gesamtplan der Grabung; 3-12 - Materialauswahl aus dem Objekt 30 (Kuzma/Bielich, 128, 129).

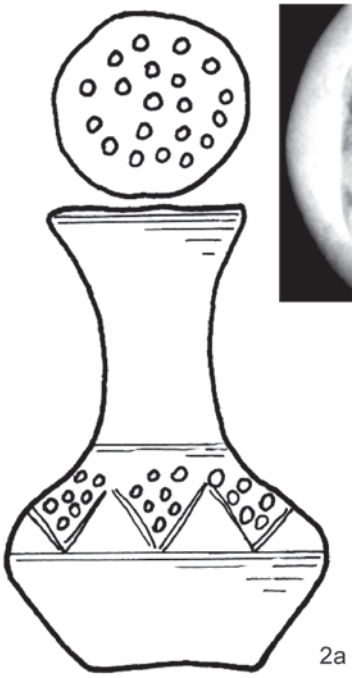

Obr. 67. Veľké Zálužie (Ďuriho sad). 1, 2 - objekt 47 (Kuzma/Bielich, 128, 129).
Abb. 67. Veľké Zálužie (Ďuriho sad). 1, 2 - Objekt 47 (Kuzma/Bielich, 128, 129).

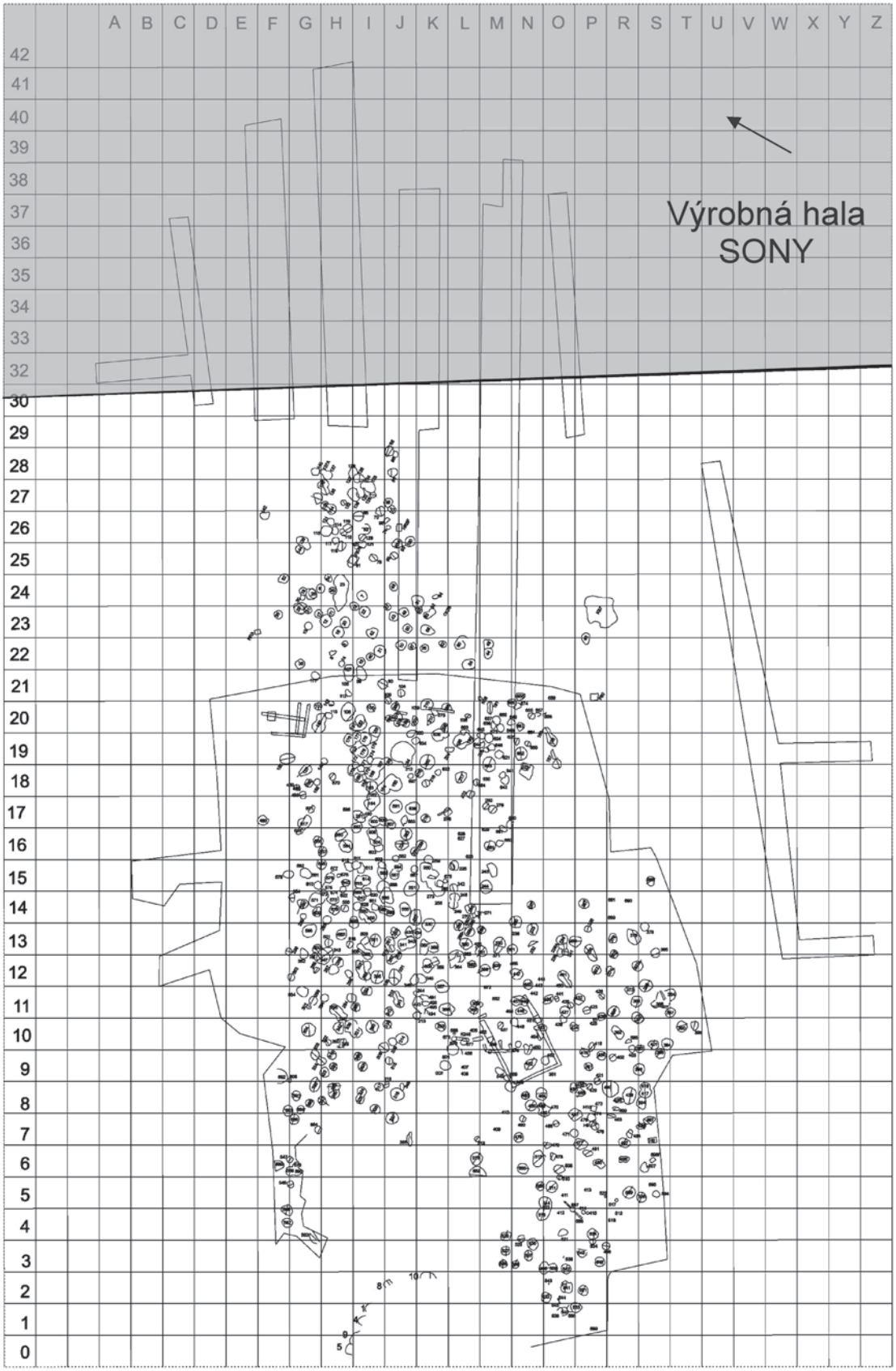

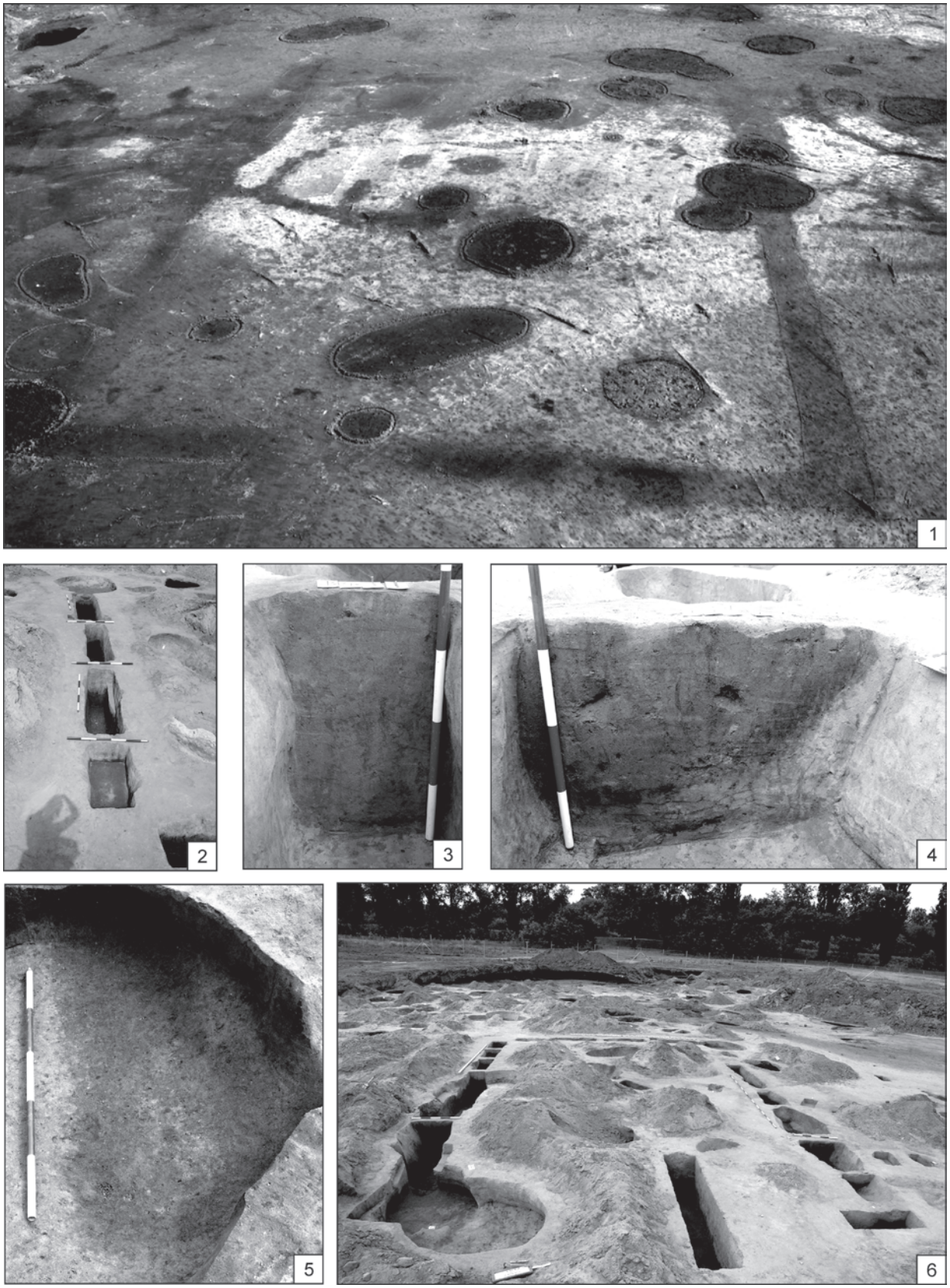

Obr. 68. Nitra, časť Mlynárce. 1 - poloha lokality; 2a - hrkálka z objektu 433; 2b - röntgenová snímka hrkálky; 3 - pohľad na plochu výskumu (17. 05. 2007; Kuzma/Kopčeková, 130-133).

Abb. 68. Nitra, Teil Mlynárce. 1 - Lokalisierung der Fundstelle; 2a - Rassel aus dem Objekt 433; 2b - Röntgen-Aufnahme der Rassel; 3 - Blick auf die Grabungsfläche (17. 05. 2007; Kuzma/Kopčeková, 130-133).

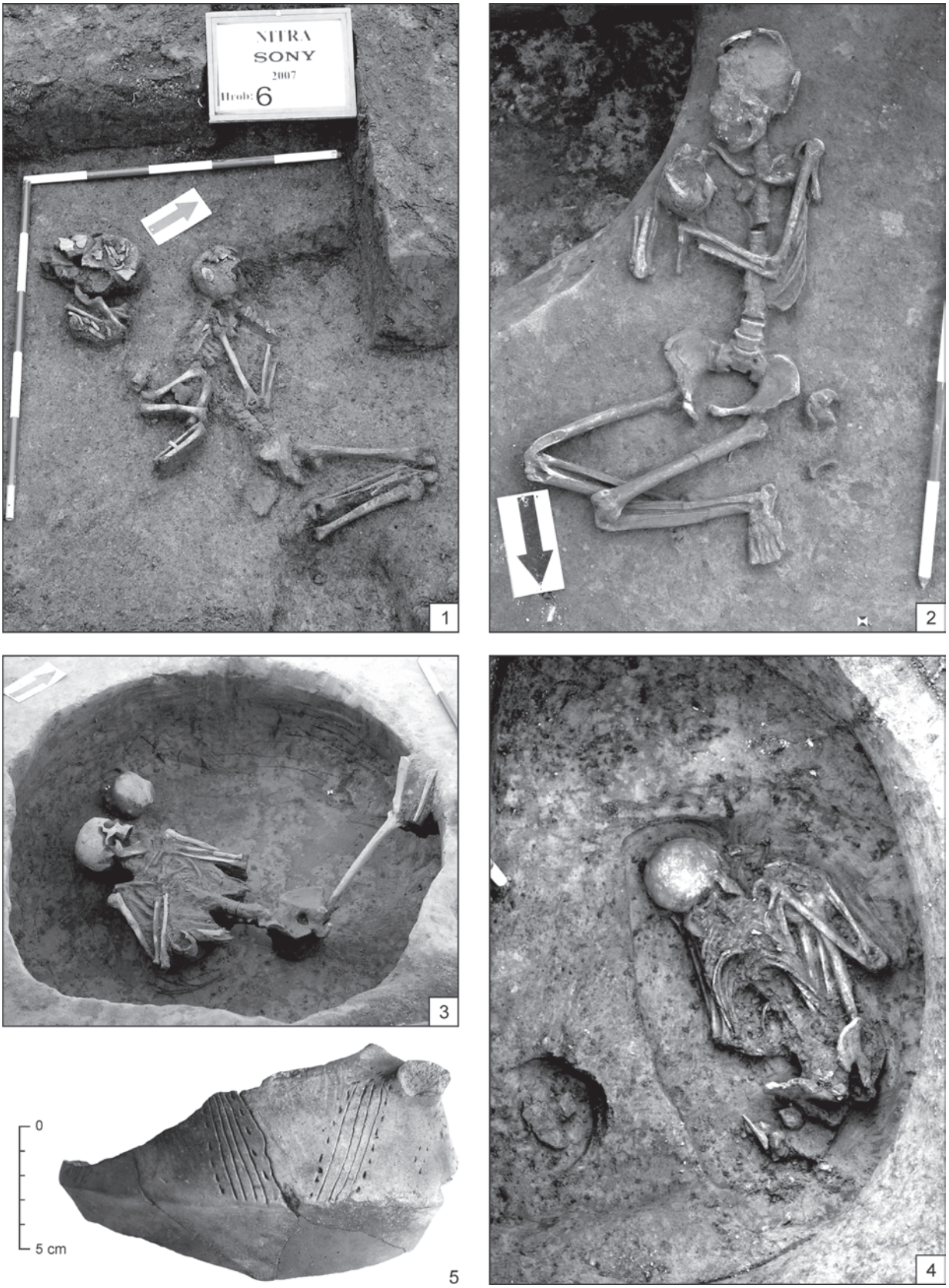

Obr. 69. Nitra, časť Mlynárce. Celkový plán výskumu (Kuzma/Kopčeková, 130-133).
Abb. 69. Nitra, Teil Mlynárce. Gesamtplan der Grabung (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

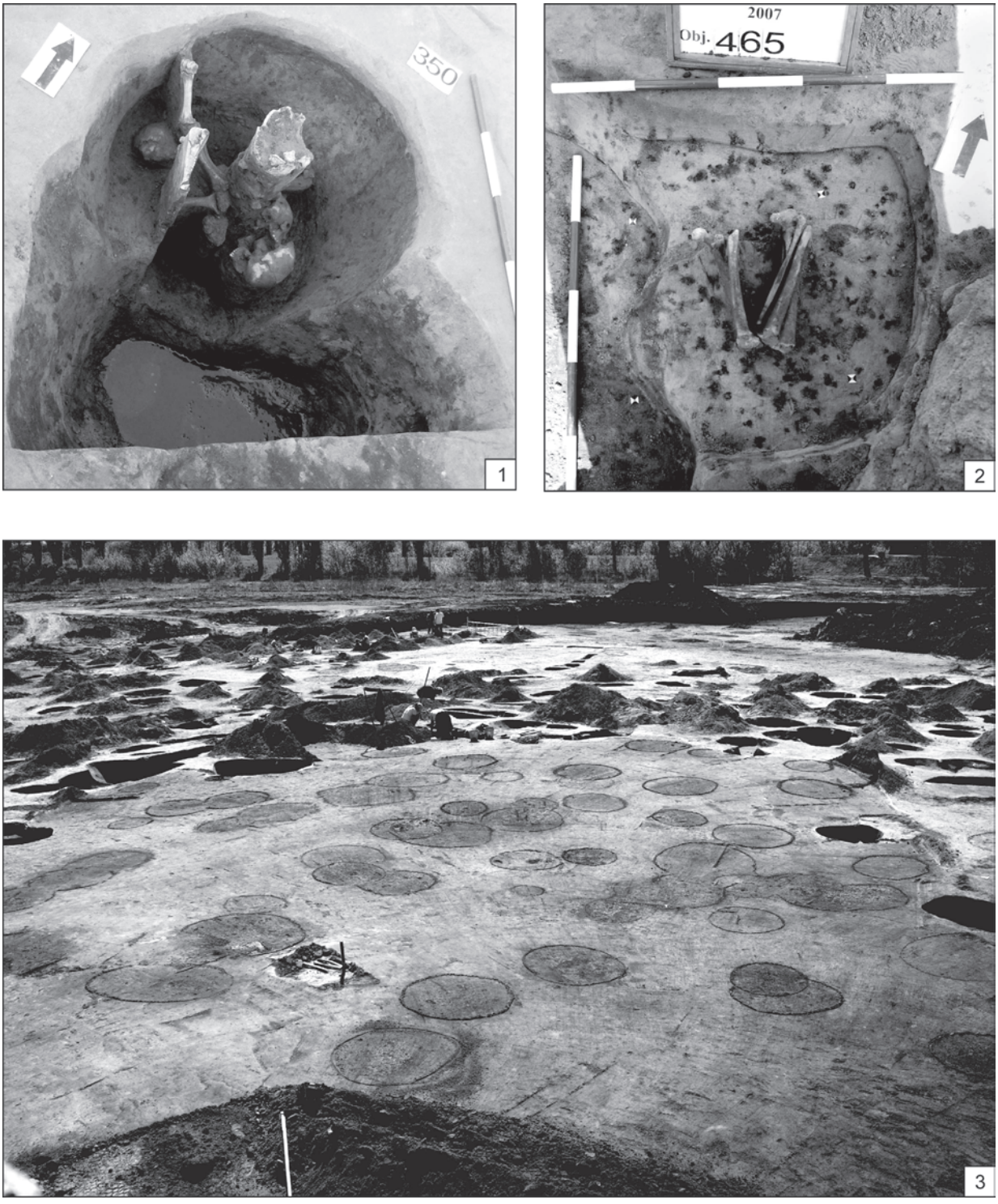
Obr. 70. Nitra, časť Mlynárce. 1 - objekt 351 pred vybraním, pohľad z juhu; 2-4 - profily v objekte 351; 5 - západné nárožie rysujúce sa na dne mladšieho obektu 666; 6 - objekt 351 po vybraní, pohľad zo severu (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

Abb. 70. Nitra, Teil Mlynárce. 1 - Objekt 351 vor der Bergung, Blick vom Süden; 2-4 - Schnitte im Objekt 351; 5 - Westecke abgezeichnet auf dem Boden eines jüngeren Objekts 666; 6 - Objekt 351 nach der Bergung, Blick vom Norden (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

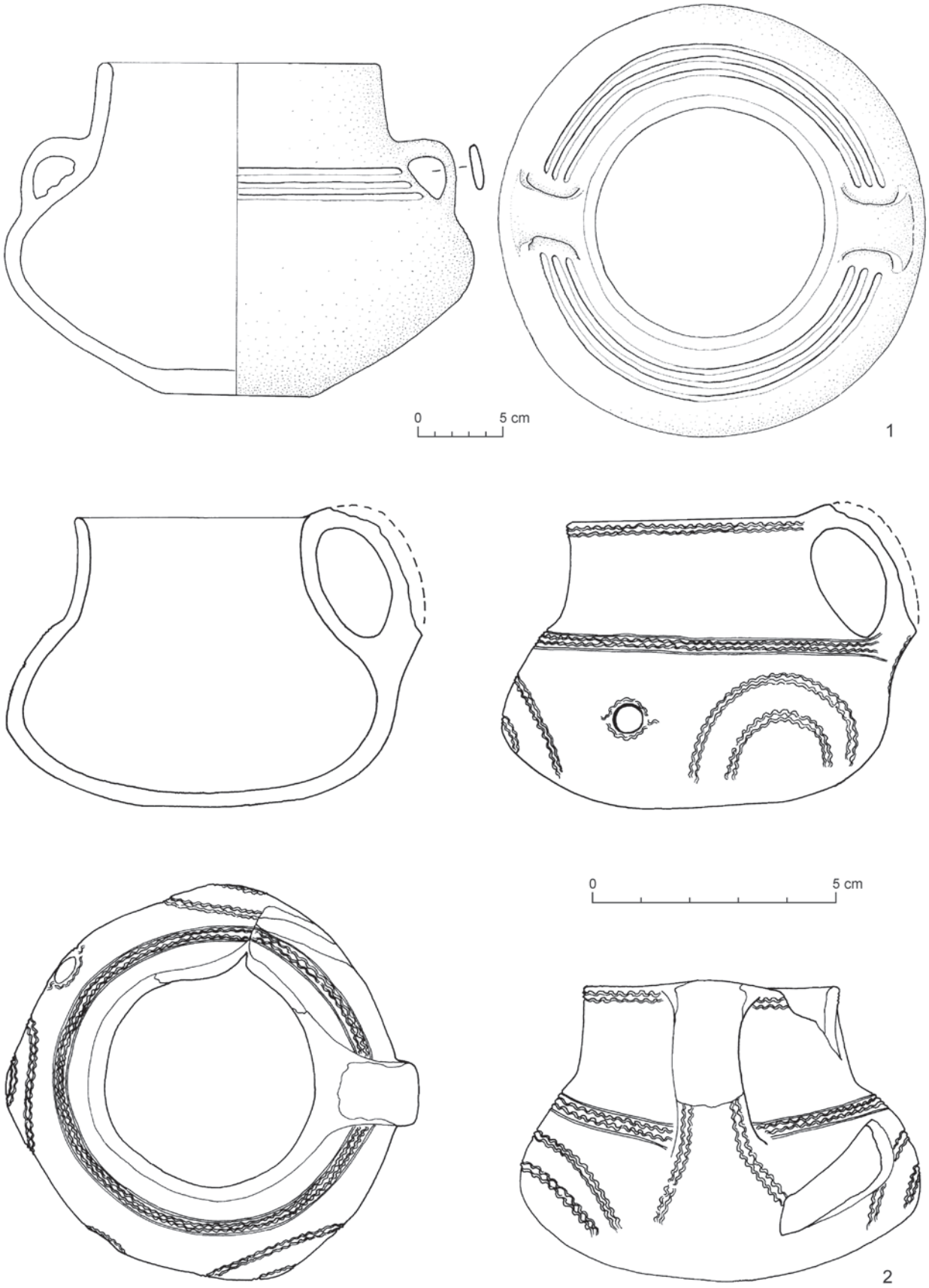

Obr. 71. Nitra, časť Mlynárce. 1 - hrob 6; 2 - hrob 8; 3 - objekt 317; 4 - objekt 521; 5 - objekt 521, črep kultúry Balaton-Lasinja (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

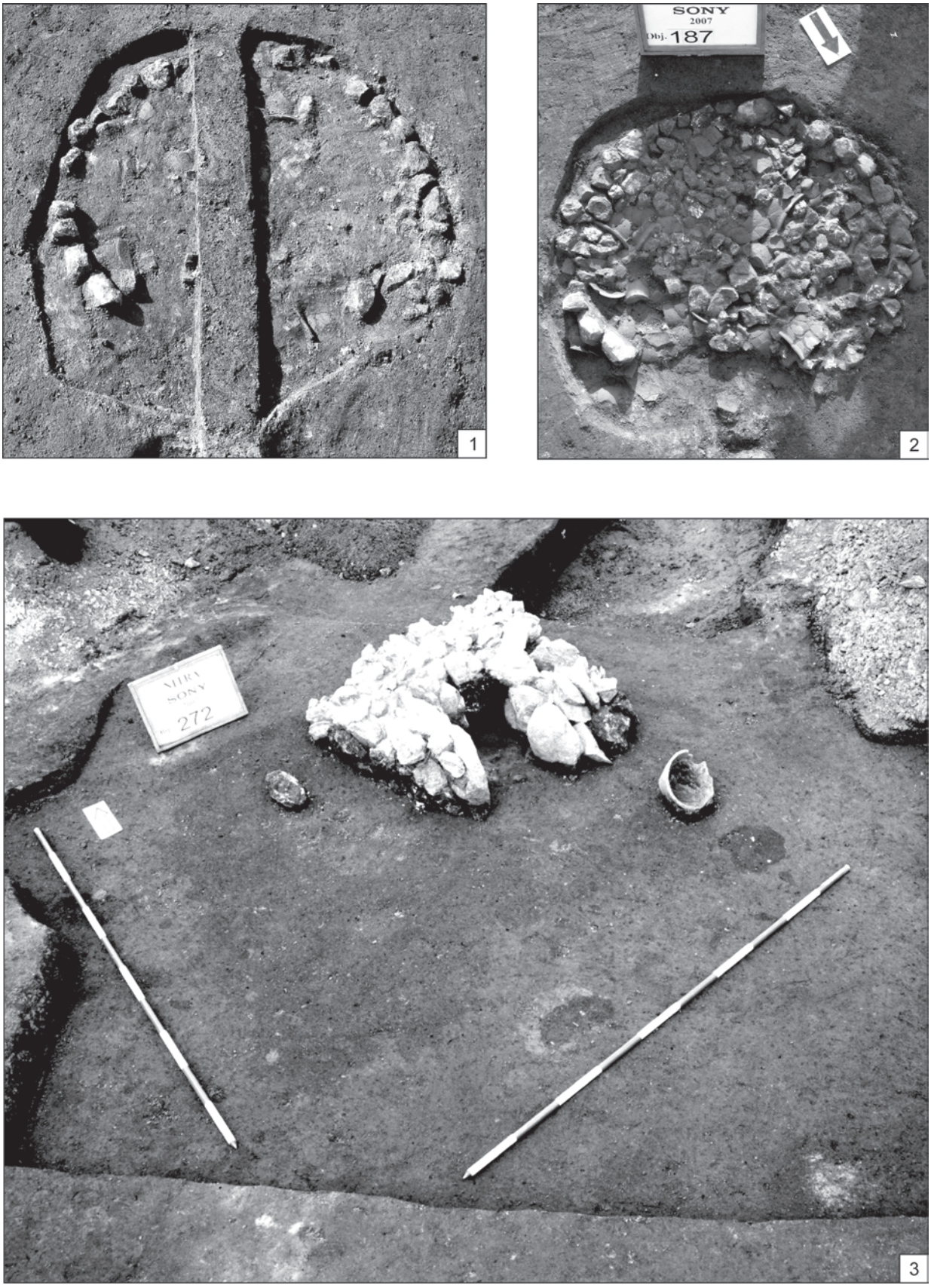
Abb. 71. Nitra, Teil Mlynárce. 1 - Grab 6; 2 - Grab 8; 3 - Objekt 317; 4 - Objekt 521; 5 - Objekt 521, Scherbe der Balaton-Lasinja-Kultur (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

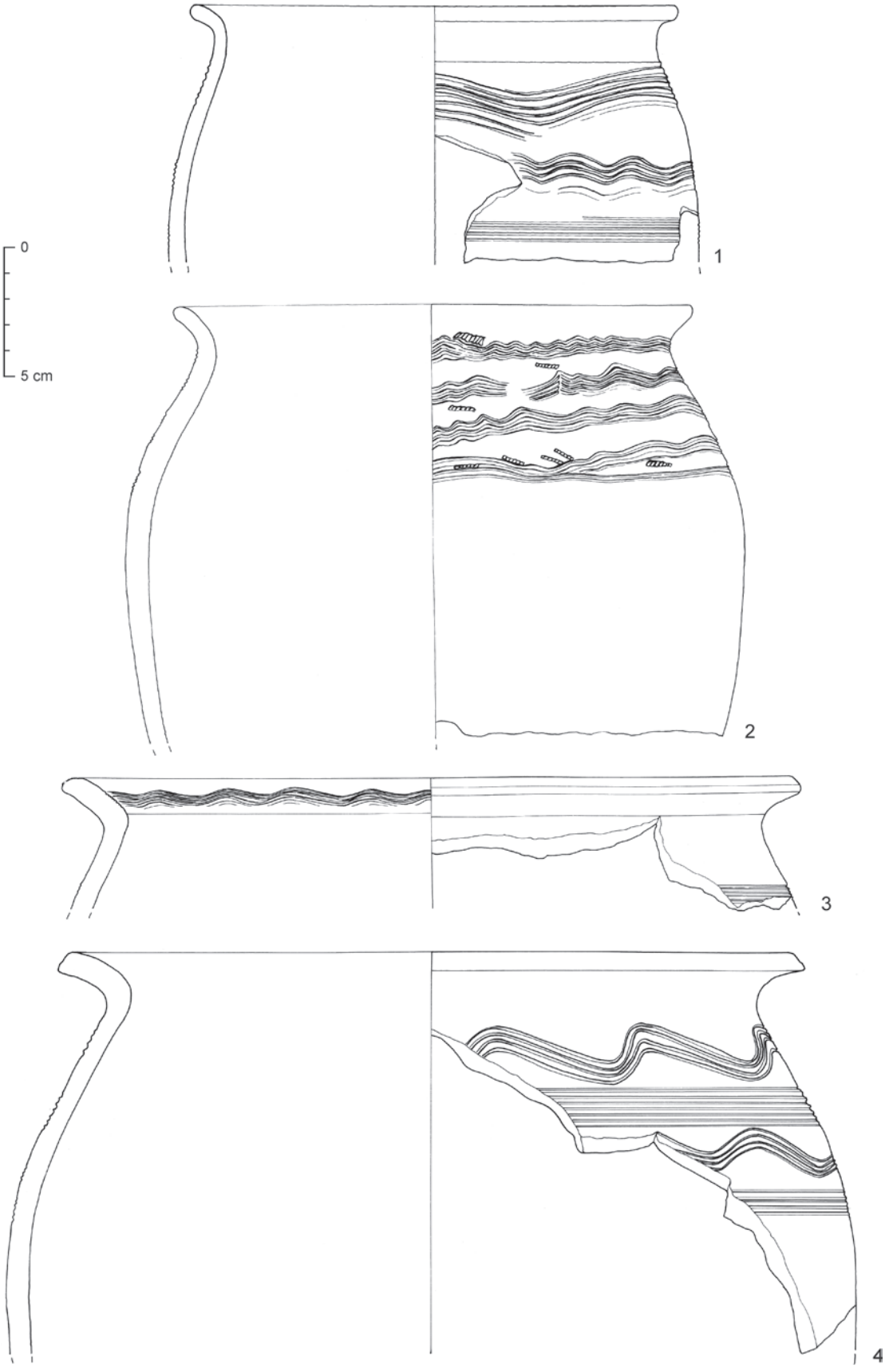
Obr. 72. Nitra, časť Mlynárce. 1 - objekt 350; 2 - objekt 465; 3 - pohľad na časť začistenej plochy (Kuzma/Kopčeková, 130-133).
Abb. 72. Nitra, Teil Mlynárce. 1 - Objekt 350; 2 - Objekt 465; 3 - Blick auf einen Teil der Grabungsfläche (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

Obr. 73. Nitra, časť Mlynárce. 1 - nádoba z objektu 21; 2 - nádobka z objektu 477 (Kuzma/Kopčeková, 130-133).
Abb. 73. Nitra, Teil Mlynárce. 1 - Gefäß aus dem Objekt 21; 2 - Gefäß aus dem Objekt 477 (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

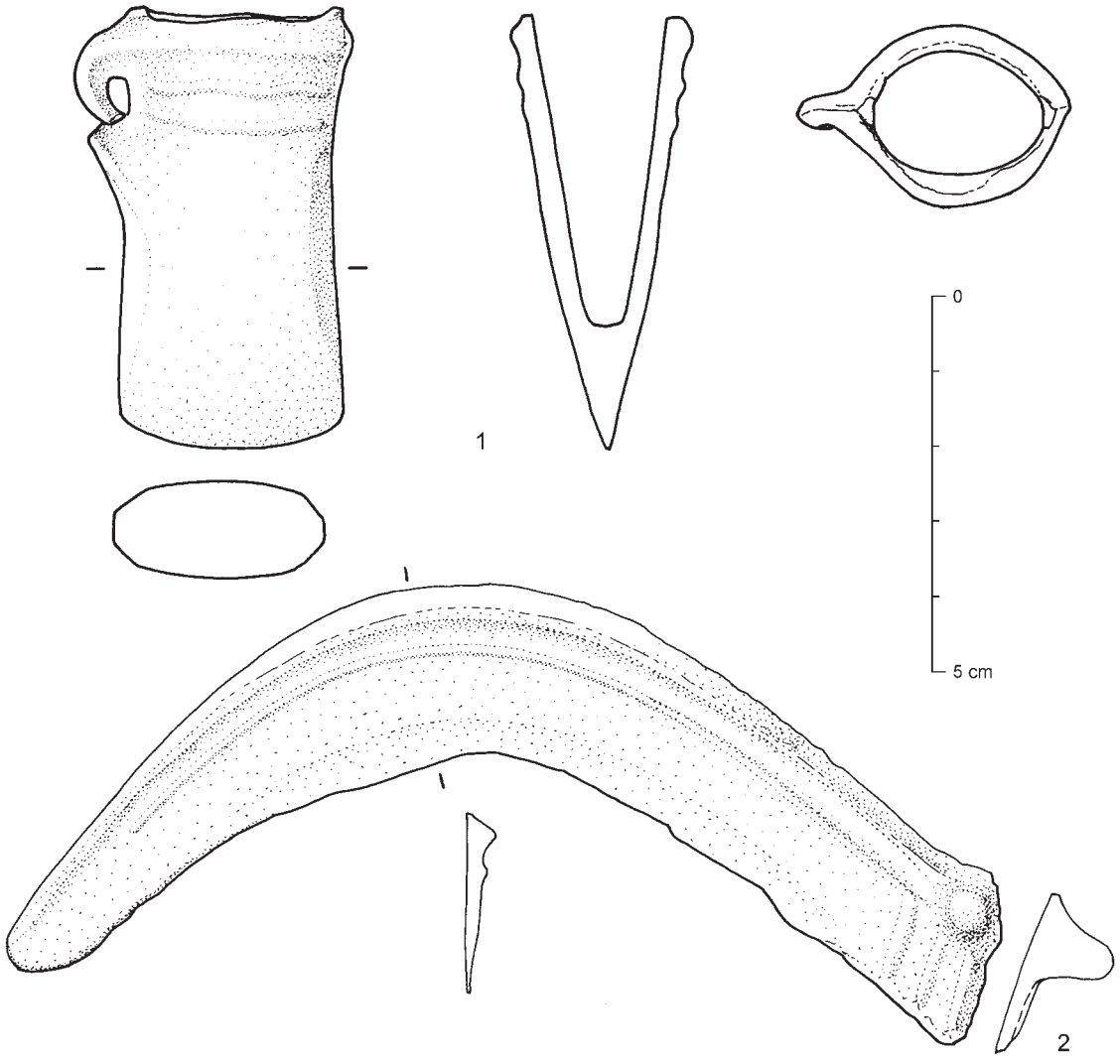
Obr. 74. Nitra, časť Mlynárce. 1, 2 - objekt 187; 3 - objekt 272 (Kuzma/Kopčeková, 130-133).
Abb. 74. Nitra, Teil Mlynárce. 1, 2 - Objekt 187; 3 - Objekt 272 (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

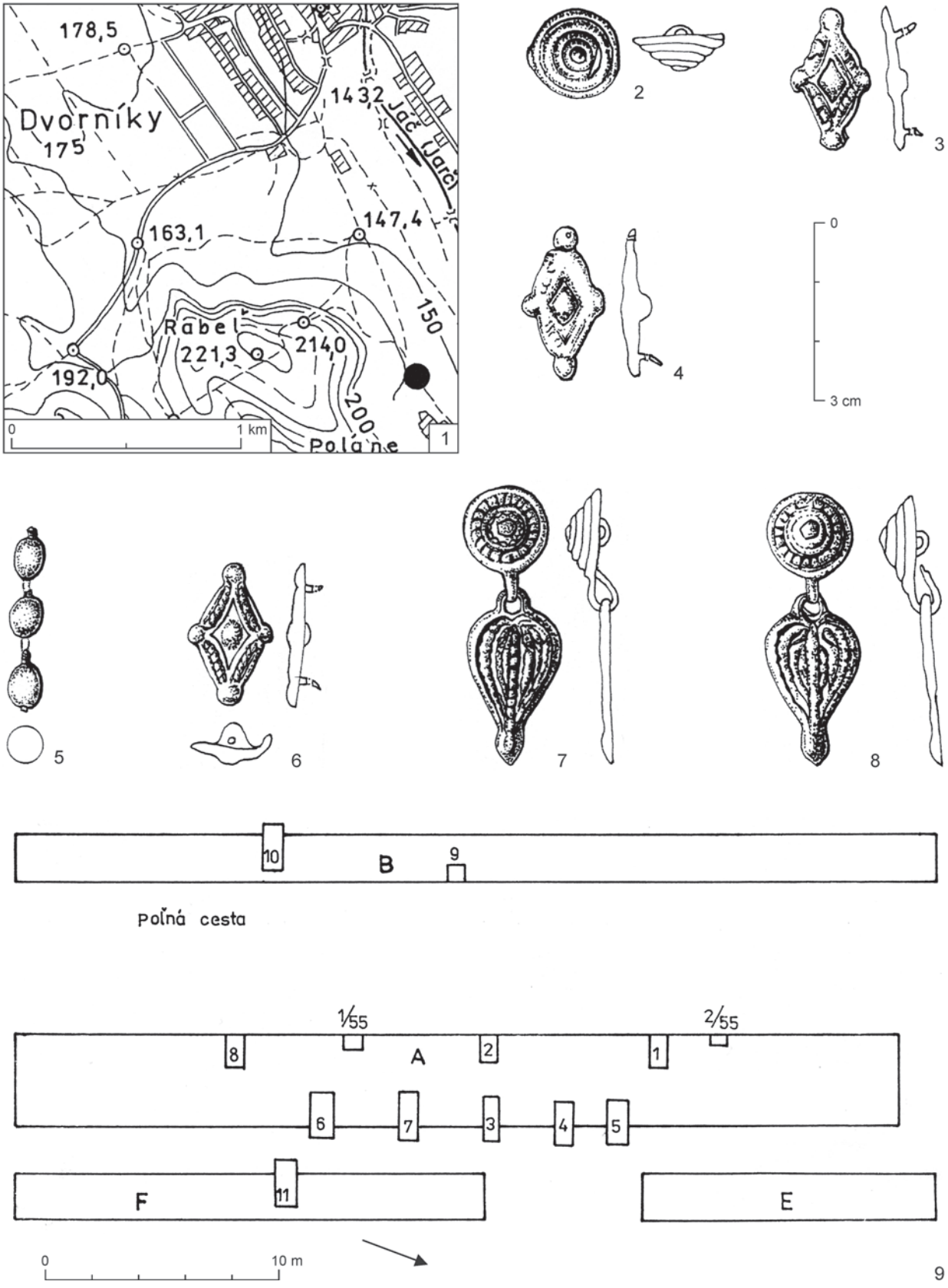
Obr. 75. Nitra, časť Mlynárce. 1-4 - výber materiálu z objektu 187 (Kuzma/Kopčeková, 130-133).
Abb. 75. Nitra, Teil Mlynárce. 1-4 - Materialauswahl aus dem Objekt 187 (Kuzma/Kopčeková, 130-133).

Obr. 76. Trenčianska Turná, časť Hámre (Na chotároch). 1 - vrchol hrádze rybníka; 2 - východná stena hrádze (Michalík, 142, 143).
Abb. 76. Trenčianska Turná, Teil Hámre (Na chotároch). 1 - Topp vom Teichdamm; 2 - Ostwand des Damms (Michalík, 142, 143).

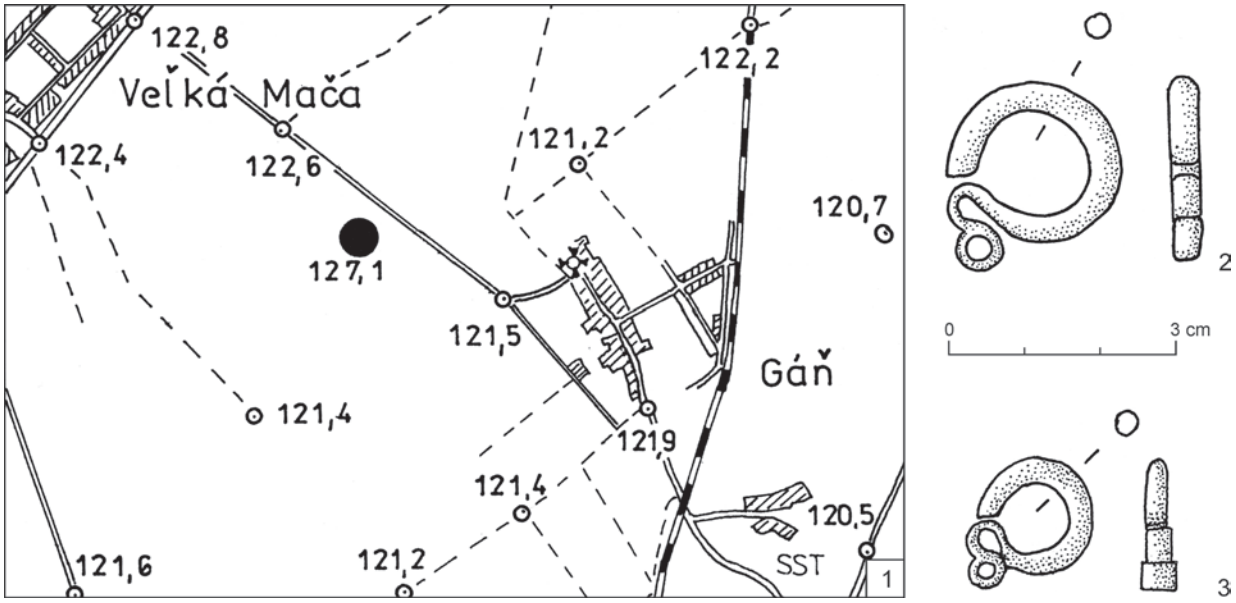

Obr. 77. Neznáme náleziská. Bronzové predmety nájdené detektorom kovov (Mitáš, 149, 150).
Abb. 77. Unbekannte Fundstellen. Bronzegegenstände gefunden mit Metalldetektor (Mitáš, 149, 150).

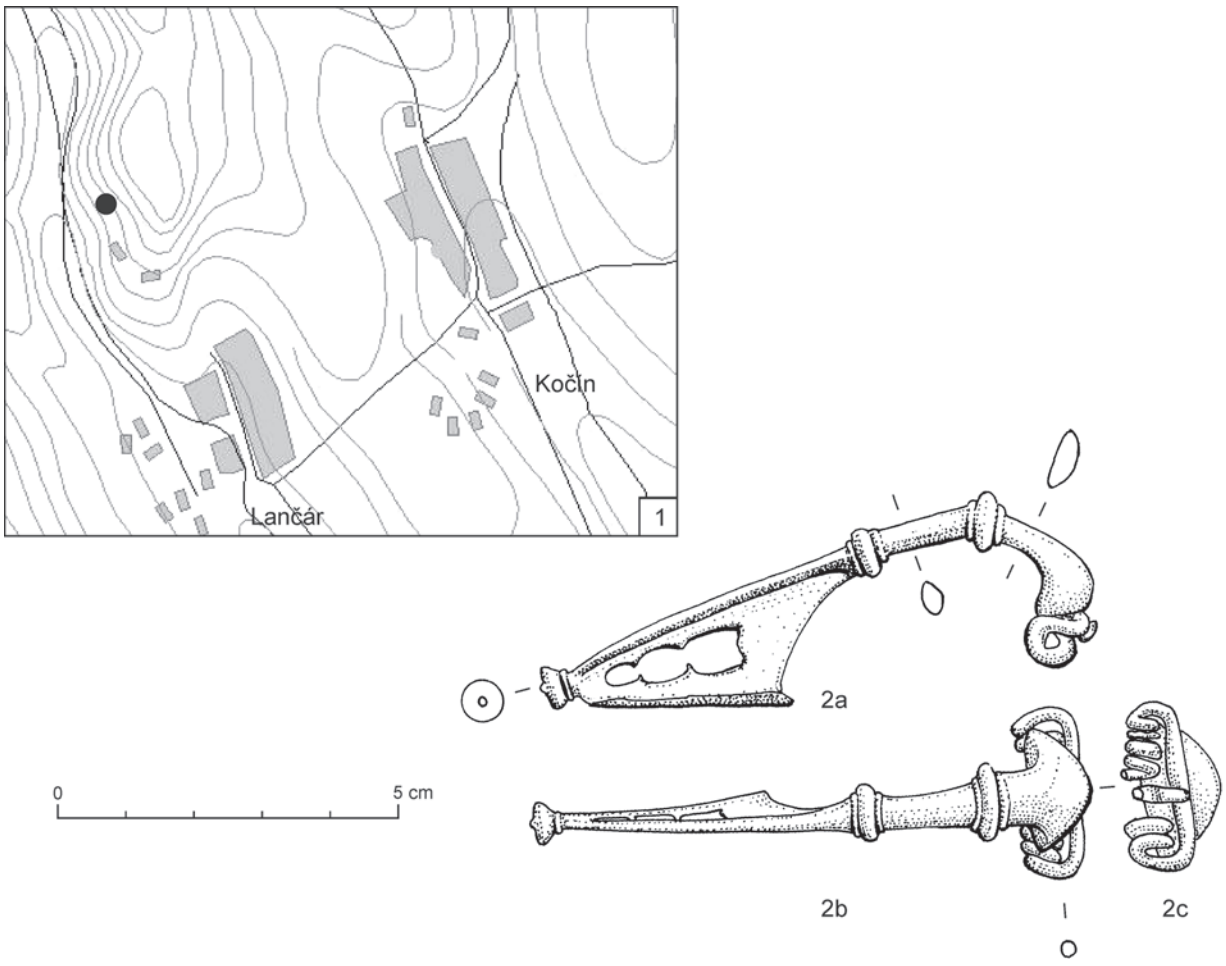

Obr. 78. Dvorníky, osada Poláne (Rabeľ). 1 - situačný plán náleziska; 2-8 - nálezy z hrobov 1/55 a 2/55; 9 - plán odkrytej časti pohrebiska (Nevizánsky, 150, 151).

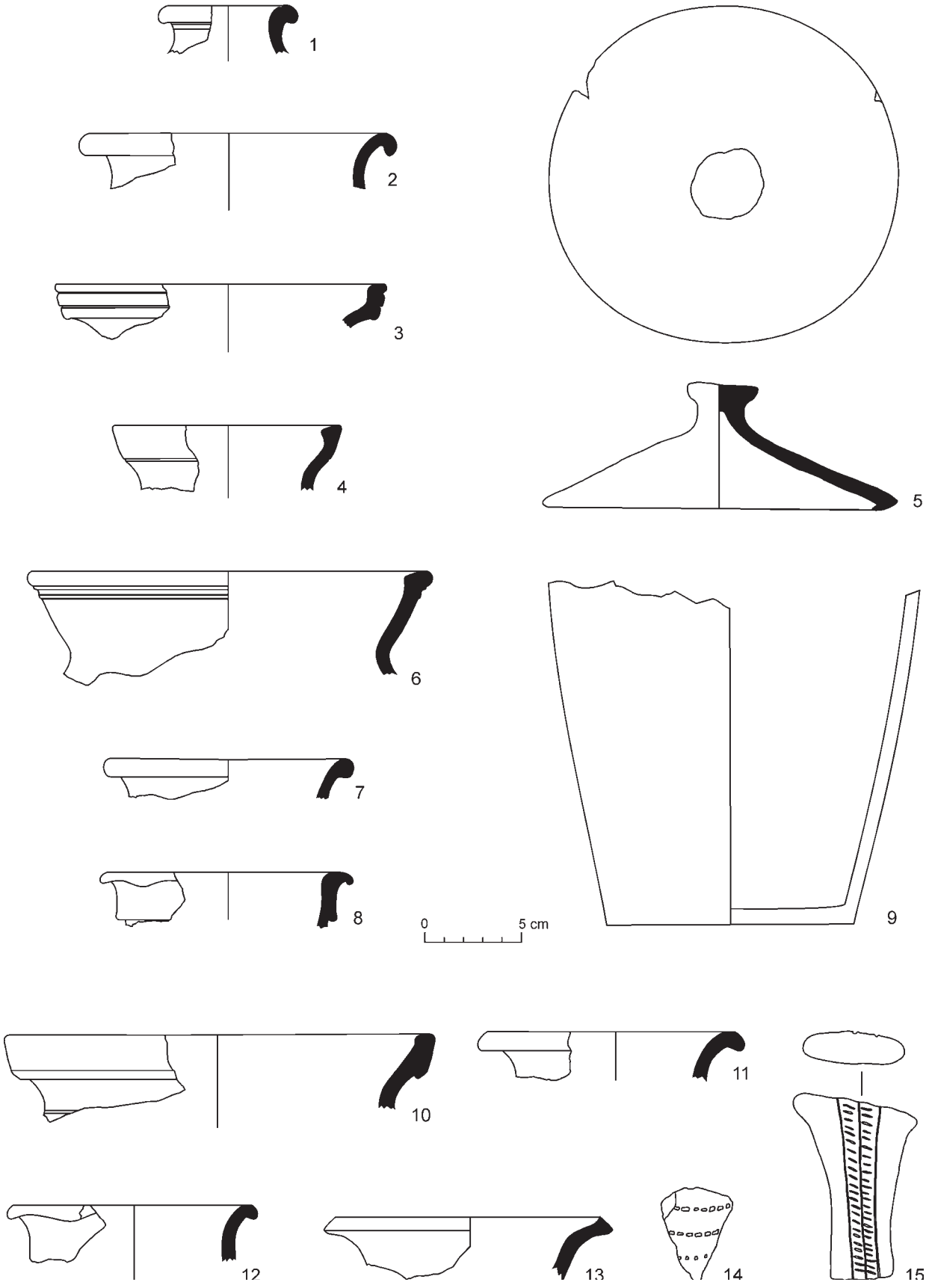
Abb. 78. Dvorníky, Gemeinde Poláne (Rabeľ). 1 - Situationsplan der Fundstelle; 2-8 - Funde aus den Gräbern 1/55 und 2/55; 9 - Plan des freigelegten Gräberfeldteils (Nevizánsky, 150, 151).

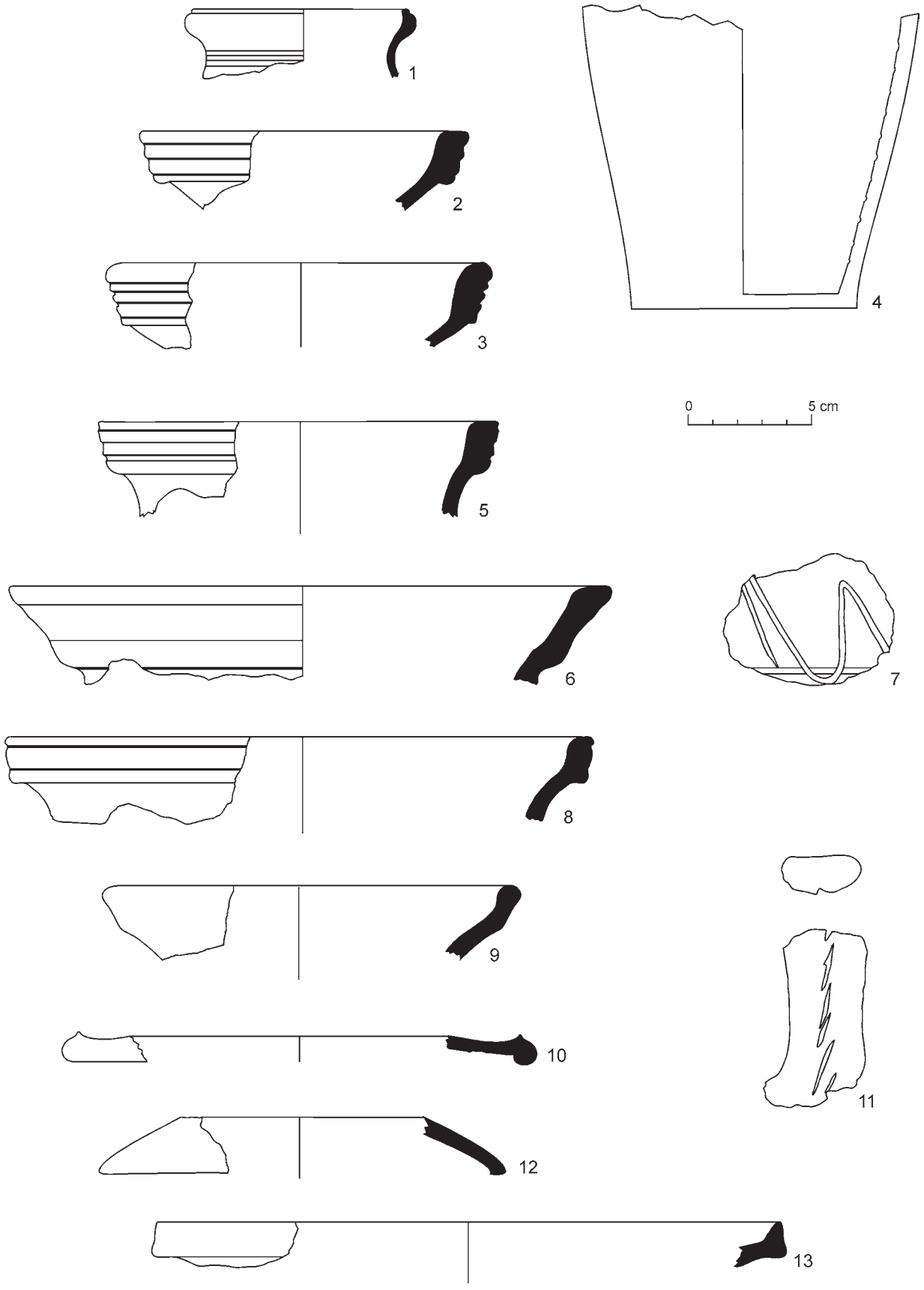
Obr. 79. Veľká Mača, časť Gáň (pieskovisko). 1 - situačný plán náleziska; 2-3 - bronzové esovité záušnice (Nevizánsky, 151, 152).
Abb. 79. Veľká Mača, Teil Gáň (Sandgrube). 1 - Situationsplan der Fundstelle; 2-3 - bronzene S-förmige Schläfenringe (Nevizánsky, 151, 152).

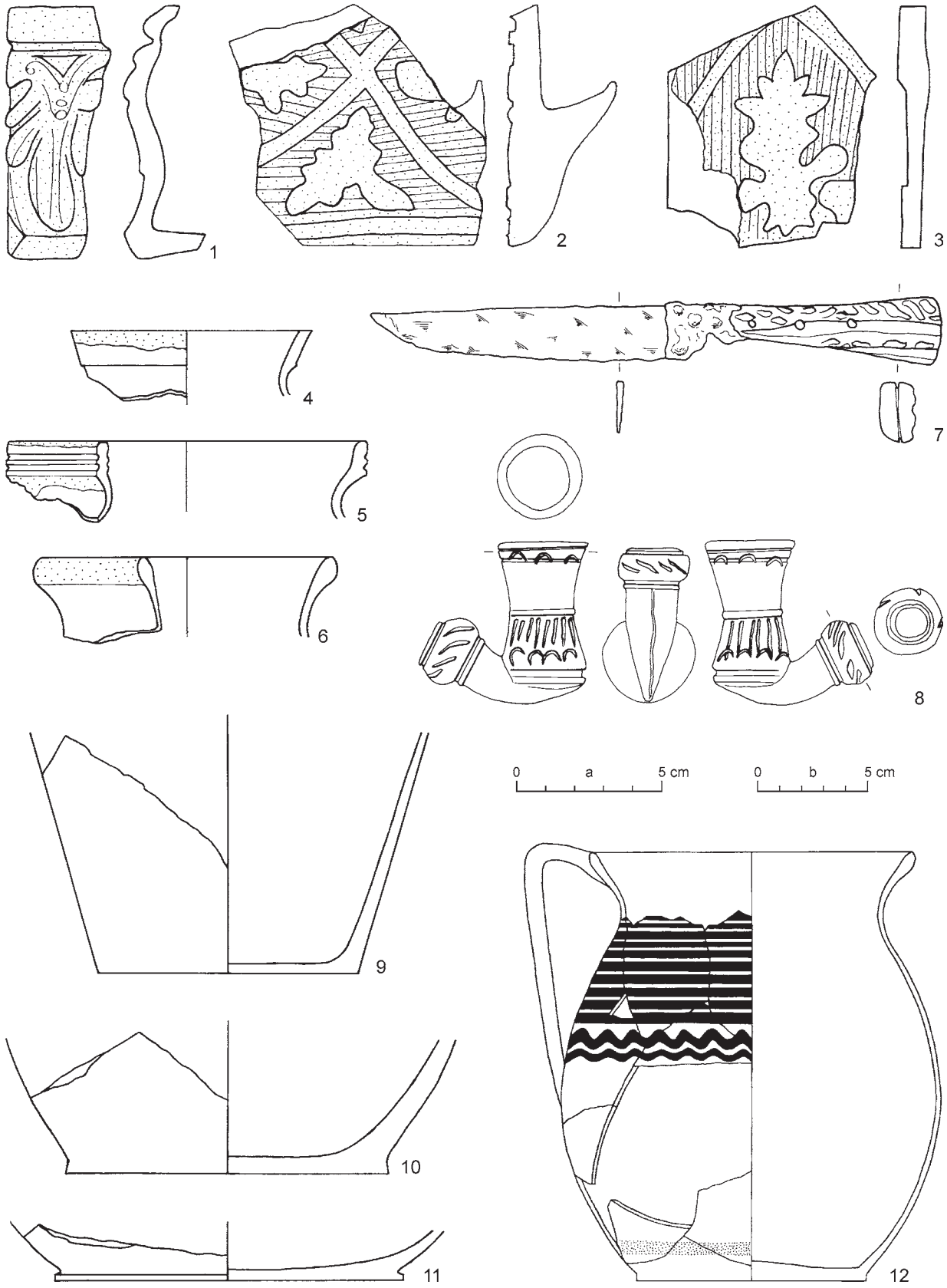
Obr. 80. Kočín, Lančár (Lančárska zvonica). 1 - situačný plán lokality; 2 - bronzová spona zo staršej doby rímskej (Ožďáni, 157, 158).
Abb. 80. Kočín, Lančár (Lančárska zvonica). 1 - Situationsplan der Fundstelle; 2 - Bronzefibel aus älterer Römerzeit (Ožďáni, 157, 158).

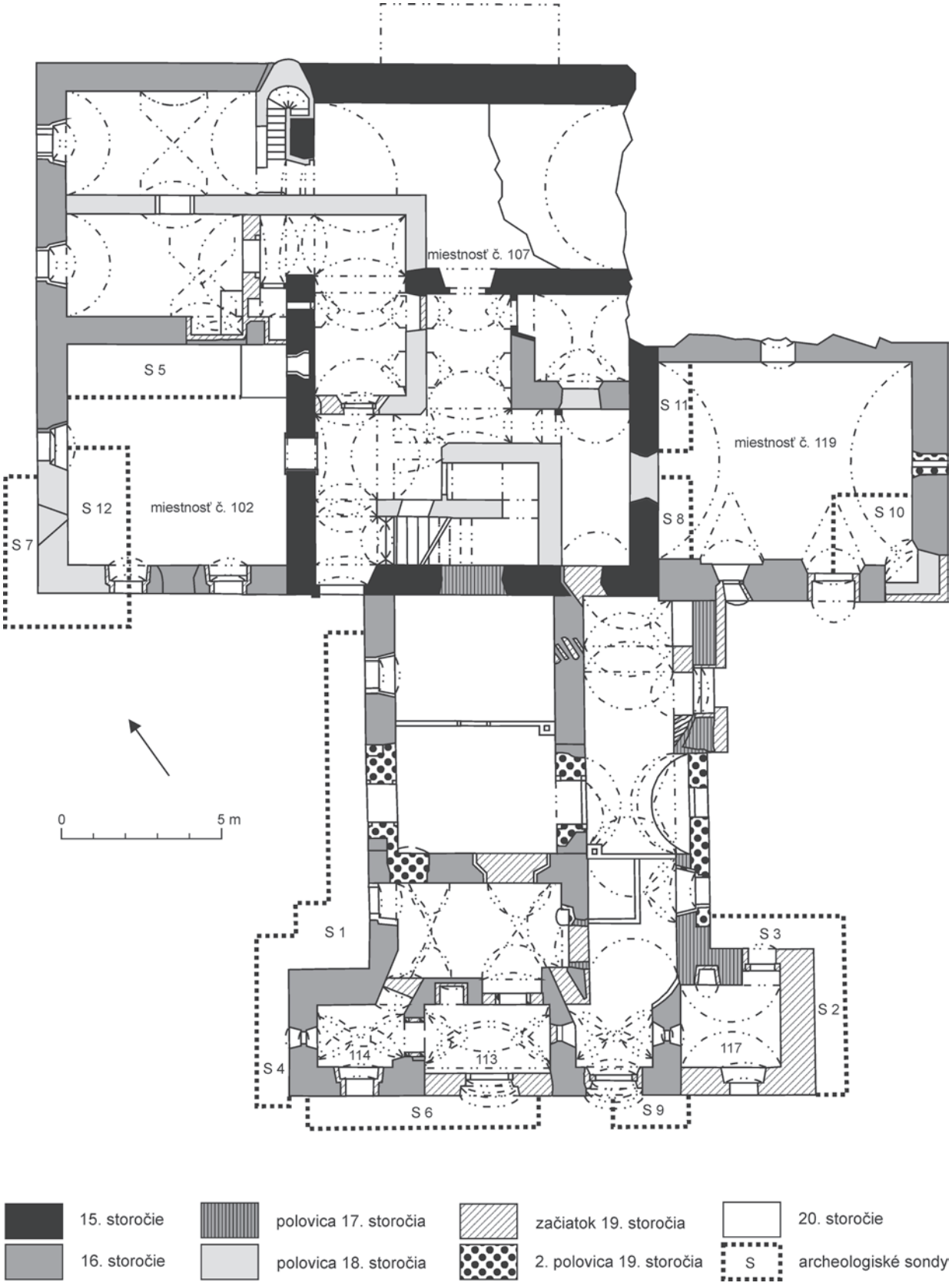
Obr. 81. Svätý Jur (Bratislavská ulica 10). Výber keramického materiálu (Nováková/Hulínek/Valent, 152-155).
Abb. 81. Svätý Jur (Bratislavská Straße 10). Keramikauswahl (Nováková/Hulínek/Valent, 152-155).

Obr. 82. Svätý Jur (Bratislavská ulica 10). Výber keramického materiálu (Nováková/Hulínek/Valent, 152-155).
Abb. 82. Svätý Jur (Bratislavská Straße 10). Keramikauswahl (Nováková/Hulínek/Valent, 152-155).

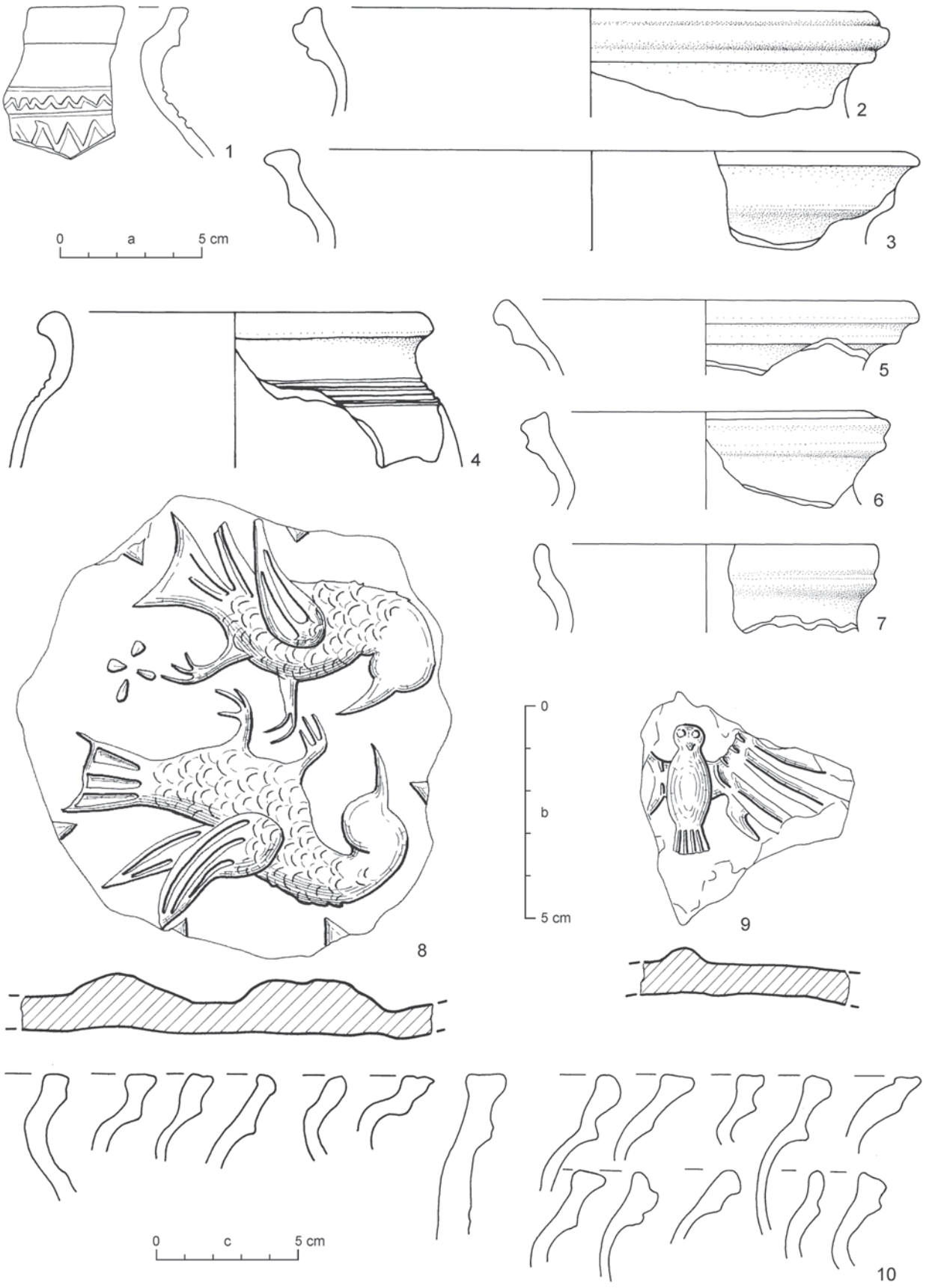

Obr. 83. Krupina (Kuzmányho ul.). Výber novovekých nálezov zo sond 1/06 a 2/06. Mierka: a - 1-11; b - 12 (Roganský, 158, 159).
Abb. 83. Krupina (Kuzmányho Straße). Auswahl von neuzeitlichen Funden aus den Grabungsflächen 1/06 und 2/06. Maßstab: a - 1-11; b - 12 (Roganský, 158, 159).

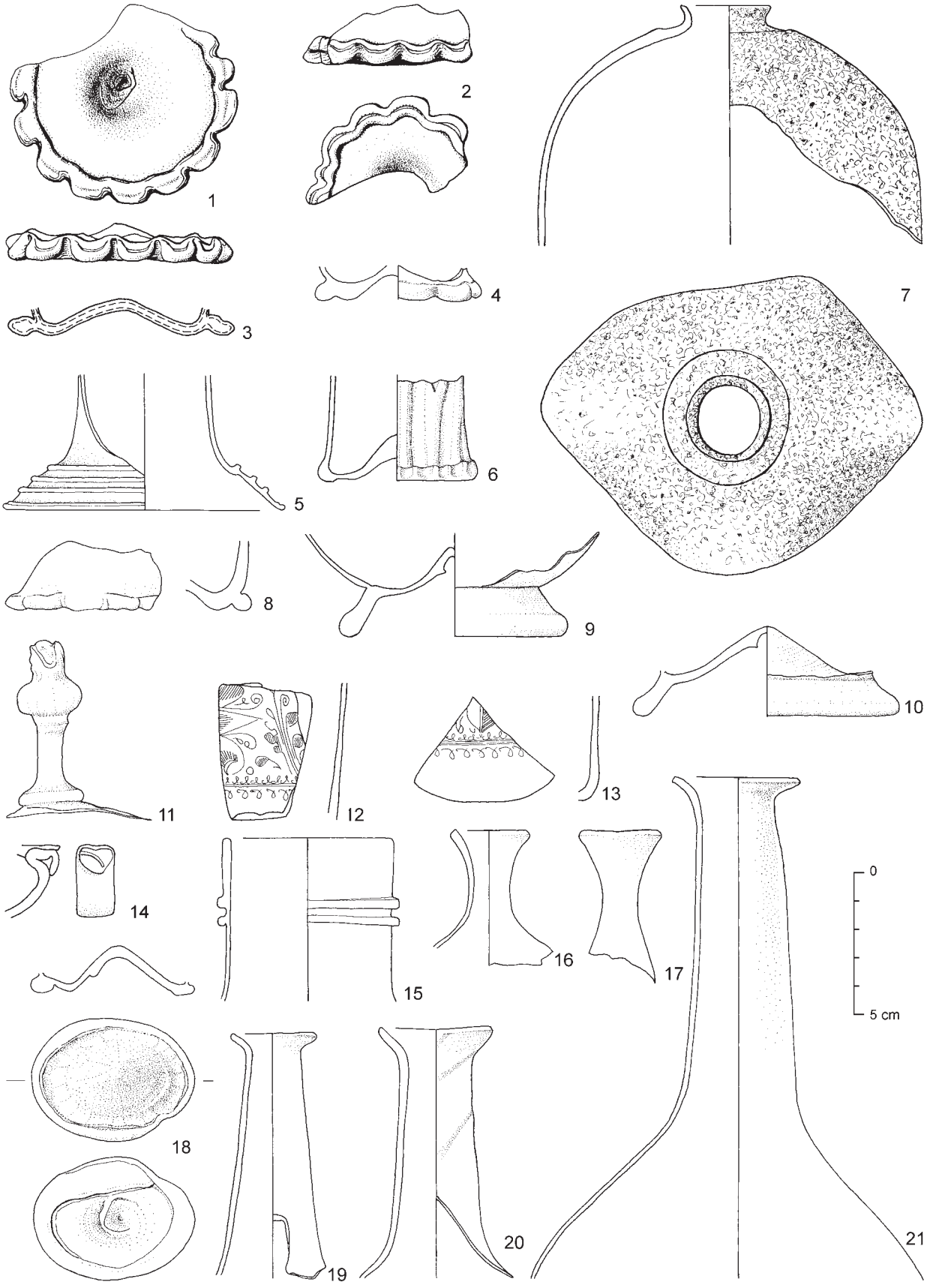

Obr. 84. Necpaly (kaštieľ). Pôdorys kaštieľa s vyznačením jednotlivých stavebných etáp a situovanie jednotlivých sond (Samuel, 168-170).

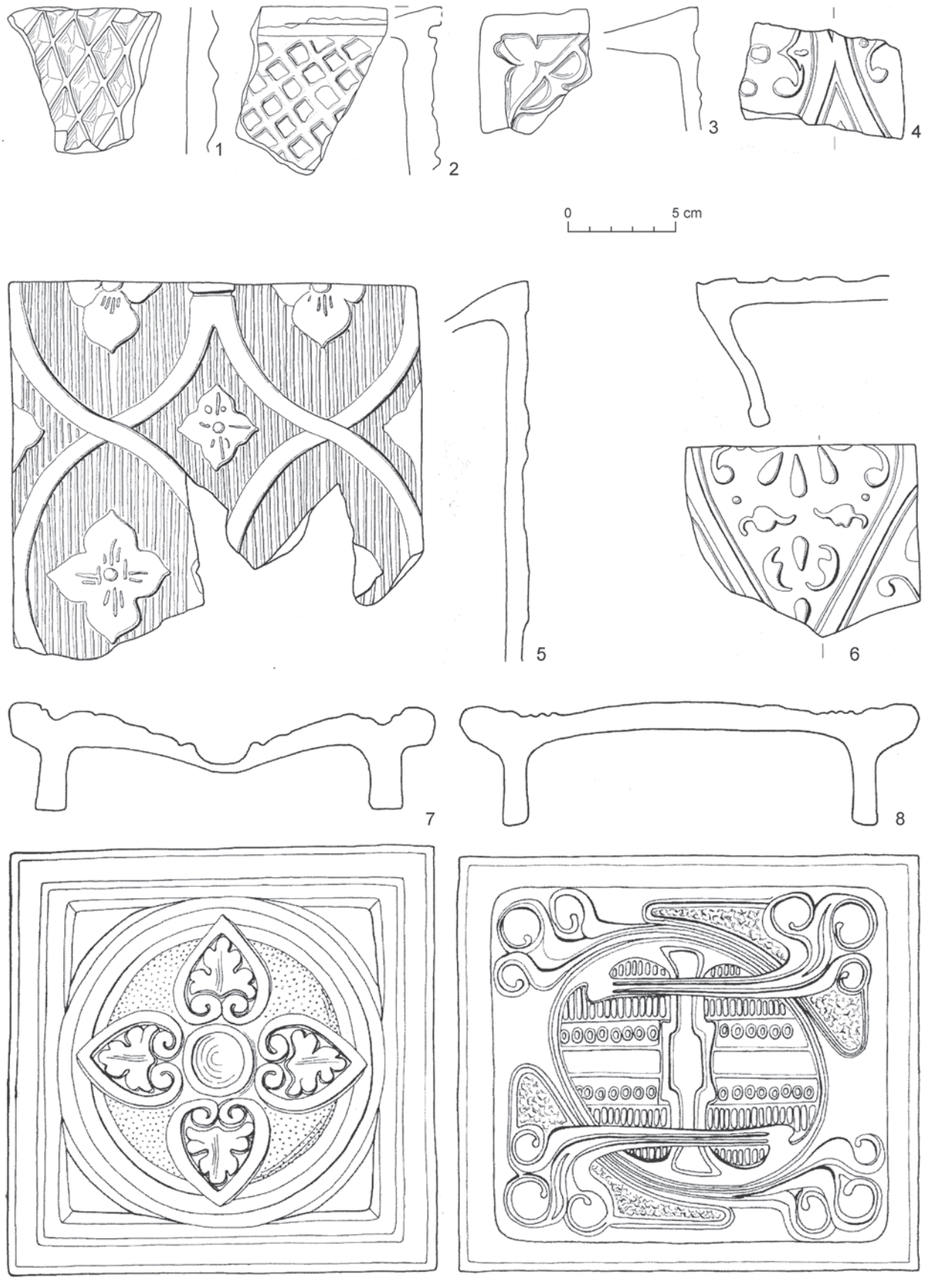
Abb. 84. Necpaly (Kastell). Kastellgrundriss mit markierten Bauphasen und Situierung der einzelnen Grabungsflächen (Samuel, 168-170).

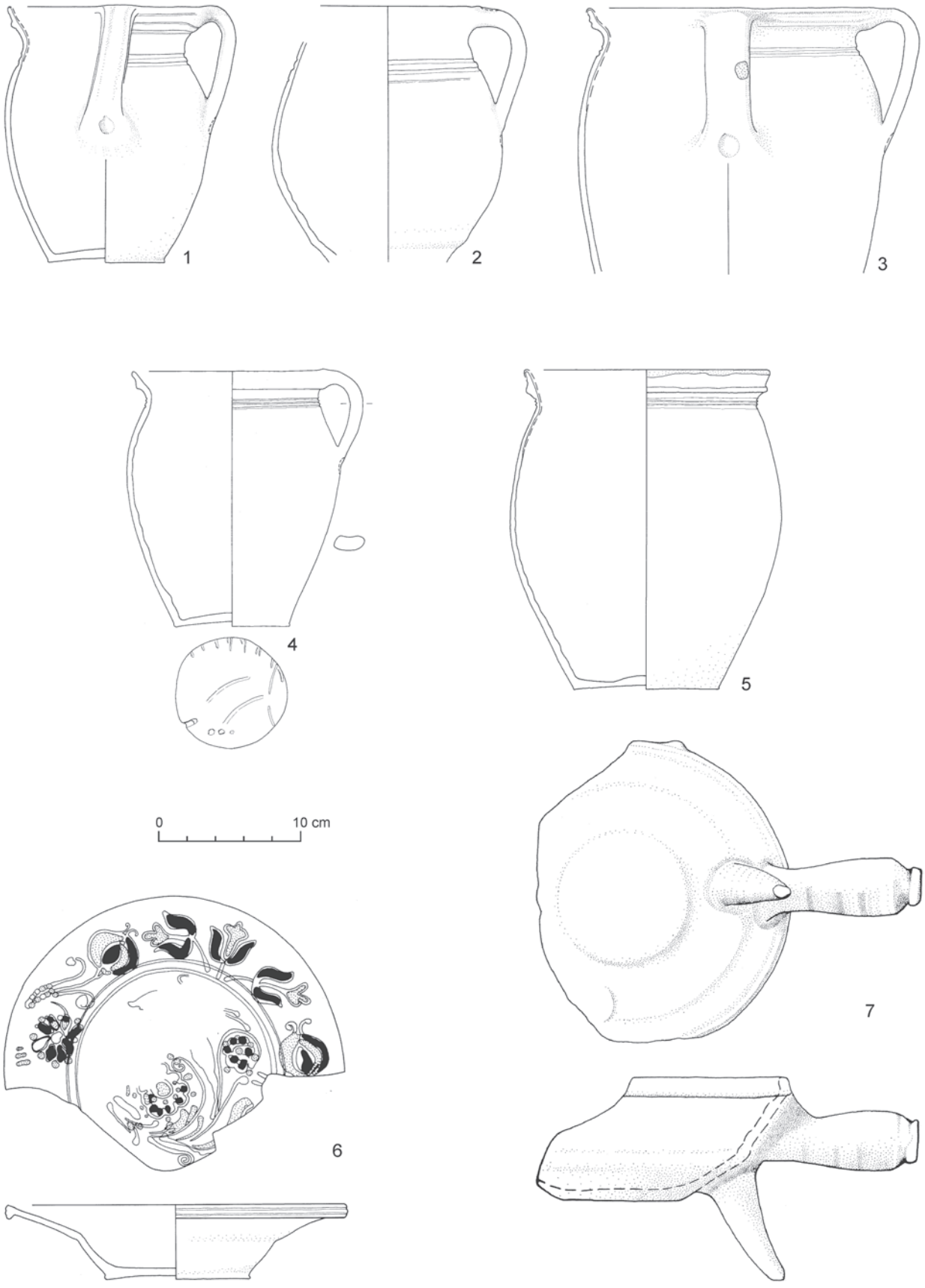
Obr. 85. Necpaly (kaštieľ). Nálezy stredovekej keramiky a fragmentov kachlíc. Mierka: a - 1-7; b - 8, 9; c - 10 (Samuel, 168-170).
Abb. 85. Necpaly (Kastell). Mittelalterliche Keramikfunde und Kachelfragmente. Maßstab: a - 1-7; b - 8, 9; c - 10 (Samuel, 168-170).

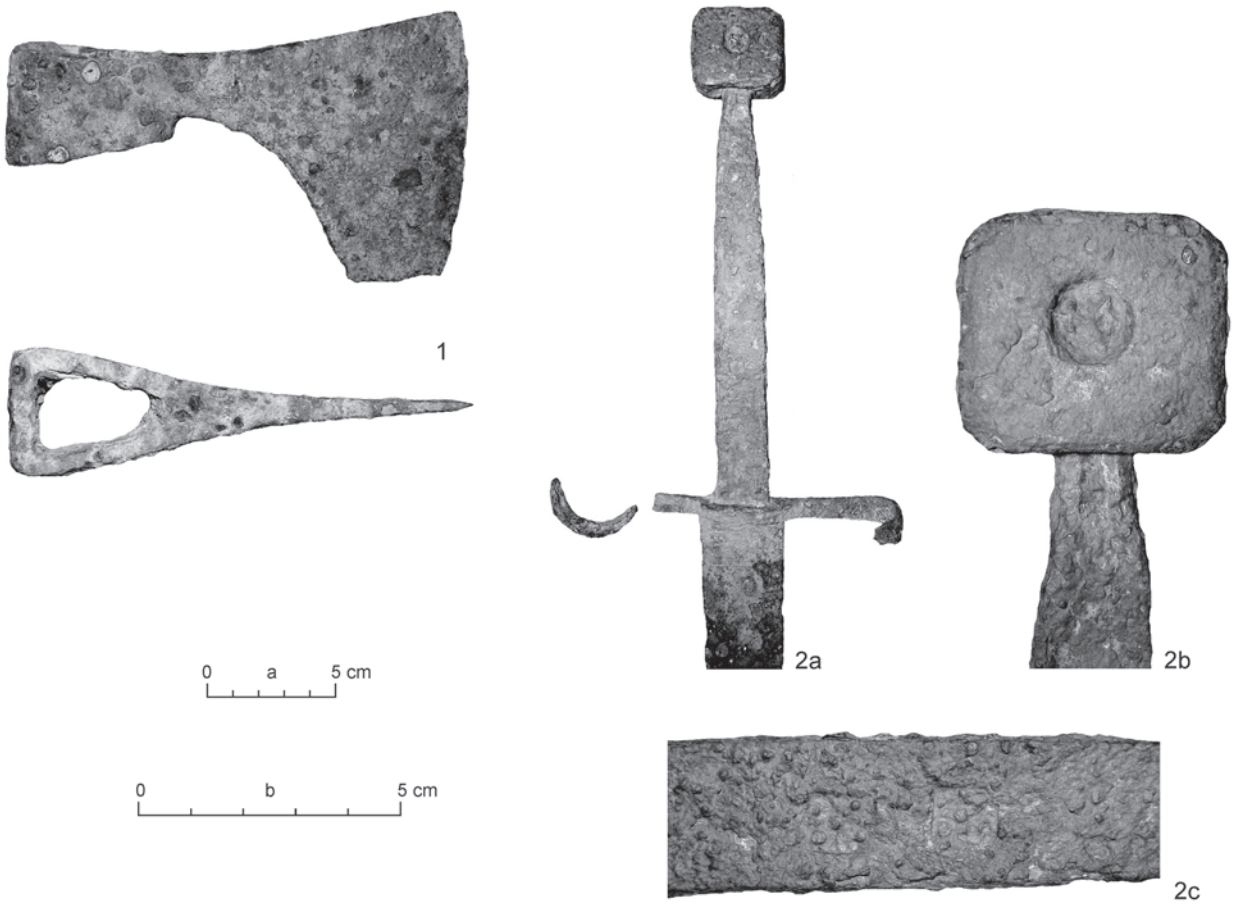
Obr. 86. Necpaly (kaštieľ). Archeologický výskum franklinovského kaštieľa v Necpaloch (Samuel, 168-170).
Abb. 86. Necpaly (Kastell). Archäologische Grabung des Kastells in Necpaly (Samuel, 168-170).

Obr. 87. Necpaly (kaštieľ). Archeologický výskum franklinovského kaštieľa v Necpaloch (Samuel, 168-170).
Abb. 87. Necpaly (Kastell). Archäologische Grabung des Kastells in Necpaly (Samuel, 168-170).

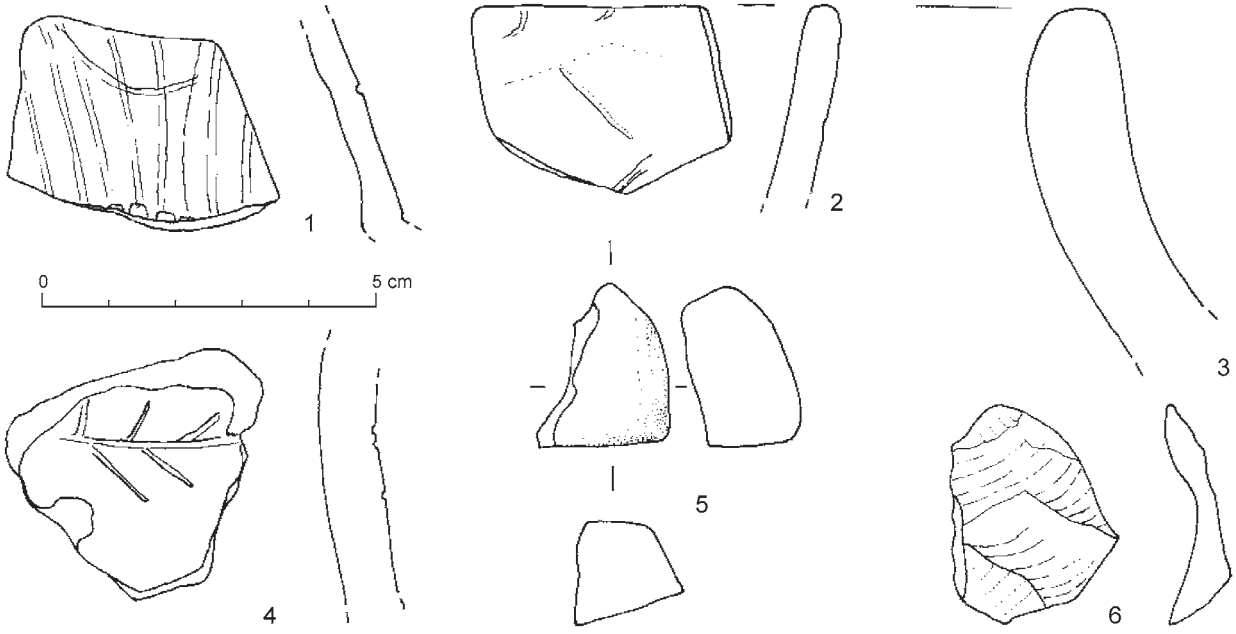

Obr. 88. Necpaly (kaštieľ). Archeologický výskum franklinovského kaštieľa v Necpaloch (Samuel, 168-170).
Abb. 88. Necpaly (Kastell). Archäologische Grabung des Kastells in Necpaly (Samuel, 168-170).

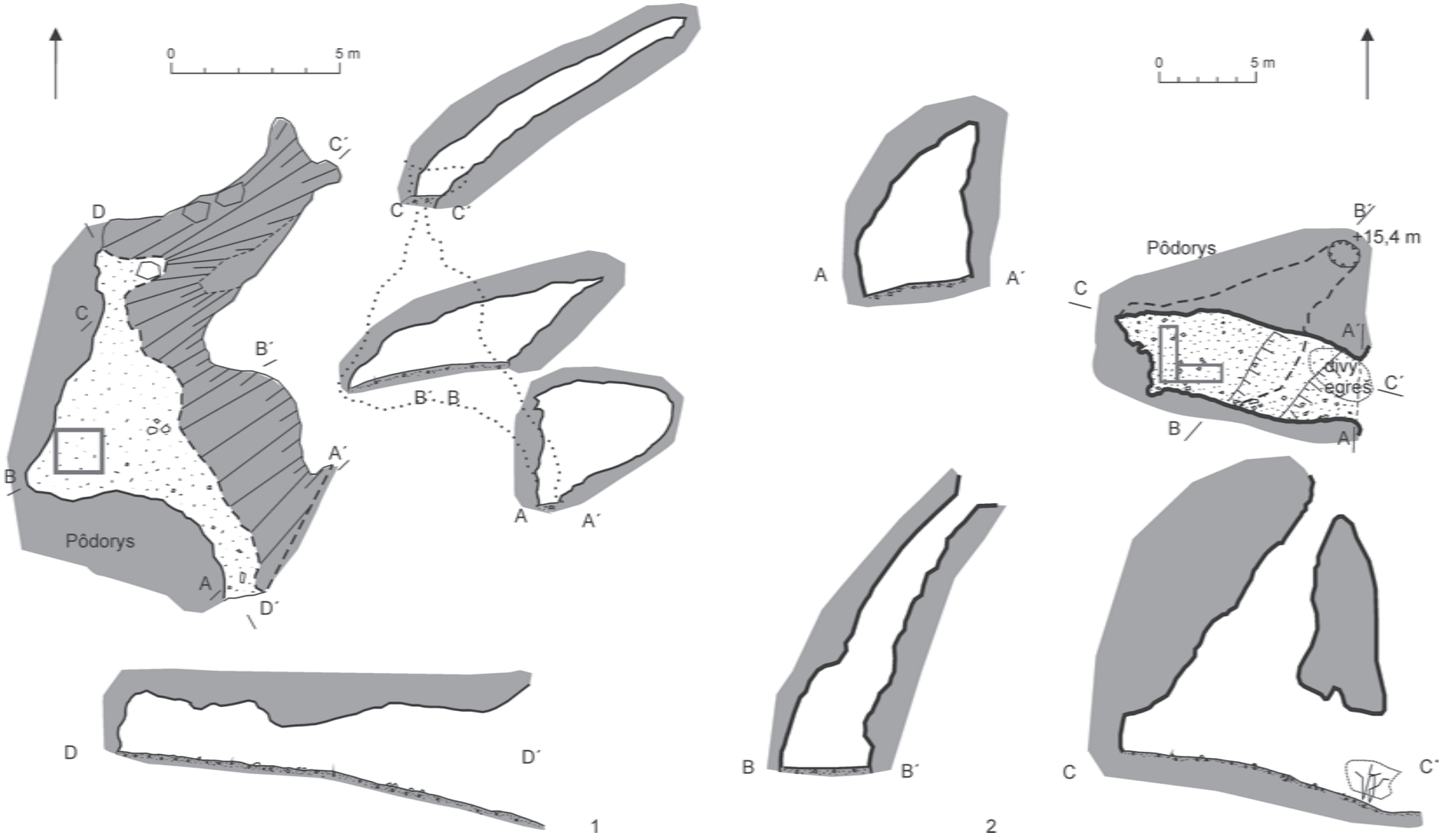
Obr. 89. Hradisko (SV od obce). Železné výrobky z druhej polovice 15. stor. 1 - sekera - širočina; 2a - dvojsečný meč s esovitou priečkou; 2b - detail značky výrobcu na plochej hlavici; 2c - značky na jednej strane tŕňa rukoväte. Mierka: a - 1; b - 2 (Soják, 174, 175).

Abb. 89. Hradisko (nordöstlich der Gemeinde). Eisengegenstände aus der zweiten Hälfte des 15. Jh.s. 1 - Axt - Breitaxt; 2a - zweischneidiges Schwert mit S-förmiger Parierstange; 2b - Detail der Herstellermarke auf flachem Kopf; 2c - Marke auf einer Seite des Griffdorns. Maßstab: a - 1; b - 2 (Soják, 174, 175).

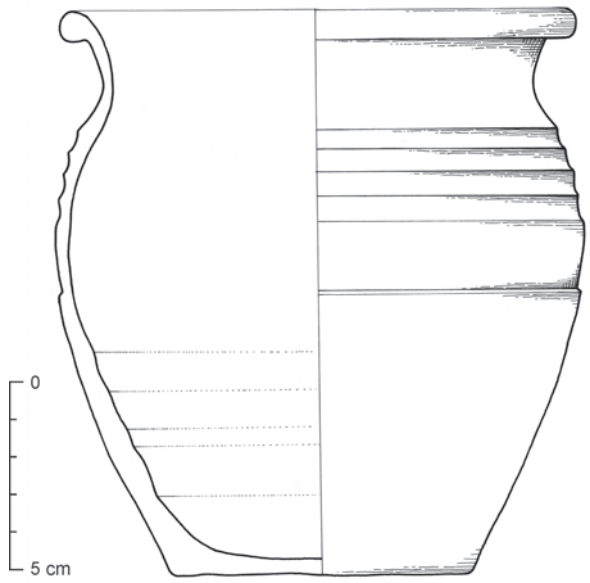
Obr. 90. Dvorníky. Nálezy z extravilánu. 1-4 - črepy; 5 - úštep; 6 - jadro (Staššíková-Štukovská, 183).

Abb. 90. Dvorníky. Funde aus dem Außenbereich. 1-4 - Scherben; 5 - Abschlag; 6 - Kern (Staššíková-Štukovská, 183).

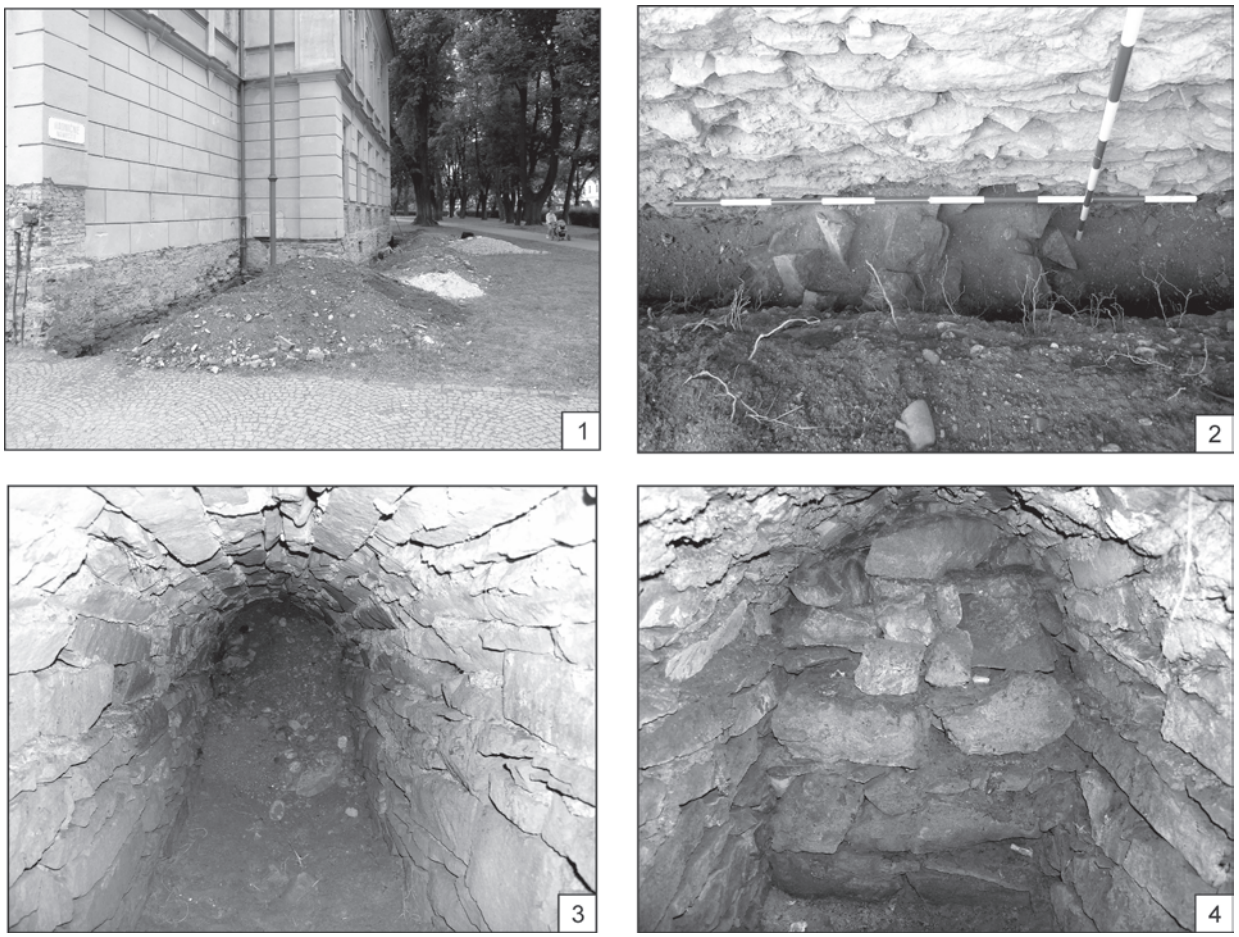

Obr. 91. Čierna Lehota (jaskyňa Dubná skala a Sokolie). 1 - plán jaskyne Dubná skala s polohou amatérskej sondy; 2 - plán jaskyne Sokolie s polohou amatérskej sondy (na základe podkladov M. Sovu a kol. spracoval F. Miháľ; Soják, 175-178).

Abb. 91. Čierna Lehota (Höhlen Dubná skala und Sokolie). 1 - Plan der Höhle Dubná skala mit Amateurschnitt; 2 - Plan der Höhle mit Amateurschnitt (aufgrund der Unterlagen von M. Sova und anderen - verarbeitet von F. Miháľ; Soják, 175-178).

Obr. 92. Stupava (jaskyňa Dolná skala). Hrniec zo 14.-15. stor., zachránený počas speleologických prác v jaskyni (Soják, 175-178).
Abb. 92. Stupava (Höhle Dolná skala). Topf aus dem 14.-15. Jh., gerettet während der speläologischen Arbeiten in der Höhle (Soják, 175-178).

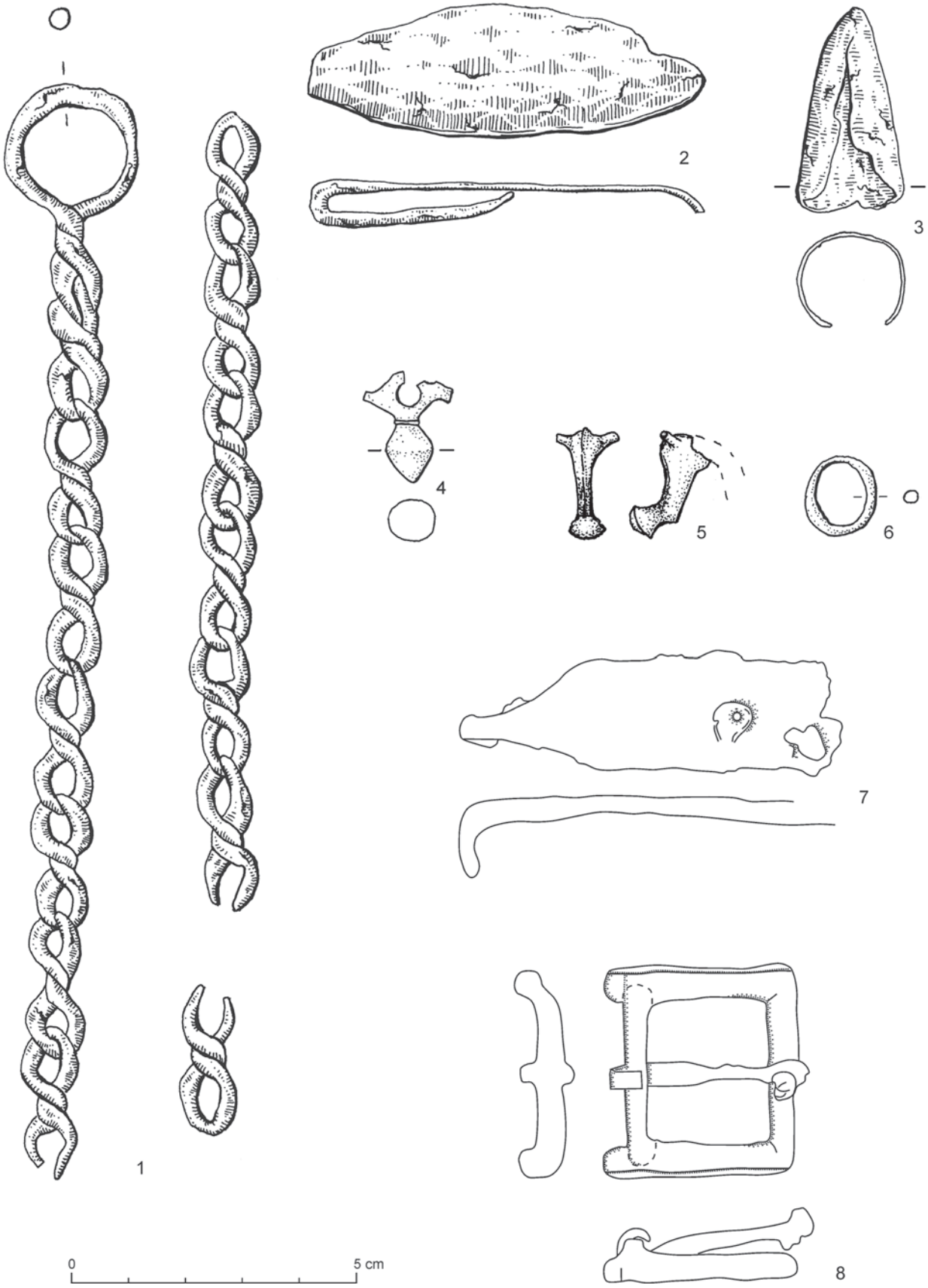
Obr. 93. Spišská Nová Ves (Cirkevné gymnázium Štefana Mišíka). 1 - poloha výskumu a zistenej kanalizácie; 2 - valená klenba kanalizácie; 3 - severné pokračovanie vo vnútri kanalizácie; 4 - južné pokračovanievo vnútri kanalizácie so sekundárnym zamurovaním (Soják, 181-183).
Abb. 93. Spišská Nová Ves (Kirchengymnasium von Štefan Mišík). 1 - Lokalisierung der Grabung und festgestellter Kanalisation; 2 - Kanalisationsgewölbe; 3 - nördliche Fortsetzung in der Kanalisation; 4 - südliche Fortsetzung in der Kanalisation mit sekundärer Einmauerung (Soják, 181-183).

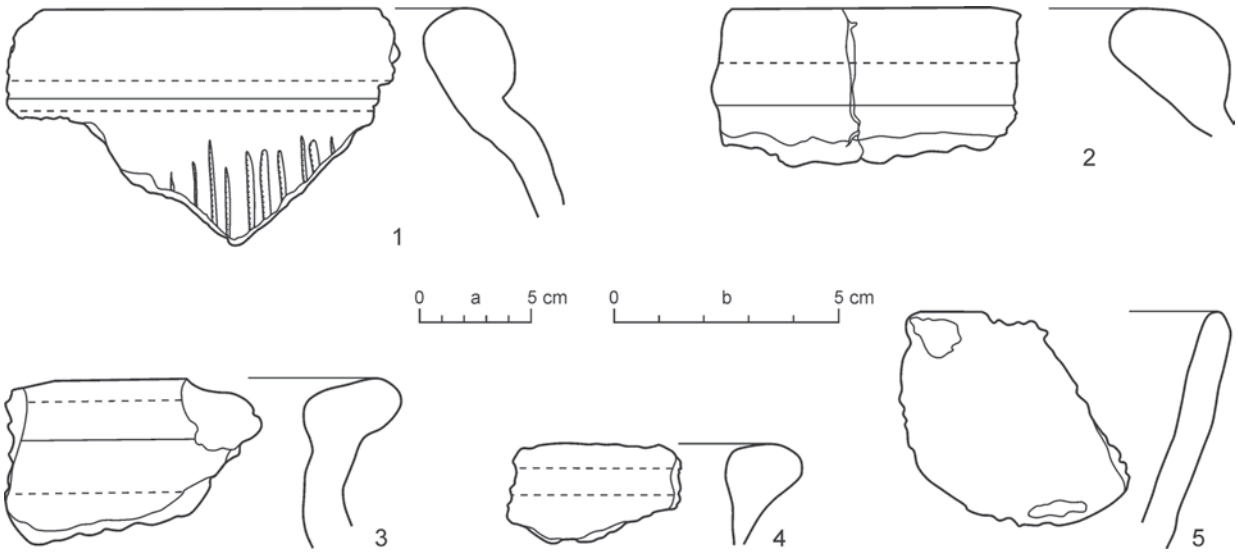
Obr. 94. Spišská Nová Ves (Letná ulica 39). 1 - poloha staveniska; 2 - profil zásobnicovej jamy z doby bronzovej? (Soják, 181-183).
Abb. 94. Spišská Nová Ves (Letná Straße 39). 1 - Lokalisierung der Baustelle; 2 - Profil der bronzezeitlichen? Vorratsgrube (Soják, 181-183).

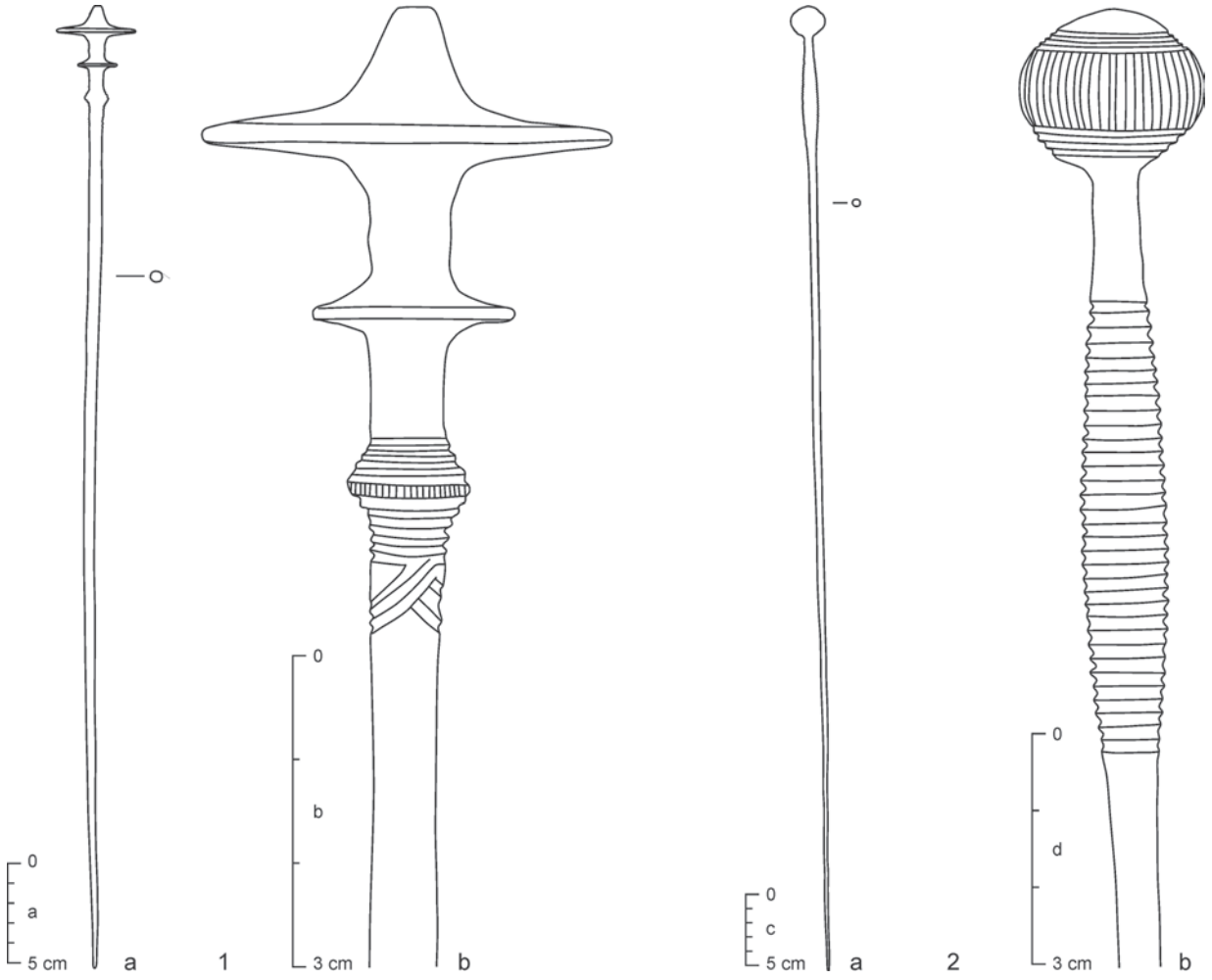
Obr. 95. Svätý Jur (hradisko Neštich). Geodetické zameranie hradiska E. Blažovou a M. Bartíkom (Šalkovský/Vavák, 184-185).
Abb. 95. Svätý Jur (Burgwall Neštich). Geodätische Vermessung des Burgwalls von E. Blažová und M. Bartík (Šalkovský/Vavák, 184-185).

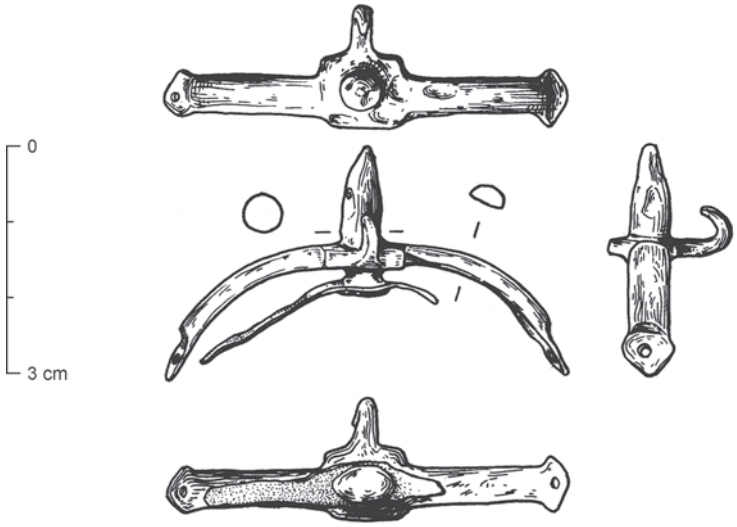
Obr. 96. Podhradie (Mníchova roľa). Výber železných a bronzových nálezov (Vangľová, 190, 191).
Abb. 96. Podhradie (Mníchova roľa). Auswahl von Eisen- und Bronzefunden (Vangľová, 190, 191).

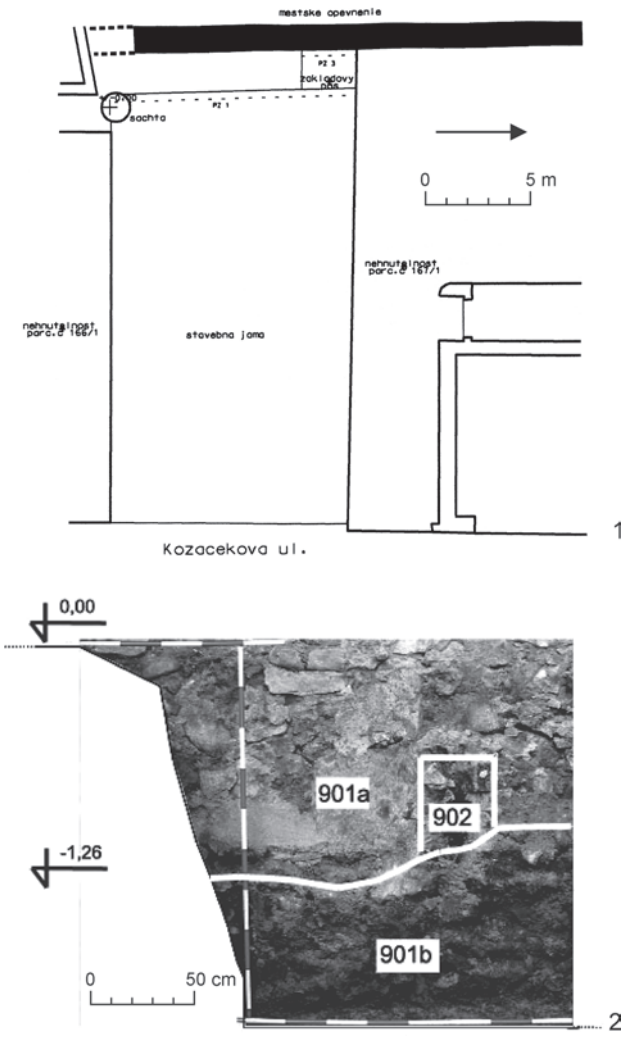
Obr. 97. Podhradie (Úhrad a Mníchova roľa). Výber keramického inventára. Mierka: a - 1; b - 2-5 (Vangľová, 190, 191).
Abb. 97. Podhradie (Úhrad und Mníchova roľa). Keramikauswahl. Maßstab: a - 1; b - 2-5 (Vangľová, 190, 191).

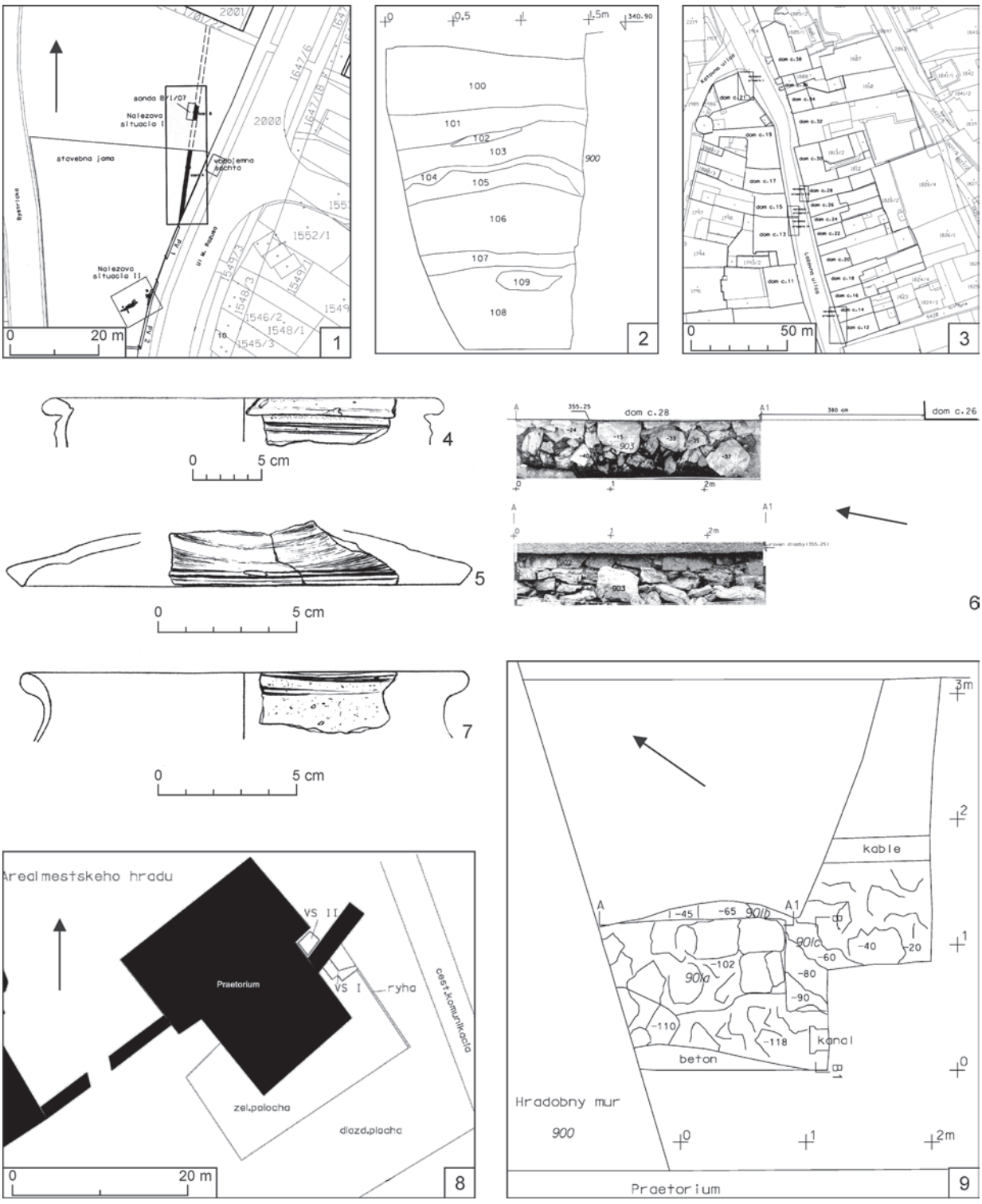
Obr. 98. Martin (Hradisko). Bronzové ihlice z náhodného nálezu. Mierka: a - 1a; b - 1b; c - 2a; d - 2b (Vangľová/Zajacová, 191, 192).
Abb. 98. Martin (Hradisko). Bronzenadeln aus dem Zufallsfund. Maßstab: a - 1a; b - 1b; c - 2a; d - 2b (Vangľová/Zajacová, 191, 192).

Obr. 99. Unín (Zámčisko). Železná ostroha (Varsik, 192, 193).
Abb. 99. Unín (Zámčisko). Eisensporn (Varsik, 192, 193).

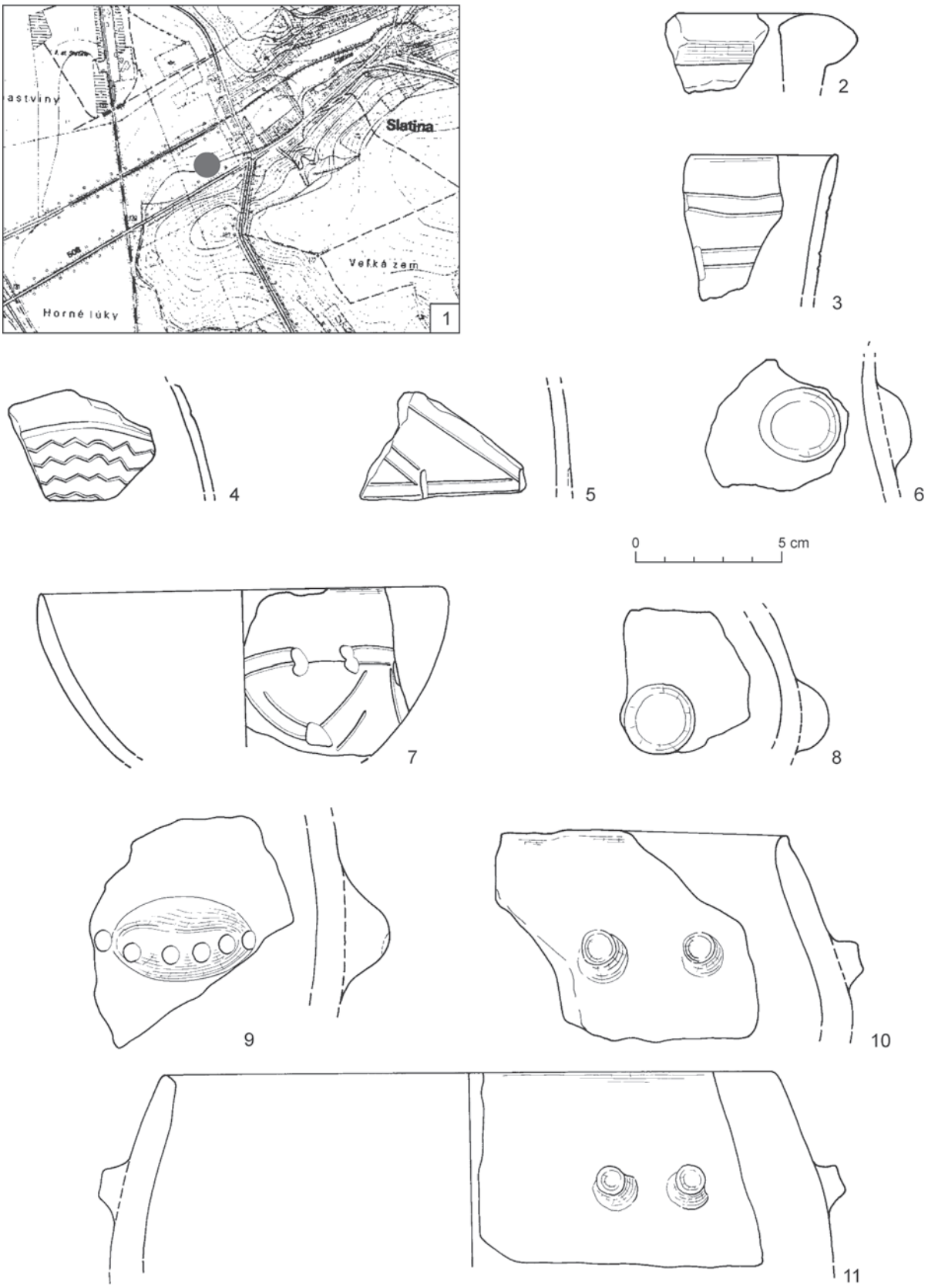

Obr. 100. Zvolen (ul. J. Kozáčeka). 1 - situovanie stavebnej parcely; 2 - profil základového a nadzákladového muriva hradobného múru (Zachar/Mácelová, 199).
Abb. 100. Zvolen (Straße J. Kozáčeka). 1 - Situierung der Bauparzelle; 2 - Profil des Fundaments und des oberirdischen Teils der Befestigungsmauer (Zachar/Mácelová, 199).

Obr. 101. Banská Bystrica. Ul. M. Rázusa: 1 - celková situácia; 2 - severný profil v sonde B/I/07. Lazovná ul.: 3 - celková situácia; 4, 5, 7 - keramický inventár; 6 - nálezové situácie. Nám. Št. Moyzesa: 8 - zameranie vykopaných prác; 9 - nálezová situácia (Zachar/Mácelová, 193-198).

Abb. 101. Banská Bystrica. Straße M. Rázusa: 1 - Gesamtsituation; 2 - Nordprofil in der Grabungsfläche B/I/07. Lazovná Straße: 3 - Gesamtsituation; 4, 5, 7 - Keramikinventar; 6 - Fundsituationen. Št. Moyzes-Platz: 8 - Vermessung der untersuchten Fläche; 9 - Fundsituation (Zachar/Mácelová, 193-198).

Obr. 102. Slatina (Horné lúky). 1 - lokalizácia výskumu; 2 - pravekú črep; 3-5, 7, 9-11 - nálezy kultúry s lineárnou keramikou; 6, 8 nálezy lengyelskej kultúry (Daňová/Bielich, 56, 57).

Abb. 102. Slatina (Horné lúky). 1 - Lokalisation der Grabung; 2 - Vorzeitliche Scherbe; 3-5, 7, 9-11 - Kultur mit Linearkeramik, 6, 8 - Lengyel-Kultur (Daňová/Bielich, 56, 57).

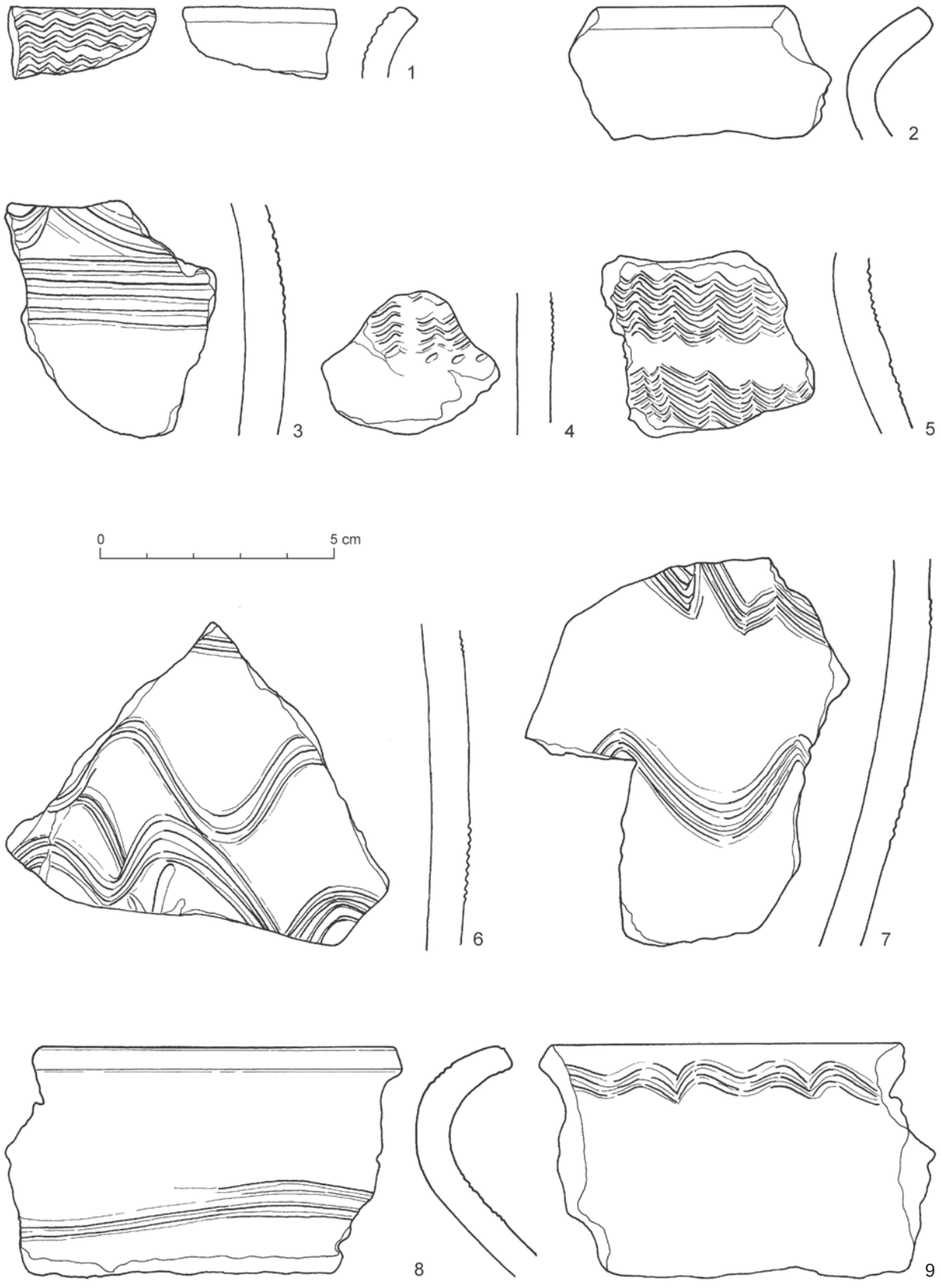

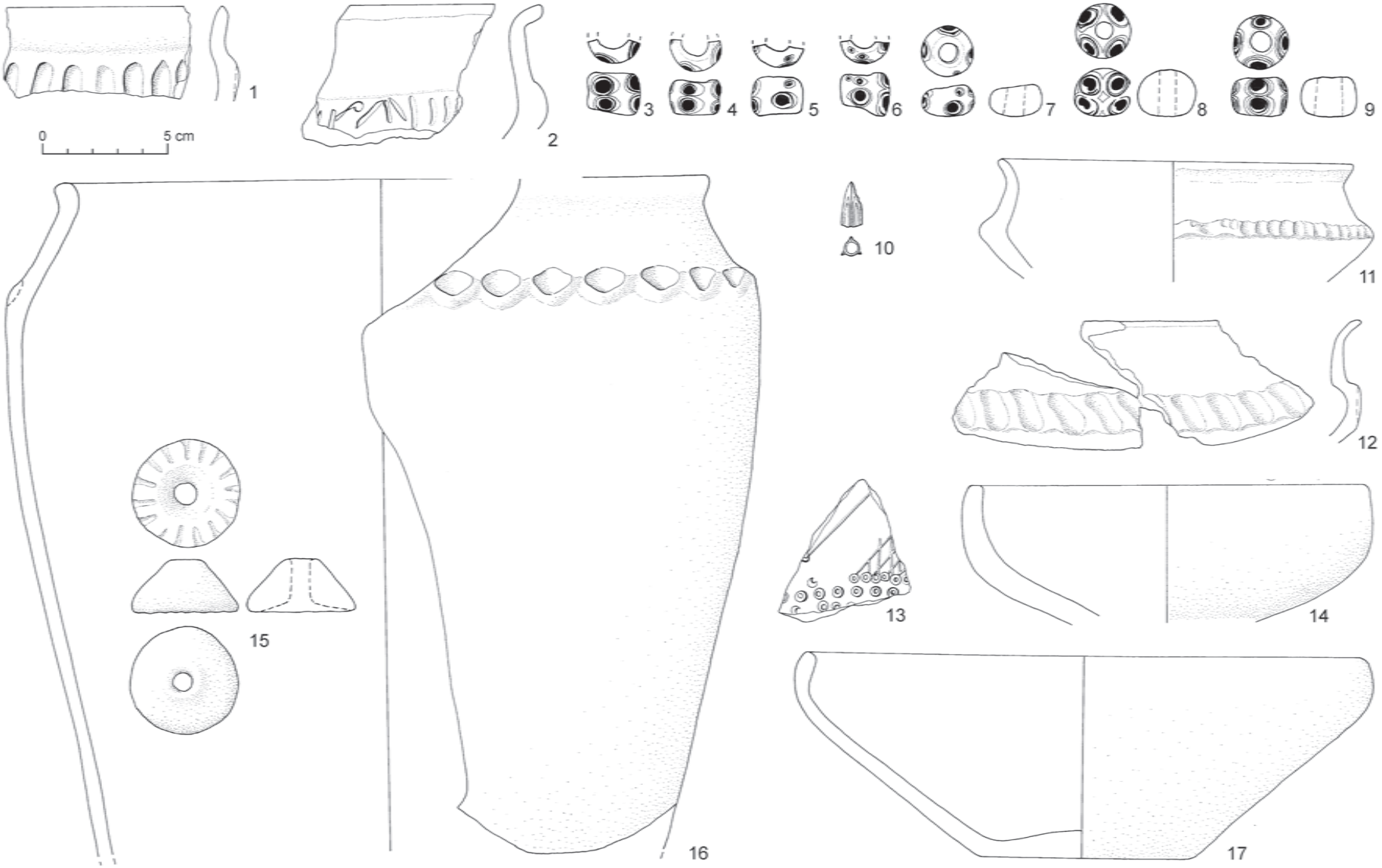

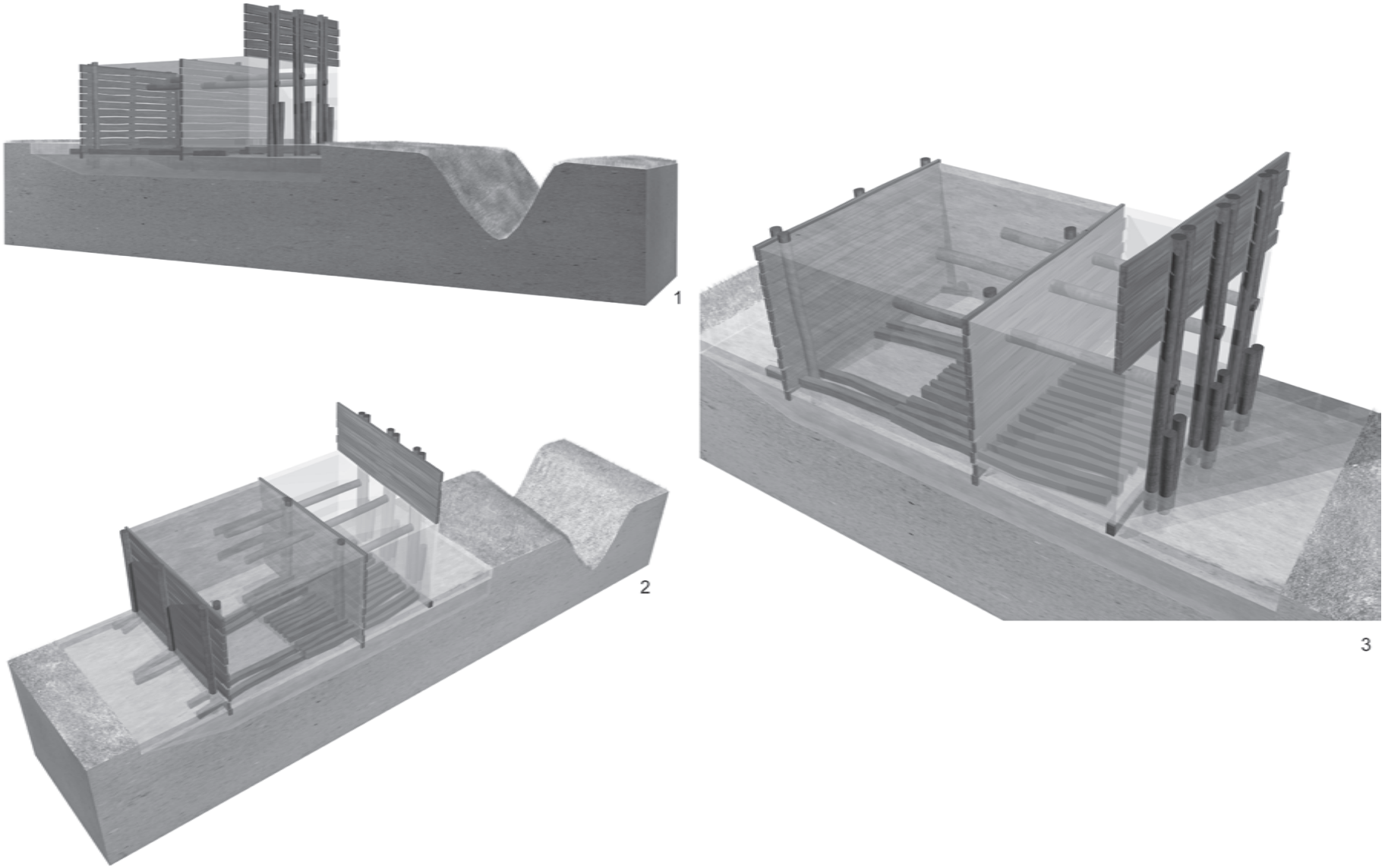
Obr. 103. Majcichov (Hradište). 1 - sonda V, čelná kamenná plenta valu (vľavo) a jej deštrukcia; 2 - pohľad na čelnú kamennú plentu zvonka; 3 - čelná kamenná plenta a kolová jama pred ňou; 4 - profil telesa valu (vľavo) a jeho deštrukcie, v popredí spevňujúce koly vnútornej debnenej steny valu; 5-6 - deštrukcia vnútorného debnenia valu (Henning/Ruttkay, 73-75).
Abb. 103. Majcichov (Hradište). 1 - Grabungsfläche V, frontale Steinmauer vom Wall (links) und ihre Destruktion; 2 - Blick auf die frontale Steinmauer von Außen; 3 - frontale Steinmauer und Pfostengrube vor ihr; 4 - Profil des Walls (links) und seiner Destruktion, im Vordergrund verstärkende Pfosten der inneren Wandschalung vom Wall; 5-6 - Destruktion der inneren Wallschalung (Henning/Ruttkay, 73-75).

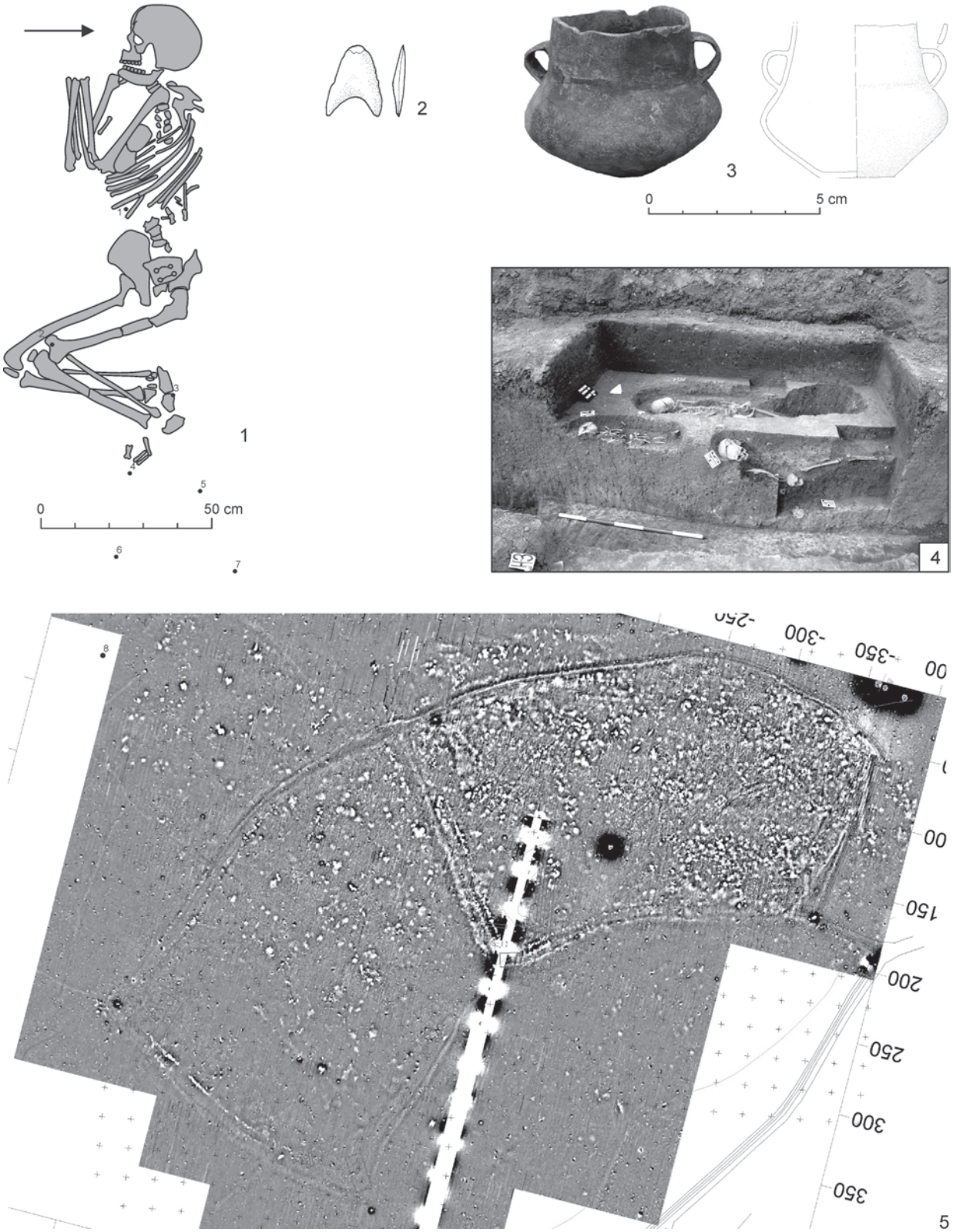
Obr. 104. Majcichov (Hradište). Výber z včasnostredovekých keramických nálezov zo sondy V (Henning/Ruttkay, 73-75).
Abb. 104. Majcichov (Hradište). Auswahl der frühmittelalterlichen Keramikfunde aus der Grabungsfläche V (Henning/Ruttkay, 73-75).

Obr. 105. Majcichov (Hradište). Sonda V - výber z nálezov zo sídliskových objektov doby halštatskej (Henning/Ruttkay, 73-75).
Abb. 105. Majcichov (Hradište). Grabungsfläche V - Fundauswahl aus den hallstattzeitlichen Siedlungsobjekten (Henning/Ruttkay, 73-75).

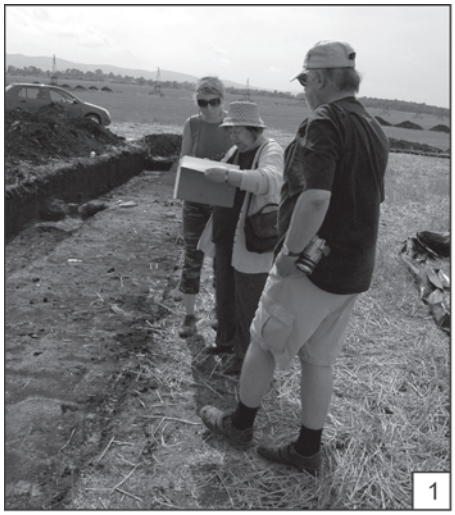

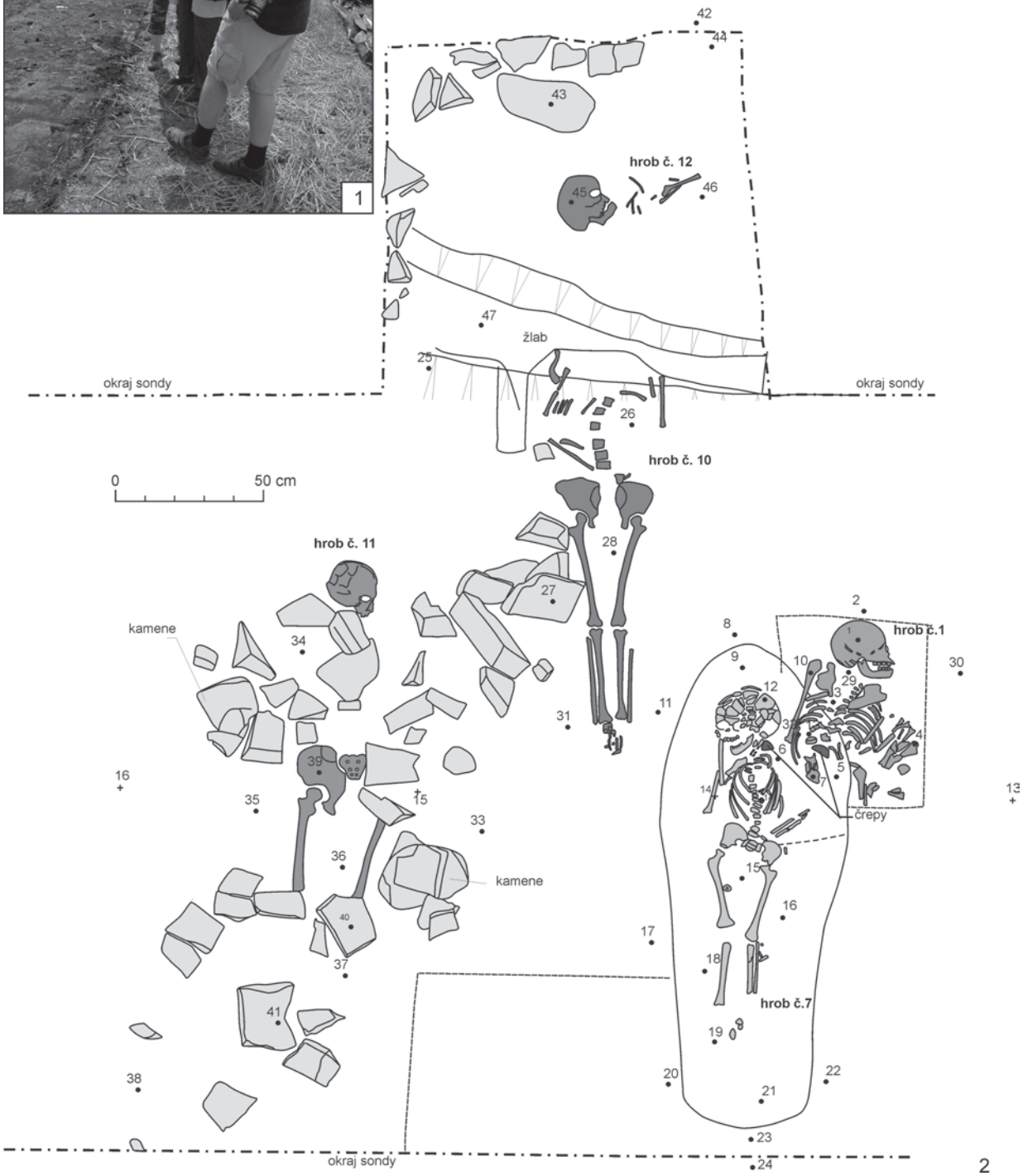
Obr. 106. Majcichov (Hradište). Predbežná rekonštrukcia opevnenia z 9. stor. (zhotovil: A. Arpáš, M. Ruttkay; Henning/Ruttkay, 73-75).
Abb. 106. Majcichov (Hradište). Vorläufige Rekonstruktion der Befestigung aus dem 9.Jh. (zusammengestellt von: A. Arpáš, M. Ruttkay; Henning/Ruttkay, 73-75).

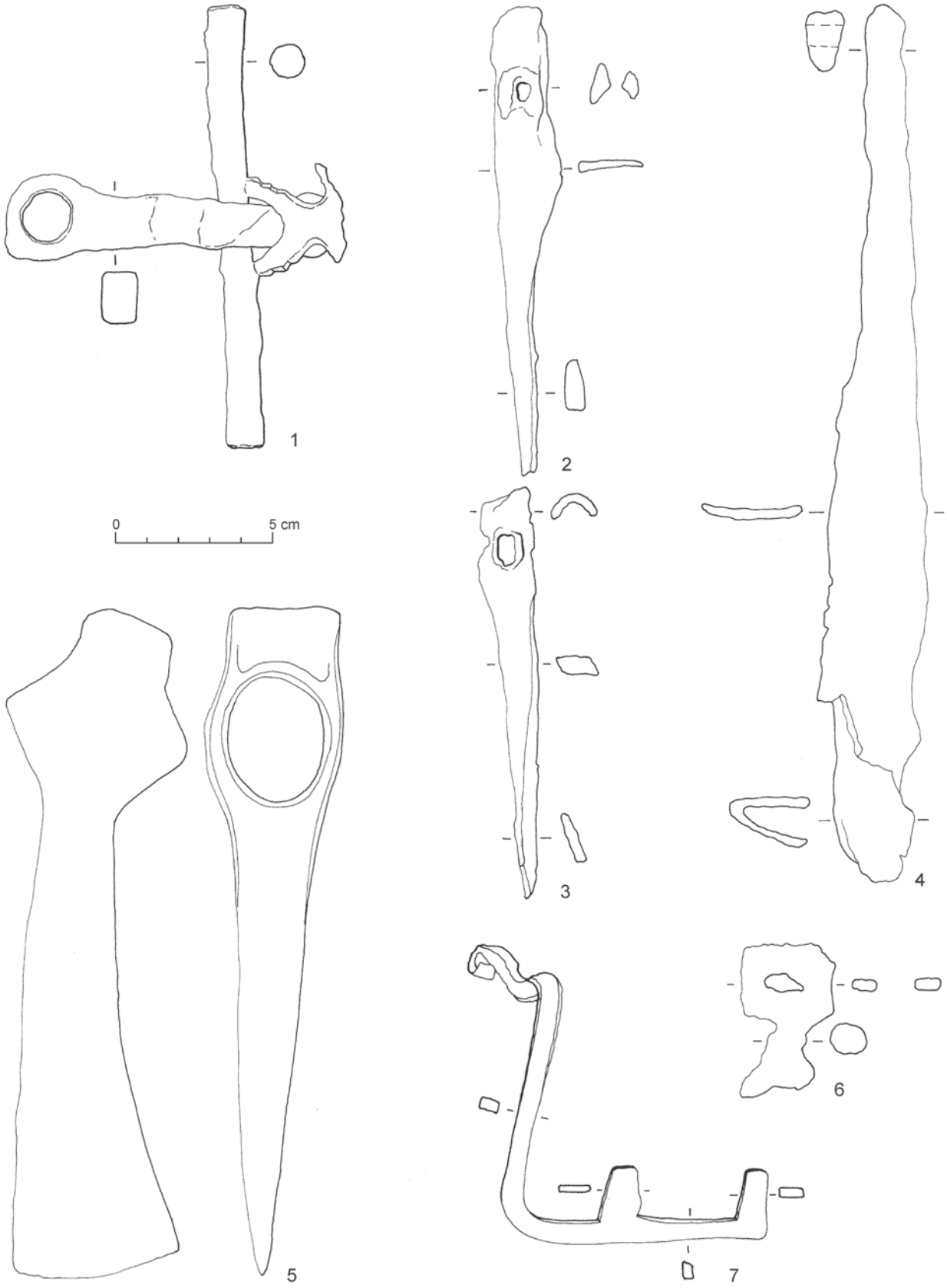
Obr. 107. Pobedim (Hradištia a Podhradištia). 1 - hrob 8/07; 2 - kamenný hrot šípu z hrobu 8/07; 3 - nádoba na dne objektu 1/07; 4 - sústava včasnostredovekých hrobov lokalizovaných v sonde XII/07 medzi telesom valu a priekopou; 5 - situovanie sond I-XV/07 (Henning/Ruttkay/Daňová, 75-77).

Abb. 107. Pobedim (Hradištia und Podhradištia). 1 - Grab 8/07; 2 - steinerne Pfeilspitze aus dem Grab 8/07; 3 - Gefäß auf dem Boden des Objekts 1/07; 4 - Komplex frühmittelalterlicher Gräber aus der Grabungsfläche XII/07 zwischen dem Wall und dem Graben; 5 - Lokalisierung der Grabungsflächen I-XV/07 (Henning/Ruttkay/Daňová, 75-77).

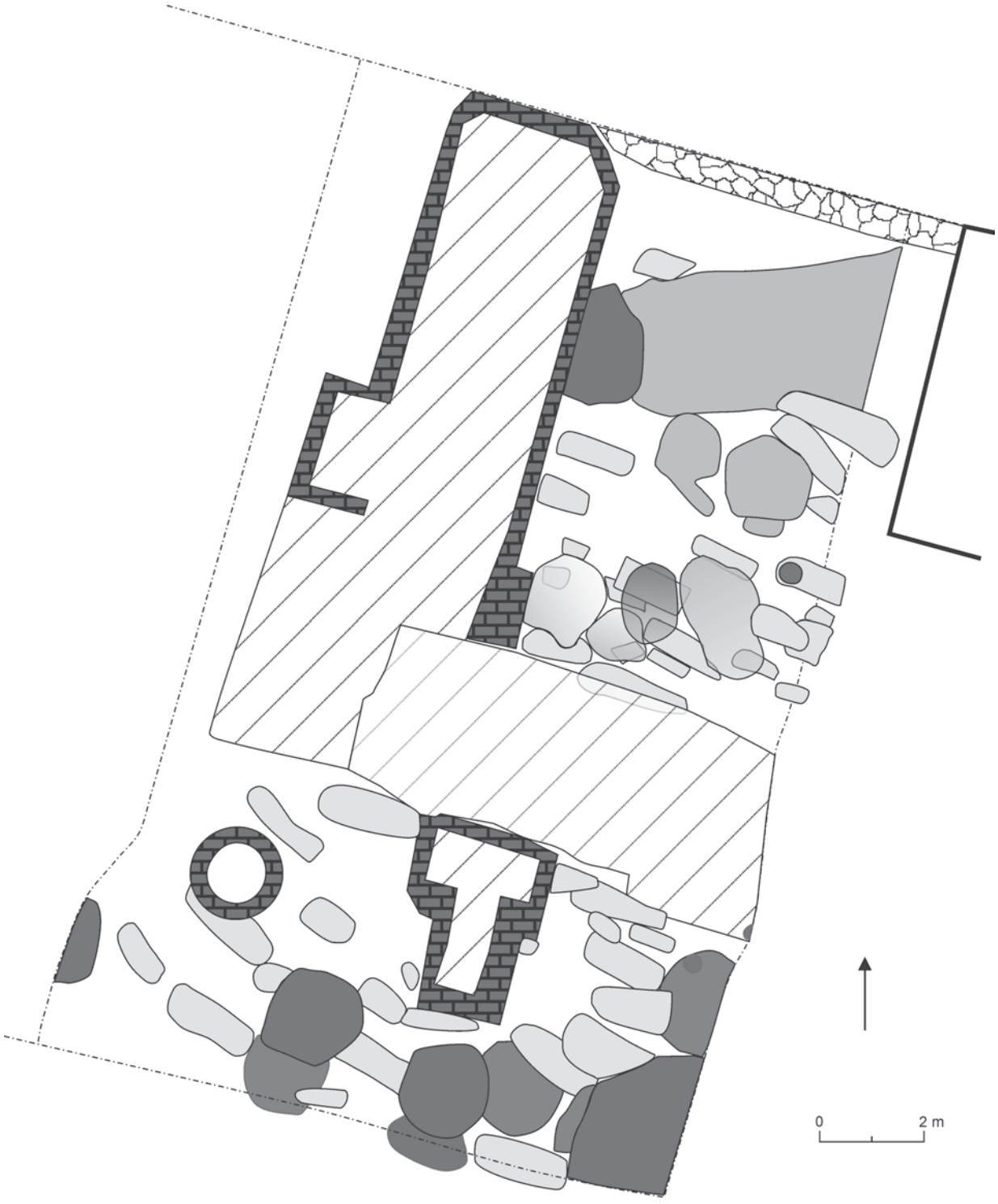

Obr. 108. Pobedim (Hradištia a Podhradištia). 1 - J. Henning, D. Bialeková a K. Daňová pri konfrontácii výsledkov výskumov; 2 - hroby 1/07, 7/07, 10-12/07 v sonde VIII/07 v priestore deštrukcie západného valu (Henning/Ruttkay/Daňová, 75-77).
Abb. 108. Pobedim (Hradištia und Podhradištia). 1 - J. Henning, D. Bialeková und K. Daňová bei den Grabungsergebnissen; 2 - Gräber 1/07, 7/07, 10-12/07 in der Grabungsfläche VIII/07 im Bereich der Destruktion vom westlichen Wall (Henning/Ruttkay/Daňová, 75-77).

Obr. 109. Pobedim (Hradištia a Podhradištia). Výber železných predmetov z rozptýleného hromadného nálezu - depotu v sonde VIII/07 (Henning/Ruttkay/Daňová, 75-77).

Abb. 109. Pobedim (Hradištia und Podhradištia). Auswahl der Eisengegenstände aus dem zerstreuten Hortfund - Depot in der Grabungsfläche VIII/07 (Henning/Ruttkay/Daňová, 75-77).

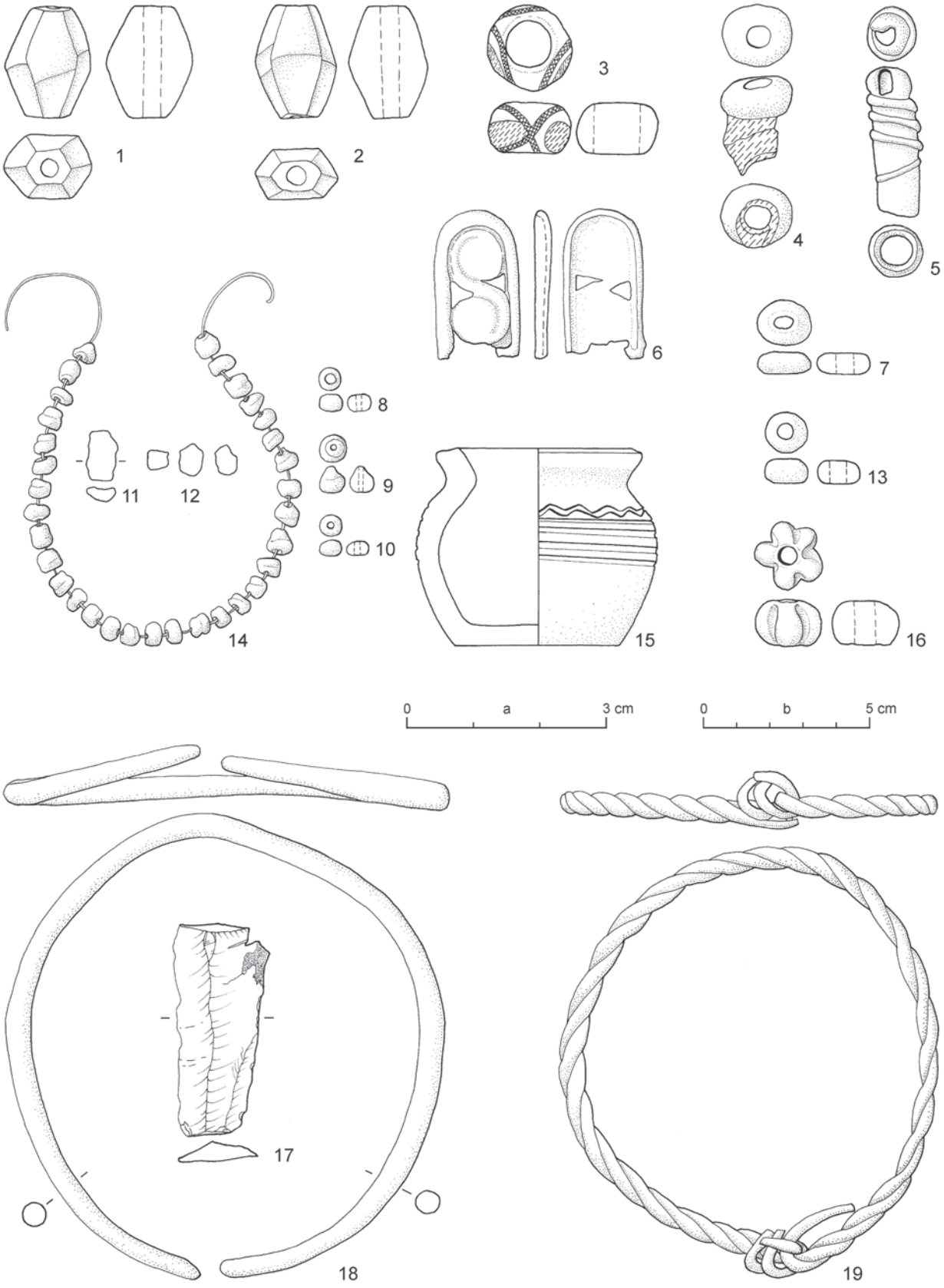
Obr. 110. Nitra (Školská ulica). Plán východnej časti lokality. 1 - včasný stredovek; 2 - vrcholný stredovek; 3 - novovek; 4 - hroby, koniec 10.-12. stor.; 5 - tehlové novoveké konštrukcie (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).

Abb. 110. Nitra (Školská Straße). Plan vom östlichen Teil der Fundstelle. 1 - Frühmittelalter; 2 - Hochmittelalter; 3 - Neuzeit; 4 - Gräber, Ende des 10.-12. Jh.; 5 - neuzeitliche Ziegelkonstruktionen (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).

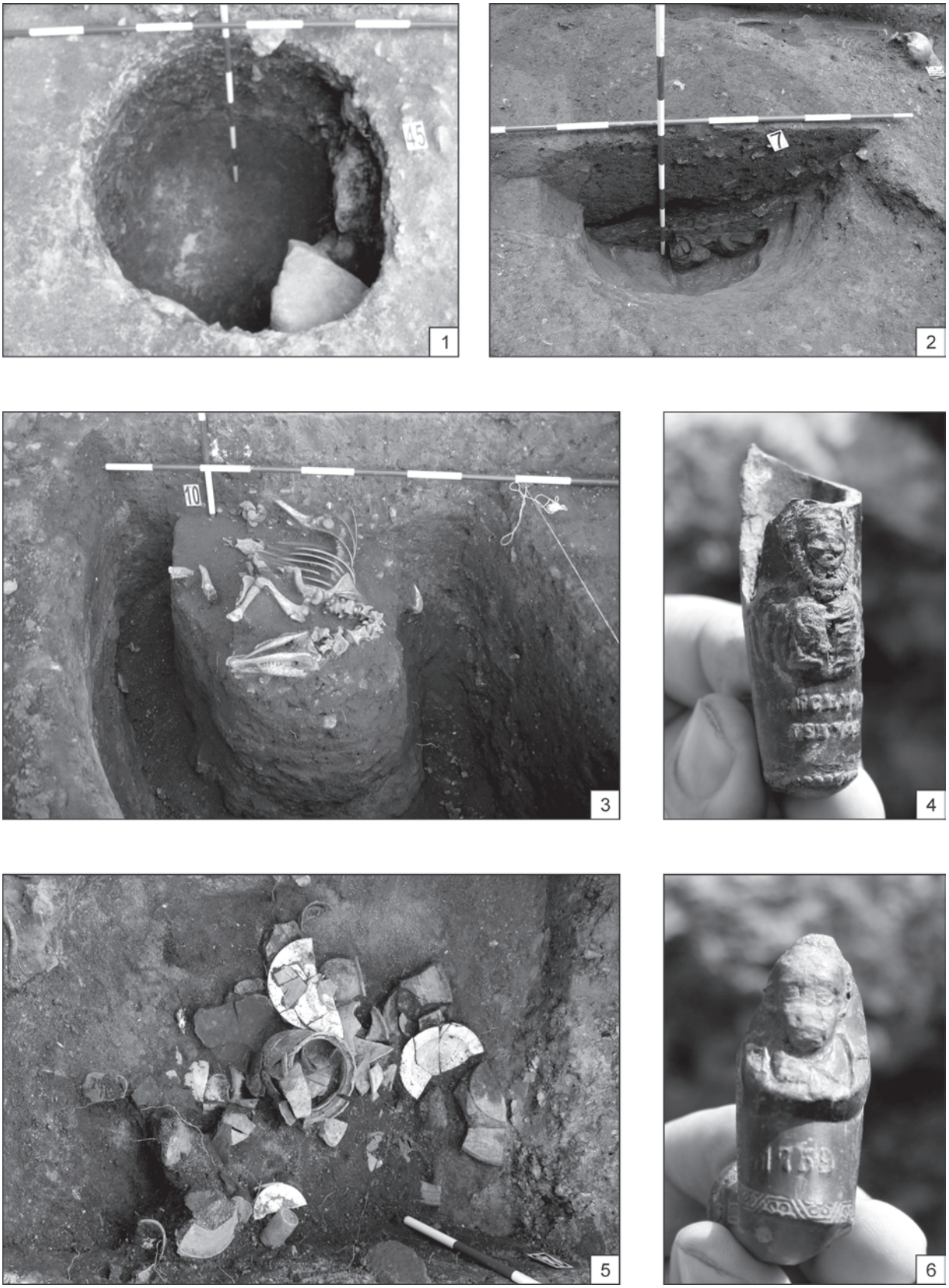

Obr. 111. Nitra (Školská ulica). 1 - pohľad na výskum; 2 - obj. 23, novoveká jama (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).
Abb. 111. Nitra (Školská Straße). 1 - Blick auf die Grabung; 2 - Objekt 23, neuzeitliche Grube (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).

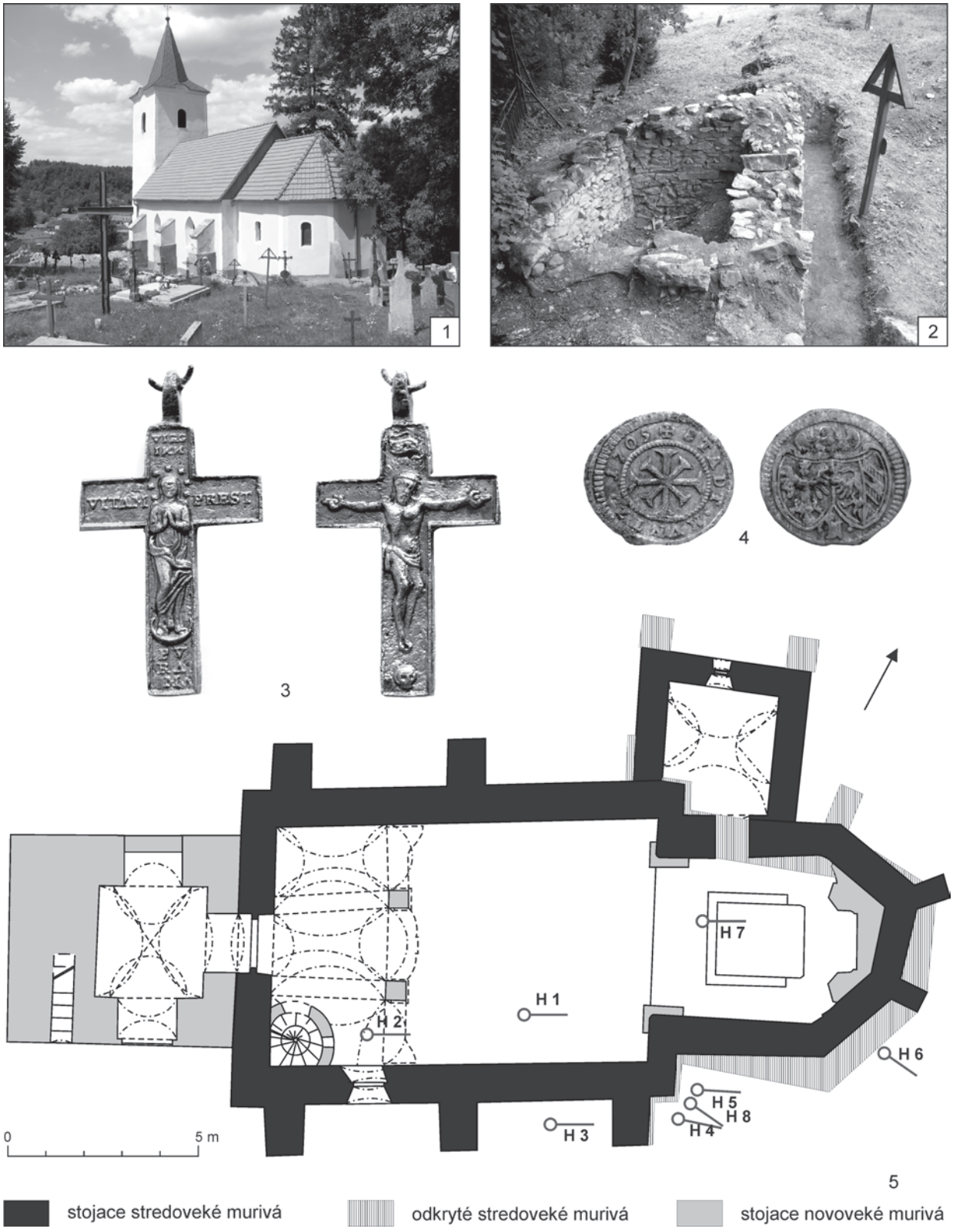
Obr. 112. Nitra (Školská ulica). Výber nálezov z hrobov. 1-2, 8-10, 11, 12 - hrob 32; 3-7, 13, 16 – hrob 43, 15 - hrob 12; 18, 19 - hrob 19 (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).

Abb. 112. Nitra (Školská Straße). Fundauswahl aus den Gräbern. 1-2, 8-10, 11, 12 - Grab 32; 3-7, 13, 16 - Grab 43, 15 - Grab 12; 18, 19 - Grab 19 (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).

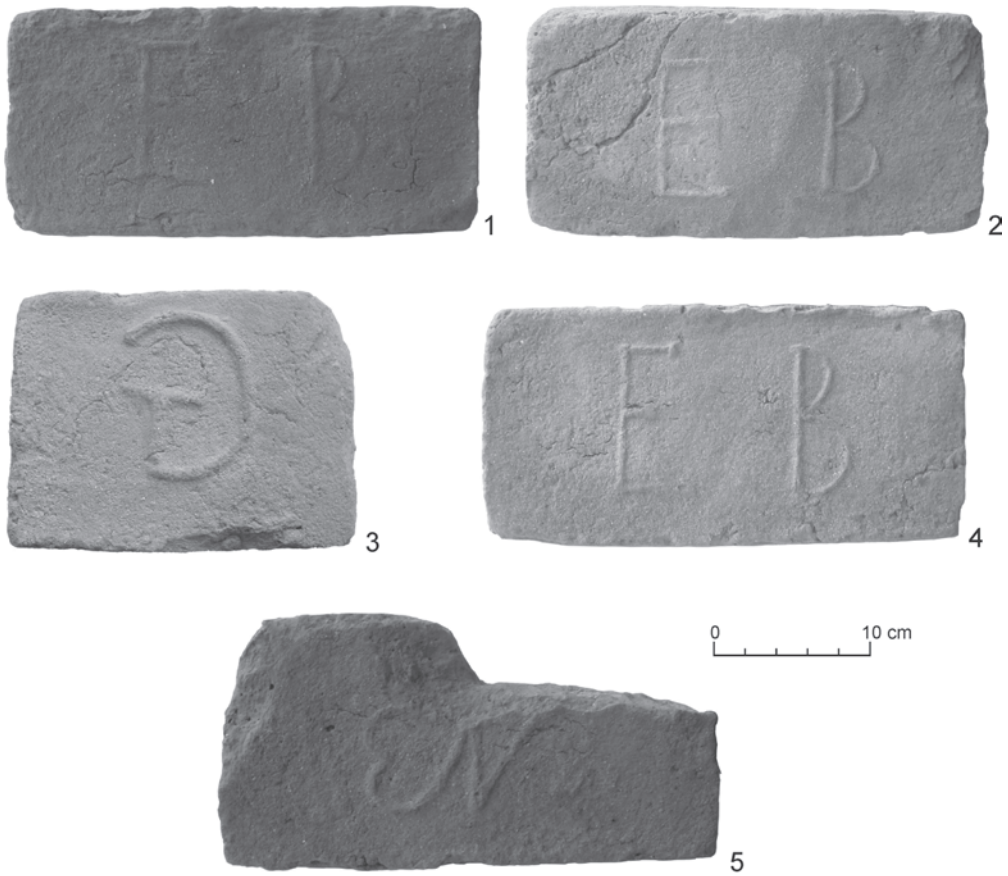
Obr. 113. Nitra (Školská ulica). 1-3 - výber zo stredovekých objektov; 4-6 - výber z novovekých nálezových situácií a nálezov (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).

Abb. 113. Nitra (Školská Straße). 1-3 - Auswahl von mittelalterlichen Objekten; 4-6 - Auswahl von neuzeitlichen Fundsituationen und Funden (Ruttkayová/Ruttkay, 165-167).

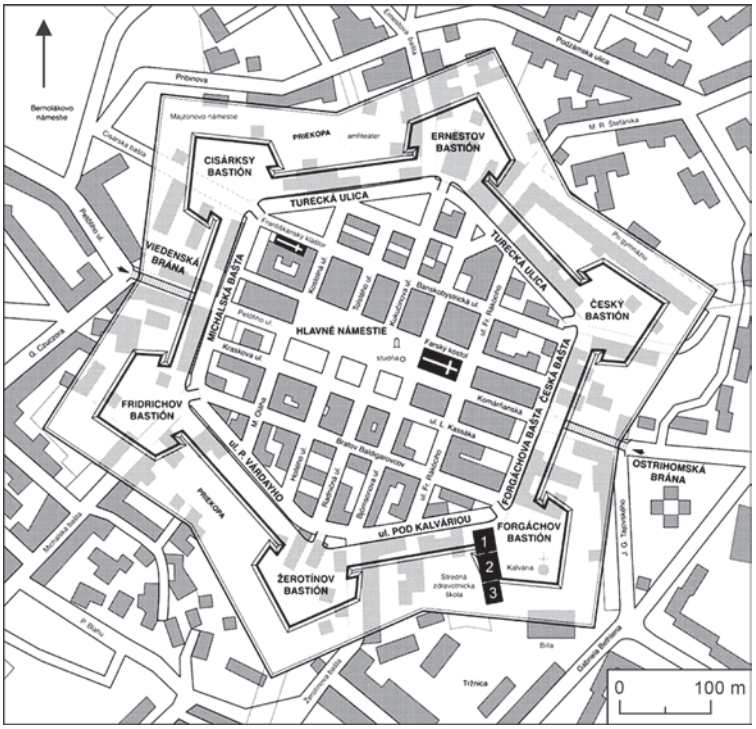

Obr. 114. Krajné (Kostol sv. Michala Archanjela). 1 - celkový pohľad na kostol z juhovýchodu, 2 - pohľad zo západu na zvyšky kostnice a ohradového múru, 3 - krížik z hrobu č. 1, 4 - norimberský grajciar z roku 1705 z hrobu č. 1, 5 - pôdorys kostola s vyznačením odkrytých murív a preskúmaných hrobov (Samuel, 167, 168).

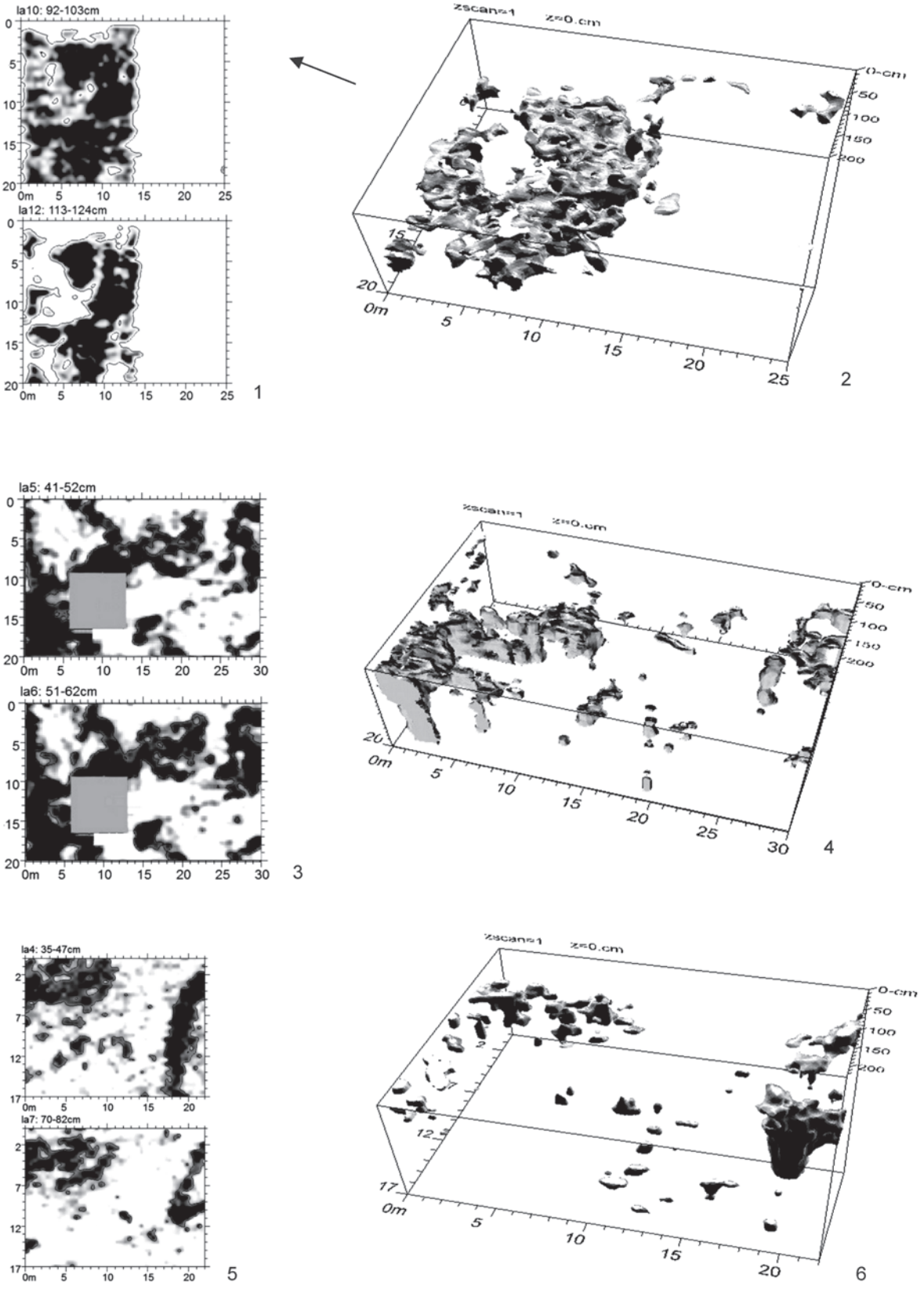
Abb. 114. Krajné (St. Michaelskirche). 1 - Gesamtblick auf die Kirche aus Südosten, 2 - Blick von Westen auf die Reste des Knochenhauses und der Umfangsmauer, 3 - Kreuz aus dem Grab Nr. 1, 4 - Nürnberger Kreuzer aus dem Jahr 1705 aus dem Grab Nr. 1, 5 - Grundriss der Kirche mit markierten freigelegten Mauern und untersuchten Gräbern (Samuel, 167, 168).

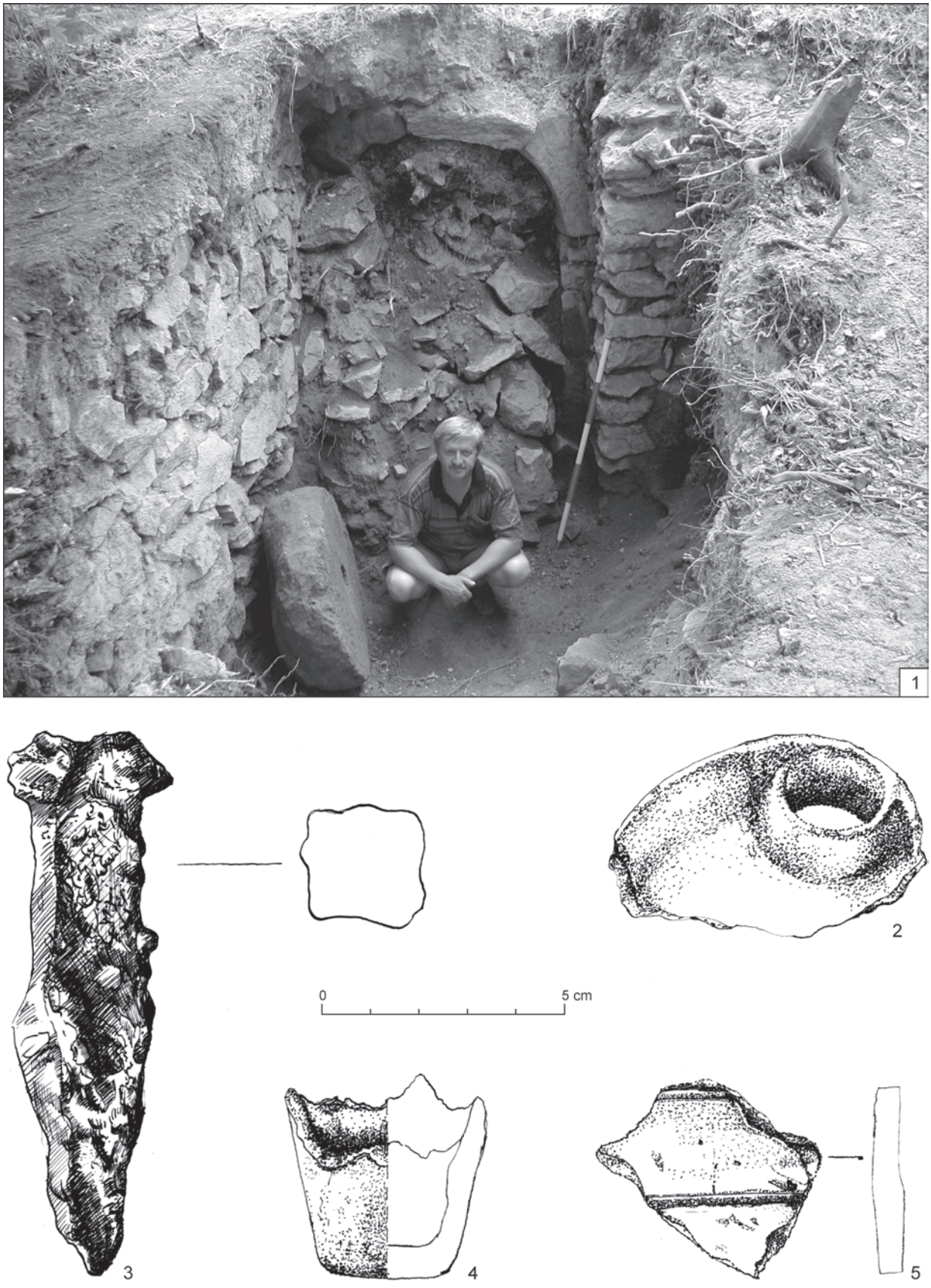
Obr. 115. Hájske (intravilán). Tehly z kenby pivnice (Bielich/Čurný, 47, 48).
Abb. 115. Hájske (Gemeindegebiet). Ziegel vonder Keller wölbung (Bielich/Čurný, 47, 48).

Obr. 116. Nové Zámky (Pod Kalváriou). Rekonštrukcia pôdorysu pevnosti a jeho zanesenie do súčasného plánu centra mesta (stav v r. 2001; podľa A. Zahradník, Ľ. Rehárik a P. Jančulu; Tirpák/Cheben, 185-187).
Abb. 116. Nové Zámky (Straße Pod Kalváriou). Rekonstruktion des Befestigungsgrundrisses und seine Eintragung in den heutigen Stadtplan (Zustand aus dem Jahr 2001; nach A. Zahradník, Ľ. Rehárik und P. Jančula; Tirpák/Cheben, 185-187).

Obr. 117. Nové Zámky (ul. Pod Kalváriou). 1, 2 - horizontálne georadarové rezy a 3D zobrazenie na ploche 1; 3, 4 - horizontálne georadarové rezy a 3D zobrazenie na ploche 2; 5, 6 - horizontálne georadarové rezy a 3D zobrazenie na ploche 3 (Tirpák/Cheben, 185-187).
Abb. 117. Nové Zámky (Straße Pod Kalváriou). 1, 2 - horizontale Georadar-Schnitte und 3D-Abbildung auf der Fläche 1; 3, 4 - horizontale Georadar-Schnitte und 3D-Abbildung auf der Fläche 2; 5, 6 - horizontale Georadar-Schnitte und 3D-Abbildung auf der Fläche 3 (Tirpák/Cheben, 185-187).

Obr. 118. Banská Štiavnica (Kostolík). 1 - autor výskumu v sonde 1/06; 2-5 - nálezy z interiéru (Labuda, 133-135).
Obr. 118. Banská Štiavnica (Kostolík). 1 - Grabungsautor in der Sonde 1/06; 2-5 - Funde aus dem Innenbereich (Labuda, 133-135).